

MIKSZÁTH
KÁLMÁN
ÖSSZES
MŰVEI

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 82.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI
REJTŐ ISTVÁN

82. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXXII.

1893. január – 1893. december

1988

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXXII.

1893. január—1893. december

1988

Sajtó alá rendezte:
SZ. GARAI JUDIT
és
REJTŐ ISTVÁN

Lektorálta:
MÉBBI GYULA

7 15 34 -

Sorozat ISBN 963 05 0152 X
Kötet ISBN 963 05 4824 0

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1988

Printed in Hungary

CIKKEK, TÁRCÁK

VADNAI KÁROLY

Vadnai Károly jubileumára könnyű találni témát az íróknak. Hiszen mindnyájunkon rajta van a keze nyoma.

Ő mindnyájunkat látott felnőni (az ő nyesegetései közt), látott megöregedni (miközben ő fiatalodott), látott eltűnni más pályákra, mialatt ő folyton helyén maradt.

Nem lehet, nem tudom elképzelni, hogy ő valamikor ne legyen.

S mikor most összesereglünk körülötte, mint egy család — én azt, hogy a Fővárosi Lapok szerkesztését leteszi, nem tartom elég oknak a jubileumra, az csak egy közbejött mozzanat, ami alul ő sem kivétel. Mert tudom, a tollát le nem teszi. Az egész dolog hát voltaképpen csak annyit jelenthet, hogy koccintsunk vele egyet az ő egészségére útközben.

Ti. mi többiek vagyunk útközben.

MINISZTEREK RAVASZSÁGA

A képviselőház folyosóin és a képviselői fehér asztaloknál mozgalom indult meg az információk beszüntetése tárgyában; hogy képviselők ne járhasanak informálni a bíráknál. Azt is pengetik (de ezek már nagyon is vakmerő, urak), hogy az ügyvédi praxis inkompatibilisnek mondassék ki a képviselői állással. Egy ívet is próbáltak körözni. De hát ez még mind kicsi fejsze ahhoz a nagy fához! Könnyebb a papoktól elvenni a javaikat, mint az ügyvédek szájából a kalácsot. Vannak, kik az egyetemi tanárookra fenekednek, mások ellenben a bankok igazgató tanácsosait szeretnék kizárni.

Annyi bizonyos, hogy rossz vért szül a Ház tagjai közt az a látszat, hogy a parlamenti tekintély vagyonszerzésre használtatik. S ez a látszat csakugyan megvan néha-néha.

Miként a koleráról írta egy jeles angol író, hogy az inkább használ az embereknek, mint árt, mert borzalmas híre rögtön hozzáfognak a legfőbb egészségügyi szabályhoz, a tisztogatáshoz, azonképp a Panama is meghozta a maga jó hatását — figyelmesekké tévén az embereket, a tisztaságra.

Persze messze van még ennek az ideje. A fehér asztaloktól a Ház asztaláig hosszú út vezet. Addig körül lehet sétálni egypárszor a világot.

S addig csak egy pajzs van a képviselői »beleártás« el-fajzásai ellen: a miniszterek ellenállása és ravaszsága.

Hja, az egy külön tudomány. Kevés miniszter érti, de némelyik egész gráce-szal kezeli. Wekerle ígér, de nem liferál. A képviselők nemritkán bonyolódnak kellemetlen helyzetekbe emiatt, de Wekerlére mégse neheztelnek meg. Van-e olyan seb, amit ő édesded mosolyával be ne hegesszen?

Szilágyi olyan, mint a macska. Ne tessék szörnyülnöködni, tisztelt mameluk urak, a macskát a hajdankoriak az istenekhez hasonlították, mert szereti a hízelgést, cirógatást, de ő maga csak karmol. Tehát Szilágyi, ha jobban tetszik, olyan mint az olümposzi istenek, aki valami protekciót kér, kettőre lehet elkészülve, hogy Szilágyi, ha jókedvű, nem teljesíti, ha rosszkedvű, nem teljesíti és egyszersmind összeszidja. Szilágyi ezzel a két skálával dolgozik. Báró Fejérváry katonás ember, vagy igent mond, vagy nemet, de amit mondott, arra a takarékpénztár is adhat. Csáky gróf óvatos, azért is nem lett »pertu« a képviselőkkel. Bethlennek az a fortélyja van, hogyha valakit erdészgyakornoknak ajánl az ember és kidicséri, ő kapni látszik az alkalmon, fellelkesül az ajánlott páratlan tulajdonságain, s így szól:

— Köszönöm, hogy fölfedezted ezt az embert. Éppen ilyent keresek. Ohó! Ezzel nekem nagy tervem van. Isten ments, hogy azt erre az igénytelen helyre dugjuk.

S erre szépen hagyod magad lebeszélni, azon hitben, hogy a védenced jövőjét megalapítottad.

Lukács Béla, akinek a minisztériumában legtöbb a fóka (de, én istenem, milyen sovány fókácskák), szeretetreméltó

flegmájával nem tesz soha semmi ellenvetést (minek arra szót vesztegetni?), hanem egyszerűen kihúz egy ceruzát és átnyújtja a protezsáló képviselőnek:

— Írd fel az illető nevét egy papirosra!

S ezzel bekerül a védenc a kabát belső zsebébe, sok-sok hasonló cédula közé. E néma zsebből rajzanak ki aztán azok a kedves, csacska postamesternők, mogorva távirdatisztek, kedélyes vasúti hivatalnokok, de sok ott is marad örökre. Ez a nevezetes zseb a bölcső, de egyszersmind koporsó.

Ám ez mintegy generalizálva van. Az egyes esetek azonban különbözők; a miniszterek furfangja, amit szelíden dialektikának is lehetne nevezni, kitanulmányozhatatlan.

Egyszer képviselő koromban (mintegy másfél év előtt) egy kerületembeli írnot protezsáltam az igazságügy-minisztériumban.

Az államtitkár igen nyájasan fogadott.

— Hogy hívják az írnot?

— Bokor Jánosnak.

— Mit akarsz belőle?

— Telekkönyvvezetőt, vagy legalább segédtelekkönyvvezetőt.

— Helyesen, és mióta írnot?

— Nekem azt írják, hogy tizenöt éve.

— Hm — szólt az államtitkár —, hát nézessük meg.

Beszólította a titkáraját, s meghagyta, hogy keressék meg, mióta írnotoskodik Bokor János a kerületembeli járásbírósnál?

Kisvártatva visszajött a titkár:

— Hét éve.

— Csak? — kiáltott fel az államtitkár vidáman. — No, az kellene még! Tíz-tizenkét éves írnotaink is vannak. Nem lehet, kedves barátom, még korán volna. Hadd várjon még egy kicsit ezen Bokor János.

Megírtam tehát a kerületembe, hogy Bokor János nem lehet kinevezve, mivel még csak hét éve írnot. Az pedig kölyök idő ebben az állásban.

Nosza, jött vissza a válasz, hogy igaz, csak hét év óta írnot ott helyben, de azelőtt is írnot volt kilenc évig a trsztenai járásbírósnál, ide csak át lett helyezve.

De míg én a levelet megírtam, arra megjött a válasz, mire azt vagy tízszer megsürgették, s én végre az államtitkárhoz kerültem vele ismét, újra elmúlt vagy félesztendő.

Az államtitkár megint nyájasan fogadott.

— Mit parancsolsz?

— Egy írnot szeretnék segédtelevkönyvvezetőnek.

— Helyesen! Hogy hívják?

— Bokor Jánosnak.

— Tudom, tudom, emlékszem; hiszen úgy találtuk, hogy kevés ideje szolgál még.

— Éppen ez volt a tévedés, méltóságos uram. Nézesd meg jobban, s megtalálod a trsztenai járásbírósnál. Ott is kilenc esztendeig volt már írnot. Összesen kis híja a tizenhat esztendőnek.

Az államtitkár összecsapta a kezzeit:

— Lehetetlen, barátom, lehetetlen. Tizenhat éve van szolgálatban, s nem mozdították elő. Jele, hogy alkalmatlan. Tehát én se tehetem. Hova gondolsz, édes barátom? Mit akarsz te egy megpenészedett tizenhat éves írnottal? Igazán borzasztók vagytok!

Magam is beláttam, hogy borzasztók vagyunk, de azt is, hogy a bürokrácia észjárása is borzasztó. Lemondtam szegény Bokor Jánosomról. Végre is egy írnot kis pont a világon, hadd maradjon örökké kis pontnak. A kerületre nézve irreleváns.

Hogy a múlt választáson kisebbségben maradtam, annak nem a szegény Bokor János az oka, hanem egy másik eset.

Egyik főtisztviselő (a Majzik Károly) lett fölfüggesztve bizonyos manipulációk miatt, kinek óriási rokonsága van a kerületemben. Halomra jöttek hozzám a táviratok, levelek a legbefolyásosabb választóimtól:

»Mindent kövessen el nagyságod, hogy ártatlansága kiderüljön.«

Visszasürgönyöztem: »Mindent el fogok követni.«

El is követtem mindent. Háromszor voltam Budán, órákig lestem a minisztert a klubban, a folyosón s összes ékesszólásomat elővettem Majzik mellett. Öccellenciája biztosított:

— Mindent el fogok követni.

Oh, hányszor hallottam ezt a mondatot a miniszteri ajkáról! Ha annyi forintom volna!

— Csak arra kérek, kegyelmes uram, eleve értesíts az eredményről, hogy én sürgönyözhessek haza először.

— Mindenesetre.

A Majzik-eknek az a nagy bibéje volt, hogy a megye képviselői közül némelyek ellene dolgoztak, de én mégis reménykedtem.

S valóban egy nap, amidőn megkérdeztem a minisztertől, hogy van-e már valami eredmény, hanyagul mondá:

— Éppen tegnap intéztem el.

— S hogyan? — kérdém fojtott hangon.

A miniszter megszorongatta a kezeimet és jóakaratólag mosolygott.

— Nos, fölmentetett.

— Hála Istennek — lihegtem örvendezve, s rögtön megfogalmaztam a telegramot. »A Majzik-ügyben a miniszter kedvező határozatot hozott. Nagy fáradságomba került, de győztünk.«

Egész este jöttek a köszönőtáviratok. Maga Majzik »élete megmentőjé«-nek nevezett. Otthon a kerületben nagy bankettet csináltak a kiderült ártatlanság tiszteletére — óriási ivással, lelkes tósztokkal. A fele az én egészségemre szólt.

Csak másnap húlt el bennem a vér, mikor egész hitelesen meghallottam a Házban, hogy Majzikot elcsapták a hivatalából; kétségbeesve rohanok a miniszterhez:

— Kegyelmes uram, mit cselekedtél a Majzikkal?

A miniszter csodálkozva nézett rám:

— Hiszen már mondtam tegnap.

— Dehogy. Azt mondtad, hogy *fölmentetett*.

— Nos, igen — felelte őexcellenciája —, a hivatalából Majzikkal nekem is végem volt. Nevetségessé váltam a kerületemben.

A »jól informált ember«-nek csúfolnak.

Kikoptam, kimaradtam a Házból. Nyugodtan járogatok a klubba, s élvezettel nézem a minisztereket, kikhez nincs semmi mondanivalóm. Tessék elhinni, hogy ez is nagy élvezet.

AZ ORSZÁGOS NŐKÉPZŐ EGYESÜLET JUBILEUMA

Talán éppen ezen a napon, ebben az órában, huszonöt évvel ezelőtt előkelő magyar hölgyek gyűltek össze, hogy egy nőképző együletet alakítsanak. Még akkor nem voltak felsőbb leányiskolák s csak a Veres Pálné fejében járt az a gondolat, hogy a nőket se ártana esetleg valamely megfelelő életpályára előkészíteni. Hozzá csatlakozott Veres Pálné szívós agitálásához, buzdításához gr. Teleki Sándorné. Ugyanaz a két hölgy vezérekedett az első ülésen, aki most elnököl a jubileum díszülésén. Ugyanezek az arcvonások, melyek szelíden és mégis méltósággal tekintenek le a tanácskozó terem faláról — csak-hogy fiatalabban. Huszonöt év sietett tova azóta! Ah, milyen boldog ez a két úrnő, hogy nincs oka azt kívánnia (amiért annyi asszony sóhajt), hogy bárcsak megállott volna az idő! Mert oly hasznosan folyt le a huszonöt év, oly fényes eredményekkel, hogy ötven év munkájának is beillik. Kerek huszonöt esztendőt gazdálkodtak meg maguknak.

Bizony pedig a kezdet nem volt könnyű. Az alkotmány mézesheteit éltük 1867-ben, mikor Veres Pálné megindította a mozgalmat; mindenki a koronázásra gondolt. Szükségesebbnek látszottak most a szabók és varrónők, akik a ragyogó selyemköntösöket megvarrják, mintsem a nevelőnők, akik belőlről fényesítsék ki leányaink lelkét, szellemét. Lassan, nehezen is döcögött a dolog s bizony egy hajszálon múlt, hogy el nem aludt. De ez erős egy hajszál volt: a Veres Pálné vasakaratóból sodorva.

A közöny mellett meg kellett birkózni egy csomó ósdi nézettel. A jobbmódú nemesség és főurak még nem is olyan régen elégnék tartották, ha a kisasszony jól cseveg németül, franciául és el tudja zongorázni a német zenedarabokat. A nemzeti motívumok iránt nem volt érzékük, pedig észrevehették volna II. József alatt a törekvést a magyar előkelőbb leányok germanizálására. Ez a foganttyú a nemzet szívéhez. Ezekkel a rózsás ujjakkal el lehet majd vezetni az egész nemzetet — a koporsójába. A lateiner osztály elégnék tartotta, ha a leányai írni, varrni és főzni tudnak. A kurtább nemességnél pedig ősi szólás volt: »a leánynak csak annyi

esze legyen, hogyha az eső esik, tudja, hogy az eresz alá kell menni«. De a nemzetnek magának sokszor annyi esze se volt, valóságosan be kellett taszigálni az eresz alá, nem egyszerűen. Ennél a kérdésnél éppúgy, mint igen sok másnál.

Veres Pálné nem csüggedt, s az első évben összetoborzott huszonkét hölgy százra növekedett egy esztendő alatt, s március 28-án, most huszonöt éve, végre megalakulhatott a nőképző egyesület.

De milyen szerény eszközökkel, mennyi viszontagsággal kellett megküzdnie, míg végre ma saját palotájában (a Zöldfa utcában) ünnepelheti meg huszonöt éves fennállása ünnepét, egy hasznosan töltött múlt nimbuszával övezve.

A veres téglaszín palota több, mint csupán egy szép ház, egyszersmind monumentuma a magyar nők áldozatkészségének. Mindjárt a kapuban ott a két fehér márványtábla, melyen az alapítónók aranybetűs nevei díszlenek. Már szinte tele van, de még a »margó«-ra, úgy gondolom, elférne egy-két név.

Érdekes itt végignézni a sürgés-forgást valamely nőegyleti ülés alatt. Akkor megelevenül az egész ház. Suhognak a selyemszoknyák, szép fehérhajú matrónák, dőlceg, sugár asszonyok lépkednek fölfelé a lépcsőkön, komoly, ünnepélyes arccal, mintha országgyűlésbe mennének.

Lépjünk be a terembe, s íme kitárul egy szokatlan kép. A hosszú zöld asztalt csupa hölgyek ülik körül, csak úgy csörög rajtuk a sok gyöngy s ha mozdulnak, ha helyeselnek vagy ellentmondásra rázzák a fejüket, csillognak-villognak ékszereik s lengnek a strucctollak kalapjaikon.

Az asztalfőn a két elnök ül: Veres Pálné és gróf Teleki Sándorné. Előttük a csöngettyű, de erre csak ritkán van szükség (talán kétszer sem volt használva egy negyedszázad alatt), mert ha megvannak is talán itt a Károlyi Gábor és Vajay-féle természetek, de mennyire finomított alakban! Ah, ez az illedelem! Szép, szép a kis palota is, de ha ezt az illedelmet megvehetné a kormány az országgyűlés számára, milliomokat adna érte. Nincs itt »zaj« soha. A »Rendree«, »Helyre«, »Ohó«, »Eláll« szavakat nem ismerik. (Lehetne ez mamelukképző intézet is.) Mindössze szelíd zsongás vehető észre. Ez itt a »vihár«. Ha valamit morog egy-egy éltes matróna. Ez itt a »mennydörgés«. Az általános tetszést vagy nem

tetszést csak a szemekből lehet kiolvasni. Azokból a többnyire szép szemekből.

De jaj is volna a lázongónak. Akire egyszer Teleki grófné ránéz haragosan fekete villámló szemeivel, hiába akart tigris lenni, csak mindjárt visszaváltozik az báránynak.

A zöld asztalnál csak a választmányi tagok ülnek és még a jegyző, az egyetlen szakállas és bajuszos lény a választmány ülésein; de ezt is gyakran helyettesíti egy-egy csinos asszonyka, aki dallamos hangon csevegi el a jelentéseket (hej, ha ki lehetne cserélni Molnár Antalért!).

Évi nagygyűlés alkalmával hallgatóság is van; egypár öregúr, nevelésügyi barát, tanár és egypár hű férj, aki a feleség nyilvános szereplését jött figyelemmel kísérni. (Milyen gondatlanok ezek a férjek, nem hogy főznének ezalatt odahaza.) A terem előhajójában egy kosár virágbimbó; serdülő deli leánykák. Ez az országgyűlési ifjúság, az iskola növendékei. Nagy áhítattal hallgatják az öregeket — bocsánat — az előhaladottabb korúakat.

Istenem, hogy fut az idő! Mire a »Vasárnapi Újság« új huszonöt év múlva az ötvenéves jubileumra ugyanezeket a képeket újra közli, már akkor ezek a kedves ici-pici bakfisek fognak ott ülni a zöld asztalnál ugyanolyan nagy struccotlással kalapokkal, ugyanolyan komoly arccal, mint most a t. választmányi tagok. Csak aztán olyan lelkesedéssel is üljenek ott!

De mit beszélek én arról, hogy *ugyanezeket* a képeket közli a »Vasárnapi Újság« új huszonöt év múlva! Hiszen már akkorra kétségtől négy-öt palotája is lesz a nőképző egyesületnek a magyar birodalmi székvárosban.

Ezekből a képekből csak kettő marad meg: az a két kép, mely ma még az élő eredetiekre tekint alá a terem falairól s melyeknek érdekességét minden huszonöt év megneveli, bevonja a kegyelet aranyos csillámú zománcával. Sok, sok rajok fognak kimenni innen e teremből az országba, magyar anyák leányai és magyar leányok anyái emberöltőkön át, s a tündéri tanuló korból ez a két arc mindig meg fog elevedni az emlékekben, a tisztelet és a tekintély hangulatos fényével beragyogva.

Érdemes élni a közügyeknek.

A POLITIKAI SZAGOK

(Húsvéti elmélkedés)

Egy igen kiváló politikusunktól, aki még ma is él, azt kérdeztem évtizedek előtt:

— Mikor látta, bátyám, Deák Ferencet?

Azért kérdeztem, mert ez volt a kedvenc témája. Ha hazakerült, örökké ezzel dicsekedett: »Itt voltunk, ott voltunk az öregúrral, ezt vagy azt mondta.« Arca lángolt, szeme ragyogott ilyenkor.

Most kedvetlenül biggyesztette el ajkait, s hanyagul veté oda:

— Nem járok az öreghez többé.

— Ugyan? Hát mi történt közöttük?

— Nagyon kellemetlen szagú a lába.

Sok-sok év elmúlt ezután, magam is képviselő lettem, az a politikus pedig kimaradt a választásoknál, mert a kormány igen lanyhán vette a dolgát. Fájtn neki ez a kimaradás, s bár főrendiházi tag lett, mégis sokat tűnődött a kormány »hálátlanságán« s egyszer tőlem is megkérde nagy bizalmasan:

— Hát te mit gondolsz, nem hallottál valamit, miért ejtettek el engem?

— Egyszerű az egész — feleltem, visszaemlékezve egykori szavaira —, mert immár a te lábadnak is kellemetlen szaga van.

Valóban ez a politika. A legillatosabb lábak is egyszerre csak kezdenek rossz szagúak lenni. A hívek elmaradoznak az egykor ünnepele ember mellől, mert valami kellemetlen szag van rajta. S boldog, aki ezt legelőször érzi meg. Milyen orr, milyen fölséges orr! — mondják. Ah, az a csodálatos, megbecsülhetetlen szimat! Észrevenni valakin a friss rezedaillatot, aki eddig nem illatozott és észrevenni a másikon, hogy a lábából rossz szagok párolognak ki — a lábából, amelynek nyomain tömegek jártak eddig.

A politikát ez a két dolog teszi: a szag és a szagolás. Aki se nem szagos, se szagolni nem tud, az menjen innen a polkolba — mert minden ezen alapszik.

Persze a szagok is különfélék, az orrok is — és csakis ezért komplikált mesterség a politika. E nélkül nagyon is egyszerű lenne. Például valaki igen jó szagú lehet itthon, de a bécsi Burgban igen kellemetlen szaga van és vice versa. Ösmertem embereket, akik a rozmaringtól elundorodtak, s viszont olyanokat, akik úgy szürcsölték orrukkal, mint az ambróziát.

S mekkora variáció a szagok közt! Milyen bizonytalanság, hogy melyik kerekedik fel kedvenc szagnak! Az élelmes orosz illatszerész úgy találta ki a mai napok legbódítóbb parfümjét, hogy egy egészséges nő levetett ingén a szűzies test ott ragadt illatát tanulmányozta s elkészíté... Hiszen Hungáriát is szép asszonynak festik, csakhogy nem szokta az ingét levetni.

A mi politikusaink bizonytalanul fürkészik a szagok divatosságát és jövőjét. Különösen a vezetőknek van szükségük, hogy valami különös jó illat terjengjen rajtuk; árnyékaik nem vágnak *egyéni szagra*, ők megelégszenek, ha a nagyobbak érintkezése érzik rajtok. A piritós kenyérnek nincsen szaga, de ha a fokhagyma hozzáér, akkor fokhagyma szaga van. Szerények ők! Ha akácillatot lehel a vezér, jámbor mamelukja nem akar jázminillatot, boldog a fakéreg szagával. Ha azonban a vezér kellemetlen szagú lett, a hű mameluk elődalog fölséges szimatjával és egy perc alatt elveszíti előbbi szagát, más szagú világító testekhez dörzsölődván.

Oh, ti őszinte virágok és fák, milyen unalmas lehet nektek, kik kénytelenek vagytok egy egész életen át egyetlen, ugyanazon illattal megérni, s az orgonavirág sohase szagolhat úgy, mint a rózsa, s a rózsa se veheti fel a levendula illatát, még ha megpukkadna is a vágytól — igaz ellenben, hogy a dohos hordó szagával sem sújthatják az istenek.

Egészen más az ember. Tetszés szerint csereberélhet szagokat. De persze, némelyek meg akarata nélkül érik utól. S ezektől nehéz megmenekedni. De mégsem lehetetlen. Az esetek csodálatosak. Hogy milyen balsammal, vagy arkánummal kell bedörzsölni egy népszerűtlen testet, hogy az újra kellemes legyen, mélységes titok. Lehetséges, magától illan el a rossz szag, mint a kámfor, de honnan támad akkor a jó illat? Az is magától? Vagy a rossz szagból? Erre nincs

felelet. A szag átcserélési processzus legtöbbször kifürkészhetlen. Még akkor is, ha előttünk folyik le.

Lám, Eötvös Károly újra népszerű lett. Ki hitte volna? Megviselődött, megfoslott, összezsugorodott, mint a radirgumi, amellyel már sok foltot kiszedtek. Már csak a Károlyi Gábor tekintélye tartotta. A vajdadolmány ezüstgombjai egymásután szakadoztak le. Az utolsó gombnál megrázkódott és megint népszerű lett.

De ez nem csoda. Tudjuk, láttuk mi okból? Egy beszéd által.

De miért lett népszerű gr. Szapáry Gyula? Hogy esett ez meg? Mert tény, hogy ő ma megint rokonszenves. Tett azóta valamit? Nem. Elment és eljött. Félévi távollét után megjelent a két utolsó ülésen a Házban, s íme, csodálkozva tapasztalhatta, hogy valami pompás illat van rajta. Hogy mi az oka, nem értette. Talán, hogy csak a Házban jelent meg, a klubban nem? Vagy talán, hogy Wekerle lett azóta rossz szagú?

Amint végigimbolygott a folyosókon, amerre ment, hódolón álltak fel előtte volt párthívei, akiknek most eszébe jutott, hogy ő választotta meg őket. Körüle tolongtak örömszivajjal ellenfelei, hogy kezet fogjanak vele. A Ház összes orrait kellemes csiklandozás tartotta izgalomban. »Férfiasan esett el«, mondták. S ez annyit jelent parlamenti nyelven: »Ügyesen kelt fel.«

Még Horváth Gyula is eléje toppant:

— Látod, amíg nem volt igazad, a pártod mindég veled ment; egyetlen egyszer volt igazad és a pártod mindjárt cserbenhagyott.

Oh, együgyű közvélemény! Vén szamar, akinek a bölcsességfoga ki nem nő soha! Egy gyermek, nincs emlékezőtehetsége csak szeszélyei. Vagy ha van is emlékezőtehetsége, olyan mint egy asszonyé, csak arra emlékszik, amire akar. Ezért hiszi mindig, hogy igaza van.

De ebben az ő igazságában hiányzik a logika minden ingredienciája. Emberek, tárgyak, ruhák egyforma megítélés alá jutnak. A krinolin csúf, utálatos volt, de diadallal fog visszatérni; a pillangós főkéntő gyönyörű volt, de talán sohase látjuk többé. Így van ez a világ eleje óta és így is lesz.

Ki bírná levezetni logice, miért lett a Szilágyi Dezső lábának kellemetlen szaga, s éppen akkor, midőn az a láb győzelmi ütemre lépkedett? Az csak nem vehető indoknak, hogy Szilágyinak rossz modora van. Hiszen népszerű korában is rossz modora volt. Úgy kaptuk már őt mindjárt, mint mézsárszékben a húst, a csontjaival együtt.

A püroszok úgyszólván ellene alakultak. — »Adjátok ki nekünk Kalchast!« ez volt a jelszó, a béke ára.

Kalchast nem lehetett kiadni . . . Mit mondana rólunk a világ, ha harci győzelem után a legjobb katonát adnók ki? Hanem ha ti magatok döfitek le, mi szelíden és mosolyogva mossuk meg a kezünket. Vizünk is van, lavórunk is van, törülközőkendőnk is van . . .

Szilágyira borzalmas sors várt. Mint láva hömpölygött a hír, hogy a költségvetésnél le fogják szavazni.

— Nagy harc lesz, szörnyű harc lesz — jósolták mindenfelé. — A fegyverek ropogni fognak, s küzdeni fog és esik.

S mit tett ez ellen Szilágyi? Semmit. — Érezte, hogy vége van, mint az emberevők közé került misszionárius, tudta, hogy meg fogják sütni — csak a tálra volt kíváncsi, amiben fölszervírozzák. Erőnek erejével parlamentáris tálat akart. S a költségvetés éppen olyan.

Nyugodtan jött fel a veszthelyre a költségvetés napján.

S íme, csodák csodája . . . Lándzsáikat, vitéreiket behajigálták az emberek a szögletekbe, s a költségvetés lefolyt röviden, csendesesen, egy zajos éljenben beveződve.

Szilágyi bámult, a Ház is bámult. Mosolyogva vette nagy bőrtáskáját hóna alá, s e táskából is, amerre ment, finom rezedaszag szállongott s ringatózott a napfényes levegőben.

Hogy történt ez, mi volt ebben a rugó? Talán megijesztette valaki a Házat, hogy Szilágyi után Darányi lesz a miniszter? Talán felültette valaki a Házat, hogy Szilágyi összevezett Tiszáékkal? Talán . . .

Ejh, ezerszer is nem! Szeszély, szeszély és mindig csak szeszély. Szilágyi ismét jó szagú lett, punctum. Eötvös, Szapáry nemkülönben. Ne keressétek miért, ne keressétek hogyan, s ne fűzzetek a dologhoz okoskodást.

Hiszen azt magam is megtehetném, mondván: Íme, mégis milyen bölcs a maga hóbortjaiban a parlamentarizmus. Gyorsan, pazarul koptatja az embereket — amíg újakat talál, de amikor aztán megszorul, takarékos lesz szegény feje és az ócskákából csinál magának újakat.

A WEKERLE ORVOSA

(Levél Schmittely Józsefhez,
a Pesti Hírlap segédszerkesztőjéhez)

Kedves barátom!

Tegnap a szerkesztőségben elbeszéltem a »Wekerle és környezete« című tárca anyagát; ön, látom, meg is íratta, de a szórakozott író (talán szerelmes) a legfontosabbat bennfelejtette a kalamárisában.

Pedig azt el nem engedhetem, mert se Anton, aki zálogba adta a dolgot, se Gyula, a kis Sándorka személye körüli miniszter, bár elég originális alakok, nem nyújtanak a Wekerle vonzó egyéniségéhez semmi kidomborító színt. Nem úgy azonban Spitzer úr, a pilisi doktor — akit egy kis irodalmi mártással igen jóízűvé lehet tenni.

Maga Wekerle beszélte el nekem az esetet, amit például a Murai pajkos tolla igen jól használhatna.

Mikor Wekerle a tél elején beteg volt, sorba tanácskozott az idevaló professzor-doktorokkal, akik szokás szerint megvizsgálták, összedisputáltak a vizsgálat eredménye felett, azután abban állapodtak meg:

— A kegyelmes úr meggyógyul két hét alatt, ha mindenben engedelmeskedik rendeleteinknek.

A miniszterelnök, aki a legfőbb hatalom mézesheteit élvezte akkor, meghökkent, hogy most neki kell engedelmeskednie. Hát azért lett ő miniszterelnök? De elnyomta kedvetlenségét, sóhajtott egyet és így szólt szigorú hangon:

— Jól van, uraim, engedelmeskedem, hanem biztosítanak-e róla teljesen és határozottan, hogy két hét alatt meggyógyulok? Igen vagy nem?

A tudós professzorok összenéztek. Ki tudja mi lakik ebben a hatalmas emberben? Hm, ez még vasra is verethet bennünket. S elkezdtek hámozni-hímezni:

— Hja, az orvos is csak ember, kegyelmes uram, s legfeljebb hozzávetőleg szólhat a bajokhoz. A siker mindég az isten kezében van.

A beteg miniszterelnök idegesen mozdult meg:

— Akkor hát köszönöm az urak érdeklődését. Engedelmeskedjem is s mégsem biztos a felgyógyulás? Akkor hát inkább keresek magamnak olyan doktort, aki nekem engedelmeskedik. Ez sokkal előnyösebb rám nézve, mert amellett is éppen csakúgy nem biztos a felgyógyulás.

Így került Wekerléhez Spitzer úr, a pilisi doktor, akinek meg lett mondva:

— Ön ezentúl az én doktorom, ön gyógyít engem, de a saját intencióm szerint.

Spitzer úr csodálkozó szemeket meresztett:

— Ez egy kicsit furcsa lesz, kegyelmes uram — ellenveté félénken és tiszteletteljesen.

Wekerle türelmetlenül vágott közbe:

— Az mindegy. Ön gyógyít s egyszersmind ön engedelmeskedik. Így akarom, punctum.

Így lett Spitzer úr a Wekerle kedvenc háziorvosa. Fel is gyógyult a miniszterelnök két hét alatt az akkori bajából, s az csak megerősíté zsarnoki metódusában.

Azóta gyakoriak az ilyen jelenetek beteg és orvosa közt:

— Ma rosszul érzem magamat, doktor.

— Mi baja, kegyelmes uram?

— Nem tudom, de írjon ön fel antifebrint.

Máskor szalicilport kér, néhány nap múlva nux vomicát.

Az orvos ijedten csapja össze a kezzeit:

— De hisz ez nem jó lesz, excellenciádnak nincs gyomor-baja.

A miniszterelnök a lábával toppant.

— Egy szót se doktor. Nekem nux vomica kell. Érzem.

Az orvos fejét csóválja s dörmögve írja meg a receptet. Végre is — vigasztalja magát a pilisi Aeskulap — a kegyelmes úr furcsa páciens, sok mindenfélét bevesz, de legalább egészséges, mint a makk.

[BEVEZETŐ
A RIMASZOMBATI FELOLVASÁSHOZ]

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Mielőtt hozzáfognék a felolvasásomhoz, minthogy most semmit se szokás indoklás nélkül csinálni ami indokolatlan, még törvényjavaslatokat sem, bocsánatot kell kérni, hogy ezzel az én hangommal felolvasni merek.

De hát nincs-e rá mentségem? Az, hogy Magyarországon minden ember előszeretettel fog olyanhoz, amihez nem ért. Nemzeti szokás ez már.

Éppen az ebédnél mentegetőztem ma magántársaságban, hogyha Vámbéry sánta lábbal lehetett nagy utazó, akkor már semmi sem lehetetlen.

S végre a legfőbb mentségem, hogy otthon érzem magamat, szinte családi körben, ahol többet merek, mint kellene ebben a szívemnek édes városban, melynek minden háza, minden fája átverte magát az élet több benyomásain, s tisztán és vonzón élt szívemben. A nyargaló esztendőök semmit sem koptattak rajta.

Meglátom az akkori arcokat. Azaz hol vannak már azok? Csak itt az emlékezetemben. Valójában künn alusznak, mélyen, csendesen a fagyott kövek szomorú városában, a szép híres szombati temetőben, ahol a halálfejű lepkéktől úgy megborzongtunk gyermekkoromban. Jaj, valami halottnak a lelke!

Ha most azok a lepkék mind kiszállnának . . . akik akkor élő emberek voltak itt . . . jártak-keltek, zsörtölődtek közöttünk. A derék, gömbölyű háziasszonyom, a híres főztű Dobos néni, még tán most is meglátszik rajtam a kosztja; a hatalmas Percz bácsi, a szűrszabó, aki pompás meséket tudott mondani. Ezekkel kóstoltam először bele az irodalomba. Talán ő tett engem íróvá — és az egészen mindegy. A Helikon végre is csak egy hegy s éppen olyan virtus nyirkorgó talyigán érni fel odáig, mint üveges hintóban. Nos, a Percz meséi ugyancsak talyiga voltak.

De ha íróvá tett Percz bácsi, annál inkább lebeszélte e helyről Juhász bácsi:

»Nem lehet ezzel a névvel, édes öcsém«, akkoriban Tünde- és Verényi-féle nevekkel volt benépesülve az irodalmi mező.

Micsoda változás harminc év alatt! A kedves tanárainból csak kettő van, a kis házacská, ahol laktam, eltűnt a nagy világegyeteméből. Ma jártam arra, kerestem. Fű terem ott s burján. A füvek rám bámultak közömbösen, ismeretlenül, mintha mondanák: »Nem téged vártunk, de egy kis esőt.«

Ha a ház sincsen meg, hol lehet akkor a kis íróasztal, amely az egyik szögletében állt, amelyen így szólottam sokszor:

»Rugódj meg asztalkám, s vigy el el engem oda, ahová akarom.«

És a kis asztalka, mint a mesebeli sovány csikó a gazdáját, megrázkódott és elvitt ahová vágytam.

Sőt nemcsak elvitt, hanem harminc esztendő múlva vissza is hozott arra a helyre, ahonnan elindultam. Mert bizony annak a kis íróasztalnak köszönhetem, hogy most megint itt lehetek.

Itt vagyok, s csak imitt-amott villan meg egy-egy ismerős arc e teremben; egy-egy régi pajtás, de azoknak az arcát is milyen furára pingálta át azóta az idő, ez a szorgalmas, bolondos piktor. De hát hol vannak a többi pajtások? S hol vannak azok a szép szőke, barna leányok, akiket az akkori nagy diákok nézegettek?

Azazhogynak itt vannak... ugyan olyanok, de mégse azok!

Szemem előtt szétfolynak a képek. Száz meg száz emlék tódul fejembe, s szinte elfelejtem, hogy voltaképp e bevezetésben csak a hangomat akartam mentetgetni.

Méltóztassék elhinni; már többször is mondtam, magam is jobb szerettem volna az Apponyi hangját hozni magammal kölcsön erre az alkalomra, de mi maradt volna akkor az ellenzéknek?

Egyszerű kénytelenségből tehát a magam hangjával olvasom el a *Hány óra?* című rajzomat.

[MIKSZÁTH JEGYZETEI UTÁN]

I. József főherceg és Elek Gusztáv

Köztudomású dolog, hogy Elek Gusztáv Magyarországon a legkitűnőbb lövő, akit »tallérlövő«-nek is hívnak, minekutána egyszer, meg kétségtelenül többször is, a földobott *tallérokat* egymásután lőtte át a pisztolya golyójával, anélkül, hogy csak egyszer is hibázott volna.

Hát ezzel a tallérlövő Elek Gusztávval történt meg egyszer, hogy nagyúri társaságban vadászott, mégpedig nyulakra. Hogy, hogy nem, elég az hozzá, hogy egy fölhajszolt nyúl került elébe, jó közel s vidáman futott tovább, mert Elek Gusztáv, noha rá is duplázott, nem találta.

József főherceg, aki ott állott a közelben, nevetve jegyezte meg:

— Jól járt a szegény ugrifüles, hogy nem visel *tallért* a nyakán.

II. A gróf és a titkár

Egy Teleki grófnak volt egy titkárja, akit úgy hívtak, hogy Gyárfás. Ez a Gyárfás igen okos, képzett ember volt s valamivel többet tudott a gazdájánál, aki a közéletben szerepet játszott és szpícselt.

Hogy pedig ez a Gyárfás többet tudott, mint a gazdája, azt az is bizonyítja, hogy a gróf által elmondott beszédeket ő készítette. Sőt még ennél is többet tett: súgott neki.

Egyszer Gyárfás valamit az orrába vett, elkezdett konyítani a grófra s megfogadta, hogy megbosszulja magát.

Ilyen előzmények után történt, hogy Teleki gr., midőn nagyobb szabású beszédet tartott, hirtelen elakadt és elkezdett pislogni Gyárfás felé, hogy súgjon, de hiába. Gyárfás meg se mukkant.

Végső kétségbeesésében a gróf halkán odaszólt hozzá:

— Hogy van, Gyárfás?

Amire a mellette ülő titkár fölállt, meghajtotta magát és alázatosan válaszolta:

— Köszönöm, méltóságos uram, jól!

III. Pákh Albert színdarabja

Pákh Albert abban állapodott meg Salamon Ferencsel, hogy mutyiban írnak egy színdarabot. A mesét meg is csinálták, a jelenetezésben megegyeztek és Pákh hozzáfogott az első felvonás első jelenetéhez, amely a hős és a hősnő párbeszédével kezdődött.

Hozzáfogott és írta a párbeszédet. Egy napig, egy hétig, két hónapig, egy egész esztendeig.

Salamon Ferenc pedig várta, hogy mikor kerül már órá sor.

Folytatni akarta tovább.

Így történt azután, hogy egy év elteltével rászólt Pákhra.

— Mi lesz már azzal a színdarabbal?

— Hja, barátom — felelt Pákh Albert — nagy baj van. A hős és hősnő olyan jóízűen diskurálnak, hogy nincs szívem őket egymástól elválasztani.

... Persze, hogy nem lett a darabból semmi.

AZ ALELNÖKSÉG

Nagy, magas, erős ember volt Bokross, arányos testtel, domború, tiszta homlokkal, mely fölött már ritkult a haj. Hosszúkás, hideg, szinte vértelen arcát barna kerekbe nyírott szakáll körözte; kékes szemeiben értelem és bizonyos fokú szelídség honolt. Olyan ártatlan tekintete volt, mint egy őzikéé. De ez az ártatlan tekintet, inkább csak látszott annak. Bokross ama hagyományos erdélyi politikusok közé tartozott, akik ötven gramm ravaszáságból állanak — s a másik ötven grammot egyéb kívánatos és kiváló tulajdonok képezik.

Szerencse kísérte életében; egyszerű ügyvédi állásból emelkedett magasra, a parlament alelnöki székébe, s csak egy hajszál híja volt, hogy nem az elnökibe.

Hogy mi volt ez a végzetes hajszál? Ugyanaz-e, amelyen most felesett és alábukott? Vagy csak talán azért nem lett elnökké, mert harmadéve, mint a szabadelvű párt szónoka az újévi beszédbe belesült s most már *kicsinynek* látszott a nagy piederstálra.

Annyi bizonyos, hogy a szerencse útján ez volt az első kő, mely elébe tévedt. Csak egy kis kavics, de mégis az volt az első.

Ez a felsülés volt-e oka, vagy más fontosabb körülmény, nem tudjuk. De tény, hogy az új országgyűlésen az irányadó körök, miután már két évig nevelték Bokrosszt az elnökségbe, új elnököt kezdtek keresni. Próbálták Radó Kálmánt, de e jeles államférfiú nem vállalta; próbálták Tisza grófot, az hallani sem akart róla, míg végre megtalálták Bánffy Dezsőt.

Bokross tekintélyére ártalmasan hatott ez a mellőzés, a képviselői körökben suttogni kezdtek egyet-mást, felelevenítve régi dolgokat. Ő érezte ezt, lehangolt lett s azóta láthatólag rossz kedvvel vett részt a pártélet porondján, ahol oly otthonos volt azelőtt s hol nagy tehetséggel, hideg boncoló ítéleténél fogva kiváló szerepet vitt — bár befolyását nem mindig az igaz ügy mérlegére vetette. — Az úgynevezett »vakondok-politika« iskolájához tartozott s az elvekért való küzdelem iránt nem nagy érzéket tanúsított.

Ezután háttal fordult hozzá a szerencse. Mindenféle kellemetlenségek érték. Ellenségei megmaradtak, barátokat szerezni többé nem tudott. A lefelé guruló ember benyomását kezdte tenni. Azután jött a Montbach-ügy; ennek hátterében néhány agilis, erős ellenfele állt, kik túlzott harcot indítottak meg. Ekkor történt ellene a bűnügyi följelentés.

S itt kezdődik az ő nagy hibája, mely végzetessé lett.

Ha Bokross mindjárt e bűnügyi följelentéskor leteszi alelnöki méltóságát, talán nincs ma előttünk ez a megdöbbenően szomorú történet, hogy egy liften kell a másvilágra mennie.

Minden a maga útján folyt volna le, a láthatár eltszult vala csendesen, s a kellemetlen nyomokon kívül, úgy lehet, semmi rombolás sem történik.

Mert végre is Bokross Elek múltjában nem voltak *bűnök*, csak legfeljebb hibák és inkorrektiségek. Ezt a véget ő nem érdemelte.

Hanem a végzet az volt, hogy nem mondott le az elnökségről. Az a hideg, okos, számító ember nem gondolta el, nem számította ki, hogy mi fejlődhetik ebből? Megfoghatatlan, hogy még ő sem ösmerte a világot.

A világ berzenkedni kezdett. Mit, nem mond le az elnökségről? Ez nem járja! Mint a Ház alelnöke hurcoltatja magát a vizsgálóbíró elé. Ez már sok! Ezt már nem lehet eltűrni. Ha ártatlan, ha nem ártatlan, mondjon le. Ha ártatlan, még inkább. Elég erkölcsi testület ahhoz a Ház, hogy annak idején megadja neki a szatiszfakciót.

Ezek a nézetek ütötték fel magukat Bokross legtartósabb várában, a szabadelvű pártban is, mindig élénkebben, erősebben, úgy, hogy végre a minisztertanácsban is megbeszélés tárgya lett Bokrossnak eltávolítása az alelnöki székből.

Dübörögre közelgett a Nemezis.

Az erős, ruganyos férfiú, mikor erről értesült e napokban, egyszerre látott összeomlani mindent, mindent.

Érezte, hogy ez a vég. Ha így kell megválnia az alelnökségtől, szégyenletesen, megmaradhat-e többi díszes állásain a bankoknál és egyebütt, ahonnan kenyerét szerezte?

A felelet bizonyára csak az lehetett, hogy »nem«.

Az alelnökség, amit ő erős vértnek hitt, a megölője lett — mert megtartotta akkor is, mikor oly nehéz lett a vállán, hogy nem bírta vele.

Nem, nem; neki sohasem kellett volna magasabbra mennie, mint amennyi szellemi és erkölcsi ereje volt s le kellett volna ráznia minden terhet, mihelyt ő gyenge lett ahhoz. A stréberség katasztrófája ez az eset. Tanulság mindenkire.

Tegnapelőtt többeknek panaszkodott képviselőtársai közül, hogy állásáról lemondadják. Keserűen beszélt, de higgadtságát, okoskodó elméjét, még e panaszok közé is magával hozta.

— Majd megindokolom én lemondásomat — így szólt —, szépen fogom megindokolni.

A kaszinóból is mozgalmak híre érkezett, hogy kitörlik a tagok közül.

Minden jött, minden ellene tört.

Menekülnie kellett. De *hová?*

Íme megadta rá a szomorú feleletet, de higgadtságát, okoskodó elméjét még e *felelethez* is magával vitte . . .

KI LESZ A MOSONI FŐISPÁN?

Az »Angol királynő«-ben lakott az öreg Deák, s azóta az Angol királynő a nagyfejű politikusok fészke, kik még most is ott üldögélnek annál az asztalnál, ahol az öregúr prezideált. Egyebet nem is tartottak meg Deákból, mint ezt az asztalt.

Ott üldögélnek és unatkoznak a hetvenes évek óta: nem éppen azok az emberek, azok kihaltak, de az mindegy, éppen olyanok. A szabadelvű pártból mindég fejlődnek alakok, a »Deák-asztal«-hoz valók.

A Deák-asztal a mozdulatlanság szimbóluma. A szegény asztal most is azon a helyen áll, ahol Deák halála napján. S a törzstagok most is úgy ásitának kilenc óra után, mint hetvenötben vagy nyolcvanötben.

Itt sohase történik semmi, itt senki se tud soha semmit. Mert a párt korifeusai ülnek itt, akik igen vigyáznak a szavaikra, a politika ama begombolt óvatos alakjai, akik a hallgatás kiaszott emlőin nőttek nagygyá. — Az ördög hinné, hogy ezekben az emlőkben tej is van.

Susogva, halkán beszélgetnek. A horvát miniszter ugyanabból a piros virágos csészeből szürcsöli feketéjét, amelyből Bedekovics és annak elődei. Báró Podmaniczky Frigyesnek még külön tányérjai is vannak, de nem valami tarka mintázatúak, egyszerű fehérek. Csernátony minden áldott este elmondja, mit ettek, mit csináltak a madarai egész nap. Ma tizenöt éve is ugyanerről beszélt ebben az órában azon a helyen. E madarak szinte hozzátartoznak a Deák-asztal agglegényeinek családjához. A horvát minisztereknek a három társország, Horvát-Szlavon és Dalmátország sorsa mellett még e madarak sorsa is úgyszólván a reszortjukhoz tartozik. Azelőtt Bedekovics kérdezte esténkint: »Mit csinálnak, Lajos, a madaraid?« Most Josipovich kérdezi.

Egyebekben semmiben se változott a Deák-asztal.

Néha egy-egy régi adomát mondanak el, nagyon régít, amely már nem árt senkinek, amelyben semmi célzás nincs. A Bourbonok korából valót. Udvari titkok is szellőztetnek, olyasformák, hogy mit mondott egyszer Kaunitz Mária Teréziának — de hogy fölségsértés ne legyen, hozzátészik: ha ugyan mondta.

Napi események nem tárgyaltnak, ezekben nem volna tapintatos dolog véleményt mondani — mert az prejudikálhatna a kormánynak és az nem helyes, legfeljebb köztudomású tények jönnek néha szóba. Ha teszem azt, Bánffy Béla meghal — itten is fölelegetik, hogy »meghalt a szegény Béla« de arra az eshetőségre gondolva, hogy hátha tetszhalott is lehet, nyomban hozzáteszik — »ha ugyan meghalt«.

Mert e komoly higgadt szájából sohase hallasz egyebet, csak tényeket és örökkön-örökké tényeket — jó nagy sokára, mikor már ezek a tények is érettek.

— Ma elrontottam a gyomromat — panaszkodik egy-egy excellenciás úr — az orvosom állítása szerint.

S valóban tiszteletreméltó a levegő ez asztal körül. Ez alakok, akikben nincsen semmi elhamarkodás, semmi izgalom, semmi vér. Néha egy-egy kanál vagy kés meg is csörren . . . Ez itt a zaj. S az öreg óra ketyeg a falon, tiktak s megy lomhán, nesztelen. Ez itt a haladás.

Néha egypár fiatal képviselő is odavetődik, ezekből lesz a succrescentia. Ez nagy esemény. A Deák-asztalnál roppant elevenség, hangos beszélgetés, sőt vita is van. Az öregek hallgatnak és mosolyognak, mintha mondanák:

— Juventus ventus. Mi az ördögnek disputáltok? Hát ér az valamit, ha valakinek igaza van?

Képzeltetni ily viszonyok mellett (melyeket túlságos szélesen festett e sorok szerény írója, az elmondandó jelentéktelen tréfához mérve) mekkora csodálkozás volt, midőn a napokban egy idegen úr lépett az asztalhoz, bemutatta magát, valami nevet mormogván, amit senki sem értett, és leült egy üresen maradt székre.

Mindenki odanézett s azután mindenki iparkodott oda nem nézni.

Az ismeretlen úr csak azt tudván, hogy képviselők között van, a jobbra eső szomszédjához, egy miniszterhez fordult s kérdé tőle:

— Nem tudja képviselő úr, ki lesz a Moson megyei főispán?

Hallatlan! Az egész asztal összerezsent. Itt harminc esztendő óta sohasem volt arról szó, hogy mi lesz, csak arról, hogy mi volt.

A miniszter fanyarul mondá:

— Bizony, nem szolgálhatok vele.

Az idegen úr egy bifszteket rendelt időközben és a balsó szomszédjához fordult:

— Az újságok valami Daunt, valami fiatal grófocskát emlegetnek. Ki az kérem?

— Az én vagyok — felelte Daun Pálffy Vilmos gróf. — De nem én leszek.

— Úgy? — szólt az idegen úr és kezdte magát kényelmetlenül érezni. Nem is szólt többet egy szót se egész este, gondolatokba merülve ült; csak mikor aztán felkelt az egész társaság, akkor útközben a lépcsőkön szólított meg egy egyszerű rokonszenves alakot.

— Mit gondol ön — kérdé — ad a belügyminiszter arra valamit a főispáni kinevezéseknél, hogy valaki húsz-huszonöt évet töltött a közigazgatás élén, mint alispán?

— Nem, semmit — felelte a szürke alak.

Az idegen úrnak megnyúlt a képe.

— Az elég baj, az elég baj nekem. Tessék elhinni . . .

— Kihez is van kérem szerencsém?

— Én Tóth Imre, a Moson megyei alispán vagyok. És nekem kihez van szerencsém?

— Azt már, *ezek után* el nem árulhatom. (Az olvasónak azonban szabad gyanítani, hogy ez talán a belügyminiszter lehetett.)

De a mosoni alispán nem gyanított semmit, hanem ment, ment, ahol szállva volt, a Hungária felé, hogy holnap újra kezdje a politikai körökben a fürkésző kérdezősködést.

Amint ment, a vestibule-ben találkozott Prileszky Tádéval.

Köszönt neki s ajkán lebegett már a kérdés: »Ki lesz a mosoni főispán?«, de csak mégse kérdezte. Pedig Prileszky megmondta volna, a saját mellére ütve.

— Hát ki lenne? Én.

S ha elhitte volna, másnap nyugodtan hazamehet, s megkíméli magát a fölösleges fáradságtól és izgalomtól. Mert nem tréfa, uraim, egész nap kérdezősködni s hallani különféle neveket, de ezek között egyszer sem a magáét.

*

Nem tudom, igaz-e ez a történet, de beszélnek. Beszélnek, de nem a »tények asztalá«-nál, ott sohase szólnak semmit, csak egy-egy politikai adomát a Bourbonok korából.

Meglehet, nem is igaz a dolog, talán nem is létezik Tóth Imre nevű alispán, s ha létezik, talán esze ágában sincs főispánná lennie. Talán pletyka, léha fecsegés az egész?

De mert beszélnek az emberek, hát mi is elbeszéljük. Csakis ezért, nem másért. Mert igazán semmi bizonyosat nem tudunk sem erről a szcénáról, sem arról a titokról, hogy ki lesz a mosoni főispán.

MIKSZÁTH-ASZTAL

(Levél a szerkesztőség tagjaihoz)

Kedves barátim! Nem tudom melyitek írta a »Pesti Hírlap« tegnapi számába azt a néhány kíséző szót a Szabó Endre hozzám írt költeményéhez, melyet a Vasárnapi Újságból vettetek ki, de akármelyitek írta, sok bajt és kellemetlenséget csinált, azt hagyván sejtetni, hogy egy *Mikszáth-Társaság* floreszkál valahol a városban.

Mindenekelőtt tapintatlanság volt azért is, mert ráijeszteni Szily Kálmánra ilyenkor, midőn éppen harcban áll Neményi Ambrussal, kegyetlen dolog. De ez semmi. Végre is hadd reszkessen az Akadémia, legalább mégis csinál valamit: reszket.

Ezért nem szólnék — de boldog isten, micsoda helyzetben vagyok én azóta a klubban? A wippek éber szemmel néznek rám, mint olyan emberre szokás, aki titkos társaságokat alapít. Mert minden emberi hajlamok közül ez előttük a legveszedelmesebb. A belügyminiszter egészen más szempontból fenyegetett meg: »Három nap alatt mutassátok be az alapszabályaitokat, mert különben . . .«

Egy képviselőtársam, aki négy banknál és három különféle társaságnál igazgató vagy felügyelő, alázatos nyájassággal kérdé: »Nem szűrhatnál be engem is abba az új Társaságba? Apropó, mennyi tantièmet fizetnek?«

Ami engem illet, én az újdonság megjelenése óta gyakran holt írónak képelem magamat — akinek nevére már Társaságot csináltak. Órákig eltűnődöm, hogy élek-e én még, vagy a halál után vagyok? Vannak jelek erre is, arra is. Nem bírom tehát eldönteni. De minthogy akkor se szerettem dolgozni, amikor bizonyosan éltem, miért dolgozzam most, mikor úgy lehet, az örök pihenésre vagyok már kiküldve?

De talán mégis élek, mert két-három levelet kapok napjában. Könyvelő, pénztárnok ajánlkozik az új Mikszáth-Társasághoz. (Hm, egy pénztárnok csakugyan ránk férne.)

Az is a lét mellett bizonyít, hogy még mindig tarokkozom, s Jókai váltig csipked (és kontráz) játék közben:

— Hát már neked külön Társaság kell? Hát már neked nem elég az Akadémia? Pedig látod olyan derék intézmény az. És annyira szükséges. Szükséges mondom, hogy ebben az országban, ahol egy díjnokságra is kétszázan pályáznak, mégis legyen egy olyan pozíció, amire senki sem vágyik.

És még a gáncsot, a csipkedést, a félreértéseket mind eltűrném, de a megnövekedett tekintélyemet lehetetlen elviselni. Nem vagyok én a tekintélyre alkotva.

Érzem, mert éreznem kell, hogy itt a sok országnagy és excellenciás úr nevééről egyetlen Társaság sincs elnevezve. Rettentő kevélység fut fel a fejembe. Micsoda? Hiszen ezek mind csak apró emberek hozzám képest! Hát van Wekerle Társaság, vagy Tisza Kálmán Társaság a világon? Csak az egy Zichy Jenő gróf versenyezhetne velem, ha itt volna, mert »Zichy Jenő hadastyán-egylet« van. S végtelen öröm fog el, hogy Zichy Jenő nincs már itt. Egyedül állok, egyedül, s határtalan felfuvalkodottságomban önérzetesen, fölemelt fejvel lépdelek végig a klub termein, társtalanul, mint a Vajda János üstököse, senkit sem tartván érdemesnek megszólítani. Mit beszéljek én magamnál kisebb emberekkel? Hát nem beszélek, hanem csak járok, járok, ásítózok, fújok és unatkozom.

Nem, ezt nem bírom ki tovább, ezt az unalmat, ezt a nagyságot — vegyétek le rólam az átkot, helyet adván e démentinek, ösmerjétek be, hogy a Mikszáth Társaság csak az illető újdonság íróinak a fejében létezik. Rossz elképzelni, hogy a lapok többi közleményei is csak ennyire igazak!

A dolog úgy áll, kedves barátim, hogy csakugyan van egy »Mikszáth-asztal« az »István főherceg« szállodában, de nem Mikszáth Társaság. A pincérek és a különféle borfiúk így neveznek egy szögletasztalt, ahol hétköznapokon mi ketten szoktunk vacsorálni az én t. képviselőtársammal, Pongrácz tábornokkal. Hívhatnák ugyan gróf Pongrácz-asztalnak is, de ők demokraták, s Mikszáth-asztalnak hívják. Tőlük senki e jogot el nem veszi.

S valóban dukál is, hogy Mikszáth-asztalnak hívassék, mert minden hónapnak egy napján (ezt a napot Murai Károly tűzi ki) gróf Pongrácz száműzetik, s az asztalt kilenc legkedvesebb pajtásom foglalja el az írói világból.

Ezek közt van Endrődi Sándor, a jeles poéta, a Ház Naplójának szerkesztője. Ő viseltetik irántam a legtöbb respektussal, mert tudja, hogy Katánghy Menyhért szigorú naplóbíró. Bezzeg összetipor minden földi rangot és tekintélyt Szabó Endre s a végén mindig ezzel búcsúzik el tőlünk, hatalmas disputáit mintegy befejezve: »Szamarak vagytok, nem lehet veletek beszélni.« (S ilyenkor mindig összerezzen bennem az akadémiai tag.) Itt ül a szelíd lelkű Sebők, nógatja vizavi az olasz borok nagy protektora Murai Károly: »Ne aludj, Sebők, ne aludj.« Főnségesen terpeszkedik el Sebők mellett Magyarország és társországainak pesztonkája, a hatalmas vállú Pósa, akin lázas kevélységgel pihenteti szemeit Wolfner. (Ez az egyetlen terület, ahol Singer nélkül jelenik meg.)

Kavarog a füst, de nem a tömjén. Sőt Kenedi Géza, mint publicista, egyenesen lenéz bennünket, belletristákat s szőke bajuszát sodorgatva Wolfnernek fejti ki esőpotyogáshoz hasonló csendes hangon filozófiai nézeteit.

Beh messze járt a valóságtól az az újdonság író, aki úgy adta elő, mintha ez a kompánia az én udvaromat képezné. Hiszen ezt én nem bánám, de nem úgy van. Úgy látszik, nem ösmeritek Enyedi Lukácsot, aki, ha én azt mondom, hogy ma hétfő van, számokkal bizonyítja be, hogy kedd van, s a többieket valamennyit. Dehogy hallgatnak azok engem. Pláne még pietással? Nem hallgatnak azok sehogy. Némelykor egész este nem juthatok szóhoz s örülök, ha szerényen meghúzódhatom a szelíd lelkű Nagy Miklós oldalánál (aki nem bánt, mert kéziratot akar tőlem), s ha egy kicsit hízel-

kedhetem László Mihálynak, akinek jeles gimnáziuma van, ahová máris nyomkodom a helyeket apai ravaszsággal a két fiacskámnak. Általában amennyire itt név imponálhat, akkor egyedül a László Mihályé imponál — mert *kétszer* lehet a neve napját tartani.

Ilyen ez a kompánia. Nincs semmi célja, semmi más törvénye — csak egyetlen nyárspolgárius paragrafus: »Szeretni tartozunk egymást.« És ez ellen a paragrafus ellen soha egyik se vétett, egyre történik tehát az a csoda, hogy itt tíz olyan embert lehet látni, aki mind elmondhatja magáról: »Nekem kilenc jó barátom van.«

Ha néha elgondolkozom ezen, szinte elérékenyülök, hogy mi milyen gazdag emberek vagyunk ott egy rakáson.

De elég arra a hírre helyreigazításul ennyi, ti pedig, kedves barátim, a »Pesti Hírlap«-ban, tegyetek le arról a csúnya szokásról, mely most divatba kezd jönni, hogy minden lap megtesz az ország nyakára a maga munkatársai közül egy *legnagyobb író*t — s emellett minden eszközzel üti a reklámot. Levén vagy huszonöt lap, van tehát vagy huszonöt legnagyobb élő író.

Azaz huszonhat, mert másodiknak aztán minden lap beveszi a maga legnagyobb írója mellé Jókait (mint a ferbliben a sántát). Az ország csak úgy turkálhat a nagy írók közt.

Hagyjátok el, mondom, ezt a rossz szokást, vagy ha nem lehet abbahagyni, mert a többi lap is úgy tesz, válasszatok meg mást erre a nagyságra (hiszen elvállalja azt valaki), nekem nem kell; megtanultam én azt, hogy a fa, akármilyen magas dombra ültetik is át, csak éppen akkora árnyékot vetet, amekkora lombja van.

[AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA. 1894. ELŐSZÓ]

Egy barátunknál töltöttük a napot (én és két írotársam) a budai hegyek közt. Ebéd előtt egyet barangoltunk a villája környékén. Alattunk feküdt az óriási város meglapult házfedeleivel, mintha aludnék, s a fölszálló párák a lélegzete volnának.

A várost látva, eszünkbe jutott élete is, idegei, gondolatai, pletykái, napi kérdései. Milyen lesz a Jókai jubileum? Elfogadja-e a főrendiház az egyházjogi reformokat?

Valaki közbeszólt: »Még lehet, mert a varjúról azt tanultam, hogy szorultságból megeszi a cseresznyét és szilvát is; de voltaképpen mással él.«

Ugráltunk tárgyról-tárgyra, mint a szöcskék a fűben. Lesz-e az idén bor? Terem-e sok könyv? Egy gallyon kakukkot vettünk észre. De kár, hogy el van ilyenkor némulva, különben megszólítanók: »Te, kis kakukk, mondd el, meddig él Wekerle?«

Majd az Akadémia plagizátoraira fordult a szóbeszéd. Ez is jó téma, szidtuk őket.

Friss, erdei illat lengette meg a mozdulatlan, lomha levegőt, mely ráfeküdt a leperzselt füvekre, mik közt hangyatábor mászott stratégiai rendben egy közeli odvas fatönkhöz — hogy ott tojásokat raboljanak a veres hangyák a fekete hangyáktól. Micsoda vakmerő fickók ezek a veres hangyák! Teringette, milyen ügyesen másztak be a hasadékokon s egy perc alatt lehányván vagy elúzvén a fekete hangyákat, vitték, re bene gesta, hosszú hadisorban a tojásaikat hazafelé . . .

Elnéztük érdeklődve. Ni, hát ezek a becsületes hangyák is, hogy elszedik a mások tojásait . . . Ne bántsátok, fiúk, a plagizátorokat!

E pillanatban a gyalogúton, az erdő felől egy gyönyörű asszonyka jött szembe.

Feledhetetlen sugár alak volt, tojásdad arccal, fényes fekete hajjal, élveteg ajkak körül kacér mosoly, a jobb kezében leeresztett napernyőt vitt, a balban pedig negédesen himbált egy őszi kökörcsint. Összerezcentem.

— Mi bajod? — kérdeék egyszerre a barátaim. — Elsápadtál.

— Az az átkozott kökörcsin. Jaj, csak ne láttam volna. Most már el van rontva az egész napom.

— Miért haragszol annyira a kökörcsinre?

— Mert valamiképpen a Bourbonok jelvénye a lilium, annyira jelvénye Singer—Wolfnernek az őszi kökörcsin. Adott szavam kötelez évről-évre, hogy mire az első őszi kökörcsin kiereszti a virágját, beliferálok nekik az előszót

az Almanachhoz. Az első kökörcsin íme kinyílt, mire hazamegyek, már nálam lesz Wolfner. Olyan pontos ő, mint a halál. S bizonyosan külön tart egy kereskedősegédet a réteken, aki a kökörcsin nyílását lesi. Ti nem ösmeritek Wolfnert!

— És van-e már valami eszméd?

— Dehogy van, dehogy. Hol venném hetedszerre? Kírtam már minden gondolatomat, mi az Almanachra alkalmazható.

— Ejh, ne tarts te attól! — bízott a házigazdám. — Ledőlsz majd ebéd után a méhesemben egy kis sziesztát tartani, s megjön a jó gondolat, hidd el. Én is ott szoktam a dolgaimat kigondolni, s ami eszembe nem jutna, azt belezümmögik a méhek.

— Igen, igen a méhek... No, az meglehet, hogy a méhek.

— — — — —
Az asztalnál még emlegették barátaim a szép ismeretlen nőt. Vajon ki lehet? Milyen csodálatos a nézése, milyen ritmikus a járása. Hiszen csak azt a kökörcsint ne hozta volna. Így azonban gondolni sem akartam rá.

Ebéd után csakugyan eltuszkoltak a méhesbe, egy csibukot nyomva a markomba. Mert a csibuk is nagy segítség, abban az esetben, ha a méhek makacskodnának.

Végigheveredtem a kényelmes szalmaágyon. Az átható levegő úgy tapadt a szemhéjamra, mint valami ragasztó gyanta. A méhek csendesen, altatón zúgtak, döngtek, hozván csápjaikon az arany hímet. De az én széteresztett tervező gondolataim üresen kalandoztak el.

Hogy miről írjak? Talán vázolni kellene, hogyan jöttek sorban a divatok az elbeszélő irodalomban. Először a mese volt a fő, azután a leírás, azután a pszichológia, azután a jellemzés, most meg már a forma a legfőbb. Igen a forma. A formáról kellene írni. Úgy van, csakhogy ez esztétikai kérdés, és még rám fognák, hogy kritikusnak akarok átcsapni. Pedig az én családban még nem volt hóhér!

Legjobb, ha azt a viszonyt színezem ki, mely az Almanach és az olvasóközönség között fejlődött ki. Ez egy aranyos szalmaszál, belefogódkodtam, felsóhajtván: »Oh, Múzsza, segíts!«

A kertajtó e percben mecsikordult, odatekintek, s íme, ugyanaz a szép asszony lépett be rajta, akivel délelőtt találkoztunk. Csakhogy a kökörcsin most a hajába volt tűzve.

Nesztelenül lépdelt a virágpadok közt, egyenesen felém, hűs, rejtelmes szellőt támasztva szoknyája suhogásával. Leült a lábaimhoz a szalmaágy szélére.

— Ön a múzsát hitta segítségül — szólt gúnyosan.

— Talán ön az? — kérdém zavartan.

— Nem éppen, de azért nekem is vannak tapasztalataim.

Akarja, hogy segítsék?

— Ha akarom-e?

— Tehát figyeljen!

(Pszt! Ne zümmögjete, kis méhecskék!)

A szép asszony beszélni kezdett:

— Volt nekem egyszer egy udvarlóm (volt sok, de csak egyről beszélek most). Félénken, tiszteletteljesen jött először, fekete kabátban, fehér nyakkendővel, mély meghajlással: »Bocsánat, ha nem vagyok alkalmatlan.« Megengedtem, hogy a házamba lépjen. A következő alkalommal szelíd mosollyal az ajkán jelent meg az udvaromon: »Asszonyom, kérem fogadjon el engem ismét!« Harmadszor bekiáltott az ablakon: »Boriska, nyiss ajtót!« S mikor negyedízben jött, megzörrenté a kilincset és halkán csak annyit mondott: »Én vagyok!«

Elmosolyodott, lehajtotta fejét, elhallgatott.

— És ötödször? — kérdém önkéntelenül.

Az asszonyka elpirult, szemérmatosan lesütötte a szemeit.

— Ön nagyon is kíváncsi. Nos, eluntam, megsokalltam ezeket a dolgokat . . .

— Hogyan? Elunta?

— Igen és egy kulcsot adtam neki, hogy ezentúl szó nélkül jöhessen hozzám.

Ezzel hirtelen felkelt, kecses pukkedlit csinált, hogy elillanjon. Ohó! kiáltám felugorva, s utána kapva, átkaroltam a derekát. De mintha késsel szúrtak volna a kezembe, roppant fájdalmat éreztem. Fölriadok, kinyitom a szemeimet s íme, egy köpcös méhkast tartottam átölelve. Szegény kezem éppen a szádallóhoz jutott, s a méhek összecsíptek.

A másik kezemmel a szemeimet dörzsöltem. Mi volt ez? Álmodtam volna? De hisz a köpühöz támasztott csibukom

még most is füstöl. Varázslat ez, vagy látomány? Boszorkány, tündér vagy a múzsa?

És mit is mondott? Ah, tudom már. Az Előszóhoz segített. Világos most már. Maga a nagyközönség volt ő, egyetlen nőalaknak a képében. Mert mi egyéb a közönség, mint egy szeszélyes szép asszony és mi egyéb az Almanach, mint egyik szerencsés udvarlója.

Ez idén már a hetedik légyottra megy a lurkó . . . Természetes hát, hogy fölösleges neki a kíséret, sőt illetlen.

Úgy van, úgy, meg fogom mondani Singer—Wolfnernak: — Uraim, az Almanachnak a zsebében egy kis kulcs van. Hiába rázzák a fejüket. Azt a bizonyos kulcsot értem, mellyel *szó nélkül*, lábujjhegyen is benyithat már a közönséghez. Hagyjanak nekem békét. Egy szót se írok. Különben is meg van a kezem dagadva.

MIKOR A HÓHÉRT AKASZTJÁK

Gyulai Pál kiadta a költeményeit, harmadik *bővített* kiadásban, ahelyett, hogy folyton szűkített kiadásban adná ki, elhagyogatva a gyengéket.

De én ezen nem csodálkozom, mert Gyulai mindig bátor ember volt. Egész életében olyat mert, olyat csinált, ami másoknak kellemetlen volt. Én talán azon se csodálkoznám, ha nyolc-tíz kötet verset adott volna ki. Azazhogy mégis csodálkoznám, mert akkor legalábbis háromszáz esztendősnak kellene lennie. Gyulai Pál azonban még csak körülbelül hatvanéves s már mintegy négy-öt kötet könyvet írt. Gyulai Pál ezen hatvan esztendő alatt nevezetes ember lett. Pedig ebből is elesik húsz, amíg felcseperedett és nőtt (ámbár húsz év alatt csak annyit nőtt, amennyit más ember tíz évig).

Gyulai Pál hamar kieszelte a világ sorját; látta, hogy Magyarországon minden ember a népszerűség szekereire igyekszik feljutni, de a népszerűség szekere nem vehet fel mindenkit, fogta hát magát s gyalog lépegetve a maga útján, tele torokkal kiabálta: »Nem ülök ám én fel a népszerűség szekereire, ne is híjatok engem, nem kell, nem kell.« Mire a lemaradottak benttört fulánkkal a szívükben mind figyel-

mesek lettek a kiabáló apró emberkére, akinek nem kell a népszerűség, sőt köveket dobál utána, aki szinte hasonlít a zsákba kötött mesebeli emberhez, amint kiáltja: »Nem akarok Liptóban király lenni.«

Egyszóval Gyulainak nem kell a népszerűség — ami bizonyos szimpátiákat kelt iránta azokban, akik a népszerűségnek nem kellene. Ezekből a szimpátiákból él Gyulai Pál. Van tábora, vannak hívei, de nem a munkái, hanem a magaviselete miatt. S e magaviselet nem csak a rideg közönyben nyilatkozik a népszerűség iránt, hanem egy bizonyos agresszív föllépésben a népszerűség és a népszerű emberek ellen — ami meglehetősen antipátiákat szül. Mert Gyulai Pál így okoskodik: a szimpátiákból meg nem élek, nekem az antipátiákra is szükségem van, hogy hírnévre tegyek szert. Évtizedek óta hirdeti, hogy Jókai rossz regényíró s ezen a réven híres lett; de ez neki nem elég, a mi kis öregünk duplacsövű puskával dolgozik s ugyanakkor hirdeti, hogy Pálffy Albert nagy regényíró. Mert nem lehet tudni, mi teszi az embert emlegetetté: az-e, ha valamely nagyon biztos dolgot tagad, vagy az, ha valami hihetlent állít?

De lehet, hogy tévedek. Lehet, hogy Gyulai Pál nem taktikázik — hanem ilyennek kell lennie ösztönből, rendeltetésből, mint amilyen.

Sőt bizonyos fokig azt is beösmérem, hogy Gyulai Pál hasznos ember, mint ahogy vannak a természetben hasznos teremtések azon a címen, hogy kártékony teremtményeket pusztítanak. A macska az egereket pusztítja és hasznos háziállat; az, hogy a tejfölt is pusztítja, ahol ráakad, megbocsátatik neki. Amilyen enyhe kritikát gyakorol a közvélemény a macska iránt, addig a határig én is elmegyek Gyulaival szemben. Beösmérem, hogy hasznos ember, mert a rossz poétákat irtja, néha azonban a legszebben éneklő madarakat is megeszi éppen úgy, mint a macska, aki órákig leselkedik a fülemlére és a kanárira, mikor az egérhúst megunta. De én istenem, hiszen ő is megkívánja néha a jobbat.

Nem, Gyulaiba mint kritikusba nem akarok ezúttal belekötni, csak egypár megjegyzésre szorítokozom. Van bizonyos tiszteltreméltó makacsság működésében, mely igazságtalanságokra vezetí ugyan, de legalább férfias. Ósdi, de határozott;

szük horizontja van nagyon, de ameddig lát, ott mindent meglát.

A természet nem adta meg neki a talentumot, követni tudni a folytonosan fejlődő irodalmak röptét, méltányolni tudni az új formákat, felösmerni az új hangokat és megérezni az új zamatokat. Ő valószínűleg most is ott van, hogy a leg-tökéletesebb regényeket e világon Kemény Zsigmond írta.

De nem akarok hosszasan időzni e tárgynál. Nem tartozik természetemhez a detronizálás. Ha a kétgarasosra (a susztertallérra) azt mondják, hogy ezüst húszas és ha sokan mondják rá, kitérek a vita elől, legyen nekik a kedvük szerint ezüst húszas, hanem azt mégsem hallgatom el, hogy az efféle mesterséges ezüst húszasok előbb-utóbb rendesen visszatérnek a maguk értékére. Gyulairól szólva azonban meg kell adni, ha igazságtalanul került is felszínre az irodalom jelesei közé, nagyon jó, hogy odakerült.

Gyulai Pál elnöke a Kisfaludy Társaságnak, egyik osztálytitkára az Akadémiának, tagja a főrendiháznak az irodalmi auktoritás révén s vezérszerepvívő az irodalmi ügyekben általában. És itt azután igazán nemesen, férfiasan, sőt méltósággal áll a gáton. Nyugodt elméje, szeplőtelen hótiszta karaktere, a meggyőződéstől izzó lelke szépítő fényt vet a bohémvilágra. Örülnünk kell a szeszélyes szerencsének, mely őt előrelökte, hogy reprezentáljon bennünket.

Nem igazságos ő; az Akadémiát is, a Kisfaludy Társaságot is, ahol ő uralkodik, a nepotizmus és a klikk-szellem labodája veri fel, tehetségtelen embereket hoz be, néha csak azért, hogy velük tehetségeket szorítson ki; de mikor aztán a nyáj együtt van a hodályban, mint a jó komondor, őrzi őket féltékenyen, vigyáz rájuk, elmarja az ellenséget, s belül is vigyáz a tisztességre, a becsületre s igyekszik megőrizni az írói erkölcsöket (ő maga járván elől a jó példával) azon patriarkális szűziességben, zománchban, melyet az irodalmi atyák: Eötvösök, Keményék, Kölcseyék hagytak, akik nemcsak írók voltak, de apostolok is.

Dicsőség adassék tehát Gyulai Pálnak, amiben illeti. Minden íróember méltán veheti le előtte a kalapot.

Azt a kis hibát, hogy ő kritikus, s hogy milyen kritikus, szinte meg lehet neki bocsátani.

Turgenyevnek van egy alakja, aki mindent helyesel, dicsér, minélfogva azt mondják a társaságokban:

— Ez a szegény Nelicsev (de nem vagyok bizonyos, hogy így hívják) nagyon jó ember, de túlságosan együgyű.

Amire aztán dühbe jön a derék Nelicsev (ámbar még most sem vagyok bizonyos, hogy így hívják-e) és egyet fordít a viselkedésén, mindent ócsárol, gáncsol, ami szóba jön, és ekkor már azt mondják róla:

— Ez a Nelicsev egy gonosz ember, de átkozottul eszes.

Gyulai igazán eszes ember, mert ő mindjárt azon kezdte, amin Nelicsev folytatta, és kíváncsi vagyok rá, hogyha azon folytatná, amin Nelicsev kezdte, meddig tartana a kritikus reputációja?

Gyulai Pál eltalálta az igaz utat. Ott van ő mint kritikus, ahol a gonosz Nelicsev. De vajon igazán gonosz volt-e Nelicsev? Nem, Nelicsev nem volt gonosz, de nem volt eszes sem. Nelicsev csak egy fifikus volt. Bizonyára nem rossz ember Gyulai Pál sem, de elég eszes arra, hogy tekintélyt csak a félelem árán szerezhet. A hóhérságot viselt Sámsonok emlékirataiból maradt ránk, hogy nem maga a kivégzés képezi a hóhérmesterség édességét, hanem a félelem, melyet a ki nem végzetek előtt gerjeszt.

Ah, mit érezhet ez a kis emberke, mikor magas cilinderjével, nagy botjával, rendes kéziratnyalábjával végigmegy az utcákon s utána susogják: »Ez döfte le Jókait!« »Ez szúrta agyon Dóczyt!« »Ez sújtott egyet Kossuth felé!«

Oh, hogy dagadhat a szíve az arasznyi lajbi alatt s milyen kellemesen csiklandozza füleit a bámulat felszisszenése.

Hát ez is pálya, uraim, a hóhérságnak ez a neme — csak hogy nem szabad benne meg gondolatlanságokat elkövetni; ilyen meg gondolatlanságnak tartom én azt a két kötet költeményt, amely most előttem hever.* Mert egy hóhérnak sohasem szabad abba a szituációba jutnia, hogy őt is akaszthassák.

Úgy, úgy, igazán itt van, a kezünkbe került Gyulai Pál. Mégpedig milyen elgyengült állapotban. Fél az ember hozzá-

* Gyulai Pál költeményei. Harmadik, bővített kiadás a Franklin Társulatnál.

nyúlni, hogy ez nem elég akasztási objektum. Ez szinte úgy néz ki, hogy magától is elpusztul a siralomházban, a Franklin Társulat padlásán.

Most látja csak az ember, hogy Gyulai Pál igen közepes poéta. Az első kötet, melyben az első lapon a költő rokonszenves arca látható, az 1864-ig terjedő költészetét foglalja magában. Ez a jobbik kötet. Ami belőle jó, az ismeretes a szavaló-könyvecskékből és az olvasókönyvekből, melyek csodálatos módon megnyíltak Gyulai előtt; ami nem ismeretes, az mind rossz, tehát nem is lesz soha ismeretes.

Van a kötetben minden fajtájú vers, ballada (ezek közt a legsikerültebb Pókainé), satíra, a Széchenyieskedők, volta- képpen egy versékbe szedett vezércikk, van bordal (de az olvasónak úgy rémlik, hogy az talán nem is bor, amit a költő iszik, hanem málnaszörp). Vannak a történelemből vett képek, de ezekben szerencsétlen Gyulai, az ő Mátyás királya úgy néz ki, mintha pantallóban járna. Van egy ciklus gyermekmese, ezek közt gyönyörűek is — de az olvasó elkedvetlenedik, mert a jegyzetben azt találja, hogy a meséket a néptől vette Gyulai, csak a III. és IV. az ő leleménye. Sajátságos malőr! Éppen az a kettő, amelyikben nincs lelemény.

Azt a benyomást teszi ez az első kötet, mint ama kosarak, amelyekbe nagymosás után mindenféle fehérnemű van begyömöszölve, szépen megmángorolva, kivasalva, egyetlen ránc nélkül. Van itt hálórékli, ing, mandzsetta, harisnya s az ember önkéntelenül felsóhajt: »Milyen vasalás! Milyen vasalás!«

Igen, a vasalás, a simítás a szembetűnő, nem az anyag. Gyulai Pál keveset írt, de sokat vasalt.

Tagadhatlan azonban, hogy egypár szép, nemes költemény is van a kötetben, melynek nagy érdeme, hogy ezelőtt harminc évvel íratott. Harminc év nagy idő! S csak az effélekén múlik. Ha azt mondhatnók, hogy például hatvan évvel ezelőtt írta Gyulai Pál a kötetet s a másodikat, amit a közlebbi időkben írt, hetven év előttre tehetnők, az ország nagy költői közé kellene őt sorozni. Hát igazán bagatell, csak idő kérdése az ilyesmi.

Ő nyilvánvalóan az időket tévesztette el, a második kötetet előbb kellett volna megírnia, mint az első, s mind a kettőt

előbb egy-két évtizeddel, de mi nem téveszthetjük így sem el, hogy vannak maradandó becsű dolgai is, amelyek bizonyítják, hogy voltak életében ihletett pillanatai is. Ilyen gyöngy az »Éji látogatás«. Egy nagy költőnek is becsületére válnék. De ilyen vajmi kevés van.

A híres »Hadnagy uram« már csak egy nagyon jól ki-gyalult képecske. Az úgynevezett erő sehol se nyilatkozik. A megfigyelő tehetség kicsillan imitt-amott.

Csak egy szépség van, mely sírig tart,
Mit érzésünk másokra fest.

De az ilyfajta mélyebb megjegyzés végtelenül ritka a kötetben. Gyulai Pál leginkább a hangulat költője. Igazabban egy mélyen, gyöngéden érző szív benyomását teszi, de érzelmeit nem tudja, vagy csak kivételesen tudja élvezhető színekkel és vonásokkal kifejezni, gondolatai nem eredetiek, nem üdék, nem is kifejezők, sőt néha nincsenek is gondolatai, s az ember nem találja meg azt a bizonyos magot, amelynek a kedvéért (a hagyomány szerint) minden verset elolvasott Deák Ferenc — de persze ő se mindig találta meg azt a magot, amit a költő érdemesnek tartott átszármasztatni a többi érző szívbe s bizonyára sokszor fogta el hamleti tünődés: Miért van ez a vers, miért?

Ilyen hamleti hangulatot igen sok verse támaszt Gyulai Pálnak, ki az ötvenes évekbeli úgynevezett »patakcsa«-költészetnek egyik képviselője. Azok az ócska képek, sablonok, a terebélyes tölgy, a zúgó csermely, borongó fellegek, a bájos »hallga«, a lengő zefír, mindezek igen szép épületes dolgok voltak, de már elmúltak. Ma már, ha valakinek valami mondanivalója van, ugyancsak találja el a ruhát, amibe öltözteti, de hátha még mondanivalója sincs?

Gyulai Pálban, mint poétában, van egy érdem, az, hogy őszinte. (Kár, hogy az őszinteség még nem költészet.) Amit nem érez, azt nem zengi — csak hogy mit ér, ha többnyire olyat érez, amit nem érdemes az emberiségnek tudtul adni. Mert, hogy a csillagok, meg a csobogó habok tetszenek neki és érzi ezek szépségét, az még nem olyan dolog, ami sohase lett volna rímbe szedve. Hogy kedvesének egy pillantása többet ér a nap ragyogásánál, ezeket már más ember is át-

érezte (föltéve, hogy nem volt a réten száradni való sarjúja), anélkül, hogy erről verset írt volna. Én nem vagyok esztétikus, de azt gondolom, hogy mégis valami frappáns új gondolat vagy forma adná meg az igazi jogosultságot ezeknek elmondásához.

Melegség is kevés van Gyulai Pálban. S ami van is, az se a saját melege. Olyan, mint akire melegített zabzacskókat raknak. Csak a családi fészek bír rá melegítő hatással, ezek közt van a legtöbb csinos dala; ahol szívbe taposó hangokat is ver ki öreges gitárja.

De minthogy már egy kicsit hosszúra nyúltam az általánosságokban, engedje meg a szíves olvasó, hogy az akasztást a mai napra felfüggeszsem (mert a hóhért apródonkint kell akasztani), egy második tárcacikkre halasztván, amit még el akarok Gyulairól mint költőrül mondani.

JÓKAI MINT KÉPVISELŐ

Még sok évek előtt is gyakran lehetett látni a nagy íróat a folyosó valamely csendes részében sétálni, hátra tett s keresztbe font kezekkel. A hátul keresztbe tett kezek a fejtörést jelezték nála. Ez azt jelentette, hogy beszédre készül. Csodálatos regényeinek meséit is ilyen hátrarakott kezekkel gondolta ki.

Jókai mindig egyformán öltözött. Egy sötét hátul is gombos Ferenc József kabát van rajta, sötétbarna nadrág, tarka nyakkendő egy karneol kutyafej tüllel. Másforma ruhát soha senki sem látott rajta, kivéve ha frakkban vagy díszmagyarban van; ő maga sokat változott, a feje pedig éppenséggel változik most is (hol kopaszon látjuk, hol dús hajjal), szakállá megderesedett, bajusza vesztett a hetykeségéből, de azért még mindig ruganyos, nyúlánk, szinte deli alak, hanem most már évek hosszú során át nem teszi keresztbe hátul a kezeit, azaz nem tart beszédeket.

Úgy tetszik mégis asszony a politika. S mire megöregszik az ember, kiokosodik belőle is, ha csak nem olyan nagyon szerelmes valaki, mint Tisza Kálmán. Hajdan nemcsak igen gyakran beszélt, kivált a balközépi időkben, hanem a *Hon-*

ban, mint vezércikkíró s az *Ústökös*ben fölséges humorú Tallérossy Zebulonjával részt vett az aktuális politikai szóharcokban is, most hovatovább mindinkább elhallgatott. Az *Ústökös*szel elenyészett a jó öreg Zebulon, aki a maga tót ravaszságával sokszor megmondta az igazat, a *Honnál* pedig végképp eltűnt a politizáló Jókai — teljesen visszatért a műzsákhöz. A Házba eljön ugyan, de beszédet nem tart többé, a tárgyalás menete nem érdekli, korrektúrákat csinál a padban vagy ábrándozva tarka-barka meséket sző az ellenzéki szónokok beszéde alatt, s mikor látja, hogy pártja (az a bizonyos erdő) feláll, ő is felemelkedik velök gépiesen, s igen sokszor utólag kérdi a szomszédjait:

— Miről is van szó, kérek?

Néha kimegy a folyosóra (bár nem lévén szivaros, nem igen kívánja a folyosót), s éppen csak annyit tud a politikai eseményekből, melyek a kedélyeket momentán foglalkoztatják, amennyit az ottani trécselésekből elméjében összefogdos.

A közönségben rendkívül szeretik hangoztatni mint egy ragadós röpké szót: »Jókai rossz politikus«. Azaz, hogy Jókai ma már nem is politikus. Annyira nem az, hogy a lapok politikai rovatát is csak elvétve olvassa el. Az apró csel-szövények, személyi zsúrlódások, klubbeli fondorlatok éppenséggel nem érdeklik. Úgy él ő a politikában, mint egy igazi grand seigneur, aki egy cseppet sem törődik a háztartással, semmi gondja rá, hogy a szakácsok mit főznek, ő bizony bele nem tekint a konyhába és a fazékba, hanem csak a tálalásnál van s legfeljebb akkor vág *némely ételhez* savanyú arcot, de az asztaltársak kedvéért ő is megeszi.

Jókai tehát már nem jár *keresztbe tett kezekkel* többé a folyosókon; köznapi dolgokról beszélget, leginkább a szőlőművelésről (a legbüszkébb a svábhegyi boraira), fölkeresi a karzaton a *Nemzet* valamelyik munkatársát, akinek a regényfolytatást adja át (melyet otthon az ülés előtt megírt) azután a fiatalabb kollegákkal évődik, akiknek azonban már csak egy részét ösmeri. Egy-egy ötletke, egy aperçu, egy bonmot mindig van a táskájában. Szeretetre méltó, kedves, nyájas, nyílt, barátságos, egyszerű, szerény. Ő az egyetlen ember, akinek nincsen egyetlen személyes ellensége sem. De hol is szerezte volna?

Arról éppen semmi tudomással se látszik bírni, hogy ő Magyarország egyik legnagyobb élő embere, épp oly félénk tisztelettel emelkedik fel egy-egy miniszter előtt, aki kezét jó hozzá fogni, mint egy kéthónapos mameluk; a világot se tudna ülve maradni, ha egy a folyosón átmenő miniszter út közben megszólítja. Ez a felsőbbség iránti tisztelete sok tréfás megjegyzés forrásául szolgál némelykor.

— Ha én neked volnék, Móric bácsi — kötődnek vele —, mind a nyolc miniszternek meg kellene minden reggel kérdeznie tőlem: hogy érzem magam, mit álmodtam?

— Mit érnek vele? — feleli. — Hogy nyolcszor kelljen elbeszélni az álmait reggelenként? Egyszer is sok, amíg léírom. Mert én minden éjjel tovább álmodom a munkában levő regényeimet. Nem szoktam én hiába aludni, mint ti.

A parlamentben ma már semmi szerepet se akar vinni. A bizottságok közül egyikben sem vesz részt, csak a delegációba jár még. Ha valamely csoportnál, ahol beszélgetni megállt, aktuális politikai kérdést feszegetnek vagy kulisszatitkokat suttognak, szent ijedelemmel fut odébb: »Apage satanas!«

Boldog, ha az ülésekről a végük előtt szökhethet el és ilyenkor ravasz körültekintéssel oszon ki, megfigyelve egy olyan szerencsés pillanatot, amikor Perczel Béni héja-tekintete másfelé van fordulva.

De a wippnek csodálatos látást adott az isteni végzés. Van annak tán szeme a fejedűbján is. Igen gyakran észreveszi a menekülőt:

— Ne méltóztassék, bátyám, elmenni, mert szavazás lesz.

Amire sóhajtva fordul meg a nagy író, s mintha a gondviselés hallatná a maga szavát, néma megadással várja be az ülés végét.

— No, hála istennek — sóhajtja mikor aztán csakugyan véget ér a dolog —, s egy komfortáblin siet haza a »gyerekekhez«, kik már nehezen várják a »Pápi«-t. (Így nevezi a lánya és a veje.) A Pápi aztán megebédel otthon, ebéd után rászedi a szemét egy félórára, s aztán újra odaül abba a karszékbe az íróasztala mellé, mely megrázkódik, mint a mesebeli csikó s viszi a gazdáját csillagok, felhők közt azokba a bűvös tartományokba, melyekben olyan jók, olyan bölcsék és olyan

elmések az emberek — de amint a vén óra elüti az ötöt, egyszerre csökönyös lesz a csikó és nem akar tovább indítani, a sokszínű csigák és kagylók elkezdnek fészkelődni a nagy üvegszekrényben, a kis acélón, mely annyi teremlő barázdát szánt azon a fehér papiroson, akadozik, a fehér medve, aki csak külső burkolatjában fekszik ott a padlón, rákacsingat az üvegszemeivel, mintha integetne, mintha küldözgetné: Ügyügy. Az ötöt elütötte már. A pajtások most kezdenek gyülekezni a klubban a partihoz.

S amint rajzanak a fejében a regénybeli alakjai, amint jönnek-mennek, látja közöttük ballagni nagy köpenyegében Nedeczky Istvánt is. Valami csodálatos telepátiaával megérzi, hogy Sváb Károly a Sugár úton lépeget, éppen a Petánovits előtt megy e percben. A Tisza Kálmán kocsija pedig éppen ebben a szent pillanatban robog be a klub udvarára.

Nosza, hamar pontot, s Jókai úr is siet a tarokk partihoz. A skiz, az a csodálatos gonosz skiz még a múzsáktól is el tudja szakítani!

Üdén, frissen érkeznek a partnerek, az örök csata vívói. Tegnap fáradtan távoztak, győzve és legyőzve, ma már semmi nyoma a tegnapi ütközetnek, új harcot folytatni mind készek, semmi gyűröttség sincs egyiken sem.

Ez a legősibb parti a klubban (melyet különben nem sokára Ferraris gyönyörű képén látni is fog a közönség). Jókai meg sem áll a tanácskozó termekben (a konferenciákon csak rendkívüli események idején szokott megjelenni), a miniszterektől nincs semmi kérnivalója, a kulissza-titkokra nem kíváncsi, siet be gyorsan a szentélybe, a billiárd melletti szoba ismeretes szöglet asztalához, hol nagy reményekkel és kedélyes fenyegetőzésekkel kezdődik meg a két óra hosszú tartó megütközés.

— Ma visszaveszem a hús forintomat.

— Hát az én öt forintom? — szólal fel a másik tegnapi vesztő.

Osztanak, kedélyeskednek, biztatják, szidják egymást.

— Azt hittem urakkal játszom — sóhajt fel Jókai egyegy rossz vételnél.

— Nem voltál katona — haragítja Tisza, ha az első kártyánál megállapodik.

— Kontrázzuk meg a »ritmus-csinálót« — kedélyeskedik Nedeczky.

Élénk örömjaj tör fel az asztalnál, ha Sváb Károlyt sikerül megbuktatniuk.

— Nagy halott van.

A gibicek egész raja üli körül az asztalt, hol a magyar közélet ilyen kiváló alakjai szórakoznak, éppen olyan vehemenciával, passzióval, mintha soha egyebet se csináltak volna.

Megérkezvén aztán a »hora legalis« (a nyolc), kimondatnak a tourok, összeszámíttatnak, beváltatnak a blokkok, s Jókai, úgy amint jött, észrevétlenül siet el a termeken át a politizálók tömege közt a felsőkabátjához.

De ha útközben elfogják is az ismerősök nem gyötrik egyházpolitikai eszméikkel, hanem a legaktuálisabb kérdést intézik hozzá:

— Mennyit adtak?

— Megnyúztak — feleli mélabúsan s mégegyszer megfenegeti ökleivel a partnereit. — Rablók.

De amikor ő nyer, diadalittasan dicsekszik kifelé menet:

— Lekaszaboltam szegényeket.

BIHAR IN FLORIBUS

Mikor Tisza Kálmán hatalma tetőpontján állt, még mindig azt rebesgették, hogy van valaki, akitől ő is tart. Még előtte is van egy tekintély.

— Ki lehet az? — kérdeztem egyszer. — Ugye a király.

— Nem; a Bihar megyei viceispán. Beöthy Andor.

Még akkor nem igen voltam járatos a klubba, Tiszát is csak az ellenzéki lapok vezércikkeiből ismertem s úgy képzeltem őt, hogy még a kő is meglapul, ha ő rálép. Hatalma, erélye belenyúlt a fantázia mesés kódébe; sokszor elábrándoztam előlöt s elképzeltem messzeérő kezét, hogy ha még tizenöt évig ő kormányoz, az örökös tartományokat is magyar megyékké hasogatja fel s Bécs parancsnokává megteszi például Sal Ferencet. És ez a hatalmas ember is fél a Bihar megyei viceispántól.

Később, mikor azonban képviselő lettem, végighallgatva egy-két pártértekezletet, azt kérdezi tőlem Csernátony:

— Hát hogy tetszik neked ez új mesterség?

Vállat vontam rá:

— Szép, szép, csak legalább a klub szolgáját mi magunk választanánk!

Érdekes időpont volt ez. A magyar ember úgy érezte magát, mint mikor az a bizonyos három tengerpart mosta az országot I. Lajos alatt. Itthon diktátor volt Tisza, Bécsben is második Bismarcknak tartották. Magukban az udvari körökben is úgy tűnt fel, mint egy félemletes erő. »Der Sobri kommt!« szokták mondani a börze előszobáiban. Attól tartottak, amikor jött, hogy mindig elvisz valamit, azért nevezték Sobrinak. (Hát még ez a mostani kormány, ez csak az igazi Sobri-minisztérium.)

Bihar in floribus volt. A bajusz- és szakállnövesztő szerben (amit már akkor is hirdetgetett Török József, a patikárus) sohasem hittem, a haj csak magától nő az emberi testen, vagy sehogy, de, hogy nagy embereket lehet növesztetni mesterségesen is, az csakhamar sejthetővé lett, mikor egyszerre csak mindenütt kezdtek a megyei közélet különböző ágaiban kiváló alakok feltűnni s azok mind Biharban születtek. Hm! Ezek a bihari anyák összebeszéltek harminc év előtt s csupa nagy embereket szültek!

Ami csak összefüggött valahogy Tiszával, arra mindre esett valami az ő nagy nimbuszából.

Egy úr, ki akkor szerepelt itt s kinek volt különben három más címe is, úgy szokta volt magát bemutatni:

— N. N., a Tisza választási elnöke!

A Tisza választási elnöke! Huh, ez nagy ember! Még a koponyája alkatát is megnézegettük. Hogyne, a Tisza választási elnökének!

Ezekben az időkben esett meg a Jansky-interpelláció s Tisza hatalmas válasza, aminő még a magyar parlamentben nem hangzott.

Egy bécsi sörházban olvastam e választ (útközben Ausse felé, ahova nyaralni mentem), s olyan kevélységre dagasztotta a szívemet, hogy úgy éreztem, valami szavakban kell azon könnyítenem s így bízattam meg a sört hozó pincért:

»Bringen Sie schnell, bekommen Sie von mir ein Franz Josefs ordo.«

Egy bolond policáj, mert Bécsben minden harmadik ember policáj, belém kötött azért, hiába mentegetőztem, hogy nem tudok németül, magam sem tudom mit mondtam, még tán be is vitt volna, ha észhez nem térek s nem nyomok a markába három forintot, amire aztán rögtön ő se kezdett tudni németül.

Aussei időzésem alatt azonban rosszra fordult a szituáció.

Újságot ott ugyan nem olvastam, de egy pesti bankár- ismerősöm, akivel az erdőben találkoztam, közölte velem a szomorú hírt:

— Janskyt előléptették, Tiszát dezavualták!

— Lehetetlen! — mondtam elszomorodva, megre megve.

— Tény. Benne van két nap óta minden lapban.

— És hát mi fog most történni?

A bankár vállat vont:

— Nekem az a benyomásom, hogy Tisza engedni fog.

Sajátságos keserűség fogott el s a vér felszökken az arcomba.

— No hallja, akkor nem is Tisza Kálmán az én előttem többé, hanem Kohn Móric!

A bankár, aki szintén a Kohnok nagy családjához tartozik (ámbátor Schwarznak hívták), duzzogva hagyott ott, már azt hittem megapprehendált, midőn három-négy nap múlva messziről integetett csónakjából. Bevártam a csónakot, vidáman mondta:

— Jó hírek, pompás hírek vannak otthonról.

— Hogyhogy?

— Úgy látszik, az udvar fog engedni.

— Úgy? Hála Istennek! Igen, de akkor az udvar lesz a Kohn Móric — felelte mosolyogva.

— Semmi az. Hiszen egynek okvetlenül Kohn Móricnak kell lennie.

Az ischli levél még csak jobban nevelte Tisza szédületes erejét, nagyságát s mikor megnyílt az országgyűlés ősszel, már egyre vártam, hogy lássam a bihari alispánt, aki még Tiszának is imponál. Nem adnám száz forintért, ha láthatnám. Az lehet még csak nagy, hatalmas és félelmetes!

Hát egy szép téli estén történt, mikor éppen ott tarokozott a »generális« a klubban, környezve híveitől, miniszter-

társaitól. De mit beszélek én minisztertársakról? Tiszának nyolc írnokeja volt, miniszteri titulussal. Hát mondom, amint éppen tarokkozik (ilyenkor senkinek se volt szabad háborítania) s renkezi a kártyáit s kimondja a kettest (kontrázni senki se merete), egyszerre csak megnyílik a klub szárnyas ajtaja s egy tagbaszakadt, kerek arcú, deresedő körszakállú, mosolygós, kék szemű öregúr lép be a terembe — mire Tisza Kálmán egyszerre leteszi a kártyákat, végignéz öltözetén, hogy rendben van-e, fagyos, rideg arcára valami alázatos szelíd vonás lopózik és sietve megy, majdnem fut az érkező kezeit megrázni s szinte fojtott, félénk hangon kérdi:

— Parancsolsz valamit?

Olyan csodálatos volt mindez!

Mint az ezeregy éjszaka Aladin történetében a lámpa szelleme. Parancsolsz-e valamit?

A mosolygó, piros arcú öregúr hanyagul rázza a fejét.

— Nem, nem effélékben járok most. Valakit keresek itt.

Nem kellett megkérdeznem, ki az.

A klubban szájról-szájra ment a suttogás:

— Itt van a Tisza viceispánja; Beöthy Andor.

S valóban, amint ott álltak egymás előtt: az erőteljes masszív alakon, annak nyugodt, közömbös, méltóságteljes arcán szinte látszott, hogy ő nem az ország nagy miniszterelnökével beszélget most, hanem az ő általa küldött népképviselőék egyikével.

Percekig nézegettem akkor a nagy vicispánt, kinek szeméből kicsillámlott fenséges Bihar vármegye egész múltja, lépéseiből kidübörgött egész hatalma, egyszer-egyszer rám nézett, s ilyenkor összerezzenem, szívem sebesen dobogott. Megremegettem annak az embernek a tekintetétől, aki még Tiszának is imponál.

Sok év folyt le. Időközben megösmarkedtem Beöthy Andorral. Nini, hiszen ez egy nyájas ember, egy szelíd lélek, olyan, mint a jó falat kenyér.

Nem értem — mondom —, mért fél ettől Tisza Kálmán?

Még több év folyt le, s még jobban megösmertem Tisza Kálmánt. Ohó! Hát hol volt az én szemem, eszem ezelőtt? Hiszen Tisza még Beöthy Andornál is szelídebb, valóságos vaj, hogy szinte kenyérré lehetne kenni.

Kezdem már érteni, hogy mégis imponált neki Beöthy Andor!

Azóta levetették a hatalmat a sutba és nem ők lettek vele kisebbek, hanem a hatalom. Ha Bihar megyére gondolkok, az első, ami szemembe ötlök, ez a két alak, kiket képzeletben nem tudok egymástól elválasztani, mintha egy fából lennének alkotva, magyar léleknek tetszetősen, habár nem egyforma nagyságban, mivelhogy az egyik Bihar vármegyét kormányozta, a másik csak Magyarországot.

A VÁRMEGYE MULAT

[A képmagyarázat szövege megjelent a Krk 41. köt. 135—137. lapján, de a jegyzetekben szólunk mind azokról a mozzanatokról, amelyek ezt az írást a »Cikkek, tárcák« sorozat írásaihoz fűzik. (Ld. jegyzeteinket e kötet 277—278. lapján.)]

PARLAMENTI KARCOLATOK

A MAI ÜLÉS

[jan. 12.]

Csendes, békességes ülés volt, a régi Tisza-időkre emlékeztető — mikor még savót reggelizett az ellenzék. A »Púrosz«-ok és »Brézel«-ék (így osztályozza Atzél Béla a szabadelvű pártot), künn melegedtek a folyosón a kandallók izzó parázsánál, mely egy sodronyhálón keresztül átfinomítva ereszti langyos leheletét a köszvényes lábakra és a fagyos honatyai tagokra.

S ha megmelegedtek a Púroszok, akiknek ajkairól nem fogy el máskor a harcias jelszó: »Adjátok ki Kalkhaszt s mi megbékülünk.« (Kalkhaszt ez idő szerint Szilágyi Dezső képviseli), csendesen vegyülnek el a teremben aluszékony társaik közé s hallgatják a parlamenti reformról megindult eszmecsserét.

Holló Lajos, Eötvös Károly és Bujanovich egy húron pendültek. S ez szelíd húr volt. Tiszta választásokat akarnak (Mezei Mór ingatta a fejét. Ez volt az első parlamenti akciója), nagyobb cenzust is akarnak. (Most már Neuman kezdett integetni helyeseket.) A főrendiház reformját is akarják. Beksicsnek kiderült az arca s észrevévén, hogy az Apponyi helye üres, átment a túlsó pártra és elfoglalta az ellenzéki vezér székét. Milyen gondolatai támadtak itt a nagy publicistának és nagy vadásznak — azokat olvasni fogjuk a Nemzetben, de milyen gondolata támadhatott Wekerlének, mikor bejött és szétpillantván, meglátta Apponyit, aki ma a Beksics maszkját veszi fel? (Ha jól meggondoljuk, nem is olyan nagyon ritkán van ez.)

De nem erről van most szó, hanem hogy mit akartak az ellenzékiek? Nos, sok mindent akartak még. A parlamenti tárgyalások gyorsaságát, a tanácskozás reformját. Föl lett

vetve, hogy az ülések délután két órától hatig tartsanak. Nem új eszme ez; de a filoxéra közbelépése nélkül alig látszott keresztülvihetőnek. Ám ha csakugyan teljesen elpusztul a szőlő nedve, akkor nem lenne a dolog veszélyes. És in ultima analysi, ha az igazság csakugyan a borban van, akkor mindenestre előnyösebb a *délutáni* tanácskozás.

Eötvös melleleg megcsipkedte Asbóth Jánost is, aki meglegegetten, mint egy a napfényen sütkérező krokodilus emésztette a népszerűtlenség kígyóit-békáit, amiket ráhajgáltak. Mert az Asbóth népszerűtlensége neki eledel és nem folyékony anyag, mint a Szilágyi népszerűtlensége, amiben az fürödni szokott. Asbóth nem fürdik. Asbóth csak emészt. Szilágyi ellenben fürdik, de nem emészt.

Pulszky Ágoston látván az Asbóth népszerűtlenségét, így szólt magában:

— Bah, már a népszerűtlenség sem ér semmit. Azt is tönkreteszik. Már arra is pályáznak. Tessék, már Asbóth is benne van nyakig. Sikerült neki. No, ha így van, akkor én-nekem ugyan nem kell.

És kívágott egy olyan beszédet, amire Holló is, Eötvös is, Bujanovics is azt az észrevételt tette:

— Nini, ez az én beszédemnek a folytatása. Éppen ezeket akartam én is elmondani, de kifelejtette.

Nagy »helyesek« potyogtak jobbról is, balról is. Madarász bólingatta fejét, mintha valami szomorúfűz lenne. Károlyi Gábor közbekiabált: »Halljuk! Halljuk!«. Ki-kitört a tetszészaj, majd beállott a síri csend.

Mindez annyira kihozta a sodrából Pulszky Ágostont, hogy elsápadt és akadozni kezdett. Valami szokatlan, idegenszerű volt ez rá nézve. Ez a levegő, ez a csend, ezek a nyugodt arcok. Izgatottan súgta hátrafelé a barátainak:

— Zavarogjatok, kérlek! — de azok nem értették el a szituációt, s Pulszky éppen csak hogy ki tudott gázolni a roppant figyelemben.

Pulszky tartalmas, magvas beszéde után Hieronymi miniszter vetett fel néhány szép eszmét a parlamenti reformra nézve, amelyeket nagy tetszéssel fogadott úgyszólván az egész Ház. Ma is bebizonyította Hieronymi, hogy igazi, tartalmas államférfi, aki egy élettapasztalaton át kiforrt és a

judicium vésőjével átcsiszolt nézetekkel ült bele abba a tövises piros székbe — mely a legdülékenyebb a többi kilenc testvére között.

A MAI ÜLÉS

[jan. 15.]

Zúzmarás szakállakkal és bajuszokkal, piros orrokkal és fülekkel gyűlnek reggelenként a képviselők — s ott ülnek, melegszenek egész két óráig délután. Nehéz eljönni, de hazamenni is nehéz. Ilyen kemény tél csak északon szokott lenni.

Tisza Kálmán szemben ül a folyosón lobogó, pattogó zsarátnokokkal, ritkán megy be a terembe, de azért pontosan van értesülve; mindig tudja, ki beszél és mit. A miniszterek nagy prémes bundákban szállingóznak, mintha Tobolszkból jönnének.

A jobboldal apródonkint érkezik — de az ellenzék serényebb. Az ostrom mégis lanya. Ha kezdődik is valami aprólékos roham, nyomban visszaveri Wekerle vagy Hieronymi. Szilágyi nemigen jár be: az ördög *fürdőzzék* ilyenkor.

Az államtitkárok is csak nagy néha kukkannak be. Ritkaság belőlük kettőt látni. S ha mégis találkoznak néha ketten, jelentőségteljesen kacsintanak egymásra.

— Miért megy el Láng? — kérdezi Berzeviczytól Teleszky.

Berzeviczy vállat von.

— Ezen tűnődöl?

— Ezen. És te?

— Én meg azon, hogy mi miért maradunk?

Teleszky vállat von. S hallgatagon, csendesen surrannak odább.

Az arisztokrácia még alszik ilyenkor. Atzél Béla is csak dőlfelé mutatkozik, mire a jobboldal megszűnik kompakt lenni; délig mindig kompakt.

S amint lassan-lassan jönnek a különböző társadalmi rétegek a folyosóra, aszerint dominálnak a témák, délelőtt egyházpolitikai vita, délután vadászkalandok, két óra felé az ülés kritikája.

Legjobb két óra felé jönni, mert akkor meghalljuk, hogy Ernszt Kelemen kezdte a vitát. Az utolsó Kelemen a XIX-ik században. Okos, derék ember a régi klasszikus világból; csinosan beszélt a hazafiságról.

Az is szóba kerül, hogy Prileszky Tádét majdnem elvesztettük.

— Lehetetlen! Mi történt vele?

— Egy szíp beszédet mondta — dicsekszenek a tótok.
— De olyan szépet, hogy az ellenzék híni kezdte: »Jöjjön át ide!«

— És nem ment el?

— Nem bizony; mert a Taddusnak nemcsak eszméi vannak, hanem esze is nem hiányozza — ő adta csak egy cukros kitaracétlit az ellenzéknek, de nem hallgat a szirénhangokra és megmarad, ami volt, a jó öreg Taddusnak, azzal a jelmonddal: »beszélni könnyű, mozdulni nehéz«.

Beszélik, de máris nehéz volt konstatálni (mikor e sorok írója a karzatra jutott), hogy a víg Kemény Pál is gesztikulált valamit Prileszky és Hieronymi között. Hieronymi beszéde teljesen elfeledtette a t. előtte szólókat; tiszteletteljes csendben, néhol általános helyeslések közt cáfolta az ellenzék érveit, védvén két fiatal államtitkárát (akik közül az egyik még csak egynapos). Úgy tűnt fel, mint Nagy Kristóf a gyerekekkel karján. A főispánokról sem sajnált egy-két jó szót elejteni, de Károlyi közbezördült:

— Diszkvalifikált emberek!

Az elnöki tribünön gróf Andrássy Tivadar ült, aki ma igen jól megállta a helyét, pedig a vita hovatovább egyre felhősebbre tornyosodott. Kivált az ülés végén, az interpelláció-válaszoknál kezdett egy csöppet mérgesedni.

A múzeumi rendetlenségekről megadta Csáky a tárgyilagos választ Várady Károlynak (nem volt valami kellemes dolog, inkább mélyen elszomorító). Várady további vizsgálatot kíván és (de már ezt meg sem merem írni a Pesti Hírlap olvasóinak) hogy tiltsák el Pulszkynek a vezércikkírást.

A kormánypárti képviselők körülvették Beksicset és szemrehányást tettek neki:

— Ez a te intrikád, Guszti! Te monopóliumot akarsz, Guszti!

A Ház tudomásul vette a Csáky válaszát; és egyelőre Pulszky még írhat! Jó lesz azonban sietni a prenumerálással a Pesti Hírlapra — mert nem lehetetlen, hogy azért Csáky mégis »tanulmányozni fogja a kérdést« s egyszer csak mégis be találja nyújtani az egy paragrafusos javaslatot:

»Pulszky Ferencnek írni nem szabad.«

Különben Várady okos dolgokat is pengetett. Különösen találó volt az a megjegyzése, mellyel a múzeum által megvásárolt Vörös-féle gyűjteményben levő Kossuth-iratokról szólva pirított rá a kormányra: hogy a Kossuth Lajostól származó leveleket azért vásárolta meg a múzeum, mert el akarta dugni a nemzet előtt . . .

Ezen botrányos kegyeletlenség Kossuthtal szemben valósgos borzadályt gerjesztett. Az elmék megtermékenyültek s egyszerre szembeszökő lett azon vérlázító működés, amit a múzeum évtizedek óta folytat. A Deák-eréklyéket is eldugta, sőt a nemzeti múlt összes emlékeit elvonja a nemzet millióinak sóvárgó tekintete előtt . . .

A Ház ingerült lett. Szerencse, hogy az öreg Pulszky nincs ma a karzaton. Kemény Pál szemeibe könnyek szöktek. Hogyne, hogyne! Mikor a Kossuth leveleit nem áttallják a Nemzeti Múzeumba eldugni.

De Váradyval mégiscsak végzett Csáky — ám hátravolt még a feketeleves, Vajay, akire azt mondta Gajári:

— Olyan hangja van, mint Szigeti Imrének.

Ami azonban azért sem áll, mert Vajay képviselő úrnak két hangja van. Vajay hasbeszélő, s amint beszélt, úgy rémlett, mintha egy másik ember felelgetne neki valahonnan a mélyből. Behunyt szemmel hallgatva, két ember látszik párbeszédet folytatni. Egyik se valami különösen okos ember a kettő közül. Az egyik kérdez, a másik felel, mikor az egyik belekezd egy mondatba, a másik folytatja és olyan bolondságban hegyezi ki (definit in piscem), hogy az egész Ház derültségben tör ki.

E két ember közül az egyik a Polónyi táborához tartozik, a másik a Zichy Nándoréhoz — de Ugronnal is szimpatíroznak.

Vajay Szivákot és Ivánkovicsot üldözi, meg az elkereszteleési rendeletet. E háromról szól az interpellációja.

Csáky természetesen védelem alá veszi mind a hármat; mert helyükön vannak. Vajay dühbe jön:

— A miniszter olyanokat keres, akik seftelnek a hitelvekkel.

Óriási vihar támad: »Vonja vissza!« Andrásy megrázza a csengettyűt.

— Rendreutasítom a szónokot!

A szónok ég felé fordítja a szemeit, mint egy mártír. S újra elkezdi a miniszter ellen pattogni, hogy a Dessewffy püspök levelét, melyben az Ivánkovicst ajánlotta, rosszul értelmezte, mert igaz, hogy a sorokban ajánlat volt (s ezt bánatos, lágy hangon fuvolázza I. Vajay), de a sorok közt kellett volna olvasni — teszi hozzá mély basszus hangon II. Vajay.

Nagy hahota támad. Az ember sokat tanul a Házban. Hogy a püspök leveleit miképpen kell olvasni. Hiába ez is egy stúdium.

De Vajaynak még nem elég ennyi »derültség«, azzal a kérelemmel fordul a Házhoz:

— Ne tekintsék kérem a katolikusokat páriáknak!

Mire ellenállhatatlan erővel zúdul fel a kacaj, csak Polónyi és Ugron fészkelődnek ingerülten:

— Csak a katolikusok nevéssenek!

És nevetnek a katolikusok is, szinte a könnyeik is csurognak.

Régen volt ilyen vidám mulatságos szombati nap a t. Házban. Szinte kár, hogy már leül Vajay, hogy vége az ülésnek és az összes nevető páriák, medvebőr és mindenféle bőrbundáikba takarózva, elszélednek a közeli hotelekbe ebédelni.

A MAI ÜLÉS

[jan. 17.]

A belügyi költségvetés ezerféle dolga volt napirenden. E kifogyhatatlan korszából mindenki azt ihatik, amit akar. Babó Emil a szegedi főispánt marcangolta, akire most nagyon kijár a rúd (jele, hogy erős ember).

Nagy derültséget keltett az a mondása, hogy még hagyján, hol arról panaszkodhatnak, hogy a főispán soha sincsen

a székhelyén, nekik éppen az a bajuk, hogy főispánjuk mindig otthon van.

Babót Bessenyei Ferenc váltotta fel; jóízű nagy svádájú ember, aki első tekintetre mindenkinek jó ismerőse, mert igen sokszor láttuk már vagy őt, vagy nagyon hasonló hozzá, a trafikboltokon lefestve csibukkal, bojtos vörös fezen, amint roppant füstfelhőket fúj a levegőbe.

Csak az arca török; beszédjéből európai szellem lengett, de magyaros jó ízzel felelesztve. A természet után rajzolta a vidéki közigazgatást zolai megfigyeléssel — s ez tetszett is a Ház minden részén.

Egy kicsit kacér volt az ellenzékkel szemben (de nem lehet neki rossz néven venni, mert 36-os), azonban mégsem állhatta meg, hogy Madarász papával össze ne zördüljön; ennek azonban a papa az oka, aki öreg napjaira kezd házsártos és bőbeszédű lenni.

Azután Bartók Lajos mondott nagy figyelemmel hallgatott beszédet. Az ördög hitte volna, hogy a »Kárpáti dalok« költője nemcsak a fülemilét hallgatja, hanem a furmányos szekerek zörgését is, s észreveszi nemcsak a havasi gyopárt, hanem a rossz hidakat is. Igen ügyesen beszélt a belügyi kormányzat bajairól s igen találóan a felvidéki állapotokról.

Az a mondása, hogy a balközép-gárda mindig megadja magát, de sohasem hal meg, zajos derűtséget keltett.

Utána Pázmándy hozakodott elő az ismeretes nagyváradi asszonyháborúval. Ezzel az aprólékos dologgal, melyet már egyesek egész az undorig kihasználtak, elcsépeltek. A bohó, szeles Dini, aki ma egy lapban azzal rehabilitálta Floquet-t, hogy ő mindenkor örömmel szorít vele kezét (ez bizonyára mehökkenti Franciaországot), olyan stílusban mesélte el Jekelfalussy működését, aki — úgymond — nyomást akart gyakorolni az elnöknőre, hogy a karzat hölgyei közt hullámvás, mozgás keletkezett.

Az ellenzék is zsi bongni, fészkelődni kezdett, de Hieronymi rögtön felkelt és beadta nekik a szokásos »antipirin«-t a fejfájás ellen. Legott lecsillapodtak.

Majd Apponyi Albert állott fel, de ma nem akart »nagyszabású beszéd«-et mondani és ez sikerült is neki, csak a közegészségügyre nézve mondott néhány helyes észrevételt s a

főispánokon ütött egyet. Ezek a Fine de siècle páriái. Valaha az omnibusz lovakra röpítették a gúny nyilait, ez volt az uralkodó divat, aztán a pékekre, azután a tanfelügyelőkre, most a főispánokon van a sor.

Nagy vigasztalásukra szolgálhat öméltóságaiknak, hogy a nemzeti gúny is vándorló planéta, fut, kering lejjebb, feljebb és ki tudja, hol fog egyszer megállni?

»GYERE HAZA, ALBERT!«

(A képviselőházból)

Amióta nem él Szitányi Bernát, aki mindig Tisza Kálmán után hordta a bonbonnièret s jó ismerőseit is sorba megkínálgatta cukorral, azóta csak szellemi bonbonok vannak a t. Házban. S az is vajmi kevés.

De azért amilyen, olyan, egy kis bonbon a legsóványabb napra is akad, hiszen a legszegényesebb levesen is úszik néha egy-egy zsírkarika.

A mai ülés alig mutathat fel valami kiemelkedő mozzanatot — Dickens szeme se látna e szürkeségben csillámló bolyt. A szokott szónokok, szokott beszédek a szokott témákról: egészségről, betegségről, a roncsoló toroklob és a főispánok pusztításairól stb.

A tanácsterem homályos volt, üveg fedelét, ahonnan a világosságot nyeri, nagy hőtömeg borította el. Károlyi Gábor száját pedig, ahonnan a röppentyűk jönnek, valami bús melankólia tartotta lefogva.

A kedélyekre általában sajátos komorság nehezedett. Meglehet, azon tűnődtek a képviselő urak, hogy a Svéd- és Norvégországgal kötött szerződésen miért akar Lukács Béla változtatást?

Ez is valami Tisza-féle fifika lehet.

A nap szónokai közül a kisebbik Ugron beszélt, rendesen, csinosan, mert ma mindenki rendesen, csinosan beszélt, még Issekutz is, ami kétségkívül igen nagy szomorúságot fog okozni Dániel Mártonnak. De Dániel Márton kedvéért sem lehet a históriát meghamisítani.

Mondom, mindenki jól beszélt, s ez volt az ülés megülő betűje. Mert amint nincs valami egyhangúbb látvány, mint nyolc-tíz rendesen öltözött, rendesen elválasztott hajú ember együtt, éppoly unalmas tíz úgynevezett »színvonalt megütő« orátor egymásután.

Tehát a kisebbik Ugron beszélt. — Azazhogya beszélt ott a »nosztrasz«-ból Veres József, Terényi Lajos igen szépen, Vályi Árpád igen hosszadalmasan, s ki tudja, még ki mindenki beszélt.

De nekünk csak az Ugron Ákos beszédje kell. Nem mintha ez jobb lett vagy rosszabb lett volna a többinél. Hasonló volt, okos volt, szép volt. Az emberek végre is nyolc osztályt járnak, néha egyetemet is, ugyanazon tankönyvekből, ugyanazon Sággy Gyuláktól tanulnak, tehát az eszük a végén többé-kevésbé egyformává lesz. Nincsen ebben semmi csodálatos.

De mégis az Ugron beszédjét érte az a szerencse, hogy egy kis epizód fűződik hozzá; az is jelentéktelen, annyira csekély, hogy nem érdemes megírni se — csak mint adatot, hogy ez volt a mai bonbon (voltaképpen csak árpacukor), ezt szopogatták a folyosón. Ezt mondogatta el egymásnak kétszáz ember.

— Láttad Apponyit? Hogy visszafutott! Az egész Ház hogy nevetett!

Az ember azt hihetné, hogy nagy eset adta elő magát. Szenzációs eset. Száz törvényhozó arcán ragyog a mosoly! Nem lehet az kicsi dolog, amit ezek a komoly urak olyan mohón adnak fülből-fülbe.

Mikor én a folyosóra értem, éppen zenitjén volt a vidámság. Tízen is kérdeztek:

— Hallotta, mi történt?

— Bizony, nem hallottam.

De mégiscsak nagy nehezen lehetett kihámozni, hogy mi történt. A Házban a szemtanúk sem elég jó historikusok. De körülbelül az történt, hogy Apponyi az Ugron beszédje alatt fölkelt és megindult a miniszterelnöki ikerszék felé, ahol együtt ül Wekerle Hieronymival.

Míg Ugron perorált, a három úr nagy beszélgetést kezdett halkán, suttogva, úgy, hogy se Fenyvessy, se Pulszky nem hallhatott abból semmit.

Hovatovább mind melegebbnek látszott a beszélgetés. A Ház szemfüles tagjai figyelőállásba helyezkedtek. A kombináló homlokokra ráncok kezdének gyülekezni.

— Valjon miről beszélhetnek?

A három fej egyre közelebb, közelebb ért egymáshoz; a gesztusok eleinte hevesek voltak. »Bizonyosan vitatkoznak.« Azután szelidebbekké váltak. »Bizonyosan megegyeztek valamiben.« Wekerle mosolyogni kezdett, Apponyi visszamosolygott rá. »Bizonyosan felültették egymást.«

Ilyenforma gondolatok kavarogtak az unatkozó táborok őrszemeinél, míg a három államférfi suttogott s míg Ugron Ákos szónokolt.

Ugron azonban eközben egy veszedelmes helyre ért beszédjében, ilyképpen szólva:

— Elérkezett az utolsó perc. Ajánlom a miniszterelnök úrnak a fúzió keresztülvételét!

E szavak úgy vették ki magokat e percben, hogy szinte egyenesen a három beszélgető úrhoz vannak intézve. Mély csend lett. Mintha egy szem lenne az egész Ház s az feljők szegződnék.

— Mi az? — rezzent fel Apponyi és idegesen felugrott. Andreánszky önkénytelenül felkiáltott:

— Gyere haza, Albert!

Volt a hangjában valami epedően lágy siránkozás.

Linder a kezeivel integetett neki, mint valami veszélyes helyre tévedt kis báránynak: bari, bari! Horánszky a szemöldje mozgatásával hitta, Beöthy izgatottan petyegette az ujjait.

S Apponyi Albert ijedten, szemérmatosan, talán szorongva, mint a gyanús helyen járt szűz leány, szaporázott léptekkel szökellve, majdnem futott végig a Ház üres mezőjén haza a helyére.

Vidám derűtség támadt szerteszéjjel a Ház minden vidékén, átragadva a karzatokra s gyorsan, mint a futóláng kilobbanva a folyosókra, ahol már csengő nevetéssé dagadt.

S mindez csak azért, hogy a Ház unatkozott.

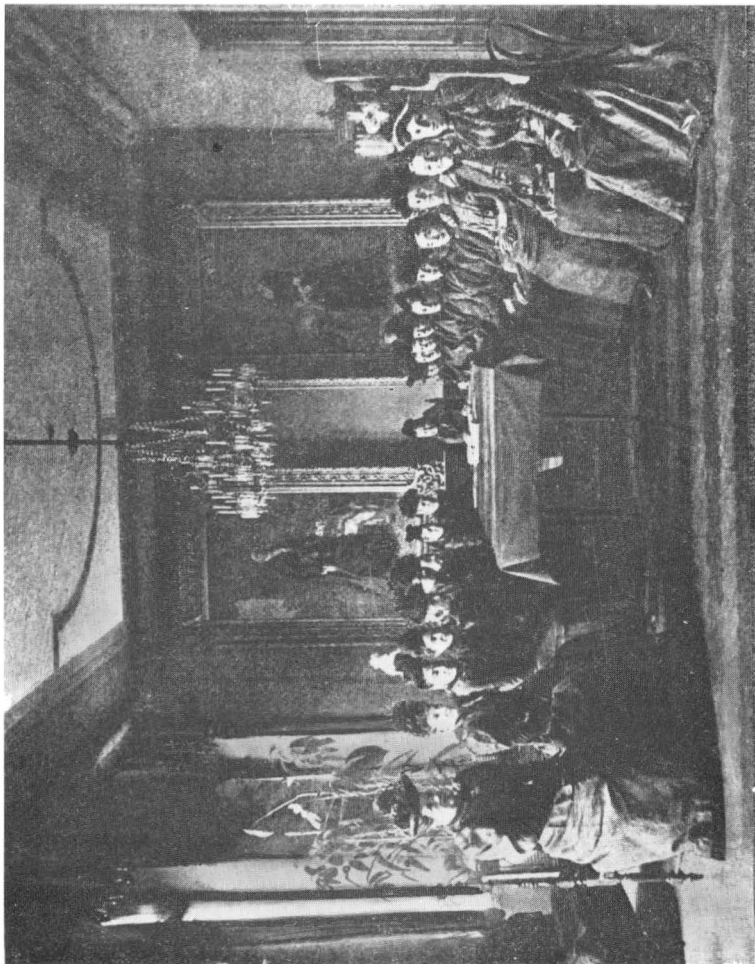
És hogy az eltévedett kis Albert hazament.

Hát mi nevetnivaló van abban, hogy ő csak otthon érzi magát jól s hogy a pesztonkái ügyelnek rá?

Vadnai Károly

II.

Az Országos Nőképző Egyesület választmányi ülése

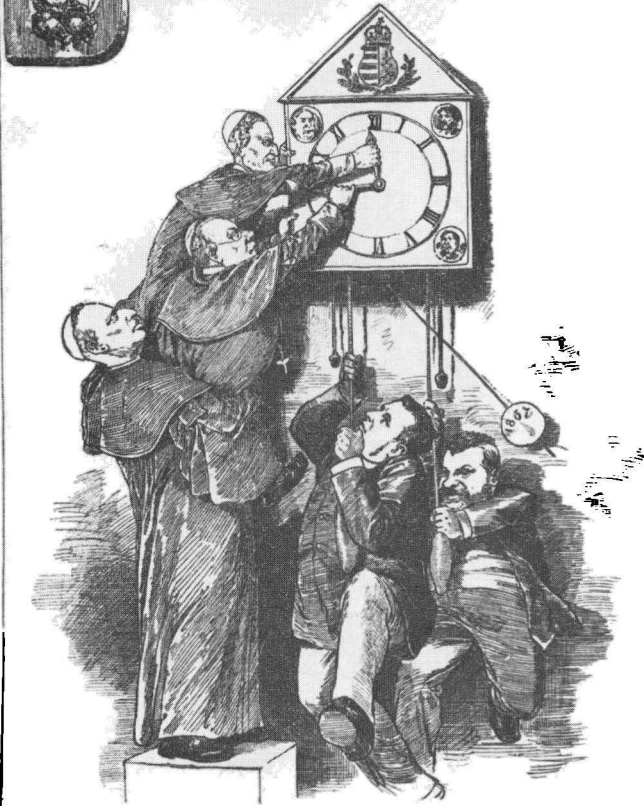
Budapest, január 1.

1303. (1.) szám.

XXVI. évfolyam. 1893.

BORSSZEM JANKÓ

EPPUR!

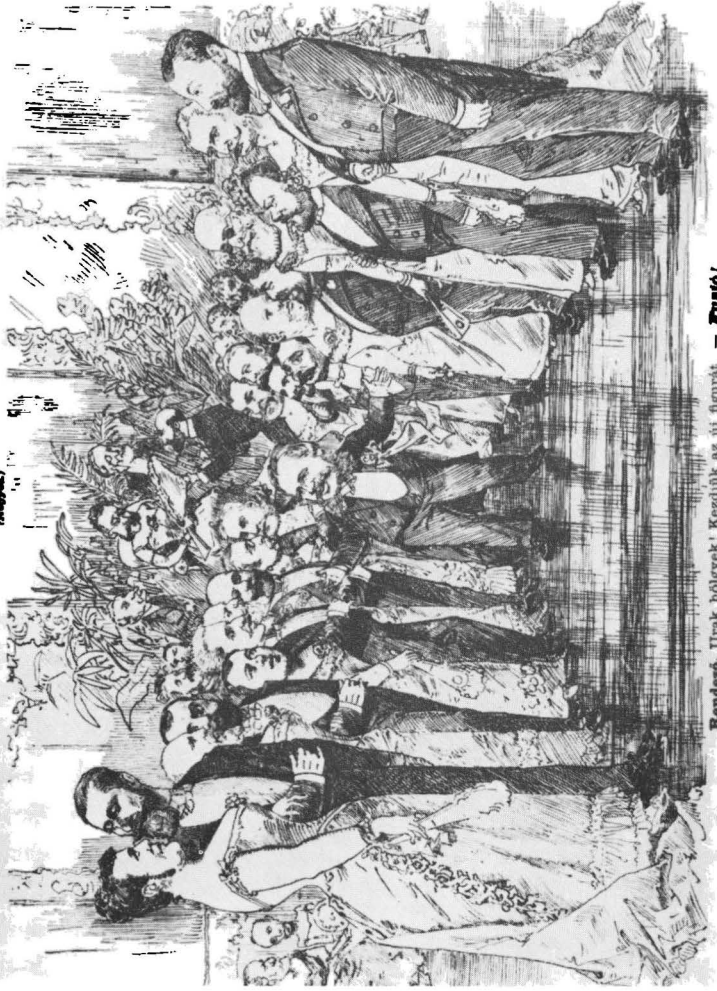

• Akárhogy hamisítok veszen a mutatód, mégis megy az előre. Hajtja a nagyobb mily és erő, mely az igazságra.

Közzététel a híradó-hivatalban: Budapest, Fennsík-tér 1. sz. Közzététel díj: Egyszer 600 Ft. — Félévre 400 Ft. — Negyedévre 200 Ft.

Az egyház és a vevés házasságról szóló törvényjavaslat

Képviseleti piknik
(szépművészet)

Kendese. Urak, hölgyek! Kezadjuk az új figurát — **Pusztó!**

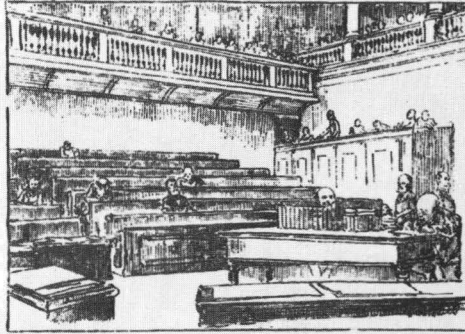
Képviselet-piknik. Pártpolitikai kombinációk

FEBRUÁR 26.

BOLOND ISTÓK.

A «munkás-párt».

(- a minék Tiszta Pista nevére az ő oklálát a baloldallal szemben.)

A képviseletőházban.

(Dr. Andriánuszy Gábor pártlanatnyi félreállítás szerint így tündökölnek tácolletőkkel.)

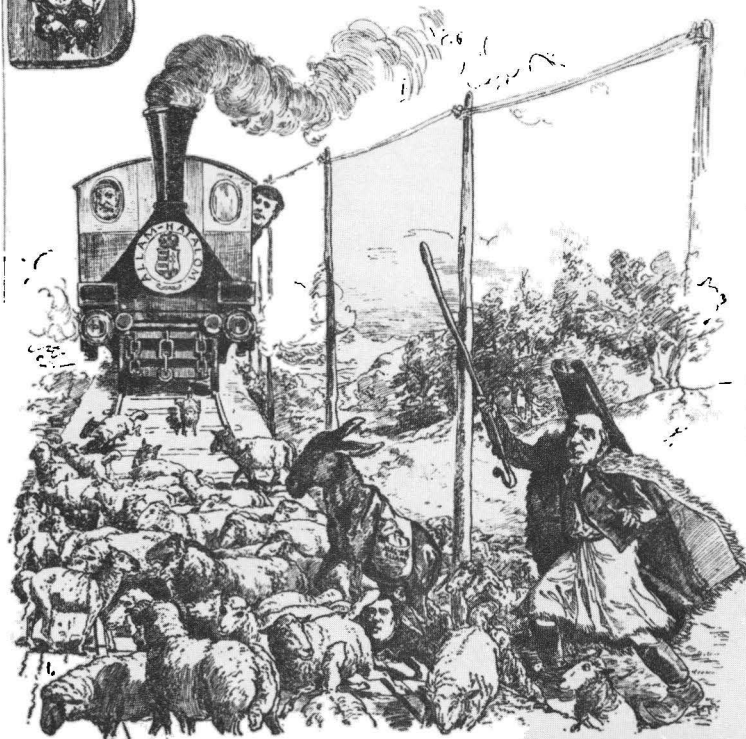
A folyosón.

(Ity ülésznek a «ganganok» a kabinetet körülegeszre.)

A kormánypárt aránya az ülősteremben és a folyosón

BORSSZEM JANKÓ

ELEIBE!

Jó pásztor az a főpásztor, aki juhoskált a vágató mozdony eleibe tereli,
 hogy így megakassza az útjában?

Előfizetni a kiadó-hivatalban: Budapest, Ferenciek-tere 3. sz. Előfizetési díj: Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.

Megjelen minden vasárnap.

Egyes szám 18 kr.

Egyházi manipulációk a házassági törvényjavaslat megakasztására

JOKAI JUBILEUM.

Ami bizonyos PÁL. Ó, skandalum!

Jubileum!

Kimondom mi begyembe' forr:

„Rosz regényt ír Jókai Mór!”

S mit ér a nagy ptedesztál,

Ha rajta nem te állsz, nagy Pál!

A halhatatlanságba ennyi!

Sok pakkal nem lehet bemeenni!

Hej, kutyaflkkom,

Kevés az én paktom. —

De válogatott...

Tehát legott

Jókait lepípálok,

S a dicsőséget így inkasszálok!

(Néki megy az oszlopnak, de az szorcucéru nem dől rá.)

Jókai-jubileum

VIII.

A házassági törvény képviselőházi betervezése után

Hála istennek, ezúttal nem érte semmi baj. De alapjában igazuk van, ha vigyáznak rá s ki nem eresztik otthonról. Mert még az idő hívös neki . . .

Ez volt a Ház mai folyosói mulatsága. S még talán ennyi se volt. Ki tudja, ehhez is ki mit toldott. Mert olyan szemtanúkkal is beszéltem, akik azt mondták, hogy Apponyit ugyan látták háztűznézőben Wekerlénél, de Andreánszky nem mondta, hogy »Gyere haza, Albert!«. Mások ellenben hallották Andreánszky hívó szózatját, de Apponyit nem látták, kivel beszélt. Míg ellenben klasszikus tanúk találtnak arra is, hogy mind igaz, Apponyi csakugyan Wekerléékkel susogott s Andreánszky hazahitta, de Ugron Ákos ma nem beszélt. Ebből láthatja az olvasó, milyen nehéz valamit híven konstatálni, amit az ember nem lát, s milyen nehéz valamit híven leírni, amit az ember lát.

Egy azonban bizonyos, hogy akár hitták, akár nem hitták, Apponyi az ülés végén, mikor én bementem, otthon volt. De hogy nincsen-e már bent a zsebében a szabadelvű klub ajtókulcsa, nem csúsztatta-e a kezébe titkon Wekerle, azt nem merném eldönteni. Mert, ha egyszer Ugron Ákos valamit proponál, az elől bajos kitérni.

AZ ELSŐ JELENSÉG

(A képviselőházból)

Bár a belügyminiszteri költségvetést tárgyalták s eljutottak már a főispáni előszobákba a szegény titkárokhoz, hogy azokon is harapjanak egyet (Müleik Lajos és Vályi Árpád), sőt Fenyvessy Ferenc megkezdte a színházi vitát, igen ügyesen kritizálva az intendánst, amint ez már a parlament bölcső kora óta divatban van (de hol késik ilyenkor Nopcsa Elek?), mondom, bár voltak kellemes témák, a mai ülést mégis más dolog tartotta lázban.

Ah, mily más egyébkor a színházi vita! Vannak pikáns részletei is, sok minden előjön. A tisztelt szónokok felrántják a függönyt, sőt elmennek a kulisszák közé is. S ha már

egyszer ott van az illető szónok, én istenem, hiszen ő is csak ember, biz annak eljár a szája, s még a táncosnők lábikrái is szóba jönnek . . .

De ma egészen másféle lepelről van szó, nem a táncosnék szoknyájáról.

Azt a lepelt rántotta fel Ugronnak egy határozati javaslata, mely a szabadelvű párt eddigi bajait takarta el.

Mindjárt az ülés elején az Atzél Béla báró mandátumáról támadt vita. Atzél Béla már eddig is kétszer volt megválasztva Bodajkon. S Bodajk ezzel Tokaj hírnevére emelkedett, ahol mint a krónika megjegyzi e század legelejéről, kétszer volt szüret egy esztendőben. Maga Atzél pedig ugyancsak megszolgált a maga mandátumát, mint Jákob Ráheldt, vagy még jobban. De a VI-ik bíráló bizottságnak még ez se elég. A kegyetlen Darányi bejelentette ma a Házban, hogy az Atzél mandátuma ügyében a bizottság megint elrendelte a vizsgálatot. Tehát még egy választás vár Atzélra — ami igen kellemes lehet Bodajknak. Ritka szerencsés kerület.

S mindezen szerencséje a kerületnek onnan ered, mert Atzél neve nem volt benne valamely, a múlt évre érvényes választói lajstromban.

A jelentés után, mert az effajta jelentések voltaképpen csak formaságok, egész váratlanul felpattant Ugron, helytelenítvén a bizottság eljárását azon az alapon, mert a kérvényezéshez tíz választó aláírása szükséges, s az Atzél elleni kérvény beadói csak kilencen vannak; tizenketten voltak ugyanis, de háromnak időközben az a gondolata támadt, hogy visszalép. Ez a három férfiú, kinek ilyen értékes gondolatai vannak, csinálta a mai vihart és aggodalmakat.

Nagy megrökönyödés és csodálkozás támadt a jobboldalon.

— Ohó! A bíráló bizottságok eljárását nem lehet felülbírálni! — szólt közbe egy hang.

— Bírák ezek, kik esküt tettek s cselekedetükért csak a lelkiismeretüknek felelősek.

De az Ugron nézetének helyeslői akadtak, komoly, okos emberek keltek pártjára; Beöthy Ákos, Horváth Gyula, sőt még Apponyi Albert is. A vita egyre ingerültebb lett. A jobboldalról Darányi tett óvást a felülbírálat ellen, majd Perczel

Dezsó s Hieronymi szólottak okosan, aggodalmasan intve a kisebbséget egy ilyen precedens megalkotásától.

A közbeszólások ingerülten röpködtek, mint a golyóbisok:

— Hány elnök van itt? — kiáltá Horváth Gyula a közbeszólókra.

A Hieronymi beszédjébe belekiáltott egy hang:

— Ez a Ház dolga! Ebben csak a Ház tagjai beszélhetnek.

Az elnök is hiába próbálta meggátolni a vitát. Sőt ugyancsak hiába függesztette fel az ülést öt percre, az ingerültség le nem lohadt. A Ház atmoszférája mind izzóbb lett. Egyre több, több szónok vonatott be a vitába. Zichy Jenő gróf, ki bár szintén az ellenzék mellett foglalt állást, inkább csillapítóan beszélt. Horváth Béla pedig mint a bíráló bizottság egyik tagja, védte annak álláspontját nagyon ügyesen.

Az ellenzék eközben név szerinti szavazás iránt nyújtotta be kívánságát. S most már a kérdés föltevése körül a szokott ravaszkodással indult meg egy fiók vita, melynek végén Atzél Béla lépett be a terembe. Zajos éljenzés zúdult fel a bal mezőkön. Átzél csodálatos gyorsan tudta megnyerni az ellenzék rokonszenvét, anélkül, hogy egyszer is szólott volna viszontagságteljes képviselői pályája alatt.

Azután mégiscsak föltette a kérdést az elnök (alighanem hibásan), s megindult a szavazás a K betűnél.

Atzél kormánypárti barátai közül sokan kimentek a folyosóra, többen pedig a párt ellen szavaztak. Az eredmény tehát kétes volt mindvégig. Az első szavazásnál egyenlő számban állottak a szavazatok. Eközben azonban összegyűltek a későn kelő »Brézélék« — amint Atzél nevezi őket —, s *kilenc szavazattal* kimenekedett a VI-ik bizottság a helytelenítés alól.

Ezzel véget ért a sajnálatos incidens; érdemileg nem történt semmi sem, Kabos vizsgálni megy, Bodajk választani fog — de azért sok jó, okos ember homlokát hagyta redősen, komoran a mai eset, mely csak kezdete valami daganatnak, amelyről nem tudjuk, mikor miben és miképp fog kifakadni.

A MAI ÜLÉS

[jan. 24.]

Sok ember turkálta péntek óta a képviselőház naplóját s találtak is bennök egy szem magot. Hogy a mag nem sokat árt, bizonyítja az, hogy odaajándékozták gróf Zichy Jenőnek, aki megcsinálta belőle, amit lehetett, felhozván az Atzél ügyvel kapcsolatban a napirend előtt az 1884-iki országgyűlés egyik olyan esetét, ahol a Ház megmásította a bíráló bizottság határozatát.

Hm, gondolta volna az ember, mégis igaza lehet az ellenzéknek.

De fölkelt Busbach Péter s levetkőztette a Zichy által előadott esetet, lefaragta az éleit, kiszedte az álfogait.

— Az akkor egyszerű megkeresés volt — mondá —, ez pedig egy bírói ítélet.

Az ellenzék izgatottan szakította félbe minden mondatnál.

— Ne csűrjön, ne csavarjon!

Közeledő viharnek előszele fújt, de azért a kormánypártra mégis megnyugtatólag hatott a Busbach beszéde.

— Mégis talán nekünk volt igazunk!

Azután Szilágyi emelkedett fel.

Nagy, nyomasztó csönd fogadta, csak Hoitsy mordult közbe:

— A kisebb csavaró után jön a nagyobb csavaró!

Szilágyi higgadtan, majdnem szelíden bontotta ki az egész kérdést azzal a vaslogikával, mellyel csodákat lehetne művelni, ha máshoz került volna.

Az egész fürdőkádiban egy szem gyűrűt sem vetett a víz, csak a jobboldalon bugyborékoktak hegyes, nyúlánk, sovány »helyesek«.

Mert végre is tetszett a jobboldalnak:

— Hiszen most már bizonyos, hogy igazunk volt.

Majd felugrott Ugron, s mintha rohamot vezetne, kezét, fejét szilajon rázva bizonyította be a házszabályokból, hogy mégse volt igaza a kormánypártnak. Hiszen csak tudta volna ő már múlt pénteken a házszabályokat, bizony nem eresztette volna el vizsgálatra Kabost ebben a cudar téli időben . . .

— Hátha mégse volt igazunk? — tünődtek a jobboldalon erre a beszédre újólag.

S ez így ment volna ki tudja meddig, mert a Ház naplóí olyan varázslatos tarisznya, amelyben mindenre lehet találni esetet, s ezen esetek is olyan csodálatosak, hogy mindent lehet velök bizonyítani. Meg kell ebbe bolondulni. Hát még a házszabályok? Az Alkorán szövevénye, rejtélyes homályos köde mind játszva interpretálható, de a házszabályokhoz fogható útvesztőt még Vasvári Kovách se tudna csinálni.

Szerencsére az elnök közbeszólt, hogy miután határozatot úgyse lehet hozni — talán át kellene térni a napirendre.

Az, hogy az elnök olyan pompásan és olyan hamar eltalálta, mi a teendő, annyira meglepő volt az ellenzékre, hogy zavarukban csak akkor juthattak volna szóhoz — mikor már a Ház a napirend mezején ballagott.

Fenyvessy a színészetről beszélt. Bartók magvasan, ügyesen polemizált vele. Talpraesett megjegyzéseiről, melyeket ma és szombaton kifejtett, látszik, hogy komoly figyelemmel kíséri a színházi viszonyokat.

A belügyminiszter olyan furcsán nézett rá egy-kétszer — mintha a jövőkor intendánsát ismergetné benne.

De ez csak azért van, mert Nopcsa még mindig nincs jelen. A színháznak tétele is azért tart olyan hosszadalmasan, nem tud elmúlni, mert Nopcsa nincs itt. Nopcsa bizonyosan azt mondaná: »Szavazzatok meg mindent és gyerünk tovább — mert ez a legokosabb.«

Az ülés végét Kovács József és a kolera foglalta el. A belügyminiszter részletesen nyilatkozott a teendőkről, s megnyugtató intézkedéseket ígért. A káposztásmegyeri vizet hozza ide a kolera ellen már júniusban. Többet is ér az Gerlóczynál!

A kormánypadokon megjelent Wekerle is, felismerhető jeleivel a betegségnek, halaványan, bágyadtan; a pártok lanyhán, csendesesen viselték magukat. A parázs a hamu alatt van.

A JÖVŐ ORSZÁGGYŰLÉS

Örök ambíciója volt a megboldogult Vizsolyinak, a szabadelvű párt elnökének: »Ha én egyszer megérhetném, hogy száz pluszban legyünk.«

Nem érte meg a száz többséget; egyetlenegyszer volt kilencvenkilenc — ő lett volna a századik, ha aznap nem haldoklik odahaza.

A roppant többség, mely Bosznia óta hétből nőtt meg ennyire, először csak ellomhult, azután közömbös, érzéketlen lett. A véderői vihar alatt a *karzaton képzelte* magát; azt hitte, hogy ő csak *néző* — pedig az egyik *harcoló fél* volt. Néző volt aztán még sokáig a Szapáry-rezsim alatt, míg végre most lazulni, repedezni kezd magától.

Vajon igazán magától-e? Vagy közbejöttek más körülmények? Az egyházjogi reformok, a nagyobb önállóság utáni vágy... vagy a párt felszabadulása a Tisza-uralom alól. Az ördögbe is, egy képzelt jármot éppoly élvezet lerázni, mint egy igazit.

Nem az én dolgom az okokat fürkészni. De nekem úgy rémlik, hogy kár volt szegény öreg Vizsolyinak százra óhajtani a többséget, mert a hosszú nád magától is eltörik. . .

Annyi bizonyos, hogy látom a hajladosását, hallom a recsegését hol a klubban, hol itt a Házban.

Mert nota bene (el is felejtettem mondani), én most, mikor ezekről filozofálok, a Ház folyosóján ülök, körös-körül »Púrosz«-ok nyilzögnék, a gyorsan népszerűvé lett Atzél Béla báró ezüst szivarszelencéjét a kezében tartva, vidáman tart közöttük cercelet.

— Quid est in politicis?

In politicis a zsandárok sárga-fekete kardbojtja van. Thaly és Hoitsy erősen tépdeli. Ernuszt Kelemen éljeneket arat róla, de künn a folyosó Mezeit várja haza a halál torkából: »No, az ugyan mohón élvezi ki a mandátum gyönyöreit.«

Helpy és Sággy beszéde alatt nagy a füst a folyosón, sokan jönnek ki szincerizálni. Künn erősen havaz; a házfedelekről a csillámló fehérség kedves, szemvakító ellentétet képez az óriási füstfátyollal, mely a folyosón mindent szür-

kébe von, csak a kandalló zsarátnokai pattognak, szikráznak mérgesen, vöröses tiszta fényben.

Egy-egy behavazott cipőjű alak tipegve-topogva, fázósan érkezik, s beszélgetést kezd imitt-amott, amelynek mindig az a refrénje:

— Végre is mi lesz hát velünk?

Mi lesz? Ez a titokzatos kérdés, mely napok óta lóg a fejek felett. Senki sem tudja, de mindenki keresi a megoldást.

— Szétmegy a párt — mondja az egyik.

— Fúzió lesz — véli a másik.

— De hát aztán? — feleli a harmadik, s itt megáll a kombinálgatás. Egy olyan szituáció, amelynek senki sem tud folytatást találni.

— Új kormány jön.

— De hát aztán?

Persze az »aztán« a nehéz. Az új kormány csak könnyű volna.

— Az új kormány új választásokat csinál.

Új választásokat?

No iszen, az lesz még csak a cifra. A pattogó tűzbe elmerengve, a füstfelhők fantáziát hizlaló szürkeségében, szinte önkéntelen ezen gondolkozik el az ember. Kipp-kopp, kipp-kopp, alakok, ismerős képviselők lépegetnek el melletted, a szárnyas ajtók egyre nyílnak ki és be, de ez a gondolat el nem ereszt, oda sem ügyelsz, hanem a fölvetett fonalon elédbé rajzolódik az az új Ház, amit, ha ez a kormány megbukik, a következő fog összehozni.

Az elnöki széken, ahol most Bánffy ül az ő tigris mosolyával, egy potrohos alak terpeszkedik nagy aranylánccal a nyakában. A kezén öreg gyémántos gyűrű szórja tűzét a pártok felé. A Ház elnöke el-elbóbiskál a beszédek alatt. Nem csoda. Öreg már. Tizenöt esztendő óta apátkanonok.

Nagy néha, mikor valami protestáns kezd beszélni, fölkelti Molnár Antal, mire megriad az öregúr lassú dörmögéssel:

— Apage, Satanas!

A jobboldalon, le egész a Tisza Kálmán mostani helyéig (csakhogy Tisza már nincs itt, megbukott Nagyváradon Vajay ellenében), csupa szakálltalan, bajusztalan honatyák ülnek. (Milyen kár, hogy Wekerle ezt nem láthatja.) A kép-

viselő urak egynémelyike előtt olvasó van, s unalmas szó-
noklatok alatt egykedvűen morzsolgatják.

Éppen sárga-fekete kardbojt-vita van, a karzaton csupa
szakácsnék ülnek, bodros, keményített főkötőkben távolabb
néhány apáca. Csak a középen, az idegenek karzatán, látszik
egy-két ismeretes főúri dáma.

A Beöthy Ákos mostani helyéről fölemelkedik Tisza
Lajos, a szegedi követ (az egyetlen protestáns, aki katolikuso-
kat képvisel) s kijelenti, hogy a sárga-fekete színek volta-
képpen nem az őfelsége színei. (Nagy nyugtalanság a jobb-
oldalon.)

Zichy Nándor a miniszteri székéről odaszól a háta mögött
ülő Hegyinek:

— Felelj neki, Tóni!

Hegyi népszerű szónok. Az egész folyosó betódul. Csak
Apponyi üldögél künn nagy búsán, egyre azon tűnődve
»Hová csatlakozzam?« Az írói karzaton lázasan percegnék a
tollak, csak egy erős, hatalmas kövér alak nem jegyez: Szi-
lágyi Dezső — hanem ahelyett évődik az öreg Pulszkyval.

A szónok hevesen, tüzesen beszél, zúg a tetszésvihar,
homlokáról csepeg az izzadság, mire átmelegedve int a terem-
őrnek egy pohár vizért.

Egy öreg emberke fekete atillában hozza a vizet, de út-
közben elejti remegő kezeiből, a víz kiömlik a padlóra s a
pohár száz darabra törik össze.

Thaly felkiált: »Egy rossz ómen!«

A miniszterelnök bosszúsan fordul a háznagyhoz, Hock-
hoz:

— Minek tesztek ide szolgálatra ilyen ügyetlen vén sza-
marakat?

— Ez egy kiszolgált sekrestyés, kegyelmes uram. Pár-
tolni kellett.

— Az már más — morogja a miniszterelnök.

A Ház órája délutánt mutat, pedig az ülés még csak
most kezdődött. A délelőtti ülésezést beszüntették, mert a
miniszterelnök és a házelnök, valamint a képviselők misére
járnak délelőtt. A Ház elhunyt jelesebb tagjait is maga az
elnök temeti el, ami némi kordialis viszonyt létesít az elnök
és a képviselők közt.

Az elnök igazán kedves ember; ma is megígérte Fenyvessy Ferencnek, kinek cicerós betűkkel hozza hímenhírét a Magyar Újság (a kormánypárt hivatalos lapja), hogy ő maga fogja összeesketni.

De ebben a pillanatban morózus, mert az ellenzékiek éppen most nyújtották be hozzá a szükséges aláírást a név szerinti szavazásra.

Nosza, hol van Göndöcs? Mert most Göndöcs a wip . . .

Gömbölyű alakjával sebesen gurul a folyosón, összetartani a pártot.

— Ne menjetek el, amici per amorem dei!

Máskor mosolygós szitakötő szemei aggályosan kémlelik a horizontot. A tipegő szolgákat (csupa kiszolgált egyházi) hadias szigorral utasítja:

— Hozzanak egy kis tömjént! Borzasztó fülledt a levegő.

*

A csengettyűk riadozva hívogatják be a folyosói híveket. Az ajtó felpattan, valaki kiszól:

— Wekerle beszél!

Összerezzenek. Fölpillantok s elcsodálkozom.

Hisz ez a Perczel Béni. A mi hajdani wippünk. Azaz-hogy . . . Hiszen még mi *vagyunk*.

— Igen, igen, gyertek be, mindjárt szavazás lesz.

. . . Pedig szinte sajnálom, hogy felzavartak, hogy nem szóhítem még egy kicsit odább azt a szeszélyes torzképet, amibe a fantáziámmal belekezdtem.

A TÓTOK

(A mai ülésből)

Hát az is csak nagy baj, mikor a krumpli megbetegeszi magát, vagy mikor az anyaföld (nasa matyer) megharagudja és nem terem zabot, de az se nem jó, mikor a szegin állatok tüdejibe belemegy a tüdőgyulladás, és azok a boldogtalan marhácskák elkezdenek köhögni és sínylődni, mint a hektikus ember. Borzasztó aztat elnézni.

De hat arra való a magas diéta, hogy ne engedje. Abba töri övé fejet az excellenciás Wekerle és a Bethlen Ondrej gróf, hogy ne hagyják a jószágot tönkremenni. A tóra még rá lehet mondani, hogy nem ember, az hadd menjen meghalni Amerikába, ha itten meg nem élheti, de az ökörnek itt élni, halni kell. Hát éljen egiszsigben.

Folyt is ma a tanácskozás az országházban a ragadós tüdőlob elleni javaslatról.

Gyönyörűség volt elnézni a tisztelt Házat. Az Alföld hiányozta magát belőle, Erdély se nem volt ott, csak a felvidékiek. De annak mind olyan szomorú képe volt. Igazán sírva lehetne fakadni.

Segítsél engem, kérlek múzsa, hogy legyek képes megénekelni tótok mai viselkedését, diadalmaskodását.

Először az általános vita folyt, aztán a részletes folyt — a Garam vize sem folyja oly szípen, csendesesen, ahogy ez folyt.

A magyarok is belebeszéltek, ki jó tanáccsal, akinek pedig az nem volt, mint például Vajaynak, csak szíp szóval, még az az okos Gaal Jenő is beszelt a Neuman szájával . . . Vajay védte öreg marhákat, a nagyságos pan Bottlik az összes marhabetegségeknek beszüntetését kívánta. Talan gondolja, hogy rendeleti úton is nem volna nem lehetséges. A gróf Karolyi Sándor nem nagyon vigasztalta bennünket, hogy azt mondja, nem sokat fogja érni a dolog. Mindenki beszült, mindenki járta kedviben tótoknak, csak a kis harangocska nem, amelyik a Dezso Banffynak van a kezében; az nem akarta tótul beszilni. Nem akarta csingilingit mondani.

Csenget vele Banffy, csak nem szólja.

— Zatraceni! — dörmögte a nagymiltóságú báró —
cso je to? Harangocska nem adja hangot.

Fordulja ijedten a mi nyitrai Schoberunkhoz, a jegyzőhöz:

— Én megsiketültem, barátocskám.

Mondja neki a mi Schoberunk:

— Ne filj kegyelmes uram. Nye bojsza! Nem te sike-tültél meg, hanem a harang repedt meg keserviben. A szegény állatocskák sorsa miatt.

Úgy volt. A harang repedt meg.

— Ez rossz jel — dörmögte pán Krajszik. — Szmrty, szmrty! (Marháknak nagy halála líszen.)

Nosza, hamar hoztak másik csengettyit. A Regele úr szaladta érte. Az aztán csendesen, szípen sírdogalta az egész ülés alatt. De szükség se nem volt rá, mert senki se nem van ellenünk. Lárma se volt, mély csöndesség volt, mint a temetéseknel.

Csak egyszer került ütközetre, mikor a pan Lajosko (a Bornemissza nagyságos úr) azt indítványozta, hogy a lebunkózott marháknak a halotti költségeit az állam fizesse. Úgy temettessenek el, mint a nevezetes emberek: ország pénzből.

Az előadó és a kormány némi módosítással akarta ezt, de a tótok felkiáltottak:

— Szavazzunk!

Ott ültek szanaszét a Ház szélein, a Házban is a széleket szeretik, mint az országban.

Az elnök kirdést föltette:

— Azok a képviselők, akik a Bornemisszától a módosítást elfogadják, felméltóztatni álljanak.

Felállt az egész ellenzék. Naši kamarati. Felállt az Albertko Apponyi — oh de derék szál ember, mintha csak itt nőtte volna a Kriváň alatt, oh de szép tót megvolna, ha tót anya szüli.

Felállt az Atzél Béla. As se nem rossz ember mi tőlünk.

Hát egyszerre csak, mint mikor kukorica suhog, feláll a pan Ucsu is.

Igen az Ucsu, aki még mióta a világon van, soha fel nem állott miniszteri akaratnak a szeme közé. Bizonyosan az Ucsu valamelyik ükapja vezette a fehér lovat is pan Árpádnak. De Ucsu mégis felállott és rázta azt a nagy fejer fejt fenyegetőn, mintha mondaná:

— Zaplaty krajina, zaplaty. (Fizess ország, fizess!)

Erre a csodálatos látványra megtűrölgette a szemeit a Gyuri Kubinyi, a Valer Smialovszky és az osviceni pan gróf Pongrácz. Azután összenéztek. A szemeik azt telegrafiroztak:

— Vigyis!

Felforrt bennük is a jó vér és felálltak ők is. Ha már Ucsu is feláll, maradhat-e még ülve felvidéki követ?

Kormány megrezzent. Jéghideg futotta végig minisztereknek övék hátán, kezén, lábán, agyvelejin attól a gondolatól, hogy az Ucsu van helyezve ellentétben kormánnyal. Hát ezirt rázza az a rossz vénember tizenkét év óta folytonosan a fejét? Most látjuk már, mi gomolygott eddig benne.

— No, ez rossz jel — gondolta magában a Wekerle. — Az, hogy az elnöknek harangja megrepedt, az se jó, de hogy az Ucsu megtántorodott, azt már sohase nem lehetett volna elhinni. Az Ucsu erősebb volt a harangnál, és ő is elrepedt. Jaj nekünk!

Amint ott állottak a tót követek kevélyen, mint az erdei fenyők, hát csak egyszerre elkezdi magát háborogni a Tisza Istvánnak a lelkiismerete.

Krajtsik szeme élesen fürkészte. Odalopózott a háta mögé mint Mefisztó és súgta neki:

— Te is vagy a mienk, Pista? !

Tisza István lesütötte a szemét; habozott, tűnődött tanácstalanul, míg egyszer csak megpillantotta a Csernátonyt.

Ravaszok ezek a Tiszák! Mindjárt találta magának vigasztalást.

A Csernátony pedig egy cseppet se nem törődte a témával; gondolt talán magában: »Éngem nem a beteg marhák választottak, hát semmi közöm hozzájuk.«

De dictum-factum nem lehet a dolgot csak úgy toldani. Annyan álltak fel, hogy immár azt kiabálta a Kubinyi:

— Vagyunk többség!

Amely szóra megindulának a jegyzők összeolvasni a szavazókat, s úgy tanáltatott, hogy a tótok hattal voltak többen.

Szvatopluk óta ez volt az első diadaluk; de ezt ma senki se nem irigyelte tőlük, mert betegek szegényeknek az állataik. Ökröcske, tinócska mind köhög, bög, fuldokol odahaza, míg itten az elnök búsan kihirdeti, hogy az ország költségén fogják őket agyonverni.

Sírjál, sírassál őket kis harangocská az elnök keziben.

A VITA VÉGE

Ma végre beütött az első tavaszi nap (persze csak amolyan XII-ik rangosztályú tavasz), a Sándor utcán patakok folytak a felolvadt hótömegekből, a napsugár benevetett az ablakon, a Meszlényi gomblyukában megjelent az első ibolyaszál.

A Ház folytatta a fizetésfelelést és unatkozott. Közben megszavazta a maga februári fizetését és azután megint unatkozott.

Hévizy János a professzorokat vette pártfogásába (amint-hogy igazuk is van). Remete Géza pedig, akit az egész ország ösmer a Borsszem Jankóbul, mivelhogy kikölcsönözte az arcát Titán Lacinak, szidta a kormányt, de elfogadta a javaslatot.

A Ház pedig egyre unatkozott. A púroszok bágyadtan ültek a nagy Atzél-vacsora után. Kubinyi Györgynek le-le-ragadtak a szemhéjai, csak néha riadt fel idegesen kérdezősködve:

— Nem láttátok a miénk Smialovszkyt?

Bessenyei önalkotta klapanciákat dúdolgatott.

Hej, huj, galambdúc
Tegnap beszél Issekutz!

Általában a hangulat jobb, szelídebb, mint volt. Hiszen ezek a púroszok voltaképpen jó gyerekek. Nem ártanak azok a légynek sem. Mindössze vacsorálnak; de ne tessék hinni, hogy emberhúst. Csak a rágalomnak van olyan bolond szeme, mint az elefánté. Az elefántokról azt mesélik, hogy a szemkarikáik olyan alkotásúak, amik hatszor akkoráknak mutatják nekik a tárgyakat. A Brézelék szemei is ilyenek. Ezzel a szemükkel nézik a minisztereket s meghódolnak előttük, ezzel nézik a púroszokat és félnek tőlük. Ah, a Brézelék szemkarikái valóban csodálatosan vannak alkotva.

De mindez nem tartozik az ülés leírásához. Az ülés leírásához az tartozik, hogy mindössze negyven ember emelte bent a tisztviselők fizetését. A többiek otthon aludtak puha ágyukban. A padok üresen vicsorgatták a fogukat Bánffyra.

Bánffy pedig elkezdett mérgeledni, morogni:

— Mégis rettenetes, hogy csak ennyien vannak itt.

Mikor azonban Remete beszélt, amint hallgatja, hallgatja, hát egyszerre csak megint elfutja arcát a mérgelődés.

— Mégis rettenetes ilyeneket beszélni ennyi ember előtt.

Hirtelen összereszt, rajtakapta magát, hogy ellentétbe jött az egyik gondolata a másikkal és elpirult. Az imént kevésnek gondolta a negyven embert, most meg már a Remete beszédéhez soknak. Ej, ej, elnök úr, tessék az elméjét fegyelmezni! . . .

Félénken tekintett körül, hogy nem olvasta-e le arcáról a gondolatait valaki? De se Horváth Gyula nem volt jelen, sem Horánszky, akik pedig a törzs olvasóközönségét képezik.

E pillanatban leült Remete. Az emberek szíve megkönnyebbült és megjavult. Megint a Lesseps sorsán kezdtek sajnálkozni. Remete alatt a Lesseps balsorsa elmosódott; senki sem törődött a tisztviselőkkel sem. Ah, az emberek igazán rosszak. Azon se tűnődött talán egyik sem, hogy »lejön-e hát mégis a király ebédekét adni?«. Még az a rébusz se furkálta a fejeket, hogy mi könnyebb: »a főispánoknak kiirtani a kolerát, vagy kiirtani a belügyminiszternek a főispánokat?« mert valamit mégiscsak tenni kell. Nem, nem! Mindenki gondolata Remete körül járt. »Oh, bárcsak bevégeznék már.« Hja, az emberek nagyon önzők.

És Remete bevégezte, s ki merne Remete után beszélni, bevégződött tehát a vita is. Az elnök bezárta végre ezen pall mall szószátyárkodást, mely napok óta tartott. Sokan beszéltek a javaslathoz, akik nem is olvasták azt, és viszont e beszédek is sokan nem olvasták át, de polemizáltak ellenök. De ez már mindegy, a harcot meg kell vívni, hogy tessék-lássék odahaza, és hogy a kardok, vérték meg ne rozsdásodjanak. Ám nagy eredmények is *majdnem* voltak; kevés híja, hogy a Ház nem volt kénytelen elővezettetni az eltűnt időt — Issekutz számára.

Azonfelül voltak pozitív eredmények is. Szilágyi megverte Polónyit, Polónyi elutazott Szegedre, Eötvös megtette Perl öcsémet nagyságos úrnak, Miklós Gyula megint megnőtt egy fejjel (különben eddig is a legtehetségesebb fiatal politikusok közé tartozott), s végül ma a vita legvégén, de ez már inkább sajnálatos, még vér is folyt; mégpedig dr. Demjanovics Emil és a Komjáthy-pisztolyok nélkül.

Csávossy Béla háznagyot sebesítette meg a homlokán egy magától csapódó ajtó, vérbe borítva arcát.

A vita bezárása után Wekerle tartott pompás beszédet, kiemelve a javaulat intencióit, meglegyintve a rangkórságot és a bürokrácia túlzásait. Beszédje szinte elandalító hatást gyakorolt. Mind, mind nagyobb szónokká lesz ezen Wekerle, kit merész röpülésében mindnyájunk csodálkozása kísér. Csak egy kis kedvező idő kellene, hogy lángesze kibontakozzék egészben. . . . Ah, ti az Ikarosz regéjét mormogjátok. Nem, nem! Igazi szárnyak ezek.

A jobboldal zajos tetszésben tört ki percenkint, az az ígérete pedig, hogy az életet olcsóbbá fogja tenni, az ellenzéknek is megtetszett s hirtelen szétfutott a karzatra az aszszonyok közé, ki a folyosóra is, ahol megyei főispánok jártak-keltek nagy csoportokban. Délután már bizonyosan tudják a szakácsnék is, a mészárosok, szatócsok és mindenki. A pékek kegyeletesen nézegetik zsemlyéik alakját (azokra volnának jók azok az elefántféle szemkarikák), a borbélyok rezes tányérai kételkedve csörömpölik: a borotválás olcsóbb lesz ezentúl. Megígérte a miniszterelnök . . . Megígérte, megígérte. A trafikosok fejcsóválva mondogatják: »Hm, a szivar ára is lemenne? De mit szól majd ahhoz a pénzügyminiszter?«

A miniszterelnök ígérete száll, száll sebesen mindenfelé, ahol szegény emberek laknak, a magánlakásokba, a kofák sátraiba, a bürókba, a házmesteri odúkba, a szénkereskedésekbe, a gyógytárakba, a napszámos tanyákra, a fémbeváltó hivatalokba . . .

És ott — ott talán per associationem idearum — eszébe jut valakinek, hogy mindenekelőtt nem volna rossz ad normam fémbeváltó — egy ígéreteket beváltó hivatal kreálása.

A MAI ÜLÉS

[febr. 17.]

Milyen csalódásokból áll az élet!

Mikor Szapáry behozta a Házba a sok fiatal mágnást, a szalonok fürge cotillon rendezőit, mindenki azt jósolta:

— No, ez bizony jó lesz. A kis grófok megkomolyodnak, beleszoknak az alkotmányba.

Hát jó is lett — csakhogy nem a grófok komolyodtak meg, olvadtak be politikusoknak, hanem a politikusok kénytelenek ómiattuk farsangolni. Míg az öreg mágnások a főrendiházban tanácskoztak, dolgoztak, addig a fiatal mágnások kedvéért három napra becsukta termeit a Ház, míg az utolsó farsang tart.

Ma végre hamvazószerda után újra fölvette a tanácskozások folyamát Bokross elnöklete alatt. Bánffy valahol Kolozsvárott farsangol.

Csendes, zajtalan ülés volt, mert az általános vitából már csak a szónokok nagyja maradt meg, a hivatalos zárszónokok, s ezek illedelmes, okos emberek, akik ritkán mondanak eredeti dolgot.

Nem is történt semmi figyelemreméltó incidens, se kint, se bent, ha csak azt nem vesszük, hogy a szolgák új libériát kaptak, s minthogy polgári minisztérium van és demokrata program, még egyszer annyi ezüst paszománttal kacskaringózva, mint azelőtt. A kapus hatalmas prémes bundájával, gyönyörű ezüstös kalpagjával úgy néz ki, mint II. Endre királyunk, amint a Szentföldre indul.

A mamelukok, mint az emésztő krokodilusok, mikor a víz partján sütkéreznek, végigülték a folyosó padjait és nagy lelki nyugalommal várták a szavazást. Csak a szélbalon volt izgatottság és hullámozás. Sokan vették körül Polónyit és sokan irigyelték. Mégis hallatlan szerencséje van — mondák. Mily könnyen sikerült egy katonai afférre szert tennie! Más ember hét évig utazhat keresztül-kasul hasztalan. Ő egyetlenegyszer mozdul el Szegedre, s íme onnan se jön üres kézzel.

Némelyek izgatottan várták az affér kimeneteléről szóló táviratot.

De a várakozást csakhamar háttérbe szorította egy még nagyobb várakozás.

A zárszónokok közül Eötvösre került volna a sor — körülnéznek, de Eötvös nincsen jelen.

Kérdezik Károlyi Gábort:

— Hol a vezérünk?

Károlyi Gábor vállat von.

— Nem tudom.

Keresik a karzaton Perl öcsémet, hadd adjon felvilágosítást, de Perl sincs jelen.

A párt hűledez: »Mi lesz velünk?«

Üzennek telefonon Eötvös irodájába.

— Hol van a principális?

S felelik onnan:

— A Házban beszédet tart.

Tart bizony ördögöt. Nincs annak itt se híre, se hamva.

Szerencsére jó, puhaszívű ember Bokross, kirántotta szégyenéből a szélsőbalt, mely záróbeszéd nélkül bocsáttatik vala máskülönben az urnához, Horánszky Nándort szólítván előbb a szólásra.

Horánszky Nándor aztán beszélt is hosszan, vontatottan, folytonosan az ajtókra pillantgatva, hogy jön-e már Eötvös; de Eötvös csak nem jött, egyre nem jött; Meszlényi kocsin indult érte, hogy megkeresse, élve, halva a Házba hozza.

Átkozottul kezdett fogyni a Horánszky beszéd anyagja, akadozott, nagy kitérőket tartott, de Eötvös még mindig nem jött meg.

Végre a legutolsó percben betört lihegve, kísérve Meszlényi által, aki diadalmas arccal eresztette előre, mintha egy bengáliai tigrist hajtana maga előtt.

Eötvös azután el is mondta beszédét, egypár humoros színt is vegyítve bele s azzal kiosont a tereméből egy oldalajtón, s a néptelenebb jobboldali folyosón elmenekült a városba. Vagy látják még, vagy nem látják már a szélsőbaliak tavaszig. Finálénak Wekerle egy briliáns beszédet vágott ki, mely elbűvölte a Házat s kedvet szerzett Szilágyinak is egy kis enyelgésre Horánszkyval.

Mikor aztán ennek is vége lett, az elnök föltette a kérdést, hogy akik elfogadják a javaslatot méltóztassanak felállni.

Felállt természetesen az egész párt. Púroszok és Brézélék, katolikusok és protestánsok. Felállt mindenki, még Hieronymi Károly is, aki ma lett hivatalosan képviselő.

A CÍMEK

Valami sajátos ösztön húzta be ma a Házba Éles Henriket. Már tíz óraker ott ült a folyosón. Érezte, hogy valami vonzó fog történni.

Ugyancsak korán jött ma be Urbanovszky is, fekete kabátba öltözve s egy levelet szorongatva a kezében, nyitott be az elnökhöz.

— Jó reggelt, Ucsukám, mit hoztál? — fogadta Bánffy Dezső.

— Nem vagyok én Ucsukám, hanem vagyok egy hírnök, egy üzenethozó, vagyok a Noé galambja.

— Galambnak elég fehér vagy, de a zöld ágat nem látom a szájadban. (A szájában egy virginia csutka volt.)

— Aranyágot hoztam nektek, egy mandátumot. A Popper báró lemondását a képviselőségről.

Nosza, egyszerre népszerű ember lett Urbanovszky. Húszan is körülvették. »Édes aranyos Ucsukám, hát mért mond le? Ejjnye de okos ember? Mik a motívumai? No, ez érdekes és örvendetes.« Denique nem szükséges éppen meghalnia valakinek, hogy hasznos legyen.

A »kimaradottak« délfelé gyűlni kezdtek a Popper-esetre, mert addig kiszivárgott a városba, de Ucsuék így szóltak zordonan:

— Ott csak egy nagy renoméjú tót jöhet ki.

Ezalatt bent a tanácssteremben nagy dolgokat mozgatott Helfy, határozati javaslatot nyújtva be, hogy a kormány törülje el a titulusokat.

A Ház grófjai, bárói és kamarásai nagy szemeket meresztettek Helfyre, s egyszerre eszükbe jutott némelyiknek Arany János széljegyzete, melyet Helfynek egyik újságán, a »Magyar Magyar«-on találtak:

»Helfy Ignác csámpás
Sohase lesz „Lámpás”«

De mindenesetre az akar lenni. Szelid szemei vérbe borultak, s hangja fölvetta a Robespierre allűrjeit:

Szilágyi Wekerléhez hajolt:

— Mit szól kend ahhoz?

— Majd mindjárt elmondom.

S valóban, Wekerle helyeselte a címkórság elleni törekvéseket s megígérte, hogy ez irányban is kiterjeszti idővel működését. (Lásd múlt vasárnapi számunkban az ígéretbeváltó hivatal kreálásáról szóló karcolatunkat.)

Erre aztán egész ostrom indult meg a nagyméltóságú, méltóságos, nagyságos és tekintetes címek ellen, Szalay Imre volt a legmohóbb címtörlő. Madarász is előszedte a hajdani debreceni országgyűlési hangját, fagyos volt és fennhéjázó. S mégis sok derűtséget aratott.

A simulékonyabb képviselők már ezalatt is használni kezdték az új helyzetet s megrohantak egy-egy minisztert vagy államtitkárt a folyosón:

— Mikor nevezed már ki polgártárs azt a szép polgártársnét, akit ajánlottam?

Tiszának is megvitték a hírt a folyosóra, hogy vége lesz immár a »kegyelmes« címnek.

— Jobb is szeretném — felelte —, ha ifjú úrnak szólítanának.

Csak a nagy demokrata Beksics csóválta a fejét:

— Nem jó lesz ebből. Új merénylet a demokrácia ellen. Mert mi készül? Eltörlik a címeket, de a Károlyi István nagy uraságát nem vehetik el vele, hanem a mi kis uraságunkat veszik el.

Így szólt és hazament erről a tárgyról broszúrt írni.

A cím és a professzor vita, valamint a szavazás föltevése (mert nagy labirintusba jutott ebben a szegény elnök) kitöltötte majdnem az egész ülést, míg végre megtörténtek a szavazások a következő eredménnyel.

A »rangosztály« (a professzorok sérelme) eltemettettet s helyébe a díjosztály jön.

A címek ellenben egyelőre maradnak, mert a jobboldalról a Helfy határozati javaslatára csak Pap Samu és Boncza Miklós öngaságaik szavaztak.

MÉG MINDIG TART A VITA

Az unalomig húzzák a tisztviselők fizetésének emeléséről szóló javaslatot a képviselő urak. Sűrű egymásutánban kelnek fel a szónokok egyes hivatalnoki osztályok érdekében módosításaikkal vagy ellenvetéseikkel. Előreláthatólag ennél a javaslatnál fogunk kitavaszkodni.

Szinte látni, amint Y. vagy X. szónok fölkel, miféle deputációk jártak nála; öreg írások csoszognak ki ennek a szavaiból, a tanárok rátartósága, a bírák dolyfe rezeg ki amazéból. Pedig kár a sok beszédért! Szerencse csak igen ritkán kíséri a javaslat »javítóit«.

Nem mindenki ér el olyan sikert, mint gróf Batthyány Tivadar, hogy egy szerencsés beszéddel egyszerre nagygyá teszi Fiumét. Ott ül boldogan padjában, meglegedetten simogatva szép fekete szakállát, mely odaragasztottnak látszik, mint a színpadokon.

Körülötte nem messze unatkozva bólogat bulldogszerű fejével Veszter Imre, a baloldalon pedig Krajsik látható behunyt szemekkel, a sok hallgatástól megmerevedve. Azt hinné az ember, meg van halva, pedig csak alszik. Ami körülbelül egyre is megy Krajsiknál. A különbség csak az, hogy most halála előtt napidíjak mellett alszik, halála után pedig napidíjak nélkül fog aludni.

De ha nem alszik is, spleenben szenved az egész Ház. A padokban, kivált délelőtt, mindössze néhány ember lézeng s azok is levelet írnak, ki a feleségének, ki a választóinak. Ólomsúly nehezedik a kedélyekre. Az egész világ végtelenül üres, de mily üres . . .

Nincs napfény, nincs virág, nincsenek csörgő patakok, susogó erdők, szökellő gazellák se Alpések, se tavak, nincsen az egész világegyetemben egyéb, csak hivatalnokok s ezeknek a különböző elhelyezése XII díjosztályban. Borzasztó ez!

Beszél Boros Béni, beszél Schwicker Henrik, beszél Várady (Oly fiatal férj és már beszél), beszél Horánszky (Ugyan hogyisne beszélne Horánszky?), sőt beszél még Simonfay János is. S minden szó úgy hangzik erről a meggyűlölt témáról, mintha szögekkel vernék a hallgatók koponyá-

ját: kopp, kopp, kopp, kopp, s hovatovább tart a vita, tompa zsongásba foly össze.

A Ház azon része, amelyik nem beszél és nem ír, örök vándorlásban van, ki a folyosóra, be a folyosóról. Jönnek-mennek anélkül, hogy tudnák, miről van szó. A csengettyű hangjára rohannak és szavaznak, de nem tudják, miféle módosítás ellen. Oh, hány módosítást temetnek el könyörtelenül mindennap!

A folyosó az újabb események megbeszélésének a fóruma. De vannak is most újabb események! Atzél Béla még mindig benne él a farsangban. Farsang van, tehát nincs politika. Elhanyagolja a púroszokat s nem szövi odább görög alakjai számára a kitervelt drámákat. Alig törődik már Kalkhasszal (Szilágyi Dezsővel) pedig az éppen most is csatatűzben van; Polónyi s Apponyi ellen vagdalkozik.

Nyájasan köszönti Xenophont (Schvarcz Gyulát), hivatali állást keres Darányi Ignácnak — egyszerűen megszelídült.

De hogy a napirendhez térjünk, igazi szerencse e békülékeny időben, mikor még Polónyi és Apponyi is meghajlik az igazságügy-miniszter azon tulajdonsága előtt, mellyel a protekciónak nem tár ajtót, hogy rendületlenül megmarad Horánszky ellenségnek, s így az ülések végén örökké felfrissíti az ellankadt képviselőket egy kis birkózás kettőjük közt.

Rendszerint Horánszky marad a földön fekvve. De ezen szerep nem jár nála olyan jó következményekkel, mint egykor Anteusnál.

Az mindig erősebb lett, valahányszor földhöz ütötték, Horánszky pedig csak gorombább lesz.

Pedig ezen a téren már eddig is az első rangosztályba volt sorozható.

ILLUSZTRÁLT POLÉMIÁK

A tíz órára összehítt ülések már emberemlékezet óta nem nyíltak meg tíz órakor. Aminek oka főleg képviselők hiányából származik. De néha előadó sincs, sőt nincs miniszter sem. Bánffy Dezső úgy küldözgeti ki reggelenként szobáiból a jegyzőket, mint egykor Noé a galambokat.

— Eredj fiam, Béni, nézd meg, vannak-e már itt?

Visszajő őszinte búskomorsággal:

— Csak az öreg Madarász csoszog künn.

Kiküldi kisvártatva Molnár Antalt, bosszúságtól érdes hangon.

— Ugyan nézz utána, vannak-e már többen?

Molnár nagy diplomata, lassú részletekben jelenti a rossz eredményt.

— Most már többen vannak, kegyelmes uram.

— Hányan?

— Még egyszer annyian.

— Hogy érted azt?

— Úgy, hogy Ucsu is megérkezett. Nem csuda, öreg ember, nem tud már aludni ilyenkor.

— Azaz ketten vannak odakint?

— Igenis, kegyelmes uram.

Az elnök órája egy fertályt mutat tizenegyre. Türelmetlenül méregeti lépteivel az elnöki szobát, melynek faláról gúnyosan vigyorog rá a Péchy Tamás képe.

A szolgák új ruháikban mind ott ácsorognak a korridoron s nagyon megörlnek, ha valaki érkezik. Kívül a kapus már messzire kémleli a vidéket s vidámon kiált be.

— A Kubinyi úr jön a Múzeum Kávéház sarkán!

S egy pillanat alatt elterjed a Ház összes helyiségeiben:

— Jön a Kubinyi, jön a Kubinyi!

Végre fél tizenegyre már annyian vannak, hogy meg lehet valahogy az ülést nyitni, miután előbb a whip összehívogatja a jelenlevőket, kit az olvasóból, kit a büféből, még a kályhalyukakba is betekint, hogy nincsen oda valahova bebújva Pap Géza.

Délfelé aztán többen is jönnek, de a tanácsteremben unalmas, csak a folyosó lesz teltebb. A csengettyű sikongat, hívogat, de már a csengettyűnek sincs tekintélye.

Ebből az ideából indult ki a leleményes Andreánszky Gábor báró, s tromfnak a Tisza István arra a mondására, hogy a »munkás pártot nem hagyják dolgozni«, bevitte a Házba az ő pokoli masináját s lefotografírozta a mamelukság egyik, máskülönbén igen kies vidékét, a Bethlen András mögötti padszakaszokat.

A kép elkészült és sok példányban osztották ki tegnap, tegnapelőtt.

Valóságos csendéleti kép.

Gróf Bethlen András ott ül piros székében gondterhelten, ráncos homlokkal, írásaiba mélyedve; a fekete tárcsa mellette hever.

Mögötte közel és távol senki sincs. Üresen, rémletesen tátognak a padok, mint egy állkapca, amelyből a fogakat kiszedték. Csak messze, nagyon messze látszik egy mame-luknak a háta. Ez bizony a derék gróf Pongráczé, amint éppen kifelé parkodik.

S ennek a képnek az a neve: a »munkás párt«.

Mikor a kép megjelent, mindenki mosolygott. Tagadhatatlanul jó ötlet. Maga a miniszterelnök is azt mondta, mikor ránézett:

— Hú tájkép, meg kell adni.

Csak a harcias Miklós Gyula gondolkozott másképp:

— Mit? Hát már ti fotografiákkal akartok polemizálni. Jó, én így is felveszem a harcot.

S nosza, ment rögtön egy küldött Ellingerhez (mert a szabadelvű pártnak nincs ingyen fotográfusa), hogy jöjjön el a gépével lóhalálban — visszaadni az ellenzéknek a tromfot.

Mire aztán tegnap Ellinger is lefotografizotta a karzatról a szélsőbalnak első szakaszát.

Szakasztott olyan kép, mint a »munkás párt«. Legfeljebb fotografiának jobb — de drámai hatásra mindegy. Egyedül ül Madarász apó, mint Karthágó romjain Marius s figyel, hallgatni látszik a »tenger mormogását«. De a tengerből semmi sincs. Minden ki van halva. Egy élő lélek sincs körül . . .

Ennek a képnek az lesz a címe: »Az ostromló tábor«.

És ha egymás mellé állítják valamikor a kettőt, bátran alája írhatják az utókor számára:

»Így nézett ki a földművelési vita 1893-ban Magyarországon, amely ország szerette magát par excellence földművelő államnak tartani.«

ARANYFÜST

Összevesztek-e a püspökök vagy sem? Ez dominálta ma a folyosót. S míg Pap Elek beszélt, mindenki Dessewffy püspököt dicsérte és Mészlénnyit...

— Hja, hja, a dzsentriből kellene a püspököket kinevezni. Akkor egészen másképpen néznének ki...

A kálvinisták önérzetesen szorongatták egymás kezeit, s jelentőségteljesen kacsintottak egymásra:

— Minden jól megy!

A bal sarokban az öreg Pulszky fejtegette a helyzetet:

— Az egész egyházjogi reform olyan, mint a regényben a hősnő; már az első fejezetnél látjuk, hogy célt fog érni, biztosan tudjuk, hogy házasság lesz a vége, csak az a kérdés, hogy *hányadik lapon?*

Valóban, esetleg még sok akadályon és kalandon kell átmennie. S ha a demokratikus érzésű apa, az alsóház, ráadja is a szankciót, még hátravan a méltóságos nagymama, a főrendiház. Sok víz lefolyik hát még addig a tiszai ármentesített területeken, míg az első párt összeadja az esztergomi polgármester.

De addig is jólesik tudni, hogy a püspökök összevesztek. Ezen éldelegtek Kiss Alberték, Láng Lajos megelégedetten pödörgette szőke bajszát (melyről a Nemzet azt írja, hogy »szép«, a Pesti Napló, hogy torzonborz). Ezen merengett Wekerle, ki szívesen hisz a csodákban. Hiszen az ő élete is egy csoda attól a naptól kezdve, mikor hivatali főnöke, az öreg Buzetzky, azt mondta neki mint kezdő tisztviselőnek:

— Nem magának való ez, öcsém: keressen más pályát, itt nincs jövője.

Eltékintve azonban attól, hogy vajon összevesztek-e a püspökök vagy sem, ma a Ház a földművelési tárcát tárgyalta, minélfogva érdekesítő ülés volt.

Amit nem is kell és nem is lehet mással indokolni, mint azzal, hogy Pap Elek háromszor beszélt. Mikor harmadszor felszólt, a várakozás a tetőpontra hágott, vajon fel fog-e még szólalni negyedszer is?

De nem szólalt fel. S a Ház roppant megelégedéssel osztott szét kettő után, részint azért, mert Pap Elek háromszor

beszélt, holott beszélhetett volna négyszer is, és mert a püspökök összevesztek.

Ah, de csak füst volt mindez, csak füst volt. Mire a képviselők eloszladoztak a város különböző részeibe, már akkorra hallhatták morogni zakatolni útközben az esti lapok gépeit, melyek nyomták már, minden reményt elfújva hirtelen, a két hírt, hogy Pap Elek még húsz tételhez van felírva és hogy a püspökök még mindig össze nem vesztek.

AZ ÖREGEK

Ma megint két öregúr szerepelt a t. Házban. Az egyik a »fejedelem«, Kemény János. A másik a hajdani »jó öreg Péchy«, akiből rossz öreg lett vén napjaira.

Ritka ellentétei egymásnak, de mind a kettő magyar típus, nemzeti vonásokkal.

Az egyik sohasem volt semmi, pedig minden lehetett volna; a másik minden volt, miniszterségig, házelnökségig vitte, pedig nem volt való egyiknek se — még öregembernek se való.

Alig egy hónapja hosszan leírtam az utóbbit e rovatban. Marón, keményen.

Azt írtam róla, hogy nagyon-nagyon öregszik. De nem volt igazam. Most azt találtam, hogy fiatalodik.

A másik öreg, Kemény János, mert bölcsőbbé lett, hallgatagga vált; Péchy ellenben bőbeszédű lett, mióta az öregség utolérte.

Kemény János ritkán szól (kivált mióta párjavesztett lett Szontágh Pál kimaradásával). Igazi jószágos öregúr; az esze olyan, mint az őszi napfény, csillog, fénylik, megszépíti a tájat, de az érlelésre már nem vállalkozik, valljuk meg, hogy rest is egy kicsit hozzá. (Hiszen ráragadhatott Szontágh Páltól.) Kemény János azt mondja:

— Ti, fiatalok, szerepeljete. Én majd csak gyönyörködöm bennetek!

Igazi fejedelem, mert mindent elért, amit kívánt. Ámbátor mégsem ért el semmit. Nincsen családi vasútja, nincs rendjele, nem banktanácsos sehol, nem kínálták meg minisz-

teri tárcával és nem haragszik, hogy nem lett számvevőszéki elnök. Nem frondeurkodott sohasem, nem gyűjtött pártot, megelégedett a maga Zeykjeivel. Azok előtt morogja el, ha neki valami nem tetszik.

Egyébként csendesen, szerényen várja, mit tologat elő az idő, egy bölcsnek a nyugalomával és szelídségével. Várakozás közben természetesen néha kalabriásozik is.

A tanácsteremben nem szeret ülni: »sok bolondot kotyognak ott«, ahelyett a folyosón üldögél, s nézi a hullámzó képviselőket, beszél velük s hírt vesz a bent történő dolgokról, úgy tekintve a Ház valamennyi tagját, mintha azok mind az ő gyerekei volnának; csak néha-néha dörmögi valamely vásottabbra:

— Ejnye a pernahajder!

De azért ezeket is szereti. Hiszen a mostani felszólalása is éppen atyai indulatból származik. Az öregúr szíve a »bajba keveredett« gyerekein esett meg. Azokon, akiknek a fizetését lefoglalják azok a csúnya, rossz uzsorások, s akiknek emiatt a kegyetlen házszabály elveszi a mandátumaikat. Ezeken a fiúkon kellene segíteni. Ezekkel a kutya se törődik. Ezeknek a nagy fizetés se használ. Az is csak az uzsorásoké lesz. Hiába emeltük . . . No, én bizony nem engedem.

És az öregúr felszólalt tegnap, de indítványa, hogy a fizetések lefoglalása ne alterálja a mandátumot, csak ma került tárgyalás alá.

A »Ház« az ezer forint emeléssel a lajbizsebben, derült világításban nézte a világot, kivált, mert Tisza is helyeselte Kemény indítványát, felhangzott a zajos helyeslés az egyes szónoklatok után.

— Elfogadjuk!

Sőt Károlyi Gábor látván az engedékeny hangulatot, még tovább ment, új indítványt téve, hogy ne lehessen lefoglalni se.

— Egy privilégiummal több vagy kevesebb — morogta Latkóczy.

— Helyes! Helyes! — hangzott minden oldalról.

Wekerle megrezsent, s minden gombot mogorván begombolt a kabátján. Istenem, istenem, mi fog még következni?

De az »ingyen vasúti jegy« s egyéb más kolláció nem bontakozott ki. Helyesen. Hadd legyen még valami kívánnivalójuk az utódoknak is. Ne csináljunk meg nekik mindent!

A javaslat tehát letárgyaltatott délig, a Károlyi indítványát előbb még a jogügyi bizottsághoz utasították, de a Keményé már ma elfogadtatott. Mondta is az öregúr, nagy vígan dörzsölgetve kezeit a folyosón:

— Úgy, úgy gyerekek, de azért mégis jobb nem csinálni adósságot.

Déltájban az indemnitást vették elő, s itt a szokott ceremóniás személyek Hegedüs, Helfy és Horánszky után Péchy bontotta ki a pürosz zászlót.

Nagy beszédet mondott. Azaz hosszút.

Schvarcz Gyula a régi görög világ emlékein merengve, meg-megmozdult nyugtalanul.

— Mi bajod Gyulácskám?

— Zavar a gondolatomban. Alig várom.

— Mit?

— A Párkákat — felelé.

Ah, a Párkákat! Hogy leereszkedjenek ollóikkal az Olümposzról és lebbenő léptekkel, zajtalanul a háta mögé lopózva, elmessék a beszéd fonálát.

De a Párkák elfeledkeztek Péchyről. A jó Xenophon hiába várta őket.

A Ház különben élvezett. A mameluk-had fiatal raja csúfolódott az öreggel. Nevetgélt, belekiabált. Néha egy-egy bántó röhej hasította meg a levegőt. Vajay és Hock tapsoltak, lelkesültek, Wekerle vastag ajkán szánakozó mosoly szaladgált.

Haragudni senki sem haragudott. Ki is haragudnék Péchyre? Igaztalanság lenne az. A hiúság is szenvedély. Nem tehet róla. S végre is a legártatlanabb szenvedély, mely nem árt másoknak, csak az illetőt teszi nevetségessé. Péchy mindössze akar valamit. Ah istenem, hát mi van ebben? Kérditek, mit akar? Nos, mindent akar? Babért, éljeneket, bosszút, szerepet és mindent, mindent... Akar és akar egyre, akar ébren és alva, lehető és lehetlent.

Csak Beksicset tüzelte a meglehetősen zagyva beszéd, a logika ítélőszéke elől elszabadult teóriák és politikai megfigyelések, gyermeteg igazságok s felületes axiómák.

Beksics a mediumon állt, s ugyancsak érdekes volt a nagy publicista haragos fenyegetéseit hallani.

— Megölöm reggelre ezt az embert — szisszen fel az egyik hamis adatnál.

Egyik fiatal képviselő elhalványodva súgja nekem:

— Mit beszél Beksics, az isten szerelméért?

— Ejh, semmit — feleltem mosolyogva. — Hogy cikket ír holnap Péchyről a »Pesti Hírlap«-ban.

Péchy tovább szötte »nagyszabású« érveit s eljutott ahhoz a ponthoz is, hogy az egyházzjogi kormánypolitika zátonyra kerül a főredeknel.

— Akkor felgyújtom az országot! — suttogja Beksics fanatizmussal.

Egy másik fiatal képviselő remegve húzódik el tőle:

— Hallottad, mit mondott Beksics? — súgja fázósan, rejtélyesen.

— Hallottam. Mondja, hogy egy cikksorozatot ír majd a »Nemzet«-ben.

— Ah!

— Nos, igen. Ez csak afféle stílus. Beksics nem gyilkos és nem gyújtogató. Az öreg Péchynek se esik semmi baja, és az országot se szükséges biztosítani az elégs ellen. (Pedig Beöthy Aldzsi már kezdte hegyezni a füleit.)

Egyszóval megnyugtattam a Beksics szomszédjait, de csak Beksicsre nézve, mert a beszéd csak folyt szakadatlanul, míg végre két óra felé megjöttek a Schvarcz Gyula párkái és elválasztották az öreget az ő galandférgétől.

Kritikát nem írok e beszédre. Mert zseniálisabbat nem tudnék írni a »Nemzet«-énél, melyet alább közlök két példányban, úgy, ahogy a Nemzetben megjelent és visszafelé fordítva, hátulról.

»Beleesik (t.i. Péchy) abba a kategóriába, mely a 30 éven aluli kormánypártit s a 60 éven felüli ellenzékit nem sorozza a rendes emberek sorába.

Valami fáj az öregúrnak.

Talán az a kis csengettyű, mely immár nem az ő markában csilingel, s e miatt, a szokás rabjaként, belekapaszkodik a nagyharangba s félreveri.

Pedig hát nincs tűz, legföljebb a gyöngye szemű öreg

Tamás, s az ő legújabb prófétája, Horánszky Nándor hajlandók a liberalizmus hajnalpírját égésszámba venni.

Az öregúr sok mindenben tamáskodik, ami egészen hozzáillik az ő specialitását képező „politikai lutheránusság”-hoz.

Legalább mind ez ideig példátlanul áll a parlamentek történetében, hogy egy politikus „bizalmatlanságból fogadjon el” valamely kormányjavaslatot.

A legnagyobb baj különben az, hogy a jó öreg újságolvasással foglalkozik, ami bizonyos fokú ifjú- vagy aggkori naivitás mellett határozottan veszedelmes időtöltés.

A kritika nélkül bevett nyomtatott betű ama szellemi táplálékok közé tartozik, melyekről minden népszerű egészségügyi kiskátéban írva található, hogy „megárt”.

A nagy szpícs elején megfeszült figyelem továbbad, mint az esőverte juhbél megereszkedett, aztán mind zajosabb „derültség” vibrált át rajta, s végezetül a személyes kesergésnek minden „maestoso” nélkül való „adagio”-jánál általános melankóliába veszett.

Ímhol, minden mulandó az ég alatt.

Pasquino«

*

»Ímhol, minden mulandó az ég alatt.

A nagy szpícs elején megfeszült figyelem továbbad, mint az esőverte juhbél megereszkedett, aztán mind zajosabb „derültség” vibrált át rajta, s végezetül a személyes kesergésnek minden „maestoso” nélkül való „adagio”-jánál általános melankóliába veszett.

A kritika nélkül bevett nyomtatott betű ama szellemi táplálékok közé tartozik, melyekről minden népszerű egészségügyi kiskátéban írva található, hogy „megárt”.

A legnagyobb baj különben az, hogy a jó öreg újságolvasással foglalkozik, ami bizonyos fokú ifjú- vagy aggkori naivitás mellett határozottan veszedelmes időtöltés.

Legalább mind ez ideig példátlanul áll a parlamentek történetében, hogy egy politikus „bizalmatlanságból fogadjon el” valamely kormányjavaslatot.

Az öregúr sok mindenben tamáskodik, ami egészen hozzáillik az ő specialitását képező „politikai lutheránusság”-hoz.

Pedig hát nincs tűz, legföljebb a gyöngö szemű öreg Tamás, s az ő legújabb prófétája, Horánszky Nándor hajlandók a liberalizmus hajnalpírját égésszámba venni.

Talán az a kis csengettyű, mely immár nem az ő markában csilingel, s e miatt, a szokás rabjaként, belekapaszkodik a nagyharangba s félreveri.

Valami fáj az öregúrnak.

Beleesik abba a kategóriába, mely a 30 éven aluli kor-mánypártit s a 60 éven felüli ellenzékit nem sorozza a rendes emberek sorába.«

Üdvöz légy szerencsés Pasquino, ki eltaláltad a fönséges formát e szerencsétlen kuruc aggastyánt tönkretenni. Akarva tetted-e ezt vagy csupán véletlenből, egyre megy. Ám ha szűk terünk engedné, hogy a Péchy beszédjét is ilyen alakban közölhessük előlről hátrafelé s hátulról visszafelé — az olvasó láthatná, hogy az úgy értelméből, logikai egymásutánjából, mint politikai súlyából éppen semmit sem veszítene.

Sőt volt beszédjében egy mondat, az hogy »elfogadom az indemnity«-t, ami sokkal jobban esett volna ki, ha nem a beszéd végén, hanem a legelején mondja — de természetesen a beszéd nélkül.

De mindegy, a megtörténtenek nem lehet változtatni. Péchy halad elementáris végzetességgel a maga különös sétatúján, az elnöki széktől körbe, egyre körbe, le egész a habaréki gránicig, aztán tovább és újra tovább — ki tudja mikor és hol fog megállani?

Nem vagyunk kíváncsiak. A történelemre nézve irreleváns. Csak azért hoztuk egy kalap alá a két most szerepelt öregurat, hogy elmondhassuk, milyen derék két politikust lehetne belőlük csinálni, a kettőt összekeverve. János úrnak kellene valami a Tamás úr *akarásából*. Tamás úrra pedig ráférne valami a János úr józan bölcsességéből . . .

A MAI ÜLÉS

[márc. 9.]

Még szinte zsong-bong a levegőben, mint a harangszó főnséges zúgásának távoli rezgése, a Csáky tegnapi nagy beszédje, melyre nem »öt perc«, de huszonnégy óra sem volt elegendő szünet.

Mintha maga az Igazság járt volna tegnap a teremben a maga becsületes, bátor ábrázatával, egyszerű ruhájában. Még most is látni véljük ott hatalmas árnyékát. Elfog az igézet. Még most is ott ül ez a beszéd a kedélyeken.

De az ülés prelúdiuma egész más. Ámbár a keresztényekre rosszul kezdődik. Elnök bemutatja a Popper képviselőjének, Lánczy Leónak megbízólevelét, s maga Lánczy Leó is megjelenik.

— Ah, az új képviselő! — mutogatják.

S mindenki örül, hogyha már okvetlenül egy Lánczynak kellett lennie — hogy az nem a másik Lánczy, akit a történelem Lánczy az »unalmas« néven fog emlegetni.

S amint ott jár-kél, szemükbe szökik a jövő képe, amikor ebben a teremben ott fognak ülni tarkán a Rotschild, Hirsch, Schossberger által beküldött képviselők, hogy a Szent István alkotmányát átkorrigálják . . .

A napirendnek első tárgya a képviselői fizetéseknek lefoglalhatatlansága volt. De a jogügyi bizottságban, ahová a Károlyi Gábor indítványát számúzték, úgy látszik többségben vannak a felperesek, akik a lefoglalást ajánlják.

Az országos hírű közbeszóló méregbe jött s nagy derűtséget keltő leleplezéseket tett a papokról, jogászokról és kártyásokról.

Az üléseket a kártyások miatt nem lehetett meghosszabbítani, mert vége lenne a délutáni tarokkpartinak.

Nagy zúgás keletkezett erre. Úgy látszik, ezek vannak a legtöbben.

— Nem illendő kifejezés képviselőkre — kiálták többfelől.

— Tartsa fel az ujját, aki nem kártyázik! — vágott vissza Károlyi.

Szétnéztünk az írói karzatról, az egész félkörön hát mindössze négy-öt képviselő tartotta fel trefás kacagással az

ujját. Azok közt is Demkó Pál volt az egyik. Azután a papoknak fordult, akik az egyházjogi reformokban akadékoskodnak illetéktelenül.

— Mert minket érdekel legjobban — szól Vajay.

— Hallgasson! — ellenveté a szónok gúnyolódó, metsző hangján. — Maga nem házasodik!

Vége az ügyvédeken üt egyet, amivel Polónyit provokálja, ki arra figyelmezteti Károlyit, hogy az ügyvédeknel, papoknál és kártyásoknál is többet ártottak az országnak a mágnások.

— Hozzájárulok — kiált fel édesdeden.

De a Ház nem járult a Károlyi határozati javaslatához — s így a képviselői fizetéseket ezentúl is le lehet foglalni.

Eddig volt a prelúdium. Most következett a »hadjárat«, a közoktatási tárca költségvetése, de valójában egyházjogi vita.

Kakasok, akik a dühöngő szélben, mely a Ház ajtait szinte feszegeti, ott csikorogtok szerteszét az országban, a protestáns tornyokon, ébren legyetek kakasok!

Az első jel meg van adva. Az első lövés ma megtörténik.

Latkóczy Imre kezd beszélni. Nyomott körteképű szikár ember, kinek gyér haja csak kertészeti berendezéssel borítja el fejét, mint a folyóka. De belül nem olyan szegényes ez a fej. Erős judícium, tudás és logika jellemzi. Különben is nem új ember a pártban, már a harmadik országgyűlésen szerepel jó irányban s elég sikerrel, úgyhogy már ma is feltehetné a »selyem sapká«-t — a parlamenti karrier egyetlen szimbólumát.

Ma különös lendülettel beszél, mert hangja egyébkor monoton, színtelen, mint a »drága Nyitra« kopár hegyei. Katolikus volta nem nyomja el, nem homályosítja el szellemének üde röptét. Fejtegetései nyomán arra a következtetésre jut, hogy a házassági törvény szabályozása az államot illeti.

— Ki bizta meg vele az államot? — röffen fel Vajay, akit Károlyi Gábor mellett olyan szeretetben tart a szélsőbal egy része, mint valami szépen éneklő madarat.

— Azt nem a papoktól kérjük — rivall rá kivörösödve a haragtól Madarász József.

Latkóczy tovább beszél. A párt egyre jobban melegszik.

Vagy hova is beszélek én most pártról? Nincs többé párt. Vagyis nincsenek többé a tisztelt Háznak *oldalai*. Egy-egy »helyeslés« jön a szónok háta mögül, egy másik átellenből, egy harmadik egészen messze földről, a szélsőbali határszélekről, egy negyedik talán a Károlyi Sándor tőszomszédságából, de természetesen nem őtőle — míg ellenben a kormánypárti szónok közelében kedvetlen zúgás morajlik át Saint Germain felől. (Úgy nevezik a Ház egyik padszakaszát, hol sok fiatal grófocska ül, s hol finom rezedaillesat terjeng.)

De ím egyszerre átváltozik a helyzet. Latkóczy után a kis Győrffy Gyula áll fel. Azazhogy ezentúl már »nagy« Győrffy Gyula — mert »ötperces« beszédet sikerült mondania, melyet ritkított betűkkel fog a »Magyar Állam« közölni.

Győrffy Gyula kedves ember. Mindenki szereti, még a papok is, de csak bizonyos okból. Ő is szeret minden jót, még a liberalizmust is — de csak bizonyos fokig.

Ügyes, mert székely, és mert ügyes, nem mászik be az ultramontanizmusba nyakig, hanem csak lábfürdőt vesz benne.

Simán, szépen, szimpátiákat fogdosva tárgyalja az egyházjogi reformokat ellenzők álláspontját, belevegyítve a politikai szónoklat művészeibb finomságait, rafinériáit is beszédjébe.

— Veszélyes szónok — mondák a folyosón.

De akadtak pártfogói is:

— Igen, mert ti is úgy vagytok vele, mint a szúnyog, aki »állattan«-t írt s a farkast, medvét a szelíd állatok közé sorozta, mivel az nem bántja a szúnyogot, hanem a szegény pókot tette meg ragadozó állatnak.

De a folyosó hamar néptelen lett, híre kerekedvén, hogy Szapáry László kezd beszélni.

Ah, a kis Szapáry László. A szép halovány grófocska, a nagy, égő, rejtelmes fekete szemekkel, akiért annyi karzati kisasszonyszív jön dobogásba. De már azt csakugyan érdemes meghallgatni.

Szapáry László eleven, mozgékony alak. Kellemes modorú, eszes fiatalember, de talán papok nevelték és sokat lehetett vallásos asszonyok társaságában.

Ő volt az első kilépő a szabadelvű pártból — képezvén törzsét azon pártnak, mely még nem tartozik sehova, s mely most Asbóthtal három személyre dagadt.

Mai felszólalása ultramontán szellemű volt. Annaira szűzbeszéd, hogy szinte Szűz Mária-beszéd. Kár, hogy a fiatal főúr (kiben van elég jóakarát és tanulmány, valamint dicséretes érdeklődés a közügyek iránt) ilyen erősen vágta be az ajtót maga előtt.

A Ház hangulata kedvezőtlen volt rá nézve, beszédje nem aratott tetszést, s szinte szerencse, hogy gyenge hangja miatt alig lehetett hallani.

Azt a kifejezését, hogy a házasság szentség és fel nem bontható, egy cinikus közbeszólással ripsosztírozta Károlyi Gábor.

— A pápa mégis felbonthatja, ha megfizetik!

Egy másik kifejezését pedig, hogy a nemzetiségek azt mondhatják ránk: »Elraboltátok már a nyelvünket, most a vallásunkat is el akarjátok rabolni«, ingerült zúgás követte.

A szónok elfelejtette a nagy keresztényiességtől, hogy ő Szapáry, magyar főúr, s eszébe nem jutott, hogy ezt a mondását szórt betűkkel nyomathatja le a »Tribuna« izgatószernek.

A Ház mozgott, zúgott, mint egy háborgó tenger.

Károlyi István gróf ingerülten mozdult meg s harsány hangon mondá, az egész terembe meghallhatón:

— Nem kell katolikus társaságokat alapítani!

Mire fölhangzott az éljenzés zajosan meg-megújulva.

Károlyi Istvánnak denique szerencsés keze van. A régi alkimisták a fűzfából is tudtak csinálni aranyat (ám bár nekem még sohasem volt kezemben ilyen arany); Károlyi István pedig egy közbeszólással is nagyobb hatást ér el, mint más a nagyszabású beszédekkel. Károlyi Istvánnak minden sikerül. Idővel talán lesznek el nem mondott közbeszólásai is, amik a Házat felvillanyozzák.

Némelyek »öt perc« szünetet akartak kérni az elnöktől erre a közbeszólásra, de minthogy most Károlyi Sándor gróf volt fölírva, hadd maradjon el hát az az öt perc; hiszen úgysis a családban marad.

Hanem Károlyi Istvánnak ez a talizmánja, a szíveket gyakran ok nélkül is megnyerni vagy kis eszközökkel, nem

családi relikvia. Károlyi Sándor, aki pedig nagyeszű ember, lerontotta egy fél óra alatt a nimbuszt, amit az István gróf közbeszólása szerzett a Károlyi névnek. De mit tesz az? A liberális lapok, ha le is rántják. A gyóntató káplánja meg fogja dicsérni.

Több Károlyi nem lévén jelen, az ülés beveződött.

A T. HÁZBÓL

[márc. 10.]

Megjött a tíz óra, az elnök megnyitotta az ülést, de csak egypár ember előtt. A jegyzők még fel nem bomlott hajválasztékkal felültek az elnök jobbára, baljára. Farkas Jancsi, a teremőr pedig lesbe állott, hogy kit kapna rajta a terem közepén ácsorgáson, ami az elnök rendeletéből tilos, mert az elnöknek vannak eszméi. Az elnök kétségtelenül eredeti fej.

A folyosó is néptelen volt, csak Regele krárogott fel s alá járva. S Tisza Kálmán szította a reggeli utáni szivarját.

Perczel Béni őt is szerette volna becsalni.

— Nagyon kevesen vagyunk, kegyelmes uram.

— Mit tárgyaltok? — kérde egy búcsúpillantást vetve a félig égett szivarra. A miniszteri széktől se vált meg olyan habozva, mint ettől a szivardarabtól.

— A képviselői fizetés harmadszori felolvasása van, kegyelmes uram.

A »generális« nyugodtan lélegzett fel.

— No, az ugyan meg nem bukik.

S visszaült újra a helyére.

Valóban átment a harmadszori felolvasáson, mire megkezdődött az egyházi vita.

Andrássy Tivadar gróf volt az első szónok. Csinos fiatalember. Kellemes arcvonásain lírai légység omlik el, szőke szakálla hegybe csucsorodik ki, mint a festőké.

Első szűzbeszédjét az utolsó hároméves országgyűlésen tartotta. De erről a szerepléséről csak annyi maradt meg az emlékezetekben, hogy mikor beszélt, egy kamélia rózsa volt a gomblyukában.

A beszédét elfelejtették (de arra is való volt), a rózsát bizonyosan elcsapta azután, és természetesen valahol elhervadt.

De bár elfelejtették a beszédet, nem felejtették lángeszű apját. S csakhamar a Ház alelnöke lett. Mert szép alul kezdeni a dolgokat.

Ma nem volt rózsza a gomblyukában. Csak ez az alelnökség vetett rá némi fényt. De az is csak néhány percig. Amint beszélt és tovább beszélt magvasan a logika és a tudás finom szövédékebe csoportosítva érveit, a meglepetés fogott el mindenkit.

— Nini, hisz ez egy kiváló szónok!

S mire elmondta végig a beszédét, már ő maga vetett fényt az alelnökségre.

S ha az alelnökséget úgy csaphatná el most, mint első beszéde után azt a rózsát, s ha nem hínák többé Andrassy grófnak — akkor is jeles tagja lenne e naptól kezdve a Háznak.

Beszédje csak kis részben volt polémia a Szapáry László egyes állításaival, nagy apparátussal s államférfiúi ügyességgel markolt bele s emelt ki az egyházjogi kérdés roppant anyagából annyit, amennyi az aktualitás keretébe beillesztendő volt.

Mély csönd honolt a Házban — de a szónok hangja még így sem hatott messzire. S ez nagy kár. Mert a nemes stílben tartott beszéd különben gyújtó hatást ér el az összes pártok között.

De a szép beszéd így is sokakat meggyőzött és felvilágosított. Csak Úrányi kezdett panaszkodni:

— Engem teljesen megkonfundált.

— Hogyhogy?

— Most már megint nem tudom, melyik az okosabb az Andrassy testvérek közül.

Egyszóval, Andrassy Tivadar nagy és igazi sikert ért el. Ah, milyen élvezet volna ilyenkor látni Kónyi Manót! A kicsi, kedves Kónyi Manót, aki ragyogó szemekkel, örömsugárzó arccal szokta mondani: »Oh jaj, édeszkéim, mind a kettőben az apjuk esze, lelke van, higgyétek el édeszkéim.«

De mi történhetett, hogy Kónyi Manó nincsen most itt?

Más ok nem lehet. Alkalmasint meghalt.

De addig is, míg ez a körülmény kiderülne, ugorjuk át Nagy Istvánt, s térjünk egyenesen a nap hősére, Asbóthra.

*

Asbóth Jánossal bajos elbánni, mert tegnapelőtt a Podmaniczky Frigyeshez írt levelében kijelentvén, hogy az egyházjogi kérdéseken kívül »minden egyébben velünk szolidáris«, mintegy testamentumszerűleg hagyta ránk, hogy »azon baráti érzelmek, melyeket a pártkörben megnyerni szerencsés volt, számára ezentúl is fenntartassanak«.

Podmaniczky Frigyes megkapván a levelet, a nevezett érzelmeket gondosan eltette, mint egy jó mama a nyalánkságot és befőtteket az eltávozott fiú számára:

— Hiszen a Jankó úgyis visszatér. Meglássátok, hogy visszatér.

Ily viszonyok közt nagy habozásban vagyok, hogy miként bánjak el sir John Asbóthtal, miután fenntartotta magának, hogy mi azért még mindig szeressük.

De mivelhogy mi nem tartottuk fenn, hogy ő is szeressen bennünket — ennélfogva ő egész korrektül járt el (mert egyet meg kell adni, sir John Asbóth gentleman), hogy mindenkint megmart, Tisza Kálmántól Wekerléig. Úgy kellett nekünk, miért nem kötöttük ki, hogy Jankó is szeressen.

Cinikus és visszataszító volt leleplezéseiben, ráfogásaiban s maró szarkazmusával. A hidegség álarca alatt igazi dühöngés lappangott. Egy Aetnát hozott szívében magával.

A nemzeti párt határszélén ütötte fel azt a pontot, ahonnan összelövi a szabadelvű pártot. Állj meg, szegény Coriolán, állj meg, Róma csak mosolyog feletted!

Eleinte azt hitték beszédjéről a szabadelvű párton, hogy afféle megszokott bárányfelhő, amiből egy kis lemonádéső kerekedik, a Csáky kalapjára néhány csöpp.

S eleinte szelíden szállingóztak ki a hírek felőle a folyosóra.

— Ki beszél?

— *Ifjabb Péchy Tamás.*

— Mit beszél?

— Panaszkodik egy kicsit.

Később azonban egyre keményebb bulletineket hoztak kifelé:

— Tiszáról azt mondja, hogy a pápához folyamodott a politikája támogatását kérve.

— Hát megbolondult?

A büfében reggeliző miniszterelnökhöz mind borzalmasabb és sötétebb jelentés érkezett.

— Csákyt leckézteti az illemből!

A miniszterelnök csak egyre mosolygott: »Ej, ej szegény Jankó!« A tanácsteremben meg-megújult a zúgás és röhej. Messze elhallatszott, mint távoli dübörgés.

Valóban különös kép tárult ott a szem elé. Az ellenzék, mely csak néhány hét előtt a fejét kérte Asbóthnak — most az e fejből kiszállongó ráfogásoknak tapsolt, ujjongott.

A mamelukhad dühös volt. S amit csak tudtak, előszedtek az Asbóth-múzeumból:

— Renegát! — kiálták innen-onnan.

A »fenntartott baráti érzelmek« megszólaltak:

— Tisztelteti Papp Miklós! Emlékszik még az »Ébredés«-re? A *Htobsa* melletti csatát ne feledje!

Mint síri árnyak suhogtak körülötte a szemébe vágott emlékek — de sir John Asbóth hideg méltósággal beszélt tovább. Egy arcizma se rándult meg e rémektől. Csak a monokliját vette le néha-néha és megtisztogatta.

Újra tovább dőzsölt a testvér vérben. Egész fúriában döfött erre-arra, a szívbe, a tüdőbe, a nyakcsigolyába, szemben, hátulról, oldalvást, ahogy lehetett.

Az ellenzékiek is hidegebbek lettek lassan-lassan. Megborzongott a hátuk. Valami fagyos áram futott át az idegeken, s bizonyos undor fogta el a jobbakat. Ami természetellenes, az bántó is.

Természetesen volt néhány jó ötlete, mint a reformváltó, melyet a lejártnál a kormány ahelyett, hogy fizetne, mindig egy-egy új reformváltóval cserél ki.

Még nagyobb hatást tett, mikor elmondja a közigazgatási reformról, hogy amint a kormány azt látta, hogy a fal nem dől le a rohamra, nem makacsodott soká: »Hisz van még más fal is, menjünk annak neki.«

Ki hitte volna Asbóthról, hogy ilyen jó humora van?

Az ellenzék egy része kacagott, tapsolt. De az Asbóth jó barátjai búsan nézegették az új Don Quijotét, aki szinte egy nagy falnak megy most neki. Csakhogy makacsul. Mert hol talál ő ezután másik falat.

Elmondta továbbá, hogy a szabadelvű pártot Tisza-, Szilágyi-, Eötvös-féle konzorcium vezeti (szóval azokat a meséket, amiket az ellenzéki nagy gyerekek annyira szeretnek), s hogy a polgári házasság behozatala csak a Hentzi-ügyben való bukás eltakarására volt kigondolva.

Meszlényi Lajos (»a herceg kis Lulu«, amint ő nevezi magát) búsan, de az egész teremben hallhatón sóhajtott fel:

— Szegény Hentzi, ha tudta volna, hogy ő csinálja meg nekünk a polgári házasságot!

Tizenegy után kezdett beszélni s még fél kettőre is Asbóth beszélt. Borzasztó érzés vett erőt mindenkin, egy rémület, hogy sohase lehet megállítani, mint egy nagy vérzést. Beszélni és örökre beszélni fog, míg csak az agyveleje ki nem ég. Kiszáradt gégejét minden öt percben vízzel kellett locsolnia, de még mindig beszélt, hangja már sipító volt, mintha valami repedt fűtyülóból jönne, de azért egyre beszélt. Oh, János, János, mit vétettünk annyit?

Végre fél kettőre egy halavány remény csillant fel. Elfogyott előle az ellenség. Mindent letaposott, csak még Wekerle maradt meg. Annak is nekiment. Bravó! Most legalább vége lesz. Miről beszélhetne ezután? Wekerle után nincs már semmi, vagy legalább nem tudatik.

S valóban, sir John egy végsőt igazított a monokliján s fönséges pózba vágván magát, még egyet ütött a Tiszafamílián, s azzal nyugodt méltósággal és merevséggel lassan, óvatosan leereszkedett a helyére.

Az ellenzék éljenzett, tombolt, tapsolt. Robogva rohantak feléje a padsorokból nagyok és kicsinyek, vezérek, alvezérek, kapitányok gratulálni, kezet fogni vele, föltenni a koszorút arra a fejre, melyet egy ellenzéki közbeszólás a Mauthner boltjába szánt volt, nagy helyeslés s vidám derűtség közt, csak nemrégén.

De mindegy. Az ellenzéki éljenzés, bár sokba került, bizonyára élvezetes volt Asbóthnak. Legalább abban a pillanatban. S ki törődnek a másik pillanattal?

Ah, a másik pillanat! Ki tudja, mit hoz?

A másik pillanatban már talán odavonta Apponyi maga mellé Horánszkyt, s ugyanazon az oldalon magához intette Eötvös Justhot, s talán egyet súgott a szomszédjának mind a kettő:

— Vigyázzatok a klubra. Legyetek okosak. Reteszeljétek el jól a külső ajtót, hogyha ez az Asbóth arra találna járni, valahogy be ne mehessen.

A MAI SZÓNOKOK

Ma a polgári házasság floreszkált. Majdnem az összes szónokok mellette beszéltek; tehát csöndes, polémia nélküli ülés volt, még a közbeszólók is a polgári házasság mellett zajongtak. Az elnök egyszer sem szorult rá a csöngettyűjére. A szónokok ekképpen következtek rendre:

Busbach Péter

Busbach okos ember — mert lutheránus. Bár lutheránus, mégis fegyelmezett elme és határozott karakter. Különben is, amióta Rosenberg lecsapta a katolikusokat, a saját külön statisztikájával, a legrosszabb magyarok közé, azóta a lutheránusságot nem szükséges tagadni.

Busbach új oldalról támadta a papokat, ügyesen és igazságosan; a püspöki memorandumot szedegette szét. Gyenge kis művecske.

Mondják ugyan az ultramontánok, hogy azért gyenge, mert szándékosan ilyennek akarták.

Ez azonban valószínűtlen. Mert olyan embereket sokszor látni, akik okosabbnak akarnak mutatkozni, mint amilyenek, de akik szándékosan nem akarnak okosoknak látszani — azok igen ritkák.

*

Ilyen ritkaság *Helfy*. Igaz, hogy a polgári házasságot ő már bevette (polgármester előtt házasodván meg Olaszországban), de beszédjében váltig kötekedett a kormánnyal — nehogy valamiképpen megharagítsa Polónyit, de emellett állította, hogy mellette van a polgári házasságnak, nehogy valamiképpen megharagítsa Eötvöst.

Gróf Pongrácz

Bátor, nyílt ember, aki meg meri mondani, amit akar. Az esze puskaporszagú egy kicsit, de magyaros. Mint katona, egész a tábornokságig vitte.

Fiatal korában szerette a kalandokat és nem félt a burkuktól sem. Az igaz, hogy azok se félték tőle.

Most öreg napjaira istenfélő lett, és az egyházi kötés mellett van. Talán azért, mert sok ilyenszent kapcsot tört össze az öregúr hadnagy és kapitány korában.

Kijelentette, hogy a kötelező polgári házasság esetén kilép a pártból, de nem tesz úgy, mint Asbóth, hogy megmarja azokat, akikkel még tegnap kezét szorított.

Károlyi Gábor gróf felugrik padjában s meglóbázza mankóját:

— Igaz, biz az! — rikkant föl. — Hát mi van már azzal a római dologgal?

Amire a Ház elnöke is áteszi a maga mankóját a másik térdéhez és a csengettyűhöz akar nyúlni.

Valóban a mankók szaporodni kezdenek a t. Házban. Ha igaz, hogy a közbűnyesség terjeszti a vallásosságot (tíz közbűnyes emberből, Rosenberg ki tudná számítani, kilenc vallási rajongó lesz), akkor megfordítva, a vallásosság, nem lehetetlen, a közbűnyt terjeszti. Így szaporodtak el ezen vita alatt a mankók. Ne adj isten, hogy valamikor verekedésre kerüljön a sor a teremben, mert a szabadelvű párt húzná a rövidebbet botok dolgában. Az ellenzéknek öt mankója van; Károlyi Gábornak, Horváth Ádámnak, Hentallernek egy-egy, Lakatos Miklósnak magának kettő. A kormánypárton a Bánffyén kívül csak egy fegyver van, a Lehóczky Egyed mankója.

Gróf Pongrácz csinos hasonlatokban és magvas képekben fejtegetvén álláspontját, sok okosat, megszívlelendőt mondott. De a hangulat ma liberális volt. Hogy nem támadt »zaj«, azt annak a nagy rokonszenvnek köszönheti, amelyben személyét tartják.

Azonban egy merész fordulattal »fúzió«-t vezényelt, de sem a szomszédságban, sem átellenben nem hangzott helyeslés. Mély és homályos csend támadt. Apponyi hűvös arccal

merengett maga elé. Wekerle szórakozottan játszott a ceruzájával.

A generális rászedte a Házat. A polgári házasság ellen beszélt, de nyomban egy polgári házasságot akart összehozni Apponyi és Wekerle között.

Csak hogy nem megy, nem megy! . . .

Szeretik talán egymást, de . . .

*

Károlyi Gábor újra felugrott a beszéd után s kappanyos hangja keresztülreszelte a füleket:

— Hát nincs nyilatkozat Rómából?

A baloldal kacagott, a jobbmező az elnököt sürgette:

— Rendre kell utasítani!

Az elnök áttette a mankóját a másik térdéhez és gondolkozni látszott.

Gróf Pongrácz megkosaraztatván, mint násznagy, kiment padjából, felcsapta az ajtóban kis fekete sapkáját, nagyot fújt és fogadta a folyosón a gratulációkat.

Fejérváry báró vígan veregette meg a vállait:

— Szerencséd van, öreg, az ellenzékkel, hogy ebben a fekete sapkában, ezzel a sárga színű harcsabajuszzoddal nem látja meg rajtad a »sárga-feketeség«-et.

Berzeviczy Albert

Az államtitkár se nem egészen képviselő, se nem egészen hivatalnok. Az államtitkár csak valami. Néha azonban alig valami. Mert a minisztere miatt nem érvényesülhet a minisztériumban s az államtitkársága miatt nem érvényesülhet a Házban.

Az okos miniszter még használhatja az okos államtitkárt. De az okos államtitkár alig használhatja valamire az okos minisztert. Kemény Gábor mellett nőhetett Baross, Széchenyi mellett Matlekovics. De a Kemény Gáborok fajtája elmúlt — tessék most nőni Wekerle és Csáky mellett.

És Berzeviczy mégis nő, egyre nő — legkiválóbb államférfiaink közé verve ki magát.

Mai szónoklata a vita egyik eseménye. Lucidus-fej, s nagy comprehenzív erővel bír, aki ilyen mély vonalakból s ilyen

kerekded rámában tudja a hatalmas szétágazó kérdést kiemelni. S mennyi fény, mennyi zománc az előadásban.

A Deák Ferenc-i világosság és egyszerűség helyett, mely a Csáky előadását oly szépen különbözteti meg a mai szónoktól — Berzeviczynél hangulat és kolorit van, mely tetszetősen, rokonszenvesen lopja be magát a fülekbe s némely helyeknél (bár kissé ritkán) a szívet is megrezegteti.

A figyelemmel hallgatott beszéd után kitört a hatalmas éljenzaj jobbról. A képviselők robogva siettek a Csáky háta mögötti padhoz kezét fogni a szikár szónokkal, kinek halovány arcára piros foltokat festett a hév és a kimerültség a nagy és hosszú beszéd után.

A tolongók közt előretört zihálva, a padot, széket átugorva, egy virgonc alak ősz fejjel, paprikapiros arccal s lelkesedéssel megkapta a szónok két kezét s csak rázta, rázta, egyre rázta.

— Nini, az öreg Madarász apó!

S lett olyan éljenzés az öregnek, aminőt még életében se kapott.

Denique a kéznek egy mozdulata többet ér egy alkalmas helyzetben, mint egy fenomenális beszéd rosszkor.

E pillanatban lépett be a terembe Tisza Lajos miniszter. Károlyi Gábor felugrott s bántón nyeglén süvíté, mint egy kuvik:

— No, mi hír Bécsből, abban a római dologban?

A baloldal kacagott, a jobbmező az elnököt sürgette:

— Rendre kell utasítani!

Az elnök áttette a mankóját az előbbi térdéhez és gondolkozni látszott.

EÖTVÖS

— A »szóga« kitett magáért!

Ez a kiáltás futott végig a folyosókon, a korridoron, amikor ma Eötvös bevégezte beszédét. Egy nézet volt csak: »Gyönyörű!« Ezt mondta a miniszterelnök, ezt mondta Csáky, a Tiszák, a katolikusok, mindenki ezt mondta, csak Polónyi Géza hallgatott.

A »vezéri süveg«, melyért a verseny folyt alattomban, ma nemcsak hogy a fején volt, mint valami paróka, hanem úgyszólván odanőtt a koponyacsontjához természetes hajzatnak.

Pedig már-már hanyatlóban volt a nagy ékesszólási nimbusz. Az emberek szinte gyanakodni kezdtek, hogy Perl csinálja a beszédeit. Mert már az utóbbi időkben csak Perl lelkesedett azokon, villogó szemekkel, kéjes gyönyörre összevont ajkakkal hallgatva azokat az írói karzatról.

Úgyszólván az egész ülés az Eötvösé volt, előbb a Zeneakadémiánál szólalván fel, hol Okolicsányi László kezdte meg a vitát. Tehetséges, eszes fiatal képviselő és roppant ismerős valahonnan. Ezt a tömött arcot már mindnyájan láttuk valahol. Igen, igen, a kredencéken kifaragva. Egy kis Démoszthenész, de abban a stádiumban, mikor még a kavicsok a szájában vannak.

Amit Okolicsányi helyesen pendített meg, hogy a magyar zene sajátosságait kutassák, azt Eötvös tetőzte meg egy humoros, remek beszédben, melyet az egész Ház élvezett; nyelvének édes zamatja kedvesen csiklandozza a füleket, már amennyire a »miszerinteken« élődő Ház becsülni tudja az istenek legkritkább ajándékát.

Eötvös vérszemet kapván a zajos tetszés után, így szólt hátra a társaihoz ravasz mosolygásával:

— Hát szép volt-e, édes szógáim?

— Fölséges volt. Kár, hogy rövid volt.

Mire kopaszodó, terebélyes fejét nagy fifikusan vakarta meg Eszlár hőse:

— Pedig vóna ám még egy maradék beszéd a tarisznyámban, ha meghallgatnátok, édes szógáim.

— Akár holnapig is elhallgatunk, csak beszélj.

— De hátha megharagszik Apponyi?

— Nem a mi dolgunk — felelték a pártfelek.

— Úgy ám, de hátha Polónyi is megapprehendál?

— Az ő dolga — felelték a pártfelek.

— No, ha így van, hát legyen így.

Meghúzogatta a nadrágszíját, egyet tágitott a nyakkenődjén, megköszönrülte egy kicsit a torkát s odaintett a Horváth Ádám sógornak a notáriátusba, hogy ő teszi be a garast

— aztán felállott, amúgy szokása szerint kacsázva negédesen, az »egyházi célok« tételénél.

S most mondta el azt az elragadó beszédet, mely úgy látszik, az általános vitáról elmaradt. Nyilván elaludta Eötvös az időt. Vagy útközben a Házba jövet elfogta valaki. Lehet, hogy a főtisztelendő püspöki kar állított elébe az utcákra híres tarokkistákat, akik minduntalan elcsábítsák. Egy szóval a beszéd úgy volt, mint a gyerek, aki idő után születik. Nem volt törvényes beszéd. De mégis jobb volt az idő előtt született beszédeknél — sőt erősebb volt, mint a rendes időre született beszédek.

És ha ma valaki azt kérdezte volna: »Mi volt a legszebb az általános vitából?« igen sokan felelhettek volna: »Ez a részletes vitabeli beszéd.«

Eötvös elemében volt. Széles, nagy arca tündökölt, vállait kedélyesen himbálta. Ő maga is élvezett, mikor beszélt, mintha dőzsölne. Mióta utoljára láttuk szónokolni, a hasa dombosabb lett, a haja deresebb, de a kedélye a régi aranyos kedély, melyből a humor színméze kicsöppen.

A beszédét lapunk más helyén egész terjedelmében közöljük, tehát nem szükséges elmondani, miről beszélt. El kell olvasni egészen — mint ahogyan édesdeden hallgatta az egész Ház; nem voltak zajos tapsviharak, mik rendesen tüntetés-számba mennek, sokszor lélek nélkül, hanem volt olyan figyelem, csend, aminő régen nem, hogy egyetlen hangot se veszítsenek el a szavaiból — mintha a Patti éneke volna.

A nemzeti párt kényelmetlenül feszengett — kivált a Deák-féle idézet alatt. Mert Eötvös nem beszélhet Deák nélkül. Eötvös úgy kezeli Deákot, mintha az egészen az övé volna, akivel azt teszi, amit akar, és sokszor bizony olyan szavakat ad a szájába, aminőket az nem mondott. De nem tesz semmit. Ráfér az öregre. Neki úgyse árt már. Az országnak pedig használ. Aztán miért is ne szerezzon számára egy kis népszerűséget a szélsőbalon is?

Így lesz aztán idők folytában, ha Kónyi Manó soká él, hogy még egy kötetre való Deák-mondásokat adhat ki, valami ilyen címen: »Deák Ferencnek halála utáni munkái.«

De való volt vagy nem a Deák-idézet, az alig változtat valamit a beszéd óriási hatásán, mely az egész kultusz-büdzsé

egyik kimagasló eseményévé lett. Andrássy Tivadar beszéde egy igen szép vázlat volt, a Szilágyié egy detail fenséges megvilágítása, a nemzet eszéhez szóló, az Eötvösé a nemzet szívéhez, eszéhez szóló egyaránt azon a hangon, amelyet csak ő bír összes élő szónokaink között, mely erdeink zúgását, meséink édességét belevegyíti a patakjaink csörgésébe — s úgy szűrődik be a fülünkön át minden hang, mint ismerős dallam.

Egész két óráig tartott a beszéd, halomra döntve a Ház napirendjét. Már fél kettőre egyre nézegette a Ház óráját.

Szinte feltűnő volt. Vajon a beszédje kurta-e a hátralevő időhöz, vagy a hátralevő idő kurta-e a beszédjéhez?

Nem lehetett egész végig észrevenni. Csak néha rémlett, hogy mint az ostayütő vasba beszorított túl sok tészta, formátlanul loccsan ki imitt-amott, míg végre elért az óramutató a kettőre, s akkor egyszerre rácsapta beszédjére a kupakot egy olyan mondattal, mely megghiúsította a kormánypárt éljenceit, s ezzel a maga pártja tömött helyeseitől kísérve felcsapván kis fekete sapkáját a fejére, kisietett nagy totyakosan a folyosóra, ahol mint Körös követje meg nem állhatta, hogy nagy kevélyen meg ne veresse a Horváth Ádám vállát:

— Ej, no! Mit szólnak majd ehhez Kecskeméten?

A T. HÁZBÓL

[ápr. 6.]

Kiteleltünk, kitavaszkodtunk, a Múzeum fáí rügyeket eresztenek már, a húsvéti locsolás is elmúlt, Wekerle hajszálai közé ezüst szálak lopóztak, és a költségvetési vita még egyre tart, mintha valami megboszorkányozott kátyú lenne, amiből nehéz kigázolni. A fekete bőrtáska (ha nem is ugyanaz, de éppen olyan), mely sorba járt a miniszteri félkörben, most a Fejérváry székén kacérkodik, s előtte ül a deli miniszter haloványan bár, de nyugodtan.

A tárca most is kövér — s vannak hozzája mellékesen ízletes nyalánkságok, mint minden évben. Katonák elfagyott fülei, Kossuth-nóta, csak sárga-fekete zászló nincs. Pedig az is vele jár.

Általában, amint úgy félfantáziával becsüli meg Bolgár Ferenc, azt tartja, hogy csinos kis vita kerekedhetik belőle.

De hajh, a tíz órát már elütötte, Bánffy fent ül csengety-tűjével, jegyzőivel, de a padok néptelenek.

Horváth Gyula vészteljesen döhög padjában, mint egy csipős hajnali szürkület:

»Miféle parlament ez? Se összejönni nem akar, se szétmenni nem akar. De nagy rapidíjakat akar.«

Bánffy észrevette Horváth mormogását s rendelé halkan, aggodalmas szóval:

— Eredj fiam, Benjamin, hozd be az embereket a folyosóról!

Perczel Béni kiment, de percek múltak, s csak nem hozott be a folyosóruul senkit. Annyit ért el, hogy ővele is kevesebben lettek.

Az elnök bosszankodni kezdett:

— Ugorj egyet, Molnár Antal, hívd be az embereket a folyosóruul.

Molnár Antal kiment, szétnézett, de senkit sem látott a láthatáron. Lopva, lábujjhegyen ment tovább, míg végre a könyvtár-szögletnél megpillantotta Atzél Bélát, aki vidáman sétálgatva tervezgette a holnapi nap programját:

— Reggel 9-kor meglesz a választás Bodajkon, tizenkettőre ideér a különvonat, amely a mandátumot hozza. Fél egyre megkapom itt a folyosón s bemegyek a terembe, leülök a kedves Nácim mellé és azt mondom neki: »No, én már megint itt vagyok, de te már nem leszel itt jövőre. Sajnálalak, Nácikám!«

Molnár Antal arcán igazi keserűség festekezik:

— Íme itt van végre valaki, s az is csak holnap lesz képviselő!

Amint így merengne, egyszerre nyakon csípi egy erős marok:

— Ohó, gyere csak be!

Hátranéz meglepetve s Perczel Bénit látja maga mögött, aki a héja mohóságával csap rá zsákmányára.

— Eressz el!

— A világért sem. Jó, hogy a kezemben vagy. Nem meretem volna üres kézzel bemenni.

Molnár eleinte szabadkozott, de végre is engedte magát bevinni, hanem örmény ésszel olyanformán lépkedett a róka

fogta csuka, csuka fogta varga módjára, mintha ő hozná be Perczel Bénit. Annyi bizonyos, hogy az elnök egyiknek sem tehetett szemrehányást.

Eközben Horváth Gyula (aki végre is nemes szívű ember) megszánta a távollevőket, s egy kis vitát indított meg az ideje-múlt interpellációkról. Jótét lelkek többen hozzászóltak, az idő múlt . . . múlt, de a Ház csak nem akart telni.

Végre tizenegykor lefolyt ez a kis prolog; át lehetett volna térni a honvédelmi költségvetésre. De ugyan miért is ne? Hiszen már nincs itt, aki galyibát csináljon, a jó Csanády Sándor, isten nyugosztalja a haló porában.

Át is tértek volna, de felállott Olay Lajos (Hja, a Csanády Sándorok nem vesznek ki olyan könnyen!), s hivatkozván, hogy a Ház nem határozatképes, a Ház megszámlálását kérte.

Az elnök taktikus húzódozással, hogy az idő teljék, kétszer is felszólalva, végre elrendelte a megszámlálást. A jegyzők is minduntalan elakadtak, mintha tízig se tudnának olvasni s váltig előlről kezdték a számlálást fél szemmel az ajtókon, hogy jönnek-e segélycsapatok? De a képviselő urak gyéren szállingóztak. Bizony ki kellett a végén jelenteni, hogy csak nyolcvanhatan vannak.

Gúnyos hahota hangzott fel balról.

»Jó reggelt, jó reggelt!« Kiálták harsányan, ha egyegy mameluk beszivárgott az ajtón. »Hogy szolgált az éjjeli nyugalom?« Éppen csak ezt tették jobbról a tigriseknek.

De az elnök nem jött zavarba.

Hát ugyan miért is? Nincsenek-e ott a főséges házszabályok, melyek mindent eligazítanak, s ha a gép kizökken a vágányából, újra belökik síneibe.

Megrezegtette csengettyűjét, és így szólt rideg méltósággal:

— Öt percre az ülést felfüggesztem.

Öt perc nagy idő. Öt perc alatt sok minden megeshetik. Öt perc alatt például megfőhet egy tojás, megbotolhatik egy ember és kitörheti a lábát, öt perc alatt — hogy parlamenti nyelven szóljak — el lehet egy szót bukni; egyszóval sok mindenfélét meg lehet csinálni öt perc alatt — de tizennégy

képviselőt öt perc alatt összehozni a Házban, délelőtt, közvetlenül hűsvét után, lehetetlen.

Öt perc múlva tehát újra megnyílt az ülés, újra megszámláltattak az emberek, de a költségvetést most se lehetett megkezdeni — mert most már csak *hetvennyolc képviselő talál-tatott*.

Az aggodalom ült ki az arcokon: »Istenem, hová lehetett azóta az a nyolc ember, amelyik már elébb megvolt?«

Voltaképpen már csak ezen töprengtek. A szegény nótáriusok még a pad alá is benézegettek.

Csak az elnök ült olimpuszi nyugalomban, mert hiszen ott vannak a fönséges házszabályok, melyek mindent eligazítanak, s ha a gép kizökken a vágányból, újra visszalökik a síneire.

Megpengette a cseppetűjét és így szólt:

— Fölvastatom a névsort!

De már ez az utolsó arkánium. Ha ez se segít, nem lehet megtartani a mai ülést. A miniszter becsomagolhatja a paksamétáit, Tóth Ernő zsebre dughatja a beszédét, a sztenográfusok félrelökhetik meghegyezett ceruzájukat, s az elnök ezen-tül így hirdetheti utcai plakátjain az üléseket:

»A képviselőház holnap, február 6-án, okvetlenül ülést tart. Az ülés megtarthatásáért jótállás vállaltatik.«

De okos is ám Molnár Antal, úgy bánt azzal a névsorral, mint a fősvény az utolsó garasaival: úgyszólván előbb a fogához ütögetett minden nevet, mintha a szíve hasadna ki, hogy el kell tőle válnia. Lassan, kimérten potyogatta, pedig akár végigroboghatott volna a nevekkel, mert az egész »A«-ban egyetlen »Itt van!« se hangzott. Almássy grófnál felkiáltották: »Nem ösmerjük!« Az Andrássyéknál se jött visszhang.

A Balla név volt az első, amelyre megmordult egy hang: »Itt vagyok!« Mindenki odanézett megdöbbenve. Egy ember, aki itt van! Micsoda bolond szerencse. Ez tán még valahogy hűsvét előttről maradt itt!

De minek rajzoljam tovább ezt a léha torzképet, a legkívánatosabb távollevő úgyse érkezik be — bármily lassan tartson is a katalógusolvasás belenyúlva farkbetűivel a délutánba: a képviselők ugyan felszaporodnak lassan, nehezen száz-

tizenegyre, de az az egy távollevő, a *kötelességérzet*, az már nem érkezhetik be a katalógusolvasás alatt.

De mindegy! Az a fő, hogy végre meg lehet kezdeni a honvédelmi tárgyalást.

Azazhogymég előbb feláll Olay.

Igenis feláll. Mert úgy gondolja Olay, hogy minden percednek leszakítsd virágát. S ha már egyszer itt van (hisz úgyis olyan ritkán van itt), ki kell használni a jelenlétet. S indítványozza röviden, hogy akik jelen nincsenek, legyenek föl-szólítva az igazolásra, hogy választóik előtt ezzel is *megbélyegeztessenek*.

Ohó! Hohó! Kitért erre a vihar. A Ház lelkiismerete felfortyant a kemény szavakra. Ugyan kit vinne rá a lélek, hogy szegény alvó embereket megbillogoztasson.

Az ellentmondások zuhataga meghökkentette a kegyetlen Olayt is, mint egykor Tamerlánt a kígyók sziszegése — s szelíden visszavonta az utolsó kifejezést.

Amire azt mondta egy engesztelékeny hang:

— Mégis derék ember!

Hiszen persze hogy derék ember — de mégse volt igaza. Különben az egész ülés el volt hibázva. Egy fallácia ígérete alatt nyögött a Ház. Váltig az volt a hit, hogy kevesen vagyunk, pedig mikor a legkevesebben voltunk is — még akkor is többen voltunk, mint kellett volna. S ez a *többlet* Olay volt. Hanem azért jól van az, csak hadd legyen ő derék ember.

Az incidens elmúltán az elnök csendesen mosolygott, tigrisszerű arca jóllakottságot lehelt, egy mély szippantást tett az orrán át, mintha láthatatlan burnótot szína fel kéjesen.

A gép vágányaiban volt. Megindult.

De ez már nem érdekes. Szónokok keltek fel és elmondták a tavalyi honvédelmi beszédjeiket.

Unalmas, csendes szónokok valának. A miniszterek kivonultak a büfébe, szegény Fejérváry szempilláira nehéz álmoság nehezedett.

Csak gróf Pongrácz Károly figyelt élesen, fűrgén lesze az alkalmas pillanatot, a királyt és armádiáját megvédeni.

Amint ott könyökölt padjában, nagy fejével szinte úgy tetszett, mint a mesékben azok az őrző medvék, melyek hajdanában végigfeküdtek a király küszöbén.

A SZCÉNA

A Ház ma se volt népes — de a karzat tele volt. A középkarzat, ez a virágpad, élénken tündökölt szép hölgyeivel, a diszkrét színű toalettek sejtetni hagyták, hogy a Múzeum körüli paloták előkelő világa ez: hogy tehát Apponyi fog beszélni.

A dámák és a comtesse-ek mosolyogva kandikáltak le legyezőik alól; egy-egy arcocskán később meglátszott a türelmetlenség, míg a plebejusok szerepeltek: Lits Gyula és még előbb Nagy István, ki végre megtalálta a Habsburgok igazi színét — ezüst sáv vörös mezőben.

Akkor következett Apponyi Albert szép beszéde, mellyel átmelegítette az ellenzéket, magyar nyelvű oktatást követelvény a katonák számára.

A honvédelmi miniszternek rossz helye van; éppen előtte ül Apponyinak s idegesen rázta hol a fejét, hol a kézmozdulataival fejezte ki tagadását. E taglejtések felette mulatságosak voltak, kivált mikor közbe-közbe haragos szóváltásba bocsátkozott Apponyi szomszédjaival, Horánszkyval s Kovács Alberttel.

— Nem úgy van!

— De bizony úgy van.

Ugron a negyedik padból átdiskurált:

— Csak jöjjön egy nagy futás, majd hozzánk menekülnek.

— De nem önhöz!

A miniszter egyre haragosabb, izgatottabb lett. Ceruzájával lázasan dobolt a papíron. Apponyi ellenben szólángokkal csak mind jobban-jobban fűtötte az ellenzéki kazánt. A nemzeti párt tapsolt, ujjongott. Linder diadalmasan vigyorgott, Berger pap pedig a tarka virágos zsebkendőjét lobogtatta.

A kormánypártiak összebújtak:

— Távolodik a piros széktől — mondák kaján örömmel.

A szélsőbalon is kiütött a hazafias füst: éljeneztek, tapsoltak.

— Közeledik a nemzet szívéhez — mondák édes aggodalommal.

Igen, valóban mindig ezt teszi. Közeledik és távolodik.

Mintha egy hintán ülne a kiváló államférfiú, mely nagy fél ívet ír le a levegőben. Most errefelé röpül, hopp, most megint arrafelé. Azonszerint, amint a játszótársak meglóbázzák . . .

A legnépszerűbb szónok után a legnépszerűtlenebb lépett a sorompóba: Pulszky Ágoston.

Pulszky Ágoston okos ember. Hiszen éppen azért népszerűtlen. Most is okosan, higgadtan érvelt. Hiszen éppen azért nem figyelték.

De ő már hozzá van szokva ahhoz a bizonyos tenger morgásához és ellentmondási zuhataghoz, mely beszédeit kíséri balról, s ma majdnem elvesztette zavarában a fonalat, mikor valamelyik kifejezésénél egyszerre felhangzott az éljenzés.

Pulszky elsápadt s ijedten hebegte hátrafordulva »elvtársai«-hoz:

— Jaj, mit is mondtam?

— Semmit se mondtál. Hanem a bodajki választók jöttek fel a karzatra.

Nyolc-tíz egészséges, piros arcú vidéki választó jelent meg a karzaton, azoknak szólt az éljen. Éppen most érkeztek Bodajkról különvonaton, a mandátumot hozva Atzélnek, az élükön gróf Zichy Jenő valóságos belső titkos tanácsos.

Kisvártatva maga Atzél alakja is feltűnik a szárnyas ajtóban. Kezében a mandátum, melyet felnyújt az elnöki emelvényre, s aztán viharos éljenzúgás közt halad végig a termen el a miniszteri karaj előtt, be a nemzeti párti gránicra gróf Károlyi István mellé.

Pedig Darányihoz kellett volna ülnie, így volt megállapítva a program. Hol van Darányi? Minden szem Darányit keresi. Magának Atzélnek is első gondolata az ő kedves Náci-ja, kit a másik padszakasz szélén pillant meg, s zajos derűlt-ség közt int neki kezével nyájas üdvözlést, amit mosolyogva viszonzoz Darányi.

Úgy látszott, ezzel az úrias juksszal kimerült a mai ülés kedélyes, koloritszerű része. Pulszky kibeszéli az időt két óráig, s ezzel aztán nyugodtan hazamegy ebédelni Fejérváry is, sőt még Gromon is és a Ház is. S az egész ülésből se haszna, se kára nem lesz senkinek — a hadsereg marad, amilyen volt, a mamelukság is marad a maga régi mivoltjában —, mindössze Károlyi Pista visz haza innen egy piros kortestollat,

amivel a bodajki választók megajándékozták, akiknél látogatóban volt a karzaton.

De Pulszky tán ma először nem volt elegendőképp hosszú, még két óra előtt végezte beszédjét, minélfogva a miniszterek időt nyertek feleleteket adni a függőben levő interpellációkra. Wekerle a katonák megfagyott fülei iránt nyugtatta meg a tisztelt Házat, Fejérváry pedig a Kossuth-nóta ügyében felelt Horváth Ádámnak. Tagadta, hogy a Kossuth-nóta miatt büntették volna meg a temesvári önkénteseket, hanem mert mámoros állapotban voltak, egyébként viselték magukat illetlenül.

Horváth Ádám viszontválaszában ingerülten feleli, hogy a miniszter valótlanságot mond, mert a titkár rosszul informálta. Azért büntették őket meg, mert hazafias szónoklatokat tartottak. A választ nem veszi tudomásul. Vagy mondja meg a miniszter, mi volt az az illetlen viselet.

Károlyi Gábor felkiált:

— Igen, mondja meg!

Fejérváry felpattant:

— Arra nézve, hogy mi a kihívó modor, a tisztikar a mérvadó, nem a képviselő úr.

Károlyi Gábornak szemlátomást fejébe száll a vér, felugrik és a mankójával mérgesen ütöget a padra.

— Hogy mer így beszélni!

A roppant zajba szenvedélyesen kiáltja bele Horváth Ádám:

— Sajnálom, de én is még a közös hadsereg kardbojtját viselem!

Károlyi Gábor vad dühvel hadonász a botjával a padban, a szenvedélytől eltorzult arccal ordítva:

— Terjessze elő az okmányokat!

— Elnök! Elnök! — harsogják jobbról. Az egész Ház mozog, kavarodik. Ugron öklei szilaján járnak, mint a motolla. Beszél valamit. Fejérváry is beszél, Pulszky is beszél, Linder is beszél, mindenki beszél. A csengettyű rikoltoz, a Károlyi botja pedig üti, döngeti a padot.

Az elnök ebben a roppant zajban fölteszi a kérdést:

— Akik a választ tudomásul veszik, méltóztassanak felállni.

A jobboldal feláll. Az ellenzék az elnöki emelvény felé tolong, név szerinti szavazást követelve. De már késő. Erőszak, kiáltják, erőszak! Tízen is, húszan is intenek a jegyzőknek, hogy szólni akarnak. Az arcok vagy fehérek, mint a kréta, vagy vörösek, mint a paprika. Az izgatottság tetőpontra hág; most mindjárt lángra gyúl minden . . .

. . . De az elnök fölteszi fekete selyem sapkáját a fejére s hirtelen lelép az emelvényről. Az ülés be van rekesztve.

A kicsi, fekete sapka azt jelenti, vége, vége. Nincs Ház. Egy varázsütésre eltűnt a Ház. Mintha egy tündér elvitte volna a marakodók feje felől . . . és ott találták volna magukat a puszta utcán.

A kicsi fekete sapka azt is jelenti: »No, végre mégiscsak előbukkant a naszódi főispán!«

Ördögös fekete sapka! Megállj, kis fekete sapka! . . .

A dühöngő szélbaliak fenyegetőzve húzódtak végig a folyosókon, mint egy villamos sötét felleg, amiben jégeső van.

Majd holnap, holnap!

Perczel Béni, a wip, behúzta fejét mélyen az őszi kabátja gallérjába:

— Igaz bizony Korán jöjjetek, kérlek, holnap!

A T. HÁZBÓL

I. Pantocsek

[épr. 8.]

Mindennek megjön a maga ideje; áloét sokan láttak, áloévirágot kevesen, de minden áloénál meg lehet jósolni, hogy valamikor kivirágzik. Napóleonnól kis korában, mikor falovakkal játszott, megjósolták, hogy koronákkal fog játszani, még Tiszáról is addig mondogatta Kaas Ivor, hogy megbukik, hogy egyszer csak igazán megbukott. Mindent ki lehet találni. Orlice professzor a kijövendő lutriszámokat is eltalálta valami divinációval, az igaz, hogy Farkas Menyhért még jobban kitalálta divináció nélkül. Eötvös Károly már most beszéli a folyosón az élményeket a Kossuthnál tett látogatásáról, pedig még csak holnap utazik Turinba. S aki a való-

színűbb részleteket akarja hallani erről az útról, az most kérdezősködjük. Mindent lehet már tudni, anticipálni, a mai vihart is előre jeleztem a Pesti Hírlapban — hanem egyre senki sem gondolt. Magyarország tizenhatmillió darab koponyájából egyikben se villant meg az a lehetőség, hogy valaha Pantocsek Rezső hírre vergődjék.

Pedig híres, emlegetett lett. Pantocsek! hangzott mindefelé. Ki látta Pantocseket?

A tíz órakor már nagy számmal összegyűlt képviselők közül senki sem kérdezte, mit mond Wekerle vagy Szilágyi, hanem hogy mit mond Pantocsek? Még Schwarcz Gyula is Pantocsekre hivatkozott, nem Bluntschlira.

Igazán lélekemelő, hogy az igazi érdem előbb-utóbb mégis diadalra vergődik.

Hogy mit tett Pantocsek? — kérdik önök. Pantocsek számolt. S hiába, a számoló embereké az előny. Mikor a tegnapi szcénánál az egész Ház ungorkodott, morgott, toporzékoltt és dühöngött, mikor az elnök felcsapta sipkáját az ülés végén, mikor az elnöki katedra felé vágtatott az egész zajló méhköpű: Pantocsek akkor számolt. Összeolvasta az összes jelenlevőket és azt találta, hogy a mamelukok tizennégygyel voltak többségben. S ma megjelent a lapokban, hogy Pantocsek összeszámálta az eredményt.

Pantocsek ezért lett nevezetes. A Pantocsek fejében tehát benne volt a többség, és a Pantocsek fejét lehetett volna is hitelesíteni, de Pantocsek óvatos volt és nem hozta el a fejét. Pantocsek egész nap otthon maradt. — A Ház jegyzőkönyvében is benne volt a többség, de nem olyan alaposan, mint a Pantocsek fejében számokra szedve, a jegyzőkönyvben csak a szemmérték szerinti többség volt meg, minélfogva az ellenzék nem akarta hitelesíteni.

Pantocsek ravasz politikus, hogy nem jött el. Hogyha Pantocsek naiv politikus, akkor bejön a Házba, becsalogatja az események logikája. Mert mit tett Pantocsek? Pantocsek azt tette, amit az ellenzék szerint az elnöknek kellett volna tennie. S mégis Pantocsek ellen fenekedik az ellenzék. Pedig ha volna Harun Al Rasid-i bölcsesség az ellenzékben, így kellene szólania Pantocsekhez, a nagy kalifa legalább így szólana:

— Minthogy te összeszámoltad az embereket, bár nem volt kötelességed, tehát te légy ezentúl elnökké s minthogy Bánffy, bár kötelessége lett volna megszámolni a szavazatokat, mégsem tette, ő legyen ezentúl Pantocsekké.

II. Az ülés lefolyása

De Pantocsek nem jött be, megérezte, hogy nem így lesz. Hanem bejött az ellenzék nagy számban. A karzatokon tenger nép tolongott. Vihart váró sirályok ültek a folyosókon.

Az ülést pont tizkor megnyitotta az elnök, ez se történt már nagyon régen.

A Fejérváry széke még üres volt. A bal lábbal kelt ellenzék rögtön észrevette s durva, érdes kiáltások keletkezének:

— Vezessék be a vádlottat!

... Bizony senki sem gondolta még akkor, hogy mielőtt a kakasok kukorikolnának, ugyanezek a hangok éljenezni fogják Fejérváryt.

Pedig ha már Pantocsek híres lett, egy csoda se lehetetlen.

Kisvártatva bejött a miniszter, s Josipovich olvasni kezdte a jegyzőkönyvet. Nem írt olyan szonátát Beethoven, amit annyi figyelemmel szürcsölnének be emberi fülek, mint most ezt a jámbor protokollumot, a Josipovich előadásában. Mélységes kriptai csend honolt, de az utolsó passzusnál: »a Ház a választ tudomásul vette«, kitört a zaj.

— Nem igaz! — kiáltá hús hang is.

— Mi voltunk többségben — szólt közbe Ugron.

— Tessék Pantocsektől megkérdezni — felelték jobbról.

— Pantocsek itt se volt! — fortyant fel Károlyi Gábor.

Az elnök csendesen, bárányszelid hangon kérdé a szokott formalitással:

— Nincs-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen?

De volt bizony; egyszerre felállt Horváth Ádám, s a fekete táblák villámgyorsan megtelnek nevekkal. Szónokok egész hosszú sora jött.

Oh, istenben üdvözült Csanády Sándor, aki évtizedekig egyedül hallgattad a jegyzőkönyveket, mint Mikes Kelemen a tenger csendes mormogását, hogy nem adta meg neked a gondviselés ezt a napot megérni!

Horváth Ádám elmondta a tegnapi incidens lefolyását, említette, hogy több képviselő »ellenpróba«-t kért felkiáltás útján, de Bánffy mohón, hirtelen föltette a kérdést . . .

— Meg a sapkát — szólt közbe valami selyma.

Kéri tehát kideríttetni, hogy a többség megvolt-e a tudomásulvétel mellett vagy sem?

A jobbpárton nyugtalanul mozogtak:

— Hiszen az nem lehetséges!

Horváth Ádám szavai után Bánffy magyarázta meg eljárását a házszabályokból, megjegyezve, hogy az »ellenpróba« kiáltásokat nem hallotta, a név szerinti szavazás kérésével pedig elkéstek. Kéri hitelesíttetni a jegyzőkönyvet.

— Nem lehet! — zajlott fel az ellenzék.

Majd a szelíd Bolgár pattant fel s maró gúnnyal szólott az elnökről, mondván, hogy néha a halkabb hangokat is meghallja.

Utána Rohonczy rántotta ki jó hírű pengéjét Bánffy mellett, hogy ha az elnök azt mondja: »nem hallotta«, föltétlenül el kell hinni, szent akkor, hogy nem hallotta.

— Siket embert nem kell alkalmazni — mordult fel Gyórfy Piusz.

Puskaporszagú volt a levegő. Apró tüzezcskék, rakéták sisteregtek itt is, ott is, néha egy-egy golyóbis süvített. Rohonczy csupa közbeszólások közt terjeszkedett ki a tegnapi esetre, mondván, mennyire sajnálja, hogy jelen nem volt.

Károlyi Gábor összecsapta a tenyerét.

— Látod fiam, hát akkor miért beszélsz?

Zajos derűlség támadt s ez volt az első sugár az epés, mogorva hangulatban. Rohonczy ügyesen, bizonyos lovagias hangon tartotta a leckét s ez neki jól is illik — de amint át akart térni Horváth Ádámnak tegnapi kifejezésére a közös katonatiszti kardbojtról, felhasadtak az orkánnal telített zsákok a szélsőbalon.

— Mit akar? Mit avatkozik abba?

Horváth Ádám felugrott indulatosan:

— Önnek nincs joga engem leckéztetni.

— Most a jegyzőkönyv hitelesítéséről beszélünk — szólt Ugron Gábor, ökleivel az ártatlan padot verve.

Ezt maga Rohonczy is belátta és leült, hogy majd később mondja el, amit akar, a napirend előtt.

A nagy káoszba Wekerle próbál világosságot önteni, ő ugyan a jegyzőkönyv hitelesítését javasolja, mert az megfelel a tényeknek, de ha van valami kifogás ellene, kéri azt a maga formájában terjeszteni a Ház elé.

— Milyen formában? Melyik az a forma? — riadt fel az ellenzék.

— Hja, azt az indítványozó találja ki — felelte a miniszter pompás humorával.

Szónok szónok után kelt. A dél is elmúlt, de még mindig a formát keresték, szólt Helfy ellen irányított allúzióval a fagyott fülek ideges ezredesére (akiről Wekerle tegnap beszélt). Perczel Dezső az immár meg nem állapítható többséget próbálta valószínűvé tenni. Polónyi vízióit adta elő. Három kormánypárti képviselőt látott, úgymond, ülni a tegnapi felállásnál. (Ezen három képviselő útközben Olayig tizenegyre szaporodott.) Eötvös új szavazást kívánt. Beszéltek még Dániel Ernő, Pulszky Ágost, de csak gróf Zichy Jenő találta ki, mi a teendő, hogy fel kell olvasni a névsort, s minden gentleman mondja meg, itt volt-e tegnap és hogy hova szavazott?

Ez igen mulatságos dolog lenne (gyönyörű anyag egy karcolatra), de a Háznak nem tetszett. Egy kis bibije is volt az indítványnak — az, hogy azok a képviselők, akik ma nem voltak jelen az ülésen, de tegnap jelen voltak, nemigen adhattak volna kimerítő feleletet. De jó volt ez azért a körülményekhez képest. Hiszen semmi sem lehet éppen egészen tökéletes.

Aztán mi tagadás benne, Zichyben finom irónia van: ha Issekutzról megkísérlették határozni, hogy tegnap beszéljen, miért ne lehetne elhatározni a Házzal is, hogy tegnap szavazzon? Helyes és lélekemelő. Mutatja a magyar alsóház hatalmát. Az angol parlament mindent tehet, csak a fiúból leányt nem csinálhat. A magyar parlament még többet tehet, mert az a mai nappól tegnapi napot csinálhat.

Bánffy homlokáról a verejték csurgott. Nem bírta tovább. Átadta a helyét Andrássy Tivadarnak s nagyot fújta:

— Jaj de kutya nehéz munka ez a jegyzőkönyv-hitelesítés!

De Andrásy kedves, szelíd IV-ik Henrik korabeli arca se bírta lekérlelni az ellenzék fúriáit. Az ellenzék a XVI. Lajos korát tükröztette vissza. Új és új szónokok csörtettek elő, ki lándzsával, ki röpke nyíllal, egyik-másik doronggal.

Istenem, istenem, mi lesz ebből?

Bezzeg jó, ha itthon van az öreg Tisza. De hogy is tud elmenni ilyenkor! Bizony, akik most azt kívánják, hogy bár menne haza Gesztre, beh elhoznák szívesen. Jó az öreg a háznál. Olyan, mint a nagy cápa. Elezigonyozzák hetekig, évekig a portyázó ellenzékiek és azalatt nem bántanak mást. De ha az öregúr csakugyan el találna menni, az apróbb halakból mindennap megesznek kettőt-hármat. . . Neki pedig végre is nem történik semmi baja. Talán sürgönyözni kellene érte, hogy siessen.

Károlyi Gábor pertu polemizált Rohonczyval, Horváth Gyula még Wekerlén is csípett egyet — de ki győzné elszámolni az összes beszédeket (tessék őket elolvasni az országgyűlési rovatban), míg végre a jegyzőkönyv-hitelesítési vita egy kis magzatot kölyközött — a kérdés-feltevési vitát. Szerencsére, ez se tartott nagyon sokáig; háromnegyed egyre megkezdődött a szavazás, s negyvenyolc többséggel hitelesítve lett a jegyzőkönyv.

Bánffynak (ki időközben újra elfoglalta ostromlott trónját) ragyogott az arca, a miniszterek meglehetősen dörzsölték a kezeiket.

Milyen boldogság! Hogy hiteles jegyzőkönyveink ismét megszorodtak egy példánnyal.

Már a szavazás alatt híre terjedt, hogy Horváth Ádám tegnapi »súlyos« kifejezését a tisztí kardbojtról kicsiszolja, de Rohonczy tán nem hallotta, s felszólalt a napirend előtt — még háromnegyed kettőkor is a napirend előtt voltunk — csodálatos, hogyan fut az idő!

Rohonczy felszólalását, ki Horváth Ádám kifejezését rosszallta, valóságos ellentmondási fergeteg fogadta.

— Eláll! Eláll! Nem önre tartozik.

Az izgatott lármában csak szaggatottan beszélhetett, hogy a kifejezés dehonesztáló a hadseregére, s hogy Horváthnak előbb le kellett volna mondania a tisztí rangról s csak azután nyilatkozni így.

Már-már tetőfokra ért az ingerültség. Kecskemét követe méltatlankodva kiáltá:

— Előbb engem engedjen szólni!

Az atmoszféra izzó lett. Félni lehetett, hogy explodálni fog, midőn ruganyosan felpattant Fejérváry és így szólt:

— A Rohonczy képviselő úr felszólalása fölösleges volt, mert Horváth Ádám már előbb bejelentette, hogy szavait meg akarja magyarázni.

— Úgy van! Ez a helyes! — kiáltá száz torok egyszerre az ellenzékről.

S mikor Fejérváry leült, egy lelkes éljen csattant ki a szél-balon, mely meg-megújulva átharapózott a nemzeti pártra is.

A tigrisek hozzá rohantak és a kezeit szorongatták. Ha Thaly itt van, a nyakába borul . . .

A jobboldal pedig csak nézte, nézte némán (mert a jobboldal hasonlatos a Lánchíd nyelv nélküli oroszlánjaihoz), gámoltalanul ezt a csodát.

Némelyek vállat vontak, mint a Mátyás király lustái: »Mit törődjünk vele!«

Mások így szóltak: Az ördög érti!

Egyik mameluk mosolyogva jegyzé meg:

— A honvédelmi vita megrövidült. Ezzel az egy nappal öt napot nyert Fejérváry.

— Szerencsés ember — szólott irigyen egy miniszter —, lyukas hídon talált aranyat.

Azután felállt Horváth Ádám és úgy tett a tegnapi ki-fejezéssel, mint mikor az ember egy csúf vimerliből az arcán kinyomkodja a mérges nedvet . . .

Egy kicsit fájt is neki, de érezte, hogy úgy kell tenni.

Az egész Ház »helyeselt«, csak a nagykőrösi követ széles arcán szaladgált egy gúnyos mosoly.

Valahára ez is megvolt — most már át lehetett volna menni a napirendre, de az óramutató a kettesen járt és végre is elég volt mára . . . Hiszen hitelesítve van a jegyzőkönyv.

MIKOR UNALMAS ÜLÉS VAN

(Meddig vár Vadnai? — Megy-e Tisza Gesztre?)

Viharos üléseket leírtunk már ezerszer — sablon van már arra, elszabadult szenvedélyek egymással öklelözve, nyilak süvítének, buzogányok csattognak, porzik a talaj, dübörögnek a küzdő ellenfelek, néha egész táborok . . . Minden lap hoz erről kimerítő tudósítást, az opál összes színeiben pompázó képet.

De mikor csendes ülés van, akkor a lapok is megadják magukat, s nagy ímmel-ámmal becsapják az »Országgyűlés rovatba« a tárgyalás folyamát soványka beszédkivonatokkal, s egy ilyen hírlapi hasáb valóságosan úgy néz ki, mint a szabók mintaívei — ama nagy papírtáblák, amikre apró különféle színű posztódarabkák vannak ragasztva, de valamennyiből se telnek ki egy mellény.

Az olvasó el se olvassa ilyenkor a tudósítást. Látja már a hasáb külső kinézéséről, hogy nem érdemes elolvasni, és azt dörmögi magában, »no, ma semmi se történt«.

Úgy van, semmi se történt. Ejnye, beh kár! Az olvasó önző, szeretné, ha mindig történnék valami. Azahogy az olvasó talán mégse önző, mert azt se bánná, ha olyasvalami történnék, ami felháborítja, ami megbirizgálja és csiklandozza az idegeit. De a gondviselés sokszor kutyába se veszi az olvasót és merőben semmi se történik.

Azaz csak látszólagos semmi. Egy könnyed frázis. Én istenem, hiszen valami csak mégis történik. Hát ezt a valamit is meg lehet írni.

És miért is ne? Hiszen az efféle üléseken is egész légiója beszél a szónokoknak s valamit csak beszél.

Így volt ma is. Bornemissza Lajos, Kovács József, Kolozsváry-Kiss István sóban dolgoztak. A kis Pap Géza az állami birtokok kezeléséhez hozott tanácsot, Hoitsy Pál áttért a csillagok honából a föld gyomrába petróleumforrásokkal vesződni. Reiter Jánosnak a Rába-szabályozási kölcsön törlesztéséhez volt szava — pedig ahhoz inkább pénz kellene. Egszóval elegen beszéltek. De mit ér az?

Néha egy szál gyufával is nagy tüzet lehet csinálni. Ma

egy egész pakli elfogyott. De egyenkint gyúltak meg a szó-
kok és aludtak ki. Az apró gyufácskákból nem támadt tűz.

Tehát unalmas ülés volt — pedig bevezetésül zárt ülést
is tartottak, éppen a sűrűn támadó tüzek enyhítésére. E zárt
ülésben kitűnt, hogy a Ház tagjai jó emberek, akik szívesen
szavaztak meg fejenként tizenkét forintot a károsult közsé-
geknek, de az is kisült, hogy mégis a legjobb lélek Olay Lajos,
aki a múltkori névsorolvasás alatt azt követelte, hogy a távol-
levők megbélyegeztessenek, most meg, hogy az elnök a napi-
díjjaikat akarta levonni, föltámadt benne a humanitárius
érzés és síkraszállt a napidíjaikért.

Napidíjakat levonni! Oh, hogyisne! A megbélyegzés az
csak szó, a napidíj pedig pénz.

De iszen Olay Lajos mégis derék ember; s olyan régi és
örök típus a magyar alkotmányban, akárcsak Molnár Józsiás,
aki azzal kezdte a beszédét: »Tisztelt Ház! Több százados
tapasztalataim«, mire egy kormánypárti hang közbevágott:
»Nem tudtam, hogy ön olyan régi ember«, de a kormánypárti
közbeszólót letorkolták a szomszédjai.

Teljesen igaza van Józsiásnak. Józsiás ezeréves ember.
Ez az alak mindig ott volt a hongyüléseken, mióta az alkot-
mány megvan. És Olay is ott volt mindig. Olay ott ült a Csák
Máté asztalánál Róbert Károly alatt, és a Zách Felicián-féle
botránynál elkísérte a dühös öreget egész a királyi palota
tornácáig, azt mondta neki: »Csak eredj be, öreg és ne félj
semmit, de nekem randevúm van a Garának szobalányával:
oda kell elmennem.« Józsiás is ott volt a Duna jegén, ahol
Mátyást választották, beszélt a néphez, a nép türelmetlen
lett és kikiáltotta a kis Mátyást. És ott volt a rákosi ország-
gyűléseken is Józsiás, szalonnát pirított a tüzeknél, és szidta
a cifra sátorban lakó főurakat. Vagy nem-e Olay kiáltotta
Mária Teréziának Pozsonyban, hogy »avenam non«? Egyszó-
val ők mindig voltak, vannak és lesznek.

De ővelők is unalmas néha az ülés. S az különös kinézést
ad az egész Háznak, ha az ülés jelentéktelen és unalmas.
A megfigyelőnek egy tekintet, s ezer és ezer jelben látja
a zsiibasztó lehangoltságot.

Festetics Andor gróf kedvetlenül jár a folyosón, végig-
olvasta az összes hirdetőtáblákat, a mai nap naplóbíróinak

kifüggesztett neveit, megnézte, ki ül a tanácsteremben, betekintett a büfébe s újra meg újra bejött, kijött, sőt annyira ment unatkozásában, hogy az ott őgyelgő újságírók egyik-másikától megkérdezte, hogy hívják. Ez az utolsó fázis az unatkozásban.

Gajári a tavalyi párbajait beszéli egy unatkozó körnek. Új anyag nem mutatkozik sehol.

Távolabb egy másik padon Károlyi Gábor ásitózik, mint egy jóllakott krokodilus.

— Mit csinálsz Gábor? — kérdezzetik a járókelők.

— Álmos vagyok.

A harmadik sarokban Vadnai üldögél és várja a *Miskolc javulását*. Ah, milyen fölséges gondolat volt ez Szapárytól! Odaadni Vadnainak a »Budapesti Közlöny« szerkesztését, de csak akkor tenni esedékessé az ígéretet, mikor a miskolci kerület megjavul.

S a szeretetre méltó, joviólis író leláncolva ül a folyosón, várva, hogy a kerület javuljon. Napok jönnek és mennek, virrad és alkonyodik s ő egyre várja türelmesen, szelíden, míg megjavul a gonosz Miskolc.

Ebben a Házban, hova mindenki bevágnyik, ülnie kell egy lénynek, aki merengve számítja a napokat, perceket, amikor megszabadulhat innen. Hát nem nagyszerű idea ez? Az istenek nem bírtak ilyet kigondolni. Hogy valaki a paradicsomból kikívánkozzék? Hát lehetséges ez?

S mégis így van; Vadnai várja Miskolc javulását. Szapáry rég eltűnt és újra fel is bukkant, és Vadnai még mindig vár, kezében a reménység élvezetes poharával, melyből gyakorta szörpönt egyet. Mert ha meghal valamelyik csizmadia (s Miskolcon feltűnő sok halálozás dül ezen nemes céhben), Vadnaira az mind biztató hír, ő azt úgy tudja idomítani:

— Kovács Dániel uram meghalt. Jó ember volt, de nekünk nagy bajt csinált a választásoknál. Úgyes egy kortes volt. Ötven voksot ért az ellenzéknek! Ez bizony derekasan megjavította a kerületet. Isten nyugosztalja szegényt.

Vadnai egy bölcs, aki a keserűlapuból is mézet tud szívni. S ha valami csizmadiánének gyereke születik (mert viszont meg kell adni, hogy a csizmadiánék sűrűn szülnek Miskolcon), abból is kikeresi Vadnai a maga élvezetét:

— No lám, lám, a hetyke Kaczor Jánosnének gyereke született. fiúgyerek. Bizony már régen ráfért volna. Van, amiből megéljen. Az anyja bizonyosan iskoláztatni fogja. Derék fiú lesz és nem afféle lármacsináló, mint az apja, választó lesz és mert intelligens lesz, bizonyosan kormánypárti lesz . . .

Így éledeleg Vadnai és így vár, a javulás szakadatlan tünete közt látva Miskolcot. De érdekes ülések alatt neki is könnyebb a várás, mint most.

Egyébiránt hagyjuk itt Vadnait, s menjünk be a terembe, hol Hegedüs Sándor zsebre dugott kezekkel ódöng a mediumon, míg a szónokok beszéde lassan, altatón pereg le a feledés szakajtójába.

— Milyen időfecsérlés itt lenni! — dünnyögi egy-egy ismerősének s újra gondolatokba merül. Talán azon tündődik, hogy valami foglalkozást kellene keresnie a napnak erre a részére.

Körös-körül az egész terem kedvetlen, elszontyorodott. A karzaton egyetlen asszony ül. Az írói karzaton Sturm alszik, Jókai korrektúrákat csinál. Demkó az óraláncával játszik, Fabiny fitymálva sandít a piros székekre.

— Milyen könnyű most miniszternek lenni!

A gyorsírók kezében lankadtan járnak a ceruzák. Az elnök kényelmesen, gondtalanul nyújtózkodik el székében.

Az elnöki szoba bennfentesei fel-fellátogatnak hozzá egy kis trics-traccsra.

— Ma szép napunk van, kegyelmes uram.

A hárszabályok kis kötete kacéran nevetget az elnökre, mintha mondaná:

— Ma udvariatlan vagy, hozzám sem nyúlsz.

De a kis csengettyű is csak ezt mondhatná. Minden pihen, minden csendes és mindenki unatkozik, csak egyetlen ember vigyáz, minden kiejtett szóra feszülten figyel: a miniszterelnök.

A folyosó is elnéptelenedik, egy-egy illanó alak bukkan fel, még a wippek is elszökdösnek bosszankodva: »Ostobaság volt ma bejönni.« Csak egyetlen ember ül megelegetten, boldogon és élvezve a nehéz, sűrű szürke levegőt, melyet a szivarok füstje és a mindenféle kipárolgások fojtóvá, nehézzé tesznek, szinte kéjjel szürcsöli be.

S mikor azután kijönnek a kevés benmaradottak is egy csomóban, hogy »vége az ülésnek«, kedvetlenül szisszen fel:

— Ejha!

Mintha valami nagy élvezettől rántanak el egyszerre, lomhán emelkedik fel, s biceg a ruhatár felé, felvenni a felsőkabátját.

Az utána jövő ellenzékiek közül, amint a nyitott korridoron beomlik nagy kévékben a szikrázó tavaszi napfény, vidáman mondja az egyik:

— Milyen szép lehet most falun!

Épésen toldja meg a másik az elől menőre mutatva:

— S ez a Tisza mégse megy Gesztre!

Valóban Tisza volt az elől menő, aki olyan nehezen kelt fel a padról, s aki valószínűleg Gesztre megy, ha egyszer ráun a parlamentre. De ez messze lehet, mert ő még most is úgy van vele, mint Mezei Mór az első napon . . . S mennél rosszabb a parlament, annál jobban szereti, mint az apa a veszni indult fiát . . . A parlament pedig csak egyre rosszabb, rosszabb . . . És méltóztassanak elhinni, hamarabb javul meg Miskolc.

MIKOR SEMMI DOLGUNK SINCS

A miniszterek Bécsben vannak — tehát nem érdemes itthon misézni. Csupa csip-csup ügyek foglalkoztatták a kimerült Házat — mely végre is eleget végzett már az idén. Hiszen fölemelte a saját fizetését. Munka után jólesik a nyugalom.

Ilyen nyugodalmas ülés volt. Az aktívabb képviselők egyébként is el vannak foglalva. Némelyek a Bokross-Klebersberg-ügy eligazításában dolgoznak, mások pedig előre készítik hangyaszorgalommal az őszi hadjáratot — a bankigazgató képviselők ellen.

A darazsak harca a méhek ellen.

A folyosó népesebb, mint a Ház, de a folyosó is néptelen. A tanítói minimum foglalkoztatja az embereket.

— Nincs pénzünk! — hallatszik itt-ott.

— Szegény tanítók! — siklik el egy-egy sóhaj. Egy négy száz forintos sóhaj.

Bent a tanácsteremben Koreával kötik a hajózási szerződést. — Azután átmennek Romániába, majd Norvégiával csinálják el a kereskedelmi dolgainkat. Minden tíz perc egy ország.

Azután Károlyi hozza elő nagy fölfedezését, hogy a Ház naplójából kimaradt a szavazás, a Kossuth honossági ügyében. Jól járt szegény P. Szathmáry Károly, hogy meghalt. Tudta ő, hogy mit csinál — mert szomorú attak várna most rá.

Így azonban legfeljebb vissza fog állíttatni az ominózus lajstrom.

Végre az Urányi indítványára került volna a sor, melyet a képviselők megjelenésének ellenőrzésére okoskodott ki. Zúgó »eláll« kiáltások fogadták a Ház különben népszerű tagját, mire az megriadva visszavonta indítványát.

Még egy csomó interpelláció jött volna.

Minden csak »volna« volt ma.

Visontai és Ugron a felosztatott nyomdászegylet ügyében akarta interpellálni a belügyminisztert, mely egyletnek Egyesey az elnöke és forradalmi célzatok miatt oszlattatott fel.

Szegény jó Egyesey! Itt önként bukkan föl a Szitányi Bernát-féle adoma még egyszer. Az öreg Szitányi (Bernátnak az apja) arról értesülvén az ötvenes években, hogy fia is a gyanúsított hazafiak között van, akikre a rendőrség felügyel, megriadva mondta a feleségének:

— Hallod-e, Régike! A felséges Habsburg-ház nagyon rosszul állhat fiacskám, mert már a mi Bernátunktól is fél.

Kár volt a kormánynak azt elárulni, hogy meg van ijedve az Egyesey működésétől.

Egyébiránt az interpellációk csak úgy történtek volna meg, ha a belügyminiszter itthon volna.

Így már tizenegy óra után szerencsésen kimúlt az ülés tárgy hiányban.

Boldogok azok, akiknek nincsen semmi dolguk.

Mióta a miniszterek Bécsből hétfőn hazajöttek, a politikai világban mindenkinek csak egy kérdése volt:

— Mit hoztak haza a miniszterek?

Tegnap aztán kitűnt, hogy mit hoztak haza. Hazahozták a két javaslatot, amit nagy éljenzéssel fogadott a párt.

Hanem valamit még most se hoztak. A királyt haza nem hozták. A gr. Károlyi István »híres felhői« még mindig nem oszlottak el.

A lapokban van ugyan valami olyasféle hír, mintha őfelsége jönni szándékoznék — de ez is csak onnan csúszott a napihírek közé, mert valami vizsga szem észrevette, hogy a királyi vár kéményei füstölögnek. »Nyilván a termeket fűtik« — mormogta az illető vizsga szem gazdája, s e mormogásból keltek szárnyra a mézes betűjű hírek.

A kis Sturm, a ravasz kis Sturm, vagy amint közönségesen mondjuk, a Sturm a Lloydtól fűgén, mint egy menyét, nyúlánkká hosszabbítva köpcös testét, odasurrant egy folyosói csoporthoz, hol a miniszterelnök beszélgetett néhány képviselővel:

— Ah — szólt a ravasz kis Sturm —, mi mindent írnak az újságok. Például a Pesti Hírlap is. Azt írja, hogy jöjjön haza a király: pedig hiszen mindenki tudja már, hogy május 3-án megérkezik.

S ezzel fölpislantott fürkészőn, szimatolón a miniszterelnökre, előkészítvén neki a kelepécét. Mert ha az ráhagyja, hogy a Pesti Hírlap cikke fölösleges, akkor csakugyan jön a király, ha pedig rá nem hagyja, Sturm akkor is informálva van, hogy a király nem szándékozik hazajönni. Sturm a valót akarta megtudni mindenáron. S ez most a fülébe fog potytyanni könnyen, biztosan, mint megrázott fáról az érett körte.

— Semmit se tudok — felelte Wekerle rejtélyesen.

De Sturm még most se tágított, új rohamot tervezve.

— És ha tudnék is — folytatá Wekerle diplomatikus mosollyal —, jegyezze meg, kedves Sturm, hogy én a Futtaki iskolájából származom.

A képviselők nevettek, Sturm pedig lehorgasztotta fejét, újra köpcös lett és kámforra lett. Mert a Futtaki-iskolával lehetetlen megküzdni. Futtaki kitalálta, hogy mikor semmit se mond, miképp látszassék az valaminek és mikor valamit mond, hogyan ne értsen abból senki semmit.

*

Egyéb jelentőségteljes dolog nem történt mióta utoljára értesítettük olvasóinkat e rovatban, kivéven, hogy Jókai azóta megjárta a tengert s hogy Eötvös még nem volt Turinban.

Apponyinak egy kis influenzája volt, de Bánffy Dezső ép és egészséges.

Általában mélységes csend és béke van, amit a kormány preventív intézkedéseit tekintve, állandónak lehet jelezni. De ha fel nem oszlatják a nyomdászegyletet, kérdés, mi lett volna az ország békéjével? Egyesy végre is veszedelmes ember.

A tanítók fizetéséről szóló törvény szónokai mindössze nem csinálnak olyan effektust, mint Boros Béni egymaga azzal a tettelvel, hogy egy vasúti igazgatóságról leköszönt.

Emberfölötti dolog. Az egész Ház meghökkent. Mi lelte Boros Bénit? Csak a Jókai alakjai cselekesznek így. (De Jókai maga nem.)

Pedig ügyes szónokok vesznek részt a vitában — csak-hogy a fullánkjukat a Csáky tegnapi beszéde kiszedte. Ma Kovács Albert beszélt az állami oktatás híve gyanánt, igen liberálisan és okosan. A Ház minden tájékaról bólingattak neki. Majd Hock szólalt fel ravaszul és szellemesen ide-oda vagdalkozva. Beszédének legigazabb része volt a tanítók helyzetének festése élénk és új színekkel.

De valamennyinél nagyobb hatást ért el a Bartók Lajos szép beszéde, ki ma nemcsak magvasan beszélt, tele gondolatokkal s imitt-amott csípős gúnnyal a kormány ellen, de verve-vel is s bizonyos frissességgel, mely a nagy tehetségű író előadásán harmatszerűen csillámlik.

Hallgatóság azonban kevés volt — lankadtan jártak ki s be s lődörögtek a folyosókon a képviselő urak.

Hiszen csak egy hasznos dologról volt szó. Kit érdekelne az?

Egy-egy grófocska bejött a Házba.

— Mit tárgyalnak?

— A tanítókat.

— Ah, szegény ördögök! — selypítették.

Szegény ördögök! S egy sóhajlás. Ennyi az egész. Ez a járandóságuk már évtizedek óta.

A tanítók fizetését tárgyalják! Tehát semmi izgató, semmi érdekes? Ah, a szegény ördögök fizetését. Helyes, helyes! De hiszen akkor elmehetünk sétálni

NONO

— Beszélgetés Tisza Kálmánnal —

Magyarország »öregember«-e felől órákig el lehet tünődni: beszélni tudott-e jobban vagy hallgatni tud-e jobban? Mégis, mikor hétfőn este hazakerült Kőszegről, megrohanták vele vacsoráló képviselőtársai, hogy »meginterjúvolják«.

— Mi történt? — kérdik egyszerre tízen is.

— Hát megvolt — felelte csendesen.

— És hogyan folyt le?

Pislogott, az ereket nézegette a tenyerén.

— Csak úgy szokás szerint.

— No, és a német császár mit beszélt veled, kegyelmes uram?

— Kérdőzködött erről-arról — mondá flegmával.

— Hát te mit mondtál neki?

Leverte a szivarja hamuját, megtörülgette a szalvétával a tányérját, s így szólt:

— Egyet-mást.

Ezekre a friss hírekre aztán az asztal hozakodott elő a maga értesüléseivel, benyomásaival; hogy a zsidók megharagudtak a fejedelmi válaszáért, hogy az ellenzéki lapok lázban vannak a törvényhatóságoknak adott válasz miatt, hogy roppant harcra készülnek a kormány ellen és hogy ebből nagy baj is lehet . .

— Mi ebben a te nézeted, kegyelmes uram?

Tisza lehajtotta a fejét, letette a kést, villát kezéből, és elmerengni látszott a hallottak felett:

— Nono — szólt aztán. — Nono! — ismételte újra s fölvevén lassan, nyugodtan a villáját, beleszúrta a bifsztekjébe.

A következő pillanatban enni kezdett, s közlékenysége megszűnt.

SZOMORÚ JELEK

Egy képviselőtársam beszélte el ma a következő esetet a klubban, nem teszek hozzá semmit, se el nem veszek belőle. Komoly ember, miniszter-viselt ember. Az oláhok közt van birtoka Erdélyben, s e hetekben vett ott egy másik nagyobb birtokot. Ennyit szükség tudni előzményül a neve helyett.

Az én oláhjaim szeretnek — úgymond —, mert jól bánok velök. Többnyire mind ösmerem, a keresztnévükön szólítom. S hogy javítsam őket, bizonyos fokozatot éreztetek az érintkezésben.

A rossz viseletű oláhnak alig biccentek a fejemmel a köszönésére, a kifogástalannak már megbillentem a kalapomat is. Az ismerős jó embereknek pedig a kezemmel is intek: »Jó napot, Tógyer vagy Pável, hogy vagy?« A legérdemesebbjével pedig megállok beszélgetni, kezet fogni. Ez a legtöbb: ez a fekete sasrend! Így aztán szeretnek. Azonfelül emelem a pozíciójukat vagy lefokozom érdemük szerint. Életben és halálban. Mert a derék emberek temetésére elküldöm a tisztemet, a legkitűnőbb férfiak temetésén pedig személyesen is megjelenek, s hozza utánam a kertész a ménkő nagy koszorút. Azt kellene aztán meglátnotok, hogy mekkora hatást tesz a gyülekezésben, hogy mormogják egymás közt: »Bizony jeles embert vesztettünk . . . Szent Miklóskám, vedd kegyelmedbe! Nagy fa dőlt ki itten.«

Az én falumban ez idő szerint egy Simion nevű aggasztán viszi a »falu bölcse« szerepét. Okos ember, éles eszű ember, becsületes, mint az arany és jó, mint a falat kenyér. Magam is sokra becsülöm a Simiont, de egy idő óta, mintha hidegebb lenne, ritkán láttam; s ha nem került is, nem kereste úgy a velem való találkozást, mint azelőtt.

Most a hét elején, hogy a birtokvásárlás végett otthon voltam, keresztülmenve a községen, messziről láttam az öreg Simiont a portája előtt állani. Észrevettem, kijebb jött és állva maradt. Úgy látszott, mintha rám várna.

— Jó napot, Simion — mondám hozzáérve. — Hogy vagy, öreg?

— Jól vagyok, uram és örülök, hogy látlak s még jobban örülök, hogy te vetted meg a szomszéd nagybirtokot és nem valami *kóberle*.*

— Hiszen persze jó, de látod, a gondjaim is megszapordtak most a nagyobb birtokkal. Ökröket, lovakat, mindenféle marhákat kell vennem.

Simion megrázta nagy, bozontos fejét, a hosszú galambhaj csak úgy táncolt a vállán:

— Ne vegyél te ökröket, uram — szólt titokzatosan.

— Miért? — kérdém csodálkozva.

— Hát csak. Ne vegyél és ne vegyél. Jóakaród vagyok, az apád házában növekedtem, a nagyapádnál voltam kisgyerek — hát ne vegyél. Érted-e?

— Hát miért ne vegyek? Miket beszélsz te itt, Simion? Neked az eszed hibbant meg — hiszen csak nem szánthatom meg az új birtokot a foppizkálómmal.

— Mégse vegyél ökröket! — mondá csökönyszeren.

— Magyarázd meg legalább a szavaidat.

— Nem szeretek fecsegni; aki sokat fecseg, keveset mondhat. Isten veled, uram!

— No, de legalább, miképp érted. Addig el nem eresztlek, Simion.

Az aggastyán zavarban volt, jobbra nézett, balra nézett, a reszkető kezeivel megnyomogatta a homlokát, mintha a helyes formát keresné, végre így szólt:

— Látod, uram, én voltam nálad. A belső szobádban voltam. Nem is egyszer, elégszer. Abban a szobában, ahol írni szoktál. . . Láttam az irományaidat. Mindened rendben van a telekkönyvekkel. Ott vannak az összes irataid egy nyaládban az alsó fiókban. Ugye ott vannak?

* Kóberle valószínűleg a »Kóborló« szóból jövevényt jelent oláhuul, s ezalatt a magyar is értetődik, nemcsak a zsidó.

— Hát aztán, Simion? Miket beszélsz te nekem!
— Tudom, hogy ott vannak és ha úgy fordulna a dolog — hogy is mondjam csak —, hogy el kellene egyszer innen menned, értesz te engem, hamarosan kellene elmenned, hát beletehetnéd egy táskába és mikor aztán visszajönnél, valamikor, akármikor, hát mert az írások veled volnának, mégiscsak újra megtalálnád a földedet.

— Simion, Simion, megbolondultál?

— Nem, nem, domnyule. — Igazam van. Hiszen nem mondok én semmit (s élénk villogó szemeiben kihamvadt a tűz). Nem, nem, semmit se mondok egyebet, mint hogy a földedet itt találánád, de az ökreidet bizony nem.

Otthagytam felháborodva és gondolatokba merülve. Egy perc múlva, amint megfordultam a szél ellen, hogy szivaromra gyújtsak, még mindig ott láttam állni a háza előtt lengeteg ős hajával, füstölgő makrájával s a kezeivel látszott integetni.

— Ne vegyél ökröket. Ne vegyél!

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSÉRŐL

Első levél

Kedves feleségem, Klári!

Mikor tegnapelőtt elbúcsúztunk otthon, így szóltál hozzám — minden szavadat emlékembe véstem, édes lelkem:

— Menyhért! Te azért sietsz úgy, hogy a termésed árát elherdáld. Te nem a politika miatt mégyesz, Menyhért! No, ne hazudj nekem. Ösmérem én a ti politikátokat. Láttam is már. Kurta szoknyában jár és táncol az Orfeumban. Menyhért, térj észre. Nekem hiába beszélsz, hogy Wekerle nem lehet el nélküled stb. Bízvást itthon maradhatnál még novemberig.

Én erre azt feleltem, hogy el kell mennem, beszélnem kell a miniszterekkel, ezzel is, azzal is dolgom van a választóim érdekében, de különben is kellemetlenek a viszonyok, az ellenzék berzenkedik, s ilyenkor az igaz mameluk helyén áll, s a miniszterekre ráfér a jó tanács és a szavazat is. Mert egy

voks csak egy voks, de ha minden ember azt mondaná, mi lenne az országból?

Így aztán eleresztettél, fiacskám, mert te okos vagy és mindjárt felfogsz mindent, felvarrtad az összes kabátaimra a hiányzó gombokat, sonkát főztél az útra (igen pompásan falatoztam belőle a kupében), kikísértél a vasúthoz és szí-
vemre kötötted, hogy mindennap levelet írjak neked. »Leg-
alább addig nem kártyázol napközben, amíg írsz«, mondád.
Én megfogadtam neked, hogy mindennap írok, s az olyan
napokon, mikor ülés van a Házban, minthogy szeretsz járni
a karzatra, leírom neked az ülés lefolyását és az ott előfordult
mozzanatokot.

Ezzel felszálltam a kupéba, te még egyszer könnyes sze-
mekkel súgtad: »Gazdálkodj, Menyus, gazdálkodj, s keress
minél előbb lakást, hogy én is fölmehessek« — mire a vonat
elindult.

Az egész úton a te szavaidat dübörögték a vagonok
kerekei, első dolgom volt tehát megérkezésemkor egy újságot
keresni, mely hozzád írott leveleimből azokat, melyek a Ház
üléseiről szólnak, felveszi és kinyomatja — hogy így minden-
nap meggazdálkodhassam az ötkrajcáros levélmárkot.

Rá is találtam a Pesti Hírlapra. A szerkesztő közli a
leveleimet. Tudom, apprehendálni fog Mikszáth képviselő-
társunk, aki eddig szintén ilyesfélét irkált-firkált, de nemigen
sikerült neki. Ám ezentúl én veszem a kezembe.

Tehát ma volt az első ülés. Az első ülést valósággal *kéz-
fogónak* kellene nevezni. A sok száz jó pajtás örül egymásnak,
s nem győzi adni-fogadni a kézszorításokat. Hol nyaraltál?
Hogy érzed magad? Mikor jöttél? S ezer ilyen mihaszna
kérdés zsong-bong keresztül a folyosókon.

Bánffy megnyitja az ülést. Az ember kíváncsian néz szét
a Ház összes vidékein. A Háznak külső képét szemléli.

Hogy milyen a külső képe, kérdezed? Olyan, édes lel-
kem, mint mikor te ősszel előkeresed a muffodat. — Hát mit
látsz rajta? Azt, hogy már megint kopottabb, vedlettebb,
hogy már kevesebb szőr van rajta.

Így van a Ház is. Az emberek még jobban megkopaszod-
tak azóta. Az arcok szaporábban vetik a ráncokat. Egyszóval
a Ház öregebb, mint azelőtt.

Miután már az összképben gyönyörködtél, a részletekre térsz át. Ni, milyen jól néznek ki a miniszterek! (De nem csoda, attól a jó kosztól, amit a királyi asztalnál élveztek Kőszegen.)

Szilágyi pápaszemet visel. Ez nagy hiba. Mert szép szeme volt, rokonszenves, kifejező. És most a pápaszem eltakarja. Fejérváry teljesen fölépült; deli szál ember — hadnagynak is beillenek. Wekerle arcán vidám derű ragyog. Tisza mindent agyonpislogott annak idejében. Wekerle mindent agyonmosolyog, ha az ember valamit kér. Mind egyformák ezek a miniszterelnökök.

Általában a miniszterek jó színben vannak. Tisza Lajosnak jót tesz a bécsi levegő a Burgban. (Pedig az volna a célja, hogy oda a *bihari levegőt* vigye be.) Lukács Béla hízik, még Hieronymi se csappant meg, pedig annak van a legtöbb gondja, még nyáron is folyton dolgozott, s igazi csodát művelt azzal a káposztásmegyeri vízzel. Olyan jó az, fiam, hogy azóta bort se iszom.

Egy szó, mint száz, a kormány egészséges, s minden jel oda mutat, hogy hosszú életű lesz a földön. Valóban minden jel oda mutat. A jelek mind jók. Csak a jelek magyarázóik különfélék és malíciózusak.

Most megszólal az elnöki csengettyű. Oh, kis harangocska, de régen hallottuk búvájos, drága hangodat! Kling, klang! Kling, klang! Bánffy átnyújtja Molnár Antalnak a királyi levelet, melyről úgy lóg le a felvágott pecsét, mint egy fehér lepke.

De milyen leleményes fej ez a Bánffyé. Ennek a mi elnökünknek nagyon sok esze van, csak nem mutatja. Miket talált ki megint! Az elnöki emelvényen egy óra kinézésű gépezet van az ábécé minden betűvel, mely összefüggésben áll egy másik ilyen betűóra testvérel, és ez a folyosón mutatja esetről esetre, hogy melyik betű szavaz odabent. Nincs többé lekésés, fiacskám!

Egyebekben minden a régi, csak a Justh Gyula arcán van egy nagy vágás. Polónyi, Eötvös nincs bent — Apponyi csendesen mereng a szokott helyén. Mögötte búsan guggol Horánzky, mint egy beteg kuvik.

Közben a hölgykarzaton is egerészttem a szemeimmel — de becsületesemre mondom, nem olyan értelemben... Az

ismerősök közül senki se volt, s ami volt, nem érdekelt. Tudja isten, nincsenek most már olyan szép asszonyok, aminő te voltál!...

Hanem egy dolog nagyon feltűnt ott a földszinten. Amint szétnézek, hát tömérdek rendjel-félék csillannak meg a kabátokon. Mi az ördög? Ezek mind Kőszegen lettek volna, ahol az emberek ilyeneknek kerültek ki a II. Vilmos keze alól?

Nem, nem, hiszen a Regele kabátján van az érdemrend. De nini, az Endródi Sándorén is. Ezek pedig nem voltak Kőszegen. Igaz, hogy Tarkovich se volt, s mégis kapott rendjelet. »Micsoda tapintatlan dolog ez — mérgelődöm magamban —, én sem voltam Kőszegen, s mégsem kaptam.«

Hát nézem odább, s íme az összes gyorsírók kabátjain rajta van az az izé.

Mi lehet ez? Mi történt ezekkel?

Kérdézősködtem, s azt a felvilágosítást nyertem:

— Az elnök adta a Ház összes tisztviselőinek.

— Mi okból?

— Hogy erről a jelről megösmérjék és ne tartsák őket képviselőknak.

Borzasztó az, kedves Klárikám, hogy milyen hiúk, rangtartók ezek az urak. Milyen sértés! Bizonyosan magok kérték a jelvényt, hogy velünk össze ne tévesztessenek.

De hol is hagytam el, igen, hogy az elnök átnyújtotta Molnárnak a kegyelmes királyi leiratot a kétfejű sasos pecsétel. (Apropó, olvastad az újságokban, hogy valahol egy eleven kétfejű sast lőttek?)

Molnár Antal átolvasta a leiratot, és ezzel meg volt nyitva a második ülészak. Bejelentették az újonnan megválasztott követeket, köztük Herman Ottót is.

Valaki, talán Dániel Gábor, felsóhajtott a hátam mögött: »Immár Miskolcból is *Hermanstadt* lett!«

Még két új kolléga van, de új haláleset nincs. Mondd meg Muki sógornak, hogy csak legyen türelemmel. Bizonyos vagyok benne, hogy idővel lesznek halálesetek is. A halált ritka ember kerüli ki. Te is vigyázz az egészségedre, Klárcsi-kám. Köpeny vagy melegebb ruha nélkül ne menjetek ki este sétálni, mert a levegő ezekben az átmenetekben a legcsalfább.

A bejelentések és jegyzőkönyvi mormogások után Szalay Imre interpellálta a miniszterelnököt a törvényhatóságoknak adott kőszegi királyi válasz miatt.

A miniszterelnök mosolyogva, ragyogó szemekkel felelte, hogy már most is megadná a választ, de azért halasztja későbbre, hogy együttesen felelhessen, mert még úgy lehet, egy másik ilyen tárgyú interpelláció is lesz.

— Lesz, lesz — biztatták jóakaratólag az ellenzéki hangok.

Aztán még a közelebbi ülést határozták meg, a Ház a szerdát határozta, csak Helfy mondott csütörtököt.

Isten veled. Nyomj a pulyák fejére egy-egy barackot a nevemben.

szerető férjed
Katháughy Menyhért

Ui. Lakást kerestem, de nem találok. Itt különben is alighanem kezdődik a kolera. A viláგért se egyezném bele, hogy most feljőjj.

K. M

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Második levél

Kedves feleségem, Klári!

Csak röviden írhatok, édes lelkem, mert mint a napló-bíráló bizottság tagja, roppant el vagyok foglalva.

Reméltem, hogy hazaszaladhatok egypár napra az expozé után, mert úgy volt, hogy szünet lesz, míg a költségvetést a bizottságokban letárgyalják. De Wekerle keresztülhúzta édes számításaimat — hogy téged hamar ölelhesselek. Ne haragudj rá azért, mert ő oly bizonyosan tudja, miért tette, mint amilyen bizonyos az, hogy én nem tudom.

Ahelyett, hogy az ellenzék interpellációira adott egyetlen válasszal ütötte volna el a király borossebesi és kőszegi kijelentéseinek ügyét (szegény fölséges urunk maholnap úgy

lesz velünk, mint én teveled, hogy szóhoz se lehet jutnia), beleegyezett, hogy azt kérvények alapján napokon keresztül tárgyalják, s mindenki hozzájáruljon.

De iszen, kemény legény ez a mi Sándorunk. Valóságos Nagy Sándor. Nem bújik a formák, hárszabályok csigaházába, hanem látván az ellenfélt, kitárja hatalmas mellét:

— Verekedni akartok? No hát, mérkőzzünk össze! Nyissátok ki nekik a kapukat, hogy mind beférhessenek.

Jövő héten tehát csata lesz. De könnyű nekünk, mert Wekerle ma már elvette az ellenség erejét — a pénzügyi helyzetet előtárva.

Népes ülés volt — a karzaton ott láttam Treszka nénit is; tiszteltet. Lent zsongott-bongott a Ház, mint a méhköpű. Szilágyi miniszter messze ült tőlem, hát nem szólhattam vele az aljegyző öcséd érdekében, akiből te bírót szeretnél alkotni.

De ki is vettem (négyszemközt legyen mondva), hogy nincs most alkotó kedvében. Hanem ahelyett Fenyvessy Ferenczel beszéltem — aki megígérte, hogy majd ő is ajánlja Szilágyinak, mikor megint jó kedélyben lesz. De hogy lesz-e még valamikor jó kedélyben, az bizonytalan.

Valami különös újság nincs. Fabiny megnövesztette szakállát (ami a magyar világ stabilitását jelenti), de Barcsay Domokos meg leborotváltatta a hajuszát — s így a Ház ott van haj dolgában, ahol volt.

Mit szóljak az expozéról? — Általában az ülésről? Csupa számok, számok és számok. Csak úgy röpködtek lelkem, mint a legyek a méz körül.

Kevélyen ültünk padjainkban, mi mamelukok, mély csönd uralgott. Csak én csörgettem zsebemben nagy elégedettséggel a nikkal hatosaimat.

Szépén beszélt, szakadatlanul, folyékonyan, mintha egy patak csörögne — aranyhomok felett . . .

Csak a helyesek, éljenek szakították meg olykor-olykor.

Addig-addig beszélt, hogy minden arc nekiderült, kivált mikor kisült, hogy tizenegyezer forint fölöslegünk lesz a jövő évre.

— No, az derék! — kiáltám harsányan. Ez volt az első közbeszólásom, mióta a politikai pályán vagyok. (Kíváncsi vagyok, hogy közli-e a Nemzet.)

Láthatólag jólesett a miniszterelnöknek, mert megfordult és rám mosolygott.

A Ház éljenzett, a tenyerek tapsra verődtek össze.

Azután áttért a valutára s kifejtette, hogy nincsen ok aggályokra.

— Vajon? — szólt közbe Helfy gúnyosan.

A megjegyzés láthatólag rosszul esett Wekerlének, mert feléje fordult és rámosolygott.

Elmondta, hogy mennyi arany szereztetett be, hogy már százhuszonegymillió korona kivet aranyunk van. Hallod-e, Klári, százhuszonegymillió! És te még azt mondod, hogy semmit sem csinálunk, csak az isten napját lopjuk. Hát neked az semmi, hogy azt a rengeteg kincset összegyűjtöttük? De még kiveretlen aranykészetünk is van.

Egyszóval, jól állunk. Urak vagyunk — úszunk az aranyban, Wekerle a dicsőségben is azonfelül.

Megéljeneztek harsányan a beszédét — de nem is beszéd volt az, hanem egy kéjes csiklandozás: mintha finoman szítált porcukrot freccsentgetett volna be a füleinkbe.

Amíg könnyökölve hallgattam, örökké te jártál az eszemben, Klárikám, aki nem győződ mondani, hogy: »a takarékosság csodákat tesz«.

Most már magam is belátom — és megtanulom.

Lám, Apponyira mindjárt átragadt, mert az ülés végén interpellálván, nemcsak szavakban, de a témában is takarékos volt. Több, fősvény volt. Fősvény a csömörletességig. Mert a honvédszobor dolgában interpellált. Most, annyi idő múlva!

Meglepetéssel csóváltuk a fejünket: »Különös . . . Különös!«

Úgy vette ki magát, mintha egy régi *szivarvéget* szedne elő és arra gyújtana rá — mikor pedig egy *egész láda* friss szivar hever előtte.

Szerető férjed
Katánghy Menyhért

Ui. Lakást folytonosan keresek — de mire a sietség —, ma is hét kolerabeteget szállítottak a barakkba. Boldog, aki most falun lehet a fertőzetlen, tiszta levegőn. *K. M.*

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Harmadik levél

Kedves feleségem, Klári!

Szemrehányásként írod, hogy már több mint egy hete nem írtam az országgyűlésről; hogy mit csinálok, hol vagyok, hogy megint valami gonoszban fő a fejem, mert az ülésekre se megyek el stb.

Mit tehetek én arról, kedves lelkem, hogy ilyen későre (mára) tették a kérvények tárgyalását — s hogy addig szét ne széledjenek a honatyák, a ravasz Bánffy úgy osztotta el ökonomice a kész tárgyalási anyagot, hogy minden napra csak egy negyedóráska jutott.

Én nem értem el a célomat, mert mindig vagy akkor jutottam el a Házba, mikor már szedegették le az ormárol a lobogót, vagy mikor még rá sem tűzték. — Ülést tehát nem is láttam, de Bánffy, legalább velem, célját érte, mert itt maradtam — férfiasan ellenállva a te hazahívó sürgönyeidnek is. Bocssád meg, lelkem, de a kötelesség . . .

Hogy mivel ütöttem agyon a napokat? Hát bíráltam a képviselőházi naplót (mert látom, előtted minduntalan ismételnem kell, hogy a naplóbíró bizottság tagja vagyok), bíráltam és vártam. Istenem, hisz annyi várnivalónk van! Ha Wekerle itthon van, várjuk, hogy mikor megy Bécsbe, ha Bécsben van, várjuk, mikor jön haza és mit hoz. Mindig várunk, s ebben a várásban eltelik az idő ártatlanul. Már én nem is kártyázom, hanem csak várok. Várom a királyi udvartartást, várom az arannyal való fizetés megkezdését, várom a novemberi évnegyedet. De leginkább várom már az egyházi javaslatokat Bécsből.

Muki sógor kérdezősködik, mi az én véleményem?

Az, hogy visszajönnek, a király helyben hagyja, de arról már nem állok jót, hogy nem úgy járnak-e, mint az én fekete szalonkabátom, amikor egy hosszú, idegen hajszálat találtál rajta, hiszen emlékszel.

Te akkor nagy lármát csaptál, azt állítottad, hogy női haj, én azonban felvilágosítottalak a valóról, hogy miután tényleg hosszú volt, az csak a Herman Ottó fejről lehet.

Félek, Klári, hogy az egyházi javaslatok is ilyen *idegen hajszállal* kerülnek vissza — ami persze csak a Vaszaryé lehet.

De ez a jövő kérdése — ma még csak a királyi válaszok foglalkoztatták a Házat.

Nagy, népes Ház gyűlt össze, elég azt mondani, hogy ott volt még Szunyogh Szabolcs is. A folyosón egy gombostűt sem lehetett volna elhajtani a tízperces szünet alatt. Az emberáradat hömpölygött, morajlott. Ott láttam az új közös hadügyminisztert, Krieghammert is, amint végigcsörtetett a folyosón, látogatást téve a miniszteri szobában, bemutatva magát az összes minisztereknek.

Jókedvű, zömök ember, eleven, fürge, de egy kicsit vékony lába van. Az ördög hinné róla, hogy annyi milliót tud évenként elhordani.

Radó, az új excellenciás úr is (aki eddig csak a legjelesebb magyar főispán volt) eljött, gondolván magában a kormányról: »Ha ti végignéztétek Kőszegen, amit én csináltam, most én is végignézem, amit ti csináltatok.«

Az első támadó Bartha volt; pompás szónok, okos ember és jobb stílusa van, mint a Pápayé. Lendülettel, hévvel indokolta meg a rosszallási indítványát.

Azután Apponyi olvasta fel felirati javaslatát. A párt, úgy látszik, a »Pesti Napló« szerint már tegnap sírta ki magát rajta a konferencián.

A hír megdöböntő volt Bánffyra nézve. Végre egy felirati javaslat, amin sírni fognak. Ez még nem fordult elő, ez csodálatos lesz. S elképzelte már előre, hogyan fog a padra borulni Ucsu és zokogni; Molnár Antal arcán hogy folynak le a könnyek; mint pityeredik el a kemény lelkű Krajtsik. (Ne költsétek fel szegénykét, ha aludni fog.) Az ördögbe is, egy javaslat, amihez zsebkendők is kellene. Talán rendelni kellene vagy háromszázat.

Fenyvessy (a gyorsíró) egész éjjel alkotta az új parlamentáris műszavakat a szokatlan helyzethez. Hogy legyen mindez jelezve a »Napló«-ban? A pityergés legyen »érzékenység«, a sírás »nagy érzékenység balról vagy jobbról«, de hát a fuldokló, görcsös zokogás mi legyen? Nem bírta elhatározni.

Szegény Fenyvessy, éjjel szaladt hozzám, hogy mint naplóbíráló, én eszeljem ki. Otthon talált az ágyban — képzeld, féltízre. Ha nem hiszed, kérdezd meg tőle! Azt mondtam neki:

— Hagyjon engem aludni; nem lesz sírás.

És nem is volt. A nemzeti párt, amint mondom, már tegnap kisírta magát, a szélsőbal pedig ennél a kérdésnél van egymással az első mézes nászutazáson. Szépen, szerelmesen nevetgélnek, nemhogy sírnának.

Ami minket illet, mi mamelukok csöndesen, türelmesen hallgattuk és vártuk a végét, mert mi mindig várunk, de bizony sokáig jött; a hatalmas szónok csak egyre rakta le a leolvasott, nyomtatott »kutyanyelveket«. Így hívják, fiam, az újságírók műnyelvén (nem a saját nyelvüket), hanem azokat az egyik oldalon beírt, hosszúkás papírlapokat, amin a kéziratjuk van. Mondom, egyre rakta le Apponyi a kutyanyelveket, s még mindig maradtak a kezében.

Urányi nyugtalanul mozgott mellettem:

— Régen kapott ilyen hosszú levelet a király.

— Könnyű neki — szólalt meg valaki a hátam mögött —, mert ezt se fogja megkapni.

De nekünk végig kellett hallgatni. Egy-két »éljen« hangzott fel egyszer-mászor. Köztük néhány kölcsönvett éljen is a szélsőbalról. De a legszebb, leglegendésebb helynél megmordult a hegyen ülő Károlyi Gábor gyűlölettől szikrázó hangon:

— Szép, szép, de a Kossuth honosságát megtagadták!

Apponyi után felállott Wekerle. Mély, templomi csönd lett. Micsoda szép férfiú ez a mi Sándorunk, kár, hogy nem láttad. Úgy tetszett nekem, egy kicsit ki is volt csipve: új fekete kabátban, hófehér nyakkendővel, amelyben valami tűféle csillámlott.

De ezt csak addig lehetett látni, míg nem szólott: azután a gondolatai kezdtek csillogni. Ötletek, pompás aperçuk, oldalvágások, cukrozott nyilak. Egy egész arzenálist szórt szét. Attól tartok, hogy egy kicsit túl sok anyagot hajigált el, amiből az ellenzékiek sokat szedhetnek fel a vita nyújtására.

Kiterjeszkedett mindenre, nemcsak szorosán a gravá-

menekre. Hogy győzi az a szót, csodálatos! Hogy jár annak az esze, nem is képezed.

Szólott a nemzetiségi politikáról és megnyugtatta a kedélyeket, csak Károlyi Gábor, megint ez a Károlyi Gábor vágott közbe:

— Végezzen előbb a papokkal!

Amire én önkéntelenül felkiáltottam: »helyes, helyes«. (De valahogy el ne mondd, kérlek, a plébánosnak.)

De térjünk vissza Wekerléhez; legszebb volt beszédében az a fejtegető rész, amellyel az Apponyi-féle felirat elküldését parlamentáris lehetetlenségnek mutatja ki, de a kőszegi válasz védelme is sikerült. A mamelukok édesdeden bólniggattak. — Az ellenzék is csendes maradt, csak Horváth Gyula haragudott. De Horváth Gyula éppúgy haragszik egy-két órát naponként, mint ahogy Podmaniczky minden nap sétál egy-két órát. Mert a testszervezetek különfélék. — Egynek ez jó, másnak az jó az egészségéhez.

Úgy van, úgy, jó volt a kőszegi védelem. Hogyne lett volna jó? Jurisich Miklós se védte jobban valamikor a kőszegi pozícióját — de persze, te nem tudod, ki volt Jurisich Miklós. Ti semmit se tanultatok a zárdában a történelemből. Én egészen éjjeleken az efféléket olvasgatom.

De ha valami jól van, azt mindjárt megzavarja Pázmándy. Ősmered a Dinit, milyen! Egy ember, aki szeles, mint Liliomfi, alkalmatlan, mint Pry Pál, mindenütt ott van, és mindent tud, és mindent csinál. Valószínűleg ott volt már a világ teremtésekor is, és mikor az Isten a napot teremtette, közbeszólt: »Ez nem lesz jó, mert nagyon magasan van; csinálj valami olyat is, ami alul világít, és én azt kiveszem haszonbérbe«.

Ami határozottan ügyes közbeszólás volt, mert benne volt az Isten fölötti kritika, a nép jólléteért való küzdelem és egy kis polgári haszon is.

A mai közbeszólása nem volt ennyire ügyes, csak maliciózus. A passierscheint hozta elő. A miniszterelnök néhány önérzetes szóval valótlanságnak bélyegezte a passierschein-históriát — mely abból áll, hogy passierscheint vett volna ki az udvarmesteri hivataltól, amellyel a gyakorlótérre mehessen.

— Három tanút állítok, akik látták — bizonykodott Pázmándy.

— Lássuk! — kiálták a jobboldalról.

Wekerle aztán áttért a borossebesi válaszra. Szerettem volna, ha a kőszeginél elmondja még azt is, hogy az alkotmányok ugyan nem örökkévalók, mert meg lehet őket változtatni, de az alaptörvények természete mégis az, hogy az állandóság hitével nyomódjanak be a nemzetek életébe. Ez az én ideám volt, elmondtam volna, ha én vagyok a miniszterelnök. (Ne ne vess, Klári . . . mert akkor te excellenciás asszony lennél.) De minthogy nem vagyok miniszterelnök, hát csak Rónay Jánosnak mondtam el a folyosón, és az élenken helyeselte.

Különben mondott Wekerle okosabbakat is, kivágott bennünket derekasan, de a borossebesi résszel, megvallom, nem voltam megelégedve. Hiszen megszavazni megszavazom, megszavazok én Wekerlének mindent, de mondhatta volna valahogy másképp. Mondhatta volna talán, hogy stiláris hiba az egész.

. Inkább legyen Pápay rossz stiliszta — és ne legyen a magyar *csak* nemzetiség.

Szerető férjed
Katánghy Menyhért

Ui. Az ülés többi részére ki nem terjeszkedem — mert az valószínűleg érdektelen volt. A Wekerle nagy beszédje után, melyet viharos éljenzés, valóságos örömrivalgás követte, kimentem a büfébe ebédelni, és nem tudom, mi történt. Csak annyit hallottam félfüllel, hogy Polónyi beszélt, s beszédje legjobb helyénél közbekiáltott egy pajkos mameluk: — Másképp fogja ezt föl Eötvös!

*

Szállást még mindig nem találtam. Ne is sürgesd, lelkem, mert nem keresek most egy ideig, annyira felizgatott egy képviselőtársunk szomorú esete, aki (bizonyosan olvastad a nekrológokat) úgy lelte szerencsétlen halálát, hogy szállást rendezett a távollevő nejének. — Klári, te már nem szeretsz engem.

K. M.

HORÁNSZKY ÉS HIERONYMI

Ma a vértanúk megünneplése iránti tekintetből, délben kezdődött a Ház ülése. Két óra — két szónoknak. De abból másfelet foglalt le *Horánszky* Nándor, akit Katángy Menyhért t. képviselő úr »beteg kuvik«-nak nevezett el. A maga szempontjából ügyesen, sok elmeélel szónokolt, de a szofiz-mákat sem vetette meg.

Beszéde közben, mely túlságosan hosszúra nyúlt, egyetlen élénk jelenet fejlődött, midőn a miniszterelnökkel szemben a kőszegi válaszra célozva, megkérde zordon szeméinek vil-lámló cikázásával, mit értett a király az ámitás alatt? Hogy ámitás legyen, ahhoz ámitó kell. Ki hát ez az ámitó, párt-e vagy egyes ember? Nevezze meg azt a miniszterelnök. Mert vagy van ámitás, vagy nincs, ha van, nevezze meg, mi az és ki ámit, ha nincs ámitás, akkor minek adja a felség szájába az ámitás szót a kormány? Ez a logika .

Wekerle közbeszól:

— Ez az ámitás!

Egy hang jobbról:

— Egy ámitó tehát már van.

Mire Horánszky, mint a vércse elkezd kavarogni az önalkotta ködben s egypár logikai ficammal, Wekerle tegnapi beszédjére teríti rá az ámitás vádját.

Egy hang balról:

— Két ámitó tehát már van!

Meglehet, hogy többet is találtak volna még a beszéd folyamán, de apránként elfogytak a figyelők is, a közbeszólók is; Horánszky különben szép beszédének a végét elnyelte az a rettentő parlamenti cápa (az unalom), mely igen gyakran üti fel a fejét, ha Horánszky beszél.

*

De az ellankadt Házat felvillanyozta a másik szónok: az ország nagy tehetségű belügyminisztere.

Hieronymi Károly kitűnő szónok, bár csendes hangon beszél. Az a sajtósága nincs, ami Wekerlének, hogy egyszerre ragadja el a Házat, hanem csendesen átmelegíti, mint egy jó házi kályha.

Érvelése higgadt, gondolatai logikusan hasadoznak ki egymásból, fordulatokkal, leleményes ötletekkel nem puszkázik a hatás után, csak ritka helyen csendül meg hangjában az emelkedett hangulat nemes érce, nem altat el frázis-kloroformmal, hanem fölébreszt, meggyőz vagy lecsillapít és megnyugtat.

Ebben volt jellemző mai beszéde is, mely egypárszor zajos helyeslésre ragadta pártját, de kivált nemzetiségi politikájának fejtegetése az ellenzéken is jó hatást tett.

— De iszen derék ember ez — mondták —, ez fog csinálni rendet.

Zajos éljenek közt végezte be beszédét kettő után, s ezzel a Ház eloszlott ebédelni, hogy holnap és azután meg azután, újult erővel nyaggassa tovább a hajánál fogva előrántott témát, melyben még igen sok szónok van felírva.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Negyedik levél

Kedves feleségem, Klára!

Főlséges idő volt — istenem, milyen jó lehet most neked otthon a gyerekekkel . . . A nap bearanyozta az egész képviselőházat, azt a sokféle koponyát az ország minden vidékéről, minden fajtájából.

Csendes, megelégedett, sőt mosolygó külseje volt mindennek. Csak Bánffy elnökön látszott bizonyos edisoni izgottság, mikor az alelnökválasztáshoz fogtunk, s először kezdett működni a szavazás betűit mutató gép. Boldog lehet Perczel Dezső, az első, géppel választott alelnök.

Pompás kis bolondság, gyönyörűen tud berregni, zúgni, de az ábécé tudományában nem járatos, s gyakran nem azt a betűt mutatta, amelyik szavazott, hanem amelyik az eszébe jutott, ha nem szavazott is. Egyebekben azonban jó találmány, s ha mint zenei instrumentum bíraltatik, még hasznosnak is mondható. Csak enyhíteni kellene valamivel; ha teszem azt, mikor megindítják, mint az operában szokás, valaki énekkel kísérné. Talán a jegyzői kar.

A szavazó üléseket nagyon szeretjük — mert nem lévén bent szónok, az egész Ház künn a folyosón kóvályog és a miniszterek is, akikhez ilyenkor hozzá lehet férni. Mások ravaszságból látszanak érdekfeszülten figyelni ülés közben az ellenzéki beszédekre, s ülés után lázas sebességgel menekülnek a folyosókon el.

Ma végre oly szerencsés voltam, hogy majdnem mindnyájával beszélhettem unokaöcséd, Kristóf érdekében.

Legelőször Szilágyit fogtam el, elmondva neki, hogy egy rokon már másfél éve élődik nyakunkon. Elküldeni resteltem, pedig már nagyon eluntuk a lengyeleskedését, hogy szabaddítson meg tőle, miután te már azt írtad, tovább nem tűrheted a háznál, nevezze ki valaminek.

Szilágyi végighallgatott, nagy szemöldökei mérgesen szaladtak fel a homlokára. Már szinte megijedtem, hogy végképpen elszaladnak.

— Ne beszélj nekem számárságokat! — mondá és megfordult, ott hagyott.

Nagy talpai alatt szinte hallatszott az anyaföld fájdalmas recsegése.

Ott álltam tehetetlenül, tanácstalanul a sürgő tömeg közepén, midőn vállamra teszi a kezét nyájasan gróf Bethlen András.

Ennek is előadtam a kérésemet nagyjából, mondván, hogy egy védencem van; tegye valami hivatalba.

— Milyen családból való? — kérdé, de mire megmondtam, már eltűnt előlem.

Szerencsére ott állott egy szögletben Hieronymi, fogadván az üdvözléseket a tegnapi, nagy beszédjéhez; az ilyen rendesen jó pillanatok a miniszterek életében, neki is előhozkodtam Kristófunkkal.

— Mihez ért? — mondá átható tekintettel.

No, már erre aztán nem is vártam, hogy ő menjen, hanem én párologtam el szó nélkül, megcsípven egy szögletben a délceg Fejérváryt, akinek ballába mindig egy láthatatlan kardnak téreget ki.

Neki is előadtam Kristóf ügyét, hogy tegye valami kenyérbe.

— Kiszolgált altiszt? — kérdé mohón.

Mondtam, hogy »nem«, s erre a »nem«-re rögtön eszébe jutott, hogy valamit a miniszteri szobában felejtett, szaladt is nyomban érte.

Mikor az ajtó elnyelte előlem Fejérváryt, abban a pillanatban lépett ki azon ragyogó arccal, üde mosollyal, mint egy vőfély, Wekerle Sándor. Idenyújtotta mind a két kezét meszkiról, mint egy jó kenyeres pajtás.

Elmondom neki, hogy a fejem miben fő, s hogy csináljon valamit a Kristóffal.

Képzeld csak, roppant érdekelte a Kristóf; valóságosan boldognak látszott, míg a Kristófról beszéltem, s aztán elragadtatva mondá:

— Meglesz, Menyuskám! Milyen állásra parancsolod kineveztetni?

Meglepetésemben, csodálkozásomban nem bírtam hirtelen eltalálni, az ország összes állásaiból melyiket válasszam Kristófunak, s az az átkozott behívó csengettyű éppen ebben a pillanatban szólalt meg nyugtalan riadozással (csak még egy másodpercig ne nyomta volna meg Molnár Antal). Mind a ketten berohantunk.

Horváth Gyula kezdett beszélni. Hiszen ösmered Horváth Gyulát. Nektek, asszonyoknak mindig tetszett. Horváth Gyula nem közönséges ember, Klára lelkem. Nemcsak azért rendkívüli, mert nagy talentum, hanem még inkább azért, mert először megöszült, és azután lett fiatalember, mi többiek pedig először vagyunk fiatalemberek. és csak azután öszülünk meg.

Éppen a delet harangozták, mikor nekirontott a királyi választóknak. Zách Felicián is éppen ezt az időpontot választotta a királyi palotába berohanni.

De Zách Felicián szelídebb volt, ő csak a négy ujját vágta le a királynénak, Horváth Gyula ehelyett a király *jobb kezének* ment neki, vagdalván Wekerlét.

Színeken, fordulatokban eredeti volt beszédje, de anyaga roppant szétfolyt, mint mikor te az omlett-tésztára panaszkodol. Egy-egy részlet lebilincselte a figyelmet; kivált a gúnyolódásban van nagy ereje. Sok figyelemreméltó gondolatot elhányt.

A munkatársai az írói karzaton szepegeve hallgatták ezt

a pazarlást: »Ez is egy tárgy . . . az is egy tárgy!« Nekik úgy rémlett, mintha smaragdokat, rubintokat dobálna. Milyen csalódás van az effélékben! A mamelukoknak úgy rémlett, mintha sarat — az ellenzéknek, mintha tüzet.

Megtámadott mindent, eleveneket és nem eleveneket; megtámadta a szavazást jelző gépet (annak a szegény, ártatlan instrumentumnak sem hagy békét), megtámadta a nemzetiségi politikát (többet is tárván ki belőle eleven, csilámló színekben, mint kellett volna), szidta a kormányt harmadízigen fölfelé, és csak egyetlenegy embert dicsért meg: Moldován Gergelyt.

Nem tudom, Klára fiam, ki az a Moldován, hol lakik és mit csinál, de azt az egyet sejtem, hogy nem olyan ember, akinek Apponyi előtt lenne a miniszterelnökségre kilátása.

De mindegy, Horváth Gyulának és a te Kristóf unokaöcsédnek ma jó napja volt.

A többi szónok hétfőre maradt. Hétfőn talán magam is feliratkozom.

Szerető férjed
Katánghy Menyhért

Ui. A szállással még egyre ingadozom. Ámbátor Légradyék építenek most egy új házat . . .

Mit szólsz ehhez a kombinációhoz?

K. M.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Ötödik levél

Kedves feleségem, Klári!

Ma én is feliratkoztam. Van egy ideám, amit el akarok mondani, de egy kicsit ellenzéki szagú. Hát még ingadozom vele.

Terólad jutott eszembe, szívem — látván, hogy a mi kormányaink mind azt a politikát csinálják az országgal, amit én veled. Komoly állami berendezés helyett apró rész-

leteket és vívmányokat dobnak a közvélemény szájába, amikor már az nagyon ki van nyitva.

Éppen úgy, mint én, mikor te duzzogni kezdesz. Egy teppichet ígérek. Akkor elhallgatsz, sőt meg is csókolsz. Nemsokára türelmetlen leszel, hogy hol a teppich? Elhozom — megint elhallgatsz. Egy idő múlva azonban megint elkezded az apprehenzívus mormogásokat. Akkor egy fülbevalót ígérek vagy karperecet a béke kedvéért.

Így teszik ezt, fiam, a kormányok is évtizedek óta, mintha tőlem tanulták volna.

Hiszen most éppen afölött van a türelmetlenség, hogy várjuk a *teppichet* (az egyházjogi reformokat) Bécsből. Sajtó és képviselők idegesek, s a legbolondabb hírek kelnek egyre szárnyra.

Milyen lesz? Igazi szmirna lesz-e vagy csak fals?

A patvarba is, egy teppich már szép dolog, nagy dolog; az előbbi kormányok alatt is jöttek ilyenforma nemzeti örömök, de azok csak pakfon gyufatartók, nemzetiszínű nadrágtartók s efféle apróságok voltak. Hiszen még emlékezhetsz, beszéltem neked annak idején az »és« szócskáról. Hanem most egy egész teppich! . . .

Ebből állna körülbelül a beszédanyagom, ez a platinám, ebből nyújtanám aztán a többbit, megadván a tanácsokat a kormánynak, hogy hagyja abba ezt a »hozom-viszem« politikát, mert én sem boldogultam azzal, veled szemben. De mindegy, karácsonyra azért mégis megkapod a két ezüst girandolt . . .

(Emlékszel-e még, lelkem, arra az idilli korra, mikor még egy ibolyacsokrocskával is megelégedtél?)

Ezt a témámat közöltem ma Ucsuval (Urbanovszky Ernő bátyádnak az országgyűlési álneve), mert aggodalmaim támadtak, hogy mameluk létemre elmondhatom-e.

Ucsunak égbe meredtek a hajszájai, s aztán így szólt:

— Apage, Satanas! Ereggyél el tülem, a te eszedbe járnak már Apponyi-féle bacilusok.

Ez a nyilatkozat meghökkentett — úgyhogy holnapután valószínűleg letöröltetem magam a beszélők táblájáról. Azért nem holnap, hogy tovább élvezhessem a nimbuszt, mely a beszélni akarókat övezi a saját pártjukban. Mert egy

feliratkozott embernek bizonyos kiváltságos helyzete van, mint a boldog állapotban levő asszonynak. Kímélik, kényeztetik, gyöngédek hozzá, nyájasan kérdezzetik: »Mit fogsz mondani?« (amire az ember rejtélyesen mosolyog), a klubban óvják a léghuzamtól, a tarokknál össze nem szidják, ha reonszot ad. (Gondolják magokban: tele van most a feje ideákkal!) Az »örök hallgatók«, és ez egy egész osztály, bizonyos csodálattal nézik, mint valami felsőbb lényt, a veterán szónokok megveregetik a vállát, s mint mikor az öreg verebek repülni tanítják a fiatalokat, tanácsot adnak neki: »Ne nézz senkire, mert az emberek arcán rajta van a tetszés vagy nem tetszés, s ez megzavarhat, hanem csak nézz egyenesen a Bánffy arcára — az a legjobb, azon nincsen semmi«.

Egyszóval, kiélvezem két napig ezt a dicsőséget, Klárikám, hiszen nem kell hozzá semmi egyéb, csak amiről fentebb szoltam — a rejtélyes mosoly. S azt én nagyon jól eltanultam Darányitól.

Ami a mai ülést illeti, valami különösebb dolgok nem történtek, pedig már tíz órától kezdve egész végig ott voltam.

Mert nem igaz ám, amit neked felőlem pletykált a Terka néni, hogy amint te fejezed ki magadat leveledben: »bizonyos Beöthy Algernon barátoddal hajnal felé jártok haza«.

Tegnap is este tízkor feküdtem le, azért lehettem jelen tízkor a Házban.

Terka néni tehát egy szószátyár teremtés. Ne higgy neki.

Én magamért nem bánám, becsületesre mondom, de hogy egy olyan jámbor, tiszteletre méltó komoly öregurat, mint Beöthy Algernon t. barátom és bátyám, akivel tényleg vacsorálni szoktam, országos és más tanulságos dolgokról beszélgetve, meghurcol, befeketít, az már botrány — megérdemelné, hogy levágjanak valamit a nyelvéből.

Ez egyébiránt nem ártana Helfynek se, aki sokszor beszél és sokat.

Próbáltam beleszólni egypárszor a beszédjébe, temiatad, Klári, hogy ha netalán bejutna valamely közbeszólásom az újságba, te megláthatd abból, a férjed milyen korán kel, s milyen tevékeny részt vesz a közügyekben. De csakhamar észrevettem, miszerint a beszéd olyan gyengécske, hogy a

lapok már nem fogják közölni. No, erre aztán én se vesztegettem céltalanul a közbeszólásaimat.

Azután Horváth Gyula állt fel. Olyan gyakran beszél, hogy úgyszólván nem is érdemes leülnie. Mai felszólalásában nagy hatást csinált azzal, *amit el nem mondott*. Ez is csak Horváth Gyulának sikerülhet, ti. valami mondatot kellett volna rektifikálnia a szombati beszédéből, azt várta a Ház, de nem tette, hanem ahelyett beszélt a bokszei merényletről, felelvén a Bethlen gróf miniszter egy pompás felszólalására. Horváth már oda vitte, hogy nem ő interpellálja többé a minisztereket, hanem őt a miniszterek.

Mit már rég nem látott mameluki szem, végre a verőfényes Házban, mert afrikai hőség volt a teremben (eszedbe se legyen még a feljövétel, Klárika), végre, mondom, kibontakozott a mi sorainkból is egy levante, aki aztán nagy lelkesedés és helyeslések között verte vissza az ellenséges tábor. Hegedüs Sándor volt. Mindig csodálkozom Klári, hogy ez a sok ész, sok tudomány hogy fér meg ebben az incifinci, vézna alakban, hogy nem tudott magának nagyobb lakást keresni, (Nota bene lakást még nem találtam — de már abban járok most.)

Beszédében rámutatott az ellenzék léhaságára, mely már nem is említi a sokat hangoztatott reformokat: gúny, hangulat, logika meglepő fordulatokban bugyog fel beszédjéből, mely excellál a helyzet finom megfigyelésében, a ferdeségek mesteri megvilágításában.

Herman Ottó szólott utána érdekesen. Ez a Herman Ottó se bolond ember — csak egy kicsit korán születünk hozzá. Jövője van neki, mint a nikkelnak — ahogy Edison mondta — (de nem Hermanról, hanem a nikkelről). Jövője van, kétségtelen, de most még a pakfon pénz jár a baloldalon.

Károlyi Gábor, ki mint a tenger morgását hallgató Mikes, az utolsó szélbali padban búsan ül, számkivetetten egyesgyedül — élvezettel hallgatta, és boldogan mosolygott közbe:

— Úgy van, Ottókám. Ezt már én is mondtam, Ottókám. Helyesen mondd, szívem, helyesen.

Szinte könnybe lábadtak a szemei; boldog volt, hogy öt napi vita után végre ő is tartozhat valahová, végre ő is helyeselhet valamit. Mert ezt is megkívánja az emberi lélek.

És én ezt meg tudom ítélni — ámbár az én lelkem túlságosan van tele az ilyennel.

Az ülés végén Vályi Árpád szólott, lankasztón, álmatagon. Vályi Árpád *a szabadság szónoka*. Ti. olyankor élvez a képviselő legtöbb szabadságot, ha ilyen szónok dolgozik. Ilyenkor lehet fennhangon beszélgetni a szomszédokkal, ki lehet menni a büfébe, a lelkiismeretünk nem háborog, ha egy szivart kiszivunk, ha pedig bent vagyunk, végezhetjük a dolgunkat a miniszterekkel (azok nem vágnak savanyú arcot, hogy zavarjuk), nézdelődhetünk a női karzaton.

Hogy ím a karzatról van szó, igazán furcsa, hogy alulról, abban a különös megvilágításban, mely az üvegfedélről jön, milyen különös bronzszínű arcuk van a hölgyeknek. Közélről sokkal szebbek. Ezen segíteni kellene valahogy. Mit gondolsz, fiam? Talán valami másforma festék.

A szabadság szónoka csak beszélt, egyre beszélt, a válszok veszélyes voltát festette, a haza bajait, fenyegette a kormányt.

A mamelukok csendesen, közömbösen hallgatták, ki ásított, ki sóhajtott, ki lekönnyökölt a padra és szendergett.

Csak egyetlen ember figyelt, a miniszterelnök. Nyugtalanul mozdult meg székein, olykor összerázkódott, kapkodott a nyakához izgatottan.

A körülülők csodálkozva kérdezték:

— Ingerel talán a beszéd, kegyelmes uram?

— Dehogy — szólt a kormányelnök mosolyogva —, hanem valami bogár vagy légy mászott az inggallérom alá.

De Vályi Árpád észrevette a roppant hatást Wekerlén, és most már még annál inkább beszélt, beszélt . . .

Szerető férjed
Katánghy Menyhért

Ui. Ma megbízásod szerint a Fővárosi Lapokra prenumeráltam számodra, de ne is haragudj, bíz én még haza, falura adresszáltam — mert szó sincs róla, hogy januárig feljöhessetek . . . ha ugyan sikerül akkorra is lakást találnom.

A folyosón Tiszával is beszélgettem ma. Ő mondta, hogy a kegyelmes asszony is még otthon van. Aztán hozzátette:

— Reményilem, Menyus, hogy te se hozod még fel a tieidet!

Óh, a falu, a falu, a hervadozó lombjaival. Hogy szeretnék most én is köztetek lenni.

K. M.

MARENGO UTÁN

(Karcolat a képviselőházból)

A mamelukság örömben úszik. A Wekerle tegnapi fenomenális sikere valóságos lázba hozta őket. Tegnap este a klubban roppant ováció volt. Azóta se lehetett ott olyan hallani, mióta Tisza az ischli levelet hazahozta. Utána lakoma volt a Hungáriában, ahol verseket mondott Prileszky Taddus (igazán a Taddus?), felköszöntőt a párt-összetartásra. (Igazán az összetartásra?)

No lássa az ember ezt a Taddust. Taddus csak mindég Taddus marad, aki meglepő dolgokat csinál. Hát nem furcsa az is, hogy az öregúr egypár év előtt zárszámadásokat csinált, most pedig verseket? Valóságos visszafejlődés! Mintha a fa előbb hozna gyümölcsöt és csak azután virágoznék.

De ami a legfőbb, a párt csakugyan egy léleknek látszott az este, a keddi vacsorán (Láng Lajosnak ezen sikerült alkotásán). Mindenki dicsérte Wekerle beszédét, hogy milyen jó és mindenki szidta a Hungária pezsgőjét, hogy milyen rossz.

A tegnapi Marengo után teljesen az ellenzéknek hagyta a mamelukság a mai ülésen a mezőt, hadd takarítsák el úgy, ahogy a tegnapi halottjaikat.

Csendes, üres volt a Ház, mint egy kialudt kemence, mikor már tíz előtt pár perccel bent ültem, várva az első szónokot, Visontai Somát.

Visontai Soma gondolkodó fő; mert mikor Polónyi megtartotta nevezetes beszámoló beszédét Szoboszlón, amelyben a teljes jogegyenlőség megtagadásának fejtegetésénél azt az érvet is felhozta, hogy a Habsburg—Lotharingi família kihalása esetén ne lehessen zsidót királlyá választani, Visontai Soma duzzogni kezdett emiatt és kilépett a pártból.

Így tudtuk meg, hogy Visontai Soma esetleg a trónra is számot tart — valószínűleg II. Soma név alatt (tekintetbe véve Abát, habár voltaképpen ő csak Samu volt és nem Soma).

Visontai mondott-e le azóta a trónigényről vagy pedig Polónyi változtatta-e meg a nézetét eziránt, nem tudni, de annyi bizonyos, hogy Visontai visszatért az anyapártba, és most ennek a kebeléből beszélt.

Visontai valóságos kis Hombár Mihály; aki maga körül még egy csomó icipici Hombár Mihályocskát kezd nevelni.

Visontai után, úgy vette ki magát Bessenyei, mint egy kis szükséges sáfrány. A Ház nagy tréfacsinálója (aki már közel áll ahhoz, hogy Beöthy Aldzsit is lecsapja nagy népszerűségéből) egy jó anekdotát mondott el a polgári házasságról, amit jóízűen megnevetett a Ház, aztán a közbebeszélő Vajjay marta, csípte, kétszer is idézvén Kempis Tamásból latin verseket.

Mindenki kacagott, nevetett e pajzánságokon, csak Bek-sics Gusztáv mondta fitymálólag:

- Hogy lehet Kempis Tamásból idézni?
- Mért?
- Hát nem írtam én elég könyvet?

Bessenyeit Ugron váltotta fel. No, majd megtüzesíti ez mindjárt a hideg kemencét. Kezdte is nagy hévvel, mennydörgéssel, rakétákkal, a lojalitás jelmezében. Egy császári és királyi kamarás se beszélhetett volna különben, arra a részre nézve, amit őfelségéről mondott, de a kormányt ugyancsak nem kímélte.

Polónyi ragyogó szemekkel kiáltozta:

- Oh, de igaz! Oh, de gyönyörű!

A pièce de résistance azonban mégis Asbóth volt. A különös sir John Asbóth, mint közönségesen nevezik. »Az aulikonkonzervatív-feudális magyar kozmopolita pártalakulás magvát magában hordó ember« — mint Apponyi hívja tréfálkozva. Ezüstbe vegyülő hajával, zöld falú fehér pettyes nyakkendőjével, még mindig nyalka alak s bizonyos daccal emeli fel hosszúkás fejét.

A terem megtelik erre a névre. Mert a specialitásokat kedvelik. Ki tudja, mit fog mondani? Mindenki kíváncsi. Sokat jár Bécsbe, sok titkot tudhat.

De ezúttal nem mondott titkokat, egyet-kettőt csípett a kormányon, fejtegette, hogy mi az a király (szép tőle, hogy nem a császárt glorifikálta), de e sok tömjén helyett egyszerűbb lett volna, ha elénekli a gotterhaltet. Nagyobb lett volna a szenzáció is — meg a zúgás is, s azonfelül nem is kellett volna rá készülnie.

Per tangentem érintette a királyi válaszokat is — voltak sikerült észrevételei, de elvesztek a zajban, felháborodásban, mely kitört a kormánypadokból, de amelyeket az ellenzék éljenei paralizáltak.

Csak a Herman-párt dolgozott közöttük ellenkező gőzzel. A többinek mindnek *olyan lesz a memóriája, mint a tyúké*, mihelyt egy kormányellenes frázist hallanak.

Károlyi Gábor torkaszakadtából kiabálta:

— Hát ezt a Hentzi-koszorúzó-t hallgatjuk?

De szavait elnyomta a süketítő, megkülönböztethetetlen zaj, mely orkánszerűen zúgott fel pisszegéssel, ellentmondásokkal összekavarva.

— De ott voltam a honvédszobornál is, apám intencióhoz képest — replikázott Asbóth.

— Szégyelli is magát az öregúr — felelte Hentaller.

Asbóth végre, homéri hahota közt, felolvassa határozati javaslatát. Az általános kacaj még őt magát is elragadja s hangja nevetésbe fullad.

Asbóth leül, a zaj eléri a tetőpontot.

— Öt perc! — kiáltják balról . . . és újra kezdődik egy még nagyobb hahota, hogy szinte a velő reng tőle a különböző nevető, kacagó, hánykolódó koponyákban.

Vállyi Árpád rohan végig a termen és megrázza az Asbóth kezét . . .

Ezen kacagnak, egyre kacagnak, ki a hasát fogva, ki a mellét szorítva, csak Károlyi Gábor kiáltoz, süvöltöz a hullámzó, hömpölygő tömeg feje fölött valami szitkokat dúlt arccal, magasra emelt kezekkel, mintha átkozódnék.

Igazán mulatságos!

A KORLÁT

(A mai ülésről)

Diadalmámmal mennek szüreti vakációra a mamelukok. Wekerle ma is összeverte az ellenzékét. Valami az, hogy milyen debatter lett belőle, s hogy fölviányozta hideg, vérszegény pártját, mióta felkötötte ellenségverő buzogányát a »kis püspök« — ahogy Szilágyi nevezgette két év előtt becézgető, pártfogói hangon a kabinet legfiatalabb bajusztalan tagját: szervusz püspök, kis püspök!

És bizony a bajusza még most sem nőtt meg. Hanem ahelyett ő maga nőtt. Nőtt, nőtt, egyre nőtt, míg egyszer csak egy kolosszus lett a kis püspökből: arany lesz belőle, amire a kezét ráteszi. Igazi Fortunátus Sándor. És pozdorja lesz belőle, akire a lábát ráteszi. Igazi Kinizsi Pál.

Mai szónoki diadala nemcsak személyi nimbuszát növeli, hanem messze járó következményekkel lesz.

Pedig milyen csendes ülésnek ígérkezett. A büfé napja. Szavazás készül, ilyenkor sokan jönnek fel és a büfében tárgyaznak a szavazásig. Eötvös Károly viszi itt a szót. (Hiszen már úgysem viszi egyebütt.)

— Én úgy nézem a világ járását — mondá a sátor nélküli vajda —, hogy nemsokára egész Európában be fogják hozni a botbüntetést (Nagy csodálkozás), *de csak a hírlapírókra nézve.* (Nagy derültség.)

Egy-egy konyakozó tévedt be olykor-olykor, és jelentette a tanácsterem eseményeit:

— Szilágyi őkegyelmessége püföli Ugront.

Más konyakozó jön később:

— Wekerle tart pompás beszédet.

Az idő folyik, múlik, minden a maga rendjén megy, míg végre zizegni, berregni kezd a hívogató villamosdrót: »szavazni, szavazni«.

A kormánypárti erdő feláll és szertezúg: »Éljen Wekerle«.

A kérvények az irattárba kerülnek. Apponyi levele nem megy fel a Burgba. Amibe Apponyi is belenyugszik és nem kér ellenpróbát. Arcán nincs semmi levertség. Hiszen vannak

örömei is. Vályi Árpád például két évre akarta neki átadni a miniszterelnökséget . . .

A hosszú »válaszvita« befejezése után interpellációk következtek, Wekerle Thalynak, majd később Apponyinak felelt a honvédszobor ügyében.

Itt tört ki váratlanul a vihar — mely a két vezér útját elválasztá örökre.

Minden szétfoszlott, minden füst lett. Hol vannak már a báró Atzél Béla egykori betűi, az »A. W.« (Apponyi, Wekerle), melyek az ő tószájában össze voltak vegyülve monogramba a haza egén, elfújta őket a mai vihar. Hiábavaló volt a sok fáradság, mely a tavaszon útjaikat egyengette. Milyen leforrázva néztek össze ma a gügyük, akik ezen a házasságon dolgoztak !

Wekerle már előbbi beszédjét azzal végezte, óriási hatás közt, hogy az eszközök megválasztásában ő nobilisabb, mint Apponyi.

— Csak dicsérje magát ! — kiáltá Meszlényi Lajos.

Apponyi szívébe beletört a tőr hegye és replikájában éles hangot használt.

Wekerlének az Apponyi ironikus tövisei estek rosszul s nagy elánnal, verve-vel, védelem helyett hatalmas szónoki ostrommal rontott az ellenzéknek.

Mind, mind nagyobb tűzbe jött a két tábor. Ingerlő közbekiáltások röpködtek innen-onnan. Egy-egy fájó nyílnál fölszisszent az ellenzéki vezér. Egy másiknál nyugtalanul mozdult az egész ellenzék. A gesztusok egyre hevesebbek lettek. Az arcok kivörösödtek, valóságos láva forrt a szívekben.

S Wekerle egyre kavarta azt, míg végre egy kifejezésnél, hogy mindez az indulatoskodás, amit most az ellenzék tanúsít, *talán előre van rendezve*: kitört az ellentmondó rivalgás orkánja. Nem tudni, voltaképpen ezért haragudtak-e meg, vagy a »nemzeti skandalum« kifejezésért? De mindegy, megharagudtak. Valaki elkiáltá magát, hangja vészjósln böm-bölt a fejek fölött:

— Hagyjuk el a termet !

Egy szempillanat nem sok, s egyszerre üres lett a bal mező. Haragos, mérges alakok vonultak ki az ajtókon, még egy-egy csípősséget bekiáltva a küszöbről. Elöl Horváth

Gyula felborzolt ezüstös hajával, indulatos mozdulatokkal. Utána a többiek fenyegetőzve, nagy robajjal. Linder megállt az ajtóban s öklével ívet írva a levegőben, hítta a többit.

És mentek, mentek.

Olyan furcsa lett a Ház. Az egyik oldal tömve, a másik oldal üresen. Olyan különös lett a Ház, mint egy állkapca, amelynek az egyik sor fogát kiverik. Megdöbentő volt ez az üresség. Mintha egy temető tátongna előttünk. A miniszterelnök is megállt egy percig, szétnézett idegenül, de mégis mosolyogva. Még látta az utolsó kivonulók hátát.

A szélsőbal teljesen le volt tarolva, csak a Herman-párt ült szilárdan legfelül, három ember három padban, valóságos kertészeti berendezéssel. A legutolsó padban ült gróf Károlyi Gábor a pad legszélén, ördögi vigyorgással nézve ezt a képet, a másik padban ült Hentaller kissé beljebb, a harmadik padban ült Horváth Ádám, még valamivel beljebb — egy rézsút vonalat képezve mind a hárman. Igazán szépen veszi ki magát.

A nemzeti párton sem maradt más, csak Apponyi és jövő kabinetje. Láttuk tehát a napot és a bolygóit, mindössze kilenc embert — az egyikből már csak államtitkár lehet. De mindenik ennek az *egyiknek* látszik . . .

Egy ideig furcsának tetszett. De később megszoktuk, még szinte kényelmes volt. A miniszterelnök elmondhatta a beszédét zaj nélkül, ellentmondás nélkül. Pedig ebben is volt, remek érvelésen kívül, bors és paprika is.

Wekerle után ismét Apponyi pattant fel, s csinos rögtönzést vágott ki. A kivonulók bekullogtak újra, a Ház visszanyerte a szokott képét . . . A két vezér farkasszemet nézett egymással. Minden úgy volt, mint akár tegnap vagy tegnapelőtt.

De ott a levegőben a két vezéri hely közt minden éles szem immár egy áthághatlan korlátot látott.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Hatodik levél

Kedves Klárikám!

Kaptam sürgönyödet tegnap, hogy az utolsó ülés lévén, induljak haza — de lehetetlen, angyalom, lehetetlen, még vagy kétnapi dolgom van a naplóbírálással. A többiek (a futkározó mezei hadak) már tegnap hazamentek, mert nincsen bennök politikai szimat.

Én éreztem, hogy még ma is történik valami. Csakugyan volt ülés még ma is, mégpedig érdekes, békéltető ülés, a tegnapi erős kifejezések miatt, melyek Apponyi és Wekerle közt váltottak.

Hogy mi volt az eredmény? Ugyanaz, ami nálunk ott-hon, mikor a Palika összeverekedett a Gyurikával, hiszen emlékszel, te békéltetted őket.

A két gyerek elmondta, hogyan történt az eset, amire újra elfogta őket a keserűség és a düh. Te azt kérdezted a Gyuritól: »Nagyon fáj?« Nagyon. »És hol ütött meg?« Amit aztán úgy mutatott meg a Pali, hogy még egyszer megütötte ugyanazon a helyen. A Gyuri se gyáva, nekirontott a Palinak, és újra megkezdődött a dulakodás. Én a roppant zajra behantam:

— Mi történik itt?

— Egy kis békét csinálok — felelted.

Hát mi is egy kis békét csináltunk ma. Palika . . . akarom mondani Apponyi durcásan ült székén, de Wekerle ma is magával hozta mosolyát.

A miniszterek majd mindnyájan jelen voltak, sőt a képviselői padok is megteltek — mert hidd meg, Klári, kevesen vannak azok a hazajáró lelkek.

A női karzat zsúfolva volt, nem sok egy gombostű, de az se fért volna el. (Ámbár oszt később láttam, hogy egy-két udvarló mégis befért.) Ismerősök azonban nem voltak — kivált képviselőnek éppen nem; oly ritka most, lelkem, Budapesten a képviselőné, mint a Wekerle-arany.

A tegnapi tűzhez, melyet egy éj hamuja fed már, Horváth Gyula nyúlt először — de sokkal ügyesebben, mint

Mucius Scaevola, az a számár római (olvashattál róla a Gvadányi történelmében), aki a saját kezét tette a tűzbe, amit mások gyújtottak, ahelyett, hogy a tüzet, amit ő gyújtott, tette volna rá valaki másnak a kezére.

Horváth Gyula sem az egyiket nem tette, sem a másikat; hanem csak kikaparta a szikrákat a hamu alól, hogy a tisztelt Háznak megmutassa; azok még egyszer csillantak, pattantak. Azután úgy fújt a tűzhelyre, hogy a szürke hamu és a kormos pernye Wekerle felé szálljon.

Gróf Andrassy Tivadar a közbeszólásaival csinált ellenszemet, a többi mamelukok fészkelődéssel, mormogással.

Wekerle csillapítólag szólt, de méltósággal nem védte, hanem csak megmagyarázta magát.

A felszínen levő szikrák lassan-lassan újra kialudtak, s már-már szürke hamu lett minden — mikor felállott Horánszky, s egy kénköves gyufával meggyújtotta a dolgot.

— Oly szavakat használt a miniszterelnök — mondá —, aminőket nem szoktak pádimentumos szobában.

A mameluk-tábor fölszisszent. »Rendre! Rendre!« kiálták. Nyugtalan fészkelődés, hullámlás támadt. Az elnök csengettyűje sírt-rítt a csend után.

Alig bírt szóhoz jutni Horánszky, ki ezután beszédje végén dölyfösen, hátraszegett nyakkal, mint egy királyi herold, üzente meg a személyeskedő hadjáratot.

A békepipa most már szét volt törve, és láthatatlan cserepei ott heverték a pádimentumon...

Prileszky Taddus bátyánk, aki egy drótostót kerületből van megválasztva, és ért ezekhez a dolgokhoz, így szólt hozzám:

— Ez ugyan alaposan eltörte magát. Higgyél meg, barátocskám, hogy eztet senki se nem tudja megdrótozni többé.

Szilágyi állt fel. Ah, Szilágyi! De hogy nézett ki, lelkem. Sohasem láttál te olyan furcsát. Szende volt, jóságos arcú, szemei szelíden, ártatlanul siklottak el a balvidéken, mint egy őzikéé. Keze jámborul mellén összefogva, s szájában a béke olajága zöldellett.

Ő, aki tüzet fúj az orrlyukain, akinek a nyála ölő méregből áll, olajágot tart a szájában. Még gondolatnak is valami. Tudod, hogy otthon az asztalnál mindig nevetni szoktam,

mikor a sült malacnak citromot teszték a szájába. Hátha még egy eleven farkast látnék, aki a kezében legyezőt tart, hogy a juhokat azzal legyezgesse, hűtse, ahelyett, hogy föl-falná.

Szilágyi mesterileg csinálta.

A nyáj csakugyan csendesebb lett, sokkal nyugodtabban látszott legelészni a törtéteken. Hiszen a nyáj szelíd, csak a kolomposok ne volnának . . .

De Prileszky Taddus csak egyre rázta a bozontos, vén fejét.

— Semmit se nem ér. A láz vissza fogja mindjárt térni.

Vissza is tért; Ivánka Oszkár egy maró kifejezést dobott a miniszterelnök felé.

(Nem írom ide, mert a beszédben megvan, onnan hitelesebben olvasható — átmenve a gyermekszobából nyíló fiúkébe, amelyik még nincs kipadlózva.)

Jobbról-balról minden ember megmozdult. Az arcok vagy kivörösödtek, vagy elfehéredtek. Hock az öklével verte a padot . . .

De minek írjam tovább?

Így ment az egész végig. Apponyi szépen, mérséklettel szólott, mintha virágokat rázna ki egy kosárból a közönség közé. »Itt van, szagoljátok, gyönyörködjete bennük«, de aztán a legvégén a kosár aljáról kivenne egy csalánt, és azt tűzné jelvényül a maga kalapjához.

Szerető férjed
Katánghy Menyhért

Ui. Ülés után a folyosón a párt öregei sokáig maradtak együtt s aggódva mondogatták, hogy megint kellemetlen telünk lesz.

Egy excellenciás úr, már nem is tudom, melyik, de azt bizonyosan tudom, hogy excellenciás, így szólt a vállamra ütve:

— E télen ölni fogjuk egymást; én haza is viszem innen a családomat.

*

Szállást már találtam volt a József körúton, meglehetősen alkalmatost, midőn egy különös incidens jött közbe.

Képzeld csak, kérlek, mi történt velem, mikor éppen lejövök a lépcsőkön (valami három nap előtt történt), találkozik Vályi Árpáddal, aki egyszerűen a kapu alá húz és megkérdezi, hogy nem akarnék-e belügyminiszter lenni?

— Ma kaptam a királytól sürgönyt — mondá —, melyben engem bíz meg a kabinetalakítással.

— Téged? Szélsőbalit? — szoltam kacagva.

— Őfelsége meggyőződött tegnapi beszédem után, hogy én vagyok a legméltóbb. Sőt az is használt, hogy Asbóthtal kezet fogtam.

— Hm. Furcsa!

— Becsületesre mondom, engem bízott meg a király. Végre is hinni kellett; amit egyik gentleman a másiknak sürgönyöz, az szentírás. Őfelsége elég komoly ember arra, hogy fel ne ültesse Vályit.

Elhittem tehát, és mélyen meghajtottam magamat:

— Gratulálok, kegyelmes uram.

— Köszönöm, Menyuskám, de ez nem elég; vállalod-e a belügyet?

Bevallom neked, Klárikám, de ne add tovább, elvállaltam (leginkább a te kedvéért, hogy kegyelmes asszony lehess), s azonnal siettem vissza, hogy már a lakás szűk számomra (mint Magyarország belügyminisztere, nem lakhatom hat szobában), adják ki másnak.

A lapokból tudhatod, mi történt másnap Vályival; én is csak innen tudtam meg; első dolgom volt a József körútra hajtatni, de már akkor a szállás ki volt adva.

K. M.

HIBAIGAZÍTÁS

Vettük és készsággal közöljük a következő sorokat:

Tisztelt szerkesztő úr!

Tegnapi leveletem hevenyébe írva, abba többrendbeli hiba csúszott be (félek, hogy a feleségem valami furcsát fog gondolni felőlem).

Az egyik helyen ez áll:

»Wekerle csillapítólag szolt, de méltósággal nem védte, hanem megmagyarázta magát.«

Szent isten, mit szólnak ehhez az én mameluk társaim, akik e pillanatban élik Wekerle iránti szerelmük virágkorát (megvallom, velem együtt). »Ez a Katángyhy egy rebellis!«

Pedig nem én vagyok rebellis — hanem csak a szedő nemzetipárti, és a »méltósággal« szó utáni kommát elsikkasztotta. (Mit tudta ő, hogy ez a kerületembe kerülhet !)

Ha a kommát el nem sikkasztja, akkor így lesz az értelem:

»Wekerle csillapítólag szólt, de méltósággal, nem védte, hanem megmagyarázta magát.«

Aminthogy így is történt.

De ez még mind semmi; nagyobb dolog az, hogy az ország összes birkái előtt kompromittáltam magam azzal, hogy »a farkas legyezőt tart a kezében«. (Becsületesemre mondom pedig Kláríka, hogy vacsora előtt írtam a levelet, tanúim is vannak rá.) Ez már öreg hiba és nem okozhatom érte a szédőket. Mea culpa, de onnan támadt, hogy a célzás Szilágyira vonatkozik, s én őt még farkasnak perszonifikálva is lábak helyett csak kezekkel tudom képzelni, amint mind a négygel szakadatlanul dolgozik a reformokon.

És végül még egyet sajnálok — hogy levelemben becsüszott a belügyminiszteri jelöltségem, a Vályi-féle dolog. (Ez az egy ember értett meg engem és és . . . itt valami szörnyű intrika lappang.)

Ezt — mondom — sajnálom, de csoda-e, ha a pénteki és szombati ülések hatása alatt, ahol mindenki magát dicsérte, engemet is átjárt a dicsekedési láz?

Katángyhy Menyhért
orsz. képviselő és a Napló-
bíráló bizottság tagja

Ui. Hozzanak kérem holnap becses lapjukban valami újdonságot a budapesti lakásszükségről.

K. M.

A BÉKE

Ott hagytuk el az országgyűlést — mikor egymásra csapni készen, dühös gesztusokkal, villámló szemekkel, fenyegető dühörgéssel, zajjal oszlott szét a két tábor október közepén. A marcona arcokra az volt írva: »Megálljatok, hiszen majd találkozunk!«

Különösen a két vezér vált meg haraggal. Wekerle gúnyos megjegyzése, hogy Apponyi nem adott semmit a honvédszoborra, szülte a legnagyobb ingerültséget.

Azóta több mint két hét múlt el, a fegyverek gúlákba rakva pihentek, csak a vezércikkekből villant ki egy-egy szurony hegye. És még valami történt.

Az adakozási ívekből kitűnt, hogy Apponyi öt forintot adott a szoborra. A pártja pedig ötvenegyet. Ám igen szép dolog, tekintve, hogy ott olyan szegény emberek ülnek, mint a Károlyiak és Wenckheimék.

Akik az utolsó októberi ülésen jelen voltak, azok mind felcsaptak jósoknak hazamenet: »Izgatott ülésünk lesz a szünet után.«

De mennyire elcsodálkozhattak ma a tanácsterembe lépve, midőn egy aluszékony kompániát találtak együtt. Húsz-harminc ember ült bent művészien elrendezve, hogy sokat mutassanak.

A botrányhajhászok, mert ilyen sok van, váltig kérdezték:

— Hát hol az az indignáció, amely fenyegetőleg lebegett a Ház fölött?

— El van téve a jégre és ha szükség lesz rá, elővesszük

Az indignációnak híre-hamva se volt. Egyik ásítozott, másik állatfejeket rajzolt a kiosztott székvárosi reformjavaslat tiszta lapjain. A nemzeti ellenzék unatkozva könyökölt a padokban, a szélsőbalon alig ült valaki — csak Madarász papa várta a Csáky-féle válaszokat. De ezek csak az ülés végén jöhetnek.

Azalatt szédítő gyorsan lettek holmi apró javaslatokból törvények. Egymást követték az előadók, és szemmel láthatólag hízott, vastagodott a törvénykönyv, mint a Hatvani professzor híres vénasszonya.

Künn a folyosón megjelent az osztrák miniszterelnök, Windischgrätz herceg, magas, nyurga férfi (Apponyinak az alakjával) vékony, piros arcú, mosolygó, élénk kék szemekkel, fitos orral — és nagyon rossz fogakkal.

Wekerle miniszterelnököt kereste, hogy bemutassa magát neki.

A mamelukok kevélyen dörzsölgették a kezeiket:

— Úgy, úgy. Most már itt Budapesten csinálják az osztrák minisztereket. Nemrégén itt volt Krieghammer, most Windischgrätz van itt . . . Bezzeg, ha a mi Wekerlénk ment volna magát bemutatni Taafféhoz az osztrák képviselőházba, milyen lármát csapna az ellenzék, hogy ott antichambrirozik az osztrák miniszterelnöknél.

Déltájban sorra került az előljárásságok reformja, igen csekély érdeklődés mellett, pedig mind Polónyi, mind Holló, mind pedig másrésről Mezei Mór, de kivált Hieronymi komoly, tartalmas beszédeket mondtak, mire a javaslatot egyhangúlag elfogadta a Ház — a részletekről hétfőn lesz szó.

Azután a Csáky-válaszok következtek. Ezekkel is meg volt mindenki elégedve.

(És még ezt a jámbor parlamentet meri valaki rágal-mazni !)

Most Győrffy Gyula terjesztett elő egy interpellációt a nagyváradi nőegylet ügyében, természetesen az apácaszempontot védve.

Károlyi Gábor fölháborodva kiáltott fel:

— Előbb a jezsuiták! Most az apácák! Nem kellene! Vajay dühbe jött a közbeszólóra:

— Pojáca! — sivitá feléje öblös hangon.

— Reverendás paprikajancsi! — viszonzta Károlyi mérgesen.

Az ellenzék lanyha kedéllyel hallgatta Győrffyt, ki mindjobban átcsap a »Magyar Állam« rétvjére. A kormánypárton pedig többször feltört a gúnyos hahota. Amik mind lehangoló jelek lehettek Győrffy előtt, hogy a Ház a Hieronymi álláspontján van.

Az óra már kettő felé járt, a napirend kimerült — midőn végre jött az a szcéna, melyet a »november 4-i béké«-nek fog

a történelem nevezni, s amely szerint a megüzent hadjárat *személyi része* elintéztetett.

Bizonyos ceremóniákhoz volt kötve.

Horánszky Nándor volt a herold, aki felállott s bejelenté, hogy a miniszterelnök a honvédszobor-vitánál előfordult incidensre vonatkozólag nyilatkozni kíván, amiért is felkéri, hogy nyilatkozzék.

Kürt nem volt nála, pedig úgy illett volna ehhez az ódon formához a háromszori kúrtharsogtatás.

Wekerle aztán felállt s szép, csengő szavával konstatálta azt a bizonyos öt forintot, amelyet e referáda elején említettünk, s meyhét a véletlen vetett föl még jókor a gyűjtőívekről. (Ki tagadhatná ezek után, hogy mégis van gondviselés.)

Mire Apponyi is nemes hangon tartott nyilatkozatban ösmerte be, hogy a miniszterelnök is megtette a maga hazafias kötelességét ez irányban.

— Éljen Wekerle! Éljen Apponyi! — hangzott elszórtan innen-onnan, s a Ház azzal a hittel oszlott szét, hogy a téli ülések talpából a tüske ki van véve.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Hetedik levél

— Miért nem írhattam levelet? —

Kedves feleségem, Klári!

Szemrehányó soraidat vettem ma, hogy mióta eljöttem otthonról a múlt pénteken (sohase indulok többé pénteken), semmi életjelt nem adok magamról, hogy hol vagyok, mit csinálok, és miért nem értesítelek a helyzetről?

Lehetetlen, lelkem — ne is haragudj. Öt-hat levelet is eltéptem már. Mire a levelem végére érek — mindig megváltozik a helyzet.

A vasúton idejövet még azt mesélgetem az útitársaknak, hogy Apponyi nem adott a honvédszoborra semmit, Wekerle pedig adott egy forintot.

Mire ideértem, már akkor úgy állottak a dolgok, hogy Apponyi adott öt forintot és Wekerle semmit.

Szombaton este megírtam neked azt a nevezetes fordulatot, hogy az ív, amelyikre Wekerle írt, elveszett, s hogy az én kétszáz forintnyi adományom is ezen az íven volt. Emlékszel, lelkem, mikor egyszer ennyi hiányzott a repce árából? Akkor restelltem bevallani. De most már mit titkoljak rajta?

Vasárnap reggel, amint éppen misére mentünk az öreg Beöthy Aldzsi bácsival, betérek egy trafikba, márkot venni a levélre, hogy becsapjam a ládába — hát a lapokból, amiket efféle vásárlás alatt szoktam kutyafuttában átolvasni a trafikban (mert a mai világban takarékosnak kell lennünk), látom, hogy megint megváltozott a helyzet; Apponyi öt forintot adott a honvédszoborra, Wekerle pedig háromezer-hétszázat.

Így vándorolt a dicsőség Wekerlétől Apponyihoz és Apponyitól vissza Wekerléhez; én csak néztem, néztem, s elszakítván az immár elavult tartalmú levelet, vártam egy napot, hogy hátha még kisül az az új ív, amin Apponyi háromezer-hétszázötven forintot adott — de a kormány hihetőleg lakat alá tette az íveket, hogy ne tudódjék ki több, s így Wekerlénél ragadt a major summa.

Nagyon örültünk ennek mi, mamelukok. Olyan volt ez nekünk, mintha egy csatát nyertünk volna — s mintha a szerencse ezzel állandóan hozzánk szegődne.

Nyomban az a hír kezdett kiszivárogni, már az utcákon is beszéltek, hogy a király beleegyezett a polgári házasságba — s hogy ezt már a Házban is be lehet jelenteni.

No, ezt megírom neked — gondoltam —, de előbb még megtudom este a részleteket a klubban.

Már az öltözőben találkoztam gróf Bethlen Andrással, őt szólítottam meg legelőbb:

— Mikor nyújtjátok be, kegyelmes uram, a javaslatot?

— Nem tudom, mikor akarja Szilágyi — felelte a földművelési miniszter jókedvűen és nagyot fűjt. Még orrlyukain át is a liberalizmus szelét éreztem ki.

Az egyik pamlagon a klubban Szilágyi konsziderált Jellinek Artúrral. Odasettenkedtem hozzá:

— Mikor méltóztatol benyújtani a javaslatot?

Nem gurult haragba, mint egyébkor, hanem egyszerűen

egy barackot nyomott a fejemre (még most is megvan dagadva a helye), és így szólt ásítózva:

— Mi közöd hozzá!

Körülöttem bámulva suttoztak a mamelukok: »Milyen gyöngéd ma! Milyen gyöngéd!«

Magam is pompás jelnek vettem ezt — de a publikálás napjára voltam kíváncsi, és fölkerestem Wekerlét, ki a peronoszpóra kiirtásáról beszélt környezetének, olyan játszi humorral, hogy az ember szinte megszerette színgazdag előadásában ezeket a láthatlan apró férgeket.

— Kegyelmes uram — kérdém —, mikorra publikáljátok a felség beleegyezését?

Rám nézett nyájasan, s az ő édes mosolya kíséretében mondá:

— Mikorra akarod, Menyuskám?

Most már meg voltam győződve a király beleegyezéséről (talán már itt is van a Szilágyi zsebében), hanem a napot szerettem volna neked megírni — hogy otthon tőled hallja először a prépost. Benyitottam az olvasószobába, mert Molnár Antalt láttam oda bemenni. Ha Molnár odamegy, bizonyosan azért megy oda, hogy miniszterszapot érez. S csakugyan ott találtam Lukács Bélát.

— Mikor tesztek jelentést, kegyelmes uram, a főlég beleegyezéséről?

— Miért akarod tudni? — kérdé a miniszter kitérőleg.

— Mert eladó lányom van, és megvallom, én még a régi metódus szerint szeretném férjhez adni.

— Akkor hát siess, Menyus, siess, de nagyon siess. Éppen most ment erre Fenyvessy. Egy percre sem merlek feltartóztatni.

(Tyű! Ezek már talán holnap nyújtják be a javaslatot!)

Fenyvessyt ott találtam a biliárdteremben (csak abban a teremben vannak tükrök). Megdicsértem a »Magyar Újság« aznapi cikkét, mire ő udvariasan kérdé:

— Mikor írsz haza?

— Nem tudom.

— Csókoltasd nevemben a Margit kisasszony kezecskéit.

Egyszóval nem bírtam a benyújtási napot kisütni, s hét-főre halasztottam a levélírást.

Reggel Hieronymival találkoztam a Ház folyosóján. Kedves miniszterem nekem, ez talán megmondja.

— Mikor jelentitek be, kegyelmes uram, a fölség jóváhagyását?

— Nem az én reszortom — mondá az ő kérlelhetetlen tárgyilagosságával.

— Jó, jó, de neked is tudnod kell, mikor jelentik be.

— Ma nem — felelte óvatosan.

Ma nem! Tehát valószínűleg már holnap. Minden vérem fölpezsdült az örömtől. Hurrá! Tehát mégis győzött a liberalizmus. Pedig már mondtam neked, Klárikám, hogy milyennek tartom én ezt a mi liberalizmusunkat. Olyannak, mint a Muki sógor híres borostyánkő szipkáját. A borostyán szép, nagy, átlátszó, de egy őskori szúnyog van beleszorulva. Muki azt mondja, hogy éppen a csodálatos szúnyog miatt adott a szipkáért ötven forintot, mert ez teszi műbecsűvé, de én csak mégis jobban szeretném a liberalizmusunkat, ha nem volna benne ez az *összúnyog*.

De mindegy, akármilyen is a liberalizmusunk, most felül van. A Ház folyosója szinte zúgott hétfőn az elevenségtől, zsidongástól. A legvérmesebb hírek jártak szerte. Ma lesz a koronatanács. Ma lesz a döntés. S milyen döntés! A király mindent akar, amit hű magyarjai akarnak. Nem lesz azon a javaslaton változtatás még egy komma se.

Rónay János borsónyi verejtékcseppeket törült le homlokáról — mint mikor a király hiányzik a kvintjéhez, s az utolsó kártyánál kigusztálja.

— No, csakhogy megvan. Nagy megerőltetésünkbe került!

Beksics diadalittasan szólítá meg önmagát:

— Guszti, ez a te érdemed!

Károlyi Gábor gúnyos alázattal köszönté a folyosón átsuhanó Vajajt:

— Jó reggelt, jó reggelt, kedves tisztelendő úr.

Minden ragyogott, csillámlott, még Horváth Gyula is szelíden mosolygott a miniszterekre. Az öreg Madarász vidáman ugrált padról padra, mint egy megelégedett veréb, akinek egy kövér féreg van a csőrében. Rögtön vitte a hírt erre-arra, Kiss Albertnek, Thalynak. »Megvan a polgári házasság.«

— Hamar egy látcsövet! — Ez volt erre Thalynak a felelete.

(Hidd meg nekem, Klári, ez az ember meg fog házasodni, mihelyt a városházán teheti. De a mi Margitunkhoz idősnek tartom, ellenben talán jó lenne a Mancí nénéd... Hogy a Mancí öreg, fogod ellenvetni. Hm! Hiszen éppen azért, hogy majdnem a Rákóczi-korból való.)

Thaly a látcsövet rögtön a hölgykarzatra irányítja, de biz ott nem ült más, csak a szép Miljenov Mirkóné aranyos hímzésű, smaragdzöld ruhában. De most nem érek rá, hogy róla meséljek neked. A Ház hangulatát se rajzolom hosszasan, majd akkorra hagyom, ha hivatalosan jelenti be a miniszterelnök a király »placet«-jét.

De mikor lesz az? Eh, este megtudom a klubban. El is mentem mindjárt öt órakor, s leültem piketírozni Sváb Károly bátyámmal. Nehogy félreérts, Klári! A te kedvéért ültem le. Becsületemre mondom. Mert Sváb Károlynak házai vannak s azokat a partnereivel népesíti be. Gondoltam magamban: hátha kapnánk tőle lakást, ha a kedvében járok. Meghoztam neked azt az áldozatot, hogy leültem veled.

S képzeld, milyen pech! Éppen akkor vetődik oda egy nagy festő, a Ferraris, hogy lerajzolja Jókait. Az öregnek valami jubileumot akarnak csinálni, ahhoz kell a kép. De meg is érdemli. Hatalmas egy író. Cukorral van annak az agyveleje megkeverve.

Meghökkenem, mikor megösmertem Ferrarist. Szent isten, ez most lerajzolja a kártyaszobát, s a feleségem engem is meglát majd a képen. Pedig először ültem le, s akkor is a lakás végett.

De mit tegyek most már, csak tovább kellett játszanom. Játszottunk, játszottunk. Kibicek jöttek-mentek az ő utálatos sablon kérdéseikkel: »Nos, vernek, Menyhért? Hogy megy, Menyhért? Ne hagyj magad, Menyhért!«

Sok-sok ideig játszottunk már, mikor egyszer csak megjelenik a kártyaszobában Molnár Antal.

Nekünk mindez fel nem tűnt, hanem az öreg generális, a Tisza Kálmán, amint megpillantja Molnárt a kártyaszobában, egyszerre kiesik a kezéből mind a tizenkét kártya (pedig tarokk volt közüle kilenc).

A csodálatos államférfi e kis jelből villámhirtelen kezdte kiérezni a helyzetet.

Mi ez? Molnár a kártyaszobában van! Ez még sohase történt! Ha itt van, akkor ez csak azért történhetik, mert bent a társalgótermekben nincsenek miniszterek. Ha csak egy miniszter volna is bent, akkor Molnár Antal is bent volna. Pedig kilencre jár az idő. Furcsa!

Tisza Kálmán odaszólt Molnár Antalhoz:

— Nincsenek odabent miniszterek?

— Nincsenek — felelte bánatos, reszketeg hangon.

Nincsenek! Nincsenek! Egyszerre híre ment kártyaszobához. Nincsenek miniszterek! Megfoghatatlan! Pedig az őfelsége elnöklete alatti minisztertanács már délután volt, és még sincsenek miniszterek.

Hamar megszakadtak a játékok, a képviselők mind a nagyterembe tódultak ki; óh, micsoda üresség volt ott! A gázcsillár homályosan látszott pislogni, mert miniszterek nem voltak. A minisztereket váró képviselők úgy ültek köröskörül a bőrpamlagon, mint az éhes krokodilusok, arcuk be volt esve, szemeik meredten szegződtek az ajtókra.

A nyomasztó csöndben csak néha hallatszott egy-egy nyöszörgő hangon tett kérdés:

— Hír sincs?

— Hír sincs.

— Egy miniszter se volt?

— Egy se.

— De hát mi történt?

A legkülönbözőbb vállvonások voltak a feleletek.

Mindenki sopánkodott, minden arcot bevont a nyugtalanság ólomszürke patinája, csak Tisza Kálmán ment haza közömbösen. A nagy államférfi, aki sohase mutatta, hogy valamit tud, azt se akarta mutatni, hogy valamit nem tud. Ment haza, még azt se mondta most, hogy: »nono«.

Hanem mi mindnyájan ott maradtunk még, vártuk a minisztereket. Az idő múlt, múlt, az óra a tízre járt; ki jönne már most? Már senki se jöhet — mikor egyszerre megnyílik a szárnyas ajtó, és begurult Sturm. A kis Sturm a Lloydtól. Ravasz, apró szemeit szúrósan jártatta végig. Mindjárt átérttettem a szituációt, úgy voltunk vele, mint Kristó-

funkkal azelőtt: ha jött, te mindig azt hitted, hogy pénzt hoz, ő pedig mindig azt hitte, hogy pénzt fog elvinni.

— Mit tudnak? — kérde messziről.

— Látott-e minisztereket? — süvíté feleletül tíz hang is.

Erre egyszerre megértette a Lloyd-beli kis Sturm, hogy mi semmit se tudunk, felemelte a fejét önérzetesen, és hangjába tíz uncia gőgöt kevert:

— Azt nem. De beszéltem azóta Futtakival.

— Futtakival? — Ez nagy szó! Egy ember, aki Futtakival beszélt. Azóta! A koronatanács óta!

Egyszerre felugráltak excellenciás urak, országnagyok és körülvették Sturmot, mint hajdan Deák Ferencet, mikor az a hatalom tetőpontján volt.

— Vele beszélt? Személyesen beszélt vele? Vig volt? Sápadt volt? Mit mondott?

— Futtaki azt mondta, hogy semmi baj sincs.

Ez némileg megnyugtatta a pártot. Hanem azért száz kérdés merült fel még:

— Hogy mondta? Milyen szavakkal, milyen hanglejtéssel?

Bizonyos kellemetlen érzés minden emberben visszamaradt. Hallgatagon, csendesen szaladtunk szét, én egész éjjel nem hunytam be a szemeimet. Kétszer is felkeltem, hogy levelet írjak neked, Klárikám. De hát mit írjak?

Reggel megint a miniszterektől próbáltam valamit ki-vasalni. Soha ilyen begombolt embereket!

Kérdezem Bethlen Andrásról:

— Mikor jelentitek be, kegyelmes uram, a legfelső jóváhagyást?

— Amikor őfelsége akarja.

Fölkerestem azután Fejérváryt, az őszinte katonaember, attól bizonyosan megtudom.

Kegyelmes uram, mikor . . .

Nem hagyott kibeszélni sem.

— Amikor lehetséges lesz — felelte kurtán.

Wekerlével nem bírtam találkozni, az elutazott, hanem ott volt Szilágyi. Isten neki, megkockáztatom. Hozzája léptem vakmerően, behunytam a szemeimet (isten kezében vagyok, történjék velem akármi), s így szólottam:

— Kegyelmes uram, mikor teszitek a Háznak a jelentést?

Rám nézett egy lesújtó tekintettel, aztán elfordult:

— Menyus, ne szemtelenkedj!

Kivártam, míg Pulszky Guszti kiereszti a körmei közül Hieronymit (kabátja mind a két szárnyát tartotta).

Hogy jó kedvet csináljak Hieronyminak, elkezdtem neki dicsérni a budapesti városi magisztrátust. Egypárszor gyanakodva nézett rám, hogy nem bolondultam-e meg, mire siettem átcsapni a témámra.

— Mikor lesz a jelentés, kegyelmes uram, az egyházbizottsági javaslatokban?

— Még most se az én részortom — mondá közömbös hangon. (Ő az egyet en, aki vasárnap is ilyesmit mondott.)

— Jó, jó, de csak neked is tudnod kell, mikor rukkoltok vele elő a Házban.

— Majdcsak — felelte óvatosan és kissé oldalt hajlott, amely végzetes oldalhajlásnál elfogta előlem Darányi Ignác.

Egy nagyobb csoportnál a sakkozókat nézegette Lukács Béla. — Sakk a királynak! — kiáltá Jónás Ödön. — Pszt! — szólt közbe Huszár Károly. — Ne beszélj olyan hangosan! Vége a bástyámnak! — hallatszott újra egy szenvedélyes sakkista sopánkodása.

Ekkor léptem Lukács Bélához:

— Kegyelmes uram, mikor lesz a Házban a jelentés?

— Miért akarod tudni? — kérdé fürkésző tekintettel, de mégis melegen.

— Szeretném arra a napra felhozni a feleségemet, legalább arra az egy napra, hadd élvezze szegényke a karzatról küzdelmeink gyümölcsét. Hát mit írjak neki, mikor jöjjön?

A miniszter elgondolkozott, azután így szólt, kezeit a vállamra téve:

— Ne írj semmit!

Íme, így állnak a dolgok, édes Klárám. S te mégis azt írod, hogy mért nem írok, mért nem tudósítlak a helyzetről?

Hát honnan tudjam én, lelkem, mi a helyzet?

Szerető férjed
Katánghy Menyhért

Ui. Lakás még nincs. De remény van. Sváb Károly, akinek testvérei vannak, tegnap így szólt hozzám a pikétnél: »Hol lakol?« »Vendéglőben« — feleltem, amire valami bizonytalan mormogást hallatott.

Hja, ebben az országban minden olyan bizonytalan — csak egy bizonyos, hogy alig várom, míg itt leszel.

K. M.

Ui. Már elkéstél, lelkem, az eljövettől. Most jön a hír Bécsből, hogy a holnapi ülésen bejelenti Wekerle a nagy diadalt. Mégis derék ember a király.

K. M.

LEVELEK AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL*

Nyolcadik levél

Egy éve cikkeznek már a lapok, lesz-e, nem lesz-e — míg végre meglett. Megvan a király jóváhagyása. Visszajött a javaslat, mint a kisleány az utolsó vizsgáról. Volt öröm a Háznál (a szabadelvű körben), bokréta a pohárban, mosoly az ajkakon, meglegedés a szemekben.

A javaslat nem ment át semmi változáson a király asztalán (pedig jó ideig volt ott), úgy jött vissza, ahogy elvitték, a szüleihez (a szabadelvű párthoz), hanem itthon aztán egyetlen éjszaka nagy változáson ment át (az efféle átváltozások mindig éjjel vannak). Tegnap este még a »szabadelvű párt diadala« volt, ma már az »ellenzék érdeme«. Ebben a ruhában találkoztunk vele imitt-amott. De nem tesz semmit, hiszen így is szép.

Már tíz órakeresztül zsúfolva volt a Ház, ember ember hátán tolongott a folyosókon. Még a mezei hadak is előjöttek, akiket húsz-harminc mérföldnyi távolban talált tegnap este a hír.

Még a legszélső hegyi lakók, Károlyi Gáborék is szép számmal (ötven) gyűltek össze. A vén medve, Eötvös, se restelt kibújni abbáziai odújából, s leült a nagy sörényű Herman mögé, aki vígan dörzsölte vörösre a kezeit, mint a kereskedők valami nagy nyereségnél.

* Katánghy Menyhért képviselő úr, t. munkatársunk, sajnálatunkra hirtelen rosszul lévén a mai ülés elején, e tudósítás megírását egy másik képviselőtársunk volt szíves helyette elvállalni.

Eötvöst az anyapártbeliek mindjárt fürkészni kezdték (hiszen már régen nem látták).

— Nos hát, hogy megy a sorotok, Károly? Hogy vagy megelégedve a vezéreddel, Herman Ottóval?

— Jó vezér, jó vezér — mondá a derekát riszálva, amint szokta —, hanem úgy van a politikai dolgokkal, mint a juhász, akinek ezer pompás birkája van, de ha ellik neki egy hatlábú báránya, mindjárt arra fordítja minden idejét, gondozását.

Nemcsak a padok teltek meg, de a karzat is. Úgy nézett ki a karzat, mint egy virágoskert. Szép leányfejek ragyogtak, mosolyogtak fent hosszú sorban. De méltán is; hiszen ez a javaslat igazsámi lesz, ami őket sokkal jobban érdekelheti, mint a politikusokat, mint teszem azt, Darányit, Jókait vagy Urbanovszkyt, mert ezek vagy nősülnek még, vagy nem, de azok a szép leányok bizonyosan férjhez mennek.

De nemcsak éppen eladó leányok voltak a karzaton, hanem asszonyok is, a többi közt feltűnt egy java negyvenes asszonyság úti ruhában, capuchonnal, szigorú arccal, élénk gesztusokkal. Fürkésző tekintete izgatottan keresgélt valakit a gyülekező honatyák közt.

Sokan megösmerni vélték:

— Ez alighanem Katánghyné — mondták. — Itt van Katánghyné!

Villámhirtelen futott szét a hír. Beöthy Algernon kiszaladt a büfébe, és nem mutatkozott többet. Hiába tartóztatták az okosabbak:

— Ugyan, ne okoskodj, hisz talán nem is egzisztál.

Egyszerre beszaladt egy hírnök: Jön Wekerle!

Morajló hullámmás keletkezett, mintha széláram szelíd patakot fölborzol. Az elnöki emelvényen éppen a jegyzőkönyvet, jelentéseket mormolták.

Most végre kitárult a teremajtó, s fölarsant, mint a fákat csavaró orkán, az éljenzés.

Elöl lépett be Wekerle, az ő szokott csendes, szinte pironkodó mosolygásával. Újdonatúj fekete kabát volt rajta, fehér nyakkendőjén ott röpködött a gyémántos legyecské — hanem a beszivárgó napfényben egyszerre megcsillant félig ezüstösen a fekete haja. (A valutából kiküszöbölhette az ezüstöt — de ravasz az ezüst, és azalatt visszalopta magát a haja közé.)

Utána jöttek a többi miniszterek, azokból is egyik (Csáky), akiket tegnap várt a párt a klubba, s mikor Wekerlét éljenezték, ő áthárítá szerényen:

— Azokat éljeneztétek, akik majd ezután jönnek!

De sem Csáky nem jött, sem Szilágyi — Szilágyi még ma se jött el az éljenekhez. Pedig ebből a dicsőségből az övé a legnagyobb darab.

Úgy tett, mint a durcás gyerek: »Nem kell, nem eszem fácánpecsenyét.« Meglövi a fácánt, de a sütéséhez el nem jön.

Már rég a székeiken ültek a miniszterek, még mindig zúgtak, hömpölyögtek az éljenek — a másik oldalról is felhangzottak szórványosan, mint a távolban kigyúló pásztortüzek.

Végre elhalt a riadalom, s izgatottan várta mindenki, míg az elnök elvégzi a napi szemét szellemi eltakarítását jó borseprős hangon, erre legott síri csönd támadt, s Helfy Ignác állt fel »együgyű ember«-nek.

Ez egy új parlamenti műszó akar lenni, azon különben tiszteletreméltó szerepre, melyre a formalitások kedvéért néha szükség van.

A jó öreg Helfy (vagy bárki más, de most Helfy) például teszi magát, hogy nem olvasta tegnap az esti lapot (pedig még össze is vezett a szolgálójával, hogy későn hozta, aztán maga szaladt a klubba a nagy hírrel, a király jóváhagyásával, útközben száz embernek elmondta, megtelefonálta a Ganz-társulatnak, ahol igazgatótanácsos, megsürgönyözte Kosuthnak Turinba), de még tovább megy a színlelésben, úgy tesz, mintha reggel se olvasott volna lapokat, mintha nem mérgelődött volna az ellenzék bánatos hírlapi merengésein, melyek hasonlítanak a kétségbeesett szerelmesek azon fogásához, hogy elkezdik a marmancsvirág fehér levélkéit tépdelni: ha vajon szereti-e a király, amit jóváhagyott, és hogy szereti? Szívből? Színből? Egy kicsit? Sehogy?

(Hát iszen majd erre is megjön a felelet.)

De nem erről van szó most (ámbár lehetne szólni), hanem Helfyről, aki úgy tesz, mintha semmit se tudna, s megkérdi Wekerlétől, hogy mi lesz már azzal a javaslattal, megadja-e rá a király az engedélyt vagy nem, mert már nagyon izgatott az ország a kíváncsiságtól. (Pedig már a verebek is csiripelik az eredményt.)

Mindig mosolyt fakasztó forma ez — de azért valószínűleg mindig megtartják a miniszterek. Mert természetes a dolog, hogy ha valakinek *felelni valója van*, egy kérdezőt keres hozzá, ha pedig kérdeznivalója van.. azaz, hogy egy miniszternek mi kérdezni valója lehetne?

Hát mondom, Helfy vállalkozott a kérdező szerepére, akinek arra a mondatára, hogy az ország izgatott volt, közbekiáltja egy ultramontán hang:

— A kormány volt izgatott!

Helfy rövid kérdése után végre fölállott Wekerle, s behízelgő csengő hangján röviden felelte, hogy máris jóváhagyta a javaslatot a király.

— Éljen a király! — tört ki a lelkes kiáltás a teremben.

Nemes volt a Wekerle válasza; szerény, szűkszavú (mert csak a dicsekedés bőbeszédű ilyenkor). Egyszerű válasz volt. Szinte igénytelen. A finom ízlés megsúgta neki, hogy egy ragyogó pompájú kaméliabukétot úgy tegyen le a közvélemény elé, mintha egy csekélyke rozmaringszál lenne . . .

Még egyszer kitört az éljenzés, s vége volt . . . vége . . .

Azaz kezdődött a költségvetési vita a maga szokott formájával, szokott embereivel, a mi Hegedüs Sándorunkkal, az ő Helfyjükkel, aki bezzeg most már megint okos ember lett, mintha valahol a kulisszák mögött átöltözött volna. S ha előbb eltagadta olyanra, amit tudott, hogy nem tudja, most meg már olyat is tudott, amiről harangozni se hallott . . .

De hát így megy a világ . . . S így ment ez ma is. Helfy után jött az ülés végén Horánszky, éppen úgy volt, mint tavaly és mint tavalyelőtt, s ahogy esztendőre lesz és azután örökkön-örökre minden büdzsé-vitánál.

OKOS EMBEREK BESZÉLNEK

Már szombaton híre ment, hogy hétfőn csak az okos emberek fognak beszélni — minélfogva már el is ütötte a tíz órát ma reggel, s még senki sem volt a folyosókon. Alig tudta Bánffy nyélbe ütni az ülést — mert az okos emberek nem vonzanak.

Lassan, apródonkint szivárogtak be a képviselők a padokba, kibontották újságjaikat, elkezdtek olvasni vagy levélíráshoz fogtak. Az ördög hallgassa az okos embereket!

Némelyek a karzatokat nézegették. De ott üres volt minden. Természetes, hiszen híre ment, hogy hétfőn az okos emberek beszélnek.

S csakugyan az okos emberek napja volt. Már az ülés prelúdiuma is az volt, hogy egy okos ember (Tisza Lajos gróf) egy okos beszédét (a szegedi beszámolót) kezdte megmagyarázni, a nem okos emberek még egyetlenegyszer felmorogtak, mint mikor utolsót pislant a kialvó mécs — s ezzel átadatott teljesen a tér az okos embereknek.

Holló tartott egy okos beszédet, amit csak az okos emberek hallgattak végig, végül benyújtott egy határozati javaslatot a választói jogosultság tágításáról és a főrendiház képviseleti alapon leendő szervezése iránt.

Utána a holló szakállú Zay Adolf tartott egy professzori disszertációt a közigazgatásról és az egészségügyről, végiglejtván elméjével az összes belügyi kérdéseken. A képviselők nagy része elaludt — az elnöki csengettyűvel kellett őket felköltögetni, de az elnök szeméi is egyre apróbbak lettek.

Egy kis oázis volt Apponyi felszólalása, de ma Apponyi is végtelenül okos volt, és megmondta őszintén azt is, hogy ez a mostani béke nem béke (a hadüzenetek nagy mestere restellné ennek beösmérését), s egypár tárgyilagos és helyes megjegyzést tett úgy a reformokra, mint a jövő belügyi politikára nézve.

Bekoronázta a mai napot Hieronymi szép beszéde. A »geometra miniszter« (ahogy gúnyosan nevezték a mágnáskörökben eleinte), olyan hatalmas erővel, oly izmos marokkal látszik máris átgyúrni a belügyi helyzetet, hogy mindenkinek imponál. Beszédeiben a tudás olyan nagy tömegét hömpölygeti s oly biztosan összefutó szálakkal állítja a hallgatók elé reformterveit, hogy még a Molnár Józsiások is bólingatnak a fejeikkel: »De iszen, ez már okos ember!«

Így folyt a mai ülés. Az okosak beszéltek. — Nem is volt ellentmondás, zaj. Simán fognak megjelenni a beszédek a Naplóban és a lapokban. Ha volt is közbeszólás, az is szakszerű, kifogástalan, illedelmes és tárgyilagos.

Volt valami borzasztó ebben az okos tárgyalásban, valami természetellenes. Mindenki otthontalanul érezte magát. Nyugtalan fészkelődés támadt itt is, ott is. A Ház félóránként más volt. Az első félóra emberei megszöktek, az újak kedélytelenül bámultak egymásra. Az írói karzatok vidám, csevegő népe szétszaladt. Valami sajátságos dermesztő légáram hatolt be a tanácssterembe. Az ember olyasvalamit érzett, mintha akadémiai felolvasásokat hallana.

Azok a képviselők, akik künn szoktak üldögélni a folyosón s a kiszivárgó hírekből állítják össze fejükben az ülés lefolyását, egyszer se kérdezték ma:

— Ki beszél? Mit mond?

Hiszen csupa okos emberek beszéltek, és ezek csak okosat mondhatnak. Hogy melyik okosat melyik okos mondta, az nem érdekelt senkit.

Minden elromlott ezen okos emberek kezében, még a pártkötekedés is. Holló jobbról is láthatott bólingató fejeket, mint ahogy Hieronymi balról is. A jámbor gyorsírók, akik alig győzik írni máskor az ő zárjeles észrevételeiket (ez az ő hatalmi körükbe esik) »Nagy zaj«-t, »Ingerültség közbul«, »Nyugtalanosság jobbról«, »Zajos derültség« stb., ma olyan szegények voltak, mint az elátkozott halász, aki egész nap nem bírt fogni egyebet, mint egy olyan kicsiny keszeget, mint az ujjam, ma, mondom, nagy szorultságukban még azt is zárjelbe tették Hieronymiról: (mosolyogva).

Ez a mosoly volt az egyetlen verőfény ennek az okos napnak a történetében.

A jó öreg Prileszky, mikor az ülés végén elhagyta a termet, egy óriási ásítással (amelybe beleférne vagy két igazgatótanácsosság) így sóhajtott fel:

— Nem ér semmit. Okos volt, jól ment az ülés, de unalmas volt. Adjátok vissza nekünk a nem okos embereket is. Azokkal együtt szép a világ.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Kilencedik levél

Kedves feleségem, Klári!

Ah, mennyire bolonddá tettek, édesem! Amint a múltkor benézek a Házba, úgy déltájban, egyszerre csak azzal fogad Perczel Béni, akinek kötelessége mindent tudni.

— Itt van a feleséged, Menyus!

A váratlan öröm, hogy itt vagy, annyira megzavart, hogy rosszul lettem; fejem szédülni kezdett, lábaim megrogytak, barátaim egy bérkocsiba ültettek erőszakkal és hazavittek. Titokban azután kinevettek. De mit tehetek én arról, hogy olyan vajszívem van, és hogy olyan nagyon szeretlek.

Csak délután sült ki, hogy álhír volt, hogy nem te voltál, hanem egy vidéki asszonyosság. Ne is tegyél olyat, szívem, hogy tudtom, hírem nélkül jöjj fel.

Itt most rettentő csendesség van. Az ellenzék olyan, mint a kezes bárány. Hát még a Károlyi Gábor, a rettentő Károlyi Gábor mivé lett? — Valóságosan egy kis csengettyút lehetne a nyakára kötni ezzel a felírással a nyakszalagon: »A szabad-
elvű párt kedvence«.

Az anyapárt is szelíd, gyűretlen, mint a pihenő tó. Csak Polónyi vet bele néha egy-egy kavicsot. Ugronék szintén megszavazzák a javaslatot, sőt az Apponyiék környékéről sem szivárognak ki rossz hírek. Már szinte türelmetlenül várják ők is, mikor dolgozza ki Szilágyi az indokolást.

Amire csípősen jegyzi meg gróf Andrássy Tivadar:

— Most már nem is szükséges. Csatolja be indokolás gyanánt a Schlauch memorandumát.

Egyszóval nincs többé ellenség. Mondom, hihetőleg a nemzeti párt is velünk fog szavazni, persze olyanformán, mint Mikszáth írja az Almanachban találóan (mert néha a vak tyúk is talál szemet), hogy »a varjú is megeszi szorultságból a cseresznyét«, de voltaképpen mással él.

Ami pedig a mi pártunkat illeti, eszembe jut róla, hogy a múltkor egy szakajtó üres tojást láttam a konyhában.

— Mire valók ezek a héjak, Klári, mért nem dobod ki?
— kérdem.

— Miért dobnám ki, mikor hasznukat veszem — felelted.

— Hiszen üresek.

— Éppen azért, te golyhó. Mert alkalmasok arra, hogy azzal töltsen meg, amivel akarom.

S valóban, finoman készítetted el, mire az ebéd bekövetkezett, megtöltvén őket ízes hús- és rizsvagdalékkal.

Wekerle nem szól semmit (ő nem dicsekvő ember), de valahányszor szétnézek a klubban s látom a ritka jó hangulatot a tojásbéjak között, mindég eszembe jut, hogy Wekerle is ért a tojások elkészítéséhez.

A párt, mondom, harcra kész, s csak úgy szörcsög benne a liberalizmus (néha ki is loccsan a Beksics cikkeiben). Mindössze egypár miséző mágnás van, aki nem szavazza meg a reformjavaslatokat; ezeket úgy őrzi Wekerle, mint a két szemefényét, hogy valahogy ki ne menjenek a szabadelvű klubból, hogy mindég szemünk előtt legyenek, rajtuk látván mint határcölöpökön, hogy mekkora darabot haladtunk mi többiek.

Annyira rendben van már minden, hogy Csáky miniszter egészen elbúsulta magát: »Hiszen nincsen már itt semmi munka, megyek a főrendiházba.«

Megindult erre a miniszterkeresés (de néha a jó szemű tyúk se találja meg a szemet). Mindenkit megláttak, csak Berzeviczyt nem, aki egy évtizede viszi a kultuszügyeket magas nívón, jó parlamenti szónok, nemes jellem, hű munkatársa a zajtalan munkában Trefortnak, Csákynek, s a legutóbbi diadalban (mert nagy győzelem ez, Klári, hidd el) övé az egyik rész — de mit ér mindez, hiszen csak megérdemli, hogy miniszter legyen; s hogy megérdemli, az nem elég. Ebben a predikátumos országban az érdemnek is van predikátuma. S ez a »csak«. Csak érdem.

Éppen erről beszéltem a folyosón Bánffy elnökkel.

— Hidd el, Menyus — mondá —, a mostani nehéz időben a legfőbb kellék, hogy egy tekintélyes kaszinótagot találjunk. Az, ha azonfelül még esze is van, éppen nem árt. Hát nincs igazam?

— Igazad van, kegyelmes uram — feleltem Bánffy-nak (aminthogy igaza is van ebben a speciális esetben).

— De ne vedd ezt valami arisztokratikus felfogásnak — mondá később.

— Ellenkezőleg. Hiszen máris nagy haladást méltóztatol konstatálni, hogy nem árt, ha esze van. Azelőtt ártott.

Még aznap beajánltattam magamat a kaszinóba, meg kellett tenni, Klárikám, a jövő érdekében. (Hidd el, hogy ez jó befektetés.)

Este elmentem a klubba, s folyton a nagyteremben tartózkodtam, hogy a miniszterek tekintete előtt legyek. Úgy ültek ott a nevesebb képviselők a pamlagokon, mint a nedves ruhadarabok, kiterítve a napfény irányában. Wekerle tekintete vidáman siklott el felettünk.

Mindenféle neveket emlegettek. Minden perc egy jelöltet kölykezett. Most gróf Károlyi Tibor! Nem jó lenne-e báró Roszner Ervin? Villámként futott a hír: Roszner az újabb kombináció. Az óramutató csak mászott az öreg klubi órán, mely olyan egykedvű ketyegéssel mutatja most is az időt, mint mikor még Deák Ferenc vagy Szapáry László is itt járkáltak alatta. Tiktak! Tiktak! A harmadik, negyedik tiktaknál már Eötvös Lorándnál járt a miniszterek fantáziája, még egy-két tiktak, és már Dániel Ernő is ott úszott a láthatatlan ködből szótt, ködként illanó lisztán . . .

Egyszerre, mintha látomány keletkeznék, elkáprázott a szemem, a szívem hangosan kezdett dobogni, a látomány egyre közelebb jött felém, s ez a látomány a vállamra tette a kezét és megveregette — mert a látomány nem volt más, mint Futtaki.

Miniszterváltozások idején rendszeren a Futtaki orra érzi meg legelőbb a leendő minisztert. Futtaki megveregette a vállamat — mire lázas hullámvás, suttogás futott végig a termen.

— Ő lesz? — kérdé a hirtelen hozzánk szaladt Prileszky, rám mutatva.

— Sajnos — felelte Futtaki mosolyogva —, ő nem gróf. Hiszen ha gróf lenne!

Ez a szó nagy szöveget ütött a fejembe. Ha gróf volnék? Persze, ha gróf volnék. Gróf Katánghy Menyhért. Pompásan venné ki magát. S ujjammal odarajzoltam a levegőbe a betű-

ket: Gróf Katánghy Menyhért, magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Az ördögbe is, nem lehetne ezen valahogy segíteni? Az öreg gróf Nákó jó emberem, hátha adoptálna. Nosza elindultam az öreg Nákót keresni. Mindenki csodálkozott rajtam, olyan furcsa volt ez. Tíz év óta nem tudakozódott élő ember Nákó gróf után. Nem volt a klubban. Ez már baj. Lássuk csak, ki van még itt gyermektelen gróf?

Ott tarokkozott gróf Pongrácz Károly; melléje ültem, s mikor rájött az osztás, félrehittam:

— Kedves tábornokom, nem volnál szíves engem adoptálni?

Nagy szemeket meresztett rám.

— Hogy jut eszedbe ilyen szamárság?

— Karriért szeretnék csinálni a te grófi neveddel.

— Eredj, bolond! Hiszen most polgárminisztérium van.

— Hát nem egyezel bele? Hát nincsen rá mód?

A tábornok jószívű ember, nem akarta egyenesen megtagadni, így szólt hozzám:

— Tudod mit, Menyus! Egy eset van rá, ha őfelsége rám parancsolja.

— Jól van, tábornok — mondám szemrehányólag, keserűen. — Isten megáldjon. Légy ezentúl is gyermektelen!

De a tábornok csak mosolygott, s gyöngéden szorongatta kezében atyai szeretettel a »csipésből« kibontakozott pagátot, s még hallottam messziről a hetyke hangját: »Tizenkét tarokk, a gyermek utoljára«.

Bosszantott a gróf tagadó válasza és fel nem foghattam. Milyen könnyen juthatott volna fiúhoz? S mégis elutasította. Más embernek mennyit kell vesződnie, míg fölneveli, kitaníttatja, megházasítja, képviselővé választatja, s ő egyszerre megkapna engem fölnevelve, kitanítva, széles látókörrrel, nagy műveltséggel, még menyé is lenne. De a tábornok mindezt meg nem gondolta. Ezek a katonák mind olyan könnyelműek!

Komor gondolatokkal, elégedetlenül mentem vissza a terembe, s elkezdtem magamat demokratának átjátszani.

— Hej, jobb volt Tisza alatt. Akkor még nem volt ilyen grófmánia, gyerekek!

De hidd is meg, Klári, hogy a mi generálisunk nem kutatta, mikor minisztert keresett, gróf-e, nem gróf-e: ha valakinek be volt a himlője oltva, az már miniszter lehetett. Az az egy kvalifikáció volt csak a sine qua non, hogy be van-e oltva a himlő ellen? De meglehet, hogy Fabiny még a himlő ellen sem volt beoltva.

Azonban alighogy beértem a terembe, már azt újságolták, hogy Csáky maradása az újabb kombináció.

Úgy is lett: megmaradt Csáky — ami általános örömet okozott a pártban, s azóta helyreállt a csend, a lapokban megbolygatott nevek eltűntek egy időre a forgalomból. Minden visszatért a régi kerékvágásba, a gothai almanachot becsukták és beteszik a könyvtárba. A világ tovább fog folyni, s Berzeviczy ezentúl is önfeláldozással fog virrasztani dolgozóasztalán, hogy az ország értelmét tovább fejlessze; — az igazán nem árt, ha még egy kicsit emeli. Se neki, se az országnak.

Mi pedig tárgyaljuk tovább a költségvetést, mely olyan sebesen perdül, mint az ördögmotolla.

Valami sokat, érdekeset erről nemigen írhatok neked. A Ház most olyan, mint mikor a vendégeidnek azt mondd, hogy ez után a sárgarépa után mindjárt a sült malacot találják föl. A sárgarépa-hozzá se nyúlnak. Mindenki leteszi a kését, kanalát. Mindenki az egyházi javaslatokat várja.

Ma a földművelési költségvetést tárgyaltuk.

Idevigyázz, asszony! Különös dolgot mondok neked. Te, aki babonás vagy és hiszel a kísértetekben, nem fogsz ezen csodálkozni, de engem valami különös félelem fog el.

A bécsi Burgnak is megvan a maga fehér asszonya, sőt a mi házunknak is megvan a speciális kísértete (a táncoló hordó a padláson), ócska váraknak, hidaknak, erdőségeknek külön kísérteteik vannak, de azt még az öregapád se hallotta (pedig az is képviselő volt), hogy a földművelési büdzséknek külön kísértetjük legyen.

Valahányszor a földművelési büdzsé jön, mindig egy fehér lepedős rém jelenik meg az ellenzéki embereknél.

Síri szag támad, rejtélyes széláram borzongatja meg az idegeket, s megjelenik Tisza István alakja.

Az ellenzék keresztet vet magára, s vacogó fogakkal rémülten összeség:

— Tisza István lesz a földművelési miniszter. Meg kell akadályozni. Ne hagyjuk Bethlent!

Bethlent senki se bántja ugyan, mert derék államférfi, jó miniszter, államtitkárja jeles, népszerű ember a parlamentben. Tisza István ugyan nem tud a miniszterségről semmit, vadászik olyankor valahol, de az mindegy, az ellenzék azért testével fedezi Bethlent a láthatatlan látomány ellen, és megoltalmazza minden gonosztól; a költségvetését pedig elfogadja szó nélkül, cukrot vegyítve a kritikájába. A költségvetés után a félelmes kísértet (dicsértessék a Jézus Krisztus) szépen elvonul, köd előtte, köd utána, úgy tűnik el, ahogy jött, hogy esztendő ilyenkorra szokott, borzalmas lepedőjében megint megjelenjen . . .

Ez már így van néhány év óta.

A többi miniszterek mind irigylik ezt a *házi kísértetet* . . .

Jaj, sok megfoghatatlan van a föld felett, édes Klárikám!

Szerető férjed
Katánghy Menyhért

Ui. Lakásra határozott kilátásaim vannak. Irántad érdeklődő parlamenti körökben hírlik, hogy az új bihari főispánnak, volt képviselőtársunknak, ki most költözött át Nagyváradra, van egy alkalmas kiadó lakása. Személyesen vele kellene megbeszélni, s váltig kérdezősködöm a belügyminiszter úr excellenciájánál, mikor hívja fel a fővárosba?

— Most egyhamar nem — felelte Hieronymi —, hacsak valami román mozgalom nem támad.

Úgy áll tehát a dolog, édes fiam, hogy türelemmel kell bevélnod, míg a románok mozognak. K. M.

NEHÁNY MEGJEGYZÉS ÉS NEHÁNY MÉREY LAJOS

Perczel Béni (akinek buzgóbb mamelukot még anya nem szült) nem győzte bejárni a folyósókat.

— Ne menjetek el! Várjátok be már, míg bevégződik a földművelési büdzsé.

De a kormánypártiak egyre széledeztek, fogytak.

— Ugyan ne beszélj, Benjámín. Hiszen nem eshetik Bethlennek semmi baja. Polónyi örködik az élete fölött.

S valóban, bár egyre fogyott a párt a déli órák után, Bethlennek nem lett semmi baja. Mert Bethlen burokbán született. Ötvenegy hétig mindig csak a kormánypárt szereti, az ellenzék ötvenegy hétig hideg, morózus irányában; egy hétig pedig rajong érte.

S mindig ezen az egy héten perog le a földművelési büdzsé.

Viharos éljenzés közben rakta be iratait táskájába, s aztán mint a rigorózumot szerencsésen letett diák, ragyogó mosollyal hagyta el a termet, amely idő alatt Szilágyi rakta ki iratait kopott, fekete bőrtárcájából. Csak az egy Wekerlének van újdonság, erős, sárga bagaria táskája, amely kitart legalábbis húsz évig.

Az igazságügyi tárca kezdődött most unalmasan, vonatottan. (Nem sokat ér ez a nagy béke.)

Kicsike szónokok keltek fel rendre, ami lankadtságot jelent a tanácssteremben, elevevényt a folyosón, hol Beöthy Algernon csurogatja széles jókedvét.

Az öreg Kovách József jön be (az utolsó hároméves országgyűlés tagja), valamelyik minisztert keresi, miközben melegen rohan eleibe Beöthy Aldzsi.

Az aggastyán révedező szemekkel, kapkodó memóriával ösmergeti.

— Hát nem ösmersz, bátya?

— Bizony . . . azaz . . . valóban nem jut eszembe.

— Gondolkozz csak — nógatja Beöthy, mintha a memóriáját akarná elősegíteni. — Ki volt itt a te idődben a legokosabb ember?

— Tisza — jegyzi meg Kovách József —, de

— Igen, igen, de Tisza után . . .

Az öreg Kovách csak gondolkozott, csak törte a fejét, de bizony nem bírta kitalálni (ami nem is csoda, mert Tisza idejében egyáltalán nem volt második okos ember). Mindez kedélyes derültséget keltett a folyosón.

Várady Károly néhány megígért javaslatot sürgetett az igazságügy-minisztertől s szemére hányta a Csemegi Károly mellőzését.

Szilágyi, mint mindig, hatalmas erővel felelt, Csémegei mellőzését igazságügyi érdeknek mondotta, nyilatkozott a javaslatokról is, általános helyeslés közt, s beszédében kemény szavakkal illette a meg nem bízható ügyvédeket.

— Minden ügyvéd megbízható — szólta közbe Mandel Pál, ami zajos, gúnyos derűtséget szült az ügyvédellenes levegőjű Házban.

Később maga Mandel is úgy magyarázta a közbeszólását, hogy úgy érti a megbízható szót, hogy minden ügyvédet meg lehet valamely ügygel bízni.

Az ülés további részéből az igazságügyi büdzsék egy új rémalakja, Mérey Lajos bontakozott ki, mint Aphrodité a tengerből. Ő beszélt, ő kérdezett, Szilágyi neki felelt, azután megint ő beszélt és megint felelt neki Szilágyi, mire ismét beszélt és ismét felelt Szilágyi; fél kettőre ilyenformán nézett ki a fekete tábla:

1. §. Mérey Lajos.
3. §. Mérey Lajos.
4. §. Mérey Lajos.
5. §. Mérey Lajos.
8. §. Mérey Lajos.

Minélfogva még hétfőn is mindig Mérey fog beszélni, és talán azután is, örökkön-örökké. Amen.

Az utókor bámulni fog és azt fogja hinni, a Naplót lapozgatva, hogy az 1892-i országgyűlésen legalábbis öt-hat Mérey Lajos ült az ellenzéki padokon.

Aminthogy ülnek is ott többen — de álnevek alatt.

A HÁZ ASZTALA

A valódi asztal inkább csak mint frázis él az emberi képzeletekben, asztalos keze nem faragott azon semmit, csak a szónokok gyalulták, enyvezték, terítették.

Van ugyan egy asztal, amely emberi kézzel is megfogható, ott áll és kezdődik a tanácsterem mediumán, a gyorsírók asztalán túl, egypár hegyivel fölállított törvénykönyvvvel, mint egy kivicsorított fogsorral, de ez az asztal csak *árnyéka* a képzeletbelinek.

A képzeletbeli az igazi, az úszott ma ünnepi fényben, csillámló gyertyákkal és mécsesekkel beragyogva, a lábai pedig szinte megcsikordultak a nemzet számára lerakott ajándékok terhe alatt . . .

A költségvetés unalmaiban elálmosodott Ház ma egy pillanatra fölpezsdült. Az újságok napok óta hirdették, hogy ma nyújtja be az igazságügyi-miniszter a polgári házasságról szóló javaslatot, mire újra megtelt a tanácssterem. Az írói ketrecek a rogyásig, fent pedig a hölgykarzaton a törvényjavaslat objektumai, apák, mamák és rózsás arcú kisleányok várták türelmetlenül a nagy szcénát.

Minden az esemény bélyegét viselte. Künn a folyosón újságírók ostromolták Regele igazgatót a javaslat egy-egy példányáért. Fent a főrendi páholyban Schlauch Lőrinc törülgette izzadó homlokát a zsebkendőjével. A száműzött Eötvös kevélyen ült be régi helyére — s ma úgy érezte, mintha ő lenne itt otthon, s a szomszédok az idegenek. Apponyi is előjött, aki nélkül úgy nézett ki majdnem két hét óta a balszárny, mint egy nagy vagon sor mozdony nélkül. Mind, mind összegyűltek az érdekes alakok, a megvívandó csaták vitézei, középkori páncélos lovagok, ott mozgolódott élénk gesztusokkal Ugron, s búsan merengett maga elé a »kis Vaszary« (Gyórfy Gyula), a gondos választékú cukros babát, Szapáry Lászlót, egyszerre négy-öt ponton is látni lehetett, amint futkározott és kapacitált. Az öreg Pongrácz kedvetlenül pödörgette nagy bajuszát: »Az ördög vigye el ezeket a dolgokat!« Asbóth kevélyen emelte magasra a fejét, mint valamikor Szent László, monoklija vészjósón fénylett s ajkain gunyoros mosoly ült, mintha mondaná: »Hiszen ez csak az eleje, csak az eleje.«

De még az se volt. Még előbb át kellett esni a hadügyi költségvetés hátramaradt tételein, azután jöttek a kisebb tárgyak, s itt szóba jött a királyi udvartartás.

Apponyi meleg szavakban adózott a királynak és a kor-mánynak a kivívott eredményekért. Horváth Gyula kedvetlenül rángatta a fejét ide-oda; az ő lapjában az volt, hogy József főherceg csinálta a magyar udvartartást.

De mihelyst szóba jött a dolog, mindjárt várni lehetett, hogy nem sokáig marad meg a József főherceg érdeme;

Hódossy Imre elvette a főhercegtől és odaadta az ellenzéknek. Az ellenzék csinálta a magyar udvartartást.

Ugront ideges harag fogta el, hogy Apponyi Wekerlét dicséri. Nem ért ez az ember az ellenzéki mesterséghez! Főlkelt s annyira kevesellte az eddigi vívmányt, hogy egy percig úgy fordult a dolog az ellenzéki elmékben — hogy se József főherceg, se az ellenzék, hanem mégis csak Wekerle csinálhatta ezt az értéktelen csecsebecsét. Nyomban be is nyújtott egy határozati javaslatot, hogy egy *teljes* magyar udvarról nyújtson be törvényjavaslatot a kormány.

A miniszterelnök hatalmas beszédben fejtegette ezt a kérdést. A fővillanyozott párt többször tört ki zajos tetszésben. Mellőztetni kérte az Ugron javaslatát, mert az udvartartás rendezése a király dolga, nem a törvényhozásé.

Megrázzván sörényét Herman Ottó, intett a jegyzőnek, hogy ő is szólni kíván. A mamelukok lelkesedését lehűteni egy kicsit. Neki is ment a királyi rezolúciónak, a »vívmány«-nak annyira, hogy most már talán abban főttek a szélsőbali elmék, hogy József főherceg nem csinálta, se a nemzeti párt, se Wekerle, hanem csinálta az egészet Albrecht főherceg.

E kedvező hangulatban még egyszer szólott Ugron Gábor határozati javaslata mellett, midőn megnyíltak a szárnyas ajtók, s beléptek a nap hősei, Szilágyi Dezső és gr. Csáky Albin.

Ideges hullámmás, mozgás támadt a teremben. A képviselők helyeikre csörtettek. A beállott elhelyezkedési zajban elveszett Ugron minden szava, Perczel Dezső elnöki csöngettyűje mit sem segített ezen.

Szinte zajtalan léptekkel haladott keresztül a termen a két miniszter, s mégis, mintha a jövő század vonulna be a terembe, szinte dübörögni látszott a föld a lábaik alatt . . .

Egy-egy táskát hozott mindenik miniszter a hóna alatt. Száz szem fordult a táskák felé. Ezekben van egy esztendei nehéz munka gyümölcse. (De ezek még csak a szőlőszemek, ezek még nem maga a bor.)

Szilágyi alighogy a helyére ért, kezdte kirázni a táska tartalmát, az egyik kezével egy halaványkék borítékú füzetet (a javaslatot), s a mellé, mintha az anyja volna, egy vaskos, terebélyes kötetet (az indokolást), a másik kezével pedig egy zsebkendőt szorítgatott az arcához. Mert nincs tökéletes bol-

dogság a világon. A nagy miniszternek, aki ma annyi örömet szerzett az ország liberális részének, a foga fájt. Éspedig nagyon fájt.

A füzeteket kihúzta (nemhogy inkább a fogát húzná ki, gondolta magában Hock János) hosszan, édesdeden legettette szemeit a kedves magzatán, mely ott hevert az ő búzavirágkék köntöskéjében igénytelenül, és mosolyogni látszott a honatyákra, akiknek ábrázata a mosoly hatása alatt komoly ünnepi színbe burkolózék. A jegyző e pillanatban jelenté:

— Az igazságügy-miniszter úr szólni kíván.

Mélységes csönd lett. S a miniszter egyikét mondá a legtömörebb beszédjeinek. Cicero se beszélt szebben, mikor a foga nem fájt. Önérzetes volt, de nem dicsekedett. Tárgyilagos volt, de nem száraz; mikor a javaslat alapelveit fejtegette, eszméi fönségesen ereszkedtek le az emberi elmékre, mint logikából összegyúrt kemény sziklák. Mintha egy egész hegy ész szakadoznék diribdarabra . . .

A kormánypart zajos éljenzésben tört ki egyszer-kétszer. A nemzeti párton Horváth Gyula helyeselt zajosan. A szélsőbalról éljenek is érkeztek, de szórványosan.

Általában a nemzeti párton szakadozás látszott ma, s már az Ugron javaslatánál is kétfelé szavaztak. A párt »nagyurai«, Károlyiék, Wenckheimék nem voltak jelen.

Szilágyi egyre beszélt, és talán el is felejtette, hogy a foga fáj. Beszédje alatt egyszerre elringatva fennkölt érzelmekbe a hallgató, nőni látta a Wekerle-kormányt. Mind a kilenc miniszter a helyén volt s egyre nőtt, nőtt, a hangulat nagytőüvegén át; annyi volt már a nimbusz, hogy a hatalmas szónok kezdte már kiosztogatni a nagy garmadából másoknak is, fölmenő ágon. A reform küzdelmeit vázolva megemlékezett Horvát Boldizsárról, ki már egy negyedszázad előtt lelkesedett ez eszméért.

Hatalmas éljenzés morajlott fel a teremben, melyben e nagy napon nincsen már az aggastyánnak széke, de az az éljen eljut majd az ő csendes zugába is, s megszépíti az alkonyt, mint egy napsugár, amelyik váratlanul jön télen, a zúzmarás ablakon át kandikál és nevet be.

De mit dicsérjem én a Szilágyi beszédét. Egy beszédet, melyet minden ember el fog olvasni. Bevégezte, megújult és

meg sem akart szűnni az éljenzés, s letette a kék füzetkét a Ház asztalára (azahogy elvitte a teremőr), s ezzel vége volt. Azaz, dehogyan volt vége.

Fölemelkedett gróf Csáky Albin. Az a nemes államférfi, aki megteremtette a szilárd, férfias jellem mintáját a kormányzóknak.

Ő is hozott be egy liberális magzatot a táskájában, »a gyermekek vallásáról« szóló javaslatot, s ő is letette azt nagy éljenzés közt a Ház asztalára.

A Ház asztala görnyedezett a nagybecsű ajándékoktól, mintha karácsony estéje lenne . . .

Ünnepies hangulat lepte meg a képviselőket. »Öt perc, öt perc!« kiálták mindenünnen. Mintha elég lenne öt percet pihenni egy évig tartó munka felett.

Öt perc múlva elkezdődött a napirend, a karzatok közönsége eltűnt egy varázsütésre, az unalmas napi élet sodra visszatért a maga színtelen, kopott jelmezeiben.

De már ezt nem tűrhette Herman és felszólalt, hogy a történelmi mozzanat hatása alatt függessze fel a Ház a munkát.

Felugrott Ugron Gábor:

— Én nem állok semmi történelmi esemény hatása alatt, hanem egyszerűen egy hosszú beszéd unalma alatt vagyunk.

Nagy zagyva felelés keletkezett.

Történelmi hatás! Nem történelmi hatás! Én érzem. Én nem érzem.

Míg végre hivatva érezte magát az okos Madarász apó helyreállítani a vitát ekképpen:

— Én nem mondom, hogy van történelmi hatás, se azt nem mondom, hogy nincs, hanem csak azt indítványozom, minden indokolás nélkül, hogy ma már ne dolgozzunk többet.

S ez az az indítvány, ami Magyarországon egyetlen pártnak a hangulatával sincs soha ellentétben.

A Ház tehát eloszlott ebédelni — Szilágyi pedig a fogorvoshoz.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

Tizedik levél

Kedves feleségem, Klári!

Nem írtam neked levelet a költségvetési vita folyamáról, mert az igazán nem is vita, hanem egy figurája a quadrille-nek, az egyes miniszterek belépnek a colonne-ba, végiglejtnek a tételeken, kezét fognak az átellenes párokkal, kacér mosolyt adva, fogadva. A hiúbb miniszterek szinte fősóhajtának, mikor tárcájukat letárgyalják, s ott kell hagyniok a helyüket, ahová száll, száll édes illatban a tömjén. Sóhajjal kelnek fel helyeikről öccellenciáik.

— Istenem, milyen szép volt, s milyen rövid ideig tartott!

A hajdani miniszterek úgy féltek egy-egy költségvetéstől, mint a tifusztól; az volt a mondás: »ha az ember bele nem hal, jól érzi magát utána«.

A mostaniak? Azok élveznek. A mostani kormány olyan a két párt, az ellenzék és a saját pártja közt, mint a sonka a zsemlyében (hiszen ösmered, Klári, közönségesen *kanapénak* hívják), hogy két fél zsemlye közé van szorítva a sonka, de mindenkinek vajjal van az oldala bekenve. Sőt az ellenzéki fele még simább. Az ellenzék még jobban szórja a maga szóbokkrétáit lábaikhoz, mint mi.

Ki hitte volna ezt, Klári, még négy hét előtt, mikor olyan nagy vihar támadt a kőszegi királyválaszok miatt?

Az ördög legyen ebben az országban jós. Könnyebb itt miniszternek lenni.

Költségvetési vita tehát voltaképpen nincs is. Mindenki mindennel meg van elégedve. Ott ülök, fiacskám, délelőttönkint a folyosón, s szinte a szívem facsarodik el, látván, hogy kétszáz, háromszáz munkabíró, erős férfi miképp lebzsel itt egész nap, üres semmiségekről beszélgetve s trágár adomákon mulatva. Sokszor a füleimet bedugva menekülök a tancsterembe.

De ott meg az unalom öli meg az embert. Negyvenötven alak üldögel bent, többnyire a szereplő személyzet,

módosítók, indítványozók; mintha egy barátságos szalon volna, nyájasságba öltözött arcokkal, hogy minél kellemetesebbek legyenek egymásnak. Horánszky köhécselni kezd. Fejérváry ijedten nyújtja neki a cukros bonbonnière-jét. A kormánypárti padokon végignyilallik az aggodalmas észrevétel: »A szegény Nándor meg van hülve.«

A karzat kihalt. Egyetlen öregember ül fenn az egész hosszú vonalon, ősz feje leesve a mellére, édesdeden szunyókál. Ez a teremtszít.

De idelent is egymás után nyílnak a szájak ásításra, mintha egy láthatatlan kéz egy láthatatlan harmonikát nyomkodna, s a lecsukott emberi ajkak lennének a billentyűk. Nincs itt már semmi élénk, csak a Fenyvessy szegfűje és a Meszlényi nyakkendője. Nem, ez nem vita, ezt csak Fabiny idegrendszere bírja meg, mert ő hozzá van szokva a kúriai tanácsülések szürkeségéhez.

A Ház Naplójának szerkesztője, Endródi Sándor ködbe borult arccal és kedéllyel panaszkodik:

— Nincs kézirat, nincs kézirat! Tavaly három kötet telt ki a költségvetési vitából, ez idén belefér egy kötetbe. (S meg végig sopánkodva a folyosókon) . . . Borzasztó az, hogy nincs kézirat!

Neki a vita, támadás, a legvehemensőbb összecsapások, országok gabalyodása, miniszteri székek ropogása, mind csak kézirat. Több vagy kevesebb kézirat.

Ucsu is panaszkodik:

— Már én vagyok köztetek felesleges. Érzem, tudom. Már csak én rázom **enyim** fejemet egyedül. A többi fej mind bólingatja jóváhagyólag.

Úgy van, igazán úgy van, valami ígézet, valami bűbáj megkötve tartja az ellentmondás fúriáit, Wekerle a szerencse hóka lován ül, akinek a sörényéből aranyak potyognak, s a patkója nyomán virágok nőnek . . . S e varázslat alatt van a király is. Ki hitte volna? Én nem is tudom, mi lelte őfelségét; Münchenben magyar tószttal koccint, s a múlt napokban váratlanul megjelenik a rezolúció a magyar udvartartásra nézve. Hidd meg, Klára, hogy úgy van. A király megkapta a »Furor Rákócziensis«-t. (Mégiscsak jó mellette az a gróf Tisza Lajos.)

A király nagy erőt öntött ezekkel a Wekerle-kabinetbe. Most már minden sikerül nekik.

Még a polgári házasság is. Félek, Klári, hogy *túlságosan* sikerül.

Hogy miért mondom, *túlságosan*, és miért mondom, hogy félek, ez az én politikám. A saját külön politikám, de erről még neked se szóltam, mert a ti nyelvetek eljár; de most már bevallom neked, hanem esküdj meg, hogy egy léleknek se szólsz.

Én ugyanis eleinte azt a hírt költöttem itt magamról, a miniszterek előtt se titkoltam, hogy reverzálist adtam ott-hon a papoknak.

Pedig jól tudod, hogy nem adtam, nem is kértek. Az én papjaim okosabbak. Egy-kettőnek szimenthali teheneket küldtem, az apát húsz öl fát kért, egynek te hímeztél egy ibolyabárony oltárterítőt, a negyediknek megküldtem aranyrámában a Vaszary Kolos arcképét. Úgy látszik, kevesellte, mert ellenem szavazott és apprehenzívanusán írta: »A nyáját elküldte másoknak, nekem csak a *pásztor* jutott.«

Egyszóval nem adtam reverzálist, hanem csak ravaszkodni akartam itt fenn a klubban; abban a hitben voltam, hogy ez jó, értékes gondolat tőlem. A voks becsen nagy lesz, majd jönnek a miniszterek és levesznek a lábamról. Az pedig nagy élvezet. A gyönyörök eksztázisa az, Klári, mikor a miniszterek leveszik az embert a lábáról. Hozzá jönnek, körülcirógatják: »Ugyan, ne okoskodj. Ha aláírtad, gyújtsanak rá vele a papok a csibukjaikra. Sohase törődj te afféle irkafirkával! Nem volt hozzá joguk! Vi coacta történt. Nem komoly dolog az efféle. Ellenben a liberalizmus ügye szent, a haza java az első. Neked azt mint komoly politikusnak be kell látnod. Aztán nem szabad a jövődet elrontani, mert neked jövőd van, sőt esetleg jelened, ha ambicionálsz valamit. Csak tőled függ, ha valamit óhajtasz, öreg.«

Az ember tartja magát még egy darabig, hogy így, hogy úgy, hogy a kerület nagyon megdrágul vagy el is veszhet. »Lári-fári — vetik ellene erre —, ott leszel meg, ahol akarod . . .«

Így megy ez a lábról való levétel (a politika poézise). Édes, boldogító pásztorórák, mikor majd ez a miniszter,

majd a másik híz be egy sarokba, hogy megejtsen. S te reszketsz, szeretnéd már magad odaadni, de azért még mindig, bár vergődve, hozod fel az ellenvetéseket. De mit magyarázom én ezt neked, Klári? Hiszen ti asszonyok jobban tudjátok ezt.

Hát, mondom, elhíreszteltem, hogy én is reverzálist adtam odahaza.

S attól a naptól kezdve úrrá lettem a klubban. A miniszterek nyájasan fogtak velem kezét. Szilágyi gyakran kérdészködött az egészségem után, s gyöngéden mondá egy ízben:

— Csak olyan komisz kutya ne lennél!

Lukács Béla így biztatott:

— Te, Menyus, hallom, hogy nem tudsz lakást kapni; tudod-e, mit gondoltam, összeállítok neked a pályaudvaron egy csomó szalonkupét, azokban ellakhattok.

A legnagyobb kitüntetések értek; ha egy új bizottság keletkezett, mindjárt beleválasztottak, Perczel Béni még egyszer akkorát hajlott előttem, mint azelőtt, Podmaniczky Frigyes pedig minduntalan megveregette a vállamat:

— Te vagy az én legkedvesebb juhocskám. Élni se akarnék, ha téged elveszítenélek.

Én mindezekre csak mosolyogtam, sötéten, szomorúan, rejtélyesen, mint olyan ember, akinek a lelke tele van kételylyel, borongós fekete fellegekkel.

A szeretet és a ragaszkodás csecsebecsei közt turkáltam, Darányi Ignác vacsorákra hívogatott, s ott előhozta egyszer:

— Reményilem, megszavazod a polgári házasságot!

— Szeretném — mondtam —, de az adott szó, a papoknak adott szó nyomja a lelkiismeretemet. Félek, ha megszegném, mindjárt megütne az istennyila.

Darányi mosolygott, s a mutatóujjával félig tréfásan, félig komolyan megfenyegetett:

— Vigyázz, Menyus, vigyázz! Az Istennek bizonyára vannak nyilai, de azok messze vannak. Hidd meg nekem, hogy közelebbi nyilak is vannak ezeknél!

Bizony vannak. S többfélék vannak. A reverzális kellemi új oldalról kezdtek felcsillámlani. Egyszerre kapni kezdtem a meghívókat bizalmas mágnás szoaréokra, dinér-kre, lunchokre; az asszonyok, ezek a finom, délceg, habtermetű,

nyafogó beszédű kis grófnék, elhalmoztak a szeretetreméltóságukkal, az egyik még kacérkodott is velem. Csinos, barna teremtés, s éppen most építettett egy új házat a Soroksári utcában; fölséges termek, zárt ambitus, gyerekeknek való. Egy jóakaró öreg báróné fülembe súgta: »A kis grófné körül forgolódjék, Katánghy, az adhat önnek lakást.« Lakás! Lakás! e varázsige zúgott fülembe (mert csordultig van már a lelkem ürességgel, szeretnék már magam mellett látni). Elkezdttem a grófnővel foglalkozni, és megvallom, ő is feltűnő érdeklődést tanúsított irántam, s mondhatom, hogy hamis olajbarna szemei vannak. (Nem tudom, hogy ezeknek a nyilait értette-e Darányi.) Bocskásd meg, drága lelkem, Klárám, e vallomásokat, de elszédültem e fényes életbe, ebbe az illatba, ebbe a raccsolásba, s egy szép estén, mikor így szólott hozzám a grófné: »Négyszemközt szeretnék önnel beszélni«, megígértem, hogy másnap meglátogatom.

Dobogó szívvel mentem el a Ház üléséről, Perczel Béni utánam szól: »Ne menj, mert szavazás lesz, ne hagyjuk a minisztert.«

— Ne hagyjuk? Hát ugyan ki akarja bántani?

Csak két immunis lény van most a világon. A fülemile és a miniszter. Azazhogy voltaképpen csak a miniszter, mert a fülemilét, bár mindenki kíméli, de a macska mégis megeszi, ha megkapja, de a miniszterbe ez idő szerint még Polónyi se harap, legfeljebb megnyalogatja.

Elmentem tehát a grófnéhez, esküszöm neked, Klárika, hogy csak a kíváncsiság vitt oda és a lakás; a grófné elragadó volt, szemei ragyogtak, két domború keble pihegve emelkedett.

— Katánghy — szól —, tudja-e, miért hívtam?

— Csak sejtem — feleltem lázasan.

Kezembe tette a kezét. Véré, azt a nemes kék vére, színt hallottam nyargalni a kezereken.

— Bizhatok titoktartásában? — szól halkán, egy édes, elbájoló pillantással.

— Gentleman vagyok.

— Azt jól tudom, de nekem férjem van, aki.

— Tudom, grófné, és esküszöm, sohase fogja megtudni. Két ujjamat ég felé emeltem.

Erre a grófné elkezdte lassan kigombolni keblén a rezedaszín bársony mellénykét, egy perlmutter gombocsa lepattant, legurult, mire lehajoltam a fotel alá fölvenni, s amint odapillantottam újra, már akkor az egyik domborulat hiányzott, mint mikor egy homokbuckát hirtelen elfúj a szél — csodálkozva vettem észre, hogy egy csomó olvasó és egy összehajtogatott írás van a kezében. Azokat húzta ki a kebléből.

— Itt hordom — szólt gyöngéden elpirulva, s szemeit ájtatosan az égre emelve —, mert a férjem az ellenpárton van, ő az eretnekekkel tart. Ezeket az olvasókat küldje el a leánykáinak, kedves Katánghy; ezek őszentsége, a pápa által vannak megszentelve. Emézt az ívet pedig írja alá!

Lehűlve, elképedve vettem át az ívet, mely így hangzott: »Az atya, fiú, szentlélek isten nevében alulírottak kötelezzük magunkat a házassági javaslatok ellen szavazni«, s következett egy csomó név. Egypár képviselőtársam neve.

Fölkeltem s ridegen meghajtottam magam.

— Nem írhatom alá, grófné.

— Hogyan? Miért nem? Hisz ön reverzalist adott.

— Mindegy, de még habozom. Kérek gondolkozási időt. Erre gőgösen biccentett szép fejével.

— Nem akarom önt erőszakolni. Meg vagyok győződve, hogy a mennyei sugallat táborunkba vezet. Tehát menjen, gondolkozzék, imádkozzék, és azután térjen vissza.

Ah, Klára! Mennyi kísértésnek van az ember kitéve ebben a politikában, de én ellenálltam férfiasan; tovább is folytattam a klubban a reverzálissal való komédiát, mert azt hittem, hogy gyermekeimnek és neked hasznot csinállok vele.

Reméltem, hogy nagyon rám szorulnak, s akkor én fogom szabhatni a föltételeket. Hiszen egy darabig szépen is ment. Mikor Kristófunkat ajánlottam, s az egyik miniszter azt jegyzé meg: »Nincs kvalifikációja«, elég volt ellenvetnem:

»Kristófnak nincsen kvalifikációja, nekem azonban van voksom.«

És Kristóf azonnal kineveztetett. Az én voksom a Kristóf kvalifikációja.

Így ment volna ez talán végig, de a király mindent megront. Bele-belakapkod a mi mesterségünkbe, a kormánytá-

mogatásba. Vagy mi támogassuk, vagy ő! De ha egyszerre ketten támogatjuk, akkor csak ő a becses.

S így lőn, kedves Klára, hogy a javaslatok még a Ház asztalára is eljutottak. Hiszen még innen is elég nagy út áll előttük. Sok galyibával, vesződéssel járó út. De a nehezebb fele ez volt. Hej, képzeld csak, mekkora messzeség a néhai Majoros Pista bácsi programtarisznyájától a Ház asztaláig. Pedig eleinte csak ott volt a polgári házasság, s később azután belekerült az Irányi Dániel múzeumába — mert múzeuma csak Irányi Dánielnek volt a szélsőbalon és Komjáthynak. Irányinak volt indítványgyűjteménye, Komjáthynak volt tajtékpipa-kollekciója. Irányi minden esztendőben szellőztette az ő indítványait, mint te a vendégágyak vánkosait, dunyháit egyszer-másszor kirakod a karókra, hogy meg ne dohosodjanak.

S íme, most már a Ház asztalán van a polgári házasság.

Vártam, vártam, no most. No, most már eljön a mi időnk, a reverzalistaké. Egy új kiváltságos osztály leszünk most.

Előre éreztem, hogy rávesznek, tyúkkal, kaláccsal. Még arra is gondoltam, ha *pairschub* talál lenni, Wekerle kinevezet bárónak, átmegyek a főrendiházba egy jó vízi kormánybiztossággal — feláldozom magamat.

Egy hét múlt el azóta, ott ülök a klubban naponkint, Wekerle lát is, mosolyog is rám, de csak egy szóval se jut eszébe, hogy kapacitáljon.

Tegnap már meg nem állhattam, magam kérdeztem meg tőle:

— Hát velem mi lesz?

— Hogyhogy? — kérdé csodálkozva.

— Hiszen említettem volt, hogy reverzalist adtam a papoknak.

— Igaz, igaz — szólt édes vidámsággal. — Hát aztán?

— Azon tűnődöm, hogy mit csináljak?

— Ej, uram istenem, hát szavazz ellene, ha a papoknak megígérted, meg kell tartani a derék, becsületes emberekkel szemben.

Elhalványodva tántorogtam hátra.

— De hát a liberalizmus . . . a liberalizmus!

— Ne törődj vele, Menyus. Annak már nem lesz semmi baja.

Apprehenzívan távoztam el a klubból, egyenesen a kis grófnéhoz hajtatva. Szívem dacot, bosszút lihegett. Beküldtem a vizitkártyámat, a komornyik vitte be ezüsttálcán.

Kisvártatva kijött és így szólt:

— A grófné el van foglalva. Most nem fogadhatja nagyságodat.

— Egyebet nem üzent?

— De igen. Hogy már nem gyűjt aláírásokat.

Ez az én hosszas hallgatásom története. Nagy dolgokon törtem a fejemet. Jól volt ez kigondolva, Klári. De ki bír a királlyal! A király mindent elrontott.

Szerető férjed
Katánghy Menyhért

Ui. Lakás természetesen megint nincs. Nem, nem, a viláért se fordulok ahhoz a bigott, csalfa mágnásasszonyhoz. Ah, Klári, csak egy asszony van a világon . . . egy igazi, derék, példás, jó asszony. De ennek a nevét majd csak otthon sűgja meg

K. M.

SORS BONA

(A házassági reform jövője)

Wekerle is éppen azt a jeligét foglalhatná le magának, amit egykor Zrínyi Miklós, a költő használt: »Sors bona, nihil aliud«; csakhogy Wekerlének még a szerencsén kívül »aliud« is van. Ki hitte volna, hogy mire a javaslat a Házba kerül, akkorra szélcsend lesz minden vonalon a tavaszi fegyvercsörtetések után? Hová lettek a púroszok? Eltűntek egy varázsütésre, mint egy elfűjt felhő. Hát a püspökök ádáz haragjából mi lett? Egy kis csendes tanácskozás a primási palotában, ahol a többség azt határozta, hogy nem visel

háborút (nem ám, mert nincs meg a győzelem kilátása), hanem mindössze egy pásztorlevelet bocsátanak ki (azt is inkább azért, hogy a római szentatya is lásson valamit).

A javaslat tehát diadalmasan vonul keresztül a képviselőházon, szokatlanul nagy többséggel — ami szükséges is, mert a főrendiház ellenző szavazata esetében, ha az alsóház többsége csekély lenne, beállna a nemzetre való fellebbezés szükségére: egy új képviselőválasztás; amit pedig az isten fordítson el az országról. De azt hiszem, a kormánynak se lenne kedves, magukról a képviselőkről nem is szólva.

Ám ez nem következik be. A javaslatnak nagy többsége lesz. A kormánypárt tagjai közül csak mintegy tízen szavaznak ellene, huszonketten pedig eltávoznak a szavazás elől. A veszteség összesen 32 szavazatra tehető. A nemzeti pártból, Apponyival élükön, a liberális árnyalatból 28-an a javaslatok mellett szavaznak, a szélsőbalról ellenben ötven igenlő szavazat várható, a többség tehát impozáns lesz, *ötvennel nagyobb, mint szokott lenni.*

Ezen a kombináción csak az változtathatna *lényegesen*, ha a kormány nem tudná megnyugtatni a gyermekek vallásáról szóló javaslat miatt berzenkedő protestánsokat, kik Kiss Alberttel és Thaly Kálmánnal élükön erős agitációt akarnak megkezdeni.

Ez agitációban bizakodik a püspöki kar is. Ettől vár új bonyodalmakat, aminthogy ez idő szerint ez az egyetlen fekete pont a javaslatok jövőjében, értve ezt a jövőt nem messzebb, mint a főrendiház kapujáig.

A püspökök békés többsége Vaszary vezérsége alatt (ki ez egyszer csakugyan hódol a paxnak) nem akarja a háborút (mert ehhez a háborúhoz is az a bizonyos három dolog kell, amit Montecuccoli mondott), de csak akkor nem, ha a kormány a másik javaslatnál nem enged a protestánsok kívánásainak, ha enged, akkor a határozat szerint minden vonalon megkezdődik a hadjárat.

A kormány nehézsége tehát itt van; ha enged, háborút támaszt maga ellen a papok részéről, ha nem enged, buzgó híveket tántorít el magától a másik oldalon, a protestáns részen, kik különösen a javaslat *első paragrafusát* tartják magukra nézve sérelmesnek; a többi meg volt beszélve velük,

ezen egy paragrafus azonban megbeszélés nélkül jutott a javaslatba.

Mérlegelve a *savoir vivre*-t, a kormánynak kevesebb kára volna abban, ha azokat, akik különben is ellenségei maradnak így is, úgy is a javaslatnak, a protestánsoknak teendő engedménnyel egy kicsit jobban felingerli (mert ezáltal nem vesz szavazatokat), mintsem hogy a nem engedéssel az egyházi ellenségekhez még újakat szerezzen. Ha tehát a kormány praktikus taktikai szempontra helyezkedik, engedni fog a protestánsoknak, ebből háramlik a nagyobb előny — de mint hogy a Wekerle-kormány nem az *engedő kormányok fájából való*, amit egyszer beírt, valószínűleg bent is marad a javaslatban.

Lehetséges e körül némi konfliktus, némi irritáció a túlzó protestánsok részéről, de az aligha verhet mélyebb hullámokat, s éppen nem változtathat lényegesen a felállított számarányokon.

A javaslat tehát emberi számítás szerint óriás többséggel megy keresztül a képviselőházban; ezt érzi mindenki, s napról napra kevesbednek azok, akik skrupulusokat csinálnak az otthon adott reverzálisokból.

Másként áll a dolog a főrendiházban. Wekerle a mai ülésen ugyan reményét fejezte ki, hogy ott is simán mennek keresztül az egyházjogi reformok; de némely beavatottak, kik e tekintetben meglehetősen hiteles számítást tettek, harmincnégyre teszik az oppozíció többségét, amely számból valamit le lehet faragni az *egyenkinti kapacitálással*, amely (úgy mondják) nagy sikerrel indult meg a legközelebbi napokban. De első szavazáskor, hacsak valami váratlan incidens közbe nem jön, a javaslat aligha megy keresztül.

Most aztán vagy a király avatkozik bele, s személyes föllépésével egyenlíti ki az ellentéteket (ami okvetetlenül sikerülni fog), vagy a nemzetre történik apelláció — de ha az alsóházi többség impozáns lesz, úgy ennek éppen nem lehet sok értelme. A *paire-schub*, mely mint mumus bukkan fel némely lapokban, alkalmas gondolat így a Mikulások évadján, de mint komoly következményre gondolni sem lehet. A mi főrendiházunk megteszi azt, hogy egyszer esetleg tiltakozik egy nem ínye szerinti javaslat ellen, de bír annyi polgári böl-

csességgel, hogy a nemzeti akarattal szemben nem szegz mellét makacsul másodszer is.

Semmi kétség, hogy esztendő ilyenkorra már szentesített törvény lesz a Ház asztalára most jutott egyházi reformjavaslatokból, melyekre egy viszontagságos út vár még ez évben, de győzelemmel a legvégén.

KATÁNGHY MENYHÉRT OTTHON

(Vidéki levél)

Már napok előtt elterjedt a hír városkánkban, a sánta telegrafistától hallottuk, hogy szeretve tisztelt képviselőnk sürgőnyt küldött kedves neje őnagyságának: »Pénteken jövök, az állomásnál kocsi várjon. Választók előtt tartsd titokban.«

De van-e a XIX-ik század végén már titok? Mire a vonat berobogott, az indóház és a pályaudvar már fel volt lobogózza. Mi mintegy nyolcvanan, a polgármesterrel élünkön, ott várakoztunk a peronon, jelen volt Katánghyné szül. Bodrogszeghy Klára úrnő is, Menyus fiacskájával és a nagyobbik leánykával, Margit kisasszonnyal. Őnagysága, a képviselőné nyájas megszólítással tisztelte meg a város fejét, tekintetes Kovách Ambrus polgármester urat, és hosszabban beszélgetett főtisztelendő Kozmics Antal apátplébános úrral.

— Milyen szeretetreméltó önöktől, hogy szintén a férjemet várják.

— Gondoltuk, hogy a karácsonyi ünnepeket családjá körében tölti a nagyságos úr. S az országgyűlés már a múlt héten véget ért.

— Igen, de férjemnek még némi dolgai voltak; ő ugyanis a Naplóbíráló bizottság tagja. Hihetőleg ez foglalta el.

A főtisztelendő ég felé fordította a szemeit.

— Utique, a sok munka! S aztán ilyenkor igen érdekes a főváros.

A nagyságos asszony bánatosan csüggesztette le fejét.

— Csak ne volna benne az a nagy lakásszükség! A szegény uram abszolúte nem bír találni lakást.

— Pedig annyi tenger ház van ott! — kottyantott közbe a városi főjegyző, de legott oldalba bökte figyelmeztetésül a polgármester, s igyekezett elsimítani:

— Van ördög! Azazhogy van, van, de... Azazhogy voltaképpen alig van és...

E pillanatban fütty hangzott, nagy nyüzgés, mozgás keletkezék a pályaudvaron, s egy-két horkantással becsuszszant a vonat, mint egy nagy, tekergős kígyó.

Az egyik kupéajtó nyomban kinyílt, s harsogó éljenzés közepette kilépett belőle Katánghy Menyhért, egy sasorrú, olajbarna úr kíséretében. Kerületünk képviselője nyestprémes felöltőt viselt és elegáns utazósipkát, nyakában sárga szíjról lógott le szivartáskája.

Mi, tisztelői, a szokásos félkörbe igazodtunk a kupé előtt, s ft. Kozmics Antal a következő jeles rögtönzéssel fogadta:

»Nagyságos képviselő úr!

Valamint Anteus a földtől nyerte az ő erejét, nagyságod ereje is e földben van, amelyre e pillanatban lépni méltóztatott. Jól tudjuk mi azt, hogy a politika az exigenciák tudománya, és azt is tudjuk, hogy a legkiválóbb államférfiú is marcangoló kételyeknek van kitéve. Lehet-e ez másképp most, az egyház szorongatott állapotában?

Olvastuk híres leveleiben, a páratlan hitvesi szeretet és a rendületlen hazafiság e nevezetes revelációiban, melyek hasonlítanak a Pál apostol leveleihez a belső igazságra nézve; igen olvastuk tépelődését, hogy bölcs elhatározását ide vagy oda vesse-e a mérlegbe, s most jólesik látnunk, hogy idejön nagyságod a földhöz, melytől erejét nyerte, s lehajlik hozzá, de nem mint Midasz, hogy valamit súgjon a földnek, hanem mint Szent Vendelin, hogy valamit kérdezzen a földtől. Oh, a föld felelni fog! Isten hozta közénk, kit kitárt karokkal üdvözlünk itthon, mint egykor földjei Démoszthenészt!»

Katánghy elmosolyodott, s a most keletkező éljenzés alatt két fehérruhás leányka lépett elő, kik egy virágbokrétát

nyújtottak át, mire egy-egy aranyat adott nekik, ezzel a maradandó becsű kedélyeskedéssel:

— Démoszthenész kavicsokat hordott a nyelve alatt, hogy ékesszólóbb legyen, én aranyokat hordok a zsebeimben.

Síri csönd támadt e kicsi intermezzo után, mert mindenki képviselőnk választását várta e nevezetes rögtönzésre.* De mekkora lett a konsternáció, midőn helyette a vele jött magas, olajbarna úr szólalt meg: »Szeretve tisztelt választóim!«, de egészen a *Katánghy hangján és gesztusaival*. Az emberek szája tátva maradt. Soha ilyen csodát! Még maga a távol álló nagyságos asszony is azt hitte, hogy a férje beszél.

Ki ez? Mi ez? Edison-masina ez vagy eleven ember? Mindenki erről kérdezősködött, míg végre kiszivárgott a tömeg közé, hogy ez Bessenyei Ferenc képviselő.

— Afféle bohóca a pártnak — mondák —, aki mindenkit tud imitálni. S ha valamelyik nagyúr nem ér rá ide-oda elmenni, őt küldi maga helyett, hogy az ő hangján beszéljen. Megbecsülhetetlen egy ember! Csak az a kár, hogy a különböző ábrázatokat nem tudja fölvenni. Akkor volna tökéletes.

— Halljuk az igazi Katánghyt! — kiáltá egy-két kapcáskodó hang, kik nem értették el a kellemetes meglepetést, melyet képviselőnk ez alteregójával szerzett. — Halljuk az igazi Katánghyt!

De az igazi Katánghy már ekkor észrevette szeretve tisztelt nejét, s hozzája rohanván, háromszor átölelte, aztán a Margit kisasszonyt csókolta homlokon, s szeretetteljesen hátba ütötte Menyus úrfit.

— Szent Isten, Menyus — mondá az asszony ijedten —, de rosszul nézel ki, de lesoványodtál. Talán beteg voltál?

— Nem volt, hála istennek, semmi bajom.

— Valld be, hogy sokat éjjeleztél. Hiszen kék karikák vannak a szemeid alatt.

* E rögtönzés teljes szövegét nem tudtam, de egy különös gondolatom támadt. Másnap (azaz ma reggel) elmentem az apátplébános úr gazdasszonyához, s a főtisztelendő úr tegnapi levetett ingmandzsettáját kértem tőle. S íme, az egyiken csakugyan megtaláltam plajbással leírva a remek rögtönzés teljes szövegét. Itt küldöm a tisztelt szerkesztőségnek eredetiben a mandzsettát.

— Ah, Klári, te okos asszony vagy. Te kitaláltad, hogy éjjel is dolgoztunk. Azok az átkozott bizottságok!

— Milyen bizottságok, te Menyus?

— Hát nem olvastad, hogy megemmisítettük a hódtsági mandátumot? Az volt csak a nagy munka! Kilenc hónap alatt elvégezni ilyen ügyet! Ah, Klára, te nem érted az ilyeneket. Hát nincs-e valami baj itthon?

— Nincs semmi fontos, csak az, hogy a »Mameluk« orrából kiesett a lánc, és most összeviszsa marcangolja az embereket. Rémület van az egész házban.

A Mameluk nevet ugyanis (nehogy zavarba jöjjön a tisztelt olvasó) egy szelídített medve viseli a Katángyh-kastélyban, kit maga a képviselő úr nevelt fiatal bocsból, s orrán keresztül karikát húzva, arra egy láncot erősített. E lánc miatt, mely mindenütt utána csörgött (mert Mackó úr szabadon járt az udvaron és az ámbitusokon), nevezték el a városkában Mameluknak. A Mameluk senkit se bántott, míg a lánc az orrában volt és lenyűgözte, járt-kelt szelíden, mint a juhászkutya, a gyerekek játszottak, ingerkedtek vele, a bundáját simogatták, de a Mameluk mégsem bántotta őket. De két nap óta valahogyan kiesett a lánc a Mameluk orrából, s azóta állat, ember rémületben van. A Mameluk vérfagyasztó dolgokat csinál.

— Ej, ej — szólt Katángy —, bosszant, hogy a Mameluk orrából kiesett a lánc. Már most mi az ördögöt csináljunk?

— Valóságos Szodoma, Gomorra van a házban. A béresek felhúzott puskával végzik dolgaikat az udvaron, a gyerekeket pedig ki sem éreztem. Le kell a fenevadat lövetni.

— Szegény Mameluk, ki hitte volna róla. Nem, mégsem lövötem le, Klára, hátha még vissza lehetne illeszteni a karikát az orrába? Hiszen voltak már ilyesmire példák a történelemben. De te nem tudod, te persze nem hallottál semmit a »púroszok«-ról?

E pillanatban bevégezte beszédét Bessenyei, megint zajos éljenfergeteg támadt, sokan kalapjaikat lengették, mire Katángy egypárszor meghajtotta magát, azután előálltak a fogatok, a Katángy négy almásszürkéje s a kíséret kocsijai.

Szeretve tisztelt képviselőnk maga pattant fel ruganyosan a bakra, a nagyságos asszony a vendég képviselővel a hátsó ülésen foglalt helyet, Margit kisasszony, aki, úgy hallik, már jegyben is járna Fenyvessy Ferencsel (de az ünnepélyes eljegyzés csak akkor lesz, hír szerint, mikor az intendánsi kinevezése megjelenik), szemben ült mamájával, Menyus úrfi pedig Julosa nevű fekete póniján a kocsí mellett lovagolt.

Az ablakok mindenütt megnyíltak, amerre az impozáns menet elhaladott, a hölgyek kendőket lobogtattak, egy kisasszony szemünk láttára kitepte virágcserepéből gyökerestül a rozmaringját és Katánghyra dobta a kocsiba. Egyszóval nagy volt a lelkesedés, amit a vendégképviselő még az oktalan állatokra is kiterjesztett, útközben utánozván a kakasok hangját. Nosza, erre az egész utca kakasai elkezdtek Bessenyei úrnak felelgetni, tévedésbe ejtettvén az idő felől — mert még csak délelőtti tíz óra volt.

A kastély kapujában Kristóf úr (ki csak január elsején foglalja el új hivatalát Budapesten) két mozsarat sütött el, az apró Katánghy úrfiak pedig játék trombitáikat fújva várták a »papát« a folyosón, fölfegyverzett béresek sora közt, kik a kőválygó mackóra ügyeltek.

A kocsiór egész lakásáig, sőt a kastély udvarára is be-kísérte, hol a nagyságos úr beinvitálta a díszes és előkelő közönséget a termekbe, s az inasok sódart és konyakot hordtak körül.

Tanulságos volt e mintegy félórai időzés is a két nemes államférfi körében, akik közül kivált szeretve tisztelt képviselőnk igen sok dologról, ami magántársalgásban felmerült, fontos és érdemleges nyilatkozatokat tett. Kijelentéseinek javát azonban fenntartotta vízkeresztre (január 6-án), amikor is a háromkirályok napján fog megtartatni Menyhért napja. A rövid, kedélyes déjeuner-nél természetesen csak per tangentem, triccs-traccsban lehetett érinteni az országos dolgokat.

A valutára megjegyzi, hogy semmi aggálya sincs a siker felett, mert Wekerle egy varázsló. A kilencvenegy éves Fortány egyre bólingatott hófehér fejével.

— Ó az, ó! Tudtam én, hogy eljön, hogy nem marad ott . . . a szigeten . . . ahova azok a kutya angolok elzárták.

— Miről beszél, bácsi? — kérde a képviselő a reszkető kezű aggastyánt, ki mind kiöntögette a pálinkát a kupicából.
— Kit zártak el az angolok?

— Hát őt . . . a Wekerlét . . . a Napóleont. De előjött.

— Régen volt az, Fortány bácsi!

De az öreg, kinek fejében összefoly már a múlt a jellel, s az eltűnt évek csak mint kurta napok szürküllenek előtte, csak egyre pislogott szemöldök nélküli apró szemével, hogy azt ő jobban tudja.

Mindenki mosolygott, csak Katánghy mondá komolyan:

— Ha hinni lehetne a lélekvándorlásban, valóban azt hinném magam is, hogy a Napoleon merész lelke bújt bele. Higgyétek el, urak, hogy rettenetes szerencséje van. Én az olyan szerencséjével mindjárt otthagynám a miniszterséget, s meg sem állnék Monacónál idebb. Ez az udvartartás is! Mernék rá fogadni, hogy két év múlva ideköltözik az egész udvar Budára, úgy, hogy vissza se megy többé.

— No, csak az kellene még — szólt közbe a nagyságos asszony —, akkor még nehezebb lenne lakást kapni.

— Ne nyugtalankodj, Klára. Jó híreim vannak számodra. A Légrádyék háza már tető alatt van.

Flanga fiskális a Hieronymi elmeneteléről intézett kérdést.

Katánghy összeráncolta a homlokát:

— Nem lehetetlen, hogy átmegy a kultuszhoz.

— És miért engedik az urak?

Egy mély sóhaj tört ki képviselőnk széles melléből:

— Mert derekabb ember, mint kellene.

— Az úgy van — vágott közbe dr. Plachta —, a gyerekek közül is elpusztul, amelyik túlságosan jó. Tessék ezt, kérem, megvigyázní.

— Ösmertem Halason, kérem átosan, egy mészáros — jegyzé meg Bessenyei —, aki irtózott a vértől, s mikor egy bárányt le kellett ölnie, mindég kilelte a hideg. Mézdatnak tudni, a mészárosot lelte ki a hideg, nem a bárányt. Nagyon jószívú mészáros volt.

Kristóf úr, aki egy szivardobozt hordott körül, az ellenzék magatartására volt kíváncsi, az egyházjogi reformokkal szemben.

— Az ellenzék — felelte Katánghy — igen jól tudja, hogy a fazekunkban tejföl van. S mint a pákosztos macska, szereti is a tejfölt, szeretne velünk együtt inni, de még előbb szétnéz, meggondolkozik, nem lehetne-e valahogy eltörni a fazekat, mert azt még jobban szeretné.

Kozmics apátplébános felfortyant, hogy erre nem volt szükség, hogy ez a kérdés a hajánál fogva van előrántva, ez mind a Tisza Kálmán praktikája.

— Mert higgyék meg az urak — mondá ingerülten —, az öregnek még mindig nagy befolyása van. S ennek megakadályozására kellene valamit tenni nagyságtoknak.

Képviselőnk ajkai körül finom, ironikus mosoly jelent meg.

— Egyetlen módot tudok rá, ha vagy ötven-hatvan kerület összebeszélne jövőre . . .

— Halljuk, halljuk!

— S ha csupa okosabb embereket küldene fel Tiszánál az országgyűlésre. Tisza befolyása mindjárt megszűnnék. De a kerületek makacsok . . .

— Űgy van, makacsok — bizonyította a patikárius.

A konyakos palackok gyorsan kiürülvén, képviselőnk meleg baráti kézszoritással vett mindnyájunktól búcsút, csak Plachta doktort marasztá ott egy szűkebb körű értekezletre, a mackó úr orrláncának visszatétele tárgyában.

S doktor Plachtának tényleg volt egy ötlete. A mackó szereti a mézet — tehát mézet kell neki adni, de olyan szerben, ami őt elaltatná, a méz tehát egy dézsa spirituszba keverendő.

A dézsát aztán ki kell tenni az udvarra. A »Mameluk« messziről megszagolja a mézet, Bessenyei kidugja fejét az ablakon, s a nőtény medve hangján hívja; a medve odajön, leissza magát, elalszik, s amikor alszik, akkor a Mameluk is jámbor lény, szépen vissza lehet tenni a karikát az orrába.

De a dolog balul ütött ki, s már uzsonna táján villámként járta be a hír kis városunk érdeklődő köreit, hogy a szegény medve ráment a pálinkás mézre, s el is aludt a szesztől, de örökre. Annyit öntött fel a garatra, hogy a szesz meggyulladt a gyomrában. Végre is szép, kellemetes halála volt szegénynek, s doktor Plachta úr is újra bővítette bokros ismereteit eggyel, hogy ha a Mameluknak, már ti. a medvének,

kiesik egyszer a láncos karika az orrából, azt soha többé nem sikerül visszatenni.

Azt hallom, a Menyhért-napi lakomára százötven meghívó lett a kerületbe kibocsátva. Az egész város lázas izgatottsággal várja a nagy napot, mert mint biztos forrásból értesülünk, képviselőnk hosszas, beható nyilatkozatokat fog tenni tőszet alakjában a helyzetről. Futtaki ide váratik.

r. l.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

MK	= Mikszáth Kálmán
MK_m	= Mikszáth Kálmán Munkái. 1–33. köt. Bp. Révai testvérek kiad. 1889–1908 között több kiadást megért sorozat.
Jk	= Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái. 1–32. köt. Bp. Révai testvérek kiad. 1910.
Hi	= Hátrahagyott iratok. (A Jk folytatása) 1–19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
Krk	= a jelen kritikai kiadás
PH	= Pesti Hírlap
PN	= Pesti Napló
VÜ	= Vasárnapi Újság
KNapló	= Képviselőházi Napló (Képviselőházi ciklusonként az egyes kötetek római számmal való jelölése újra-kezdődik)
M	= megjelent (újságban, folyóiratban, könyv alakban)
K	= kézirat
[Szögletes zárójelben]	= a sajtó alá rendezők kiegészítései és megjegyzései

TUDNIVALÓK

E karcolatokkal az eddigi Mikszáth-irodalom érdemben nem foglalkozott. Jegyzeteinknek ezért nincs »Irodalom« rovata.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

A Krk jelen kötete Mikszáth Kálmánnak az 1893. jan. 1-től 1893. dec. 31-ig keletkezett publicisztikai írásait tartalmazza. A korábbi kötetek szerkesztési elvét követve, külön csoportba soroltuk a cikkeket és tárcákat, illetőleg a parlamenti karcolatokat. Mind a két sort azot szoros kronológiai rendben illesztettük kötetünkbe.

Elöljáróban meg kell említenünk, hogy május elejétől szeptember közepéig nem találkozhattunk Mikszáth frissen keletkezett tárcájával vagy karcolatával a napilapok illetőleg a folyóiratok hasábjain, mivel ezekben a hónapokban súlyos betegsége kötötte le minden energiáját és a lábadozás hosszú hetei is inkább csak megfogyott testi és lelki ereje egyensúlyba hozására biztosítottak lehetőséget, aktív írói, újságírói tevékenységre nemigen gondolhatott. (Ld. alább »Mikszáth újabb súlyos és hosszan tartó betegsége« c. összegzésünket a 222—224. lapokon.)

Kevés számú cikke közül felhívjuk a figyelmet a politikai klímát jelző és érzékelő *A miniszterek ravaszága*, *A politikai szagok* és a *Wekerle és környéke* c. karcolataira. A múlt emlékeit idézte fel harminc év elteltével a rimaszombati felolvasása előtt a diák éveiről (*Bevezető a rimaszombati felolvasáshoz*), míg *Az Országos Nőképző Egyesület jubileuma* c. karcolatában a Veres Pálné alapította iskola jeles évfordulója adta az alkalmat arra, hogy meleg szavakkal szóljon a régi kedves nógrádi családról és Veres Pálné lelkes ügyezetetéről. A századvég irodalmi kezdeményezőihez hasonlóan Mikszáth Kálmán is felemás érzelmeket táplált a nemzeti klasszicizmust őrző és mércéként az ifjak elé állító Gyulai Pál, a Budapesti Szemle szerkesztője iránt. Ennek korábbi karcolataiban, az Akadémiát, a Budapesti Szemlét megcsipdeső írásaiban többször is hangot adott. Az év végén, a karácsonyi könyvpiacra látott napvilágot Gyulai Pál összegyűjtött verseinek újabb kiadása. Ezt az alkalmat ragadta meg Mikszáth, hogy a korábbi bántó kritikákat hasonlóval viszonyozza: *Mikor a hóhért akasztják* címmel maró iróniával megírt, szinte pamfletszerű bírálatot tett közzé a költő kritikusról. A támadó cikk folytatását is ígérte, de az elmaradt. Ennek okairól a bírálathoz kapcsolódó jegyzetekben szönlünk a 268—269. lapon.

A parlamenti élet központi kérdése az egyházpolitikai reformok előkészülete, a politikai pártok előcsatározásai is ezekre a kérdésekre vezethetők vissza. Ezért a továbbiakban röviden összegezzük a reformtörvényjavaslatot megelőző fontosabb mozzanatokat.

Az egyházipolitikai harcok kibontakozása és előkészület az összecsapásra

Az egyházipolitikai problémák a kiegyezést követően újból felmerültek, de sem Eötvös József, sem Trefort Ágoston nem tudta haladó közoktatási és kulturális intézkedései ellenére a megoldás irányába terelni ezeket a kérdéseket. A hazai pölgári átalakulás korlátozottságának egyik jele a katolikus egyház hatalmas vagyonának, szellemi és politikai befolyásának fennmaradása volt. A legtöbb sűrlődást a házassági jog rendezetlensége okozta. A katolikus egyház általában tiltotta a katolikusok és nem katolikusok közötti vegyes házasságot, e tilalmat csak akkor oldotta fel, ha a nem katolikus fél ún. reverzálist adott arról, hogy a születendő gyermekek a katolikus vallást fogják követni.

Eötvös József idejében keletkezett az 1868: LIII. tc., amely kimondta, hogy a vegyes házasságból származó gyermekek közül a fiúk az apjuk, a leányok az anyjuk vallását követik; az ezzel ellentétes megállapodások nem bírnak jogerővel. A katolikus klérus ezt a törvényt nem tartotta meg, tömegével folytak az elkeresztelések: a vegyes házasságból származó gyerekeket lelki erőszakkal katolikussá keresztelték.

Ezen a téren nem hozott változást Trefort Ágoston 1884. évi rendelete sem, amely bírsággal sújtotta az 1868: LIII. tc. megsértőit. Trefort utódja, Csáky Albin 1889 őszén újabb rendeletet készített elő az »elkeresztelések« ellen. Még kibocsátása előtt megmutatta a hercegprímásnak és néhány püspöknek. Ők nem értettek egyet a tervszettel, de nem jelentettek be tiltakozást. Csáky Albin 1890 februárjában kiadta »A keresztelési bizonylatok kölcsönös megküldéséről« szóló rendeletét. Ezt követően a katolikus sajtóban heves kampány indult meg a rendelet ellen. Az akcióval több püspök is egyetértett, sőt több helyen a templomi szószéket is felhasználták a nyílt ellenkezés hirdetésére.

A hercegprímás is, a kormány is döntésért a Vatikánhoz fordult; egy megnyugtató pápai megnyilatkozástól várta mind a két fél a konfliktus megoldását. A szentszéki állásfoglalás 1890 augusztusában megszületett: a pápa elutasította az »elkeresztelési« rendelet elfogadását és végrehajtását.

Ez a pápai döntés a magyar kormány számára világossá tette, hogy radikálisabb megoldáshoz kell folyamodni: a részleges vagy teljes állami anyakönyvezés bevezetéséhez, később esetleg a polgári házasság törvénybe iktatásával. Bár a kormányon belül Szilágyi Dezső, Wekerle Sándor és Csáky Albin a kötelező állami anyakönyv bevezetése mellett volt, Szapáry Gyula miniszterelnök azonban nem kívánt gyökeres változtatást. Az 1890 novemberében tartott koronatanácscon Ferenc József is véleményt nyilvánított: kifejtette, hogy nem híve az állami anyakönyvezésnek, mert az gyengítheti a vallásosságot. Ugyanakkor az állami törvények megtartásának érdekében hozzájárult egy olyan bejelentés megtételéhez, hogy amennyiben a Vatikán nem változtat augusztusi döntésén, a kormány szükség esetén

gondoskodni fog a részleges állami anyakönyvezés bevezetéséről. A klerikális körök ezekre a belső, diszkrétan folytatott tárgyalásokra úgy reagáltak, hogy a pápa 1890 augusztusi megnyilatkozását, amelyet addig az alsó papsággal nem közöltek, egy nappal a kormánnyal folytatott tanácskozás után a klérus napilapjában, a »Magyar Államban teljes terjedelmében közzétették. Az újabb kutatások kiderítették, a provokatív kiszivárogtatást a hercegprímási irodaigazgató, Csernoch János, a későbbi esztergomi érsek követte el.

Szapáry Gyula nem kívánta élezni a harcot, a klérus által elkövetett indiszkrécióra inkább fegyverszünettel válaszolt. Simor 1891-ben bekövetkezett halála ezt a látszólagos nyugalmi állapotot még csak prolongálta.

A konciliánsabbnak mutatkozó új hercegprímás, a politikában járatlanabb Vaszary Kolos kinevezése arra készítette Csákyt és a kormányt, hogy újabb kísérletet tegyenek a Vatikánhoz való közeledésre.

Vaszary Kolos 1892 áprilisában Rómába utazott, és a pápa fel-tárta előtte elvi és taktikai megfontolásait, amely mögött a Vatikán-nak az az elképzelése húzódott meg, hogy minden eszközzel segíti a politikai katolicizmus terjesztését, ezzel kívánva feléleszteni az ellany-hult katolikus közéleti érdeklődést Magyarországon. A politikában járatlan Vaszary Kolos félreértette a pápai fejtegetés mögöttes inten-cióját, és úgy értelmezte a pápa szavait, hogy az egyház számára elfo-gadhatóbb a polgári reform, mint a vegyes házasságból származó gyermekek egy részéről való önkéntes lemondás. Ezen a hercegprí-mási értelmezésen felbátorodva a kormány az 1892. májusi képviselő-házi vitában bejelentette, hogy az »elkeresztelési« rendelettel kapcsolo-s viszályok miatt a vegyes házasságból származó gyermekek be-jegyzésére a részleges polgári anyakönyvet kívánja bevezetni. A vi-tában Irányi Dániel megismételte a vallás szabad gyakorlásáról és a felekezetek egyenjogúsításáról szóló korábban is kifejezett nézetét. Apponyi is támogatta Irányi előterjesztését. A képviselőház elfo-gadta Irányi javaslatát, és utasította a kormányt, hogy terjessze be az egyházpolitikai reformokat.

Csáky Albin memorandumban dolgozta ki az új egyházpolitika indítékait és alapelveit, a minisztertanács pedig 1892 őszén, szeptem-berben és októberben tárgyalta meg a Csáky és Szilágyi által benyúj-tott javaslatokat a kötelező polgári házasság és az általános polgári anyakönyvezés bevezetéséről, a vallás szabad gyakorlatáról és az izra-elita vallás recepciójáról. A törvényjavaslat széles hatóköre miatt nézeteltérések támadtak a kormány tagjai között. A kabinet többsége a javaslatot előterjesztő Csákyval és Szilágyival és a velük azonos nézetet valló Wekerlével értett egyet; Szapáry viszont a kötelező polgári házasság bevezetését mellőzni kívánta. A király Szapárynak a véleményét osztotta, a maga katolicizmusával ellenezte a kötelező polgári házasságot. A királyi álláspont kormányválságot jelentett: Csáky azonnal lemondott, de a kormány többsége és a szabadelvű párt nagy része Csákyt támogatta. Szapáry elszigetelődött, de az uralkodó álláspontját képviselte.

Szapáry miniszterelnöki helyzetét, nem az egyházpolitikai, hanem a nemzeti érzékenység újabb sérelme miatti felzúdulás ingatta meg: 1892 novemberében akarták az 1848-as honvédség emlékét megörökítő szobor felavatásának ünnepségét megtartani. A szabadságharcos honvédség és császári hadsereg emlékének összebékítése azt az elképzelést szülte, hogy a budapesti hadtestparancsnok és a honvédség elnöke együttesen koszorúzza meg a szabadságharó emlékét idéző új emlékművet, majd ezt követően hasonló ünnepség keretében illessék koszorúval a közelben levő Hentzi-szobrot is. A gondolat megnyerte Szapáry miniszterelnök és a király tetszését is. De a közvélemény e kettős tisztelgő koszorúzást nagy felháborodással fogadta, az 1886-os Jansky-ügyhöz hasonló felzúdulás támadt. Az indulatok kitörését Szapáry Gyula úgy vélte lecsendesíteni, hogy a kettős koszorúzás tervét teljes egészében elvetette. Ezzel a végig nem gondolt kapkodással nemcsak a szabadelvű párton belüli — az egyházpolitikai reformok túlzott óvatos kezelése miatt amúgyis meggyengült — helyzete vált tarthatatlanná, hanem az uralkodónak is megrendült benne a bizalma, mivel a király számára a legérzékenyebb pontot jelentő kérdésben — a császári hadsereg iránt táplált ellenszenv kérdésében — nem tudott úrrá lenni a közvéleményen.

Szapáry Gyula 1892. nov. 19-én lemondott. Ferenc József dilemma elé került: az egyházpolitikai kérdésekben egy konzervatív irányváltás megakadályozta volna az egyházpolitikai reformok teljeskörű törvénybe foglalását, de akkor a kormánypárti jobboldal és az Apponyi mögött álló erők fúziójára lett volna szükség a kormányképes többség biztosítására. Ennek azonban Apponyiék katonai-nemzeti programjának valamelyes méltánylása lett volna az ára. A katolikus ortodoxia és a dinasztikus-katonai ortodoxia dilemmájából a Habsburg-ház katonai érdeke került ki győztesen: az új kormány megalakítására a liberális, az egyházpolitikai kérdésekben Csákyval és Szilágyival szoros egyetértésben haladó Wekerle Sándor kapott megbízatást.

Wekerle az új kabinet összetételén nem sokat változtatott: új emberként Hieronymi Károlyt belügyminiszterré, Tisza Lajost a király személye körüli miniszterré nevezte ki. Csáky Albin megmaradt vallás- és közoktatásügyi miniszternek, Szilágyi Dezső pedig igazságügyi miniszterként tovább tevékenykedett. Az új kormány legsürgősebb teendőjét az egyházpolitikai reformok megalkotásában jelölte meg.

A szabadelvű párt vezető gárdája felismerte, hogy a politikai katolicizmus agresszív fellépése lehetőséget kínál a liberalizmus elvi alapján álló összefogásra a nemzeti ellenzékkel. A kormány hivatalba lépése után, a kölcsönösen hangoztatott támadó kedvű nyilatkozatok ellenére nem tört ki a politikai harc. Wekerle nem érezte maga mögött sem a király, sem az egész kormánypárt támogatását, óvatosan kerülte az ellentétek kiélezését. A már elkészült egyházpolitikai reform-törvényjavaslatokat egyelőre elfektette, előbb megkísérelte a vetélkedő pártfrakciók bizalmának megnyerését, főként az uralkodó bizalmatlanságának elosztatását. Az utóbbi cél elérése érdekében 1893 februárjában Wekerle elfogadtatta a parlamenttel a közös hadsereg fegy-

verzetének meglehetősen költséges korszerűsítését, ezt követően, a nemzeti ellenzék egyik követelését magáévá téve, előterjesztést tett a külön magyar udvartartás kialakítására.

A magyar politikai élet mindig is a közjogi »frontvonal« mentén polarizálódott, a fennálló pártkeretek keresztelték a liberalizmus-konzervativizmus rendező elvét: az egyházpolitikának mindegyik pártban voltak radikális és mérsékelt hívei is, és voltak ellenfelei is. A szabadelvű párton belüli jobboldal abban bízott, hogy Wekerle hajlandó is lesz, és elég erős is lesz a Tisza-klikk letörésére. Az így megtisztított párt a Nemzeti Párttal fuzionálva mérsékeltlen konzervatív többséget alkothatott volna, amely megmásmította volna az egyházpolitikai reformok kiindulását. Erre a politikai »fegyvertényre« Wekerle nem volt hajlandó, nem tette pártkérdéssé a reformok feltétel elfogadását, de nem lépett fel a »tisztogatók«, az egyházpolitikai reformokat ellenzők, a »púruszok« ellen sem. Így elérte, hogy kormányzása elején csak néhány képviselő lépett ki az egyházpolitikai kérdések miatt a szabadelvű pártból. Sikeresült jó viszonyt fenntartania a két nagy ellenzéki párttal is, ennek következtében a képviselőház és a sajtó is nagy többségben rokonszenvvel fogadta.

A Wekerle-kormány tehát viszonylag kedvező légkörben, 1893 tavaszán nyújtotta be az állami anyakönyvezésről, az izraelita vallás recepciójáról és a szabad vallásgyakorlatról szóló javaslatokat, de az érdemi vitát nem indította meg. A harcot a kulcskérdéssel: a polgári házasságról szóló javaslattal akarta Wekerle megvívni. Ennek betérjesztéséhez azonban még hiányzott a király jóváhagyása.

A magyarországi főpapság tartózkodott az egyházpolitikai harc meghirdetésétől, az alsópapság egy része — ismerve a Vatikán elvi és gyakorlati álláspontját — a szószéket használta fel az egyházi reform elleni harcra. A kormányellenes papi agitáció olykor protestáns-ellenes, többnyire azonban antiszemita színt öltött. A kormány 1893 áprilisában betiltotta az istentisztelettel egybekapcsolt politikai gyűlésezést.

A politikai indulatokat felkavaró kérdésekben az uralkodó, Ferenc József pártatlanságát és semlegességét nyilvánította. Ez a magatartás a belpolitika nyelvére lefordítva az egyet nem értés, a »királyi oppozíció« egyfajta megnyilvánulása volt. Wekerle érzékelte a királyi magatartás politikai tartalmát, ezért 1893 nyarán felajánlotta lemondását, de Ferenc József kibújt a válaszáds elől. Bizalmát nem vonta meg, de az előszentesítést sem adta meg a javaslatok benyújtásához.

A hazai élesedő belpolitikai helyzetet az újabb pápai beavatkozás, az 1893 szeptemberében kiadott »Constanti Hungarorum« című enciklika tovább fokozta. Az enciklika határozott katolikus politikai programot hirdetett meg, felszólította a hívőket, hogy szívvel-lélekkel munkálkodjanak »a vallás igazáért«. Ebben a szent harcban — bízott az enciklika — bizonyára nem fog hiányozni »az apostoli király jóindulata« sem. A pápa egyidejűleg Ferenc Józsefnek is üzenetet küldött: elvárja tőle ebben a nehéz helyzetben az egyház támogatását.

A Monarchián belüli belpolitikai helyzet váratlanul Ausztriában is válságba torkolt: novemberben lemondott a tizennégéve kor-

mányzó Taaffe-kormány. Wekerle ugyancsak lemondással fenyegetőzött, mivel a király »semlegességével« szinte az ellentábort segítette.

A Monarchia mindkét országán belüli politikai válság és feszültség a pápai enciklika és a királyhoz küldött pápai üzenet ellenére Ferenc Józsefet vallási meggyőződése elleni politikai döntésre kényszerítette: 1893. nov. 6-án megjelent a Budán tartott minisztertanácson és a következő nyilatkozatot tette: »A házassági törvényt az ország békés fejlődése szempontjából veszélyesnek tartom. Normális viszonyok között lelkiismereti kötelességemnek érzem, hogy megtagadjam hozzájárulásomat, és vállaljam az ebből adódó következményeket.« Az adott körülmények között azonban »elismerem annak politikai szükségességét, hogy a kormányt a fennálló közjogi alap energikus megvédésében megerősítsem, ezért hozzá fogok járulni a törvény bevezetéséhez«. A királyi nyilatkozat egészen sajátos fenntartással zárult: »Lelkiismeretem megnyugtatósa és egy majdani esetleges igazolás végett azt kívánom, hogy az általam ma elmondottak a minisztertanácsi jegyzőkönyvbe vétessenek fel.« Az öszbirodalmi érdek — bár a lelkiismeret megnyugtatósa szolgáló fenntartások hangoztatása mellett — győzött a vallási érdek és érzelem felett.

Szilágyi Dezső a minisztertanácson elhangzottak után 1893. dec. 2-án benyújtotta a kötelező polgári házasságról szóló törvényjavaslatot. A kormány ezzel a magyar liberalizmus nagy hagyományát, a deáki örökséget váltotta valóra: a jogegyenlőséget és a nemzet politikai egységét erősítette.

A javaslatra a magyar püspöki kar egyhangú elutasítással, közös pásztorlevéllel válaszolt, amit 1894 január elején valamennyi templomi szószékről felolvastak. A püspöki konferencia ugyanakkor hozzájárult a régóta tervezett katolikus nagygyűléshez is. Az 1894. jan. 16-án rendezett nagygyűlés volt az első alkalom, amikor a főrendifőpapi ellenzék hivatalosan is kilépett a parlamenti keretek közül és nyilvánosan is összefogott a közép- és alsópapi irányzattal.

Mikszáth újabb súlyos és hosszan tartó betegsége

MK 1893. ápr. 29—máj. 1-ig felolvasó úton Rimaszombaton tartózkodott (Ld. PH 1893. máj. 2. 15. évf. 120. sz. 9. l.), ahonnan már súlyos betegen tért haza. Betegségéről Mikszáth Kálmánné »*Viszsaemlékezései*«-ben így ír: »Egy-két évvel később Rimaszombatba hívták, egy régi kedves tanárja, Baksay István jubileumára. Nagy örömmel igyekezett, különösen midőn Baksay maga is eljött őt meghívni, de az utolsó napokban kissé rosszul érezte magát, én félve, hogy megbetegszik, megkíséreltem lebeszélni. — Nagyon szeretnék elmenni — mondta —, mert boldog volnék, ha lelkemet megfürdethetném a régi édes gyermekkori emlékekben. El is ment. Három nap múlva sürgőnyt kaptam tőle, hogy estére megérkezik. Nagyon megdöbbsentem, mert a sürgöny nem a szokásos szöveg szerint volt megfogalmazva. Nem állt benne, hogy estére „túrós csuszát” kérek. So-

hasem mondta nekem, hogy miért szokta ezt sürgönyözni, de én tudtam, hogy ezzel azt akarta jelezni, hogy nem beteg, nincs semmi baja. A túrós csuszát mindamellett elkészítettem, hátha csak elfelejtette, gondoltam, de bizony az első gondolatom volt igaz. Beteg volt szegény, mégpedig nagybeteg. A másnapi orvosi konzílium megállapította, hogy már több napja tifuszban van. Később tűnt ki, midőn lassanként bevallogatta, hogy dacára nagy lázainak, mindig végigette a tiszteletére rendezett nagy ebédeket és vacsorákat, nehogy a jó magyar háziasszonyokat megsértse. Hanem meg is adta az árát. Olyan gyomorvérzést kapott, hogy napokig alig volt remény a felgyógyulásához. Már jól bent jártunk a júliusban, mikor annyira jobban lett, hogy szó lehetett arról, hogy elmenjünk a forró városból, valami üdülőhelyre.» (Mikszáth Kálmáné: Visszaemlékezései. Bp. 1957. 235–236. l.)

A PH májusi számai — valószínűleg MK kérésére — egyetlen szóval sem említették, hogy beteg. Mikszáth betegsége azonban súlyosnak és hosszadalmasnak bizonyult, így a lap hamarosan kénytelen volt tájékoztatni az olvasókat: »A „Pesti Hírlap” nagynevű munkatársa pár hét óta gyöngélkedik, így már jó ideje nem is fordult meg a szerkesztőségben . . .» (Mikszáth jegyzetei után. Bevezetés. PH 1893. jún. 7. 15. évf. 155. sz. 5. l. — Teljes szövegét ld. jelen kötet 23–24. lapján.) A PH jún. 25-i száma már pontos tájékoztatást adott az író betegségéről: »Mikszáth Kálmánt a fővárosban sohasem szünetelő tifusz támadta meg. Komolyabb veszély ugyan nem fenyegeti, de azért betegsége súlyos természetű.» (PH jún. 25. 8. l.) A PH júl. 6-i száma újabb részleteket közölt: »(Mikszáth Kálmán más pályára lép.) A múltkoriban már fölemlítettük, hogy Mikszáth Kálmán a „Pesti Hírlap” nagynevű munkatársa, a oszillogó kedélyű író, súlyos beteg. A fővárosban folyton uralkodó tifusz döntötte ágyba és vonta el a munkától hosszabb időn át. Ma már Mikszáth túl van minden veszélyen, de azért 8–10 napig még nem kelhet föl, s aztán is lábadozó lesz még egy darabig. Erről írván, megemlékezünk Mikszáth Kálmán amaz elhatározásáról, hogy az írói pályáról lelép és más foglalkozás után lát, ha mindjárt rövid időre is. Ma délelőtt tudatta ezt egyik tisztelőjével, aki meglátogatta és akinek igen komolyan mondogta a következőket: „Tíz nap óta nem kaptam más táplálékot, mint tejet, és azzal biztat az orvosom, hogy a következő tíz napon át sem adnak semmi mást, csak tejet. Ilyen körülmények között kénytelen leszek az íróssággal fölhagyni, s a sok tejivás után, ha majd fölkelek, elmegyek — szoptatós dajkának.» (Ld. i. h. 6. l.) Ezt a hírt a Fővárosi Lapok szerkesztősége is átvette és *Vegyesek* c. rovatában szó szerint leközlötte. (Ld. Fővárosi Lapok. 1893. júl. 7. 185. sz. 1487. l.) MK betegségéből teljesen csak a nyár végére épült fel, ezt bizonyítja Mikszáthné fent idézett könyve, valamint erről tanúskodik a PH aug. 22-i száma, amely arról tudósít, hogy a Gleichenbergben megtartott István-napi ünnepségen MK is részt vett. (Ld. PH i. h. 7. l.) Megemlíti továbbá Futó Ferenc »Apró történetek c. elbeszélését, melyben beszámol arról, hogy egy kisebb kiránduláson találkozott Mikszáthtal: »[Mikszáth] ez évben egy nagy betegség után elgyöngülten jött oda [Gleichenberg] . . .

Ez volt az első hosszabb útja, biztos javulásának, erősödésének első jó jele. . . . Most már jó színben van az olvasóközönség kedvence. (Fővárosi Lapok, 1893. aug. 24. 1894—95. 1.)

Katángy Menyhért — az álnév és a szimptóma

A Krk korábbi kötetekben már több ízben szólunk arról, hogy a szabadelvű párti mandátum az újságíró Mikszáth Kálmánt feszélyezte abban, hogy olyan kötetlen, könnyed formában szóljon a képviselőház üléstermében történekről, mint azt korábban, az 1887-es megválasztása előtt tette. (Ld. Krk 75. köt. 156., 249—250., Krk 77. köt. 195.)

Az 1893 tavaszán benyújtott egyházpolitikai törvényjavaslatok alaposan megváltoztatták a képviselőház belső világát. A szabadelvű párt tagjainak egy része, kötődésből vagy elkötelezettségéből, fenntartásokkal fogadta a következetes liberális célkitűzéseket követő egyházpolitikai lépéseket. Ezek a körülmények még csak fokozhatták Mikszáthban azt a szándékot, hogy megváltoztassa és megújítsa a parlamentről szóló beszámolóinak formáját. Az év május elejétől hosszasan tartó betegségéből felgyógyulva az ősi ülésszakról írt tudósítások nagy részét már nem a korábbi parlamenti karcolatok modorában tette közzé, új formával jelentkezett: megteremtette Katángy Menyhért vidéki mameluk képviselő alakját, és ezzel az álnévvel aláírva, levélként jelentette meg tudósításait. Az első levél 1893. szept. 26-án látott napvilágot a PH hasábjain, az utolsó 1894. márc. 27-én. Az ebben a számerben írott tudósítások száma összesen tizenkettő volt, ezekből tizenegy az 1893-as év ősi üléséről adott számot, az utolsó, a tizenkettedik több hónapos kihagyással az egyházpolitikai törvényjavaslat egyik fordulópontja előtt, néhány nappal Kossuth Lajos halála után jelent meg a PH hasábjain, és ott a bevezetőben fejtegetett gondolatok fel is sorakoztatták e forma buktatóit, ugyanakkor az író be is jelentette a levelek megszüntetését.

Mikszáth Kálmán az 1893-ban írott tizenegy levélben felvázolta Katángy Menyhért képviselő úr jellemképét: törtető, léha mameluk, nagy cinizmussal figyelte az országot megmozgató eseményeket. Ez utóbbi új vonás volt MK parlamenti beszámolóiban, és ennek kibontakozásában minden bizonytalanság a szabadelvű párton belüli erők megoszlása és polarizálódása is szerepet játszhatott. Katángy Menyhért alakja a pártnak azokat a tagjait képviselte, akiket nem a politikai vagy társadalmi meggyőződés vezetett, hanem akik úsztak az árral, és mindenképpen a felszínen akartak maradni, lehetőleg kihasználva a politikai változások és átalakulások előnyeit: a politikai stréberség jellegzetes figuráját formálta meg tehát Mikszáth Katángy Menyhértben.

Nem állnak rendelkezésünkre adatok arra vonatkozóan, hogy a levelek írásának megkezdésekor mennyire alakult ki Mikszáthban alakjának »jellemrajza«. Minden valószínűség szerint a politikai helyzet alakulása változtatta-formálta Katángy magatartásformáit. Az első,

szept. 26-án megjelent levélben megteremtette Mikszáth az alapköriülményeket: a joggal féltékenykedő Katánghyné nehezen engedte el vidéki otthonából férjét, búcsúzáskor lelkére kötötte, hogy levélben beszámol a képviselőházi ülésekről, mert »legalább addig nem kártyázol napközben, amíg írsz« — tette hozzá nyomatékkal. Azt is hozzáfűzte, hogy a fővárosban »gazdálkodj, Menyus, gazdálkodj s keress minél előbb lakást, hogy én is felmehessek«. Katánghy megígérte, hogy mind a két kívánságát teljesíti. Már megérkezése után első dolga volt, hogy újságot keressen, amely kinyomtatja leveleit, mert így legalább »meggazdálkodhatja« az ötkrajcáros levélbélyeget. A Pesti Hírlap szerkesztősége »vállalta« is a levelek közlését. Ezt a tényt Mikszáth önironikus fordulattal tetézte meg: »Tudom — íratta a maga teremtette figurával —, apprehendálni fog Mikszáth képviselőtársunk, aki eddig szintén ilyesfélét irkált-firkált, de nem igen sikerült neki. Ám ezentúl én veszem a kezembe.«

Ezek a fordulatok vezették be a Katánghy-féle karcolatokat, majd következtek a képviselőházi események egy kicsit lazább, csevegőbb formában előadva, mint a korábbi évek parlamenti karcolatai. A levél végén utóirat olvasható: három rövid tőmondatban arról tudósít, hogy nem talált lakást, de a fővárosi kolera járvány miatt nem »egyezném bele, hogy most feljöjj«.

A parlamenti beszámolók új formájára a lap olvasói azonnal felfigyeltek. Kérdésekkel ostromolhatták a PH szerkesztőségét, vajon ki lehet a levelek szerzője. A Szerkesztői üzenetek rovatban több ilyen érdeklődő levélre válaszoltak. Az első ilyen megnyilvánulás már két nappal az első Katánghy-levél megjelenése után napvilágot látott: 1893. szept. 28. (15. l.) »K. Heréd. Mikszáth Kálmán írta.« Ezt a közlést folyamatosan követték a többi hasonló érdeklődőknek adott válasz: 1893. okt. 9. (7. l.) »Budapest. H. J. I. Mikszáth Kálmán írja...«; 1893. okt. 14. (19. l.) »Paula: ... 2. Persze, hogy Mikszáth Kálmán írja.«; 1893. okt. 15. (20. l.) »A. I. Budapest. Igenis, Mikszáth Kálmán írja az országgyűlési leveleket. A másokra nézve is önmeg van igazsága. Murai Károly országgyűlésről nem szokott írni.«; 1893. okt. 20. (13. l.) »M. Makó. Mikszáth írja.«; 1893. okt. 25. »H. E. Nezsider ... 2. Mikszáth írta...«. Az olvasók hamar élvezettel olvashatták a leveleket, sőt másfél hónappal az első levél megjelenése után már »társ-szerző« is jelentkezett: valaki a vidéken élő Katánghyné nevében és stílusában küldhetett be egy levelet, amelyet Klára asszony egy barátjának »intézett«, ebben továbbítva a férjétől kapott híreket. A szerkesztőség véleménye lesújtó volt: »Egy képviselőné levele barátjának. Nagy vállalkozás és gyöngye erő. És még csak az a mentése sincs, hogy valóban Katánghy Menyhértnek önnagysága írta. A nők le nem írják ezt a szót „ünnepség“ egy világról, mivel jobb ízlésükbe ütközik. Különben nem is ez a baja a levélnek, hanem az, hogy önmeg fogalma sincsen az asszonyi észjárásról, s amellet oly laposan ír, mint egy kir. járásbírósi aljegyző. Az egész nem ér semmit.« (1893. okt. 28. 13. l.) Az olvasók, úgy tűnik, másként is bekapcsolódtak a Katánghy-féle bújócskába: a PH 1893. nov. 26-i számában, ugyancsak a szerkesztőségi üzenetek között a 13. lapon

»Pepi Nsg.« számára a következőt üzenték: »Katánghy Menyhért képviselő úr már megnézte azt az üres lakást, de a konyha nagyon sötét. Nem teheti, hogy kedves nejét ilyen infámis konyhára kárhosszta.« Ez az üzenet is azt jelentheti, hogy volt olyan olvasó, aki üres és kiadó lakásra hívhatta fel a szerkesztőség figyelmét, de az is lehet, hogy ez a válasz szöveg Mikszáth játékoságának köszönhető: így is élővé akarta tenni maga teremtette figuráját. A képviselőházi levelek szerkesztésére vonatkozó kérdések azonban még mindig érkezhettek a szerkesztőségbe: 1893. nov. 24. (14. l.) »K. S. Kaposvár... 2. Természetesen Mikszáth Kálmán.«; 1893. dec. 20. (12. l.) »Antonia... 2. Mikszáth Kálmán írta.«

Az egymás után napvilágot látó levelekből kirajzolódott Katánghy Menyhért jellemrajza, de személyéről az olvasók csak keveset tudhattak. Az már az első alkalommal kitént, hogy kormánypárti képviselő, a második levélben már arra is utalt, hogy »mint napló-bíró bizottság tagja, roppant el vagyok foglalva« (jelen köt. 140. l.), ezt megismételte a harmadik levélben két alkalommal is (jelen köt. 143., 145. l.), sőt az 1894. márc. 27-én közölt tizenkettedik levélben azt írta, hogy két ciklusban volt a naplóbíró bizottság tagja (Krk. 83. köt. 93. l.). Tehát az írói elképzelés szerint hőse legalább az 1887-es választás óta tagja a parlamentnek. De hogy az ország melyik részéből választották meg, arról egyik levélben sem szól. A tizenegyedik levél a karácsonyi ünnepekre hazaérkező Katánghy otthoni fogadtatásáról ad hírt, itt szó esik a »városká«-járól, amelynek pályaudvarán várták (jelen köt. 206. l.) és az otthoni ügyek során ír MK a Mameluk nevű medvéről, amelyet »maga a képviselő úr nevelt fiatal bocsból« (jelen köt. 209. l.). Ez az utóbbi feltételezi, hogy magas hegyekkel koszorúzott vidéken lakhatott Katánghy Menyhért, mert csak ott lehetett módja a bocsot fogságba ejtenie. A hetedik levél egyik utalásából az is kitént, hogy valamiféle földbirtokkal is rendelkezett, mert arra hivatkozott, hogy a répce eladásából származó összegből azért hiányzott kétszáz forint, mert ezt az összeget a szabadságharc emlékét megörökítő emlékműre adományozta. (jelen köt. 171. l.) Azt még megtudjuk a levelekből, hogy jó barátságban volt Beöthy Algernonnal (jelen köt. 154. l.), sőt együtt mentek vasárnap reggel a misére. (jelen köt. 171. l.) Katánghy fiatalkoráról még a tizenkettedik levél egy utalása árulkodik: apjáról megjegyezte »két évig ült vasban azért, mert a Kossuth arcképét találták nála« (Krk 83. köt. 92. l.) Ugyancsak az 1894-es tizenkettedik levélben olvashatunk Katánghy özvegy édesanyjáról, akivel kezdetben együtt laktak, majd Katánghyné és anyósa közötti rossz viszony miatt, a mama »elhurcolkodott a háztól a negyedik faluba« (Krk 83. köt. 90—91. l.), de a két asszony között a rossz viszony továbbra is megmaradt, és amikor az anyósa meghalt, a fiatal Katánghyné még a látszat miatt sem ejtett érte egy könnyet sem. (Krk 83. köt. 91. l.)

Mindössze ennyi »életrajzi adatot« tudhattak meg az olvasók Katánghy Menyhérről. Feleségéről, családjáról valamivel többet. Az az első levélből kitént — természetesen a megszólításból —, hogy

Klárának hívták. De csak a tizenegyedik levélből derült ki, hogy született Bodrogszeghy Klára volt. (jelen köt. 206. l.) Leánykorában zárdai növendékként végezte iskoláit (jelen köt. 146. l.), és ott legfeljebb a Gvadányi-féle történelmet olvashatta. (jelen köt. 164. l.) Korán mehetett férjhez, és a házasságából hat gyermek született. A legidősebb, Kristóf tizenkilenc-húsz éves lehetett már, sokat mulatott (jelen köt. 176. l.), apja, képviselői helyzetét felhasználva, állást szerzett számára a minisztertől (jelen köt. 201 l.), amelyet csak 1894. január elején kellett elfoglalnia (jelen köt. 210. l.), 1894 márciusában már együtt mulatott apjával Pesten. (Krk 83. köt. 91—92. l.) A kisebbik fiú, Menyus anyjával együtt a karácsonyra hazalátogató apja elé ment, majd a hazafelé vezető úton a Julcsa nevű póni lován a hintó mellett lovagolt. (jelen köt. 210. l.) A név szerint megemlíttettek sorát az eladó sorban levő Katánghy Margit zárta, akinek kézesókját küldte Fenyvessy Ferenc (jelen köt. 172. l.), sőt azt pletykálták róla a lakóhelyükön, hogy Fenyvessyvel már jegyben is jár (jelen köt. 210. l.). Az egyik levél megjegyzése szerint tizenöt-tizenhat éves lehetett. (jelen köt. 174. l.) Hármójukon kívül még legalább két kisebb fia, Palika és Gyurika (összeverekedésükről jelen köt. 163 l.) és egy lánya lehetett a leírás szerint Katánghy Menyhértnek. Első levelében még arra kéri feleségét, hogy nyomjon a nevében a pulyák fejére egy-egy barackot (jelen köt. 140. l.), egy későbbi levélben a buzgó katolikus főrangú hölgyről tett látogatásról szólva leírta, hogy a vendéglátója a pápa által megszentelt olvasókat küldött a „leánykáinak”. (jelen köt. 201. l.) A karácsonyi hazatéréskor pedig a név nélkül említett apró Katánghy úrfiak pedig játéktrombitákat fújva várták a „papát” a folyosón. (jelen köt. 210. l.)

Katánghy Menyhétné, született Bodrogszeghy Klára családjából olvashatunk utalást képviselő öregapjáról, azaz nagyapjáról (jelen köt. 188. l.), igen idős Manczi nénjéről, aki koránál fogva Thaly Kálmánnak lenne méltó életpárja (jelen köt. 174. l.), a Pesten lakó Treszka nénjéről, aki hol megjelent a képviselőház karzatán (jelen köt. 141. l.), hol Menyus mulatozásairól pletykált. (jelen köt. 154. l.) Szó esik még a levelek egyikében Klára asszony Kristóf nevű unokaöccséről, akinek állás ügyében Katánghy szinte minden minisztert megkeresett. (jelen köt. 150. l.)

A rokonsághoz tartozott még Muki sógor, aki szintén képviselő szeretett volna lenni, és az elhalálozás következtében megüresedett egyik kerületre áhítozott (jelen köt. 139. l.), híres tajtékpipája megkövült szúnyogot őrzött (jelen köt. 173. l.), másik alkalommal pedig Katánghy álláspontjára volt kíváncsi az egyházpolitikai javaslatokkal kapcsolatban. (jelen köt. 143. l.)

A család pesti elhelyezkedésére alkalmas lakás keresése — mint már említettük — végigvonul szinte minden levélen. Katánghy először a kolerajárvány miatt nem akarta, hogy családja felköltözzön (jelen köt. 140, 142. l.), Bokross Elek öngyilkossága visszatartotta a lakás keresésétől (jelen köt. 147. l.), majd úgy vélte, hogy legjobb lenne a Légradyék által építtetett házba lakást szerezni (jelen köt.

152., 211. l.), a hirtelen jött őszi felmelegedés miatt nem tartotta kívánatosnak a Pestre való költözést (jelen köt. 155. l.). Tisza Kálmán is Nagyváradon tartotta családját, ezt tanácsolta Menyusnak is (jelen köt. 156—157. l.), Vályi Árpád megzavarodása miatt lekészt egy József körüti igen alkalmas lakás kibérléséről (jelen köt. 165—166. l.). A sok kudarc után Katánghy végső »kétségbeesésében« Sváb Károly kártyapartnere lett a klubban, mert azt hallotta, hogy Sváb a tulajdonában levő házakat »partnereivel népesíti be«. (jelen köt. 174., 178. l.) De Katánghy más lehetőségeknek is utána járt: az új bihari főispán megüresedett lakására is gondolt (jelen köt. 189. l.), a MÁV új vezérigazgatója azzal bízta, hogy az egyik pályaudvaron »összeállíttat« számára »egy csomó szalonkupét, azokban ellakhatnak« (jelen köt. 199. l.). Az egyházi agitációt folytató grófnőhöz is az hajtotta, hogy az ő révén esetleg megfelelő lakást kaphat (jelen köt. 200. l.). Az utolsó, a tizenkettedik levél is azzal zárult, hogy még mindig nem talált lakást, de örül neki, mert legalább a tüntetők nem törhetik be az ablakait. (Kkr. 83. köt. 94. l.)

A parlamenti levelek személyes, családi hangulathoz tartozik még a politikai helyzetek érzékeltetésére alkalmazott, a szűkebb családi körből vett hasonlatok beiktatása is. Az összeülő Ház olyan, mint Katánghyné muffja: »megint kopottabb, vedlettebb« (jelen köt. 132. l.); a király is úgy fog járni, mint Katánghy a feleségével: »szóhoz sem lehet jutnia« jelen köt. 140—141. l.); Horváth Gyula beszéde olyan szétfolyós, mint Katánghyné omlett-tésztája (jelen köt. 151. l.); az állam úgy csinál polgáraival, mint Katánghy a feleségével: ha duzzog, teppichet ígér. Akkor egy ideig megnyugszik, majd újból duzzog, akkor megkapja a teppichet (jelen köt. 153. l.); a pártok vitája hasonló a két kisebb fiú, Palika és Gyurika verekedéséhez. (jelen köt. 163. l.) Szilágyi magatartása olyan komikus Katánghy számára, mint otthon a sültmalac szájába tett citrom látványa (jelen köt. 164—165. lk.); a magyar liberalizmust Muki sógor öszszunyoggal ékesített szipkájával állította párhuzamba (jelen köt. 173. l.); a szabadelvű párt helyzetét a töltésre használt tojásbéj képével érzékeltette (jelen köt. 184—185. l.); az egyházpolitikai javaslatok várakozásteli légkörét a vacsora feltalálásának módjához hasonlította (jelen köt. 188. l.); a kormány helyzete a sonkás zsemlyére, a kanapéra emlékeztette Katánghyt (jelen köt. 196. l.); a politikai »lábról való levétel« és az udvarlás összehasonlítása ironikus képet hozott létre (jelen köt. 198—199. l.); Irányi éppúgy minden évben javasolta a polgári házasság bevezetését, ahogy Katánghyné a vendégágyak vánkosait kirakta szellőztetni, hogy meg ne dohosodjanak (jelen köt. 202. l.).

A tizenkét Katánghy-levélről szóltunk eddig, de formáját tekintve a Nyolcadik és a dec. 24-i levél nem Katánghy Menyhértől »származó« írás. A Nyolcadik levelet Katánghy helyett egy képviselőtársa »fogalmazta«, mert ő felesége látogatásának hírére rosszul lett. Ez az írói fogás különben — mint erről a jegyzetekben szóltunk (ld. 393. l.) — abból a tényből fakadt, hogy az egyházpolitikai javaslat parlamenti előterjesztését Mikszáth sokkal komolyabb lépésnek tar-

totta, semhogy a maga teremtette léha és cinikus figurának kezébe adhassa a történetét megörökítő tollat. A dec. 24-i, a Tizenegyedik levél — amely különben az egyházpolitikai reformok elleni klerikális agitáció vidéki módszereit volt hivatva érzékeltetni — egy r. l. szignójú, Katánghy lakhelyéről elküldött beszámoló volt. Itt e karolat jegyzeteiben szoltunk arról (418—419. l.), hogy a kiélesedett egyházpolitikai harcok miatt MK még csak egy alkalommal írt a képviselőház üléséről, a Tizenkötödik levelet, amelyben megfogalmazta, hogy a püspök nagybácsi fenyegetésére hivatkozva hagyta abba a beszámoló írását. Ennek örült a kormány, a naplóbíráló bizottság, az ellenzék, a fővárosi magisztrátus és nem kevésbé örültek a vidéki képviselőtársak, akiket hitvestársaik Katánghy példás férji voltáról akartak meggyőzni (Krk 83. köt. 88—89. l.). Hasonló okokat említett meg Mikszáth 1895 végén az utólagos Katánghy - életrajz, az *Egy fejezet, mely nem tartozik a történethez* c. bevezetőben is (Krk 9. köt. 7—13. l.).

A Katánghy-figura népszerűsége a parlamenti levelek megszűnte után csak fokozódott. Ennek hatására két év múlva Mikszáth megírta Katánghy Menyhért történetét első megválasztásáig a *Nagyságos Katánghy Menyhért képviselő úr viszontagságos élete, kalandjai, szerencsétlensége és szerencsése*, majd 1897-ben az *Egy választás Magyarországon vagy a körtvélyesi csíny* címmel, amelyben Katánghy második megválasztásáról adott számot olvasóinak.

Az első munkában megkomponálja hőse történetét. Katánghy Menyhért Sáros megyében született 1846-ban, iskoláit Kassán és Budapesten járta (Krk 9. köt. 12: 10—18). Apja Katánghy János komposzessor (uo. 16: 4—8), Menyhértnak még két bátyja volt: Károly, a mérnök és Pali, az ügyvéd (uo. 16: 9—10), mindketten elkéstek pályaválasztásukkal, ezért akarta János úr, hogy legkisebb fia orvos legyen (uo. 16: 11—12). Ezzel a választással a család esze, János úr unokaöccse, Katánghy György kir. tanácsos is egyetértett (uo. 16: 20—21), de Menyus édesanyja, szül. Pribolszky Johanna is osztotta ezt a nézetet. Katánghy Menyhért a budapesti orvosi egyetemen végezte tanulmányait, és egyetemi hírnevét a sebészeti gyakorlaton «éltre beszélt» Varga Mihállyal alapozta meg (uo. 18—21. l.). Egyetemi tanulmányai befejezése után hazament, és addig csak élte világot (uo. 22—24. l.), míg apja meg nem halt és az ősi birtokot újra nem verték. Ekkor mindegyik fiúra jutott 3000—3000 forint. (uo. 24: 34—38) Katánghy Menyhért Kassán nyitotta meg orvosi rendelőjét (uo. 25: 4—6), majd egy volt évfolyamtársa tanácsára felcsapott fürdőorvosnak, s a prixdorfi fürdőn kezdte meg praxisát (uo. 27: 27—28). E mozzanatnál MK évszámot is megjelölt: «Az 1876-iki idény nagyon eleven volt Prixdorfban. (uo. 29: 4) Mint a fürdőhely új, tizenharmadik orvosának, nem volt pacientúrája. Abból a célból, hogy beszéltesen magáról, bérelt egy kocsit, ezzel egész nap keresztül-kasul robbogott a fürdőhelyen, úgy téve, mintha mindig betegeihez rohanna (uo. 30—33. l.). Így figyelt fel rá Blandi báróné és első házasságából származó leánya, Bodrogszeghy Klára; mindketten jó partit reméltek az ifjú és jóképű orvosban. Felkeresték rendelőjében, és Klára köhő-

gésés tüdőpanaszának gyógyítását reá bízták (uo. 33—38. l.). Katánghy lézas rohangálásában időnként meglátogatta betegét, rövid beszélgetéseik olyan benyomást tettek rá, mintha gazdag menyaszszonyt remélhetne Kláriban (uo. 38—41. l.). De érzései bizonytalanok voltak, a szezon a végéhez közeledett, pénzre volt szüksége, gyogyultnak nyilvánította tehát Klárát (uo. 41—43. l.). Az elutazás előtt átadott honorárium fejedelmi volt: száz arany. (uo. 43: 39.) Katánghy megdöbbent a hatalmas summán, huszáros rohammal megkérte a leány kezét (uo. 44—50. l.). Három hét múlva megett az esküvő. A családi körben tartott szertartáson ott volt Menyus két bátyja, Klára testvérbátyja, Bodrogszeghy Kristóf és anyai nagybátyja, Király János, a híres erdélyi gýáros. (uo. 51. l.) A nászéjszaka másnapján kitént, hogy egymás csalásainak áldozatai lettek: Katánghynak Klárán kívül négy vagy öt betege volt, Klárának viszont a száz Napoleon aranyon kívül sem vagyona, sem hozománya nem volt. (uo. 55—60. l.) A nagy lelepleződést Katánghy így összegezte: »Összekerültünk, feleség. Úgy kell nekünk.« (uo. 61: 39) Az eltervezett Budapestre való költözésből semmi sem lett. Először Szombathelyen telepedtek le (uo. 62: 13—16), a nyarat újból Pridorfon fürdőorvoskodta, a következő telet Nagyváradon töltötték (uo. 63: 1—4), a harmadik télen jutottak fel Budapestre. Az évek alatt Katánghy praxisa fellendült (uo. 63: 18—20). A fővárosba költözés éve a Mikszáth-kronológia szerint 1879 lehetett. Király János a pesti látogatásai során »gyára« termékével, mandátummal kecsegtette meg Menyust. Ez már »a későbbi években« történt (uo. 63: 32). Majd »egy farsang« alkalmával kijelentette, hogy megvan a kerület, Borontó, amelyik polgármestersége színhelyével, Szentandrással egy megyében található. Király János tanácsára befratkozott Katánghy Menyhért a szabadelvű klubba, elkérte a végrehajtó bizottságtól a borontói kerületet; a helyi főispán iskolatársra volt Kassán, annak könnyű volt a támogatását megkapni. A vármegyében nábobjának névnapján a Király János fondorlatos tervére alapozott taktika szerint megszerezte a jelölést (uo. 64—90. l.) és Katánghy Menyhért »három hónap múlva egyhangúlag megválasztott Borontó országgyűlési képviselőjének«, (91: 1—2).

Mindez a mikszáthi mese szerint 1884-ben történt. A dátumot a regény két összeesengő mozzanata erősíti: a bevezetőben leírja, hogy a Sturm almanachja szerint »az 1884-iki országgyűlésre a borontói kerület választotta meg« (uo. 12: 16—17), és a nagy névnap lakomán véletlenül a körülmények összehozták Vargha Mihály feleségével, akinek elmondása szerint »az uram meghalt ezelőtt tizenkét évvel Pesten a Szt. Rókus kórházban, ketten az anyámmal fogtuk be a szemét.« (Uo. 83: 3—5) A tizenkét évvel korábbi eseményt tehát 1872-ben történt, Katánghy Menyhért akkor jutott orvosi tanulmányai derekára, akkor »beszélte életre« a sebészeti demonstráció halottját, jobban mondvá tetszhalottját, Varga Mihályt. Az első regény záró soraiiban Mikszáth arra utal, hogy a borontói mandátum birtokosát »egy vicinális vasút juttatta vagyonhoz«, így lett Katánghy »gazdaggá, nagybirtokossá« (uo. 91: 16—21).

A Katánghy-levelekből kibontakozó curriculum vitae és a *Nagy-*

*ságos Katángthy Menyhért képviselő úr . . . c. két évvel később írt történet között az első szembeötlő különbség az, hogy míg a *Levelekben* semmi utalást sem találunk arra, hogy Katángthy Menyhért eredeti szakképzettsége orvos lett volna, addig az életrajz az orvosi pályára kerülést és a pályán tett kezdeti lépéseket taglalta a vidéki orvostól a fürdőorvosi álláson át a fővárosi praxisig. Igaz ugyan, hogy az életrajz *A góbék nábobja* c. fejezet bevezető részében a Borontó felé tartó hintóban báró Belendy Péter megyei főispán, a volt kassai iskolatárs, a hosszas út csöndjét megtörve azt kérdezte Katángthytól: »Ugyan, instállak, mi is vagy te voltaképpen, — hogy be tudjalak mutatni.« Katángthy megmondta foglalkozását, a főispán hümmögött, majd megjegyezte: »az is egy nagy baj . . . Orvosból a székely nem csinál képviselőt. Kicsire nézi a doktort.« Katángthy feltalálta magát, azt javasolta, hogy mivel ifjú korában írt egy pár cikket a Felvidéki Magyar Közlönyben, írónak fogja magát mondani. »Szeretik az írókat?« tette fel a kérdést. A reagálás: »A báró vállat vont. — Na!« Ezzel a foglalkozás dolga a továbbiak szempontjából lezárult (Krk 9. köt. 68—69. l.). Többé soha nem esett szó svihák főhőse orvos voltáról, a regény folyamán Katángthy az elszegényedett dzsentri tipikus útját járva — ahogy erre Mikszáth a regény idézett zárósorában is utalt — képviselőségét használta fel anyagi jólétének biztosítására.*

Katángthy orvos voltáról azért is szólnunk kell, mert a Mikszáth-filológia írónk gleichenbergi kezelőorvosának, Závory Sándornak 1914-ben megjelent visszaemlékezése óta számontartotta, hogy Mikszáth tőle hallotta a száz darab Napóleon-aranytól elkápráztatott fiatal, lengyel származású fürdőorvos történetét, aki azonnal házassági ajánlatot tett a dúsgazdagnak hitt páciensének és csak az esküvő után derült ki, hogy a honoráriumként adott száz arany volt az egész vagyonuk (Závory Sándor: »Emlékoim« Galánta, 1914. 61—62. l.). Ehhez a filológiai adalékhoz járul Véber Károly tanulmányának az a közlése, hogy a PH 1893. július 23-i számában »A fürdőorvos regénye« címmel megjelent egy közlemény, amely minden mozzanatában megegyezik a Mikszáth által leírt történettel. (It, 1951. 2. sz. 246. l.) A PH-ban közzétett és a Mikszáth által megkomponált történet végkifejlése között van eltérés. Az újságban közölt eset azzal zárul, hogy az orvost annyira megrendíté a csalódás, a fájdalom s az utolsó kártya kijátszása, hogy megőrült és tegnapelőtt kényszerzubbonyban szállították el a fürdőről.« (PH 1893. júl. 23. 201. sz. 7. l. — Természetesen ezekről a mozzanatokról a Krk 9. kötetében Bisztray Gyula részletesen szól, idézte Závoryt a 188. lapon és teljes szövegében közléte a PH említett cikkét a 189. lapon. (A Krk jelzett kötete azonban nem szól az írói élmény és a megteremtett figura közötti feltételezhető és kitapintható összefüggésekről.) Mikszáthnál a kölcsönös becsapás nem vezetett ilyen komor következményhez, hanem csak előkészítés volt a képviselői karrier felé vezető úthoz.

A Závory által elmondott történet (amelynek hőse ugyancsak a tébolydában kötött ki) és a PH-ban közölt história teljes összecsengése különben arra utal, hogy az újságban szellőztetett, a PH szerint

»a magyaroctól is sűrűn látogatott külföldi fürdő« csak Gleichenberg lehetett. A PH-beli közlés dátuma pedig az 1893-as év július 23. napjára esett, olyan időpontra, amikor már Mikszáth is Gleichenbergben kúrálta magát (ld. előbb a 223. lapon), és nemcsak közvetve, Závory elbeszéléséből értesülhetett az összeomláshoz vezető történetről, hanem közvetlenül maga is tanúja lehetett a végkifejletnek, másoktól is hallhatott egyet s mását a csalódott család orvos magatartásformáiról.

Mikszáth Kálmán még a következő heteket is Gleichenbergben töltötte, csak 1893 augusztus végén tért haza, és egy hónap múlva megkezdte Katánghy Menyhért parlamenti leveleinek közlését. Mint korábban már említettük, e levelekből nem tűnik ki mameluk főhősének eredeti foglalkozása, ez csak a két évvel később megírt életrajzából bontakozott ki, itt színezi regénnyé az 1893-ban személyesen tapasztalt és a PH hasábjain nyomtatásban is megörökített, a szó szoros értelmében valóban az életből merített történetet. Ezért fogalmaztunk előljáróban óvatosan arról, hogy a parlamenti levelek megkomponálása idején mennyire, milyen mélységig alakult ki Mikszáth Kálmánban alakjának »jellemrajza«. Most azonban már hozzátehetjük, hogy az írói textus vallatása megerősíti azt, hogy a mameluk képviselő Katánghy viselt dolgainak írásakor Mikszáth még nem tudta, mivé sikeredik elképzelése. Az általa teremtett figura olvasói körökben aratott népszerűsége arra készítette, hogy megkomponálja előtörténetét, és ehhez a svihákság jellegzetes szimptomájaként felmerült a gleichenbergi családi eset és annak szenvedő hőse. Így tehetette meg orvosossá a később mameluk képviselőként hírhedtté vált Katánghy Menyhértet.

A Katánghy-»megoldás« később is felmerült: a következő években néha-néha még találunk az ő nevével és jellegzetes, szenvedélyes és ironikus stílusfordulatokkal megírt cikkeket, tárcákat, de alakja egy villanásnyira a nagy szatírában, *Az új Zrínyi*-szben is felbukkant (Krk 10. köt. 84. l.).

A szerkesztési elveket illetően két dologra hívjuk fel az olvasók figyelmét: a közzétett parlamenti karcolatok jegyzetapparátusát változtatlanul a korábban kifejtett módszertani elvek alapján állítottuk össze (ld. Krk 65. köt. 223—226. l.).

Továbbá a korábbi kötetekhez hasonlóan *A t. Házból* és *A mai ülés* címmel megjelent karcolatok és a hozzájuk csatlakozó jegyzetek zavartalanabb használata érdekében a szöveg előtt, a jobb oldalon szögletes zárójelben közöljük a megjelenés dátumát.

1983. április 30.

Sz. Garai Judit—Rejtő István

CIKKEK, TÁRCÁK

VADNAI KÁROLY

- M** I. *Vadnai-Album.* (Szerk.: Radó Antal) Bp., 1898. január első napjai. (Az apró-nyomatványt közgyűjteményeink nem őrizték meg!)
- II. *Pesti Hírlap.* 1893. január 8., 15. évf. 8. sz. (5., 6. l.) Vadnai Károly gyűjtőcímmel közölve a PH méltatását és részleteket az albumból.
- III. *Jk.* 36. köt. = *Hi.* 4. köt. *Az én ismerőseim.* Bp., 1914. 225. l. — A sajtó alá rendező Rubinyi Mózes cím és alcím megjelölésével: »Vadnai Károlyról (Írói jubileuma alkalmából)«.
- A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Az irodalmi lap szerkesztőjének búcsúztatása

Vadnai Károly Tóth Kálmán közreműködésével 1864. jan. 1-én indította meg az első magyar nyelvű irodalmi napilapot, a Fővárosi Lapokat. Három és negyed évig közösen szerkesztették, 1867 áprilisától Vadnai maga irányította a lapot egészen 1892. dec. 31-ig; tehát három hónap híján huszonöt évig szerkesztette az ország egyetlen naponta megjelenő irodalmi orgánumát.

1893. jan. 9-én a Hungária nagy termében nyújtották át Vadnainak az alkalmi albumot, akkor búcsúztatták barátai, munkatársai és az egész írói társadalom.

A PH az ünnepséget megelőző napon az alábbi tárcával köszöntötte a Fővárosi Lapoktól megváló hatvanéves írot:

»A „Fővárosi Lapok”, az ország egyetlen szépirodalmi lapja, ez év elején szerkesztőt cserélt. A lap vezetését Szana Tamás vette át s az, aki a szerkesztőségből távozott s a szerkesztéstől visszalépett, Vadnai Károly.

Huszonöt esztendőn át volt Vadnai Károly a „Fővárosi Lapok” szerkesztője és lelke. Kezdte akkor, midőn a már gazdag szépirodalom lendületet kezdett venni. És hogy ez a szépirodalom úgy emelkedett, abban nagy érdeme van neki a „Fővárosi Lapok”-kal együtt. Neki nevelni kellett frögárdát, neki ki kellett választani az ocsu közül a

magot s ezt nemcsak szerencsés kézzel tette, de szívvel is. Sohasem elégedett meg azzal, hogy a bemutatást végezte; de időt vett magának arra, hogy az ő nagyközönségének bemutatott fiatal író a helyes, a jó úton megtartsa, ami által az illető azután gyakran kedveltté vált a közönség előtt.

Pedig nagy, igen nagy dolog volt ez, különösen akkor már, midőn a kéziratok tengere áradt felé, mikor özönével támadtak azok, akik írók akartak lenni. Rengeteg halmaz kézíraton kellett keresztülvégődnie, amíg valamit talált. És amíg más szerkesztők jóformán csak azon írók iránt érdeklődtek, akik már „voltak”, addig ő végigpécézte azok munkáit is, akik csak „lehetek”.

Elmondhatni, hogy kesztyűs kézzel dolgozott s az ízlés dolgában nem engedett soha. Pedáns volt, mint szerkesztő, sokszor a túlságig, de ennek a lapja látta hasznát mindig, amely a legkényesebb kívánalmaknak is megfelelt és ízlés, gondosság, cél és tárgyilagosság dolgában mintája volt a napilapoknak. Vadnai sohasem áldozta föl az érdekesért s a feltűnőért a magasabb szempontot s ebben található az oka annak, hogy a „Fővárosi Lapok” nem szerezte meg magának az olvasók nagy zömöt, azt a zömöt, amely a szenzációban találja mindennapi kenyerét.

Hosszú időn át működött Vadnai Károly a magyar drámai-rodalom szolgálatában is. Nem mint drámaíró, de mint drámaírázó. Ezen a helyen is olyan volt, mint a szerkesztőségben. Lelkiismeretes, jóakarató és igazságos, aki itt is kevesebbet törődött azokkal, akik már „voltak”, mint azokkal, akik „lehetek”.

Mint íróról ezúttal nem kell szólnunk, mert csak a hírlapírástól vált meg és mert mint író annál inkább megmarad. Több ideje lesz rá, meg több kedve is, mert ha átveszi is a hivatalos lap vezetését, az nem ad neki valami nagy gondot s ott nem kell kéziratok bírálgatásával elfecsérelni az idejét. És mert ide jutottunk, hát ama reményünket fejezhetjük ki, hogy az a nagy írói gárda, amely mögéje gyülekezett, a „Budapesti Közlöny”-nek nem adja oda a nevét s ott nem fog szerepelni. Annyival inkább nem, mert ebben az újságban az író csakis kétféleképpen szerepelhet. Vagy mint adós, akit licitálnak, vagy pedig mint kitüntetett, aki a koronás ezüst érdemkeresztet kapja . . .

. . . Holnap lesz a napja, hogy Vadnai Károlyt a magyar írók és hírlapírók ünnepelni fogják, abból az alkalomból, hogy huszonöt évén át szerkesztette a „Fővárosi Lapok”-at, amelytől most megvált. A Hungária nagytermében adják át neki üdvözlő beszéd kíséretében az ez alkalomra Radó Antal által szerkesztett emléklapot, a Vadnai-albumot és éltetik melegen, szívből eredőn a banketten, amelyet a tiszteletére rendeznek.

E Vadnai-alumból, mikor néhány részt közlünk, kétségtelenül föl fog tűnni az olvasóközönségnek, hogy az írók egy része az ő nevét részint —i-vel, részint pedig —y-nal írja. Hogy pedig ez így van, annak a magyarázata az, hogy Vadnai a nevét mint szerkesztő folyton —i-vel jegyezte a lap alá, de egyébként —y-t használt, ami az igazi is.

A tárcsa további részletében a PH Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Kenedi Géza, Kozma Andor, Borostyáni Nándor, Murai Károly és Gáspár Imre köszöntő sorait közölte, tehát azoknak az írásait, akik a PH szerkesztőségének kötelékében tevékenykedtek. Mivel a Vadnai-Album kisszámú példányából közgyűjteményinkben, egy sem hozzáférhető, az alábbiakban a PH hasábjairól — Mikszáthét kivéve — újra közöljük az emléksorokat:

»Egy jelenséget figyeltem meg különösen a modern realista regényirodalomban: azt, hogy semmi tréfás helyzet, semmi nevetnivaló nem fordul elő bennük.

Tehát a mai reális életben nincs többé jókedvű humor, csak maró szatíra; az emberek csak akkor nevetnek, ha megőrültek; vagy ha embertársuk kínjában gyönyörködnek.

Már csak maradjunk mi abban a régi ideális világban, amelyben az emberek még nevetni is tudtak, jókedvükből.

Ezért gratulálok hozzá, hogy Te, kedves barátom, ismét felveszed a regényírói tollat. Majd meglátjátok, mennyi jóízű humor van abba belerokodva, ha egyszer kienged.

Jókai Mór

*

Pater peccavi . . . én is versíráson kezdtem. Ódákat írtam legszívesebben s mindaddig, amíg rá nem jöttem, hogy az ódaírás voltaképpen nem életpálya, hacsak gyárszerűleg nem űzi az ember. Mivel erre nem volt elég kapitálisom, abbahagytam, s lettem, ami lettem.

Most utólag nem bánom, hogy verset írtam valamikor, s azt sem bánom, hogy már nem írok verset . . . legfőleg magamnak.

Köszönöm pedig mind a kettőt főképpen Vadnai Károlynak, aki egyik „nagy” ódámat 1876-ban nem csekély büszkeségemre és buzdításomra közzétette, a rákövetkező esztendőben pedig még apró dalaimat is következetesen visszautasította.

Ha nem bátorított volna föl a versíráásra, sohasem lett volna belőlem prózaíró, ha pedig verseimet sorra „leközölte” volna, akkor, azt hiszem, nem lett volna belőlem egyáltalán semmi.

Illő dolog tehát, hogy neki most mind a kettőt hálás szívvel megköszönjem.

Kenedi Géza

*

Tragédia

Szerettem sok leányt én
S zokogtam oszlogányként
Szívemnek jajjait.

S mert visszadobta nyersen
Sok zöld szerelmi versem —
Gyűlöltem Vadnayt.
Hogy később már kiadta
A verseim, — miatta
Késhegyre mentem én;
De lányokból kikoptam
S már őket csak titokban
S *hiába* szeretém.

Kozma Andor

*

Íme a magyar írók, akik ma a tiszteletnek és elismerésnek virul babérkoszorúját nyújtják Vadnai Károlynak, meghazudtolják az öreg Aristotelest, aki azt állítja, hogy semmi sem vénül oly gyorsan a világon mint a jótett.

A magánérdekek elkeseredett összefűzésének s a szertelen ön-bálványozásnak e sivár világában kiengesztelő és lélekemelő látni, hogy a magyar írók egyértelműleg ünneplik azt a férfiút, kinek úgyszólván mindnyájan köszönhetünk valamit. Mert évtizedeken át Vadnai Károly volt az elismert főszertartásmester a magyar szép-irodalom műzsájának udvarán. A hivatott tehetséget fölismerő biztos ítéletével, bátorító buzdítással és útbaigazító ízléssel több írói nemzedék tagjait ő vezette be amaz udvarba.

Borostyán Nándor

*

Amit én tudok felőle, aki tizenegy éven keresztül dolgoztam a „Fővárosi Lapok”-ba és aki elég munkát adtam a drámabíró bi-zottságnak, az csupa jó. És most, mikor e néhány sort vetem ide, a szeretet melege árasztja el szívem, gondolván rá, Vadnaira, a szer-kesztőre, aki a semmiből csinált valakiket, aki jósággal adott taná-csot és ki biztos kezét nyújtván támaszul, önzetlenül vezetett egyszereget a rögös utakon át. Vadnaira, a drámabíróra, aki lelkiismeretesen elolvasta a benyújtott darabokat, aki méltányolta a tehet-séget a mások által észre sem vett pirinyó fölvilanásában is és aki a legjobb indulattal mutatta azt a helyes irányt, amely a boldogulás felé vezet. Vadnaira, az emberre, aki készséggel segített a rászorulón és aki tekintélyét vetette latba azért, akiért más egy árva szót sem vesztegetett volna. És mert mindazt, amit ide írtam, mindazok tud-ják, akik vele érintkeztek, kétségtelen, hogy tábornyan vagyunk azok, akik hálás érzéssel, igaz szeretettel és föltétlen tisztelettel gon-dolunk rá mindenkoron.

Budapest, 1893. január 1.

Murai Károly

Arról a szerkesztőről, aki első dalunkat kiadta, oly szívesen emlékszünk meg öreg korunkban, mint arról a lányról, akiről első dalunk szólt.

Gáspár Imre

Vadnai Károly 1893 elejétől a hivatalos lapot, a »Budapesti Közlöny«-t szerkesztette 1902-ben bekövetkezett haláláig. A Közlöny szerkesztésének átvételével egyidejűleg képviselői mandátumáról is lemondott.

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

- 7 2 *Hiszen mindnyájunkon rajta van a keze nyoma.* — Mikszáth második, nyomtatásban is megjelent írását, *A batyus zsidó lánya* címűt a FL 1871 novemberében közölte kilenc folytatásban (Krk 1. köt.), a »Nógrádi Lapok« után másodszerre a FL közölte a *Sáríka grófnő* c. elbeszélést két folytatásban 1874 júniusában. A szegedi évektől kezdve MK írásai rendszeresen feltűntek a Vadnai szerkesztette irodalmi napilapban, köteteiről az esetek többségében részletes vagy elemző kritika látott napvilágot.

MINISZTEREK RAVASZSÁGA

- M I. *Pesti Hírlap. 1893. február 24., 15. évf. 55. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *x-y*.
II. *Jk 45. köt. = Hi 13. köt. Anekdóták II. Bp., 1917. 152—157. l.*

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Történetek a képviselői protekciókérésről

Már parlamenti tudóstói pályája elején felfigyelt Mikszáth a miniszteri protekciót kérő kormánypárti képviselő jellegzetes alakjára. Képviselőházi beszámolóiban egyre-másra tűnnek fel a szakminiszterek körül sürgő-forgó mameluk képviselők. Később azt is megfigyelte, miképpen viselkedik a kormánypárti képviselő a Házban, s miként a választói között. Ezt először Bekács Gusztáv kíséretében tett erdélyi útja során észlelte, és azonnal meg is írta *A székelyek között* című karcolatában (Krk 71. köt. 46—48. l.). Ezt a megfigyelését később beleillesztette az 1886 tavaszán megjelent *A tisztelt Ház* c. kötetének *A képviselői mesterség* c. fejezetébe is (Krk 71. köt. 198—202. l.). A kormánypárti képviselő e magatartását, továbbá a protekciószerzés fortélyát alig néhány hónappal szabadelvű képviselővé való megválasz-

tása után *A képviselői mesterség* c. karcolatában újra megfogalmazta, írását névjelzés nélkül tette közzé, de alcímében rejtőzködve — nagy képviselői tapasztalatra utalva — *a Hasznos tanácsok az új képviselőknek egy öreg képviselőtől* eligazító jelzést illesztette.

A jelen karcolat bevezető részében általánosabb reflexiókból indult ki, majd a 8 : 19—9 : 12 sorig az aktív miniszterek protekciókérését kivédő magatartását jellemezte, végezetül a 9 : 13 sortól két balul sikerült kijárási történetet adott elő egyes szám első személyben. A második történet olyan mérvű felsüléssel végződött, hogy a nem eléggé körültekintő képviselő az újabb választáskor elvesztette mandátumát.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 7 : 5 *inkompatibilis* — összeegyeztethetlen, összeférhetetlen
 8 : 4 *a koleráról írta egy jeles angol író* — az idézett gondolat annyira általános, hogy könnyen előfordulhat: MK saját gondolatát kívánta így nyomtatékosítani.
 7 *azonképpen a Panama is meghozta a maga jó hatását* — a Közép-Amerikában tervezett Panama-csatorna építésére létesült francia társulat 1888-ban csődbe jutott, Franciaországban ez politikai válságot okozott, a magyar nyelvet pedig a gazdasági manipulációk érzékeltetésére egy fogalommal „gazdagította”. — A történetek közelsége miatt MK még csak a helynevet használta a fogalomra nagy kezdőbetűvel, a TESZ III. kötete 1895-től jegyzett fel a fogalomra adatokat (80. l.).
 „ 15 *grâce* — báj, kellem (fr.)
 „ 15 *liferál* — szállít, itt: teljesít
 9 : 10 *generalizál* — általánosít
 39—40 *traztenai járásbíróság* — a Pallas Lexikon adata szerint: „kisközség Árva vármegyei traztenai járásban (1891) 2332 tót lak., a járási szolgabírói hivatal széke, járásbíróssággal, királyi kat. gimnáziummal, Ferenc-rendi zárdával, postahivatallal és postatakarékpénztárral.» (16. köt. 404. l.)
 10 : 24 *irreleváns* — lényegtelen, jelentéktelen

AZ ORSZÁGOS NŐKÉPZŐ EGYESÜLET JUBILEUMA

M *Vasárnapi Újság.* (Fel. szerk.: Nagy Miklós.) 1893. március 26., 40. évf. 13. sz. (206. l.) Névjelzés: *M—th K—n.* Illusztrációkkal. — A választmány ülését megőrzítő képet a 200. lapról a II. sz. képmellékleten közöljük.

Kötetben itt először.

A szervezett nőoktatás évfordulójáról

A Krk korábbi kötetekben jeleztük, hogy MK minden valószínűség szerint már nógrádi éveiben megismerkedett a Veres családdal, Veres Pál alispánnal, Veres Pálné Beniczky Herminnel, az első Nőképző Egyesület megalapítójával és leányukkal, Szilárdával, aki később Rudnay József felesége lett. (Ld. *A Veres Pálné férje* c. árnykép, Krk 54. köt. 136—138. l. és Bisztray Gyula jegyzeteit 409—411. l.) A szorosabb kapcsolat biztos tanúja az 1883 novemberében napvilágot látott *Veres-Beniczky Hermin* c. karcolat, amelyben az Országos Nőképző Egyesület célkitűzéseit összegezte Mikszáth (Krk 67. köt. 139—141. l., jegyzeteinkben részletesebben szólunk a személyes vonatkozásról 299—300. l.). Egy év múlva *A vanyarci kastély* c. karcolatban Madách Imre és Veres Pálné szellemi kapcsolatáról, míg az *Asszonyozgalmak* c. írásában a nőképző megalapításának körülményeiről emlékezett meg MK. (Ld. Krk 69. köt. 18—23. l. és jegyzeteinket a 197—201. lapokon.) Az 1885. áprilisában frott *A veres Házból* c. karcolatban a Nőképző Egylet közgyűléséről közölt Mikszáth egy anonim cikket, amelyben saját parlamenti karcolatainak stílusát perszifálva számolt be a megbeszélés eredményeiről. (Ld. Krk 70. köt. 49—53. l., és jegyzeteinket 255—256. l.)

A jelen jubileumi ülésről szóló beszámolóhoz több elemet — mint erre a tárgyi magyarázatokban majd utalunk — ebből az írásból emelt át MK. 1886 májusában hunyt el Veres Pál, a volt nógrádi alispán, Mikszáth meleg szavakkal emlékezett meg róla *Műlik a vármegye* c. írásában, felidézve ifjúsága néhány mozzanatát. (Ld. Krk. 72. köt. 51—54. l., továbbá jegyzeteinket a 282—283. l.)

Itt említjük meg, hogy kilenc évvel férje halála után, 1895-ben nyolcvanéves korában hunyt el Veres Pálné. Mikszáth egy év múlva, a millenniumi előkészületek idején hosszabb cikkben idézte fel a nőnevelés hazai úttörőjének alakját a VÜ olvasói előtt. (Ld. *Az én halottaim* c. kötet — Hi. 5. köt. — 185—198. l., újra közöljük majd a Krk előkészületben levő 85. kötetében.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 12 : 1—3 *ebben az órában, huszonöt évvel ezelőtt előkelő magyar hölgyek gyűltek össze, hogy egy nőképző egyletet alakítsanak.* — Veres Pálné »Felhívás a nőkhöz« c. cikke 1865. okt. 28-án jelent meg a »Hon«-ban, az alakuló értekezletet 1867. máj. 24-én tartották a »Tigris« szállodában.
- 9—11 *A két elnök és a falon lévő képmásaik.* — Hasonlóan írta le az üléstermet MK *A veres Házból* c. karcolatában (Krk 70. köt. 51 : 8—11)
- 31—32 II. *József és az előkelő leányok germanizálása.* — Hasonlóan fogalmazott MK a *Veres-Beniczky Hermin* c. karcolatában (Krk 67. köt. 140 : 13—18).

Lap Sor

- 13 : 15—17 A két fehér márványtábla és a rajta lévő hely. — Hasonló gondolatot ld. Krk 70. köt. 50 : 5—9.
- 19—22 A választmány bevonulása. — Hasonló fordulatokkal írta le MK *A veres Házból* c. karcolatában (Krk 70. köt. 50 : 19—21).
- 35—36 *Nincs itt zaj* soha . . . — Hasonló módon jellemezte a megbeszélések légkörét MK *A veres Házból* c. karcolatban (Krk 70. köt. 51 : 28—30).
- 14 : 11—18 A hallgatóság leírása. — Hasonló fordulatokkal, ironikus megjegyzéssel jellemzett MK korábbi írásában is (Krk 70. köt. 51 : 15—21).

A POLITIKAI SZAGOK

- M I. *Pesti Hírlap*. 1893. április 2., 15. évf. 91. sz. (melléklet 2., 3. l.) Rovaton kívül. *Húsvéti elmélkedés* alcímmel. Névjelzés: *Scarron*.
- II. *Hi 17. köt.* = *Jk 49. köt. Karcolatok. Bp., 1917. 7—13. l.*
- A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Gondolatok a politikai népszerűség ingatagságáról

Az eszme-futtatást megelőző anekdotikus történet valószínűleg Szontagh Páltól, Mikszáth Kálmán régi nógrádi ismerősétől származhat. Reá illenek a képviselőházi karierről szóló utalások 15 : 5—6, 15 : 12), továbbá az a megjegyzés is, hogy »kimaradt a választásoknál, mert a kormány igen lanyhán vette a dolgát« (15 : 14—15) Szontagh Pál az 1887-es választásokkor nem lépett fel. Őrá vonatkozhat az is, hogy »frendiházi tag lett«. (15 : 16) Szontagh Pál 1887-től életfogytiglan megválasztott tagja lett a felsőháznak.

Maga Mikszáth a politikai népszerűség változékonyságára a legtöbb példát a szabadelvű pártban láthatta és az ottani pálfordulásokból meríthette. A korábbi karcolataiban említett példák is érzékeltek, hogy saját személyében is végigélte ezeket a jelenségeket, maga is tanúja volt vezető kormánypárti politikusok tündöklésének, a feltétlen hívek hódolásának és udvarlásának, majd hirtelen eltávolodásának. Közvetlen tanúja volt Tisza Kálmán bukásának, Szapáry rövid tündöklésének, és már látta és érzékelte az előjeleket a Wekerle-kormány népszerűségének bizonytalanára válására is.

A húsvéti elmélkedés mindezeknek rezignált, kissé szkeptikus számbavétele nem éppen költői képpel, hanem az eléggé triviális »kellemetlen szagú a lába« fordulattal érzékeltetve a népszerűség hanyatlásának és elvesztésének kifürkészhetetlen fordulatait.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 15 : 1 *Egy igen kiváló politikusunktól, aki még ma is él*, — Az utalás nógrádi Szontagh Pálra vonatkozik. (Ld. a bevezetőben kifejtetteket.)
- 16 : 4 *vice versa* — kölcsönösen, és megfordítva
„ 35—36 *arkánium* — titkos szer, csodaszer
- 17 : 11—12 *De miért lett népszerű gr. Szapáry Gyula? Hogy esett ez meg?* — MK utalása Szapáry Tiszát követő miniszterelnökségére vonatkozik (1890—92), arra, hogy a közigazgatási törvényjavaslat elleni függetlenségi párti obstrukció sikere előkészítette helyzetét tarthatatlanságát (ld. Krk 80. köt. 176—178. l.).
- 16—29 Horváth Gyula és mondása. — Horváth Gyula a szabadelvű párton belül Szilágyi Dezső köréhez tartozott, és szembekerült Szapáry Gyulával a közigazgatási törvény előkészítése és vitája során. 1891 júniusában lemondott szabadelvű párti mandátumáról, és teljes erejével a »Nemzeti Párt«-tá szerveződő Apponyiékat támogatta, majd az 1892-es téli választásokkor a »Nemzeti Párt« jelöltjeként választották meg. (Ld. »Mikszáth Kálmán és a Magyar Hírlap« c. fejtetésünket a Krk 80. köt. 178—191. l.)
- „ 36 *ingredienca* — alkotórész, kellék
- 18 7 *púruszok* — (a tisztát, becsületest jelentő latin purus szóból); így nevezték a szabadelvű pártnak azokat a tagjait, akik szembeszegültek az egyházpolitikai javaslatokkal, az előkészületben lévő házassági törvényjavaslattal.
- 8 *Kalkhasz* — híres jós volt a hős kori görögöknél. Egyesek szerint Mikeneből származott, mások szerint Megarából. Ő volt Auliszban és Trója falai alatt az istenek akaratának magyarázója. — Az egykorú politikai közéletben Szilágyi Dezsőre alkalmazták ezt a híres ókori nevet.
- 14—35 Szilágyi Dezső és a költségvetési tárgyalások kimenetele. — MK itt az előző hetek parlamenti helyzetét és kilátásait összegezte.
- 37 *punktum* — a dolog, az ügy be van fejezve !

A WEKERLE ORVOSA

- M I. *Pesti Hírlap. 1893. április 23., 15. évf. 111. sz. (8. l.)* A Napi hírek rovatban. *Teljes névjelzéssel.*
- II. *Hi 13. köt. = Jk 45. köt. Anekdoták. II. köt. Bp., 1917. 157—160. l.*

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Egy Mikszáth-anekdota és tálalása

A jelen karcolat a hír-rovatban látott napvilágot a cím után az alábbi megjegyzéssel: »Mikszáth Kálmán Schnittelyhez, lapunk segéd-szerkesztőjéhez, a tegnapi tárcára vonatkozólag a következő levelet írta:« — Ezt követően olvasható a jelen írásmű szövege.

A hivatkozott írás a PH 1893. ápr. 22-i számában (110. sz.) az 1., 2. lapon a tárca rovatban »Wekerle és környezete« címmel névjelzés nélkül látott napvilágot. Erre hivatkozik Mikszáth a jelen, levélformában megírott reflexiójában, ezért ezt az előző nap megjelentetett írást teljes egészében az alábbiakban közöljük:

»Wekerle olyan, mint a régi alkimisták, minden arannyá válik a kezében, még a sár is — csak a szabadelvű párt nem, az még mindig pakfonból van. Arvonásaiban sok emlékeztet I. Napoleonra, de a lelkületében is. Nincs az az apró dolog, amit ő ne tekintene elég nagy-nak arra, hogy foglalkozzék vele, s nincs az a nagy dolog, amit ő ne tartana könnyűnek. A legnehezebb feladatokat játéksíissággal oldja meg, s álljon bármily elrettentő teendő előtte, amelytől a többi kollégák hátgerincén végigfut a borzongás, ő úgy beszél arról, mintha mindössze egy szalmát kellene keresztbe tenni egy másik szalma fölé.

— Rosszul ítéli meg a helyzetet! — mondják ilyenkor az ellenfelei.

Pedig meglehet, csalódnak. Mert a természet azokba, akiket nagy feladatok teljesítésére szánt, bele kell hogy oltsa nemcsak a végrehajtásukhoz szükséges erőt, hanem a merészséget is hozzájuk nyúl. Az elefánt szeme, azt mondják a természettudósok, úgy van alkotva, hogy a szemkarikákban valami nagyítólenyce van. Az embert az elefánt négyszer nagyobb-nak látja, mint amilyen, s azért fél tőle. Miért ne lehetne tehát megfordított módon úgy alkotva a nagy emberek tekintete, hogy négyszer kisebbnek látszassanak nekik a dolgok, mint amilyenek.

Azért hát nem kell semmitől se tartani. Wekerle azt mondja, hogy keresztülmennek az egyházpolitikai reformok, tehát keresztülmennek. Már hogyan mennének keresztül?

De dobjuk sutba a politikát, a napi párt-hullámszás kicsinyes dolgait. Nem ebbe a rovatba valók. Azokra Wekerle sem ad sokat. A kicsiny államférfiak ez aprólékos morzsáira ügyet se vet. Azt mondja, csináljanak, beszéljenek az egyes emberek, amit akarnak. A pártban lélek kell hogy legyen. S lélek csak úgy lesz a pártban, ha az egyesek önállóságát senki sem bolygatja.

Így esik meg aztán, hogy például gróf Pongrácz jelenti a miniszterelnöknek:

— A fúzió mellett akarok holnap fölszólalni a Házban. Nincs ellenedre?

— Nem bánom — feleli a miniszterelnök s mosolyogva teszi hozzá —, de Szilágyi megharagszik rád.

Más párttag épp az ellenkezőt hozza tudomására:

— Szeretném holnapi beszédemben a fúzió csíráit széttaposni. Van valami kifogásod, kegyelmes úr?

— Oh, dehogy. Csak beszélj, kérlek, ha akarsz — és egy mosoly kíséretében jegyzi meg —, de a püroszok megneheztelnek rád.

Jól tudja, hogy őrá nem neheztel meg senki. Csak másokat óv attól. Hogyan is lehetne rá haragudni? Egy-egy édeeded mosolyával barátságos, meleg tekintetével minden apprehenziót eloszlat egy szempillantás alatt. Hiszen oly egyszerű, olyan igénytelen, mintha fogalma se lenne róla, hogy ki ő s olyan kenyeres jó pajtás, mintha most került volna ki az iskolapadból. Van is vagy húszezer iskolatársa a miniszteri janitor feljegyzései szerint. Mint a híres Bosco, aki egy szempillantásban hagyta el Bécsset valamennyi kapuján, ő is egyugyanazon időben Magyarország minden iskolájában járt — a tanuló társak számát tekintve.

Tanulókori élményeiről sokat szeret beszélni. Ennél csak egy kedvesebb témája van, a dánosi gazdasága, ha csak szert tehet rá leleszalad s minden fát, minden palántát külön számba vesz . . . Gondolatai előszeretettel járnak Dánoson, s némelykor, nagy konfliktusok idején is, mikor a képviselők körülveszik, hogy valami újat halljanak, megrökönyödve mond ilyenformát:

— Képzeljétek csak, szegény Fabinynek elfagytak az éjjel a gyümölcssei.

Fabiny ugyanis szomszéd birtokos. Minélfogva villámként fut el a hír a klubban, hogy Fabiny az idén nem eszik se almát, se körtét, se barackot. De biz ez nem okoz semmi fájdalmas szenzációt. Még Molnár Antal sem ír róla entrefilet-t.

Az arany embernek a kedélye is aranyból van s a humor verőfőnyes sugaraival aranyozza be cselédjeit. A gonosz Antont, aki a dogot őrizte a miniszterelnök Sugár úti villájában. Egyszer a miniszterelnök vágyat érzett meglátni és megsimogatni a dogot és a többi kutyáit, áthajtatott a villába, de a dog nem volt a kutyák között.

— Hol a dog? — kérde álmétkodva.

— Távol van — felelte Anton úr zavartan.

— Távol van? Miféle bolondokat fecseg maga Anton? Hát hol van?

— Eltávozott akarata ellen.

Ez meglehetősen homályosan hangzott.

— Talán ellopták? — szólt a miniszterelnök boeszankodva.

— Nem, kegyelmes uram. Hanem erkölcsi kényszer okozza távollétét.

Anton valóságos bürokrata nyelvet használt, amin nem lehetett eligazodni, de a dog nem volt elő, s ez a fő, a kormányelnök tehát a rendőrséghez fordult, s az ki is nyomozta a dogot. Zálogban volt egy Nagy János utcai pálinkamérésben tíz forint erejéig.

A dog most már megkerült, de Anton volt kénytelen távozni, szintén a saját akarata ellen.

A kutyákat ezentúl kosztba adta Wekerle a saját kertészéhez. E napokban terjesztette az elébe a számlát kétszáz és néhány forinttól. Úgy látszik, jól élnek a derék állatok!

A miniszterelnök előszóllította az inasát, sokallván a költséget:

— Nem tudnád megmondani, Gyula, mennyi ideje adtuk oda kosztba a kutyákat?

- Június 29-én 1892-ben — felelte Gyula hirtelen.
- Hogy tudod ilyen pontosan? — csudálkozott Wekerle.
- Én mindent pontosan tudok, mert naplót vezetek.
- Naplót? És miről?
- A nevezetesebb eseményekről.
- Mifélek azok a nevezetesebb események?

— Hogy mikor ment ki Dánosra excellenciád, mikor jött be, mit beszélt velem, meg hogy a kis Sándor úrfi mit csinált napközben. Mind fel van ez nálam jegyezve.

A Sugár úti szomszédjaival is szívélyes viszonyban él Wekerle. Múltkor a palotában kereste meg a vereskereszt patikáriusa: a kutyák valamelyike jó reménységben volt, kiszagolta, elment egy kölyköt kérni.

A kormányelnök egész az előszobáig kísérté ki barátságos kézszorításokkal.

— Meglesz szomszéd úr, meglesz, a legszebbik kölyök a magáé.

— Legyen meggyőződve excellenciád — hálálkodott a patikárus —, hogy jó családhoz jut a tisztelt kutyácska. Én és feleségem a tenyerünkön fogjuk hordozni.

Az effajta kedélyes részleteket mindennapi életéből ő maga beszéli el, olyan józuen, annyi kecses színnel felcicomázva, hogy akármilyen narrátori tehetség megírígyelhetné.

A minap ebéden voltunk egy előkelő képviselőnél és a horvát miniszter nem ivott.

— Mért nem iszik, kedves Josipovich? — vallatta szemrehányón a háziasszony.

— Azt majd én beszélem el — vágott közbe a miniszterelnök —, hogy mért nem iszik az én tisztelt kollégám, ha egy asztalhoz kerülünk.

— Halljuk, halljuk!

— Az udvarnál történt vagy két év előtt, hogy az egyik vendég sok jót vett be. Őfelsége bizony elnézte volna, de valamelyik ceremóniás nagyságnak szemet szűrt, s kiadatott a rendelet, hogy ezentúl ritkábban és vékonyabban töltsenek a királyi asztalnál. Így történt aztán, hogy az udvari italkvantum nekem nem volt elég. Panaszkodtam is emiatt. Mire az én kollégám Josipovich, kigondolt egy metódust. Kicsináltuk, hogy mindig egymás mellett ülünk s mikor én kiittam a poharamat, akkor ő azt azonnal elvette és a maga teli poharát szafrozta elémbé. Így iszom én mindig két személy helyett az udvarnál, és Josipovich már elannyira megszokta, ha engem lát, hogy a neki töltött bor engem illet, hogy nemigen fog vele valamire mehetni nagyságos asszonyom.

Egyszóval Wekerle mint causeur is lebilincseli környezetét. A lángész száz meg száz sziporkája hasadozik ki egész lényéből. Elandalodva hallgatják mamebukjai, s azon káprázatos varázs alatt, melyet lebadása okoz, elalszik minden ellentmondási érzés. És alszik, édesdeden alszik, mint a bunda. Egész addig, míg valami ellenzéki kurjantás föl nem kelti.»

Eddig a PH előző napi számában megjelent karcolat. A lap következő napi számában jelent meg Mikszáth *A Wekerle orvosa* c. írása. Ez legalább két dolgot bizonyít: 1. MK a PH szerkesztőségében beszélt el öt anekdotáját Wekerléről, amelyből a napilap valamelyik fiatalabb újságírója összeűtötte a fent idézett tárcát. 2. Mikszáth a tőle átvett materiából összegyűrt anekdotafüzért azonnal elolvasta, és a feldolgozás nem nyerte el tetszését; mint ahogy azt maga megfogalmazta: »a szórakozott író... a legfontosabbat bennfelejtette a kalamárisban«, azaz nem nyújtott »a Wekerle vonzó egyéniségéhez semmi kidomborító szint.« (19 : 4—5, 19 : 9)

Annak érzékeltetésére, miként lehet az anekdota hőst néhány vonással, a leírt esetben tanúsított magatartásának bemutatásával úgy jellemezni, hogy az az egész egyéniségre fényt vessen, a dorgáló sorok után maga Mikszáth írta le a hatodik anekdotát, a Wekerlét: a miniszterelnök intenciói szerint gyógyító pilisi orvosról.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 19 : 12—13 *amit például Murai pajkos tolla igen jól használhatna.*
— Mikszáthnak ez a fordulata minden bizonnyal a »Wekerle és környezete« c. tárca lehetséges szerzőinek sorából kirekeszti Murai Károlyt, mert őt MK alkalmasnak találta volna az általa elmondott anekdota megírására.
- 20 : 29 *antifebrin* — lázcsillapító
- 30 *nux vomica* — strychnos Loganiace cserjefa, népi neve farkasmaszlag, magvából varjúszermet, latinul: semine Strychniseu nuces vomicae voltak ki a gyomorbetegség gyógyítására is alkalmas szerként.

[BEVEZETŐ A RIMASZOMBATI FELOLVASÁSHOZ]

- M I. *Gömör-Kishont.* (Fel. szerk.: Kármán Zoltán) 1893. május 4., 14 évf. 18. sz. (1., 2. l.) *Teljes névjelzéssel.*
- II. *Rejtő István: Mikszáth Kálmán, a rimaszombati diák. Bp., 1959. 104—105. l.*

Kötetben itt először.

Harminc év után újból Rimaszombathban

Mikszáth Kálmán 1863 nyarán fejezte be a rimaszombati egyesült protestáns gimnáziumnak hatodik osztályát, mivel az iskola csupán az alsó hat osztállyal rendelkezett, tanulmányai folytatására Selmecbányára küldték szülei.

A rimaszombati algimnázium több mint háromszáz éves múltra tekinthetett vissza, de a XIX. század közepén a református gimnázium csak úgy tudott eleget tenni a kor oktatási követelményeinek, ha egy másik protestáns középiskolával egyesülve biztosítja az oktatók megfelelő számát. Az előkészítő tárgyalások után a választás az osztrák evangélikus gimnáziumra esett, és az 1853-ban kimondott összevonás óta viselte a rimaszombati középiskola az egyesült protestáns gimnázium nevet. (Ld. Rejtő I.: Mikszáth Kálmán, a rimaszombati diák. 9—11. l.)

A két tanintézet egyesülésének 25. évfordulója alkalmából ünnepséget szándékoztak rendezni. Erre az alkalomra egy Emlékkönyv kiadását is tervbe vették. Az iskola igazgatósága újsághirdetésben szólította fel volt tanítványait, hogy adjanak hírt magukról. Az ünnepek szervezője, a természettudományok lelkes tanára, Fábry János az íróvá lett növendékek leveleit megőrizte. Elsőnek Gáspár Imre adott hírt magáról (1878. márc. 28.), majd Török Kálmán válaszolt (1878. ápr. 6.), Pósa Lajos is jelentkezett (1878. ápr. 8.). Az Emlékkönyv gondozásával az akkor már a Pesti Hírlap szerkesztőségében tevékenykedő Török Kálmánt bízta meg Fábry János. Török 1878. jún. 17-i levelében felmerült Mikszáth neve: »Mikszáthnak már nyomában vagyok. Minden utánjárásom eddig hasztalan volt, nem találtam embert, aki meg tudta volna mondani, hol lakik? Olyat, aki imitt-amott látta, találtam eleget. Nem is hiszem hogy eddig fülébe ne jutott volna, hogy jutalmat tűztem ki a fejére.« Hat nappal Török beszámolója után, 1878. jún. 23-án Mikszáth levelet intézett Fábry Jánoshoz: ebből kitűnt, hogy Török kutatása eredményes volt, a Képfő utca 9. szám alatti »Hotel Garni«-ban lakott, ott érte az írásbeli felszólítás, különben is súlyos betegség gyötörte. A rimaszombati meghívást betegsége miatt hátrította el, de az emlékkönyvben való közreműködési felhívást örömmel fogadta: »valami rövid közleményt küldök át neki [Török Kálmánnak] ma vagy holnap, még pedig talán jobb hangzású álnevem, a „Kákay Aranyos” alatt természetesen a név szellemében«. Levelét abban a reményben fejezte be, hogy az egyesülés ötvenedik jubileumán még találkozhatnak. Majd a következő sorokkal búcsúzott Fábrytól: »A sárga tartó ragaszkodással és tisztelettel hálás tanítványa Mikszáth Kálmán«. (Rejtő I. i. m. 98—99. l., Krk 24. köt. 154—155. l.)

A Mikszáth-szakirodalom a Szegedre való utazás előtti hónapokból kevés adattal rendelkezik: csak azt tudjuk, hogy életének legnehezebb korszakát élte, az anyagi gond és nélkülözés felőrölte erejét. Ezekből a Mikszáth számára elviselhetetlen hónapokból származik ez a levél. Arra sem volt ereje, hogy ígéretét teljesítse, az 1878 június végére elkészült Emlékkönyvbe egy hatodik gimnazistaként írt önéletrajzi produktumát, az *Egy Magyaroktól elvághatatlan szív méltányos kitérései 1860-ban* c. satirikus versét nyomtatták ki az Emlékkönyvben. Neve így ugyan szerepelt az ünnepi kiadványban, de azzal hogy egy diákkori írását közölték, anélkül, hogy megemlítték volna a keletkezés idejét és körülményeit, Török Kálmán többet értett, mint használt Mikszáth írói hírnevének.

Az 1878-ban a várossal és az iskolával tehát megüszült a találkozás. A következő lehetőség újabb tizenöt évnek kellett eltelnie. Mikszáth ekkor már országos hírnévű író volt, a PH közkedvelt munkatársa, parlamenti képviselő. Az újabb látogatásnak is Fábry János volt a kezdeményezője. A meghívás felolvasás megtartására vonatkozott. Az első felkérő levél még 1892. dec. 19-én kerülhetett postára, a levél nem jutott el Mikszáthhoz. Fábry a felkérést 1893. jan. 7-én megismételte, erre jan. 12-én írta meg Mikszáth a választ. A felkérést nagy örömmel fogadta, nagyon szívesen eleget is tenne a meghívásnak, de mint írta »betegem őrzöm a szobát máj bajomban már hetek óta, vártam a javulást (mert ezen szokott bajom néha gyorsan, néha hosszú hetek múlva múlik el)«. Arra kérte Fábryt, ha lehetséges február közepe után rendezzék meg a tervezett hangversenyt, amelynek keretében tartaná meg felolvasását. (Rejtő I.: i. m. 99—100. — Krk 25. köt. 46—47. l.) Még kétszeri levélváltás során tisztázódott, hogy a Mikszáth kívánságára 1893 március elejére meghirdetett hangversenyt végül is ápr. 29-re tűzték ki. (Ld. Rejtő I.: i. m. 100—103. l. — Krk 25. köt. 47—49. l.)

Az időpont végleges kialakulása után a »Gömör-Kishont« 1893. ápr. 13-án hírt közölt az estély műsoráról, a lap ápr. 20-i számában pedig a következő közlemény jelent meg: »Ritkán láttunk nagyobb, dízesebb, művészi erőkből művésziesen összeállított műsort, mint amelyet a f. hó 29-én tartandó hangversenyre a helybeli ág. hitv. evang. egyház a meghívókkal együtt e napokban szétküldözött. Az estély előre is a legélvezetesebbnek ígérkezik, olyan vonzó mágnesekkel, mint Mikszáth Kálmán, Lossonezy Antalné és a szereplők mindenike. A műsor ez: I. szakasz — „Őseink emléke” Huber Károlytól; előadja a rimaszombati dalárda. — Magyar népdalok, zenekar kíséretében zongorán előadja Glós Aranka úrhölgy. — „A lelkiismeret” Hugo Viktortól; szavalja Simkó Endréné úrnő. — Magyar népdalok, zenekar kíséretében tilinkón előadják Dessewffy Gizella úrhölgy és Dessewffy Árpád úr. — „Ouvres des jeux bleus” par Massenet és „Valse de Juliette” par Gounod; énekli Lossonezy Antalné úrnő, zongorán kísér Kapi Gyula úr. — II. szakasz: Felolvasás, tartja Mikszáth Kálmán úr. — „Boka kesergője” Zsadányi Ármándtól, hegedűn előadja dr. Kres Gyula úr, zongorán kíséri Kapi Gyula úr. — Beethoven „Concert G-dúr” és Padezevuszky „Menuetto”, zongorán előadja Bodor Arminné úrnő. — Magyar népdalok, zenekar kíséretében énekli Lossonezy Antalné úrnő.«

Az 1893. ápr. 29-re meghirdetett hangversenyt megtartották, az estély lebonyolításáról és a Mikszáth-banketról a »Gömör-Kishont« 1893. máj. 4-i száma részletesen beszámolt a »Mikszáth Kálmán Rimaszombatban« c. közleményében. Ennek íronkra vonatkozó részét az alábbiakban közöljük:

»Mikszáth Kálmán múlt szombaton — április 29-én — a déli vonattal érkezett Budapestről városunkba. A jeles humorista kísérfői voltak: Szabó Endre, az „Üstökös” szerkesztője és Fáy Gyula, kerületünk orsz. képviselője . . .

... Hatalmas éljenzés zúgott fel a várakozók soraiban, amikor a Mikszáth Kálmán ismert alakja megjelent a kupé egyik ablakában. Majd a vonatról mosolyogva leszálló nagy íróat Glauf Pál ág. ev. lelkész üdvözölte rövid, de cainos és megleghangú beszédben, megköszönve neki az áldozatot, melyet egyházának hozott az által, hogy közénk fáradt. Az üdvözlésre Mikszáth szívélyes hangon felelt „nem úgy jöttem — úgymond —, mint idegen, hanem mint régi jóbarát, s kérem is önöket, tisztelt uraim, hogy egészen úgy viselkedjenek irányomban, mint jó ismerőssel, jó baráttal szokás.” Majd Fábry Jánossal, régi kedves tanárával, s jelenvolt régi tanuló társaival váltott baráti ülést a költő, s azután az egész nagy csoport kocsiakra szállott s impozáns menetben kíserte be a vendégeket a szíves házigazda, Bornemisza László alispán lakására, hol pompás ebéd s hagyományos magyar vendégzeretet fogadta az érkezőket.

A délután folyamán a vendégek megtekintették a város különböző részeit; Mikszáth nem győzött csodálkozni a változásokon, melyen Rimaszombat keresztülment azóta, mióta ő a régi rozoga gimnázium falai közül kikerült, több helyt kedélyes reminiscenciák tödultak a költő lelke elé, s láthatólag jól érezte magát a diákkori emlékek vegyes érzelmű hatásai alatt...

Apr. 29-én este volt a hangverseny és Mikszáth felolvasása, majd a kaszinó termeiben táncmulatságot rendeztek. Apr. 30-án este bankettet rendeztek MK tiszteletére.

... A hangversenyt követő nap estéjén mintegy 70 tagból álló díszes és előkelő társaság gyűlt össze a kaszinó nagy termében terített asztalnál a Mikszáth Kálmán tiszteletére. A kiváló író volt tanárai, tanuló társai, jó barátai és tisztelői voltak ezek, kik aztán kedélyesen mulattak a vendéggel együtt a késő éjjeli órákig.

Az első tósztot *Kubinyi* Aladár törvényszéki elnök mondta, emelkedett szellemben emlékezve meg az iskolatársak ifjúkori barátságáról. Mikszáth Kálmán boldogságáért ürtett poharat; hangsúlyozta, hogy a baráti érzelmek, melyet iránta ifjúkoruk óta tápláltak, mit sem változtak, s a fészkek azért olyan meleg annyi sok esztendő múltán is, mert a baráti érzelmekből van fonva. A nagy tetszéssel fogadott tósztot után Glauf Pál ág. ev. lelkész az egyház nevében a hála érzetétől elteltlen lelkiület teljes tószttban emelte poharát Mikszáthért, hazánk hírneves büszkeségeért s az ág. ev. egyház jóltevéjéért.

Mikszáth szólt ezután nagy tetszés mellett. Egy nap alatt elfejtette a harminc évet, összefolyt az — úgymond — egy álomként tűnik elő, s olyan neki, mintha mindig együtt lett volna ezzel a társasággal. Örömmel, epedéssel jöttem ide közétek — mondá —, de irigységgel megyek el, mert ti itt maradtok e kedves fészekben. Végül szép szavakkal éltette Rimaszombatot. Utána *Fábry* János főgimnáziumi tanár nagy figyelemmel hallgatott, kerekded felköszöntőben Mikszáthot, mint a főgimnázium büszkeségét éltette. Majd dr. *Verecs* Samu emelkedett szellemű tószttban a helyi sajtó nevében felköszönti az országos sajtó két jelenlevő bajnokát; Mikszáth Kálmánt és Szabó Endrét, kik, miközben a magyar kultúra monumentális épületét oly

hatalmasan magasra felemelték, nemes és lángszellemű munkájuk által maguk is nagyokká nőttek. Felköszöntőjében szónoki hévvel és nagy tetszés mellett fejtegette Mikszáthnak az irodalom terén szerzett érdemeit.

Mikszáth a sajtónál is nagyobb hatalmat; a nép akaratát dicsőíti . . .

. . . Nagy figyelemmel hallgatták ezután a *Szabó* Endre szellemes tósztját, ki első sorban Fábry és Baksay tanárokat, — kik Mikszáthot írni tanították, azután Rimaszombat város lelkes közönségét, mely a jeles író t olvasni tanította; éltette. *Baksay* István a tőle megszokott ékesszólással, ifjú szíve egész melegével köszöntötte fel Mikszáthot, egykori kedves tanítványát s érzelmes felköszöntőjében kegyeletesen emlékezett meg egyik elhunyt kedves tanítványáról, Törs Kálmánról is. A kedves és szellemes tósz t láthatólag mély hatást tett az ünneplő társaságra. Majd *Lőrinczy* György szellemes ötletekben bővelkedő tósz tja igen nagy tetszést keltett, éltette Mikszáthot, a bohémek egyik vajdáját, s kéri, hogy máskor is jöjjön el körünkbe, hol „Palócz Kálmán olyan szépen muzsikál a legnagyobb Palóc Kálmánnak” — Ezután Mikszáth és Fáy Gyula egy-egy tósz tban egymást köszöntötték fel . . .

. . . A tósz tok elhangzása után éjfél tájban oszladozni kezdett a társaság, s Mikszáth hétfőn reggel Szabó Endre társaságában Budapestre utazott. (I. h. 2—3. l.)

A rimaszombati felolvasásról huszonhat év múlva, 1919-ben Szabó Endre megemlékezett a »Cigányvilág« című kötetében »Mikszáth felolvasása« c. történetben, amelyet a következő sorokkal vezetett be: »Ki hallotta valaha és valahol Mikszáthot felolvasni? Én hallottam. De messze kellett érte menni. Egészen Rimaszombatba . . . Megérdemli az utat, hogy meghallgassam a felolvasó asztalnál őt, akit sohasem lehetett Budapesten rávenni, hogy felolvasson, mert azt mondta: „minek? hiszen beszélni én csak palócul tudok, azt meg itt senki sem érti” . . .« (I. m. 136—137. l.)

Mikszáth 1893. máj. 1-én indult haza Budapestre, amire megérkezett otthonába, közérzete igen rossz volt, mint a későbbiekben kitűnt, nem szokásos gyomor-bántalmi kínozták, hanem tifuszos betegség lett rajta urrá. Hosszas betegségről, lassú lábadozásáról részletesen szólunk a bevezető 222—224. lapján.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 21 10 *hogya Vámbéry sánta lábbal lehetett nagy utazó* — MK utalása Vámbérynak 1861—1864 között megtett közép-ázsiai útjára vonatkozik, ekkor sérült meg a lába.
- 26—27 *A derék, gömbölyű háziasszonyom, a híres főztű Dobos néni* — A hajdani rimaszombati kosztadó háziasszonyának

- alakját MK eredeti nevének és tevékenységének megőrzésével áthelyezte Debrecenbe és a Rákóczi korba *A két koldusdiák* c. regényében (Krk 3. köt. 53. l.) — Dobos bácsi alakját 1878-ban *Hogy lettem én író?* c. elbeszélésében már megörökítette (Krk 30. köt. 87. l.)
- 22 : 4—5 *A kedves tanáraimból csak kettő van* — Fábry János akkor 63 éves volt, Baksay István pedig 74 éves volt, mindketten magas kort értek meg, Fábry János 77 éves korában, Baksay István 90 éves korában halt meg.
- 30—31 *Szinte elfelejttem, hogy voltaképp e bevezetésben csak a hangomat akartam mentetetni*—MK korábban is, több ízben szólt gyenge, a gyakori torokgyulladásról rekedtes hangjáról.
- 33—34 *jobb szerettem volna az Apponyi hangját hozni magammal kölcsön* — Apponyi zengő hangjáról Mikszáth parlamenti karcolataiban többször írt irigykedő elismeréssel.

[MIKSZÁTH JEGYZETEI UTÁN]

M *Pesti Hírlap. 1893. június 7., 15. évf. 155. sz. (5., 6. l.)* Rovakot kívül. A szerkesztőség bevezetőjével.
Kötetben itt először.

A beteg Mikszáth »pótlása«

Mikszáth Kálmán tízfuszos megbetegedéséről a jelen kötet bevezetőjében már szólottunk (222—224. l.). A jelen közlés az első, amely a súlyosan beteg íróról a PH hasábjain megjelent. A betegségről szóló híradás mellett a »Bevezetés« egy 1883-as dátumú »könyvecskéről« szól, amely Mikszáth-jegyzeteket tartalmazott. A szakirodalom nem tud ilyen könyvecskéről, valószínűleg ha volt is, az idők folyamán elkallódott. De az is elképzelhető, hogy csak vázlatfüzet, amolyan ötletmegőrző volt az említett kis kötet. Mikszáth-írásként adjuk közre a három anekdotát, mivel a második és harmadik történet már korábbi írásaiban betétként, jellemző mozzanatként szerepelt; ezekről a tárgyi magyarázatok között szólunk. De előbb teljes szövegében közöljük a l'H szerkesztőségétől származó »Bevezetés« teljes szövegét:

»A „Pesti Hírlap” nagynevű munkatársa pár hét óta gyöngélkedik s így már jó ideje nem is fordult meg a szerkesztőségben, ami azért is baj, mert válaszolni kell ama levelekre, amelyek ilyenkor csövesztül jönnek, s amelyekben az olvasók Mikszáth-karcolatot, tárcát vagy apróságot követelnek. Mert hát a közönség egy kicsit hálátlan. Ahe-

lyett ugyanis, hogy Mikszáth Kálmánnak, aki hónapokon keresztül szorgalommal és kedvvel írja névtelenül a jó dolgokat a „Pesti Hírlap”-nak, némi kis pihenőt engedne: csak sürgeti, egyre sürgeti, aminek persze azután Mikszáth nem tud ellenállni.

Most azonban ez a kényszerítgetés kárba vész, mert amint jeleztük, Mikszáth még mindig gyöngélkedik, s nem lehetetlen, hogy még néhány napig pihenteti a tollát.

E kritikus helyzetben, hogy ti. a közönség Mikszáth-cikket követel, s hogy Mikszáth Kálmán kivételesen nincs munkára hangolva, nagy segítségére jött a szerkesztőségnek egy jegyzőkönyv, amit az egyik íróasztal fiókjában, porrétegtől ellepve talált. Ebben a könyvecskében ugyanis Mikszáth jegyzetére bukkantunk. A könyv dátuma 1883, s lehet, hogy Mikszáth már elveszettnek tartja.

Hát hogy a publikum ne legyen kénytelen még egy-két napig várakozni, leközlünk a Mikszáth jegyzetei után egypár apróságot és kezdjük mindjárt József főherceggel.†

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 23 : 17—34 *A gróf és a titkár* — Az a motívum, hogy a jelölt helyett a titkár mondja el a beszédet, először *A klub* c. elbeszélés 1884. nov. 9-én megjelent ötödik folytatásában jelent meg. (Krk 35. köt. 238. l.) Ugyanott adta elő a titkár bosszújáról szóló történetet is. Itt a titkárt szintén Gyárfásnak hívták, gazdája azonban nem Teleki gróf volt, hanem Borosányi Gedeon. — A jelölt helyett beszélő titkár motívumát néhány hét múlva Emich Gusztáv személyéhez fűződő történetként idézte fel MK 1884. nov. 26-i *A t. Házból* karcolatában. (Krk 69. köt. 138. l.) Ezt a történetet az 1886-ban megjelent *A tisztelt Ház* kötetében is felhasználta. (Krk 71. köt. 147. l.)
- 24 : 1—15 Pákh Albert és Salamon Ferenc közös szindarabja. — Az anekdotát MK már korábban megírta az 1882-ből származó *A szinkörben* c. cikkében (Krk 64. köt. 16. l.). Utalt rá az 1886. febr. 12-én megjelent *A t. Házból* c. karcolatában (Krk 72. köt. 126. l.) beleszótta a Salamon Ferencről 1892-ben *Salamon mint causeur* címen írt nekrológiájába is. (Krk 81. köt. 54—57. l.)

AZ ALELNÖKSÉG

M *Pesti Hírlap. 1893. október 3., 15. évf. 273. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: S—n.*
Kötetben itt először.

Az akarnokság tragédiája

A szabadelvű párt köreit hónapokon keresztül foglalkoztatta a kolozsvári származású negyvenkilenc éves Bokross Elek körül keringő, erkölcsi és anyagi ügyeket egyaránt érintő történetesorozat. Ha csak a párt egyszerű böltingató tagja lett volna, akkor sem hagyták volna közömbösen a hírek a politikai köröket. De Bokross Elek tüneményes karriert futott be a pártban: 1887-es választásokkor került be Nagy-iklód választottjaként a parlamentbe, ekkor negyvenhárom éves volt. Még az első ciklust sem ülte végig a képviselői padokban, amikor a szabadelvű párt az alelnöki tisztre jelölte. És a többség, a mameluk többség e jelölést egyhangúan támogatta. A bennfentesek tudták, hogy rövid időn belül benne tisztelhetik az elnöki tisztból »kiöregedett« Péchy Tamás utódját, a Ház jövőendő elnökét. Az ívelő politikai karriert egy csekélynek tűnő mozzanat megzavarta: 1891 január első napjaiban Bokross Elek belezavarodott a miniszterelnököt köszöntő újévi beszédébe. (PH 1891. jan. 3. 3. l.) Ez a hozzá fűzött reményeket annyira »lecsökkentette«, hogy Péchy Tamás utódlására más kerestek, és végül Bánffy Dezsőt választották meg a megüresedett házelnöki székbe. Bokross megmaradt alelnöknek, de valószínűleg e pályamódosulás megzavarta judíciumban, bizonytalan gazdasági ügyletekbe bonyolódott, adott anyagi körülményeihez képest túlköltekezett, adósságot adósságra halmozott. Ennek ellenére a politikai pálya belé táplált reményét nem adta fel: 1893 szeptemberében a Sándor utcában, néhány házzal a parlament épületétől egy újonnan épült bérház egész emeletét kibérelte, és ennek berendezése közben az éléskamrát a pincével összekötő lift aknájába hajolva az első emeletről a pincébe zuhant. Amikor rátaláltak, még élt, de a kórházba szállítás után behalt zúzott sebeibe. A napisajtó részletesen beszámolt a halál körülményeiről, latolgatva a véletlen baleset és a tudatosan megtervezett öngyilkosság esélyeit. A körülmények az önként választott halál mellett szóltak. Erre utal a PH 1893. okt. 2. számának vezércikke is. Ebből idézzük az alábbiakat:

». . . Az eset körülményei a maguk összefüggésében arra vallanak, hogy Bokross Elek öngyilkosságot követett el, bár az ellenkező fölfogásnak is némi tért nyit.

A tényeket alább következő, kimerítő tudósításaink adják elő. Hogy Bokross Elek öngyilkossági szándékból maga vetett véget életének, azt főképpen az a nagy feltűnést keltett bűnvádi és becsületbeli eljárás látszik igazolni, melyet ellene Montbach Sándor és Klebelsberg Zdenkó gr. egy hagyaték hűtlen kezelése címén a tavasszal indított.

Az odiozus vádban a kolozsvári kir. törvényszék és kir. tábla Bokross javára döntött s a vizsgálatot nem rendelte el; a panaszos felek azonban a kir. kúria ellen vitték az ügyet, hol az mai napig még nincs elintézve. Bokross ellen a Nemzeti Kaszinóban is fölléptek ellenfelei s diszkvalifikálós cselekedetek címén Bokross gigolyozását kérték; azonban ez ügy is, mint a vele összekapcsolt lovagias eljárás, szintén függőben maradt, míg Széchenyi Béla gróf, a Nemzeti Kaszinó

egyik igazgató tagja, aki időközben Amerikába utazott, vissza nem tér.

Most úgy a büntető bírósági, mint a becsületbeli ügy végleges elintézése küszöbön állott, de Bokross Elek lelki ereje és önbizalma, úgy látszik, időközben teljesen megtörött s ennek lehet beszámítani a mai katasztrófát, mely, hogy *valóban öngyilkosság* volt, abban alig kétkedik valaki, aki Bokross helyzetét és lelkiállapotát az utolsó időben ismerte.◀

A temetés előtt és után még sokat foglalkoztak a halálba menekült politikus elhatározását motiváló körülményekkel. Több olyan mozzanatról szóltak, amelyet Mikszáth nekrológja is megemlített. A körülmények súlyosságára a sok híradás közül csak egyet említünk meg, amely alig két héttel a haláleset után jelent meg, és amely mindennél egyértelműbben igazolja az öngyilkosság tényét és megvilágítja annak okait. is. (A híradás az erdélyi sajtóban látott napvilágot, de a PH 1893. okt. 14-i száma a »Napi hírek« rovatban a 11. lapon átvette és közölte.) Következzék ennek teljes szövege:

»(Bokross Elek váltói) Az „Arad és vidéke” a következőket írja: A képviselőház tragikus véget ért alelnökének koporsója felett becsukódott már a kolozsvári családi családi sírbolt ajtaja, de emléke visszajár — hátrahagyott váltói révén. Mint teljesen megbízható forrásból értesülünk — Bokross Elek 100,000 frtnyi váltókötelezettséget vitt sírba. Az ő vagyoni viszonyaihoz képest ez olyan horribilis összeg, amely méltán szerepelhetett a végzetes elhatározást megérlelő okok között. — Legérzékenyebben vannak érdekelve Bokross elhunytja által gróf Bethlen András földművelésügyi miniszter és Pulszky Gusztáv országgyűlési képviselő és egyetemi tanár. Az előbbi 40,000 frtig; az utóbbi kevés híján 30,000 frtig van giroban. Rajtok, kívül kisebb-nagyobb összegekig a képviselőház szabadelvű pártjának még több tagja vállalt váltókötelezettséget Bokrossért. Hogy az egykor vagyonos és hitelére féltékeny ember mennyire zavart viszonyok közt élt már ebben az esztendőben, mutatja az a körülmény, hogy a pesti első hazai takarékpénztár-egyesület kénytelen volt bepörösíteni egy 1140 forintról szóló lejárt és megóvatolt váltóját. Bokross tartozásai részint fővárosi intézeteknél, részint erdélyi bankoknál állanak fenn, amelyek azonban semmi veszteséget nem szenvednek, lévén a zsiránsok egytől-egyig fizetőképességek. Bokross katasztrófáját különben még élesebb világításba helyezi egy váltó, melyet Bokross egy erdélyi mágánás nevére — hamisított. Ez magyarázza meg a Montbach Sándor és Teleki Domonkos közötti affér békés elintézését is. Ez utóbbi bocsánatot kért Montbachtól, amiért magát Bokrossért exponálta s erre a tanúk az ügyet befejezettnek jelentették ki.◀

Mikszáth szokatlanul éles hangú írása csak részben szólt az öngyilkosságba menekült férfiú személyének. Nagyonbbrészt a szabadelvű párt belső világát érintette, azt a politikuscsináló gyakorlatot, amely szinte körültekintés nélkül, a szellemi és az emberi kvalitások

kellő felmérése nélkül, a pillanatnyi körülmények hatása alatt emel fel bizonyos személyeket, és ugyanolyan könnyed mozdulattal ejti el őket, hagyja ki további kombinációiból, ha az illetők nem váltják be maradéktalanul a személyükhöz fűzött kombinációkat. Bokross Eleket e személyi politika áldozatának ítélte és abban látta hibásnak, hogy nem volt ereje az ellene felhozott vádak súlya alatt úgy védekezni, hogy lemondva képviselőházi alelnökségéről, a maga személyében vállalta volna a jogi és erkölcsi következményeket. Bokros ragaszkodott az alelnöki székhez, mert remélte, hogy az megvédi, és amikor ez a feltevése összeomlott, a halálba menekült a felelősség elől.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 24 : 14—15 *Ugyanaz-e, amelyen most felesett és alábukott?* — MK ezzel a triviális képpel érzékeltette, hogy a maga részéről kizárta a véletlen baleset lehetőségét.
- 16—17 *mert harmadéve, mint a szabadelvű párt szónoka az újévi beszédebe belesült* — ld. a bevezetőben írottakat.
- 25 : 7—9 *Próbálták Radó Kálmánt, . . . próbálták Tisza grófot, . . . végre megtalálták Bánffy Dezsőt.* — MK a fenti fordulatokkal a szabadelvű párt belső személyi kombinációit is az olvasók elé tárta.
- 17 *vakondok-politika* — Mikszáth ezzel a többször is alkalmazott fordulattal az elvi összefüggéseket mellőző napi, gyakorlati politikai lépéseket kívánta jellemezni.
- 26 : 1—10 Bokross helyzete a szabadelvű pártban és pozíciójában. — Mikszáth itt is — valószínűleg a végkifejlet megdöbbentő hatása alatt — szabadelvű párton és kormányon belüli nézeteket összegzett.
- 24 *A stréberség katasztrófája ez az eset. Tanulság mindenkire.* — E kemény szavakkal — mint a bevezetőben jeleztük — egyaránt mond ítéletet MK az öngyilkos személye és tette, valamint az őt támogató politikai erők felett.
- 35—36 *Íme megadta rá a szomorú jeleletet, de higgadságát, okoskodó elméjét még e felelethez is magával vitte . . .* — Mikszáth e homályos mondattal arra kívánt utalni, hogy Bokross Elek az önkéntes halál módját úgy választotta meg, hogy a véletlen baleset látszatát kelthesse a körülmények vizsgálatakor.

KI LESZ A MOSONI FŐISPÁN?

M *Pesti Hírlap. 1893. október 22., 15. évf. 292. sz. (4. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés: x—y.

Kötetben itt először.

Egy fiktív történet az »Angol királynő« terméből

Mikszáth Kálmán az »x—y« ritkán használt szignóval jelzett cikkével a rejtőzködés sajátos játékát űzte. Korábban 1886 márciusában használta »x. y.« alakban; ekkor a köztörvényhatóságok parlamenti vitájához kapcsolódó karcolatai egyikéhez, *A kedélyes delikvenssek* címűhöz Grünwald Béla szolt hozzá kissé neheztelőleg. Mikszáth megválaszolta Grünwald kifogásait (ld. Krk 37. köt. 174—181. l.), de hogy az utolsó szó mégis az övé lehessen, *Törvény és köztörvényhatóság* címmel, *Még egy nyílt levél Scarronhoz* alcímmel egy újabb csattanós megyei történetet vetett papírra, és ehhez alkalmazta az »x. y.« szignót. Később, 1888-ban — a bevezető és a PH hasábjain folyó vitához kapcsolódó bevezető szakaszokat elhagyva — magát a történetet beillesztette a *Club és folyosó* című kötetébe.

A jelen karcolat esetében nem forog fenn a rejtőzködésnek annyi-ra nyilvánvaló oka, de valószínűleg nem akarta nyíltan nevének adni a kormány tagjait kifigurázó az »Angol királynő« külön asztaláról festett képéhez. (Korábban, 1883-ban, amikor még távol állott a szabadelvű párti képviselőségtől, nem okozott neki problémát, hogy bemutassa az akkori zágrábi tüntetések miatt feszült belpolitikai helyzetben az estéli pihenőjét tartó kormány-vezérkar gondolkodását a *Tisza Kálmán a kávéházban* c. karcolatban. (Ld. Krk 67. köt. 76—78. és jegyzeteinket a 276—280. l.)

A jelen karcolat inkább csak helyzetkép, jellemzi az asztalnál ülő képviselők magatartását. Bár a tréfa tréfa voltát jelzi több ízben is a karcolat szövegében, mégis a mosoni főispánságra áhítózó Tóth Imre alispán védelmében már a következő nap tollat fogtak a helyi erők, és cáfolták vármegyei tisztviselő társuk budapesti és »Angol királynő«-beli látogatását. A tiltakozó írás »A közönség köréből« c. rovatban látott napvilágot, amelyhez a szerkesztőség mindig hozzáfűzte, hogy a benne közölteért nem vállal felelősséget. Íme a beküldött levél szövege:

»Ki lesz a mosoni főispán?

T. szerkesztő Úr! Becess lapjának vasárnapi 292-ik számában „Ki lesz a mosoni főispán?” címe alatt x—y aláírással cikk jelent meg, mely némileg a célzatosság jellegével bír.

Engedje meg ezért, tekintetes szerkesztő úr, hogy a kérdéses cikkekre alóírottak — mint Tóth Imre alispán úr tisztviselőtársai — röviden és tárgyilagosan nyilatkozhassunk:

Mindenek előtt előre bocsátjuk, hogy Tóth Imre Moson vármegye alispánja valóban létezik, az azonban, hogy ő a „napokban” Budapesten lett volna, a valóságnak nem felel meg, mert ő május hava óta a fővárosban egyáltalán meg nem fordult, minélfogva vele az oly élcesen leírt esemény sem történhetett meg.

Ami már most jelöltsége történetét illeti, erre nézve a következőket adjuk elő: a főispáni szék megüresedvén, a vármegye közönségének összbizalma mindjárt a kezdetben az alispán személyében

összpontosult, kit annak idején ezen állásra is egyhangúlag választott meg. A nyilvánult közbizalomnak kifejezést adandó, a vármegye közönségét képviselő törvényhatósági bizottságból — mely 158 tagból áll — 108 tag osztály, rang és vallás különbség nélkül küldöttsegileg járult a belügyminiszter úr öccsellenciájához, kérve őt: hogy a megüresedett főispáni állásra Tóth Imre alispánt, mint a vármegye szülöttjét s különben is viszonyai alaposan ismerőjét kineveztetni kegyeskedjék. Ezen óhajnak adott egyszersmind a vármegyei közönség is kifejezést a folyó évi június 21-én tartott rendkívüli közgyűléséből a belügyminiszter úrhoz intézett feliratában. A közbizalom tette tehát őt főispáni jelöltté.

Ezen helyreigazító soraink szíves közlését kérve hazafiúi tisztelettel maradunk

tekintetes szerkesztő úrnak kész szolgálai

M.-Óvár, 1893. okt. hó 23-án

Óshegyi József Békeffy Jenő
tiszti főügyész várm. főjegyző

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 27 1 *Angol királynő* — a régi Pest legelőkelőbb szállodája a Dunaparton, a mai Vigadó tér 1. szám alatti telken állott.
- 3 *prezideál* — elnököl
- 14 *korifeus* — kimagasló személyiség (néha tréfás hangsúlyal)
- 18—20 *A horvát miniszter ugyanabból a piros virágos caeszéjéből szürcsöli feketéjét, amelyből Bedekovics és annak elődei.* — Bedekovics Kálmán MK parlamenti karcolatainak kedvelt figurája volt, kétszer is volt horvát-szlavón-dalmát tárca nélküli miniszter (1868—1871 és 1876—1889 között). A cikk megjelenésekor Josipovich Imre volt 1889 óta a miniszter.
- 20—22 *Podmaniczky Frigyes szokásai.* — Podmaniczky Frigyes is gyakorta szereplő, jellegzetes figurája volt MK képviselőházi karcolatainak.
- 22—30 *Csernátony és madarai.* — Az agglegény Csernátony Lajos madárgyjteményéről MK több történetet feljegyzett, külön karcolatot írt az állomány új szerzeményéről *A röpde új lakója* címmel (Krk 76. köt. 179—183. l.).
- 32—34 *Néha egy-egy régi adomát mondanak el, nagyon régít, amely már nem árt senkinek, amelyben semmi célzás sincs. A Bourbonok korából valót.* — Mikszáth tíz év múlva *Az István-szoba* c. karcolatában a következőképpen magyarázta az elnevezést: az »Angol királynő«-beli asztal vendégei »tapintatos és hallgatag politikusok voltak, akik sohase beszéltek a jövőről (az veszedelmes), se a jelenről (az fölöleges), politikai diskurzusaikban valahol a Bourbonok trónvesztésénél tar-

- tottak; — innen nevezték el a Deák egykori asztalát „Bourbon-asztalnak” (Jk 20. köt. 172. l.)
- 28 : 2 *prejudikál* — előre befolyásol, irányít
- 19 *succrescentia* — növekedés, szaporulat; itt: az új nemzedék, az utánpótlás
- „ 22 *Juventus ventus* — fiatalság — bolondság
- 29 : 5 *Az újságok valami Daunt, valami fiatal grófocskát emlegetnek.* — Az osztrák Dhaun grófi családot az 1764—65 pozsonyi országgyűlés honosította, és Mária Terézia az ő nevét viselő Daun Mária Teréziának — akit Pálffy Lipót gróf vett feleségül — megengedte, hogy utódai a Pálffy—Daun nevet használhassák, ha a Daunok hercegi ága kihalna, a Pálfyaknak erre az ágára szálljon a teanói hercegi cím és jog. Ez 1851-ben következett be. Az utolsó Daun halála után Pálffy—Daun Nándor Lipót vette fel a hercegi címet. Ebben Ferenc József 1875-ben meg is erősítette. — Az ő fia volt az alábbiakban szereplő Daun—Pálffy Vilmos.
- 29 *vestibule* — előcsarnok

MIKSZÁTH-ASZTAL

- M** I. *Pesti Hírlap. 1893. október 24., 15. évf. 294. sz. (3. l.)* Rovaton kívül. *Levél a szerkesztőség tagjaihoz alcímmel. Teljes névjelzéssel.*
- II. *Hí 1. köt. = Jk 33. köt. A saját ábrázatomról. Bp., 1914. 177—181. l.*
- III. *Mikszáth Kálmán Összes Művei. 25. köt. Mikszáth Kálmán levelezése. II. Bp., 1961. 52—55. l.*

A cikkről és keletkezéséről

A levél formájában írott közleményt a Krk »Levelezés« kötetének sajtó alá rendezője misszilis levélként tette közzé a jelzett kötetben. A korábbi évekből is találkozhatunk hasonló eljárással, és akkor is, most is itt a cikkek megfelelő kronológiájának sorában, az összefüggések helyreállításával újra közöljük a levél alakot öltött, de sajtóban publikált írás szövegét, és a cikknek megfelelően állítjuk össze a jegyzetapparátust.

A közlemény, amely Mikszáth reflexióját kiváltotta, a PH 1893. okt. 22-i számában (292. sz.) a »Napi hírek« rovatban látott napvilágot a 6. lapon. A kedveskedő sorokat Szabó Endre versének előzetes közlése követte. Következzék ezek teljes szövege:

»(Mikszáth társaság) Lapunk nagynevű munkatársának, Mikszáth Kálmánnak író barátai és tisztelői egy kisebb társaságot alapít-

tottak, melynek a címe: Mikszáth társaság. Tagjai minden hónapban egyszer összegyűlnek, hogy a mester társaságában néhány órát töltsenek, bohém hangon és bohém szellemben, teljes kizárása mellett a vaskalaposságnak. Ez összeválogatott társaság legutóbbi összejövetele éppen Kálmán napjára esett, amikor is Szabó Endre igen ügyes és ötletes verset olvasott föl „*Mikszáth Kálmánhoz*” címmel. Ezt a verset a „Vasárnapi Újság” holnapi száma hozza, amelyből átvesszük, s íme itt közöljük:

Mikszáth Kálmánhoz

Én ugyan verset alkalomra
Nem igen szoktam önteni,
Lévén piacra menni lomha,
Nem úgy, mint sok rügött zseni.
De a te alkalmadra, Kálmán,
Egy-két rím nélkül meg nem állnám,
Ha addig élnék is; — te nem
Adsz érte majd ordót nekem.

Amiért én most dalba kezdek,
Az drága, kedves énekem,
S tán dalom mind homályba veszhet,
De nem ez az egy énekem,
Mert ami ennek lobbanást ad,
Közös többünkkel: a barátság.
S ez ma oly ritka, naiv ügy, — és
Méltán kelthet nagy feltűnést.

Biz' elmaradt e részt a kortul
Ez a baráti kis sereg,
Hogy új csapásra most se fordul,
Mindég a régin ténfereg,
Mindig maradt csak ideális,
És szárnyat ölt, ha gyalog jár is.
S nem tartja, hogy időt veszít,
Ha lelkesül, ölelkezik.

Hogy így van ez, kedves palócom,
Ebben nagy a te érdemed;
De hogy ma így beléd fogódzom,
Oka nemcsak név-ünneped;
Elmúlt idők emléke is készit,
Mikor nem volt így, s szólva diszkrét',
Ha sok: két-három társa akadt,
Ülvén olaj-lámpák alatt.

Említsem-é, eszedbe hozva
Vörös borával Tóth Edét?
Akkor tájolt a „Falu rossza”
Babérait gyűjtötte épp' . . .

Nem szólt sokat, többet pipála
S új darabokat kombinálva,
Fensőbbiséggel pillanta ránk,
Akik félig kezdők valánk.

Hát a merész dalú poéta,
Nagy vállú, érdes Darmay?
Összekocódtunk véle néha,
De tudtunk rá' se hajtani;
Adomáid s derűs szavadra
Az apprehenzió szaladva
Hagyott el minket mindig ott
S a társaság — ha volt ivott.

Azóta nőtt a társaságod
Jöttek nagy és kis emberek,
S hogy felértél magasra, már ott
Tömjént is gyűjtöttak neked.
Hanem te csak mienk maradtál,
Nem szédít drága bor s arany tál,
Vagy — s ezt szép megjegyezni ám —
Prímás ugyan, de hát „cigány”.

Nagyot nőttél te már azóta,
Babér díszíti a fejed,
Zsákját Fortuna is megódtá
S ha nem csordul is, hát csepeg.
Nagyot nőttél — másnak, de nekem
Ma is az vagy, aki régen,
Mert én rég is — 'sz tudod magad —
Csak ilyenek tartottalak.◄

Szabó Endre verse a VÚ 1893. okt. 22-i (40.) számában a 718—719. lapon jelent meg minden kommentár, minden magyarázó jegyzet nélkül csupán »Nevenapján 1893. okt. 13◄ alcímmel.

Mikszáth Kálmán heves tiltakozását nem valami álszerénység váltotta ki: csupán azért emelt szót, hogy az Akadémia utca elején lévő »István főherceg Szálló◄ éttermének egyik külön szobájába gyülekező baráti kompániát »Mikszáth-Társaság◄-nak titulálta a PH ismeretlen újdondásza. A csoportosulás ténye ellen tiltakozott, és különösen az ellen, hogy ezt az állítólagos csoportosulást az ő nevéhez kössék. Az elhárítás határozott gesztusát érzékelteti az írás bevezetőjében felvonultatott különböző vélemény (30 : 12—31 : 20). A felsorakoztatott vélekedések többsége — ismerve Mikszáth érvelési módszerét — minden valószínűség szerint csupán az író saját eszmeszüleménye. A tiltakozás valódi okát a következő passzusban árulja el rejtőzködő fordulatokkal, amely úgy értendő, hogy milyen alapon neveznek el róla egy társaságot, ha neves politikusok köré nem tömörült semmiféle csoport sem (31 : 21—34).

A karcolat további részében felfedte a kompánia összetételét: többségük a PH szerkesztőségének munkatársaiból került ki, de közülük tartozott Mikszáth néhány barátja és tisztelője. Álljon itt maga a névsor — abban a sorrendben, ahogy Mikszáth a neveket megemlítette: Murai Károly, Endródi Sándor, Szabó Endre, Sebők Zsigmond, Pósa Lajos, Kenedi Géza, Wolfner Sándor, Enyedi Lukács, Nagy Miklós, László Mihály.

A Mikszáth-asztal fenti bemutatása az 1893 őszi állapotot tükrözi. Valamivel később, de még Szapáry miniszterelnöksége alatt ez a havonként összejárogató társaság átalakult. A jelen írásban Mikszáth által is törzstagnak bemutatott Pongrácz Károly grófon kívül — akit a tíz tagú baráti társaság havonkénti találkozójakor száműztek — egyre több politikus telepedett a vacsorázó asztal mellé. Mint ahogy tíz év múlva, 1903-ban *Az István-szoba* c. cikkében Mikszáth is leírta: »... Egy kicsiny baráti kör kezdett az „István”-ban vacsorálgatni a Szapáry-rezsim alatt... gróf Pongrácz Károly, ... a hallgatag Lukács Béla, ... Terényi Lajos, ... Rosenberg Gyula, a szenvedélyes kombinátor, ... az okos Darányi Ignác, ... dr. Farkas László, ... Molnár Béla ...» És a továbbiakban Mikszáth még tovább sorolta a külön szoba látogatóinak hosszú névsorát. (Jk. 20. köt. 174—176. l.) Erről a valóban politikai körre szélesült »István-szobá«-ról beszél Mikszáth Kálmáné »Visszaemlékezései«-ben, meg nem nevezett forrásként felhasználva Mikszáth említett 1903-as cikkét. (Mikszáth Kálmáné Visszaemlékezései. Bp., 1922. »Az István-szoba« 186—190. l.)

A jelen helyesbítő cikknek tehát túl azon, hogy tükrözi Mikszáth vélekedését a politikai csoportosulás vezérkedésével kapcsolatban, a legfőbb értéke az, hogy autentikus dokumentuma egy baráti csoportnak, a kilencvenes évek elején Mikszáth szorosabb köréhez tartozóknak.

Egy újabb politikai korszak után változott meg, alakult át az István-szoba azzá, aminőnek Mikszáth az 1903-as cikkében leírta és bemutatta.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

30 : 6 *floreszkál* — helyesen: fluoreszkál, am. a rászó fényben, de csak a hatás alatt villózik

7—9 *ráijeszteni Szily Kálmánra ilyenkor, midőn éppen harcban áll Neményi Ámbrussal* — Szily Kálmán 1889-ben lett az Akadémia főtítkára, Neményi Ámbrus pedig a képviselőház pénzügyi bizottságának tagjaként sokallta az állami költségvetésben az MTA számára tervbe vett 40 000 forint támogatást, és azt csökkenteni akarta. (Ld. erről a PH tudósítását 1893. okt. 22. 2. l.)

13—15 *A wíppek éber szemmel néznek rám, mint olyan emberre szokás, aki titkos társaságokat alapít.* — E tréfás fordulattal érzékeltette MK, hogy a szabadelvű párton belül kényelmet-

- lenséget okozhat számára egy olyan hír, amely arról tudóstít, hogy körülötte csoportosulás alakul.
- 30 : 17—18 A belügyminiszternek tulajdonított mondás. — E fordulat, mint a bevezetőben jeleztük, az írói helyzetteremtés eszköze lehet csupán.
- 22 *tantième* — a részvénytársaságok tiszta jövedelméből az igazgatósági, bizottsági, vezetőségi tagoknak juttatott osztalék.
- 31 : 13—14 *Hát már neked nem elég az Akadémia?* — E Jókainak tulajdonított öncsipkedő mondattal MK akadémiai tagságára utalt: 1889-ben lett az Akadémia levelező tagja, többször ígérte a székfoglaló novellát, de végül is csak 1901. máj. 12-én tartotta meg *A szökevények* felolvasásával.
- 28 *Zichy Jenő nincs már itt.* — Az utalás homályos, lehetséges, hogy Zichy hosszabb Kaukázusban tett útjára, illetőleg távollétére vonatkozhat.
- 30—31 *társtalanul, mint a Vajda János üstököse* — utalás Vajda »Üstökös« c. verse második szakaszának két sorára: »Forongni körbe nem tud, nem akar, hát Örökké társtalan, boldogtalan!«
- „ 37 *démenti* — cáfolat
- 32 : 1—2 *csakugyan van egy »Mikszáth-asztal« az »István főherceg« szállodában.* — A szálloda az Akadémia u. 1. szám alatt működött, 1840-ben »István Palatinushoz« néven nyílt meg. A vendéglő tulajdonosa Gundel János volt. Mikszáth és barátai számára egy keskeny, hosszúkás boltozatos helyiséget, ahogy MK írta, »hajókabinhoz hasonlatos fehér szobát« bocsátott rendelkezésre. A szobának az ajtóval szemben lévő keskeny falrészét 1895-től Mayler Ede festőművész Mikszáth-portréja díszítette. 1904-ben a szálloda megszűnt, a kávéház még működött. Mikszáth ekkor írta *Az István-szoba* c. búcsúztató cikkét.
- 14—16 [Endrődi Sándor] *viseltetik irántam a legtöbb respektussal, mert tudja, hogy Katánghy Menyhért szigorú naplóbíró.* — E fordulattal Mikszáth érzékeltette, hogy ő maga írja a Katánghy-féle leveleket, amit — mint a Bevezető 225. lapján jeleztük — sok szerkesztői üzenettel is megerősített a PH szerkesztősége.
- 24—25 *pihenteti szemeit Wolfner.* (Ez az egyetlen terület, ahol Singer nélkül jelenik meg.) — E fordulathoz hasonló ironizálást másutt is találhatunk a két társtulajdonos, Singer és Wolfner rovására.
- „ 36 *pietás* — kegyelet, ragaszkodás
- 33 : 1—3 *László Mihálynak, akinek jeles gimnáziuma van, ahová máris nyomkodom a helyeket apaí ravaszággal a két fiacskámnak.* — László Mihály 1878 őszén alapította nyilvános főgimnáziumát és nevelőintézetét, közben a VÜ segédszerkesztője, illetőleg belmunkatársa volt, 1887-től Udvarhely megye képviselője lett.

[AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA
1894. ELŐSZÓ]

- M** I. *Egyetemes Regénytár. Almanach az 1894. évre.* (Szerk.: Mikszáth Kálmán.) IX. évf. 3. és 4. sz. Bp., 1893. Singer és Wolfner kiad. 3—8. l.
- II. *Nemzet.* (Fel. szerk.: Jókai Mór.) 1893. november 11., XII. évf. 312 sz. A Nemzet tárcája rovatban. Teljes névjelzéssel. (A közlés előtt »Az előszó művészetet« c. méltatás. Szövegét ld. a 263—264. lapon.)
- III. *Egyetemes Regénytár. Almanach az 1897. évre.* (Szerk.: Mikszáth Kálmán.) XII. évf. 3. és 4. köt. Bp., 1896. Singer és Wolfner kiad. 25—29. l.
- IV. *Hí 3. köt. = Jk 35. köt. Tudós írások. Bp., 1914. 30—34. l.*
- A jelen Krk az 1894-i Almanach szövegét közvetíti.

Az Egyetemes Regénytár Almanachjának hetedik kötete

1887 ősz végén jelent meg a könyvpiacra Singer és Wolfner kiadásában az Egyetemes Regénytár köteteként az Almanach első darabja, mely a következő, 1888. évre szült. Ezt követően minden év téli könyvpiacán óra pontossággal napvilágot látott az újabb kötet, tuhatnyi elbeszélő újabb írásával, köztük természetesen Mikszáth elbeszélésével is. Minden kötet elé Mikszáth Kálmán írta az előszót. (Ld. Krk 75. köt. 63—64. l., Krk 77. köt. 71—72 l., Krk 78. köt. 32—36. l., Krk 79. köt. 65—69. l., Krk 80. köt. 57—61. l. és Krk 81. köt. 76—81. l.)

A korábbi évek előszavaiban egyre többször felmerült a téma megtalálásának nehézsége. Itt ez válik főkérdéssé, egy a budai hegyekben tett hangulatos kirándulás keretébe illesztve. A téma kigondolására, barátai unszolására az író az ebédet követő pihenőre a méhes csöndjébe vonult vissza. Egy röpké álomban megjelent előtte a délelőtti sétán látott feltűnően szép asszony. Az általa elmondott történet megoldja az író előszóírási kötelezettségének gondját, és megteremtí a bevezető írás csattanóját is.

Az előzőekhez hasonlóan ez alkalommal is felsoroljuk az Almanachba illesztett elbeszéléseket a közlés sorrendjében:

Jókai Mór: »A zálog«	9— 24
Szabóné Nogáll Janka: »Dudus«	25— 34
Pekár Gyula: »Dombrády Miklós«	35— 58
Tóth Béla: »Orhonás Rab István története«	59— 73
Tolnai Lajos: »Élnek-e még?«	75— 94
Murai Károly: »A nagybácsi«	95—106
Justh Zsigmond: »A halottszerző«	107—122
Szomaházy István: »Kemény doktor karrierje«	123—134
Kozma Andor: »Alis ist hin!«	135—146
Rákosi Viktor: »Error in objektó«	147—152

Tábori Róbert: »Szólt az élet«	153—160
Beniczkyné Bajza Lenke: »A lapulevelek között«	161—188
Herczeg Ferenc: »Elvek és tények«	189—202
Békefi Antal: »Egy kopott dal«	203—212
Mikszáth Kálmán: »A bokréta«	213—237

Az 1894-i Almanachban Mikszáthtal együtt tizenöt író szerepelt. (Az 1888-i kötetben írónkkal együtt tizennégyen, az 1889-iben tizenketten, az 1890-iben tizenhárman, az 1891-iben tizenöten, az 1892-iben tizenhatan, az 1893-iban pedig tizenöten jelentek meg.) Az 1894-i kötet szerzőinek többsége már a korábbi kötetekben is szerepelt, új szerzőként Szabóné Nogáll Janka, Pekár Gyula és Szomaházy István mutatkozott be. Az előző kötetek írói közül Jókai Mór, Mikszáth Kálmán és Rákosi Viktor hetedszer; Beniczkyné Bajza Lenke, Tóth Béla és Vadnai Károly hatodszer; Bársony István, Gyarmathy Zsigáné, Herczeg Ferenc, Hevesi József, Justh Zsigmond és Kozma Andor negyedszer; Ágai Rudolf, Bródy Sándor, Murai Károly, Sebők Zsigmond és Tábori Róbert harmadszor; Békefi Antal, Lipcsey Ádám, Petelei István és Tolnai Lajos másodszer kapott megszólalási lehetőséget az Almanach hasábjain. Dóczi Lajos, Kazár Emil, Margitay Dezső, Szalóczy Bertalan, Tutsek Anna és Vértesi Arnold az előző hat kötetben csak egy-egy alkalommal szerepelt elbeszélésével.

A hét kötet száz elbeszélését tehát Mikszáth Kálmán — a tőle származó írásokat is számításba véve — harminc író alkotásaiból válogatta.

Az Egyetemes Regénytár Almanachjáról a korabeli sajtó röviden mindig megemlékezett. A Nemzet 1893. nov. 10-i számában nemcsak futtában szólt a kötetről, hanem külön cikkben méltatta a kötetet bevezető Mikszáth Kálmán teljesítményét. Ezért ennek teljes szövege itt az alábbiakban közöljük:

»Az előszó művésze

Mióta csak a világon könyvek jelennek meg, mindig írnak az emberek előszókat is. Akik azonban a könyveket nem írják, hanem olvassák, általában nem valami nagy véleménnyel vannak az előszó felől.

Mert mi az előszó? Az író önbizalmatlanságának bizonyosságlevele. A jó könyv beszél magáért maga, annak nincs előszóra szüksége. A rossz meg nem lesz tőle jobb. És aztán, aki nem tud jó könyvet írni, az az előszavával sem fog elragadni senkit, mert az előszava is rossz lesz. Aki pedig jó könyvet ír, az minek mentegetőzik, minek adogat használati utasítást az olvasónak, az első lapokon?

Az előszóból soha nem is lett volna kedvelt irodalmi műfaj, ha megmarad vala maguknak a könyvíróknak kezében. De nem maradt meg. Szerencséjére az előszónak, a kisebb írók rájöttek arra a ravasz ötletre, hogy könyveikhez nem ők maguk írják, hanem nagyobb írókkal íratnak előszót. A nagyobb író aztán, rendesen nem is ösmerve

azt, ami a könyvben az előszó után következik, előszó címmel ír valamit, éppen annyit, amennyi kisebb kollégája könyve elején néhány oldalra ráfér. Valamit, ami ne legyen se elbeszélés, se értekezés, se leírás, se könyvismertetés; ami ne hasonlítson semmiféle ismert műfajhoz — és mégis irodalmi értékű munka legyen, méltó ahhoz, aki megírja, és jobb, mint amilyen magától a könyv írójától telhet ki. No, mert hiszen az előszó írója mindig a protektor s a könyvíró a pártfogolt. Hogy melyiket illeti meg a másik felett a fölény — az nem kérdéses.

Ilyen furfangok és sarkantyúzások folytán egyszerre csak az *előszó* valóságos irodalmi műfajjá lett, egy műfaj minden sajátosságával és igényével. Az *előszó*-írásnak immár külön művészete van, melyet csak az sajátíthat el, akinek az előszóírásra speciális, veleszületett tehetsége van. Az előszóíró „fit et nascitur”. Csodálatosan leleményesnek, könnyednek, vidámnak kell lennie, hogy tudjon kedvesen és röviden csevegni a semmiről és mindenről, még arról a könyvről is, amelyet bevezet, de amelyet már ő maga is csak nyomtatásban fog elolvasni. Az előszóíró egyszerre élvezi a legnagyobb szabadságot és szenvedni a legtöbb bilincset. Mindent szabad neki: gúnyolódni, mesélni, politizálni, magasztalni, bölcselogni, búsulni, tréfálni — de mindent csak egy bizonyos fokig. Melyik ez a bizonyos fok — az vajmi bizonytalan. Azt nem méri s nem érzi ki más, csak az előszóíró egyéni, rejtelmes tehetsége. Ennek lehet a neve érzék, ösztön, „ándung”, vagy „spuriusz”, de mely egy szóval mindig: *tehetség*, kettővel mindig *tehetség* és tudás — és megint egy másik *egy szóval*: művészet.

Az mi legnagyobb előszó írónk kétségkívül *Mikszáth* Kálmán. Ő egyúttal az első magyar, aki az előszót nálunk — nem külföldi minták nyomán, hanem egyéni őstehetiséggel — valóságos irodalmi műfajjává tette; aki érti és bámulatos virtuozitással gyakorolja is az előszó művészetét.

A Singer és Wolfner könyvárus cég évenként kiad egy-egy elbeszélés gyűjteményt *Almanach* címmel s ehhez évenként *Mikszáth* ír egy-egy előszót. Az *Almanach* rendesen jó, de a kunsztja, a különleges virtusa mindig az előszó. Az 1894-re szóló *Almanach* ma jelent meg. Ára most is 1 frt, mind mindig; most is az elbeszélő irodalom élő legjobbjai írtak bele, mint mindig; olyan — szóval — az egész, mint mindig, csak Mikszáth előszava valami egészen új, egészen eredeti, egészen más benne, mint mindig.

Az előszó irodalom e legújabb kis remekét itt adjuk, mint kedves és becses példáját az előszóírás művészetének.◀

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

34 : 2 *Milyen lesz a Jókai jubileum?* — Az ország 1894 elején ünnepelte meg Jókai Mór írói működésének ötvenedik évfordulóját. Az előkészületek már 1893. év első felében megkezdődtek, városok, törvényhozási testületek dísztagsággal lepték

- meg az írók, műveinek gyűjteményes kiadása, az ún. Nemzeti kiadás ebből az alkalomból indult meg, és 1898-ra mind a száz kötete megjelent.
- 34 : 3 *Elfogadja-e a főrendiház az egyházjogi reformokat?* — A polgári házasságról szóló törvényjavaslatot a parlament 1893 telén tárgyalta, de a klérus és a főrendiház nagy ellenállást fejtett ki, ami I. Ferenc Józsefet bizonytalanná tette. A politikai tömegnyomás hatására egy kormányválság után a főrendiház 1894 júniusában elfogadta a javaslatot.
- 10 *»Te, kis kakukk, mond el, meddig él Wekerle?»* — Az egyházjogi reformokban Wekerle következetesen a reformok mellett foglalt állást, a klerikális körök és a főrendiház ellenezte a javaslatot. Az 1894. ápr. 12-i szavazáson 175 főnyi többség megszavazta a törvényt, a főrendiház elvetette. Máj. 20-án a képviselőház 166 szavazattal újból megerősítette akaratát. Wekerle 1894. máj. 30-án a király előtt előadta a kormány kívánságát. Ferenc József ezeket csak részben fogadta el, így a Wekerle-kormány lemondott. A király által kiszemelt új miniszterelnök, Khuen-Héderváry Károly nem volt képes kormányt alakítani, mert a szabadelvű párt bizalmáról biztosította Wekerlét. 1894. jún. 10-én újra ő alakított kormányt. A király és a főrendiház kénytelen volt kaptulálni. 1894. jún. végén a főrendiház elfogadta az egyházjogi reformokat, a király pedig szentesítette a törvényt.
- 12 *az Akadémia plagizátorain fordult a szóbeszéd.* — Az 1890-es években több, az Akadémia által kiadott, vagy tagjairól készített művet ért a plágium vádja. Így 1893 tavaszán Tiber Ágost egy füzetet jelentetett meg arról, hogy Heinrich Gusztáv Racine »Cid«-jéről szóló munkájában más, elsősorban külföldi szerzők munkáit használta fel úgy, hogy eredményeiket a maga kutatásaként adta elő. (Ld. PH 1893. ápr. 9. »Plágium« c. cikket a 9. l.)
- „ 21 *re bene gesta* — dolgát jól végezve
- „ 39 *beliférál* — leszállt, átad
- 35 : 10 *sziessza* — pihenő
- 36 : 37 *szádalló* — üreges tárgy nyílásának berekesztő része; ill. itt a kaptár nyílása
- 39 *kőpú* — itt: kivájt fatörzsből készült vagy vesszőből font hasas kaptár

MIKOR A HÓHÉRT AKASZTJÁK

- M I. *Pesti Hírlap. 1893. december 14., 15. évf. 345. sz. (1., 2., 3., 4. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
- II. *Hi 4. köt. = Jk 36. köt. Az én ismerőseim. Bp., 1914. 227–235. l.*

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti. Itt jegyezzük meg, hogy Rubinyi Mózes a kritika záró bekezdését, amelyben MK a versek további részletes boncolását ígérte, elhagyta a Hi közlésekor, mivel a beható kritika megírására Mikszáth nem tért vissza többé.

A kritikus kritikája

Mikszáth szokatlanul éles hangú és személyes élű Gyulai-bírálata jellegzetes terméke annak az irodalomszemléleti különbségnek, amely őt a népnemzeti irányzattól elválasztotta. Már pályakezdésétől érezte azt a szemléleti különbséget, amely kettőjük irodalomfelfogását egymástól távol tartotta. Különösen érzékenyen érintette Mikszáthot az az érdekesség, amellyel Gyulai Pál az új irodalmi jelenségeket értékelte és minősítette, továbbá bántotta és bosszantotta az a fölünyes tónus, amellyel Gyulai a maga kritikáiban és a Budapesti Szemle hasábjain Jókai Mór egész irodalmi működését kezelte.

E két motívum határozta meg vélekedését Gyulairól és akadémiai folyóiratáról. Ellenérzésének számtalan alkalommal már korábban is hangot adott cikkeiben, parlamenti tudósításaiban. Egyik korai parlamenti karcolatában a következőket írta: »Tisztelt honatyák, ugye önök nem ismerik Gyulai Pált? Lássák, ez a Gyulai Pál, mikor még Jókai ellenzéki volt, azt mondta róla, hogy rossz regényíró a politikusnak is csak afféle, hogy okosabban tenné, ha pártjával egyetemben Hevesbe menne dinnét természetni. De mint szónokot akkor is elismerte kitűnőnek. De még ezt az érdemét se hagyta meg neki magának. Azt mondta rá: Könnyű neki, mikor a felesége tanítja rá.« (Krk 62. köt. 155. l.) Egy másik parlamenti karcolatában azon medítál, mi lenne, ha az éppen folyamatban levő Jókai-regényt az író nem tudná befejezni. Megtalálja a csipős megoldást: »... akkor a megkezdett „Damokosok”-at mint töredéket Gyulai Pálnak kellene befejezni a „Nemzet”-ben. S lenne mégis legalább egyetlen egy jó magyar regény!» (Krk 66. köt. 24. l.) Egy Scarron névjelzésű karcolatban a Budapesti Szemle szerkesztését, szerzői gárdájának kiválasztását és az új magyar irodalom jelenségeinek elutasítását, Bartók Lajos és Kiss József verskötetének lebecsülő kritikáját vetette Gyulai szemére. (Krk 67. köt. 79—81. l.) Barátaiért, az új irodalom terméseiért emelt szót, de állásfoglalásában ott érződik személyes megbántottsága is, hiszen a nép számára írt saját műveit a Budapesti Szemle kritikusa egymást követő bírálataiban ízelre szedve elmarasztalta. (Ld. Krk 67. köt. 281. l.) Egy másik alkalommal Vadnai szerkesztői metódusát vetette össze Gyulaiéval. Vadnai érdemének tartotta, hogy az irodalom minden jelenségét figyelemmel kíséri, míg »Gyulai Pál az igaz, hogy harap a „Budapesti Szemlé”-ben, ha valakit észrevesz, de ő néha teszi magát, hogy a szeme be van hunyva.« (Krk 71. köt. 57. l.)

A kegyetlen kritikusi hajlam és a középszerű körülötti tehetség nehezen összeegyeztethető voltára Mikszáth már korán felfigyelt. Egyik cikkében a következőket írta: »... az irodalomban is többnyire magukból a poetákból lesznek a kritikusok. Ilyen példány Gyulai Pál

is, aki hol korbáccsal robot fel az Olimpuzsra, hogy lekergesse onnan az írkat és poetákat, hol pedig maga is lantot fogva a hóna alá ott énekel velök egy kórusban hajadon fővel. (Krk 73. köt. 104. l.)

De ahhoz, hogy a költő Gyulai Pálról elmondja véleményét, újabb személyes sérelem kell, hogy érje Mikszáthot: maga Gyulai Pál ragadott tollat, hogy a *Galamb a kalitkában* c. elbeszélése apropójából Mikszáth egész működése fölött bírálatot mondjon: »Úgy lát-szik — kezdte bírálatát Gyulai —, Mikszáthnak inkább sikerülnek a humoros életképek, könnyeden odavetett vázlatok, adomás elbeszélések, mint a bonyolultabb beszélyek vagy éppen regények. Mihelyt mélyebb lélektani földadatot tűz maga elébe vagy társadalmi viszonyainkat akarja rajzolni, győzi ugyan szóval, amennyiben íveken át elméskedik, de nincs elég tájékozottsága a viszonyok fölfogásában, sem elég képzelme, hogy érdekes cselekvényt tudjon alkotni. Kedveli Mikszáth az előszóírást is, részint a maga munkáihoz, részint a másokéi-hoz. Itt is, ha mondanivalója egy-egy adomán vagy élcen fordul meg, elég mulattató, de ha elmélkedni vagy ítélni kezd, üres vagy félszeg.« Ez után az intonáció után Gyulai magára a műre, a *Galamb a kalitkában* c. kisregény bírálatára tért át. Kifogásolta a bevezetőnek azt a tételét, hogy a Múzsza »szép szobaleányát, a Fantáziát, elbocsátotta szolgálatából s ahelyett egy szurtos, mogorva mindenest tart: a Megfigyelést.« (Krk 4. köt. 7 : 12—14) A realizmusnak ez a képszerű megfogalmazása felingerelte Gyulait. A következő kioktató szöveget szegezte Mikszáthnak: »E szerint a régi költészetben a képzelem minden megfigyelés nélkül termett, az újabban pedig semmi szerepe nincs, csak a megfigyelésnek. Ez azt teszi, hogy se a régi, se az újabb időben tulajdonképp nem voltak költők, mert megfigyelés nélkül nincs költői mű s a megfigyelés még magában nem költészet. Akinek ily zavaros eszméi vannak a költészetről nem csoda, ha a maga elébe tűzött földadatot oly furcsán oldja meg.« Az esztétikai fogantatású kifogásokat követi a mese, a cselekmény ízekre szedése oly módon, hogy a történetet reprodukálja ironikus felhanggal. A tartalmi kivonaton keresztül kifejtett bírálat a teljes elutasítás mondataival zárul: »Mit tükrözött hát vissza a két elbeszélés? — tette fel a szónoki kérdést Gyulai. — Azt, hogy a középkorban az emberek mind becsületesekek voltak, kivált Olaszországban, az új korban pedig mind hitványak, kivált Magyarországon. De ha nem egymáshoz viszonyítva s nem a korfestés szempontjából tekintjük is e műveket, úgy is meglehetősen léha művek. Az emberek bennök jók az ostobaságig, minden emelkedés nélkül, és gonoszak a kedvtelésig, minden küzdelem nélkül, a szerző pedig nem éppen jó óráiban összeírt tíz ívet, minden komolyság nélkül.« (Budapesti Szemle 1892. 71. köt. 478—480. l.; kötetben »Bírálatok« Bp., 1911. 383—387. l.)

Ez a rideg elutasítás, ez a lekezelő hang mélyen sérthette Mikszáthot. Hiszen már országos hírv író volt, sikereit nemcsak itthon, hanem külföldön is méltányolták, tagja volt a két irodalmi társaságnak, sőt még az Akadémia is elismerte, és 1889-ben levelező tagjává választotta. Valószínűleg azzal is tisztában volt Mikszáth, hogy Gyulai és köre nem bocsátotta meg neki az akadémiai szemléletet bíráló

korábbi PH-beli cikkeket. Azt is jól tudta, hogy az I. osztályból — amelynek akkor Gyulai Pál volt az osztályelnöke — több »nem« szavazat fogadta levelező taggá való jelölését. Minden bizonnyal mindezzel tisztában volt Mikszáth, amikor a »Budapesti Szemle« 1892. szeptemberi füzetében Gyulai szarkasztikus vélekedését olvasta. Egy évet várt, míg alkalmat talált a személyeskedő támadás megtorlására: a fölényeskedő kritikus Gyulai Pált úgy kívánta megbántani, hogy legérzékenyebb pontját, költői talentumát vette bonckés alá. E szándékát már írása címében is jó előre jelezte: a legmegfelelőbb, az olvasóközönség figyelmét azonnal felkeltő címet illesztette írása fölé: *Mikor a hóhért akasztják.*

Mikszáth e szokatlan hangvételi írásában tulajdonképpen Gyulai Pál habitusát támadta, és a cikk záró bekezdésében ígérte, hogy a részletekbe egy következő írásban vissza fog térni. A kritika folytatása azonban nem jelent meg. A Hi jelzett kötetében való közléskor pedig Rubinyi Mózes ezt a záró bekezdést elhagyta.

E homályos kérdésre Kozocsa Sándor derített fényt az ItK 1937. évfolyamában megjelent »Mikszáth jegyzetei Gyulai költeményeihez« c. közleményében. (I. h. 409—410. l.) Az Országos Széchényi Könyvtár állományában megtalálta Gyulai Pál kötetének azt a példányát, amelynek forgatása közben Mikszáth a kritika írására készülve marginális jegyzeteket illesztett. Itt helyet biztosítunk Kozocsa szövegének: »Közöljük Mikszáth jegyzeteit, a költemények címét kurzív, Mikszáth szavait antikva betűkkel szedetjük.

Az éjről. Petőfi.

Amott egy agg cserfa zöldül . . . Heine.

Egy tavaszi nap. III. [Első két soránál megjelölve:] Petőfi.

A székely fogoly. Az ízlés ellen, discretio ellen.

Pál gazda. Sületlen.

Beteg-ágyon. Petőfire emlékeztet — mint a macska a tigrisre.

Három éj. [Első strófa megjelölve:] Magyartalan bőbeszédűség.

Marihoz elutazáskor. Mari ne távozz többet! [Nyilván, hogy a költő ne írhasson több ilyen verset hozzá].

A táblabíró. Petőfi „Magyar nemes”-ének átfordítása. Hang, forma-plágium és mégsern ér semmit.«

A Mikszáth tulajdonában volt kötet »oldallapjára« Endrődi Sándor a következőket jegyezte fel — a szöveget Kozocsa közléséből merítettük: »A ceruzás jegyzetek Mikszáth Kálmán megjegyzései, abból az alkalomból, mikor a „Mikor a hóhért akasztják” című Gyulairól szóló kritikáját írta a Pesti Hírlap-ban. Ebből a kritikából csak az első rész jelent meg, a folytatását Tisza Kálmán tanácsára abba hagyta. Endrődi.« (ItK, i. h. 410. l.) A közleményben Kozocsa Sándor végül megállapította: »A lap szélére írt megjegyzések jellemzőek Mikszáthra, egyben igazolják, hogy Mikszáth tárcája válasz volt Gyulainak *Galamb a kalitkában* c. munkájáról írt kritikájára — hogy igazságtalan volt, azt nem kell kiemelnünk.« (Uo.)

Endrődi minden bizonnyal a valós tényeket írta be a megjegyzetelt Gyulai-kötetbe. A támadó karcolat felépítése is arra mutat, hogy ebben az írásban Mikszáth csak »általánosságban« jellemezte Gyulai tevékenységét, és ehhez az argumentumokat saját tíz évvel korábbi *A »Budapesti Szemle«* c. cikkéből merítette. Az érvek összességéről ld. alább a Tárgyi magyarázatok között.

A kritika közvetlen utóhangjához tartozik az a PH 1893. dec. 17-i számában megjelent szerkesztőségi üzenet, amelyet az újság egyik Gyulai védelmező olvasónőjéhez intéztek. Az üzenet hangja azt a feltételezést sem zárja ki, hogy Mikszáth fogalmazta meg ezeket a csattanós, ironikus sorokat. Annyi biztos, hogy ekkor még megvolt a kritika folytatásának lehetősége. Következzék a PH jelzett számából, a 23. lapról a szerkesztőségi üzenet szövege:

»Hű Gyulaista leány. Nagyon szép öntől, hogy ilyen hevesen védelmére kel Gyulai Pálnak. Ezt mi a leányoktól el is várjuk. De az azután megint jól van úgy elrendezve a világon, hogy a leányok csak élvezik, a férfiak pedig kritizálják is a verseket.

Az idézetre pedig íme egy másik: „Ahol pedig esata vagyon, Sok vér ömlik ottan nagyon.”

Megnyugtatósára megírhatjuk, hogy Gyulai azért friss, jó egészségnek örvend s nem is fog benne valami nagyobb baj esni. Ha azonban majd rákerül a sor . . . no, azt tessék azután majd elolvasni, ha ugyan nagysád tudomással bír arról, hogy Budapesten a nyilvánosság kizárásával egy „Budapesti Szemle” című folyóirat jelenik meg, ahol minden hónapban egyszer — akasztanak.«

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 37 7—9 *Azazhogy mégis csodálkoznám mert akkor legalábbis háromszáz esztendősenek kellene lennie.* — A korabeli irodalom tagjai — így Mikszáth is — többször tett csipős megjegyzést Gyulai Pál laasú frói, alkotói módszerére, különösen a soha be nem fejezett »Romhányi«-val kapcsolatban.
- 12—13 *(ámbár húsz év alatt csak annyit nőtt, amennyit más ember tíz évig).* — Gyulai Pál rendkívüli alacsony termete szintén a rovására elkövetett élcelődés egyik kedvelt témája volt, különösen a karikaturisták akaszták ki ezt a körülményt.
- 39 : 3—7 Gyulai irodalompolitikai és esztétikai ítéletei. — Mikszáth ezekben a sorokban fogalmazta meg pontosan kettőjük esztétikai nézetei közötti különbséget.
- 17—18 *egyik osztálytitkára az Akadémiának,* — Gyulai Pál harminchat éven át — 1870 és 1906 között — töltötte be az Akadémia Nyelv- és Széptudományi Osztályának osztálytitkári feladatkörét.
- 18—19 *tagja a főrendiháznak az irodalmi auktoritás révén* — 1885-ben Gyulai Pál is az első kinevezettként került be a fő-

- rendházba. MK az ekkor írt *Hogy készülnek a főrendek?* c. karcolatában egy feltételezett Tisza és Jókai párbeszédet reprodukált, amelynek a következő volt a csattanója: »Tisza kivette zsebéből a kész lajstromot, ahol legfelül a legelsőknek a Jókai neve állt, végighúzta a ceruzáját, s egy hirtelen kanyarítással odajegyezte: *Gyulai Pált*. — Látod, látod — szólt aztán Tisza enyelgő szomorúsággal —, most már majd a mágnások is megtudják tőle, hogy te rossz regényeket írsz. — Nekem az is haladás; mert eddig úgy látszik azt sem tudták, hogy írok.« (Krk 70. köt. 76. l.)
- 39 : 26 *nepotizmus* — a rokonok és családtagok irányában megnyilatkozó protekció különféle állások betöltésénél.
- 27 *laboda* — a libatopfélék családjába tartozó; számos fajt magába foglaló növénynemzetség (Atriplex), illetőleg ennek valamely faja vagy egyede mint gyomnövény.
- 40 : 1—9 Turgenyev-elbeszélésalakja. — Az 1883-ban A »*Budapesti Szemle*« c. cikkében Mikszáth Gyulai Pál magatartásának jellemzésére ugyancsak Turgenyev alkotta figurára utal, akkor »Bazaroff«-ként emlegetve a turgenyevi hőst. (Krk 67. köt. 80—81. l.)
- 25—26 »*Ez döfte le Jókait!*« »*Ez szúrta agyon Dóczyt!*« »*Ez sujtott egyet Kossuth felé!*« — Mikszáth a fent említett 1883-as cikkében is Gyulai Jókai- és Kossuth-ellenes támadásait tartotta legnagyobb hibájának.
- 27 *Oh, hogy dagadhat a szíve az arasznyi lajbi alatt*. — Ld. az 37: 12—13 sorhoz fűzött jegyzeteinket.
- 41 : 2—3 *magától is elpusztul a síralomházban, a Franklin Társulat padlásán*. — MK nyílt utalása a korábbi kiadások el nem adott, remittenda példányaira vonatkozik.
- 42 : 18—20 *nem találja meg azt a bizonyos magot, amelynek kedvéért (a hagyomány szerint) minden verset elolvasott Deák Ferenc* — Mikszáth ezt a Deák-anekdotát egyik korábbi írásában megörökítette. (Krk 77. köt. 77. l.)
- 43 : 11—15 *A bírálót folytatása egy másik tárcában*. — Ld. erről a bevezetőben írottakat a 268—269 lapon.

JÓKAI MINT KÉPVISELŐ

- M I. *Pesti Napló*. (Főszerk.: ifj. Ábrányi Kornél; fel. szerk.: Barna Izidor.) 1893. december 22., 46. évf. 351. sz. (1., 2. l.) a Tárca rovatban. *Teljes névjelzéssel*.
- II. *Képes Családi Lapok*. (Szerk.: Tolnai Lajos.) 1894. január 7., 15. évf. 2. sz. (16—18. l.) *Teljes névjelzéssel*.
- III. *Jk 36. köt.* = *Hi 4. köt.* *Az én ismerőseim. Bp., 1914.* 131—136. l. [Rubinyi Mózes téves megjelenési helyet és időt adott

meg, tíz évvel korábbra helyezte a karcolat megírását, szerint: »Pesti Hírlap, 1884. január 6.«
A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A jubiláns köszöntése

Az ország 1894-ben készült megünnepelni Jókai Mór írói fellépésének és működésének ötvenedik évfordulóját. Az 1893. év folyamán már nagyban folytak az előkészületek, a vármegyék és városok díszpolgárukká választották az író, javában szervezték az évfordulóra megjelenő ún. »Nemzeti kiadás« megjelentetését. Az előkészületekről Mikszáth is meg-megemlékezett karcolataiban, hol közvetlen utalás formájában, hol pedig egyik karcolatbéli figurája gondolkodásmódját tükröző ironikus hangú megnyilvánulással. (Ld. e kötet 34., 174. l.) Ez utóbbi megjegyzéssel a közhangulat értetlenségét is ki akarta fejezni.

Jókai Mór személyisége és írói tevékenysége a pályára lépés első pillanatától foglalkoztatta Mikszáthot. A nagy példaképnek, az utolérhetetlen sikerű írónak kijáró tisztelettel szolt róla korai írásaiban, később az osztatlan elismerés hangját a gyengéd kritikai megjegyzések váltották fel. Különös felhangok kísérték MK írásaiban Jókai politikai szereplésének sajátos megnyilvánulásait, feltétel nélküli Tiszta-rajongását. Ezek a kritikus hangok akkor sem szűntek meg, amikor MK is parlamenti képviselő lett, sőt a kormánypárt tagjaként ő is Tisza Kálmán körének közelébe került. Az elejtett évődő, csipkelődő megjegyzések Jókai Mór feltétel nélküli lojalitása ellen, a mentalitásnak a nagy íróhoz szinte méltatlan külsődleges megnyilvánulásai ellen irányultak. (Ld. ezekről a Krk 51–81. kötetében található cikk- és karcolatrészleteket, sőt teljes írásokat.)

Jókai Mór 1904 májusában bekövetkezett halála után, a közvetlen gyász elmúltával Mikszáth hozzáfogott a nagy író pályaképének felvázolásához. A *Jókai Mór élete és kora* c. munkájában mesteri kézzel ecsetelte az életpálya és az életmű szerves összetartozását, a habitus és a mentalitás jellegzetes mikszáthi láttatásában.

Ennek a kritikai magatartásnak egyik jellegzetes korai megnyilvánulása ez az 1894-i jubileumi előkészületek alkalmával írt karcolat, amely — mint a Tárgyi magyarázatokból majd kitűnik — tartalmazza és összegzi a korábbi Mikszáth-észrevételek és vélemények sorát.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

43 : 1–6 A folyosón sétáló Jókai beszéd- és regényalkotási módszere. — Erről ld. korábban Krk 66. köt. 87–89., 69. köt. 93., 70. köt. 200–201. l.

11–12 Jókai parókái. — Korábban Krk 77. köt. 169, 77. köt. 94. l.

Lap Sor

- 44 : 1—5 Az »Üstökös« és Tallérosy Zebulon. — Jókai 1858-ban alapította az élelapot. Kezdetől fogva jellegzetes figurája lett a lapnak Tallérosy a maga politikai szókimondásával. A kiegyezés után az »Üstökös« ugyan megőrizte népszerűségét, de a fúzió után csipkelődő hangja jelentősen mérséklődött. 1882-ben Jókai a lapot átadta Szabó Endrének.
- 5—10 Jókai csökkenő érdeklődése a parlament eseményeivel kapcsolatban. — Ehhez hasonlóan írt MK a Krk 74. köt. 134—135. lapján; a jelen karcolatban érzékeltetett helyzet emelte át MK a Jókai-életrajzba is (Krk 19. köt. 103. l.)
- 18—19 *A közönségben rendkívül szeretik hangoztatni mint egy ragadós röpket: »Jókai rossz politikus«.* — E közönségvélekedést már korábban is rögzítette MK: Krk 69. köt. 26—27. l.
- 45 : 19—20 *»Apaga, satanas!«* — Távozz tőlem, sátán!
- 46 : 16—47 : 11 Jókai a klubban. — Hasonlóan írt MK korábbi írásában is (Krk 68. köt. 20., 74. köt. 129. l.); a Jókai-életrajzba pedig a jelen karcolat hangulatát ültette át (Krk 19. köt. 107. l.).
- 23—24 *(melyet különben nemsokára Ferraris Artúr 1893-ban telepedett le Budapesten, az arisztokrácia egyik kedvelt arcképfestője lett; »Tarokk-parti« c. képe hamarosan elkészült, a képről szól MK a Jókai életrajzban (Krk 19. köt. 106—107. l.) és itt megjegyzi, hogy a kép akkor, 1905-ben, Sváb Károly tulajdonában volt. A kép jobb felső sarkában álló alakként, tehát gibicként, ott látható Mikszáth Kálmán is. A Krk jelzett kötetében a XIII. képmellékletként lenyomattuk a képről készült felvételt.*
- 47 : 8 *hora legalis* — a törvényes, itt: megszokott óra (lat.)
9 *tour* — forduló, itt: kártyajátzsma (fr.)

BIHAR IN FLORIBUS

- M I. *Szabadság. (Szerk.: Thewrewk István) 1893. december 24., 18. évf. 295. sz. (1., 2. l.)* A »Szabadság« karácsonya c. mellékletben. *Teljes névjelzéssel.*
- II. *Pesti Hírlap. 1894. október 25., 16. évf. 298. sz. (8—9. l.)* [Beöthy Andor halálhírének közlése után a PH szerkesztősege MK nevének feltüntetésével újra közölte a cikket.]

Kötetben itt először.

Egy híres alispán kettős portréja

Beöthy Andor 1872 januárjától egyfolytában volt Bihar vármegye alispánja, korábban főszolgabíró volt. 1893-ban — közel húszévi alispánkodás után — megromlott egészségi állapotára és fiának bihari főispánna váló kinevezésére hivatkozva lemondott tisztségéről.

Mikszáth Beöthy Andor személyében a híres és félelmetes megyei tisztségviselőnek állít emléket, olyan férfiúnak, akit még a miniszterelnök Tisza Kálmán is respektussal fogadott. A kettős fotográfia tulajdonképpen a hatalma teljében levő Tisza Kálmán emlékét idézi fel két alakban: először úgy, ahogy a kívül álló látta, aztán úgy, ahogy a szabadelvű párti képviselővé vált Mikszáth megismerte és kiismerte. A távolság a miniszterelnök és a bihari alispán habitusát sokkal félelmetesebbé, zordonabbá tette; a személyes ismeretség a személyes vonásokat is eltérte hozta.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 47 : cím *Bihar in floribus* — Bihar virágjában
- 48 : 3—4 — *Szép, szép, csak legalább a klub szolgáját mi magunk választanánk!* — MK e saját magának tulajdonított enyhén lázadó mondatot korábbi tárcájában a halovány mameluki morgolódás megnyilvánulásaként jegyezte fel.
- 25—27 Anekdota Tisza Kálmán választási elnökéről. — MK ezt a helyzetet már korábbi írásában is megörökítette. (Krk 76. köt. 180. l.)
- 31 a *Jansky-interpelláció* — A Jansky-ügyről ld. »A Hentzi-sír megkoszorúzása és következményei« c. összefoglalónkat a Krk 72. köt. 409—421. lapján.
- 34—35 *Egy bécsi sörházban olvastam e választ* [Tiszának választ a Jansky-ügyben elhangzott interpellációjára] (*útközben Aussee felé, ahova nyaralni mentem*) — A hét évvel korábban történt események előadásában Mikszáth időzavarba esett: a Jansky koszorúzása 1886. máj. 21-én történt, az ezzel kapcsolatos képviselőházi interpelláció, Szalay Imre és Ugron Gábor felszólalása a következő napon, máj. 22-én hangzott el, Tisza Kálmán pedig a következő ülésen, máj. 24-én válaszolt az interpellációkra. Erről MK a máj. 25-én megjelent *A t. Házból* c. karcolatában számolt be. (Ld. Krk 72. köt. 225—226. l.) A továbbiakban is részletesen beszámolt a helyzet alakulásáról, mivel csak 1886 július közepén utazott el Révai Mór János társaságában ausztriai nyaralásra. (Ld. Krk 73. köt. 173—174. l.) Hazaérkezése után *Utazás a németek közt* címmel írt beszámolót élményeiről. (Krk 73. köt. 19—36. l., jegyzeteink 172—176. l.) Itt az úti beszámolóban többször érinti a Jansky-ügy ausztriai visszhangját (i. h.

- 24., 25., 27., 36. l.) *Telát a fentiekből kitűnik, hogy Tisza Kálmán Jansky-ügyben elhangzott interpellációja még jóval Mikszáth ausztriai útja előtt hangzott el és a következő napi parlamenti beszámolójában írt is róla.*
- 48 35—49 A bécsi sörházban tett kijelentés és következményei. — A 48: 34—35 sorhoz fűzött jegyzetből kitűnik, hogy Tisza Kálmán interpellációjának elhangzásakor Mikszáth még Pesten volt és még másfél hónap múlva indult útnak Révai Mór János társaságában Ausztriába.
- 38—49 : 6 »*Bringen Sie schnell, bekommen Sie von mir ein Franz Josefs Ordo.*« — A pongyola németiséggel mondott német mondat jelentése: »Hozza gyorsan, kap tőlem egy Ferenc József rendet.« E mondat azért válhatott volna — a helyzet poentifikálása érdekében — rendőrségi »ügygé«, mert a kitűntetést csak maga Ferenc József adhatta, Mikszáth nem ígérhette az ő nevében. Ez felségsértésszámba is vehető volt.
- 49 : 7—21 Mikszáth aussee-i tartózkodása alatt történtek. — Az író emlékezete itt is időzavarba került: Janskyt még 1886. június elején nevezték tábornokká, ezzel Tiszát formálisan valóban dezavualták. De MK ekkor még Pesten volt. Ausseeben érte az a hír, hogy Edelsheim-Gyulay Lipót hadtest-tábornokot a király felmentette budapesti parancsnokló állásából, azért, mert hozzájárulását adta Tisza 1886. máj. 24-i parlamenti nyilatkozatához. (Ld. Krk 72. köt. 419. l.) Ez a hír valóban Ausztriában érte Mikszáthot, erről az *Utazás a németek közt* c. sorozatában is megemlékezett. (Krk 73. köt. 27. l.)
- 22—33 Az Aussee-ban megért újabb fordulat. — 1886 augusztus elején Tisza Ischlben több ízben kihallgatáson jelent meg a király előtt. Ennek eredménye lett a királynak Tiszához intézett levele, amelyben formálisan pontot tett a magyarországi hadseregellenes mozgolódásokra és összezsapásokra. (Ld. Krk 72. köt. 419—421. l.)
- 34—35 *Az ischli levél még csak jobban nevelte Tisza szédületes erejét,* — E megállapítással Mikszáth szubjektív érzelmei törnek előtérbe: a tények azt mutatták, hogy az 1886 őszi ülésen hosszasan vitatta az ellenzék a királyi levelet, és mint Tisza meghatárolását aposztrofálta. (Ld. erről a Krk 73. kötetének vonatkozó cikkeit.)
- 50 : 2—3 *Tiszának nyolc írójka volt, miniszteri titulussal.* — Mikszáth hasonlóan fogalmazott korábbi, 1887 előtt megjelent karcolataiban.
- 6—26 Tisza és a Bihar megyei alispán megjelenése a klubban. — Mikszáth egy 1887 májusi, *A t. Házból* c. karcolatában Beöthy Algernon szájába adta a következő fordulatot: »Még Tisza Kálmán is renonszot csinál a tarokkban, ha a Bihar megyei alispánt látja belépni a klubajtón. Pedig az csak alispán.« (Krk 74. köt. 134. l.)

50 : 33—51 : 11 Az összegezés. — MK a két politikust ebben a szakaszban más nézőpontból mutatja be: arról szól, hogy mint képviselő milyennek látta és ismerte meg Tisza Kálmánt és Beöthy Andort.

A VÁRMEGYE MULAT

- M** I. *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1893. december 24., 40. évf. 52. sz. (879. l.) Névjelzés: *M—th K—n.* A közlemény címe után a következő szerkesztői megjegyzés olvasható: »Ily cím alatt a „Vasárnapi Újság” 49-ik számában megjelent „Vármegyei csendélet” című képünkre vonatkozólag egyik kitűnő frönk tollából a fentebbi jóízű képmagyarázatot van alkalmunk közölni. Szerk.«
- II. *Jk 45. köt. = Hi 13. köt. Anekdoták II., Bp., 1917.* 165—167. l.
- III. *Mikszáth Kálmán Összes Művei. 41. kötet. Elbeszélések XV. köt.* 135—137. l.

A képmagyarázatot — mint a fentiekből kitűnik — Bisztray Gyula közzétette a Krk »Elbeszélések« ciklusában. A korábbiakban a képmagyarázatokat mint jellegzetes írásműveket a jelen »Cikkek, karcolatok« c. ciklusban jelentettük meg. Ilyen alkalmi műnek tekintjük változatlanul *A vármegye mulat* c. hangulatos írást is. A szöveg újabb közlésétől eltekintünk, de itt a jegyzetek között a képmagyarázathoz tartozó ismereteket megtalálhatja az olvasó.

Egy újabb képmagyarázat

A Krk korábbi köteteiben sorra jelentek meg Mikszáth képmagyarázatai. Ezt a megnyilatkozási formát kezdő újságíró korában a kenyérkereset kényszeréből is végezte: abban az esetben, amikor nem állt megfelelő téma rendelkezésére, akkor egy rajz, egy festmény reprodukcióját maga elé téve történetet, helyzetképet kanyarított a képzőművész által megörökített mozzanat köré. Az 1880-as évek közepén már nem a kényszer hajtotta Mikszáthot e témaforrás felé, hanem részben művész ismerősei alkotásait kommentálta egy-egy kedves, hangulatos történettel, részben pedig fiatal, pályakezdő piktorokat segített nagyobb nyilvánossághoz ezekkel a beharangozó történetekkel. (Ld. erről a *Hazatérés a vásárból* c. képmagyarázat jegyzeteiben frott összegzésünket a Krk 70. köt. 227—228. l.)

A jelen képmagyarázat ez utóbbiak kategóriájába tartozik. A »Vármegyei csendélet« c. genre alkotója a fiatal, akkor huszonhét éves Tury Gyula festő volt, aki tanulmányait a Lotz Károly vezette mintarajztanodában végezte, majd állami ösztöndíjjal a bécsi akadémiaira

került. A frissen elkészült képet a Képzőművészeti Társulat téli kiállításán bocsátotta a közönség elé. A festmény reprodukcióját a VÜ korábbi számában, 1893. dec. 3-án, a 49. számban a hetilap 824. lapján közzélték. A VÜ-beli közlés alkalmával a kép lenyomatásával egy lapon ny — n« szignóval a kép címével azonosan »Vármegyei csendélet« címen az alábbi rövid magyarázat olvasható:

»Kevés művésznk foglalkozott eddigelé a magyar vidéki középosztály életének ecsetelésével. Margitay Tihamér a szalon-genret, Bihari leginkább a népeletet vette ecsetére.

Csak elvétve akadunk itt-ott egyesekre, kik a középosztály sok józú, humoros alkotásra méltó, bár kevésbé változatos életéből vetek egy-egy jelenetet vásznukra.

Most ott találjuk az őszi tárlaton Tury Gyulát, az egészséges humorától duzzadó, s kiválóan jellegzetes „Vármegyei csendéleté”-vel. Lehetne ugyan „Pagát-fogás”-nak is keresztelni, hisz oly világosan, érthetően van előadva, hogy a derék tisztelendő úr e réven került a bajba.

S hogy nem először történik, mutatja a tekintetes úr rettentő haragja is, kit a rossz sors a tisztelendő úr játéktársául ültetett oda. S mily józúen kacag ezen a főszolgabíró, jellemzően legyintve hozzá kezével, s bal szomszédja is buzgón követi példáját; kár hogy ebben éppen egy kitorófélben levő tüszentés akadályozza a derék vármegyeoszlopot.

A fiatal főispáni titkár, mint az esemény hőse, bizonyos megyei előkelőséggel terjeszti elő s magyarázza a megmásíthatatlan tényállást. Még a hajdú is, ki szokás szerint a poharakkal foglalataskodik, műértő mosollyal tekint a lefőzött tisztelendő úr felé.

A kép ügyesen van csoportosítva, elég szabatosan rajzolva, s bizonyos gyakorlottsággal festve; egyik kedvenc darabja lesz a téli tárlatunk látogató közönségének . . .«

A VÜ korábbi számában tehát már bemutatták a képet, és bizonyos képmagyarázat született is Tury Gyula festményéről. Mikszáth valószínűleg nem tartotta kielégítőnek a leírás hangulat-festését és minden bizonnyal kevesellte annak drámaiságát is. Ezért új képmagyarázatot komponált, felelevenítette és megismételte egy klubbeli híres történetét, amelyet korábban a *Skiz, XXI és I.* című karcolatában már megörökített, és amely Móricz Pál személyéhez fűződött. (Krk 74. köt. 129—130. l.) A megyei vezető tisztségviselők körébe helyezett történet végén, a Mikszáth által főispánnak tartott figura hivatkozott is erre a klubban Móricz Pállal megtörtént híres esetre. (130 : 23—26).

PARLAMENTI KARCOLATOK

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1893. január 12., 15. évf. 12. sz. (2., 3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház jan. 8-i ülésén megkezdődött az 1893. évi állami költségvetés részletes tárgyalása. Az ülés napirendjén a királyi udvartartásra előirányzott költségvetési tétel megvitatása szerepelt. Az ellenzéki szónokok, a korábbi évekhez hasonlóan, most is hangoztatták a nemzeti sérelmeket, nevezetesen az udvartartás nem magyar jellegét. *Pázmándy Dénes* határozati javaslatban sürgette a kormányt, hogy még az ülésszak folyamán terjeszen elő törvényjavaslatot a magyar udvartartás visszaállítása tárgyában.

A jan. 10-i ülésen folytatódott a királyi udvartartás tételének tárgyalása. Az ellenzéki szónokok a külön magyar udvartartás szükségességét hangsúlyozták. A szavazás során a Ház többsége *Pázmándy* határozati javaslatát elvetette, és elfogadta az előirányzott költségvetési tételt. Az ülés hátralevő részében a kabinetiroda és nyugdíjai címén előirányzott költségvetési összeget tárgyalták meg.

A jan. 11-i ülésen — erről szól MK karcolata is — a főrendiház kiadásainak tételét vitatták meg. Az első szónok, *Holló Lajos* bírálta a főrendiház szervezetét, majd rátért a választások kérdésére. A választókerületek jobb beosztását, a választójog kiterjesztését és a választások tisztaságát sürgette. *Eötvös Károly* ugyancsak a választói jog kiterjesztésének szükségességét hangsúlyozta, majd a kormány figyelmébe ajánlotta az országgyűlés reformjának kérdését. A költségvetési tételt elfogadta. *Bujanovics Sándor* javasolta, hogy a megyék törvényhatósági bizottságai is válasszanak főrendiházi tagot. *Pulszky Ágost* reflektált az ellenzéki szónokok felszólalásaira. Elismerte, hogy a régi választói jog tarthatatlan. Hangsúlyozta, hogy az új választói törvény megalkotása nem képzelhető el a főrendiház rendszerének lényeges reformja nélkül. *Hock János* felhívta a miniszter figyelmét a választók összeírásánál előforduló visszaélésekre. *Hieronymi Károly* belügyminiszter kijelentette, hogy az elavult cenzuson alapuló választási törvény revízióját egyik fontos feladatának tekinti. A költségvetéssel kapcsolatban javasolta, hogy azt előbb részleteiben és csak

azután általánosságban tárgyalják meg. *Vajay István* a főrendiház működésének fontosságát emelte ki. *Helffy Ignác* élesen támadta a főrendiházat, mely véleménye szerint nem segíti, hanem akadályozza a törvényhozást. *Beöthy Ákos* a képviselőház munkarendjével kapcsolatban fejtette ki nézeteit. *Pázmány Dénes* felszólalásában a cenzus leszállításának és a választói listák pontos összeállításának fontosságát emelte ki. Ezt követően vita nélkül elfogadták a képviselőház kiadásait, az országgyűlési gyorsiroda személyzetét, a magyar delegáció, az állami közös ellenőrző bizottság, a nyugdíjak és az állandó országház építésének költségeit. A közösügyi kiadások tételénél *Madarász József*, majd *Ugron Gábor* szólalt fel. Mindketten a tétel elfogadása ellen szóltak. Az ülés végén *Polónyi Géza* nyújtott be interpellációt a miniszterelnökhöz. (KNapló, 1892—96, VII. köt. 194—242. l.)

MK az év első parlamenti karcolatában ismerteti a parlamenti reformmal kapcsolatos ellenzéki nézeteket, majd Pulszky Ágost beszédének és Hieronymi belügyminiszter felszólalásának leírásával érkezteti, hogy e kérdésben a kormánypárt is bizonyos reformokat akar. Az ülés hátralevő részéről — amelyben lényegesebb vita csak a közösügyi kiadások tételénél alakult ki — nem tájékoztatta lapja olvasóit.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 55 : 2 *püroszok* — Ld. *A politikai szagok* c. karcolathoz fűzött jegyzet a 241. lapon.
- 3 *brézélék* — Így gúnyolták az ún. püroszok a szabadelvű pártnak azt a többségét, mely támogatta a kormány egyházpolitikai reformját. A kifejezés a német Brosamen szóból származik, s kenyérmorzsát jelent.
- 10 *Kalkhasz* — Offenbach Szép Heléna c. operettjének egyik szereplője. Pap és jós, aki elkísérte a görögöket Trója alá. Az operettet Magyarországon több ízben bemutatták.
- 10—11 (*Kalkhaszt ez idő szerint Szilágyi Dezső képviseli*), — MK más karcolatában is Kalkhasznak nevezte Szilágyi Dezsőt, és ezzel valószínűleg egy korabeli politikai jellegű tréfát örökölt meg. (Ld. még: a *Még mindig tart a vita* c. írást a jelen kötet 85 : 13—14.)
- 16—17 (*Mezei Mór ingatta a fejét. Ez volt az első parlamenti akciója*), — Az említett képviselő megbízólevelét a jan. 10-i ülésen mutatták be.
- 18—19 *A főrendiház reformját is akarják. Beksicsnek kiderült az arca* — MK korábbi írásaiban több ízben utalt Beksics demokratságára (Ld. többek között *A mi demokratáink* és az 1888. jan. 22-i *A mai ülés* c. írásokat a Krk 76. köt. 78. és 105. lapján.)

- 56 : 24—26 meglátta Apponyit, aki ma a Beksics maszkját veszi fel? (Ha jól meggondoljuk, nem is olyan nagyon ritkán van ez.) — MK arra utal, hogy a korábbi évek parlamenti küzdelmeiben nemegyszer előfordult olyan helyzet; mikor gróf Apponyi Albert demokrata nézeteit hangoztatta.
- 29—56 : 2 Föl lett vetve, hogy az ülések délután két órától hatig tartsanak. Nem új eszme ez; — A délutáni ülések terve már az 1887-es évben felvetődött. (Ld. a febr. 13-i A t. Házból c. karcolatot a Krk 74. köt. 93. l.)
- 56 : 3—6 A délutáni ülések »előnyösebb« volta — MK utal arra, hogy a délutáni üléseken a képviselők esetleg itالosan jelenének meg. Ehhez hasonló szatirikus képet fest a fent említett 1887-es A t. Házból c. karcolatában is. (Krk 74. köt. 93. 94. l.)
- 4—5 in ultima analysi — végső elemzésben
- 7—12 Eötvös megcsipkedte a népszerűtlenné vált Asbóthot. — Asbóth az előző képviselőházi ülésen a királyi udvartartás tételénél elmondott előadói zárszavával vívta ki népszerűtlenségét. Beszédében többek között kijelentette: »Mikor őfelsége a koronázási jubileumra ide lejött [1892 júniusában] és fogadta a főváros küldöttségét, akkor a fővárosi küldöttség előtt a fővárost székvárossá emelte és nyilvánította. Erre a székváros rövid idővel azután díszpolgárává választotta azt a kitűnő férfit (Éljenés a szélsőbalon), aki 1849. április 14-én (Nagy felkiáltások a szélsőbalon: Éljen Kossuth!) a detronizációt proklamálta (Nagy mozgás a szélsőbalon), hogy rövid idővel azután a magyar szent koronát a muszka cárnak kínálja . . . (Nagy zaj a szélsőbalon.)« (KNapló, i. h. 251. l.) A jelen ülésen Eötvös reflektált Asbóth kijelentéseire. Többek között élesen visszaautasította azt a vádat, hogy Kossuth felajánlotta a magyar koronát az orosz cárnak: »Ázt tanulja meg a történelemből a t. előadó úr, hogy aki abban a szomorú időben nemcsak Magyarországot, hanem az egész Ausztriát, az egész monarchia tekintélyét a varsói szerződésben az orosz cár lábai elé tette, tehát nemcsak felajánlotta, hanem tényleg lábaihoz le is fektette, az nem Kossuth Lajos volt, hanem volt az osztrák udvar. (Úgy van! Úgy van! A szélsőbaloldalon.)« (KNapló, i. h. 275. l.)
- 20—34 Pulszky népszerű beszéde — Amint a regesztában jeleztük, Pulszky a választói jogosultság, és a választási rendszer kérdését vizsgálta. Felszólalásában nagyjából egyetértett az ellenzéki képviselők elképzeléseivel: » . . . mert csakugyan olyan meggyőződések és törekvések fejeztek ki, amelyek nem mondom, hogy minden tekintetben azonosak az enyéimmal, de amelyek okvetlenül nagy közszükségletnek felelnek meg.« (KNapló, i. h. 276. l.) Beszédét élénk helyeslés kísérte.

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1893. január 15., 15. évf. 15. sz. (2., 3. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A képviselőház jan. 12-i, majd 13-i ülésén folytatta az állami költségvetés részletes tárgyalását, az ún. kisebb tárcák költségvetését vitatták meg. A rendelkezési alap tételénél elhangzott néhány ellenzéki felszólalás is: *Molnár József*, *Bujanovics Sándor* és *Mérey Lajos* a Nemzeti Párt, ill. a Függetlenségi és 48-as Párt nevében utasította el a tétel megszavazását. A szavazás során a Ház többsége ezt a tételt is elfogadta. Ezt követően megkezdődött a belügyi tárca költségvetésének tárgyalása. (KNapló, 1892—96. VII. köt. 295—349. 1.).

A jan. 14-i ülésen — erről szól MK karcolata — folytatódott a belügyi tárca költségvetésének vitája. Az első felszólaló, *Ernusz Kélemen* reflektált Miklós Gyula kormánypárti képviselőnek az előző ülésen a hazafissággal kapcsolatban tett kijelentéseire, majd Vas megye közigazgatási nehézségeiről szólt. A következő felszólaló, *Prileszky Tádé* azt fejtegette, hogy mind a kormánypárt, mind az ellenzék a nemzet javát akarja, csupán a módban van különbség. Végezetül a közigazgatás bürokráciáját bírálta. *Kemény Pál* szintén a közigazgatás hibáira hívta fel a figyelmet. Ezt követően *Hieronymi Károly* belügyminiszter emelkedett szólásra. Válaszolt a felszólalások során személyével kapcsolatban elhangzott észrevételekre, tájékoztatott a közigazgatási törvényjavaslat előkészítési munkálatairól, polemizált Horváth Gyula képviselő egyes kijelentéseivel, majd a közegészségügy kérdésével foglalkozott. *Bethlen Gábor* felszólalásában kijelentette, hogy nem előlegez bizalmat a belügyminiszternek, a költségvetést nem szavazza meg. Az ülés hátralevő részében interpellációkkal foglalkoztak. Elsőként *Csáky Albin* vallás- és közoktatásügyi miniszter válaszolt Várady Károly interpellációjára, melyet a Magyar Nemzeti Múzeumban tapasztalt rendellenességek tárgyában nyújtott be. A miniszter sajnálattal ismerte el, hogy visszaélés történt. Két tisztviselő saját kéziratait adta el és vásárolta meg a Múzeum számára, ezenkívül a középkori kéziratár állományából elveszett 13 kódex is, melynek körülményeit még nem sikerült kideríteni. Kijelentette továbbá, hogy az adásvételben vétkes tisztviselőket elbocsátják, de bűnvádi eljárás nem szükséges. Ezután rátért az interpellációban említett Kossuth-iratok kérdésére. Az iratok Kossuth volt leváltárosa, Veress Antal birtokában voltak, és Veress halála után az örökösök eladták azokat a Nemzeti Múzeumnak. A miniszter hangsúlyozta, hogy az örökösök hagyatéki okmány alapján mutatták ki, hogy jogszerű tulajdonosok, és ezek után Kossuth megbízottja is beszüntette a további eljárást. *Várady Károly* a választ nem fogadta el, véleménye szerint bűntény

történt, és ezért a Múzeum igazgatóját el kellett volna bocsátani. Továbbá éles hangon bírálta a Múzeumot Kossuth bizalmas természetű magániratának és leveleinek eltulajdonítása miatt. A továbbiakban *Csáky Albin* miniszter Vajay István interpellációjára válaszolt, mely három kérdést tartalmazott. Az első kérdés az volt, hogy szándékában áll-e a miniszternek az ún. elkeresztelési rendelet visszavonása. A miniszteri válasz szerint a rendeletet akkor fogják visszavonni, amikor a polgári anyakönyvekről szóló törvény elkészül és életbe lép. A második kérdés Ivánkovics János apátplébánossá való kinevezésével volt kapcsolatos. A kinevezés jogosságát a miniszter megindokolta. A harmadik kérdés arra vonatkozott, hogy a vallás és tanulmányi alapot ellenőrző bizottságba szándékozik-e a miniszter Szivák Imre helyett másik tagot ajánlani. A kérdésre Csáky tagadón válaszolt. *Vajay* a miniszter válaszát nem fogadta el, a Ház többsége tudomásul vette. (KNapló, i. h. 350—377. l.)

*

A hangulatos bevezető után az író nyomon követi az ülés főbb mozzanatait. Valószínű, hogy az ülés elején nem volt jelen. Erre utal két megjegyzés is: Legjobb két óra felé jönni (58 : 1). Beszélnek, de máris nehéz volt konstatálni (mikor e sorok írója a karzatra jutott), (58 : 17—18). Az ülés második részéről, az interpellációkra adott miniszteri válaszokról és a két interpelláló képviselő felszólalásáról, színes, részletes tájékoztatót ad a lap olvasóinak.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

57 6 *zsarátrok* — valószínűleg szerbhorvát eredetű szó, am. parázs
7 [Tisza Kálmán] *mindig tudja, ki beszél és mit.* — Néhány évvel korábban, még Tisza miniszterelnöksége idején, MK hasonló képet festett Tisza folyosói informáltságáról: »minden percben offé van, hogy ki beszél odabent és miről beszél.« (Ld. Krk 74. köt. 91. l.)

„ 26 *kompakt* — összeálló, tömött

58 : 5—16 Prileszky Tádét majdnem elveszítette az ellenzék. — A tót képviselők szájába adott beszélgetés pontosan tájékoztat Prileszky szónoklatának lelkes ellenzéki fogadtatásáról: »Madarász József t. barátom igen jól tudja, hogy én is olyan állhatatos pártember vagyok, mint ő. Deák Ferenc nekem mindig azt mondotta: „Barátom, azt a 67-iki kiegyezést mi nem azért csináltuk, hogy az maradjon 67-iki kiegyezés (*Halljuk! Halljuk! bal felől*), hanem, hogy megnyerjük az utat és módot (*Zajos helyeslés és tetszés a baloldalon*), felvilágosítsuk az országot, nagyvá tegyük a nemzetet (*Zajos helyeslés és tetszés a baloldalon*), mert azt, amit el akarunk érni, nem dekrétumokkal érjük el, azt hiába cikkelyezzük be törvényekbe, azáltal a nemzet nagyvá nem lesz; ahhoz ki-

- tartó, fáradhatatlan szorgalom és becsületes munka szükségeltetik.” (*Élénk helyeslés bal felől és felkiáltások: Jöjjön át ide! Derűtség.*) Engedelmet kérek, nem megyek át. (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*)* (KNapló, i. h. 353. l.)
- 58 : 17—18 (*mikor e sórok írója a karzatra jutott*), — MK megtévesztő szándékú megjegyzése. Tudjuk, hogy írónk 1888-tól mint képviselő vehetett részt a parlamenti üléseken.
- 18—19 a *vig Kemény Pál is gesztikulált valamit Prileszky és Hieronymi között.* — Frappáns megfogalmazása Kemény Pál semmitmondó, igen rövid felszólalásának.
- 22—23 *védvén két fiatal államtitkárát (akik közül az egyik még csak egynapos).* — Gr. Andrássy Gyula és br. Jósika Samu államtitkárokról van szó, akik közül az utóbbi a mindössze egynapos államtitkár.
- 23—24 *mint Nagy Kristóf a gyerekekkel karján.* — Valószínűleg sajtóhibáról van szó. Helyesen: Nagy Kristóf a gyerekek karján. MK Szent Kristófra utal, illetőleg a múlt század közepén Bauer Mihály készítette Kristóf-szoborra — vállán a kis Jézussal —, mely Pest egyik nevezetessége volt. 1910-ig a belvárosi Kristóf téren állt, a szobrot nagy méretei miatt Nagy Kristóf szobornak nevezték.
- 26 — *Diszkvalifikált emberek!* — Ez a fordulat MK tollbotlása, a KNapló tanúsága szerint: »Diszkreditált emberek!» közbeszólás hangzott el. (Ld KNapló, i. h. 357. l.)
- 35 *tiltsák el Pulszkyt a vezércikkírást.* — Ez a fordulat szatirikus megfogalmazása Várady alábbi kijelentésének: »A Nemzeti Múzeum hivatalnokainak semmi más hivatásuk, kötelességük nincs, mint a nemzetnek ezer év óta összegyűjtött emlékeit szeplőtlenül, becsülettel őrizni és a tudományt előbbre vinni, de nem az, amit igazgatója művel, midőn politikával foglalkozik és politikai cikkeket ír. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.*)» (KNapló, i. h. 369. l.)
- 38—39 *Te monopóliumot akarsz, Gusztí!* — A tréfás csipkolódás arra utal, hogy ebben az időben a Pesti Hírlap vezércikkeinek zömét Beksis Gusztáv írta.
- 59 : 10—12 a *Kossuth Lajostól származó leveleket azért vásárolta meg a múzeum, mert el akarta dugni a nemzet elöl.* . . . — Ez a megjegyzés nem Váradytól származott, hanem Kossuth maga vádolta ezzel a Nemzeti Múzeumot egy 1891. évi levelében: »Miért vette meg? Azért, mert „Kossuth”-iratok voltak, hát el kellett tenni láb alól.» (KNapló, i. h. 372. l.)
- 16—18 *A Deák-erekljét is eldugta, sőt a nemzeti múlt összes emlékeit elvonja a nemzet millióinak sóvárgó tekintete elöl.* . . . — MK továbbszólte és színezte Várady bírálatát. A KNapló tanúsága szerint ez a kijelentés a felszólaló képviselő beszédében nem hangzott el. (KNapló, i. h. 369—372. l.)
- : 25 — *Olyan hangja van, mint Szigeti Imrének.* — Szigeti Imre a Nemzeti Színház nagy sikerű művésze volt.

Lap Sor

- 59 : 26—37 Vajay felszólalása — MK gúnyolja a felszólaló képviselő előadói stílusát és a közbeszűrt definit in piscem idézettel Horatiusnak a műalkotásról kifejtett véleményére utal. (Ld. Horatius: De arte poetica 4. sor.) Horatius leír egy szörnyet, és kijelenti, hogy nem szabad ilyennek lennie a műalkotásnak.
- 33 (*definit in piscem*) — tollbotlás, helyesen: desinat in piscem am. halban végződik.
- 60 : 3—4 — *A miniszter olyanokat keres, akik seftelnek a hitelvekkel.* — MK pontosan közvetítette Vajay kijelentését: »A t. miniszter úr ellentétbe helyezte magát a katolikus egyház szellemével. Természetes dolog tehát, hogy munkatársait is azok közül kell szednie, akik erre vállalkoznak, hogy a hitelvekkel sefteljenek és schacheroljanak. (*Nagy zaj és felkiáltások jobb felől: Rendre! Rendre! Elnök csenget.*)» (KNapló, i. h. 375. l.)
- 9—14 A miniszter rosszul értelmezte Dessewffy püspök levelét. — MK híven közvetítette a szónok érvelésének lényegét. (Ld. KNapló, i. h. 375. l.)
- 19 — *Ne tekintsek kérem a katolikusokat páriáknak!* — Ez a fordulat a KNapló szerint így hangzik: »VAJAY ISTVÁN: A dolognak vége mindig az lesz, hogy amíg a pártpolitika lesz az irányadó az ily kinevezéseknél, míg a katolikusokat csak oly páriáknak tekintik, kiknek sem jogaik (*Élénk derülttség jobb felől.*) UGRON GÁBOR: Katolikusok is kellene, hogy nevéssenek hozzá! (*Élénk helyeslés a baloldalon.*) VAJAY ISTVÁN: . . . sem jogos aspirációik nem respektáltak, addig míg ily eredményt látunk: a miniszter úr választ nem vehetem tudomásul. (*Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.*)» (KNapló, i. h. 376. l.)
- 19 *pária* — a társadalomból kizaszított, elnyomott jogtalan ember.
- 22 — *Csak a katolikus nevéssenek!* — A fent idézett részből kitűnik, hogy az író nem teljes pontossággal közvetítette a közbeszóló Ugron szavait.

A MAI ÜLÉS

Pesti Hírlap. 1893. január 17., 15. évf. 17. sz. (3. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A képviselőház jan. 16-i ülésén folytatódott a belügyminiszteri tárca vitája. *Babó Emília* a fennálló főispáni rendszert bírálta, és ennek kapcsán bírálta saját főispánját, Kállay Albertet is. *Bessenyei Ferenc*

sajnálkozását fejezte ki, hogy a parlamenti tanácskozások során sor kerülhet személyeskedésekre, egymás sértegetésére. *Bartók Lajos* felhívta a miniszter figyelmét Erdély és különösen Kolozsvár fontosságára, mely megérdemelné a kormány támogatását. A költségvetést nem fogadta el. *Pázmány Dénes* a Bihar megyei nőegylet ügyét elvontatta fel. Az ügy elintézésével nem értett egyet, törvénysértéssel, hatásköri túllépéssel vádolta a belügyminisztert. *Hieronymi Károly* belügyminiszter a vád súlyossága miatt azonnal felszólalt. Elmondta, hogy a nőegylet valóban minden felekezetiiség nélkül alakult meg, azonban amikor sor került apácák alkalmazására, az egylet kisebbsége megtámadta a felekezetenküliséget. Az egyletben kialakult éles viták miatt leiratot intézett Bihar megye alispánjához, melyben ajánlotta — de nem rendelte el — az egylet kettéválasztását. *Apponyi Albert* gr. beszédében a rossz közegészségügyi állapotokat esetelte, ennek kapcsán bírálta azokat a főispánokat, akik feladataikat lelkiismeretlenül látják el, következetesen elmulasztják. Bírálta a központi kormányzat szellemét, mely nem az adminisztratív állapotok javításával törődik, hanem csupán azzal, hogy a főispán milyen politikai befolyást képes gyakorolni. Ezt követően *Hieronymi Károly* reflektált Apponyi felszólalására. (KNapló, 1892—97. VII. köt. 378—402. l.)

MK a képviselőház aznapi, nem túl érdekesítő ülését — melyen a szónokok többször mellékvágányra terelték a napirenden szereplő vitát — könnyed tollal örökítette meg. Már a karcolat bevezetőjében előre jelezte, hogy a belügyi tárca vitája »kifogyhatatlan korszak«, melyből »mindenki azt ihatik, amit akar« (60 : 2). Karcolatában figyelemmel kísérte az ülésteremben elhangzottakat, hűen tájékoztatott az egyes felszólalásokról, jellemezve a szónokok előadási módját, és megrajzolja a Ház reakcióját is.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

60 : 3—4 *a szegedi főispánt marcangolta, akire most nagyon kijár a rúd (jele, hogy erős ember)*. — Babó Emil támadta a szegedi főispánt, mert véleménye szerint semmibe veszi a törvényhatóság jogkörét. Megemlítette továbbá, hogy a legutóbbi képviselőválasztáson a szegedi választókerületekben számos visszaélés történt, és mindezek ellenére a főispánt az a kitüntetés érte, hogy kinevezték főrendiházi tagnak. (KNapló, i. h. 379—383. l.)

5—61 : 2 *még hagyján, hol arról panaszkodhatnak, hogy a főispán soha sincsen a székhelyén, nekik éppen az a bajuk, hogy főispánjuk mindig otthon van*. — MK Babó alábbi kijelentését pécezta ki: »Én a magam részéről is bajnak tartom azt, ha a főispán elhanyagolja kötelességét, de baj az is, ha a

főispán mindig a székhelyen van és mindenbe beleavatkozik.« (KNapló, i. h. 379. l.)

- 61 : 12 *Egy kicsit kacér volt az ellenzékkel szemben* — A KNapló tanúsága szerint a szónok az alábbiakat mondta: »Kossuth Lajos pedig, kinek szavait ide alkalmazhatónak vélem, az 1848. augusztus 21-iki ülésen a következőket mondta: „Nekünk egy kimondhatatlan nagy bajunk van — kimondom őszintén — a múlt századok kormányainak bűnei éretlenné tették ezen nemzetet annyira, hogy hallgatni nem tud, midőn hallgatással megmenthetné a hazát; beszél, midőn tennie kellene, s ha beszél, nem válogatja meg jól a szavakat.” Arany szavak ezek; vajha megtartanók és követnők e szavakat. Sohasem volt erre inkább szükség, mint ma, midőn még saját sorsunk intézése kezünkben van, mert — bár a Ház legigénytelenebb tagjának tartom magam — egyénileg érzem, hogy egyenetenkedésünk, pártoskodásunk, parlamenti életünk megszibadása, s a reakciót már most is kétszeres erőre ösztönzi. (*Úgy van! a jobboldalon.*) Én már is érezni vélem azt a fagyos leheletet, melynek dermesztő hatalma megsemmisítéssel fenyegeti alkotmányos szabadságunkat. (*Nagy zaj és ellentmondások a bal- és szélsőbalon.*) Adj a Isten, hogy ne így legyen. (*Haljuk! Haljuk!*)« (KNapló, i. h. 385. l.)
- 15—16 [Madarász] *kezd házsártos és bőbeszédű lenni.* — A képviselőház aznapi ülésén Madarász állandóan közbeszólt.
- 18—19 a »*Kárpáti dalok*« *költője* — Bartók Lajos verseskötetének címe: Kárpáti emlékek. A kötet 1885-ben jelent meg. MK megjelenése után meleg hangú ismertetést írt a verskötetéről, és szeretettel szólt a szerző személyéről (Krk 70. köt. 31—35. l. *A kétféle ember* c. cikkben).
- 23—24 a *bal-közép-gárda mindig megadja magát, de sohasem halt meg.* — Ezt a derűtséget kiváltó fordulatot az író szinte szó szerint áttemelte a karcolatba: »T. képviselőház! Abból a régi baloldali gárdából, amely többször megadta magát és éppen azért sohasem halt meg (*Derűtség a bal- és szélsőbalon*), e gárdának alkotásaiból nemzeti hadseregként, mely programjok főpontozatát képezte, s mely mellett oly gyönyörű szónoklatokat tartottak Jókai Mórtól Tisza Kálmánig (*Derűtség a bal- és szélsőbalon*), megmaradt egy intézmény, a csendőrség.« (KNapló, i. h. 390. l.)
- 26—27 *melyet már egyesek egész az undorig kihasználtak, elcsépeltek.* — Mikszáth valószínűleg a korábbi képviselőházi ülésekre utal vissza.
- 28—29 *aki ma egy lapban azzal rehabilitálta Floquet-t, hogy ő mindenkor örömmel szorít vele kezét* — A korabeli lapokban nem bukkantunk MK utalásának nyomára.
- 31—32 [Jekelfalussy] *nyomást akart gyakorolni az elnöknőre,* — Pázmándy, miután elmondta, hogy a miniszter Jekelfalussyt, a rendőri osztály főnökét küldte el a nőegylet elnöknőjéhez,

felolvasta az elnöknő levelét: „Jekelfalussy — úgymond — a miniszter megbízásából rábeszélni törekedett, hogy az egyesület kettéosztását én kezdeményezzem; ugyanezt kérte tőlem a miniszter is, amit én megtagadtam. Azután intézettek csak az alispánhoz az ismeretes rendelet” (KNapló, i. h. 393. l.)

61 : 32 — 33 a karzat hölgyei közt hullámvás, mozgás keletkezett. — Természetszerűleg a KNapló a karzat reagálását nem örököltette meg.

62 : 1 *Fin de siècle* — századvég

4 most a főispánokon van a sor. — Amint a regesza is jelezte az aznapi ülésen előbb Babó Emil, majd Apponyi Albert bírálta a főispánokat.

6 *planéta* — bolygó

„GYERE HAZA, ALBERT !»

M *Pesti Hírlap. 1893. január 18., 15. évf. 18. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *A képviselőházból* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A képviselőház jan. 17-i ülésén folytatódott a belügyi tárca költségvetésének tárgyalása. Az első felszólaló *Issekutz Győző* annak a véleményének adott kifejezést, hogy nincs bizalma a kormány politikája iránt, és ezért a költségvetést nem fogadja el. *Terényi Lajos* a belügyi tárca egyes ágazatait vizsgálta, gyakorlati példákkal igyekezett cáfolni az ellenzéknek azt az állítását, hogy a választások alkalmával néhány főispán visszaélt hatalmával. *Ugron Ákos* felszólalásában a közigazgatás, a közrendészet és a közegészségügy kérdéseivel foglalkozott, ennek kapcsán kiemelte a főváros rossz közegészségügyi állapotát. Beszéde végén a nemzeti párt és a szabadelvű párt fúziójának lehetőségéről szólt. *Vállyi Árpád* ugyancsak a közegészségügy kérdését vizsgálta. Véleménye szerint a közegészségügyi törvény legelőlembb intézkedéseit sem hajtják végre. *Veres József* Terényi Lajos felszólalásához fűzött megjegyzéseket. *Helffy Ignác* a közigazgatási reform kérdésével foglalkozott. Véleménye szerint a közigazgatási panaszok túlnyomó többsége a községi adminisztráció ellen irányul. Ezt követően összefoglalta azokat az elvárásokat, melyeket pártja az új közigazgatási reformtól vár. Az ülés végén elnöki bejelentések hangzottak el. (KNapló, 1892—97. VII. köt. 403—424. l.)

*

E szatirikus karcolat a képviselőház jan. 17-i ülését örököltette meg. A tanácssterem hangulatának lefestése után Mikszáth az ülés legérdekesebb mozzanatát ragadta meg: Ugron Ákosnak a nemzeti párt és a szabadelvű párt fúziójára tett javaslatát és Apponyi valamint pártja ijedt reagálását. Itt jegyezzük meg, hogy a fúzióra csak 1899. márc. 2-án került sor, de ezt megelőzőben a nemzeti pártot régóta foglalkoztatta a fúzió gondolata, mert a hatalomra jutásnak ez volt a legelőrehaladott módja. Mikszáth a cikk végén utal arra, hogy az érdekes képviselőházi eseménynél nem volt jelen: „az ülés végén, mikor én bementem” (65 : 17).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 62 : 15 *röppentyű* — szellemes ötlet, tréfa
- 18—20 *Meglehet, azon tündöttek a képviselő urak, hogy a Svéd- és Norvégországgal kötött szerződésen miért akar Lukács Béla változtatást?* — Lukács Béla kereskedelmi miniszter az ülés végén nyújtotta be törvényjavaslatát az említett országokkal fennálló kereskedelmi és hajózási szerződés egy paragrafusának módosítására. Így ennek a mozzanatnak a karcolat elején való említése írói fogás.
- 21 *fijika* — fufang, fortély
- 24—25 [Issekutz beszéde] *szomorúságot jog okozni Dániel Mártonnak.* — Jellegzetes mikszáthi csipkelődés, az egyik képviselő parlamenti sikere egy másik, valamilyen formában ellenlábás képviselőnek szomorúságot okoz. Az 1892-i képviselőválasztáson Issekutz Győzöt nemzeti párti programmal választották meg Kisküküllő megye Erzsébet városi kerületében, Dániel Márton volt szabadelvű párti képviselővel szemben.
- 63 : 1—2 *megölni betűje.* — veszte (Bibliai idézet) MK-nál gyakran előfordul.
- 7 *nosztrasz* — hazánkbeli, földink, itt: híveink, barátaink, mieink közül való.
- 13—14 *ugyanazon Sággy Gyuláktól tanulnak,* — Sággy Gyula jogász, egyetemi tanár, 1870-től a budapesti egyetem professzora volt.
- „ 37 *perorúl* — szónokol
- 64 : 15—16 — *Elérkezett az utolsó perc. Ajánlom a miniszterelnök úrnak a fúzió keresztülvitelét!* — Ez a fordulat Ugron beszédében így hangzott: „A t. belügyminiszter úr s a miniszterelnök úr is nem egyszer kijelentette, hogy e két párt között igen kevés a differencia. A főbb elvekben már egyetértének, csak a másod- és harmadrendű kérdésekben nem értenek egyet. S ha ez így van, önnek igen t. miniszterelnök úr, kötelessége e fúziót keresztülvinni.» (KNapló, i. h. 412. l.)

Lap Sor

64 : 23 — *Gyere haza, Albert!* — Ez a fordulat MK frói leleménye. A KNaplóban nincs nyoma.

29—32 Apponyi ijedten visszament a helyére — A jelenetet a KNapló is feljegyezte: »(*Gr. Apponyi Albert a jobboldalról, ahol a miniszterelnökkel beszélgetett, visszamegy a baloldalra. Élénk derűtség.*)« (KNapló, i. h. 412. l.)

AZ ELSŐ JELENSÉG

M *Pesti Hírlap. 1893. január 21., 15. évf. 21. sz. (2. l.)* Rovaton kívül. *A képviselőházból* alcímmel. Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A képviselőház jan. 18-i, majd 19-i ülésén folytatódott a belügy-miniszteri tárca részletes tárgyalása. A jan. 20-i ülésen — erről szól a jelen karcolat — napirend előtt Atzél Béla br. bodajki mandátumát vizsgáló VI. bíráló bizottság tette meg jelentését. A jelentés kapcsán elsőnek *Ugron Gábor* szólalt fel. Indítványozta a bíráló bizottság jelentésének visszavonását, és ezzel a kérvény érvénytelenítésének kimondását. Véleményét azzal indokolta, hogy a beadott kérvény tizenkét aláírója közül három időközben visszavonta javaslatát, így a házszebályok 53. §-ának 3. pontja értelmében — mely szerint a kérvényhez tíz aláírás szükséges — a kérvény érvénytelen. *Ugron* álláspontja élénk vitát váltott ki. A jelentés visszautasítása mellett *Beöthy Ákos*, *Szalay Károly*, *Horváth Gyula*, *Zichy Jenő*, gr. és *Apponyi Albert* szólt. Ezzel a véleménnyel szemben állott *Darányi Ignác*, a VI. bíráló bizottság elnöke, *Perczel Dezso* és *Hieronymi Károly*, akik azt indítványozták, hogy a képviselőház a bíráló bizottság jelentését egyszerűen vegye tudomásul és térjen fölötte napirendre. A vita végén név szerinti szavazás következett; 105 szavazattal 96 ellenében a képviselőház elfogadta a bíráló bizottság jelentését. Ezt követően folytatódott a belügyminiszteri költségvetés részletes tárgyalása. Az országos levéltárra előirányzott összeg tételénél *Thaly Kálmán* a levéltári személyzet létszámának növelését javasolta. A főispánok, főispáni titkárok és polgármesterek fizetésére vonatkozó költségvetési tételhez többen is szóltak. *Pulszky Ágost* megállapította, hogy az összeg a tavalyi előirányzathoz képest növekedett. *Mülek Lajos* annak a véleményének adott kifejezést, hogy a közigazgatás területén semmiféle javulás nem tapasztalható. Hasonló véleményt fejtegetett *Madarász József* is. *Vállyi Árpád* a tétel elfogadása mellett érvelt. *Hieronymi Károly* belügy-miniszter a főispáni titkárok munkájának szükségességét hangsúlyozta. A színművészeti kiadások tételénél *Fenyvessy Ferenc* szólt

fel. Javasolta, hogy a színházak ne a belügyminisztérium, hanem a közoktatásügyi tárca hatáskörébe tartozzanak. A továbbiakban arról szólt, hogy a Nemzeti Színháznak az Operától való szétválasztása korai volt. Bírálta az intendánsi intézményt és a jelenlegi intendáns működését. (KNapló, 1892—97. VIII. köt. 3—22. l.).

*

Mikszáth jelen karcolatában az asznapi ülés nagy vitát kiváltó témájával, a bodajki mandátum ügyével foglalkozik. A vita politikai motívuma az volt, hogy az ellenzék igyekezett a maga oldalára állítani Atzél Bélát és híveit, a mintegy harminenyole szabadelvű párti képviselőt, a pártnak az egyházpolitikai küzdelemben ellenzékiesskedő tagjait. A szavazás során Atzél híveinek egy része az ellenzékkel, más része a szabadelvű párt és a belügyminiszter által támogatott álláspont mellett szavazott, míg többen távol maradtak a szavazástól. A szabadelvű párt mindössze kilenc szavazattal győzött. Az Ugron indítványa nyomán kibontakozott vita és szavazás demonstrálta a szabadelvű párt belső lazulását. MK a vita megrajzolása során érezhetően maga is állást foglal a bíráló bizottság hatáskörének sérthetlensége mellett, az esetet »sajnálatos incidens«-nek nevezi és keserűen állapítja meg, hogy »csak kezdetre valami daganatnak, amelyről nem tudjuk, mikor miben és miképp fog kifakadni« (67 : 36—37).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 65 : 6—7 (*de hol kérik ilyenkor Nopcsa Elek?*), — MK utal Nopcsa Eleknek a színházi kérdések iránti érdeklődésére. Nopcsát a későbbiek során (1894. nov. 21-től) a Magyar Nemzeti Színház és az Opera kormánybiztosává nevezték ki, majd 1896-tól 1897-ig a Nemzeti Színház intendánsa volt.
- 66 : 9—10 *Atzél Béla már eddig is kétszer volt megválasztva Bodajkon.* — Az 1892-es képviselőválasztáson Atzél Bélát Bodajkon szabadelvű párti programmal képviselőnek választották, de a választást követően hosszas huzavona után megsemmisítették mandátumát. Új választást tartottak, és Atzél újból elnyerte a szavazatok többségét. Ellenfelei ismét kérelmeztek ellene, azt kifogásolták, hogy neve egy 1892-es választói névsorban nem fordult elő.
- 13 *megszolgált a maga mandátumát, mint Jákob Ráhel, — Az ótestamentumi szövegek szerint tizennégy évi hűséges szolgálata után vehette nőül Jákob — a zsidók három ósatya közül az utolsó, Izsák és Rebekka fia. — Lábán két leányát, Leát és Ráhel.*
- 32—33 *Óhó! A bíráló bizottságok eljárását nem lehet felülbírálni! — szólt közbe egy hang.* — A KNapló tanúsága szerint ezt a gondolatot Bánffy Dezső, a képviselőház elnöke fogalmazta meg: »T. Ház! Méltóztassanak meggondolni, hogy a bíráló

- bizottságok eljárását az eddigi gyakorlat szerint és — felfogásom szerint — a házszabályok értelmében is a Ház felül nem bírálhatja. (*Élénk helyeslés jobb felől. Nagy zaj bal felől.*)» (KNapló, i. h. 4. l.)
- 66 : 34—35 — *Bírák ezek, kik esküt tettek s cselekedetükért csak a lelkiismeretüknek felelősek.* — Ezzel a fordulattal Mikszáth a szabadelvű párt többségének véleményét és egyúttal saját állásfoglalását is közli.
- 67 : 5—6 — *Hány elnök van itt? — kiáltó Horváth Gyula a közbeszólókra.* — A közbeszólást a KNapló is megörökítette: »HORVÁTH GYULA: Hányan elnökölnek itt? (*Zaj. Elnök csenget.*)» (KNapló, i. h. 5. l.)
- 8—9 *Ez a Ház dolga! Ebben csak a Ház tagjai beszélhetnek.* — Az író által jelzett közbeszólást a KNapló nem jegyezte fel.
- 11 *hídba függesztette fel az ülést öt percre* — apróság, de megemlítjük, az ülést az elnök 10 percre függesztette fel. (KNapló, i. h. 6. l.)
- 20—21 *Atzél Béla lépett be a terembe. Zajos éljenzés zúdult fel a bal mezőkön.* — A képviselő megjelenését és a baloldal éljenzését a KNapló is megörökítette. (Ld. i. h. 11. l.)
- 27—32 *Nehezen gyűltek össze a szavazatok.* — A KNapló mindössze a szavazás eredményéről tudósít. (Ld. KNapló, i. h. 13. l.)
- 34 *Kabos vizsgálni megy,* — A házszabályok 78. §-a értelmében a vizsgálatot elrendelték, és a bíráló bizottság által kijelölt bizottsági tagot, Kabos Ferenc képviselőt küldték ki vizsgálatra.

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1893. január 24., 15. évf. 24. sz. (3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A jan. 21-i, majd a jan. 23-i ülésen — erről az utóbbiról szól MK jelen karcolata — folytatódott a belügyi tárca részletes vitája. Napirend előtt *Zichy Jenő* gr. szólalt fel a bodajecti mandátummal kapcsolatban. Felelevenített egy 1884-ben történt esetet, amikor *Tisza Kálmán* — az akkori miniszterelnök — hozzájárulásával a képviselőház megváltoztatott egy bíráló bizottsági határozatot. A határozat a szentendrei választás kivizsgálására vonatkozott. A vizsgálat ugyanis hosszúra nyúlt, és ezért a bíráló bizottság úgy határozott, hogy a kérvényezők újabb ezer forint biztoáltékot fizessenek ki. *Busbach Péter* azt fejtegette, hogy az említett esetben magát a bírói

határozatot nem tették bírálat tárgyává, legfeljebb a bizottságnak az újabb ezer forint kifizetésére vonatkozó utasítását. *Madarász József* megcáfolta Busbach állítását. Rámutatott arra, hogy 1884-ben — éppúgy, mint a jelen ülést megelőző napokban — a bíráló bizottság egy végzést tartalmazó jegyzőkönyvvel járult a képviselőház elé. Ezt követően *Szilágyi Dezso* igazságügy-miniszter fejtette ki véleményét a Ház bizottságainak jogköréről. Hangoztatta, hogy a bizottságok határozatai jogérvényesek és módosíthatatlanok, ellenben ha a bizottság túlmégy hatáskörén, a képviselőháznak joga van közbelépni. Ehhez a kérdéshez szólt *Ugron Gábor* is. A továbbiakban a képviselőház folytatta a belügyminiszteri tárca részletes vitáját. A Nemzeti Színház nyugdíjintézetének segélyezésére szánt költségvetési tételhez *Fenyvessy Ferenc* szólt, aki az intézet sérelmeit sorolta fel. *Hieronymi Károly* belügyminiszter adatokkal mutatta ki, hogy az intendáns a színházi nyugdíjintézettel kapcsolatban megteszi kötelességét. Végezetül *Bartók Lajos* fűzött néhány észrevételt a tételhez. A közegészségügyi kiadások tételénél elsőként *Pulszky Ágost* előadó szólalt fel. Elmondta, hogy a kórházakra és a járványköltségekre előirányzott összegek a tavályihoz képest emelkedtek. *Kovách József* a difteritisz megszüntetésére irányuló intézkedéseket sürgetett. *Gyürky Ábrahám* a kolera-járványról szólt. Kifejtette, hogy minden eszközzel javítani kellene a csatornázást, az ivóvizet, és meg kellene szüntetni a túlszűfolt lakásokat. *Hieronymi Károly* ismertette azokat az intézkedéseket, melyeket a kolerajárvány elhárítása céljából a fővárosban megtettek. *Thaly Kálmán* a kolera terjedésének megelőzésére népszerű, hasznos tanácsokat tartalmazó ismeretterjesztő könyvek kinyomtatását javasolta. *Horváth Gyula* felhívta a miniszter figyelmét arra, hogy a járvány megelőzésére kormánybiztosokat nevezzen ki. (KNapló, 1892—97. VIII. köt. 48—72. l.)

*

Az aznapi ülés fő érdekessége a bodajki mandátum újra felelevenített kérdése volt. A vita főbb mozzanatairól MK híven tájékoztatta olvasóit. Érzékeltette, hogy a szónoklatok hatására a Ház hangulata is állandóan változik. Ismertette a vita hevében elhangzott, élesen fogalmazott közbeszólásokat. A továbbiakban a képviselőház a napi renden szereplő belügyi tárca költségvetésével foglalkozott. Az ülésnek erről a kevésbé érdekes részéről Mikszáth nem számolt be részletesen a PH olvasóinak.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 68 : 14—4 *Az ellenzék izgatottan szakította félbe minden mondatnál.*
 — A KNapló bejegyzései Mikszáth megjegyzését igazolják.
 (Ld. KNapló, i. h. 50—51. l.)
- 16 — *Ne csűrjön, ne csavarjon!* — A KNapló tanúsága szerint a közbeszólás Justh Gyula képviselőtől származott. (Ld. KNapló, i. h. 51. l.)

- 68 : 20 *Azután Szilágyi emelkedett fel.* — Szilágyi felszólalása előtt még Madarász József mondta el véleményét az esetről. Felszólalását azonban MK nem tartotta fontosnak feljegyezni.
- 23— *A kisebb csavaráó után jön a nagyobb csavaráó!* — A KNapló szerint Hoitsy megjegyzése így hangzott: »A csavar nem elég, amit Busbach használt, halljuk a nagyobbat! (Derültség a szélsőbaloldalon.)« (KNapló, i. h. 53. l.)
- 30 *Mert végre is tetszett a jobboldalnak:* — A KNaplóban néhány, a jobboldal tetszésnyilvánítására utaló megjegyzés található. (Ld. KNapló, i. h. 52—53. l.)
- 34—36 *Hiszen csak tudta volna ő már múlt pénteken a házszabályokat, bizony nem eresztette volna el vizsgálatra Kabost ebben a cudar téli időben . . .* — MK Ugron alábbi kijelentését pécezte ki: »Sajnálom, hogy a házszabályok alkalmazása tekintetében múltkor az incidens rögtön történt fölvetése folytán ennyire nem mentem, mert akkor a vizsgálóbiztos, tehát Kabos Ferenc kiküldetésének megtagadását hoztam volna indítványba. (Zajos helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)« (KNapló, i. h. 54. l.)
- 69: 7 *Alkorán* — am. Korán; a mohamedánok szent könyve, mely különféle legendákat és vallási szabályokat tartalmaz.
- 8—9 *a házszabályokhoz fogható útvesztőt még Vasvári Kovách se tudna csinálni.* — Valószínűleg névelírás; az utalás viszont Kovách Lászlóra vonatkozhat, aki 1867-től haláláig, 1889-ig a képviselőház háznagyi tisztét töltötte be.
- 13—15 *az ellenzék meglepettsége* — A KNapló természetesen rögtön nem jegyezte fel erre vonatkozó utalásokat.
- 22—26 *Nopcsa Elek és a színházi vita.* — MK már előző, *Az első jelenség* c. karcolatában is hasonlóan csipkelődött a színházi vitákban rendszerint élénken részt vevő Nopcsa Elek kárára. (Ld. a jelen kötet 65. lapján.)
- 30—31 *Többet is ér az Gerlóczy nál!* — Gerlóczy Károly, Budapest első alpolgármestere, a központi járványbizottság elnöke, sokat munkálkodott azon, hogy a kolera terjedését megakadályozza. A kolera elfojtása körül szerzett érdemeiért 1894-ben királyi elismerésben részesült.
- 32 *A kormánypadokon megjelent Wekerle is,* — Wekerle néhány napig (jan. 19-től 23-ig) torokgyulladás miatt távol maradt az ülésekről.

A JÖVŐ ORSZÁGGYŰLÉS

M *Pesti Hírlap. 1893. január 26., 15. évf. 26. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A jan. 24-i ülésen folytatódott a belügyi tárca részletes tárgyalása. Nagyobb vitát a csendőrség fekete-sárga színű kardbojtjának kérdése váltott ki. *Pázmándy Dénes* határozati javaslatot nyújtott be, mely szerint utasítsa a Ház a kormányt, hogy a csendőrség kardbojtján viselt színeket nemzeti színekkel cserélje fel. (KNapló, 1892—97. VIII. köt. 73—96. l.)

A jan. 25-i ülésen — ezt az ülést érinti MK jelen karcolata — folytatódott a csendőrség kardbojtjának színéről kiobbant vita. *Thaly Kálmán* kifejtette, hogy a fekete-sárga szín valamint a kétfejű sas nem osztrák szín, ill. jelvény, hanem római. Ellenkező véleményen volt *Pongrácz Károly* gr. Kijelentette, hogy a csendőrség a véderő egyik részét képezi, és ezáltal természetes, hogy az ott szolgáló tiszteket és altiszteket azonos jelvényekkel lássák el. *Hoitsy Pál* egy 1804-ből származó pátenare hivatkozott, mely szerint a fekete-sárga szín s a kétfejű sas az örökös osztrák császárság jelvényei. Az uralkodóház színei pedig nem a fekete-sárga, hanem a vörös mezőben fehér sávok. Ezt követően *Ernusz Kelemen*, *Helfy Ignác*, majd *Sághy Gyula* szóáltak fel. Mindhárman *Pázmándy* határozati javaslatát fogadták el. *Wekerle Sándor* miniszterelnök a csendőrség szervezéséről szóló 1881. évi törvényre hivatkozott, mely a csendőrség ruházatáról, fegyverzetéről, felszereléséről s ezek között a kardbojtrol is rendelkezett. Véleménye szerint a rendelet célszerűségi szempontból intézkedett úgy, hogy a véderő valamennyi tagjának azonos színű, egységes kardbojtja legyen. *Pulszky Agost* a miniszter álláspontját védte. Majd *Pázmándy Dénes* szóalt fel, újból elfogadásra ajánlotta határozati javaslatát. Ezt követően név szerinti szavazásra került sor, melynek eredménye az lett, hogy *Pázmándy* határozati javaslatát 73 szótöbbséggel elvetették. Az ülés végén *Ugron Gábor* nyújtott be interpellációt a miniszterelnökhöz. (KNapló, i. h. 97—119. l.)

*

MK jelen karcolatában éppen csak megemlíti, egy-egy mondatl jelzi az ülésteremben zajló vitát. Az aznapi ülés ismertetése helyett a folyosó hangulatát festi le, majd a szabadelvű párt gyengüléséről elmélkedik. Amint már korábban utaltunk rá, az egyházpolitikai küzdelem megbontotta a szabadelvű párt sorait, mert képviselőinek egy része a kormány egyházpolitikai programját, nevezetesen a kötelező polgári házasság kérdésében elfoglalt álláspontját nem vallotta magáénak, a küzdelemben az egyház oldalára állt. Az író a szabadelvű párt gyengüléséről szólva feleleveníti a párt egykori »roppant többségét«¹ és az egykori pártelnök, Vizsolyi ilyen irányú ambícióját. A kormánypárt jelenlegi helyzetéről megállapítja: »Annyi bizonyos, hogy látom a hajladozását, hallom a recsegését hol a klubban, hol itt a Házban.« (70.: 21—22). Gondolatait továbbszöve a jövő országgyűlésének vízióját rajzolja meg, amikor majd a kormánypárt a katolikus pap képviselőköl és az egyházpolitikai küzdelemben ellenzékesskedő

volt szabadelvű párti képviselőkből kerül ki. Vízióját a név szerinti szavazásra hívó csengő hangja zavarja meg, ezzel is hitelesebbé téve az ülésen való jelenlétét. A KNapló tanúsága szerint MK hiányzott a név szerinti szavazáson, ezek szerint valószínűleg az ülésről is. (Ld. KNapló, i. h. 118. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 70 : 1—3 Vizsolyi ambíciója — MK Vizsolyi célját, hogy a szavazáson kerek száz legyen a szabadelvű párt többsége, már néhány évvel korábban írt írásában is megörökítette. (Ld. az 1888. a máj. 25-i *A t. Házból* c. karcolatot a Krk 76. köt. 156. lapján.)
- 7—8 *A roppant többség, mely Bosznia óta héttől nőtt meg ennyire*, — Mikszáth az 1878. júliustól októberig tartó boszniai okkupáció miatt kialakult helyzetre utal, amikor nemcsak az ellenzék, de a közhangulat is szembefordult a Tisza-kormánnyal. Az okkupációs politika miatt a szabadelvű párt átmenetileg szétszakadozott, meggyengült.
- 9—10 *A véderői vihar alatt a karzaton képzelte magát* [a szabadelvű párt]; *azt hitte, hogy ő csak néző* — 1888 végén a kormány a hadsereg modernizálására nyújtott be javaslatot. A törvényjavaslatnak két sérelmes pontja volt. Az egyik az országgyűlés létszámmegajánlási jogkörének korlátozása, a másik az önkéntesek német nyelven történő tiszti vizsgája. A véderővita 1889. jan. 10-én kezdődött, és több hétig tartott. A vita alatt a szabadelvű párt nem állt egységesen a kormány mögött, többen felemelték szavukat a javaslat ellen. Az ellenzék hevesen támadta a javaslatot, céljuk Tisza Kálmán megbuktatása volt, amit nem értek el, de a kormány helyzete megrendült. Tisza csak módosítások árán tudta elfogadtatni a törvényjavaslatot. (Ld. a Krk 77., 78. kötetének vonatkozó cikkeit.)
- 11 *a Szapáry-rezsim* — Szapáry Gyula gróf 1890 márciustól 1892 novemberig volt miniszterelnök.
- 15 *a párt felszabadulása a Tisza-uralom alól.* — Tisza Kálmán tizenöt éves kormányzás után, 1890. március 9-én mondott le.
- 23 *nota bene* — am. jól jegyezd meg
- 25 *»Púrosz«*-ok — (a tisztát, becsületet jelentő latin purus szóból) Ld. e kötet 241. lapján lévő jegyzetünket.
- 27 *cercle* — társalgás, beszélgetés
- 28 *Quid est in politius?* — Mi van a politikában?
- 31—32 *künn a folyosó Mezeit várja haza a halál torkából.* — A jan. 23-i ülés utolsó felszólalója, Horváth Gyula, a kolerajárvánnyal kapcsolatban kormánybiztos kiküldését javasolta. Az ülés berekesztése után, mikor a képviselők többsége már

- elhagyta a termet, az elhangzott javaslattal kapcsolatban Horváth Gyula és Mezei Mór között éles szöfváltás alakult ki. A PH szerint a szöfváltás során Horváth Gyula sértő szavakat használt. (Ld. Képviselelőházi affér. PH 1893. jan. 24. 7—8. l.) Az ügyet jan. 25-én délben pisztolypárbajjal fejezték be. A párbaj során egyik fél sem sértült meg.
- 70 : 32—33 *»No, az ugyan mohón élvezi ki a mandátum gyönyöreit.«* — Ld. a jan. 12-i *A mai ülés* c. karcolathoz fűzött jegyzeteket a jelen köt. 278. lapján.
- „ 35 *szincerizál* — józúen beszélget, adomázgat
- 71 : 35 — *Apaga, Satanas!* — távozz tőlem, Sátán!
- 38—39 *csupa szakálltalan, bajusztalan honatyák ülnek. (Milyen kár, hogy Wekerle ezt nem láthatja).* — MK Wekerle bajusztalanságára céloz, amit már egy 1886-ban írt karcolatában is szellemesen megörökített. (Ld. *Az új államtitkár hábjája* c. írást a Krk 74. köt. 90—93. l.)
- 72 : 7—9 *Tisza Lajos, a szegedi követ (az egyetlen protestáns, aki katolikusokat képvisel)* — Mikszáth tréfásan utal arra, hogy bármilyen változás is lenne a képviselelőházban, ez nem érintené Tisza Lajos szegedi mandátumát. A Szeged újjáépítéséért grófi rangot kapott Tisza Lajos 1884 óta állandóan Szeged város I. kerületét képviselte az országgyűlésben.
- „ 26 *ómen* — előjel
- „ 38 *kordiális* — szívélyes, bensőséges
- 73 : 3 *Magyar Újság* — politikai napilap, mely 1891-től 1899-ig jelent meg. Alapítója és főszerkesztője Fenyvessy Ferenc, felelős szerkesztője Kende Zsigmond volt.
- 8 *wip* — whip magyarított formája am. parlamenti felelős
- 11 *amici per amorem dei* — barátok, akiket az isten szeretete köt össze

A TÓTOK

M *Pesti Hirlap. 1893. február 1., 15. évf. 32. sz. (3. l.)* Rovaton kívül. *A mai ülésből* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A jan. 26-i ülésen a képviselelőház befejezte a belügyminiszteri tárca részletes tárgyalását, és megkezdte a kereskedelemügyi tárca vitáját. A jan. 27-i ülésen folytatódott a kereskedelemügyi tárca részletes tárgyalása. A jan. 28-i ülésen a képviselelőház megkezdte az újonctartalékra vonatkozó törvényjavaslat vitáját, majd ezt követően kérvényeket tárgyalt. A jan. 30-i ülésen folytatta az újonctartalékra

vonatkozó törvényjavaslat vitáját. A képviselőház a törvényjavaslatot részleteiben is elfogadta. Ezt követően megkezdték a ragadós tüdőlobról szóló törvényjavaslat tárgyalását. (KNapló, 1892—97. VIII. köt. 120—221. l.)

A jan. 31-i ülésen — erről szól a jelen karcolat — a képviselőház harmadszori felolvasás után végleg megszavazta az újonctartálékra vonatkozó törvényt, majd megtárgyalta a ragadós tüdőlobra vonatkozó törvényjavaslatot. *Vajay István* aggodalmát fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy nem látja biztosítottnak a törvény megfelelő végrehajtását. *Putnoky Mór* nem fogadta el a törvényjavaslatot, hangsúlyozta, hogy a javaslat nem nyújt kellő biztosítékot a törvény igazságos végrehajtására. *Bottlik Lajos* előrelépésnek tartotta a törvényjavaslatot, ugyanakkor kijelentette, hogy a részletes vitában fenntartásai lesznek. *Szalay Imre* annak a véleményének adott kifejezést, hogy a javaslatot még általánosságában sem fogadja el, mert nem hisz a járvány elfojtásának sikerességében. *Károlyi Sándor* abban a reményben fogadta el a törvényjavaslatot, hogy egyes fogyatékos intézkedéseit majd javítani fogják. Felszólalásában elsősorban az állatbiztosítás szervezetének kérdésével foglalkozott. *Bethlen András*, gr. földművelésügyi miniszter részletesen kifejtette, miért van szükség a törvényjavaslat elfogadására. Véleménye szerint ezt elsősorban a Németországgal kötött állategészségügyi egyezmény elfogadása indokolja, továbbá az, hogy a kormánynak rendelkezésre álljanak bizonyos eszközök és módok a járvány leküzdésére. *Gaál Jenő* elfogadta a törvényjavaslatot, de emellett határozati javaslatot is benyújtott, mely szerint a képviselőház utasítsa a kormányt a kötelező állatbiztosításról szóló javaslat mielőbbi beterjesztésére. *Ugron Zoltán* a törvényjavaslat szerkesztését bírálta. Végezetül *Wekerle Sándor* miniszterelnök összegezte a kormány álláspontját. Kijelentette, hogy nincs ellenére, ha a kértalanítást egészen az államra hárítják és hajlandó elfogadni *Gaál Jenő* határozati javaslatát is. Ezt követően a képviselőház elfogadta a törvényjavaslatot és *Gaál Jenő* határozati javaslatát. A továbbiakban a törvényjavaslat részleteiben is megtárgyalták: A részleteknél felszólaltak ill. apróbb módosításokat javasoltak. *Vajay István*, *Károlyi Gábor*, gr. *Dániel Ernő*, *Bornemisza Lajos*, *Szemere Huba*, *Szalay Károly*, *Ivánka Oszkár*, *Miklós Ödön*, *Bujánovics Sándor*, *Jeszenszky László*, br., *Gaál Jenő*, *Polónyi Géza* és *Bethlen András*, gr. földművelésügyi miniszter. (KNapló, i. h. 222—248. l.)

*

A képviselőház jan. 30-i és 31-i ülésén kénytelen volt napirendre tűzni az ún. ragadós tüdőlobra vonatkozó törvényjavaslatot. A járvány Magyarország északnyugati megyéinek szarvasmarha-állományát fertőzte. A járvány többek között azért aggasztotta a kormányt, mert Németország kilátása helyezte a magyar szarvasmarha bevitelének letiltását abban az esetben, ha a fertőzött állatokat nem irtják ki és a járvány terjedését nem akadályozzák meg. Minthogy a fertőzés elsősorban az északnyugati megyék szarvasmarha-állományát sújtotta,

Mikszáth az aznapi ülést a tót képviselők szemével nézi, az ő szemszögéből kíséri nyomon az ülés főbb mozzanatait, értékeli a felszólalásokat, a képviselők viselkedését. A karcolatot a nemzetiségi képviselők tört magyarságának stílusában írja le.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 73 : 2 *nasa matyer* — helyesen: naša mater am. anyánk; itt: anyaföld
- 5 *hektikus* — helyesen: hektikás am. tüdővész, ill. sokat köhögő, köhécselő ember.
- 74 : 2 *Ondrej* — András szlovák fordítása.
- 17—18 *ki jó tanácsal, akinek pedig az nem volt, mint például Vajaynak, csak szip szóval*, — MK arra utal, hogy a szónok kissé eltért a tárgytól. Vajay a tüdőlob okozta kártalanítást a börze megadóztatásával kívánta megfizettetni. Beszédében főként a börzeadó kérdésével foglalkozott. (KNapló, i. h. 223. l.)
- 19 *még az az okos Gaál Jenő is beszélt a Neuman szájával* . . . — Gaál Jenő felszólalásában a szeszgyárok érdekeit védte. Azt fejtette, hogy a szeszgyárok, melyek marhahizlalással is foglalkoznak, a fertőzés esetén nagy kárt szenvedhetnek, ezért a kártalanítást nem szabad megtagadni a szeszipari vállalatoktól sem. Mikszáth utal arra, hogy a szeszipar fejlesztése Neuman Ármin szabadelvű párti képviselő kedvelt témája volt. Ezt húzza alá a Sturm Albert szerkesztette Új Országgyűlési Almanach alábbi megjegyzése is: »Nagyszabású beszéde a szeszádó törvény tárgyalása alkalmával közfigyelmet ébresztett.« (Ld. Új Országgyűlési Almanach 1887—1892. Bp., 1888. 274. l.)
- 20 *Vajay védte öreg marhákat*, — Ez a fordulat Vajay alábbi kijelentésén alapul: »Addig nem vagyok megnyugtatta, míg nyilatkozatot nem hallok arra nézve, lesz-e kautéla, hogy meg ne történhessenek olyan esetek, hogy pl. egy marhaállomány tulajdonosa előregedett marháit akként újítja fel, hogy egy megrendelt szakértői vélemény alapján kijelenttetnek tüdőlobosoknak, lebunkóztatnak, s azután az állam vagy a törvényhatóság térítse meg a kárt.« (KNapló, i. h. 223. l.)
- 20 *pán* — szláv szó am. úr
- 20—21 *a nagyságos pán Bottlik az összes marhabetegségeknek beszüntetését kívánta*. — Mikszáth ezzel a fordulattal Bottlik alábbi kijelentését gúnyolta: »Én kívánatosnak tartottam volna, ha ebbe [a szőnyegen levő törvényjavaslat] nemosak a tüdőlob, hanem egyáltalán a ragályos bajok, a keleti marhavész és az antrax belevétetnének, és hogy már kellő időben, vagyis régebben történt volna eziránt gondoskodás. (Helyeslés bal felől).« (KNapló, i. h. 225. l.)

- 74 : 24 [Károlyi] *azt mondja, nem sokat fogja érni a dolog.* — Károlyi Sándor gr. a törvényjavaslat hiányosságaira hívta fel a figyelmet. (Ld. KNapló, i. h. 226—227. l.)
- 25—39 az elnök kezében megrepedt a harang. — MK írói fantáziával színezte ki a jelenetet. A harang megrepedéséről természetesen a KNapló nem tesz említést, ellenben a PH aznapi országgyűlési tudósításában egy mondat utal rá: »Valószínűleg a Vajay nagyszerű indítványa fölötti csodálkozásában repedt meg egyszerre az elnök kezében a már talán két kapitulációt is kiszolgált vén elnöki harang.« (PH 1893. febr. 1. 15. 32. sz. 4. l.)
- 30 *zatraceni* — helyesen *zatraceny* am. átkozott
- 31 *co je to?* — szlovák helyesírással *čo je to* am. mi az?
- 32—33 *nyitrai Schoberunkhoz, a jegyzőhöz* — Az utalás Schöber Ernő Nyitra megyei képviselőre vonatkozik, aki a jelen ülés jegyzőkönyvét vezette.
- 36 *Nye bojsza* — helyesen: *neboj sa* am. ne félj
- 75 : 1 *szmrty* — szlovák helyesírással: *smrt'* halál
- 9—10 (*a Bornemissza nagyságos úr*) *azt indítványozta, hogy a lebunkózott marháknak a halotti költségeit az állam fizesse.* — Bornemissza Lajos a törvényjavaslat részletes tárgyalása során a 4. § módosítását javasolta. Módosítványa szerint a kártalanítási költségeket — míg egy országos állatbiztosítási alapot nem létesítenek — az államkincstár viselje. (Ld. KNapló, i. h. 240. l.)
- 14 — *Szavazzunk!* — Ezt a felkiáltást a KNapló nem örököltette meg.
- 20 *naši kamarati* — barátaink
- 22 *Kriván* — csúcs a Magas-Tátrában
- 26—32 Ucsu is az ellenzékkel szavazott. — MK utalása a Trencsén megyei követre, Urbanovszky Ernőre vonatkozik. Urbanovszky 1865-től képviselő, azóta részt vett minden országgyűlésen, eleinte Deák-párti, később szabadelvű párti programmal.
- 29—30 *vezette a fehér lovat is pan Árpádnak.* — a magyar honfoglalás egyik ismert mondája. Anonymus és Kálti Márk szerint Árpád fehér lóért szerezte meg Magyarország területét.
- 32 *zaplaty* — szlovák helyesírással *zaplat'*
- 37 *Vagyis* — szlovák helyesírással: *vidiš* am. látod
- 76 : 25 *dictum-factum* — úgy tett, amint mondta
- 27 — *Vagyunk többség!* — A szavazás során valóban elhangzott a *Többség!* felkiáltás, ezt a KNapló is feljegyezte. (Ld. KNapló, i. h. 241. l.)
- 29—30 *s úgy tanácsolt, hogy a tótok hattal voltak többen.* — A szavazás eredményét a KNapló is megörökítette: »T. Ház! Kihirdetem a szavazás eredményét (*Halljuk! Halljuk!*), mely szerint 73 szavazattal 67 ellen a Ház az előadó javaslatát, illetőleg szövegezését nem fogadta el (*Élénk helyeslés*

bal felől), és így el lett fogadva a 4. szakasz helyett a Bornemissza Lajos képviselő úr által beadott módosítás, illetőleg új szövegezés. (KNapló, i. h. 242. l.)

A VITA VÉGE

M *Pesti Hírlap. 1893. február 12., 15. évf. 43. sz. (3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

Mikszáth a képviselőház február elseje és tizenegyedike közötti üléseiről nem írt lapja számára tudósítást. Ezekon az üléseken a képviselőház megtárgyalta az országos kiállítás költségeinek és idejének meghatározásáról szóló törvényjavaslatot, majd belekezdett az állami tisztviselők illetményeinek rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásába. (KNapló, 1892—97, VIII. köt. 249—449. l.)

A febr. 11-i ülésen — amelyről a jelen karcolat szól — a képviselőház folytatta az állami tisztviselők illetményeiről szóló törvényjavaslat tárgyalását. *Hévizy János* felszólalásában rámutatott arra, hogy a javaslat csupán a magasabb rangú hivatalnokok számára előnyös, a tanároknak pedig kifejezetten hátrányos, mert igen alacsony illetményt biztosít számukra. A törvényjavaslatot nem fogadta el, helyette a tanárok fizetésrendezésének tárgyában indítványt terjesztett elő. *Remete Géza* a javaslat szellemére tett néhány megjegyzést, kifogásolta az abban foglalt rangosztályokat. *Wekerle Sándor* miniszterelnök záróbeszédében először Hévizy János felszólalására reflektált, cáfolta állításait, majd a törvényjavaslat vitája során benyújtott határozati javaslatokkal és a határozati javaslatokat benyújtó képviselők érvelésével foglalkozott. Beszéde végén a határozati javaslatok mellőzésével a törvényjavaslat elfogadására kérte a képviselőházat. *Pulszky Ágost*, a pénzügyi bizottság elnöke Horánszky és Eötvös határozati javaslataira tett néhány észrevételt. Az ülés végén *Várady Károly* a bel- és igazságügy-miniszterhez, *Fenyvessy Ferenc* pedig a kultuszminiszterhez nyújtott be interpellációt. (KNapló, i. h. 450—473. l.)

*

A jelen ülésen az állami tisztviselők illetményeinek rendezéséről szóló törvényjavaslat képviselőházi vitája a végéhez érkezett. Mikszáth érzékelteti a vita érdektelenségét, »mindössze negyven ember vett részt az asznapi ülésen. Az elhangzott felszólalások részletes taglalásába nem fog, ehelyett érzékletes képet fest az unatkozó képviselőházzól, satirikusan megrajzolva Remete unalomba fúló felszólalását

és ennek kapcsán az elnök, Bánffy Béla lelkiállapotát. Tájékoztat Wekerle nagyszabású, a kormánypárt körében zajos tetszést arató záróbeszédéről, melynek egyik kijelentését kiragadva tréfásan rajzolja meg a miniszteri ígélet elterjedésének gyorsaságát; az ígélet beváltásáért kétségbe vonja.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 77 1—2 *(persze csak amolyan XII-ik rangosztályú tavasz)*, — tréfás utalás a törvényjavaslatban megfogalmazott rangosztályokra. Ez a rangosztály a legalacsonyabbak közé tartozott.
- 5—6 *Közben megszavazta a maga februári fizetését* — Az ülés elején felolvasásra került a gazdasági bizottság jelentése a képviselőház 1893 februárjára vonatkozó költségvetése tárgyában. A Ház a költségvetést elfogadta és felhatalmazta az elnökséget az összeg folyósítására. (Ld. KNapló, i. h. 451. l.)
- 8 *Hévízy János a professzorokat vette pártfogásába* — A szónok elsősorban a középiskolai és polgári iskolai tanárok áldozatos munkáját esetelte, rámutatott arra, hogy a tanári pálya nem kapja meg a kellő társadalmi megbecsülést sem erkölcsileg, sem anyagilag. (KNapló, i. h. 450—456. l.)
- 9—11 *Remete Géza pedig, akit az egész ország ösmert a Borsszem Jankóbul, mivelhogy kikölcsönözte az arcát Titán Lacinak*, — Remete Géza külseje valószínűleg hasonlított a Borsszem Jankó egyik ismert rajzfigurájára, a lobogó hajú, sokoldalúlag műveletlen költőre, Titán Lacira.
- 11 [*Remete Géza*] *szidta a kormányt*, — A felszólaló képviselő általánosságban bírálta a kormány által 1867 óta tett előterjesztéseket, törvényjavaslatokat, különösen gúnyosan bírálta Wekerle Sándor miniszterelnök pénzügyminiszteri működését. (KNapló, i. h. 457. l.)
- 13 *püroszok* — a magyarázatot ld. a jelen kötet 241. lapján.
- 14 *a nagy Atzél-vacsora után*. — A vacsoráról a PH nem tett említést.
- 20 *Tegnap beszél Issekutz!* — Ld. lejjebb a 78 : 30—32 sorhoz fűzött jegyzeteket.
- „ 27 *Brezélék* — a szó jelentését ld. a jelen kötet 278. lapján.
- 78 : 13—14 *Megint a Lesseps sorsán kezdtek sajnálkozni*. — A cikk megjelenése előtti napokban a párizsi törvényszék Ferdinánd Lessepsset, a Szezei-csatorna alkotója, a Panama-csatorna vállalat bukása következtében, nyolcvanhat éves korában, család és bizalommal való visszaélés miatt öt év börtönbüntetésre és pénzbírságra ítélte.
- 15—20 *Remete beszéde alatt milyen gondolatokkal nem foglalkoztak a képviselők* — MK tréfásan csipkelődik az előző ülések témáin.
- 25 *pall mall* — kavarodó, összeviSSza, itt: értelmetlen

78 : 30—32 *kevés híja, hogy a Ház nem volt kénytelen elővezetetté az eltűnt időt — Issekutz számára. —* Mikszáth visszautal a febr. 7-i ülés végén kirobbant incidensre, melynek megoldása a parlamenti vita valóságos paródiája volt. Az történt ugyanis, hogy az ülés végén Issekutz Győző az idő előrehaladta miatt beszédének másnapra halasztását kérte. A halasztási kérelem élénk vitát váltott ki; végezetül húsz képviselő azt a kérést nyújtotta be, hogy e kérdés felett másnap szavazzanak. A házszabályok értelmében a kérdés megvitatását a következő ülésre halasztották. Így a képviselőház másnapi ülésén határozott arról, hogy az előző ülésen Issekutznak el kell-e mondania beszédét vagy elhalaszthatja. (KNapló, i. h. 365—368. l.)

33—34 *Szilágyi megverte Polónyit, Polónyi elutazott Szegedre, —* Az utalás a képviselőház febr. 10-i ülésére vonatkozik, amikor Szilágyi igen élesen, pártja zajos derűtsége közepette visszaverte Polónyi támadásait. Az igazságügy-miniszter szavaira Polónyi röviden válaszolt, majd kijelentette: »Egyébként nagyon sajnálom, hogy el kell távoznom, és a további polémiában részt nem vehetek. (Élénk derűtség jobboldal. Felkiáltások: Szóvik!) MESZLÉNYI LAJOS: Jobban félnek maguk tőle, mint ő önkéntől! (Halljuk! Halljuk!) VAJAY ISTVÁN: Csak Szegedre megy! (Zaj!)» (KNapló, i. h. 448. l.)

34—35 *Eötvös megtette Perl öcsémet nagyságos úrnak, —* MK korábbi írásában többször tett említést Eötvös Károly hűséges alkalmazottjáról — aki ebben az időben már ügyvédi irodájának vezetője volt — *Perl öcsém*-ről. Eötvös a febr. 8-i ülésen elmondott beszédében szólt irodavezetőjéről: »T. Ház! Bocsánatot kérek, ha nagyon köznapiasnak tűnik föl (Halljuk! Halljuk!), de egy példát, amely tipikus, amely e tekintetben jellemző, felhozok arra, hogy hova jutott el a mi társadalmunk már ebben az egyáltalán nem is díszes, sőt bizonyos tekintetben dísztelen rang- és címkörságban (Halljuk! Halljuk!) Az ügyvédség, az bizony a társadalmi foglalkozások létráján nem a legmagasabb dolog, én magam is egy szerény ügyvédi állást és gyakorlatot folytatók és folytattam. De van nekem egy irodaigazgatóm (Felkiáltások a szélsőbalon: Perl öcsém! Derűtség!) neki subordinálva van egy írnök, és van nekem egy irodaszolgám, családos ember, annak meg van egy szolgálója. A szolgáló a szolgát hívja tényszerűen, a szolgáló az írnököt tekintetes úrnak, de az irodaigazgatót nagyságos úrnak, s amikor ez azt megtiltotta, kérdezvén, hogy hát akkor a principálist hogy fogja nevezni, azt mondja: „annak már nem is merek szólani.” (Hosszas élénk derűtség.)» (KNapló, i. h. 382. l.) Megjegyezzük, hogy a jelen ülésen Wekerle miniszterelnök gúnyosan reflektált Eötvös fenti kijelentésére. (Ld. KNapló, i. h. 465. l.)

Lap Sor

- 78 : 35—36 *Miklós Gyula megint megnőtt egy fejjel* — MK a fiatal kormánypárti szónok febr. 9-i felszólalására céloz. (Ld. K-Napló, i. h. 413—417. l.)
- 38—39 *még vér is folyt; mégpedig dr. Demjanovics Emil és a Komjáthy-pisztolyok nélkül.* — MK a korábbi években többször előelődött Komjáthy Béla párbajokban betöltött szerepéről és említést tett híres párbajpisztoly-gyűjteményéről. (Ld. az 1883. márc. 16-i *A t. Házból* c. karcolat bevezető részét Krk 65. köt. 213. l.) Dr. Demjanovics Emil ebben az időben már Mikszáth kezelőorvosa volt.
- 79 : 1—2 A háznagy balesete — A Mikszáth említette balesetről a PH is részletesen beszámolt. (Ld. PH 1893. febr. 12. 10. l. Napi hírek rovat.)
- 11—12 *az az ígérete pedig, hogy az életet olcsóbbá fogja tenni,* — Wekerle ígérete a KNapló szerint így hangzott: »... arra kell törekednünk, hogy Magyarországon a könnyebb megélhetés feltételeit úgy itt a fővárosban, mint a vidéken a proviantfőzés szabályozása által biztosítsuk. (*Élénk helyeslés*).» (KNapló, i. h. 460. l.)
- 28 *per associationem idearum* — eszmetársítás által
- 29 *ad normam* — szabály szerint

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1893. február 17., 15. évf. 48. sz. (2., 3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A képviselőház febr. 16-i ülésén folytatódott az állami tisztviselők illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat általános vitája; a záróbeszéd megkötésére került sor. Elsőként *Horánszky Nándor* tartotta meg záróbeszédét. Kijelentette, hogy a felszólalásában hangsúlyozott tételket továbbra is fenntartja. Bírálta *Darányi* javaslatát, majd részletesen foglalkozott *Szilágyi Dezso* igazságügy-miniszter beszédével. Rámutatott arra, hogy a törvényjavaslat a különböző rangosztályoknak differenciált illetményemelési biztosít (minél magasabb valamely rangosztály, aránylag annyival nagyobb a ráfordított emelés), de ezen túlmenően az egyes rangosztályokon belül is aránytalanság van. Hangoztatta, hogy a törvényjavaslatban semmiféle logika sincs, ezért teljesen indokoltnak tartja annak átdolgozását. Végezetül határozati javaslatának elfogadását ajánlotta. A következő szónok, *Eötvös Károly* arról szolt, hogy amíg a közigazgatás nincs meg-

javítva, addig idő előtti a tisztviselők rangosztályba sorolása. Véleménye szerint kívánatos lenne a hivatalnokok címzésének eltörlése. Felszólalása végén határozati javaslata elfogadását ajánlotta, mely szerint a tisztviselők fizetésének javítására egy bizonyos összeget — de nem a törvényjavaslatban foglalt rendszer szerint — szavazzon meg a képviselőház. Ezt követően *Wekerle Sándor* miniszterelnök emelkedett szólásra. Először *Horánszky* felszólalására reflektált, cáfolta azt a kijelentését, hogy a törvényjavaslatban nincs logika. Állítását statisztikai adatokkal igyekezett bizonyítani. A továbbiakban *Horánszky* felszólalásának a pénzügyi helyzetre vonatkozó részleteivel foglalkozott, majd *Eötvös* felszólalására tett néhány megjegyzést. A vita utolsó szónoka, *Szilágyi Dező* igazságügy-miniszter *Horánszky* beszédének arra a részére reflektált, amelyben a bírói előléptetésekkel foglalkozott. Az igazságügy-miniszter zárszavával a tanácskozás befejeződött, és sor került a szavazásra. A képviselőház többsége *Horánszky* és *Eötvös*, valamint *Polónyi* és *Hévízy* indítványainak elvetésével a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta. (KNapló, 1892—97. IX. köt. 3—29. l.)

*

MK karcolata bevezetőjében tájékoztat a képviselőházi ülések szünetelésének okáról, majd tréfásan utal *Polónyi Géza* »hatalatlan szerencsés«-re. Az aznapi ülésről szólva szellemesen rajzolja meg az ellenzék izgatottságát, melyet a pártvezér, *Eötvös Károly* késése okozott. Ezt a kiszínezett történetet állítja az írás középpontjába, az ülés főbb mozzanatait éppen csak jelzésszerűen érinti.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 79 : 2 *Mikor Szapáry behozta a Házba a sok fiatal mágnást*, — MK arra utal, hogy az 1892. évi választásokon *Szapáry* miniszterelnök igyekezett saját embereit, főként arisztokratákat — *Tisza Kálmán* néhány hívének mellőzése árán — mandátumhoz juttatni.
- „ 3 *cotillon* — francia füzértánc; eredetileg népi párostatánc
- 80 : 3—4 *Míg az öreg mágnások a főrendiházban tanácskoztak*, — Az utalás a főrendiház febr. 14-i ülésére vonatkozik. Ezen az ülésen az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslatot tárgyalták.
- 5—6 *három napra becsukta termét a Ház, míg az utolsó farsang tart.* — Az erre vonatkozó javaslatot a képviselőház elnöke a febr. 10-i ülésen terjesztette elő: »Még arra vagyok bátor kérni a t. Házat (*Halljuk! Halljuk!*), méltóztassék hozzájárulni ahhoz, hogy a jövő héten: kedden és szerdán, tekintettel arra, hogy húshagyó kedd és hamvazó szerda van, ülés ne tartassék. Ha tehát ehhez hozzájárulni méltóztatnak, ezt

- határozatképpen kimondom.« (KNapló, 1887—92. VIII. köt. 449. l.)
- 80 : 8—9 *Bánffy valahol Kolozsvárott farsangol.* — A képviselőház elnökének elutazásáról szóló hírt a PH febr. 12-i száma közölte. (Ld. PH. 1893. febr. 12. Napi hírek. 9. l.)
- 19—20 *mint II. Endre királyunk, amint a Szentföldre indul.* — II. Endre 1217-ben vezetett eredménytelen hadjáratot a »Szentföld«-re.
- 26—29 Polónyi katonai afférja — Polónyi Géza országgyűlési képviselő fiát, Polónyi Dezső joghallgatót febr. 12-én a szegedi tisztibálon a tisztí rendezők egyike, Secadanari főhadnagy inzultálta. A főhadnagy a tizenhét éves fiút előbb sértegette, majd megfenyegette és megütötte. Ezt követően Polónyi Géza fia nevében intézkedett. Felkért két párbajsegédet az ügy elintézésére, és egyúttal a durván viselkedő főhadnagy ellen katonai vizsgálatot kért.
- 30—31 *Némelyek izgatottan várták az affér kimeneteléről szóló táviratot.* — Polónyi Dezső és Secadanari főhadnagy párbajára a jelen ülés napján, febr. 16-án délután kettőkor került sor, a szegedi sörház laktanyájában. Kardpárbajt vívtak, a párbajban mindketten könnyebb sérüléseket szenvedtek.
- 35 *Eötvös nincsen jelen.* — A KNapló természetesen Eötvös távollétéről nem tesz említést.
- 81 : 13 *Horánszky Nándor aztán beszélt is hosszan.* — Beszédének hosszadalmasságát a KNapló is bizonyítja. (Ld. KNapló, i. h. 4—15. l.)
- 21 *Végre a legutolsó percben betört lihegve [Eötvös]* — Eötvös kései megérkezését a KNapló ugyancsak nem jegyezte fel.
- 35—36 *még Hieronymi Károly is, aki ma lett hivatalosan képviselő.* — Az ülés elején a Ház elnöke bejelentette, hogy Hieronymi Károly belügyminisztert a kolosi választókerületben megválasztották országgyűlési képviselőnek. (Ld. KNapló, i. h. 3. l.)

A CÍMEK

Pesti Hírlap. 1893. február 19., 15. évf. 50. sz. (2., 3. l.)
Rovatton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház febr. 17-i ülésén megkezdődött az állami tisztviselők illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat részletes vitája. Az ülés egész idejét az első paragrafus szövegének tárgyalása

töltötte ki. *Hegedüs Sándor* indítványozta, hogy a rangosztály kifejezés helyett fizetési osztály kifejezést használjanak. *Kovács Albert* a tisztviselők osztályba sorolását helytelenítette, ezt különösen a tanárokra nézve tartotta sérelmesnek. *Polónyi Géza* a rangosztályba sorolást a bírák és ügyészek szempontjából kritizálta. Felszólalására *Szilágyi Dezső* miniszter reflektált. A vitában felszólt még *Hévízy János*, aki *Kovács Albert* javaslatát támogatta, továbbá *Wekerle Sándor* miniszterelnök és *Csáky Albin* kultuszminiszter. (KNapló, 1892—97. IX. köt. 29—54. l.)

A febr. 18-i ülésen folytatódott az állami tisztviselők illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. *Sághy Gyula* *Kovács Albert* előző nap benyújtott határozati javaslatával foglalkozott, indítványát pártolta és elfogadásra ajánlotta. *Helfy Ignác* bírálta a tanárok és bírák rangosztályba sorolását. Felszólalása további részében a cím- és rangkórság kérdésével foglalkozott. Határozati javaslatban indítványozta, hogy a hatóságok és hatósági közegek egymás közötti érintkezésében az addig használatban levő címzések használatát szüntessék be. Határozati javaslatára *Wekerle Sándor* miniszterelnök reflektált. Véleménye szerint a szóba került cím- és rangkórságot kizárólag kormányintézkedéssel nem lehet megoldani. *Szalay Imre* *Helfy* javaslatát támogatta. *Szalay Károly* a tisztviselők fizetési osztályainak számozási módjára vonatkozóan nyújtott be határozati javaslatot. *Veszter Imre* kifogásolta, hogy a törvényjavaslat egyenlő rangosztályokba sorolja a bírákat és ügyészeket a különböző közigazgatási és kezelési tisztviselőkkel. Indítványozta, hogy a bírák, ügyészek és jegyzők a jelen törvényjavaslatból maradjanak ki. Javaslatát módosítvány formában terjesztette elő. Felszólalására *Szilágyi Dezső* igazságügy-miniszter válaszolt. Hangsúlyozta, hogy a bírák rang- és fizetési fokozata nem a jelenlegi törvényjavaslatnak új találmánya, hanem már 1874 óta áll fenn. A törvényjavaslat mellett érvelt, majd javasolta *Veszter* módosítványának mellőzését. *Szederkényi Nándor* annak a véleményének adott kifejezést, hogy a törvényjavaslatot a fizetési osztályozás elvén kell kialakítani. Kifejtette, hogy a törvényjavaslattól függetlenül addig is volt lehetőség a tanárok előléptetésére. Ez utóbbi kijelentése *Csáky Albin* minisztert felszólalásra készítette. A miniszter röviden taglalta a tanárok előléptetésének a törvényjavaslat nyújtotta lehetőségeit. *Madarász József* *Helfy Ignác* határozati javaslatával kapcsolatban tett néhány észrevételt. Ezzel az első paragrafus fölötti vitát a képviselőház befejezte, majd szavazásra került a sor. A benyújtott határozati javaslatok és módosítások mellőzésével a Ház csupán *Hegedüs Sándor* módosítását fogadta el. Az ülés hátralevő részében kérvényeket tárgyaltak. (KNapló, i. h. 55—82. l.)

*

A napirenden szereplő törvényjavaslat részletes vitája szinte semmi újat nem tartalmazott, az ezzel kapcsolatos kifogások, észrevételek nagy része már az általános vitában elhangzott. Az aznapi ülésről *Mikszáth* csupán az érdekesebb mozzanatokat jegyezte fel.

Így Popper báró mandátumról való lemondását, melyet a képviselőház elnöke még a napirend előtt bejelentett. A lemondásról szóló hírt kiszínezte, derűs történetet kerekített belőle. Az elhangzott vitából Helfynek a címek használatára vonatkozóan benyújtott határozati javaslatát emelte ki, megemlítve az ezzel összefüggésben elhangzott felszólalásokat, folyosói reakciókat, sőt még a szavazás eredményét is.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 82 : 1—2 *Valami sajtós ösztön húzta be ma a Házba Éles Henriket.* — MK a korábbi években többször élcelődött Éles Henrik kárára, aki már az 1884-es választásokon kimaradt a képviselőházból.
- 12 *virginia* — finom szivarfajta
- 13—14 *A Popper báró lemondását a képviselőségről.* — Az ülés elején az elnök bejelentette, hogy Popper Armin báró a Trencsén megyei csaoai választókerület képviselője mandátumáról lemond. (KNapló, i. h. 55. l.)
- 20 *»kimaradottak»* — MK azokra célzott, akik a képviselőválasztásra jelöltként jelentkeztek, de az 1892—97-es ciklusban nem jutottak mandátumhoz.
- 23 *renomé* — tekintély
- 25—26 *Helfy, határozati javaslatot nyújtva be, hogy a kormány törülje el a titulusokat.* — Helfy erről szóló határozati javaslatát ld. KNapló, i. h. 62. l.
- 29—30 *Arany János széljegyzete, melyet Helfynek egyik újságján, a »Magyar Magyar»-on találtak:* — A Magyar Magyar c. folyóiratot Helfy Ignác Milánóban alapította. A folyóirat élesen támadta a kiegyezést és annak létrehozóit. 1869 januártól 1870 júliusig jelent meg, összesen tizennyolc füzet látott napvilágot. A lexikonok megemlítik, hogy e füzeteket nagy mennyiségben csempészték az országba. Itt jegyezzük meg, hogy az Akadémiai Könyvtár is őriz a Magyar Magyar folyóiratból egy teljes bekötött példányt. E példánynak az az érdekessége, hogy Mikszáthé volt, Helfytől kapta ajándékba az alábbi bejegyzéssel: »A „T. Ház” jeles írójának a t. ház egyik fecsegője Helfy. Bp. '86. 12. 3.« A MK által jelzett Arany széljegyzettel egy korábbi MK-cikkben már találkozhattunk: Krk 73. köt. 141. l., a jegyzetekben megemlítettük, hogy az Arany-szakirodalom nem ismeri e rímeket (uo. 270. l.)
- 83 : 2—4 *Wekerle ígérete* — MK újfent csipkedi Wekerlét könnyen tett ígéretei miatt. A jelen ülésen Helfy határozati javaslatának mellőzését kérte, ugyanakkor az alábbi kódös ígéretet tette: »Egy következménye meglesz ennek a felszólalásnak és azon eszmecserének, amelyet itt folytatunk, hogy akár elfogadjatik ez a határozati javaslat, akár nem — legyen erről

- meggyőződve a t. képviselő úr — ennek az eszmének a magva el van hintve, az kikel és tért fog foglalni, és amennyire indokoltá válik, mindenesetre a társadalom és a kormány együttes eljárása mellett megoldásra fog jutni. (*Helyeslés. Úgy van! Jobbról.*) Éppen azért kérem a határozati javaslatnak mellőzését. (KNapló, i. h. 63. l.)
- 83: 4—5 (*Lásd múlt vasárnapi számunkban az ígéret-beváltó hivatal kredálásáról szóló karcolatunkat.*) — az utalás *A vita vége* c. karcolatra vonatkozik. (Ld. a jelen köt. 77. lapján.)
- 10 [Madarász] *S mégis sok derűtséget aratott.* — Madarász József beszédében azzal teremtett nagy vidámságot, hogy képviselő-társait polgártárs, miniszter polgártárs, ill. miniszterelnök polgártárs kifejezéssel illette. (Ld. KNapló, i. h. 72—73. l.)
- 26—27 *A cím és a professzor vita, valamint a szavazás föltevése (mert nagy labirintusba jutott ebben a szegény elnök)* — Az elnök ugyanis azt javasolta, hogy Kovács Albert határozati javaslata felett ne szavazzon a képviselőház, mert az azonos Hévizy János javaslatával, melyről az általános vita alkalmával a képviselőház már határozott. Az elnök javaslata — melyet végül is elfogadtak — több képviselőt felszólalásra készítetett. (KNapló, i. h. 73—74. l.)
- 30—31 *A rangosztály (a professzorok sérelme) eltemetett s helyébe a díjosztály jön.* — Amint a regesztában már jeleztük, a javaslat Hegedüs Sándortól származott.

MÉG MINDIG TART A VITA

M *Pesti Hírlap. 1893. február 23., 15. évf. 54. sz. (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház febr. 20-i ülésén folytatta a tisztviselők illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat vitáját. Megtárgyalták a pénzügyi, a kereskedelemügyi, a vallás- és közoktatásügyi, valamint a földművelésügyi tárca hatáskörébe tartozó tisztviselők fizetési díjtáblázatait, egyúttal megkezdték az igazságügyi tárca hatáskörébe tartozók díjtáblázatának vitáját is. Az ülésen mintegy harmincan szólaltak fel, közülük sokan tettek indítványt vagy módosítványt. (KNapló, 1892—97. IX. köt. 82—113. l.)

A febr. 21-i ülésen folytatódott az igazságügyi tárca hatáskörébe tartozó tisztviselők fizetési táblázatának tárgyalása. A vitában felszóltak: *Sporzon Ernő, Boda Vilmos, Márkus József, Szalay Károly, Polónyi Géza, Pulszky Ágost*, valamint *Szülágyi Dezső* igazságügy-miniszter. Ezt követően megkezdődött a törvényjavaslat B táblázatá-

nak tárgyalása, mely a fizetési fokozatokat és a különféle lakbéreket tartalmazta. A lakbéreket illetően *Atzél Péter*, *Sághy Gyula*, majd *Batthyány Tivadar* gróf terjesztett elő indítványt. A képviselőház csupán ez utóbbit fogadta el, mely szerint a lakbérek tekintetében Fiume a fővárossal azonos kategóriába kerül. (KNapló, i. h. 113—142. l.)

A febr. 22-i ülésen — amelyről a jelen karcolat szól — folytatódott az állami tisztviselők illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat részletes vitája. A 2. §-t vita nélkül fogadták el. A 3. § tárgyalásánál *Boros Béni* módosítványt nyújtott be. Javaslata szerint a kormány kapjon felhatalmazást arra, hogy egyes városokat és községeket — a pénzügyminiszter előterjesztése alapján — egyik lakbérosztályból a másikba helyezhessen át. *Schwicker Henrik* a gimnáziumi, reáliskolai, felsőbb leányiskolai és tanítóképezdei igazgatók fizetési viszonyainak és létszámának alakulásáról kért felvilágosítást. Kérdésre gr. *Csáky Albin* vallás- és közoktatásügyi miniszter válaszolt. *Pulasky Ágost* elbádog a törvényjavaslat szövegezésére vonatkozólag terjesztett elő módosítványt. *Szederkényi Nándor* némi módosítással támogatta *Boros Béni* indítványát. A képviselőház a 3. §-t a módosításokkal elfogadta, majd vita nélkül fogadta el a 4. és 5. §-t. A 6. § tárgyalásánál *Simonfay János* a szakasz újabb szövegezését indítványozta. *Wekerle Sándor* miniszterelnök javasolta, hogy a 6. paragrafust a nehézkes szövegezés miatt utoljára tárgyalják. A 7. §-hoz *Várady Károly* nyújtott be módosítványt. Ez a paragrafus azt az alapelvet tartalmazta, hogy azokban a minisztériumokban, ahol az előléptetési viszonyok kedvezőtlenek, különösen az alacsonyabb beosztású tisztviselők bizonyos idő elteltével személyi pótlékban részesüljenek. *Várady* a személyi pótlékot ki akarta terjeszteni az igazságügyi tárcához tartozó írnokokra. Ezzel szemben *Horánszky Nándor* az egész paragrafus törlését javasolta. *Wekerle* miniszterelnök, majd *Szilágyi Dezso* miniszter a módosítások ellen foglalt állást. A képviselőház a 7. §-t a módosítások mellőzésével fogadta el. A 8. és 9. paragrafusokat vita nélkül szavazták meg. A 10. §-hoz *Horánszky Nándor* nyújtott be módosítványt, melyet a képviselőház elfogadott. A 15. §-hoz *Szederkényi Nándor* indítványozta, hogy a tisztviselőknek a fizetésről kiállított nyugtái bélyegmentesek legyenek. Indítványát nem fogadták el. A 18. §-hoz *Polónyi Géza* terjesztett elő módosítást, mely szerint a VIII. rangosztályba tartozó bírói és ügyési állások betöltése ne külön királyi kinevezés alapján, hanem az esetleges protekció kiküszöbölése miatt, a kinevezés sorrendje szerint — anciennitas alapján — történjék. Az indítvány élénk vitát váltott ki. *Apponyi Albert* gr., *Horánszky Nándor* majd *Szalay Károly* Polónyi módosítása mellett foglalt állást, míg *Szilágyi Dezso* miniszter a törvényjavaslat ellen érvelt. Azt fejtegette, hogy a kinevezéssel való visszaélés mindenütt lehetséges, és hogy ez ne történjék meg, ennek részint a kormányzat kötelességérzete, részint az éber ellenőrzés a biztosítéka. Ezt követően szavazásra került a sor. A képviselőház többsége a pénzügyi bizottság által szövegezett szakaszt módosítás nélkül elfogadta. (KNapló, i. h. 143—168. l.)

*

Mikszáth jelen írásában érzékelteti a tisztviselők illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat hosszúra nyúló, meglehetősen unalmas vitáját. Éreztetni, hogy a számos indítvány és módosítás a törvényjavaslaton nem sokat változtat: kár a sok beszédért! (84 : 8). Az elhangzott módosítványok ismertetése helyett az ülésterem és a folyosó hangulatáról fest érzékletes képet, a felszólalók nevét éppen csak megemlíti. A karcolat záró soráiban ironikusan rajzolja meg Horánszky aznapi parlamenti viselkedését.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 84 : 11 [Batthyány Tivadar] *egy szerencsés beszéddel egyszerre nagygyá teszi Fiumét.* — MK visszautal az előző napi ülésre. Ld. a febr. 21-i képviselőházi ülésről szóló fenti összefoglalót.
- 16—21 Krajszik alvása — MK korábbi írásaiban is csipkelődött Krajszikkal, aluszékonyasága miatt. Egyik írásában például *híres alvajárónak* nevezte. (Ld. az 1887. márc. 17-i *A t. Házból* c. írását. Krk 74. köt. 115. l.)
- „ 22 *spleen* — életunt hangulat
- 85 : 10—11 [Atzél Béla *még mindig benne él a farsangban.* — A PH febr. 21-i száma beszámolt a képviselőház tagjainak farsangi multságáról, melyet a Hungária földszinti termeiben tartottak. (Ld. »A honatyák piknikje«. PH. 1893. febr. 21. 15. évf. 52. sz. 9. l.)
- 12 *párosok* — Ld. a jan. 12-i *A mai ülés* c. karcolathoz fűzött jegyzetet a jelen kötet 241. lapján.
- 12—13 [Atzél Béla] *nem szövi odább görög alakjai számára a kitervelt drámákat.* — MK utalása Atzél Béla többszörös mandátum-megsemmisítési herce-hurcájára vonatkozhat, amelyet erős túlzással a görög tragédiák hőseinek mért.
- 13—14 *Alig törődik már Kalkhasszal (Szilágyi Dezsővel)* — MK néhány héttel korábban írt karcolatában szintén ezzel az epitheton ornanssal illette Szilágyi Dezsőt. (Ld. erről a jan. 12-i *A mai ülés*-t és a hozzáfűzött jegyzeteket a jelen kötet 278. lapján.)
- 16 *köszönti Xenophont (Schvarcz Gyulát)* — MK Schvarcz Gyulát görög történeti tanulmányai miatt nevezte Xenophonnak. Xenophon athéni arisztokrata, termékeny görög író, számos munkája közül legnagyobb jelentőségű a Görög története (Hellénika).
- 16—17 *hivatali állást keres Darányi Ignácnak* — Ezzel a fordulattal az író egyrészt Darányi számos hivatali tisztségén (az 1892-i országgyűlésen a pénzügyi és vízügyi bizottságba választották, ezenkívül a VI. bíráló bizottság elnöke, 1890-től a magyar vöröskereszt egylet főgondnoka, 1892 óta a budapesti ev. ref. egyház gondnoka, tagja a fővárosi közmunkák tanácsának, az országos statisztikai tanácsnak, az országos

gazdasági egyesület igazgató választmányának stb.), másrészt Atzél és Darányi kapcsolatán élcelődik. Darányi Ignác mint a VI. bíráló bizottság elnöke tett javaslatot báró Atzél Béla választása ellen benyújtott kérvény tárgyában. A bizottság eljárása élénk képviselőházi vitát váltott ki. (Ld. KNapló, 1892—97. VIII. köt. 3—13. l.)

85 : 19—21 *mikor még Polónyi és Apponyi is meghajlik az igazságügy-miniszter azon tulajdonsága előtt, mellyel a protekciónak nem tár ajtót,* — Polónyi módosítványa benyújtásakor hangsúlyozta, hogy annak éle nem az igazságügy-miniszter ellen irányul: »Én nem a jelen miniszter úrról beszélek, akit sohasem támadtam meg azért, hogy valakit jogtalan protekcióban részesített volna, s remélem, ezért őt nem is fogják ezentúl sem megtámadhatni.« (KNapló, i. h. 158. l.) A később felszólaló Apponyi ugyancsak ilyen értelemben nyilatkozott. (KNapló, i. h. 160. l.)

21—23 Horánszky képviselőházi szereplése — Horánszky felszólalásában azzal vádolta Szilágyi Dezső igazságügy-minisztert, hogy »ez az álláspont, melyet a t. miniszter úr védett, teljes megteveszteni akarása a felfogásoknak.« (KNapló, i. h. 162. l.) Az igazságügy-miniszter éles hangon visszavágott Horánszkynek: »... nem hiszem, hogy valaha épeeszi és egyenes gondolkozású ember, aki a t. képviselő úr fellépésében, amelyet tanúsít, objektív eljárást látna, hanem látja azt a határozott tendenciát, hogy mindent, ami erről a helyről jön, és ami tőlem jön, elferdítsen, befeketítsen és gyanúsítson.« (KNapló, i. h. 165. l.) A vita a miniszter szavaival nem ért véget, Horánszky személyes megtámadtatás címén még egyszer szót kért. Rövid, személyeskedő kijelentései az igazságügy-minisztert újabb felszólalásra készítették. (KNapló, i. h. 166—167. l.)

26 *Anteus* — ókori görög mitológiai alak, a tenger istenének és a föld istennőjének a fia.

ILLUSZTRÁLT POLÉMIÁK

M *Pesti Hírlap. 1893. március 1., 15. évf. 60. sz. (4. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház febr. 23-, 24-, 25-i és 27-i üléseiről MK nem írt tudósítást. A képviselőház febr. 23-i ülésén folytatta, majd befejezte az állami tisztviselők illetményeinek szabályozásáról szóló törvény-

javaslat részletes tárgyalását. A febr. 24-, 25- és 27-i üléseken a földművelési tárca 1893. évi költségvetését tárgyalták. (KNapló, 1892—97. IX. köt. 168—270. l.)

A febr. 28-i ülésen folytatódott a földművelési tárca általános vitája. *Hortoványi József* a kisbirtokosok hitelviszonyainak szabályozását sürgette, e célból határozati javaslatot terjesztett elő. *Baky István* a Duna-szabályozás szükségességére irányította a figyelmet. *Kun Miklós* egy gazdasági főintézet felállításának fontosságát esetelte. *Heirich Károly* a horvát-szlavón gazdasági viszonyokat vizsgálta. Végezetül *Molnár Józsiás* határozati javaslatban indítványozta, hogy a romániai búza vámmentes behozatala szűnjék meg. Az ülés további részében sor került a záróbeszéd megvitatására. *Dániel Ernő* előadó reflektált az ellenzéki felszólalásokra; többek között kiemelte, hogy a költségvetés gondoskodott a legszükségesebb intézkedésekről. *Bethlen András* gróf, földművelési miniszter kilátásba helyezte a vitában elhangzott méltányos kívánságok teljesítését. *Wekerle Sándor* miniszterelnök a vita során felvetődött kérdések pénzügyi vonatkozásait fejtegette. Ezt követően a Ház többsége a költségvetést általánosságban elfogadta. A határozati javaslatokat, Szemere Huba javaslatát kivéve, mellőzte. Az ülés végén *Busbach Péter* az árvízveszély tárgyában nyújtott be interpellációt. (KNapló, i. h. 270—301. l.)

*

A földművelési tárca vitája kevés képviselőt vonzott a Házba. Itt említjük meg, hogy a febr. 25-i ülés elején a képviselők hiányzásával kapcsolatban élénk vita robbant ki. A témát Meszlényi Lajos hozta szóba: »a képviselő urak legnagyobb része a képviselőház üléseit 12 óráig alig látogatja, 1 óra után pedig a képviselőház rendszeren megürül. (Igaz! Úgy van!)«. A felszólalás után élénk zaj keletkezett, többen közbekiabáltak: »Nincs miniszter! Nincs államtitkár! Ki képviseli a kormányt? Nagy zaj.« Az egyik képviselő, Kun Miklós megemlítette, hogy a képviselők olyan csekély számmal jelennek meg az üléseken, hogy csak negyed tizenegy után öt perccel lehet a tanácskozássokat elkezdni. (Ld. KNapló, 1892—97. IX. köt. 219. l.) MK az aznapi ülésről nem számol be a PH olvasóinak, helyette az ülések gyér látogatottságáról fest szatirikus helyzetképet, melyet a valóság elemeiből épít fel. Karcolata bevezetőjében humorosan ábrázolja a lassan összegyűlő képviselőházat. Írásának középpontjába egy Andreánszky nevéhez fűződő adomát állít, melyet tovább sző a kormánypárti Miklós Gyula visszavágásának történetével.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

85 : 1—86 : 30 A képviselők szállingózása. — Hasonlóan festette le a lassan gyülekező Házat MK egyik korábbi karcolatában, akkor Beöthy Algernon tréfája leírásának bevezetőjeként.

Lap Sor

- 86 : 13 *Ucsu* — Urbanovszky Ernő
86 : 27 *whip* — a fontosabb szavazáskor a párttagok megjelenéséről gondoskodó személy
„ 35 *tromf* — fölényt, győzelmet jelentő lépés
87 : 20 *ment rögtön egy küldött Ellingerhez* — Ellinger Ede fényképésztől van szó, aki az előző évben a Wekerle-kormány első fellépése alkalmából fényképfelvételeket készített a képviselőházzal. (Képek a képviselőház nov. 21-i üléséből. VÜ 1892. 818—819. l.)
27 *mint Karthágó romjain Marius* — Az író Gaius Marius életének arra a mozzanatára utal, mikor Rómából menekülve az akkor már romjaiban heverő Karthágó területére érkezett. Éppen a romokon pihent, mikor a római helytartó küldöttsége azzal az üzenettel kereste fel, hogy hagyja el Karthágót. Marius azt felelte: »Mondd meg uradnak, hogy láttad Mariust Karthágó romjain!« Ezt a történetet a múlt században Karthágó romjain címmel Leon Cogniet festette meg. A kép a Palais Luxembourgban található.
35 *par excellence* — legfőképpen, elsősorban

ARANYFÜST

M *Pesti Hírlap. 1893. március 3., 15. évf. 62. sz. (3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház márc. 1-i ülésén megkezdte a földművelési tárca költségvetésének részletes tárgyalását. (KNapló, 1892—97. IX. köt. 301—328. l.)

A márc. 2-i ülésen folytatódott a földművelési tárca költségvetésének részletes vitája. A vitában elsőnek *Simonfay János* szólalt fel. Javasolta, hogy a kormány a jelentékenyebb szőlőtermő vidékeken országos kísérleti és vesszőtermelési telepeket létesítsen. Felszólalására *Bethlen András* földművelési miniszter válaszolt, kérésére a képviselőház mellőzte Simonfay határozati javaslatát. A borászat tételénél *Kállay Lipót* a homoki bor jövőjét eszeterle, és ennek kapcsán a Nyírség számára nagyobb állami támogatást kért. *Szederkényi Nándor* a homoki telepítések támogatását nem tartotta állami feladatnak. *Bethlen András* miniszter megjegyezte, hogy a homoki szőlőtelepítés nem képez állami feladatot, de bizonyos esetekben, ha szükség lesz rá, sor kerülhet állami segély nyújtására. A gazdasági tanintézetek tételénél *Bessenyei Ferenc* a gazdasági képzés reformálásának szükségességét fejtegette,

majd Temesvár részére egy gazdasági tanintézet felállítását kérte. *Pap Elek* határozati javaslatban indítványozta, hogy a gazdasági intézetek irányítására egy gazdasági osztályt létesítsenek. *Behlen* miniszter utalt arra, hogy a minisztérium keretében létezik egy ilyen osztály. A gazdaság különböző ágainak emelése tételénél *Pap Elek* azt a kívánságát fejezte ki, hogy a miniszter a földművelési tárca számára nagyobb összeget eszközöljön ki. *Sporzon Ernő* a gyümölcs-termesztés érdekében aszalóházak létesítését ajánlotta. A selyem-tenyésztés tételénél *Bessenyei Ferenc* az iparág intenzívebb támogatását kérte, míg *Thaly Kálmán* az iparág hasznosságának népszerűsítését javasolta. Az állattenyésztés tételénél *Szemere Huba* határozati javaslatban indítványozta, hogy a kormány az állategészségügy érdekében szavatossági törvényjavaslatot terjesszen elő. Javaslatát a képviselőház többsége nem fogadta el. Az országos vízépitészeti és talajjavítási munkálatok tételénél *Lukács Gyula* a szalontai vízlevezető csatorna építését, *Teleki József* a Közép-Duna szabályozását, míg *Pap Elek* a vízjogi törvény revíziójának szükségességét hangoztatta. A következő szónok, *Terényi Lajos* nagyobb vízszabályozási kölcsön felvételét indítványozta. Az ülés végén *Horváth Gyula* a vízszabályozással kapcsolatban fejtette ki véleményét. (KNapló, i. h. 329—357. l.)

*

MK jelen írásában az egyházpolitikai kérdésekről tartott püspöki konferencián kirobbant éles vita folyosói fogadtatásáról számol be. A Pulszky Ferenc szájába adott szavakkal érzékelteti, hogy az egyházjogi reformgyőzelme nem lesz kétséges, ugyanakkor esetleg még sok akadályon és kalandon kell átmennie (88 : 14—15). Egy Wekerle-adoma közbeiktatása után, az ülésről szólva *Pap Elek* aznap aktív képviselőházi szereplését gúnyolja.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 88 : cím *Aranyfüst* — itt: valamit takaró, megtévesztő külső forma
 1 *Összevesztek-e a püspökök vagy sem?* — A PH márc. 2-i számában *Szakadás a kath. egyházban* címmel beszámolt a márc. 1-én megtartott püspöki konferenciáról, ahol egyházpolitikai kérdésekről volt szó. Megtárgyalták a magyar kormányhoz intézendő memorandumot, melyet Vaszary Kolos hercegprímás fogalmazott. A memorandum egyik passzusa, mely az egyházat és a vallást az állam elébe helyezte, heves vitát váltott ki. (Ld. PH. 1893. március 2. 15. évf. 61. sz. 4. l.)
 2—3 *mindenki Dessewffy püspököt dicsérte és Meszlényit . . .* — A püspöki konferencián Meszlényi Gyula szatmári püspök és Dessewffy Sándor csanádi püspök bírálta a hercegprímás által szövegezett memorandum fent említett passzusát.

Lap Sor

- 88 : 21 *éldeleg* — MK sajátos szóhasználata, ismertebb alakja *éldel* am. valamit huzamosan élvez.
- 24—25 *Hiszen az ő* [Wekerle] *élete is egy csoda* — MK Wekerle gyors karrierjére utal. Wekerle 1870-ben lépett be a pénzügyminisztériumba, 1874-ben fogalmazó lett. Ettől az időtől fogva gyorsan haladt előre. 1881-ben már osztálytanácsos, 1886-tól pénzügyminisztériumi államtitkár, 1889. ápr. 9-től 1892. nov. 17-ig pénzügyminiszter, emellett néhány hónapig kereskedelemügyi miniszter is (1892. máj. 10-től 1892. júl. 16-ig), majd 1892. nov. 17-től miniszterelnök és egyúttal pénzügyminiszter is.
- 33 *Pap Elek háromszor beszélt* — Ezt a fordulatot a KNapló is bizonyítja. Pap Elek felszólalásait ld. a fenti regesztában.

AZ ÖREGEK

M *Pesti Hírlap. 1893. március 5., 15. évf., 64. sz. (2., 3. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház márc. 3-i ülésén befejezte a földművelési tárca költségvetésének részletes vitáját, majd megkezdte a képviselők tiszteletdíjának átalányösszegben való megállapításáról szóló törvényjavaslat tárgyalását. (KNapló, 1892—97. IX. köt. 357—387. l.)

A márc. 4-i ülésen — amelyről a jelen karcolat szól — folytatódott a képviselők illetményeiről szóló törvényjavaslat vitája. *Polónyi Géza* Kemény János előző nap benyújtott indítványát — a képviselők ne vesztítsék el mandátumukat, ha három hónap alatt nem fizetik ki adósságaikat — bírálta, helyette a képviselői tiszteletdíj lefoglalhatatlanságát javasolta. *Tisza Kálmán* tapasztalataira hivatkozva amellest érvelt, hogy a mandátum adósságok miatt ne veszessen el. *Kemete Géza* nem osztotta ezt a véleményt, helyette Polónyi álláspontját támogatta, míg *Mérey Lajos* Kemény báró indítványát pártolta. Ez utóbbi mellett szállt síkra *Péchy Tamás* és *Károlyi Gábor* is, aki ezenfelül még azt is javasolta, hogy a képviselői tiszteletdíjakat se lehessen lefoglalni. A továbbiakban arról folyt a vita, hogy a benyújtott indítványokat a képviselőház melyik bizottságához utasítsák. Ehhez a kérdéshez szól *Hegedüs Sándor*, *Helpy Ignác*, *Konjárdy Béla* és *Neményi Ambrus*. A szavazás során a képviselőház úgy döntött, hogy Károlyi Gábor indítványát kiadja a jogügyi bizottságnak, Kemény Jánosét elfogadja, a többi indítványt mellőzi. Az 5. § tárgyalásakor *Simonfay János* indítványozta, hogy az eredeti szöveg helyett egy új szakaszt iktassanak

nak be, mely szerint ne lehessen kinevezni képviselőt semmilyen kormánytól függő állásra. A javaslatra *Wekerle Sándor* miniszterelnök válaszolt. Véleménye szerint az indítvány nincs kapcsolatban a tárgyalt törvényjavaslattal, továbbá kivihetetlen, megvalósíthatatlan. A miniszterelnök véleményét osztotta *Horánszky Nándor*, majd *Pázmány Dénes*. Az ülés további részében az indemnitás meghosszabbításáról szóló törvényjavaslatot tárgyalták. *Hegedűs Sándor* előadói beszéde után az ellenzéki pártok szónokai sorra visszautasították a javaslat elfogadását. *Helyy Ignác* tarthatatlannak nevezte azt az állapotot, hogy a kormány évről évre indemnitásokkal vezeti az állam ügyeit. *Horánszky Nándor* kifejtette, hogy nincs bizalommal a kormány politikájára iránt. Ezt a véleményét a kormány nemzetiségi politikájával, az egyházpolitikai harc nagyarányú kifejlődésével valamint a reformok kérdésében folytatott kormánypolitikával indokolta. A következő szónok, *Komjáthy Béla* szintén a törvényjavaslat ellen érvelt. Az ellenzéki szónokok után *Péchy Tamás* párton kívüli képviselő szólalt fel. Bírálta a kormány közjogi, egyházpolitikai és a polgári szabadság kérdésében folytatott politikáját, majd fejtegetései ellenére a törvényjavaslatot elfogadta. *Wekerle* miniszterelnök reflektált a kormányt ért bírálatokra, igyekezett visszaverni az ellenzék támadásait. Végezetül a törvényjavaslat elfogadását kérte a képviselőháztól. A szavazás során a Ház többsége a javaslatot általánosságban elfogadta, a részletes tárgyalást a következő ülésre halasztotta. (KNapló, i. h. 388—416. l.

*

Karcolatában MK röviden érinti az asznapi ülés főbb mozzanatait. Az írás középpontjába Péchy Tamásnak, a Ház volt elnökének magatartását és képviselőházi beszédét helyezi, szembeállítva vele a másik idős képviselő, Kemény János viselkedését és vélt gondolatait. Péchy beszédének jellemzésére a kormánypárt sajtójában, a Nemzetben megjelent cikket használja fel, oly módon, hogy az írást fordítva, visszafelé is leközi. E satirikus módszerrel jelezve Péchy szónoklatáról alkotott véleményét, amely nemcsak a saját, hanem a képviselők nagy részének álláspontja is volt.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 89 : 2 a *»fejedelem«, Kemény János* — Ez az epitheton ornans MK több más, korábbi karcolatában is megtalálható.
- 6 *Az egyik sohasem volt semmi,* — A rendelkezésünkre álló adatok szerint Kemény János 1878-tól a Ház egyik alelnöke volt, 1882-ben megkapta a *»valóságos belső titkos tanácsos«*-i címet.
- 7—8 *a másik minden volt, miniszterségig, házelnökségig vitte* — Péchy Tamás 1875. okt. 21-től 1880. ápr. 14-ig közmunka- és

- közlekedésügyi miniszter, majd 1880 és 1892 között a Ház elnöke volt.
- 89 : 10 *Alig egy hónapja hosszan leírtam az utóbbi e rovatban.* — Ez a fordulat valószínűleg MK írói fogása. A PH 1893 januári, valamint februári számaiban nem bukkantunk az említett írásra.
- 17—18 *(kivált mióta párjavesztett lett Szontagh Pál kimaradásával)* — Kemény János és Szontagh Pál barátságáról MK korábbi karcolataiban is szólt. (Ld. Krk 69. köt. 136—137; Krk 70. köt. 119, 147; Krk 71. köt. 154, 177; Krk 72. köt. 132; Krk 73. köt. 152; Krk 74. köt. 20, 59. lapokon)
- 90 : 2 *frondeurkődött* — frondeur francia eredetű szóból, am. mindenáron ellenzékieskedett.
- 3 *megelégedett a maga Zeykjeivel.* — korabeli tréfás kifejezés a főrendház ellenzékieskedő tagjaira, erről MK egyik korábbi írásában tett említést. (Ld. *A mai üléstől*-t a Krk 68. köt. 121. l.)
- 7 *kalabriás* — elterjedt kártyajáték
- 14 *pernahajder* — semmirekellő, haszontalan ember
- 15 *a mostani felszólalása* — az utalás Kemény János előző ülésen benyújtott indítványára vonatkozik. (Ld. KNApló, 1892—97. IX. köt. 386—387. l.)
- 22 *Hádba emeltük . . .* — a Ház a képviselői tiszteletdíj emeléséről szóló törvényjavaslatot a márc. 3-i és 4-i ülésen tárgyalta, harmadszori felolvasásban a márc. 9-i ülésen szavazta meg.
- 24 *alterál* — zavar, bánt
- 26 *A Ház az ezer forint emeléssel a lajbizebben* — Az előadói terv a képviselők fizetését évi 800 forinttal szándékozott emelni, azonban Podmaniczky Frigyes br. javaslatára a képviselőház még 200 forint emelést szavazott meg. Így a képviselői napidíjátalányt évi 2400 Ft összegben állapították meg. (Ld. KNApló, i. h. 386. l.)
- 27—28 *Tisza is helyeselte Kemény indítványát* — Tisza Kálmán felszólalását ld. KNApló, i. h. 391. l.
- 28—29 *felhangzott a zajos helyeslés az egyes szónoklatok után* — Ezt a fordulatot a KNApló bejegyzései is bizonyítják. (Ld. KNApló, i. h. 391—393. l.)
- 34—35 — *Egy privilégiummal több vagy kevesebb* — *morogta Latkóczy.* — Ezt a fordulatot a KNApló természetszerűleg nem örököltette meg.
- 91 : 1 *az ingyen vasúti jegy* — a kérdés valószínűleg foglalkoztatta a közvéleményt, de javaslat formájában a jelen ülésen nem vetődött fel.
- 1 *kolláció* — adakozás
- 10 *indemnity* — a kormánynak adott felhatalmazás arra, hogy az új költségvetés elfogadásáig az ország pénzügyeit az előző év költségvetésének keretén belül intézze.
- 12 *pürosz* — a magyarázatot ld. a jelen köt. 241. lapján.

Lap Sor

- 91 : 19 *Párhák* — a római mitológiában a sors három istennője
23 *A jó Xenophon* — MK korábbi írásában is Xenophonnak nevezte Schvarcz Gyulát. (Ld. a *Még mindig tart a vita* c. karcolatot a jelen köt. 84—85. lapján)
- 25—28 a fiatal mameluk-had reagálása — A KNapló a jobboldal reagálásait az alábbi bejegyzésekkel örökítette meg: *»Nagy derűtség, Mozgás a jobboldalon, Élénk felkiáltások a jobboldalon: Nem úgy van!«* stb. (Ld. KNapló, i. h. 404—411. l.)
- 92 : 7—8 *Hogy cikket ír holnap Péchyről a »Pesti Hírlap«-ban* — a megjegyzés találó, Beksics másnapi vezércikkében élesen bírálta Péchy parlamenti szereplését. (Ld. *»Ellenzéki és miniszteri program«, PH. 1893. márc. 5. 15. évf. 64. sz. 1—2. l.)*
- 10—11 *az egyházi kormánypolitika zátonyra kerül a főrendeknél.* — Ez a fordulat MK írói ötlete, a KNapló tanúsága szerint ilyen v. ehhez hasonló kijelentés Péchy beszédében nem hangzott el.
- 32—94 : 10 a Nemzetből átvett cikk — A Nemzet márc. 4-i számában reagált az aznapi ülésre. Hangulat c. állandó rovatában Pasquino álnévvel Lipcsey Ádám szerkesztő írta le reflexióit. A cikk Péchy Tamásról szóló fejtegetéseit néhány bevezető mondat elhagyásával MK szó szerint átvette. A mellőzött bevezető mondatok az alábbiak voltak: *»... Az ülés igazi „eseményét” különben nem az képezte, hanem a Péchy Tamás „nekimenése”. Századunk az öreg embereké. Soha annyi kiváló aggastyán nem állott Európa ügyeinek élén, mint a mi korunkban. Persze a „great old man” egyik legkitűnőbb jellemvonása, hogy semmi szenilis gyöngesség, az ítélőképesség inaszakadtsága nem jelentkezik szavában, tetteiben. Az öreg Péchy elég öreg, sőt öregebb, mint évei.«*
- „ 17 *maestoso* — emelkedett méltóság, ünnepélyesség
- „ 17 *adagio* — lassú
- 94 : 18—19 *»elfogadom az indemnityt,«* — A kijelentés a beszéd legvégén hangzott el, a KNapló tanúsága szerint: *»elfogadom a törvényjavaslatot. (Hosszan tartó zajos éljenzés és taps a bal- és szélsőbaloldalon.)«* (KNapló, i. h. 411. l.)
- 25 *gránic* — határ
- 27 *irreleváns* — lényegtelen, jelentéktelen

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1893. március 9., 15. évf., 68. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház márc. 6-i ülésén az indemnity törvényjavaslatot részleteiben megvitatta, majd a szavazás során nagy többséggel elfogadta. (KNapló, 1892—97. IX. köt. 416—445. l.)

A márc. 7-i ülésen harmadszori felolvasás után elfogadták az indemnityt. Ezt követően megkezdődött a vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének vitája. A vitát az addigi szokástól eltérően maga a miniszter, *Csáky Albin* gróf nyitotta meg. Röviden szólt az általa 1890-ben kibocsátott ún. elkeresztelési rendeletről. Kimutatta, hogy a rendeletet a főpapok eleinte nem találták dogma-ellenesnek, a kampányt csak később indították meg ellene. A továbbiakban röviden vázolta a kormány egyházpolitikai programját: az állami anyakönyvezést, a vallások egyenjogúsítását és a kötelező polgári házasság behozatalát. (KNapló, 1892—97. X. köt. 3—31. l.)

A márc. 8-i ülésen — erről az ülésről szól MK karcolata — az elnöki bejelentések után a képviselőház gr. Károlyi Gábor a képviselői tiszteletdíj lefoglalhatatlansága tárgyában benyújtott indítványát tárgyalta meg. *Ragályi Lajos* előadó az indítvány mellőzését kérte a képviselőháztól. *Károlyi Gábor* élénk derűtséget keltő beszédében azt fejtette, hogy az országnak három nagy baja van: a papok, a kártya és a jogászok. *Polónyi Géza* Károlyi indítványa ellen foglalt állást, és egyttal határozati javaslatot terjesztett elő, mely szerint a fizetés-képtelenné vált képviselők veszítsék el mandátumukat. A szavazás során a képviselőház Károlyi Gábor indítványát mellőzte, Polónyi Gézáét elfogadta. Ezt követően folytatódott az előző ülésen megkezdett vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének tárgyalása. *Latkóczy Imre* a kormány egyházpolitikai programja mellett érvelt. *Győrffy Gyula* bírálta az egyházpolitikai reformokat. Véleménye szerint az egyházpolitikai kérdések alárendelt jelentőségűek a többi nagy fontosságú reform mellett. A költségvetést nem fogadta el. *Szapáry László* megemlítette, hogy a kormány egyházpolitikája miatt lépett ki a szabadelvű pártból. Felszólalásában katolikus vallási szempontból bírálta a kötelező polgári házasságot. *Károlyi Sándor* gr. szintén elfogadhatatlannak tartotta a kormány egyházpolitikai programját. Élesen bírálta az izraelita vallás recepcióját, valamint az állami anyakönyvvezetést. Az ülés végén *Szluha István* nyújtott be interpellációt. (KNapló, i. h. 31—54. l.)

*

Az 1890-től kibontakozott egyházpolitikai küzdelem új szakaszhoz érkezett. A kormány úgy ítélte meg a helyzetet, hogy az év tavaszán egyházpolitikai reformjavaslatait beterjeszti a képviselőháznak. A fenti regesztából kitűnik, hogy a vallás- és közoktatási tárcsa költségvetése alkalmat adott arra, hogy a kormány egyházpolitikai programját, mely egyelőre csak az elveket tartalmazta, a konkrét javaslatokat még nem, nagy vonalakban ismertesse a képviselőház előtt. A liberális

egyházpolitikai program az állami anyakönyvvezetésről, az izraelita vallás recepciójáról és a szabad vallásgyakorlatról, valamint a kötelező polgári házasságról szóló javaslatokat tartalmazta. A képviselőház nagy többsége ceatlakozott a kormányhoz, rokonszenvvel fogadta a klérus hatalmát megnyirbáló reformokat, ugyanakkor mindegyik pártban voltak radikális és mérsékelt hívei, valamint ellenfelei is. A szabadelvű párt egy töredéke ellenezte a kormány egyházpolitikáját, azonban a párt kötelékéből nem kívánt kilépni. A nemzeti pártnak számottevő része katolikus vallásos meggyőződésből szintén nem óhajtotta támogatni a kormány egyházpolitikáját. A másik ellenzéki párt, a függetlenségi és 48-as párt elismerte, hogy az egyházpolitikai reform régóta az ellenzéki program egyik vezérelve volt, ennek ellenére még ebben a pártban is akadtak a reformnak ellenzői.

MK karcolatában utal^o Csáky miniszter előző napi beszédére, majd meglehetősen pontossággal megörökíti az aznapi ülés főbb mozzanatait. Az egyházpolitikai vitáról szólva érzékelteti annak az egyes pártokra gyakorolt hatását. Találónak jegyzi meg: «nincsenek többé a tisztelt Háznak oldalai.» (97 : 2). Kitér az ülés minden érdemi mozzanatára, a felszólalásokat megjegyzésekkel, jelzőkkel kísérve kifejezésre juttatja saját álláspontját is.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

95 : 9 *prelúdium* — bevezetés

- 10—11 *Elnök bemutatja a Popper képviselőjének, Láneczy Leónak megbízó levelét.* — A Trencsén megyei Csaca választókerület országgyűlési képviselője, Popper Ármin báró az év elején lemondott mandátumáról, erről MK *A címek* c. karcolatában tett említést. (Ld. a jelen köt. 82. lapján.) Mandátumát Láneczy Leó, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank vezérigazgatója nyerte el.
- 15 *a másik Láneczy* — Az utalás Láneczy Gyulára vonatkozik, aki 1881—84 között mérsékelt ellenzéki országgyűlési képviselő volt. Az erről a ciklusról írt karcolataiban MK többször ironikus megjegyzést tett arra, hogy Láneczy állandóan könyvvel jelenik meg, azt a benyomást keltve, mintha igen olvasott lenne. Így írt többek között *A derék Bassó* c. cikkében (Krk 69. köt. 63. l.), valamint *A t. Házból* c. 1885. Jan. 13-i karcolatában. (Krk 70. köt. 87. l.)
- 18—19 *ott fognak ülni tarkán a Rotschild, Hirsch, Schossberger által beküldött képviselők.* — MK a megerősödő ipari- és banktőke növekvő politikai befolyására céloz. A korszak folyamán számos zsidó polgárcsalád szerzett nemességet, bárói rangot, néhányan képviselői mandátumot, sőt főrendiházi tagságot is elértek.
- 25 *Az országos hírű közbeszóló* — A KNapló a jelen ülésen

- Károlyi Gábor tizenhat közbeszólását jegyezte fel. (Ld. KNapló, i. h. 32—36. l.)
- 95 : 26—27 [Károlyi Gábor] *leleplezéseket tett a papokról, jogászokról és kártyásokról.* — Károlyi a következőket mondta: »Ezen országnak három nagy szerencsétlensége van. (Halljuk! Halljuk!) Három, de borzasztó nagy szerencsétlenség. Az első az a sok vagy már nagyon gazdag, vagy meggazdagodni akaró pap, a másik a rettentően sok kártyás, a harmadik az ezt még túlhaladó jogász. Hová jut ezekkel az országgal?« (KNapló, i. h. 35. l.)
- 28—29 *Az üléseket a kártyások miatt nem lehetett meghosszabbítani, mert vége lenne a délutáni tarokkpartiknak.* — MK pontosan közvetítette Károlyi Gábor nagy derültséget kiváltó kijelentésének lényegét. »Látjuk, hogy a Ház tagjai délelőtt vajmi kevesen jönnek, mert el vannak foglalva; későn jönnek, magam is néha későn jövök egészségi okokból; de a délutáni üléseket nem lehetett keresztülvinni, ez megbukott; nem azért, mintha a főváros társadalmi életét változtatná meg, hanem megbuktatták a kártyások pártkülönség nélkül, akik délután nem akarnak dolgozni, mert ez az idő a tarokknak és a préferance-nak van szánva. (Zajos derültség. Halljuk! Halljuk!)« (KNapló, i. h. 35. l.)
- 32 — *Nem ülendő kifejezés képviselőkre — kiálták többfelől.* — MK szatíráírói ötlete, hogy a képviselők szájába adja a tiltakozó megjegyzést. A KNapló tanúsága szerint Károlyi kijelentését sérelmesnek csupán Ragályi Lajos előadó tartotta: »A kártyásokra vonatkozó megjegyzése is annyiban sérelmes, mert a közönségben azon nézetet gyökereztetheti meg, hogy a képviselőház csakugyan kártyásokból áll, erre egyszerűen azért nem reflektáltam, mert ez nem áll.« (KNapló, i. h. 38. l.)
- 33—34 — *Tartsa fel az ujját, aki nem kártyázik!* — *vágott vissza Károlyi.* — MK továbbbszóvi a fenti jelenetet. A humoros fordulat szinte szó szerint elhangzott Károlyi felszólalásában, a szónok azonban nem a közbekiabálóknak, hanem az előadónak válaszolt: »Aztán felemlítette [Ragályi Lajos előadó], hogy rontja a képviselőház tekintélyét az, amit a kártyásokról mondtam. Én azt állítottam, hogy Magyarországra nézve nagy szerencsétlenség, hogy sok benne a kártyás; ezt tagadni nem lehet. Ezt az egész országra nézve állítottam. De itt is vannak köztünk, ne tessék tagadni, emelje fel az ujját, aki nem az. (Élénk derültség.) Én is felemelem.« (KNapló, i. h. 38. l.)
- 96 : 1—3 *Azután a papoknak fordult, akik az egyházi reformokban akadékoskodtak illetéktelenül.* — MK híven közvetítette a szónok ez irányú fejtegetésének lényegét, ami azonban nem ekkor, hanem felszólalása elején hangzott el: »Kik ellenzik legjobban, kik csinálják a diffikultásokat? A klérus, a papok. De vajon mi közük nekik ehhez, micsoda közük van általában

a polgári házasság kérdéséhez. (*Derültség. Zaj!*) Tessék előbb folyamodni Rómába, hogy a cölibátus töröltessek el, és akkor tessék a polgári házasság kérdésébe beleavatkozni (*Derültség*), de ezek az urak nem tekintik, hogy ezer és ezer gyermek van az utcán, aki nem tudja az apja nevét. Nem akarnak kivételt tenni az 6 kis családjuk és a többi között. (*Zajos derültség.*) Mi másra vezethető vissza tehát ez a dolog, mint egyszerűen a pénz kérdésére, a párbér megcsökkenésére, csak ezzel magyarázható az 6 beavatkozásuk jogossága. A dogmára nem adok semmit, az csak olyan taktika. (KNapló, i. h. 35. l.)

- 96 : 4—6 Vajay közbeszólása és a szónok válasza — Ez a rész MK satirikus ötlete. A KNapló nem jegyezte fel.
- 8—10 *az ügyvédeknel, papoknál és kártyásoknál is többet ártottak az országnak a mágnások.* — A kijelentést Mikszáth pontatlanul közvetítette, a szónok ugyanis a papokról nem tett említést: »Ha valaki jónak látja a jogászokat a kártyások után felsorolni, az legalább ne feledje el azt, hogy Magyarország társadalmi osztályaiban van még egy kvalifikáció, és ez a mágnási osztály, amely legalábbis annyi kárt tett Magyarországnak, mint a jogászok az igazságügynek.« (KNapló, i. h. 36. l.)
- 11 — *Hozzájárulok — kiült fel édesdeden.* — A közbeszólást a KNapló is megőrizte. (Ld. KNapló, i. h. 36. l.)
- 17—19 *Kakasok, akik a dühöngő szélben, mely a Ház ajtajait szinte feszegeti, ott csikorogtok szerteszét az országban, a protestáns tornyokon, ébren legyetek kakasok!* — MK e résszel találóan érzékelteti, hogy az egyházpolitikai küzdelemben a liberális protestánsok támogatták a kormány programját, míg a katolicizmus hevesen támadta azt; ennek a támadásnak időnként protestánsellenes éle is volt.
- 27—28 *selyemsapkát — a parlamenti karrier egyetlen szimbólumát.* — MK utalása arra vonatkozott, hogy a huzatos ülésteremben néhány képviselő, így a két Tisza, Károlyi István és Bánffy Dezső selyemsapkát viselt.
- 30 *»drága Nyitra« kopár hegyei.* — utalás arra, hogy Latkóczy Imre Nyitra képviselője.
- 33 *a házassági törvény szabályozása az államot illeti.* — Latkóczy Imre megfogalmazásában: »... a polgári házasság létesítésének esetén is, a házasságnak egyházi, katolikus szempontból pedig szentségi jellege teljesen érintetlen marad. Az állam visszaveszi pusztán az átruházott jogot.« (KNapló, i. h. 40. l.)
- 34 — *Ki bizta meg vele az államot — röffen fel Vajay,* — A közbeszólást a KNapló is megőrkítette: »VAJAY ISTVÁN: Mikor ruházta át? (*Mozgás.*)« (KNapló, i. h. 40. l.)
- 37—38 — *Azt nem a papoktól kérjük — rivall rá kivörösödve a haragtól Madarász József.* — A közbeszólásnak a KNaplóban nincs nyoma.

Lap Sor

- 97 : 7 *Saint Germain* — A Pallas Lexikon szerint portugál származású XVIII. században élt kalandor, akinek személyét rejtélyes titokzatosság fedte.
- 13 *Magyar Állam* — katolikus egyházpolitikai napilap, az Idők Tanúja folytatásaként 1868 decembere óta jelent meg.
- 18 *ultramontanizmus* — a pápai uralmat a világi hatalom fölé helyező, szélsőségesen klerikális elvek összessége.
- 98 : 2—3 *s amely most Asbóhtal három személyre dagadt.* — A harmadik, meg nem nevezett személy valószínűleg Péchy Tamás.
- 15 — *A pápa mégis felbonthatja, ha megfizetik!* — Károlyi Gábor közbeszólását a K.Napló is megöröktette. (KNapló, i. h. 49. l.)
- 17—18 *„Elraboltátok már a nyelvünket, most a vallásunkat is el akarjátok rabolni”,* — MK a valósághoz híven adta vissza Szapáry beszédének ezt a fordulatát: *„Nem azt fogják-e hirdetni az agitátorok, hogy nézzétek, a magyarok nyelvünk-től megfosztottak, most még vallásunkat is el akarják rabolni. (Nagy mozgás és ellentmondások jobb felől.)”* (KNapló, i. h. 51. l.)
- 21 *Tribuna* — Nagyszebeni román hírlap, a román nemzetiségi mozgalom nacionalista szócsove volt. 1884-től 1903-ig jelent meg.
- 25—26 — *Nem kell katolikus társaságokat alapítani!* — *Mire felhangzott az éljenzés zajosan meg-megújulva.* — MK a közbeszólást és a képviselőház reagálását pontosan megöröktette. (Ld. K.Napló, i. h. 51. l.)
- 34—35 *Némelyek öt perc szünetet akartak kérni az elnöktől erre a közbeszólásra,* — Ez a fordulat MK írói ötlete.

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1893. március 10., 15. évf., 69. sz. (1., 2., 3. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A képviselőház márc. 9-i ülésén harmadszori felolvasásban megszavazta a képviselők tiszteletdíjának átalányösszegben való megállapításáról szóló törvényjavaslatot, majd folytatta a közoktatásügyi tárcza költségvetésének tárgyalását. A napirendhez elsőnek *Andrássy Tivadar* gróf szólt, aki támogatta a kormány egyházpolitikai programját, reflektált Szapáry László előző napi képviselőházi beszédére érveket sorakoztatva fel a polgári házasság és anyakönyvvezetés bevezetése mellett. *Nagy István* az egyházpolitikai reformok ellen emelte fel szavát. Nem támogatta sem az izraelita vallás recepcióját, sem a polgári házasság bevezetését. Kijelentette, hogy régi álláspontjához

híven az országos alapon szervezett katolikus autonómia létrehozását akarja. A következő szónok *Asbóth János* tagadta, hogy a kormány vallásügyi programja mindenkor a szabadelvű párt elfogadott nézete volt, majd azt fejtegette, hogy rosszul volt előkészítve az elkeresztelesi rendelet. Élesen bírálta a szabadelvű párt álláspontját a tekintetben, hogy a kormány egyházpolitikája nem képez pártkérdést, ugyanakkor az ellenkező meggyőződésnek nem szabad hangot adni a képviselőházban. Végezetül határozati javaslatban indítványozta, hogy a kormány valláspolitikai programját vonja vissza. Asbóth egyes kijelentései *Csáky Albin* vallás- és közoktatásügyi minisztert személyes kérdésben felszólalásra készítették. Az ülés végén *Atzél Béla* báró panaszt emelt az elnök eljárása ellen, mert egy teremőrrel utasította helyére. Ehhez a kérdéshez szólt még *Károlyi István*, *Polónyi Géza* és *Horváth Gyula*. A képviselők panaszára *Bokross Elek* alelnök válaszolt. (KNapló, 1892—97. X. köt. 55—81. l.)

*

A fenti regesztából kitűnik, hogy a közoktatásügyi tárca aznap vitája az előző üléshez hasonlóan egyházpolitikai vita volt. MK parlamenti karcolatában figyelemmel kíséri az ülésteremben elhangzottakat, érzékeltetve önmaga álláspontját is. Elismeréssel szól *Andrássy Tivadar* felszólalásáról, *Nagy István* katolikus szellemű reformellenes beszédének ismertetését mellőzi, majd csípős megjegyzésekkel, gúnyosan festi le a konzervatív nézeteket valló, nemrég még szabadelvű párti *Asbóth János* felszólalását. Szatirikusan rajzolja meg a »renegát« beszédének az ellenzékre gyakorolt hatását, az iróniát tovább fokozza az ellenzéki vezérek feltételezett beszélgetésével. Itt jegyezzük meg, hogy MK *Asbóth* külön figurájára már évekkel korábban felfigyelt, csípősen gúnyolta erősen konzervatív nézeteit, előkelősködő magatartását, balsikerű lapszerkesztési vállalkozásait. (Ld. 1877. évi cikkeiben *Apróságok* okt. 23., dec. 28. Krk. 53. köt. 172. és 251. l., valamint *Asbóth János* c. írását Krk 54. köt. 116—119. l. Az 1879. évi politikai cikkei közül megemlíjtük: *Zichy Viktor* meggyalázza és [*Asbóth és Zichy Viktor*] írásait Krk 57. köt. 64. és 148. lapokon.) *Mikszáth* 1881-ben összebarátkozott *Asbóth*tal (ld. *Asbóth János*nak A tót atyafiakról írt méltatását Krk 32. köt. 363—365. l.); a baráti kapcsolatot az 1881. évi cikkek megváltozott hangja is tükrözi. (Ld. Krk 60. köt. 17, 20—22, 40, 82. l.) A későbbiek során MK érdeklődése elfordult *Asbóth*tól, cikkeiben, karcolataiban nem tett említést róla. *Asbóth*ot 1887-ben országgyűlési képviselővé választották, parlamenti szereplése újra felkeltette *Mikszáth* figyelmét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

99 : 3—6 Az elnök rendelete alapján tilos a terem közepén ácsorogni. — Amint a regesztában is jeleztük, az ülés elején *Bokross Elek* alelnök *Atzél Bélát* egy teremőrrel utasította a

- helyére. Az alelnök eljárása ellen az ülés végén Atzél Béla és még néhány képviselő tiltakozott. Válaszul az alelnök megígérte, hogy a jövőben ő maga fogja felkérni a szónokokat arra, hogy ne tartózkodjanak a terem közepén. (Ld. KNapló, i. h. 80—81. l.)
- 99 : 24—25 *Első szűzbeszédjét az utolsó hároméves országgyűlésen tartotta.* — Andrássy Tivadar első parlamenti felszólalása a képviselőház 1884. márc. 28-i ülésén hangzott el, ezt MK *A. t. Házból* c. márc. 29-i karcolatában örököltette meg. (Ld. Krk 68. köt. 171—175. l.)
- 26—27 *mikor beszélt, egy kamélia rózsza volt a gomblyukában.* — A rózsáról MK korábbi, fent említett írásában is szól: »a fekete kabátja gomblyukában egy sárga tearózsza árasztá nemes illatát.« (Ld. Krk 68. köt. 173. l.)
- 100 : 4—5 *nem felejtették lángeszű apját.* — az apa, id. Andrássy Gyula gróf 1867-től 1871-ig miniszterelnök, 1871 és 1879 között a Monarchia külügyminisztere volt.
- 5 *S csakhamar a Ház alelnöke lett.* — Ezt a tisztséget Andrássy Tivadar 1890 óta töltötte be.
- 31—32 *melyik az okosabb az Andrássy testvérek közül.* — az ifjabb testvér, Andrássy Gyula gr., aki később 1894-től 1895-ig a király személye körüli miniszter, 1906-tól 1910-ig belügyminiszter, majd 1918. okt. 24-től nov. 2-ig a Monarchia külügyminisztere volt.
- 100 : 38 *De mi történhetett, hogy Kónyi Manó nincsen most itt?* — Kónyi Manó mintegy húsz évig vezette az országgyűlési gyorsíró irodát, ettől a tisztségtől nyugdíjaztatása miatt 1885-ben vált meg.
- 101 : 5—6 *tegnapelőtt a Podmaniczky Frigyeshez írt levelében* — A szabadelvű párt márc. 5-i értekezlete után — melyen a kormány egyházpolitikai programját tárgyalták — írta meg Asbóth az MK által említett levelet. A levélről a PH is említést tett. (Ld. PH. 1893. márc. 7. l. l.)
- 17 *sir John Asbóth* — képviselői körökben Asbóthot, fagyos modora miatt, tréfásan sir Johnnak nevezték.
- 28—29 *Állj meg, szegény Coriolán, állj meg, Róma csak mosolyog feletted!* — MK utal a római patriciusra, Coriolanusra, akit a bosszúvágy az ellenséges volszkusok táborába vitt. Ezzel az utalással MK érzékeltetni akarta Asbóth kormánypártból való kilépésének jelentéktelenségét.
- 34—35 — *Ki beszél* — *Ifjabb Péchy Tamás.* — MK visszautil Péchy Tamás korábbi felszólalására, mely a képviselőház márc. 4-i ülésén hangzott el. (Ld. *Az öregek* c. karcolatot a jelen köt. 89. lapján.)
- 102 : 1 *bulletin* — hivatalos jelentés
- 3—4 — *Tiszáról azt mondja, hogy a pápához folyamodott a politikája támogatását kérve.* — A szónok valóban azt állította, hogy Tisza Kálmán, mikor a zsidók és keresztények közti

polgári házasság javaslatát levette a napirendről, a római pápához fordult, hogy kormányát támogassa: »Akkor, miután úgy volt feltüntetve a kérdés, hogy a katolikusok vallási érzületéről van szó, a római pápa szívesen teljesítette ezen óhaját, és Tisza Kálmán mélyen t. képviselőtársunk, az akkor küszöbönálló választásoknál a római pápa támogatásával fényes és nagy győzelmet aratott. (Hosszantartó derűtség, taps és éljenzés a bal- és szélsőbalon. Mozgás jobb felől.)» (KNapló, i. h. 68. l.)

102 : 8 — *Csákyt leckézteti az illemből!* — Asbóth Csákyt indiszkrécióval vádolta, mert az ún. elkeresztelési rendelet védelmében a püspökök hivatalos jelentéseit ismertette a képviselőházzal. (KNapló, i. h. 69—70. l.)

10—14 Asbóth beszédének ellenzéki fogadtatása — A KNapló több ízben megörökött: »Hosszantartó zajos derűtség, taps és éljenzés a bal- és szélsőbalon. Úgy van! Derűtség bal felől. Élénk helyeslés a baloldal némely padjain. Élénk helyeslés és tetszés a szónok körüli padokon.« stb. bejegyzéseket. (Ld. KNapló, i. h. 67—79. l.)

12—13 *Az ellenzék, mely csak néhány hét előtt a fejét kérte Asbóthnak* — MK Asbóthnak a királyi udvartartás tételénél elmondott jan. 10-i képviselőházi beszédére utal, melyben aulikus hangon védelmezte az udvartartást. A beszéd az ellenzék zajos tiltakozását, nemtetszés-nyilvánításait váltotta ki. (Ld. KNapló, 1892—97. VII. köt. 247—252. l.)

17 — *Renegát — kiállították innen-onnan.* — A KNapló egy ízben jegyzett fel ilyen közbeszólást: »(Egy hang jobb felől: Renegát!)» (KNapló, i. h. 70. l.)

19—20 — *Tisztelteti Papp Miklós! Emlékszik még az »Ébredés-re* — Az utalás arra vonatkozik, hogy Asbóth *Ébredés* címen 1876 októberében Kolozsvárt konzervatív hírlapot indított. A lap rövid életű volt, gyors megszűnéséhez (1877. júl.) többek között a K. Papp Miklós által szerkesztett *Magyar Polgár* támadásai is hozzájárultak. Asbóth és K. Papp Miklós kapcsolatára MK korábbi írásában is utalt: »[Asbóth] Kuszi pajtása mindenkinek, ki abban a helyzetben van, hogy valami ragot tehet a neve elé. (K. Papp Miklós kivétel.)» (Ld. Asbóth János c. írását a Krk 54. köt. 117. l.)

25 *fúria* — itt: dühroham

32—34 A kormány reformváltó politikája — Asbóth élesen bírálta a kormány reformpolitikáját, ezzel kapcsolatban többek között az alábbiakat mondta: »Ezt, t. Ház nem nevezem reformpolitikának, ezt nevezem reformváltó nyargalásnak. (Élénk helyeslések, tetszésnyilatkozatok és tapsok a bal- és szélsőbaloldalon.) Egyik reformváltó után kibocsátatik a másik; az egyik lejár, beváltják egy másik reformváltóval. (Zajos derűtség a bal- és szélsőbalon.) Kiállítatik egy másik váltó a közigazgatás államosításáról; lejár és beváltatik a

- házasság államosításával, és így jön egy váltó a másik után, anélkül, hogy az uraknak egy krajcárjuk volna a zsebükben. *(Hosszantartó zajos tetszés és taps a bal- és szélsőbalon. Mozgás jobb felől.)* (KNapló, i. h. 75. l.)
- 102 : 35—38 *elmondja a közigazgatási reformról hogy amint a kormány azt látta, hogy a fal nem dől le a rohamra, nem macacszkodott soká: »Hisz van még más fal is, menjünk annak neki.« — A KNapló tanúsága szerint Asbóth a következőket mondta: »Tartok tőle, t. Ház, hogy a valláspolitikai reformokkal éppúgy fog járni a t. kormány, mint ahogyan járt a közigazgatás államosításával és nagyon kérem azokat, akiknek a szabadelvű pártban a változó kormányokra változatlan befolyásuk van, hogy ne méltóztassék azt a pártot, amelyben méltóztassanak elhinni, nagy tőkéje van a hazafiságnak és intelligenciának, melyet a hazára nézve gyümölcsöztetni lehet, ne méltóztassanak azt a pártot úgy vezetni, hogy azt mondják neki: most menjünk neki az alkotmány régi, rozszant védbástyáinak, államosítsuk a közigazgatást, és akkor azután hogyha ezek a régi, rozszant védbástyák az első rohamra nem akarnak összeomolni, ne méltóztassanak ezt a pártot úgy vezetni, hogy azután azt mondják: hagyjuk ezt az ostoba falat „der gescheidtere gibt nach“, minek kapricirozzuk magunkat erre a falra, hiszen van még más fal is, amelynek neki lehet ezt a pártot vezetni. *(Élénk helyeslések és tetszenyilatkozatok a bal- és szélsőbaloldalon.)*» (KNapló, i. h. 75. l.)*
- 103 : 4—5 *a szabadelvű pártot Tisza, Szilágyi, Eötvös-féle konzorcium vezeti — MK a szónok fejtegetéseiből az alábbi fordulatot pécézte ki: »... karöltve látjuk egymással haladni az egyseges családjog, és a kötelező polgári házasság propagandájának élén ezen t. Ház nagy vezéralakját Tisza Kálmánt, t. barátomat, az igazságügyminisztert és a függetlenségi párt kitűnő vezérét Eötvös Károlyt *(Derűtség bal felől.)*» (KNapló, i. h. 74. l.)*
- 8—9 *a polgári házasság behozatala csak a Hentzi-ügyben való bukás ellakására volt kigondolva. — A szónok bár nem említette a Hentzi-ügyet, célzott rá. (Ld. KNapló, i. h. 72. l.)*
- 12—13 — *Szegény Hentzi, ha tudta volna, hogy ő csinálja meg nekünk a polgári házasságot! — MK pontosan közvetítette Meszlényi közbeszólását. (Ld. KNapló, i. h. 73. l.)*
- 23—24 *csak még Wekerle maradt meg. Annak is nekiment. — Asbóth a miniszterelnökről szólva kifejtette, hogy a pénzügyi és a közigazgatási helyzet javítására hozott intézkedései csak látszatra jelentenek javulást, valójában a »külső prosperitásnak látszata mögött a belső bomlás megdöbbentő jelenségei tapasztalhatók. (KNapló, i. h. 77. l.)*
- 28—29 *még egyet ütött a Tisza-familián — Ez a fordulat a következőképpen hangzott el: »Én, t. Ház, tisztelem Tisza*

Lap Sor

Kálmánt. (*Derültség a jobboldalon*), és hivatkozhatom arra, hogy exponáltam magamat érte, és mellette a legnehezebb napokban. Én tisztelem Tisza Kálmánt, tisztelem Tisza Lászlót, tisztelem Tisza Lajost (*Élénk derültség a bal- és szélsőbaloldalon.*), tisztelem Tisza Istvánt (*Derültség a baloldalon.*), és tisztelem mindazon Tiszákat, akik még jönni fognak. (*Derültség a bal- és szélsőbalon.*) Miattam legyen az övék az ország, a hatalom, a dicsőség apáról fiúra, nemzedékről nemzedékre; de ne kívánják ezt elérni a vallásháború árán. (KNapló, i. h. 78. l.)

103 : 34—36 melyet egy ellenzéki közbeszólás a Mauthner boltjába szánt volt, nagy helyeslés s vidám derültség közt, csak nemrégén. — Az MK által jelzett közbeszólást, mely valószínűleg a fent említett jan. 10-i ülésen hangzott el, a KNapló nem jegyezte fel, csupán az ellenzék zajos reagálását és nemtetszését örököltette meg. A Mikszáth említette Mauthner-bolt Mauthner Ödön magkereskedése volt.

A MAI SZÓNOKOK

M *Pesti Hírlap. 1893. március 15., 15. évf., 74. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház márc. 10-i, 11-i és 13-i ülésén a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetését tárgyalta. (KNapló, 1892—97. X. köt. 82—161. l.)

A képviselőház márc. 14-i ülésén — erről szól MK karcolata — folytatódott a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésének vitája. *Busbach Péter* a kormány, ill. a király elé terjesztett püspöki memorandummal foglalkozott, kimutatta annak jogtalanságát. Véleménye szerint a katolikus klérus olyan álláspontra helyezkedett, amely a többi vallásfelekezettel szemben igazságtalan. Hangoztatta, hogy az államnak kötelessége megvédeni az egyes felekezeteket a másik túlsúlya ellen. *Helgy Ignác* elsősorban azt kifogásolta, hogy a miniszterelnök nem tekintette pártkérdésnek a kormány egyházpolitikai programját. Határozottan állást foglalt a kötelező polgári házasság, az anyakönyvek államosítása és a vallásszabadság mellett. Végezetül az egyházpolitikai reformok mielőbbi betervezését sürgette. *Pongrácz Károly* elvben nem ellenzte a polgári házasságot, ugyanakkor kijelentette, hogy nem fogja megszavazni a javaslatot, ha az a katolikus egyház dogmáiba ütközik; ez esetben inkább kilép a pártból. *Kull-*

mann János elfogadta a kormány egyházpolitikai programját, mind amellelt iránta való bizalmatlanságát is hangoztatta. *Berzeviczy Albert* visszautasította azt a vádat, hogy az egyházpolitikai programot a kormány minden előkészítés nélkül ötletszerűen vette elő. Hosszan fejtegette, hogy az közel húszévi küzdelem gyümölcse. Kimutatta, hogy az egyházpolitikai programban nincs egyetlen pont sem, mely a képviselőházban megállapodás vagy a többség részéről kívánság formájában ne került volna elő. *Visontai Soma* támogatta az egyházpolitikai reformokat, ugyanakkor a közjogi kérdésekre hivatkozva a költségvetést nem fogadta el. (KNapló, i. h. 162—190. 1.)

*

Mikszáth e parlamenti tudósításában nyomon követi az ülés-teremben elhangzottakat, oly módon, hogy sorra veszi a vita főbb szónokait, ismerteti állásfoglalásaikat, jellemzi képviselői kvalitásait. Eközben érzékletes képet fest az egyházpolitikai kérdéseket tárgyaló képviselőház hangulatáról, az egyes kijelentések kiváltotta reagálásról. Berzeviczy beszédéről szólva kiemeli a következetesen baloldali politikus Madarász József lelkes gratulálását.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 104 : 1 *floreszkált — virágozott*
 9 *amióta Rosenberg lecsapta a katolikusokat, a saját külön statisztikájával, a legrosszabb magyarok közé, —* Az utalás Rosenberg Gyula képviselőnek az izraelita vallás recepciójával kapcsolatban elmondott márc. 13-i beszédére vonatkozik. A képviselő statisztikai adatokra hivatkozva fejtegette, hogy milyen mértékben terjedt el a magyar nyelv használata a különböző hitfelekezetek körében: »... azon eredményre jutunk, hogy valamint tíz évvel ezelőtt, így most is legmagyarabbak a helvetek. Második sorban következnek az izraeliták, utánuk az ágostaiak és azután a katolikusok.« (KNapló, 1892—97. X. köt. 158. 1.)
- 13 *a püspöki memorandumot szedegette szét. —* A püspökök febr. 28-i tanácskozásukon határozták el, hogy memorandumot intéznek a kormányhoz és feliratot küldenek a királynak. Ez iratokban az egyházpolitikai reformokkal kapcsolatos féltelmüket és tiltakozásukat fejezték ki.
- 24 *beszédjében váltig kötekedett a kormánnyal —* Helfy elfogadta az egyházpolitikai programot, de bírálta azt a módszert, ahogyan a kormány ennek megvalósításába fogott. (Ld. KNapló, i. h. 167—172. 1.)
- 105 : 3—4 *Mint katona, egész a tábornokságig vitte. —* Az utalás arra vonatkozik, hogy Pongrácz Károlyt, aki hivatásos katona volt, és mint alezredes, ezredes, majd dandárparancsnok szol-

- gált a m. kir. honvédségben, nyugállományba vonulásakor tábornoki ranggal tüntették ki.
- 5 *burkusok* — burkusoknak a korabeli szóhasználatban a poroszokat nevezték.
- 105 : 11—12 *de nem tesz úgy, mint Asbóth, hogy megmarja azokat, akikkel még tegnap kezét szorított.* — A szónok Asbóth nevét nem említette, de mindenki számára nyilvánvaló volt, hogy célzásai rá vonatkoznak: »De akkor sem lesznek tanácsadóm a sértett hiúság (*Helyeslés jobb felől*), a bosszúvágy, s akkor sem fogok megfelekedezni a lovagiasság szabályairól (*Élénk helyeslés jobb felől*), nem fogom ok nélkül sárral dobni ma (*Tetszés jobb felől*) azokat, kikkel még tegnap melegen kezét szorítottam . . .» (KNapló, i. h. 172. l.)
- 15—16 — *Igaz, biz az! rikkant föl — Hát mi van már azzal a római dologgal* — MK a jobb, frappánsabb fordulat kedvéért kissé átformálta Károlyi közbeszólását: »De mi arra vagyunk kíváncsiak, hogyan dőlt el a dolog Asbóth és Tisza Kálmán ügyében! (*Zaj.*)» (KNapló, i. h. 172. l.) A közbeszólás egyébként arra vonatkozott, hogy Asbóth márc. 9-i Tiszát támadó kijelentései (Ld. erről az előző, márc. 10-i *A t. Házból-t* és a hozzá fűzött jegyzeteket a jelen köt. 325. lapján) az ülés befejeztével nem maradtak annyiban. Asbóth igyekezett az igazát megvédeni, ezért Bécsbe utazott, hogy megszerezze azokat az okmányokat, amelyekre beszédében hivatkozott. (Ld. PH. 1893. márc. 12. 71. sz. 9. l. Napi Hírek) A PH márc. 13-i és 14-i számai pedig már arról számoltak be, hogy Tisza Kálmán is megtette a szükséges lépéseket, hogy magát tisztázza. Felkérte fivérét, Tisza Lajos grófit, hogy szerezzen információkat Kálnoky külügyminisztertől, vajon 1885-ben elküldtek-e egy olyan iratot Rómába, amiről Asbóth említést tett. (Ld. PH. 1893. márc. 13. 72. sz. 2. l. és PH. 1893. márc. 14. 73. sz. 2. l.)
- 36—38 *Azonban egy merész fordulattal »fúzió«-t vezényelt, de sem a szomszédságban, sem átellenben nem hangzott helyeslés.* — Pongrácz hangoztatta, hogy személyes kívánsága a szabadelvű párt és a nemzeti párt összefogása. MK pontosan közvetítette a szónok szavainak lényegét, azonban a képviselőház reagálását nem. A KNapló tanúsága szerint Pongrácz szavait a baloldalon nagy tetszés fogadta: »(*Hosszantartó zajos tetszés és helyeslés a bal- és szélsőbalon. Felkiáltások: Ez az igaz beszéd! Halljuk! Halljuk!*)» (KNapló, i. h. 173. l.) Az MK festette reagálás valószínűleg a szabadelvű párt sorában volt tapasztalható.
- 106 : 9—13 Károlyi újabb közbeszólása és a Ház reagálása. — Ez a rész MK szatíraírói ötlete. A KNapló Pongrácz felszólalása után nem örököltette meg a MK említette közbeszólást, ez csak később hangzott el. (Ld. a karcolat 107 : 23—27 sorait és a hozzá fűzött jegyzetet.)

Lap Sor

106 : 36 *lucidus fej* — okos, értelmes

„ 37 *komprehenzív* — összefogó

107 : 8—9 *A figyelemmel hallgatott beszéd után kitört a hatalmas éljen-zaj jobbról.* — Ezt a fordulatot a KNapló is tanúsítja. (Ld. KNapló, i. h. 183. l.)

23—27 Károlyi ismételt közbeszólása és a Ház reagálása — Az ekkor elhangzott közbeszólást és a képviselőház reagálását a KNapló is feljegyezte: »Hát nem kapunk abból a római hírből semmit? (*Derűtség*) Hisz gr. Tisza Lajos már megérkezett. Hallom, hogy nagy pecsétes levelet hozott. (*Zaj.*) Ezt a kérdést tisztázni kell. (*Halljuk! Halljuk!*)« (KNapló, i. h. 183. l.)

EÖTVÖS

M *Pesti Hírlap. 1893. március 23., 15. évf., 82. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

Mikszáth a képviselőház márc. 16-i, 17-i, 18-i, 20-i és 21-i üléseiről nem írt tudósítást. Ezekben az üléseken befejeződött a vallás- és közoktatásügyi tárca általános vitája, majd megkezdődött a tárca részletes tárgyalása. (KNapló, 1892—97. X. köt. 191—328. l.)

A márc. 22-i ülésen — erről szól MK jelen karcolata — folytatódott a vallás- és közoktatásügyi tárca részletes tárgyalása. Az országos zene- és színművészeti akadémia tételénél *Okolicsányi László* javasolta, hogy a zeneakadémián a magyar zene oktatására nagyobb súlyt fektessenek. *Fenyvessy Ferenc* kételkedett abban, hogy a magyar zene oktatása kitesz egy egész évi tananyagot. A zeneakadémia elhelyezéséről szólva megemlítette, hogy a Nemzeti Színház épületét, ha az új palotába költözik, adják át a zeneakadémiának. *Thaly Kálmán* a magyar zene fejlődését, történetét, sajátosságait fejtegette. Fenyvessy állításával szemben a magyar zene tanításának szükségessége mellett foglalt állást. Ehhez a kérdéshez szólt *Eötvös Károly* is. Ecselte a magyar zene ápolásának fontosságát, ezzel kapcsolatban csipősen reflektált Fenyvessy kijelentéseire. Ezt követően *Csáky Albin* vallás- és közoktatásügyi miniszter válaszolt az elhangzott hozzászólásokra. Bejelentette, hogy már megtörténtek a szükséges lépések a magyar zene anyagának összegyűjtésére és a magyar zenetörténet megírására. Továbbá ígéretet tett arra, hogy e tárgy oktatására megfelelő tanárt fognak alkalmazni a zeneakadémián. A közművelődési célok tételénél *Thaly Kálmán* két régi magyar festőművészre — *Kupecky János* és *Mányoki Ádám* — hívta fel a miniszter figyelmét. Javasolta, hogy

jelentősebb alkotásaikat állítsák ki a millennium alkalmából rendezendő képzőművészeti tárlaton. *Fenyvessy Ferenc* a képzőművészeti oktatás fontosságáról szolt. Az egyházi célok tételénél *Bánó József* rámutatott arra, hogy az evangélikus egyházkerületek számára előirányzott összeg nagy részét az erdélyi száz püspökség kapja. *Szász Károly* rövid felszólalásában kérte az erdélyi református egyházkerület támogatásának növelését. *Thaly Kálmán* az állami támogatás aránytalanságának megszüntetését sürgette. Ezután *Eötvös Károly* emelkedett szólásra. Az egyházi célok tételét röviden érintette, majd rátért felszólalásának lényegére, az egyházpolitikai kérdésekre. Meggyőzően érvelt az anyakönyvek államosítása, a polgári házasság bevezetése és az izraelita vallás recepciója mellett. A katolikus autonómiáról szólva figyelmeztetett Deák Ferenc aggodalmaira, aki 1871-ben félretette a katolikus kongresszus munkálatait, mert félt egy katolikus-klerikális párt megalakulásától. A továbbiakban *Csáky Albin* miniszter reflektált Bánó József és Thaly Kálmán felszólalásaira. Végzetül *Hieronymfi Károly* belügyminiszter, valamint *Szilágyi Dezso* igazságügy-miniszter interpellációkra válaszolt. (KNapló, i. h. 329—364. l.)

MK jelen karcolatában az ülés leglényegesebb eseményével, Eötvös Károly parlamenti szereplésével foglalkozik. Eötvös egy kicsit megkéssve, a részletes vitában mondta el nagyszabású beszédét, amelyben határozottan állást foglalt a kormány egyházpolitikai programja mellett. A híres tiszzaeszlári védőügyvéd, a függetlenségi és 48-as párt kiváló tehetségű szónoka — Irányi halála után ekkor már vezére — MK korábbi írásainak egyik kedvelt alakja volt. Jelen írásában Mikszáth tovább színezi a róla rajzolt képet. Elismerően szol a pártvezér szónoki képességéről (108 : 19—22), kedélyes humoráról (109 : 18—19). A beszéd taglalásába nem fog, ezt azzal indokolja, hogy: »El kell olvasni egészen! (109 : 21—22), helyette a beszéd fogadtatásáról, a képviselőház reagálásáról tájékoztat (109 : 22—26). A dicsérő szavak mellett tréfásan csipkedi Eötvöst Deák-idézetei miatt. A karcolatot a pártvezér elégedettségének érzékeltetésével zárja.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 107 : 5—6 *csak Polónyi Géza hallgatott* — MK arra utal, hogy az ugyancsak függetlenségi párti képviselő, Polónyi Géza az egyházpolitikai reformok kérdésében ellenkező véleményen volt Eötvössel. A kormány egyházpolitikai programját bíráló beszédét az előző ülések egyikén, a vallás- és közoktatásügyi tárca általános vitájában mondta el. (Ld. KNapló, i. h. 146—157. l.)
- 108 : 6—7 *Perl* — Az utalás dr. Perl Somára, Eötvös Károly ügyvédi irodájának vezetőjére vonatkozik. MK korábbi írásai-

- ban is többször említette, általában Perlnek vagy Perl öcsémnek nevezte.
- 108 : 23 *Eötvös vérszemet kapván a zajos tetszés után*, — Eötvös első felszólalása a szélsőbaloldalon váltott ki helyeslést, élénk tetszést, sőt éljenzést is. (Ld. a KNapló bejegyzéseit i. h. 334—337. l.)
- 34 *megapprehendál* — az apprehendál latin eredetű szóból képezve a. m. megneheztel, megsértődik.
- „ 39 *notárius* — jegyzői hivatal, itt: a képviselőház jegyzősége.
- 109 : 26 — *mintha a Patti éneke volna*. — Az utalás Adelina Patti világhírű olasz énekesnőre vonatkozik. A primadonna 1867-ben szerepelt először Magyarországon, de később is többször fellépett.
- 27—28 *A nemzeti párt kényelmellenül jeszengett — kivált a Deák-féle idézet alatt*. — Eötvös a vegyes házasságból származó gyermek vallását szabályozó 1868. évi törvény végrehajtási záradékának elmaradásával kapcsolatban idézte Deákot: »De hát a törvény megtartásának mi legyen a kényszerítő indoka? Deák Ferenc ezt az indokot nem rejtette véka alá. Igaz, hogy tudtommal — ámbár nem néztem át a Ház Naplóit —, nem mondta meg itt a Ház előtt, de azért nem rejtette véka alá. Ő a végrehajtási záradék elmaradását ekként indokolta (*Halljuk! Halljuk! Olvassa*): „Oly dolgokban, melyek a vallás ügyét vagy a felekezetek érzékenységét illetik, nem célszerű a büntető rendezabályok alkalmazása. A papoknak törvény elé állítása nagyon könnyen vallási izgatásra vezet, amit kerülni kell. . . . és azt gondoltuk, hogy kényszerítő rendezabály helyett sokkal szebb és talán biztosabb is lesz a papságtól bizalommal elvárni, hogy az ő alkotmány iránti tiszteleténél fogva híven fog alkalmazkodni a törvényekhez. Ha ebben csalódnánk, mindig lesz idő, s akkor kézzelfogható indok is lesz kényszerítő intézkedésekről gondoskodni.” (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez a helyes!*)» (KNapló, i. h. 347. l.)
- 29—31 Eötvös és a Deák-adomák. — MK a korábbi években már utalt arra, hogy Eötvös számos Deák-adomát ismer. (Ld. *A kedélyes Deák* c. írását a Krk 75. köt. 44. l.)
- 35—36 *ha Kónyi Manó soká él, hogy még egy kötetre való Deák-mondásokat adhat ki*, — Kónyi Manó gyűjtötte össze Deák Ferenc beszédeit, amelyekből a karcolat megírásakor az első három kötet már napvilágot látott. A munka pontos címe: »Deák Ferenc beszédei. Összegyűjtötte Kónyi Manó. 1—6. köt. Bp. 1882—1898. Franklin.«
- 110 : 1—2 *Andrássy Tivadar beszéde egy igazán szép vázlat volt*, — Az említett képviselő az egyházpolitikai kérdésekről a márc. 9-i ülésen mondta el véleményét. (Ld. a márc. 10-i *A t. Házból-t* a jelen köt. 99. l.)
- 2—3 *Szilágyi egy détail fenséges megvilágítása*, — Szilágyi Dezső akaratán kívül, véletlenül mulasztotta el, hogy a kor-

mány egyházpolitikai programjáról az általános vitában fel-szólaljon. Így csupán a részletes vitában, Ugron Gábor hatá-rozati javaslatával kapcsolatban fejtette ki véleményét a kötelező polgári házasságról. (Ld. KNapló, 1892—97. X. köt. 232—240. l.)

- 110 : 15—17 *s akkor egyszerre rácsapta beszédjére a kupakot egy olyan mondattal, mely meghíúsította a kormánypart eljenseit, — Az utalás Eötvös alábbi kijelentésére vonatkozik: »Elvárom, t. képviselőház, a t. kultuszminister úrtól én is, elvárjuk mi is itt t. barátaimmal együtt azt is, hogy nemcsak ezen a téren, hanem az 1848-i alkotások egész terén egész államférfiúi te-hetségét, hatalmát, befolyását és egész hazafiságát fel fogja használni, hogy a mi programunk egyéb pontjait is magáévé tegye. (Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)» (KNapló, i. h. 357. l.)*

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1893. április 6., 15. évf. 94. sz. (2. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház márc. 23-i ülésén befejezte a vallás- és közokta-tásügyi tárca részletes vitáját, majd megkezdte az igazságügyi tárca költségvetésének tárgyalását. A márc. 24-i ülésen befejezte az igaz-ságügyi tárca általános és részletes vitáját. (KNapló, 1892—97. X. köt. 364—408. l.)

Az ápr. 5-i ülésen — erről szól a jelen karcolat — napirend előtt *Horváth Gyula* a megválaszolatlan interpellációk kérdését hozta szóba. *Wekerle Sándor* miniszterelnök válaszában kijelentette, hogy az előző kormányhoz intézett interpellációk csak abban az esetben igényelnek választ, ha az illető tárcának ugyanaz a miniszter a vezetője, aki ko-rábban volt. Ezzel a nézettel nem értett egyet *Ugron Gábor*, véleménye szerint minden interpellációra válaszolni kell. Ugron véleményét osz-totta *Madarász József*, *Horánszky Nándor* és *Beöthy Ákos*, míg *Pulszky Ágost* *Wekerle* miniszterelnök álláspontját támogatta. A napirend tár-gyalása előtt még *Olay Lajos* szólalt fel. Megállapította, hogy az ülésen nincs jelen a határozathozatalhoz előírt száz képviselő. Javaslátára megszámolták az ülés résztvevőit és mivel száz képviselő nem volt jelen, az ülést öt percre felfüggesztették. Az ülés újbóli megnyitása után ismét megszámolták a képviselőket — ekkor még kevesebb képviselő gyűlt össze, mint előzőleg —, majd az elnök elrendelte a névsorolvasást. A névsorolvasásra száztizenegy képviselő jelent meg,

s így a tanácskozást folytatni lehetett. *Olay Lajos* indítványozta, hogy a távollévő képviselők igazolják magukat. Ezután következett a napirend, a honvédelmi minisztérium tárcájának költségvetése. A költségvetést *Szerb György* előadó ismertette. *Tóth Ernő* elfogadta a költségvetést, ugyanakkor kifogásolta, hogy a Ludovika akadémián néhány tárgyat német nyelven oktatnak. Határozati javaslatban indítványozta, hogy a honvédelmi intézmény teljes egészében feleljen meg állami és nemzeti rendeltetésének. *Wittman János* kérte a minisztert, hogy aratás idején ne tartsanak hadgyakorlatokat. *Bolgár Ferenc* a katonai szakoktatás hiányát tette szóvá, valamint a *Tóth Ernő* által is kifogásolt német nyelvű oktatást említette meg. A nemzeti párt nevében politikai bizalmatlanságból a költségvetést nem fogadta el, helyette határozati javaslatot terjesztett elő. *Helffy Ignác* élesen támadta a honvédelmi minisztert a Ludovika akadémia németesítése miatt. Rámutatott az 1868: XLI. törvénycikk 18. szakaszára, mely kimondja, hogy a honvédség hivatalos nyelve a magyar. A költségvetést a honvédségre való tekintettel elfogadta, ugyanakkor *Tóth Ernő* határozati javaslatát támogatta. *Pongrácz Károly* kormánypárti képviselő a katonai akadémián folyó német nyelvű oktatás szűkességét hangoztatta. (KNapló, 1892—97. XI. köt. 3—22. 1.)

*

Az aznapi ülésről megjelentetett karcolatában MK a napirenden szereplő honvédelmi tárca érdemi tárgyalásáról nem írt, csupán jelezte az ülés főbb mozzanatait. Írásának középpontjába a lassan összegyűlő képviselőház létszámának és hangulatának leírását állította, melyet gúnyos csipkelődéssel, humoros szituációk — *Molnár Antal* és *Perczel Béni* folyosói egymásra találása — közbeiktatásával rajzolt meg, nem mulasztva el hozzáfűzni saját véleményét a képviselői kötelességetről. Az aznapi ülés szónokai közül *Olay Lajos* szereplését tűzte tollhegyre.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 110 : 11 csak sárga-fekete zászló nincs. — MK a korábbi évek parlamenti vitáira utal. A sárga-fekete színű zászló nem a Monarchia zászlaja volt, hanem Ausztriáé, a Monarchia zászlajának színe a vörös-fehér-vörös szín volt; a sárga-fekete zászló használata Ausztria államjogi túlsúlyát jelképezte. Ezért minden olyan alkalommal — pl. laktanyalátogatás stb. — amikor az osztrák zászló kitűzésével egyidejűleg a nemzeti színű zászló kitűzését elmulasztották, interpellációk történtek a parlamentben. (Ld. pl. a *Dummheit* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzeteket a Krk 76. köt. 166., 423. lapján.)
- 13—14 *Bolgár Ferenc, azt tartja, hogy csinos kis vita kerekedhetik belőle.* — MK *Bolgár Ferencet* már az előző parlamenti ciklusban is mint a mérsékelt ellenzék erős hadügyi emberét

- emlegette. (Ld. a jan. 28-i *A t. Házból* c. karcolatot a Krk 76. köt. 108. lapján.)
- 111 : 6 *De nagy napidíjakat akar.* — A képviselőház márc. elején tárgyalta a képviselők tiszteletdíjának emelésére vonatkozó törvényjavaslatot, melyet harmadszori felolvasásban a márc. 9-i ülésen szavazott meg.
- 21—23 Atzél Béla másnapi képviselőválasztása — A VI. bíráló bizottság Atzél Béla br. mandátumát, melyet 1892. nov. 3-án a Bodajkon tartott képviselőválasztáson nyert, megsemmisítette. A bíráló bizottság döntését a képviselőház márc. 20-i ülésén hozta nyilvánosságra. (KNapló, 1892—97. X. köt. 273—274. l.) Az új választást ápr. 6-ra tűzték ki.
- 23—24 *leülök a kedves Nácim mellé* — MK tréfás csipkelődése Atzél és Darányi Ignác kapcsolatán, melyre néhány héttel korábban írt karcolatában is utalt. (Ld. a *Még mindig tart a vita* c. írást és a hozzáfűzött jegyzetet a jelen köt. 88; 309. lapjain.)
- 24—25 *No, én már megint itt vagyok, de te már nem leszel itt jövőre.* — A megjegyzés valószínűleg arra vonatkozik, hogy Darányi mint a VI. bíráló bizottság elnöke, Atzél mandátumának megsemmisítésével népszerűtlenné vált.
- 112 : 10—11 *Hiszen már nincs itt, aki galybát csináljon, a jó Csanády Sándor.* — MK korábbi írásaiban többször csipkelődött azon, hogy Csanády főként az ülések kezdetekor nemegyszer arra kérte a Ház elnökét, hogy számoltassa meg, jelen van-e a szavazathozatalhoz szükséges száz képviselő.
- 16—17 *Az elnök taktikus húzódozással, hogy az idő teljék, kétszer is felszólalva, végre elrendelte a megszámlálást.* — MK pontosan érzékeltette a helyzetet. Az elnök a házszabályok 208. §-ára hivatkozva kijelentette, hogy a névsorolvasást csak a Ház határozatára lehet elrendelni. Nehezen fogadta el, hogy nincs jelen száz képviselő, kétszer is kijelentette: »Én ugyan, ha körülnézek, úgy látom, hogy vagyunk százan.» (KNapló, i. h. 7—8. l.)
- 24—27 A későn jövőkre tett csipkelődő megjegyzések. — A KNapló természetesen ezek a megjegyzéseket nem öröklötte meg.
- 27 *tigrisek* — A fúzió (1875) előtti Tisza Kálmán-féle ellenzék tagjait hívták így, mivel a Tigris szálló volt a tanyájuk; itt ellenzéki képviselőket jelent.
- 38 *szólo* — magánjáték; itt valószínűleg segítség nélküli parlamenti küzdelem, felszólalás.
- 113 : 5—6 *most már csak hetvennyolc képviselő találtatott.* — A KNapló a szünet után megjelent képviselők számát nem jegyezte fel. (Ld. KNapló, i. h. 8. l.)
- 17 *arkánium* — titkos szer, orvosság
- 24—114 : 1 katalógusolvasás — A KNapló a névsorolvasásról az alábbi rövid tájékoztatást adja: »MOLNÁR ANTAL

- jegyző *(olvassa a névsort)*. ELNÖK: A jegyző urak összeállítása alapján van szerencsém jelenteni, hogy az elnökön kívül 111 képviselő van jelen, és így lehet tanácskozni és határozni. (KNapló, i. h. 8. l.)
- 113 : 6—7 *minden percednek leszakítod virágát.* — MK egy Berzsenyi Dánieltől (1818) származó mondást travesztált: Minden órának leszakaszod virágát.
- 8—11 Olay indítványa — A fordulat nem MK satíráirói ötlete, írónk pontosan közvetítette Olay másodszeri felszólalását. Indítványa az volt, hogy a távollevő képviselők hiányzásukat igazolják az elnöknek, továbbá hozzátette: »Kérem a t. Házat, méltóztassék ezt határozatképpen kimondani, hogy legalább példa adassék arra, hogy a távollevő képviselők a választó polgárok előtt megbélyegeztessenek. *(Mozgás)*» (KNapló, i. h. 8. l.)
- 15 *ellentmondások zuhataga* — A KNApló tanúsága szerint a *megbélyegeztessenek* kifejezésért az elnök rendreutasította Olayt. (KNapló, i. h. 8. l.)
- 16 *Tamerlán* — ismertebb néven Timur Lenk a XIV. században élt mongol származású uralkodó és hódító.
- 17 [Olay] *szelíden visszavonta az utolsó kifejezést.* — Ezt a KNApló is megöröktette. (Ld. KNApló, i. h. 9. l.)
- 19 — *Mégis derék ember!* — A közbeszólásnak a KNAplóban nincs nyoma.
- 21 *fallácia* — hamis következtetés

A SZCÉNA

M *Pesti Hírlap. 1893. április 7., 15. évf. 95. sz. (5., 6. l.)* Rova-talon kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléséről

Az ápr. 6-i képviselőházi ülés elején *Mikó Árpád* ismertette a mentelmi bizottság jelentését Polónyi Géza ügyében. A továbbiakban a Ház folytatta a honvédelmi tárca költségvetésének előző nap megkezdett vitáját. Az első szónok, *Nagy István*, két határozati javaslatot nyújtott be. Indítványozta, hogy a honvédtisztek leányai számára leánynevelő intézetet alapítsanak, továbbá, hogy a magyar királyi honvédségnél a testületi és parancsnoki jelleggel bíró összes jelek és tárgyak kizárólag nemzetiszínűek legyenek. *Lits Gyula* elismeréssel szólt a honvédség fejlesztésében elért eredményekről, ugyanakkor bírálta azt a gyakorlatot, hogy a miniszter, megkerülve a törvényhozást,

rendeleti úton irányft. Ezután *Apponyi Albert* gr., a nemzeti párt vezére emelkedett szólásra. Felszólalásában a magyar katonai oktatás kérdésével foglalkozott, hosszan fejtegetve a tisztképzés nemzeti szellemű reformjának szükségességét. Ez alkalommal csupán kifejtette és megindokolta nézeteit, de indítványt nem kívánt benyújtani. A költéséget elfogadta. *Pulszky Ágost* reflektált Apponyi beszédére, bírálta a katonai oktatás reformjának gondolatát. Véleménye szerint egységes hadsereg csak akkor valósítható meg, ha minden közös hadseregbeli tanintézetben a katonai tárgyakat német nyelven oktatják, mert az a hadsereg igazgatási nyelve. Ezt követően az elnök a vitát bezárta, majd bemutatta Atzél Béla br. mandátumát. A továbbiakban interpellációkra adott miniszteri válaszok hangzottak el. *Wekerle Sándor* miniszterelnök Ugron Gábornak a gyulafehérvári ezred legénységével elkövetett embertelen bánásmód ügyében benyújtott interpellációjára azt felelte, hogy vizsgálatot tartottak, és az elmarasztalt ezredparancsnokot nyugdíjazták. *Fejérváry Géza* báró honvédelmi miniszter Horváth Ádám interpellációjára válaszolt. Az interpelláció azt a kérdést tartalmazta, igaz-e a hír, mely szerint Temesvárott néhány önkéntest azért, mert Kossuth-nótát énekelt, megbüntettek és a ki-nevezésnél mellőztek. Ezt a hírt a miniszter megoáfolta. *Horváth Ádám* kijelentette, hogy interpellációját a hírlapok közleményeire alapította, de időközben maga is információkat szerzett be, melynek alapján állítja, hogy a miniszter válasza nem felel meg a valósnak. A miniszteri választ sem az interpellációt benyújtó képviselő, sem az ellenzék nem fogadta el. Az ellenzék név szerinti szavazást kért, de ekkor már a képviselőház többsége a választ tudomásul vette. A Ház elnöke az ellenzék zajos tiltakozása közepette az ülést bezárta. (KNapló, 1892—97. XI. köt. 22—48. 1.)

*

MK e karcolatában részletesen tájékoztat az ülésteremben elhangzottakról, elismeréssel, de némi iróniával említve Apponyi újabb szónoki sikerét. Ismerteti Pulszky felszólalását, érzékelteti az Atzél megjelenése keltette szenzációt, aki frissen szerzett mandátumával az ellenzék óriási éljenzése közt elfoglalta helyét a szabadelvű párt sorai-ban. Nyomon követi az interpellációkra adott válaszokat, hűen tájékoztat a kiobbant képviselőházi viharról, éreztetve, hogy az elnök, mit sem törődve az ellenzék tiltakozásával, erélyesen érvényesítette a kormány és pártja akaratát.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

115 : 6 *comtesse* — grófnő, grófkisasszony

9—10 *a Habsburgok igazi színét* — ezüst sáv vörös mezőben. — A honvédségi zászlók és jelvények kérdéséről szólva Nagy István egy Bach-korszakbeli elemi iskolai tankönyvből idézte

- a Habsburgok családi címerét és színeit: »A családi címer ezüst kereszttrúd vörös mezőben; a birodalom színei arany és fekete, a családi színek ezüst és vörös« (KNapló, i. h. 25. l.)
- 115 : 17—19 Fejérváry szóváltása Horánszkyval és Kovács Alberttel — A Mikszáth által jelzett szóváltásnak a KNaplóban nincs nyoma. (KNapló, i. h. 34—38. l.)
- 23—24 — *Csak jöjjön egy nagy futás, majd hozzánk menekülnek. — De nem önhöz!* — Ugron és a honvédelmi miniszter szóváltását MK a jobb, frappánsabb fordulat kedvéért némi változtatással jegyezte fel. A KNapló szerint: »UGRON GÁBOR: Nagy futás után majd megint engednek! B. FEJÉRVÁRY GEZA honvédelmi miniszter: Ugronnak bizonyára nem! UGRON GÁBOR: Nem is nekem, hanem a nemzetnek!« (KNapló, i. h. 35. l.)
- 32 *Távolodók a piros széktől — mondják kaján örömmel.* — E fordulattal Mikszáth pontosan érzékeltette, hogy a nemzeti párt vezérének aznapi beszéde a kormánypárt és a nemzeti párt fúziójáról szőtt elképzeléseket háttérbe szorította. Beksis Gusztáv a PH másnapi számában »Nemzeti politika és liberalizmus« c. cikkében erről így ír: »Apponyi Albert gr. állítólag meg akarta értetni fenn és lenn, hogy az egyházpolitika és a belreformok kérdései nem elégségesek arra, amiképp a közjogi alapon álló pártok közt az ellentétek elsimuljanak; neki több kell. Bécestől nemzeti engedményeket követel; a magyar katonai akadémia azon minimum, amelyen alul nem alkuszik, s amely nélkül az aktív kormányzatban részt venni nem akar.« (PH, 1893. ápr. 7. 1. l.)
- 116 : 24—25 [Atzél] *viharos éljenzugás közt halad végig a termen* — Ez a fordulat a KNaplóban is megtalálható: »PULSZKY ÁGOST: ... (B. Atzél Béla belép a terembe. Hosszas zajos éljenzés és taps a bal- és szélsőbaloldalon.) Úgy látom, az igen t. ellenzék rendkívül örül a kormánypárt győzelmének. (Felkiáltások bal felől: *Hogyne! Zaj.*) MESZLÉNYI LAJOS: Adjon isten több ilyen kormánypártit! Gr. KÁROLYI GÁBOR: Próbáljon ön kimenni és bejönni, önt ugyan nem éljenzi senki! (Élénk derűtség.)« (KNapló, i. h. 39. l.)
- 27 *Pedig Darányihoz kellett volna ülnie.* — Tréfás utalás arra, hogy Atzél mandátumát Darányi Ignác mint a VI. bíráló bizottság elnöke semmisíttette meg. Ezt MK többször tollhegyre tűzte. (Ld. az ápr. 6-i *A t. Házból-t* és a hozzá fűzött jegyzeteket.)
- „ 33 *jüksz* — csíny, tréfa. MK többször használja a szót.
- „ 34 *koloriszerű* — sokszínű, színpompás
- 117 : 13—14 *a miniszter valótlanságot mond, mert a titkár rosszul informálta.* — A fordulat Horváth Ádám alábbi kijelentésén alapul: »T. Ház! Valamely dolgot lehet előadni úgy, amint az valójában megtörtént, és úgy, amint az nem történt meg, és ehhez az utóbbi módhoz folyamodtak, nem tudom kik, nem

- akarom feltenni, hogy a miniszter úr, akkor, mikor a miniszter urat így informálták.» (KNapló, i. h. 46. l.)
- 117 : 14—15 *Azért büntették őket meg, mert hazafias szónoklatokat tartottak.* — MK a szónok fejtegetésének lényegét közvetítette. Horváth Ádám a következőket mondta: »Másnap azonban raportra lettek citálva és elkezdték őket vallatni, különösen azért, hogy miféle politikai szónoklatokat tartottak, és különösen azt rótták ~~te~~hükre, hogy volt azon politikai szónoklatban oly kitétel, mely rettenetes nagy bűn, és előre is figyelmeztetem a t. miniszter urat, hogy valahogy el ne borzadjon a kitéltől, azt fogják rá az önkéntesekre, hogy azt mondták: Szabad magyar földön élünk. (*Derűtség a szélsőbalon.*) Ezért zaklatták őket . . . » (KNapló, i. h. 47. l.)
- 18 — *Igen, mondja meg!* — Károlyi közbeszólása így hangzott: »No, hát mi volt az illetlenség? (*Derűtség*)» (KNapló, i. h. 47. l.)
- 20—21 Fejérváry válasza — MK ötletesen úgy rajzolja meg a jelenetet, hogy a miniszter válaszát a közbeszóló Károlyihoz intézi. A KNapló tanúsága szerint Fejérváry kijelentése Horváth Ádámnak szólt: »Az illetlenség megbíráását nem Horváth Ádám képviselő úrra bízom, hanem a tisztikarra, amely maga megállapította, hogy az illetők illetlenül viselkedtek.» (KNapló, i. h. 47. l.)
- 24 — *Hogy mer így beszélni!* — A fordulat MK írói leleménye. A KNapló szerint Károlyi megismételte korábbi kérdését: »Mi volt az, tessék megmondani! (*Hosszan tartó nagy zaj és felkiáltások a bal- és szélsőbaloldalon. Mi volt az illetlenség! Megmegújuló zaj a bal- és szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobb felől: Rendre! Rendre! Elnök csenget. Hosszan tartó mozgás és zaj a baloldalon.*)» (KNapló, i. h. 48. l.)
- 27—28 — *Sajnálom, de én is még a közös hadsereg kardbojtyját viselem!* — MK híven tolmácsolta az elhangzottakat: »Megnyugtatózásra vagyok bátor kijelenteni, hogy ez idő szerint még azon sajnós helyzetben vagyok, hogy az osztrák portepéc-t viselem. (*Hosszan tartó mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.*)» (KNapló, i. h. 48. l.)
- 31 — *Terjessze elő az okmányokat!* — A Károlynak tulajdonított újabb mondást a KNapló nem jegyezte fel.
- 37—118 : 8 A miniszteri válasz elfogadásának megszavaztatása és az ülés berekesztése. — MK a valósághoz híven ábrázolta a szavazás kiváltotta zajos ellenzéki tiltakozást. (Ld. KNapló, i. h. 48. l.)
- 118 : 13—14 *»No, végre mégiscsak előbukkant a naszódi főispán!«* — Utalás arra, hogy az elnök, báró Bánffy Dezső, megyéiben erős kezű adminisztrációt megvalósító főispán. Bánffy Szolnok-Doboka és Beszterce-Naszód megyék főispánja volt.

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1893. április 8., 15. évf., 96. sz. (1., 2., 3. 1.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A képviselőház ápr. 7-i ülésén az előző napi képviselőházi ülés jegyzőkönyvének hitelesítéséről folyt a vita. *Horváth Adám* ismertette az ellenzék álláspontját. Elmondta, hogy a honvédelmi miniszter választ adott egy interpellációra, amit az ellenzék nem vett tudomásul. Annak ellenére, hogy az ellenzék a szavazásnál ellenpróbát kért, a Ház elnöke a szavazást befejezettnek tekintette, és így nem lehetett megállapítani a szavazatok arányát. *Bánffy Dezsd*, a képviselőház elnöke arra hivatkozott, hogy az ellenzék ellenpróba iránti kérését nem hallotta. *Bolgár Ferenc* határozottan állította, hogy az előző képviselőházi ülésen mindössze 92 képviselő volt jelen. *Kohonczy Gedeon* a házszabályok 172. §-ára hivatkozva védelmezte az elnök eljárását, és javasolta, hogy a képviselőház fogadja el az előző ülés jegyzőkönyvét. *Wekerle Sándor* miniszterelnök azzal érvelt, hogy a jegyzőkönyv nem egyéb, mint a tények regisztrálása, ezért hitelesítések nem kell felülvizsgálni, hogy a tények helyesek voltak-e vagy sem. *Helffy Ignác* véleménye szerint a miniszteri választ még egyszer meg kell szavaztatni. *Perczel Dezsd* azt állította, hogy a vitatott szavazásnál a kormánypártnak 8 szótöbbsége volt. *Polónyi Géza* elítélte az elnök eljárását, hangoztatta, hogy a szavazásnál nem volt a kormánypártnak többsége. Végezetül *Horváth Adám* indítványához csatlakozott. *Dániel Ernő* a gyorsírói jegyzetekre hivatkozva kijelentette, hogy az elnök nem sértette meg a házszabályokat. *Eötvös Károly* a miniszteri válasz újbóli megszavaztatása mellett foglalt állást. *Pulszky Ágost* a miniszterelnök indítványát támogatta, és kérte az ellenzékét, hogy járuljon hozzá a jegyzőkönyv hitelesítéséhez. *Zichy Jenő* gróf javasolta, hogy az előző nap jelen volt képviselők újra szavazzanak. *Horánszky Nándor* indítványozta, hogy a jegyzőkönyvet azzal a megjegyzéssel hitelesítsék, hogy a szóban forgó szavazás nem történt szabályosan. Ezt az indítványt támogatta *Horváth Gyula* is. *Károlyi Gábor* gróf a szavazás eredményét nem fogadta el, csatlakozott Horánszky Nándor indítványához. Ezt követően *Wekerle Sándor* miniszterelnök emelkedett szólásra. Cáfolta az ellenzéknek azt az állítását, hogy az ellenpróbakérés az elnöki határozat kimondása előtt hangzott el. Kijelentette továbbá, hogy a határozatképesség megállapítására vonatkozó megjegyzések is csak akkor hangzottak el, mikor már feloszlott a Ház. *Horváth Gyula* személyes kérdésben kért szót. A továbbiakban arról folyt a vita, hogy a jegyzőkönyv hitelesítésére hogyan történjen a szavazás. Ehhez a kérdéshez szólt *Ugron Gábor*, *Bánffy Dezsd*, *Apponyi Albert* és *Szilágyi Dezsd* igazságügy-miniszter. A szavazás során a

képviselőház többsége elfogadta a jegyzőkönyv hitelesítését. Ezt követően *Rohonczy Gedeon* szóba hozta Horváth Ádám előző napi képviselőházi kijelentését, melyet az általa viselt tiszti kardbojtra vonatkozóan tett. *Fejérváry Géza* honvédelmi miniszter javasolta, hogy előbb az érintett képviselőt hallgassák meg. Az ülés végén *Horváth Ádám* előző napi kijelentésének értelmét magyarázta. (KNapló, 1892—97. XI. köt. 49—72. 1.)

*

A két részből álló karcolatban Mikszáth részletesen tájékoztat a képviselőház aznapi üléséről, melynek legnagyobb részét a jegyzőkönyv hitelesítésének vitája töltötte ki. Az előző ülés után az ellenzék reagálása várható volt, a parlamenti bortány előre vetítette árnyékát. Amint a regesztában jeleztük, az ellenzék a jegyzőkönyv hitelesítése előtt élesen bírálta a Ház elnökének előző napi magatartását, aki a temesvári katonai ügyben tett interpellációra adott miniszteri válasz kérdésében ellenpróba nélkül mondta ki a határozatot. Az ellenzék szerint a többség kétséges volt. A karcolat *Pantocsek* c. részében MK humoros eszme-futtatással reagál arra a hírre, hogy Pantocsek megszámolta a szavazatokat és megállapította a többséget. (A hír egyébként a *Pester Lloyd*-ban jelent meg. Ld. lejjebb a tárgyi magyarázatokat.) *Az ülés lefolyása* c. részben MK az ülés iránti rendkívül nagy érdeklődésről, a Ház hangulatáról, a jegyzőkönyv hitelesítése kiobbantotta vitáról fest érzékletes képet. A kormány kellemetlen helyzetét tréfás ötlettel Tisza Kálmán távollétével magyarázza.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 118 : 1 *áloé* — afrikai növény, nálunk dísz- és gyógynövényként termesztik.
- 5—6 *még Tiszáról is addig mondogatta Kaas Ivor, hogy megbukik, hogy egyszer csak igazán megbukott.* — MK e fordulattal az ellenzék 1889. évi őszi és 1890. évi tavaszi Tiszellenes kampányára utalt, Kaas Ivor nevét a sajtótevékenységből kiemelve.
- 7—8 *Orlice professzor a kijövendő lutriszámokat is eltalálta valódi divinációval,* — utalás a korabeli nagy lutricsalásra, amelyet a német professzor valószínűségszámítási szisztémájával tett anyagilag sikeressé.
- 8 *divináció* — sugallat, sejtés
- 8—9 *az igaz, hogy Farkas Menyhért még jobban kitalálta divináció nélkül.* — Az utalás a korszak hírhedt lutricsalójára vonatkozik. Farkas Menyhért és társai bűnügyét a temesvári törvényszék vizsgálta; a védőügyvédek Eötvös Károly és Fáy Ignác voltak.
- 11 [Eötvös] *még csak holnap utazik Turinba.* — A folyosói hír alaptalan, valószínűleg MK tréfás ötlete. A KNapló tanú-

- sága szerint Eötvös a másnapi képviselőházi ülésen is jelen volt, sőt a következő napokban is aktívan részt vett a honvédelmi tárcsa vitájában. (Ld. KNApló, 1892—97. XI. köt. 90. l., valamint 119—126. l.)
- 119 : 2 *anticipálni* — sejtetni, jelezni egy később bekövetkező eseményt
- 2—3 *a mai vihart is előre jeleztem a Pesti Hírlapban* — MK előző, *A szcéna* c. karcolatának zárósoraira utal. (Az említett írást ld. a jelen kötet 115. lapján.)
- 11—12 *Még Schvarcz Gyula is Pantocsekre hivatkozott, nem Bluntschlira.* — MK korábbi karcolataiban többször említette, hogy Schvarcz Gyula a svájci származású állam- és nemzetközi jogász, politikai író Bluntschli nézeteit vallja. Ismeretes volt, hogy Schvarcz Gyula 1871 végén Bluntschli nézeteihez való ragaszkodása miatt lépett ki a függetlenségi pártból.
- 17 *ungorkodott* — tájjszó a. m. agyarkodott. MK írásaiban többször is előfordul. (Ld. Rubinyi Mózes: Mikszáth Kálmán stílusa és nyelve. Bp. 1910. 236. lapon.)
- 15—22 *Pantocsek megszámlálta a képviselőket* — A Pester Lloyd aznapi száma adta híriül, hogy Pantocsek összeszámlálta az ülésen jelenlevőket és megállapította, hogy a kormánypárt többsége tizen négy volt. Az ellenzék részéről Károlyi Gábor gróf cáfolta a hír hitelességét, arra hivatkozott, hogy Pantocsek nem volt jelen a szavazáson, már tizenkét órakor elment a földművelésügyi minisztériumba. (Ld. KNApló, i. h. 63. l.)
- 27 *Pantocsek egész nap otthon maradt.* — Pantocsek valószínűleg csak az ülés elején nem volt jelen, a KNApló tanúsága szerint a név szerinti szavazáson már részt vett. (KNApló, i. h. 67. l.)
- 120 : 13 — *Vezessék be a vádlottat!* — A közbeszólást a KNApló nem jegyezte fel.
- 15—16 *ugyanazek a hangok éljenezni fogják Fejérváryt.* — Ld. lejjebb a karcolat 124 : 5—12 sorait.
- 21 *protokollum* — jegyzőkönyv
- 24—26 *A jegyzőkönyv felolvasása után elhangzott közbeszólások* — A MK által jelzett közbeszólásokat a KNApló nem örököltette meg.
- 27 *Pantocsek itt se volt!* — *fortyant fel Károlyi Gábor.* — MK pontosan közvetítette Károlyi közbeszólását: »Nem lehet azt [jegyzőkönyv] hitelesíteni, hiszen Pantocsek nem volt itt, 12^h-kor elment! (Nagy derűtség.) Tessék, hívják be a koronatanúkat! Nem volt itt! (Nagy zaj és derűtség. Halljuk! Halljuk!)» (KNApló, i. h. 49. l.)
- 34—35 *Oh, istenben üdvözült Csanády Sándor, aki évtizedekig egyedül hallgattad a jegyzőkönyveket.* — MK a korábbi évek karcolattermésében többször élcelődött Csanádynak azon a

- szokásán, hogy figyelmesen végighallgatja a jegyzőkönyv felolvasását, és precíz éberséggel figyeli, vajon a Ház határozatképes-e vagy sem.
- 4 — *Meg a sapkát — szólt közbe valami selyma.* — A közbeszólást a KNapló is feljegyezte. (Ld. KNapló, i. h. 50. l.)
- 121 8 — *Hiszen az nem lehetséges!* — Az elhangzott közbeszólást MK szó szerint tolmácsolta. (Ld. KNapló, i. h. 50. l.)
- 13 — *Nem lehet!* — *zajlott fel az ellenzék.* — A fordulat a KNaplóban is megtalálható. (KNapló, i. h. 51. l.)
- 15—16 *mondván, hogy [az elnök] néha a halkabb hangokat is meghallja.* — MK a szónok alábbi kijelentését közvetítette: »Az a különös, t. Ház, hogy az elnök úr, aki azt nem hallotta, midőn azt mondtuk, hogy a többség ezen az oldalon van, aki nem hallotta, midőn azt mondtuk, hogy a Ház nem határozatképes — pedig, mint mondtottam, több képviselőtársam konstatálta, hogy körülbelül csak kilencvenen voltunk jelen —, midőn az erőszakoskodásról beszéltem, pedig azt kevésbé hangosan mondtottam, azt a t. elnök úr meghallotta. (Élénk derűtség és helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon. Zaj jobb felől.)« (KNapló, i. h. 51. l.)
- 18—19 *ha az elnök azt mondja: »nem hallotta«, föltétlenül el kell hinní, szent akkor, hogy nem hallotta.* — MK hűen tolmácsolta a szónok fejtegetésének lényegét. (Ld. KNapló, i. h. 51. l.)
- 20 — *Siket embert nem kell alkalmazni* — A megjegyzés szó szerint így hangzott el. (Ld. KNapló, i. h. 52. l.)
- 28 — *Látod fiam, hát akkor miért beszélés?* — MK pontosan közvetítette Károlyi frappáns közbeszólását, melyet a KNapló is megörökített. (Ld. KNapló, i. h. 52. l.)
- 35 — *Mit akar? Mit avatkozik abba?* — A fordulat valószínűleg elhangzott, de a KNaplóban nincs nyoma.
- 37 — *Önnek nincs joga engem leckéztetni.* — A leckéztetni kifejezés Mikszáthtól származik. Horváth Ádám szavai így hangzottak: »Önnek nincsen joga ezt itt felhozni!« (KNapló, i. h. 52. l.)
- 38 — *Most a jegyzőkönyv hitelesítéséről beszélünk — szólt Ugron Gábor* — MK részletesebben tájékoztat, mint a KNapló, amely szintén feljegyezte a közbeszólást, de a közbeszóló nevét nem említette meg. (Ld. KNapló, i. h. 52. l.)
- 122 : 4—6 *Wekerle javaslata* — MK pontosan ismertette a miniszterelnök javaslatát. (Ld. KNapló, i. h. 53. l.)
- 7—8 — *Milyen formában? Melyik az a forma?* — *riadt fel az ellenzék.* — A MK által jelzett fordulat a KNaplóban is megtalálható. (KNapló, i. h. 53. l.)
- 9—10 — *Hja, azt az indítványozó találja ki — felette a miniszter pompás humorával.* — MK a miniszterelnök alábbi kijelentését pécezta ki: »A forma különböző lehet, de azt annak kell megtalálni, aki az indítványt megteszi. (Élénk derűtség jobbról. Zaj a szélsőbalon.)« (KNapló, i. h. 53. l.)

- 121 : 12—13 *szólt Helfy egy Bánffy ellen irányított allúzióval a fagyott fülek ideges ezredesére* — Helfy az alábbiakat mondta: »Tegnap volt alkalmunk hallani a kormányelnök úr szájából, hogy milyen baj az, amikor egy zredes idegbajos. Hát ez nagy baj; hallottuk, hogy mi következett belőle. Egy képviselőház elnöke sokkal több egy ezredesnél . . .« (KNapló, i. h. 54. l.)
- 16—17 [Polónyi] *Három kormánypárti képviselőt látott, úgymond, ülni a tegnapi felállásnál.* — Polónyi az előtte szóló Perczel Dezső képviselőhöz intézte szavait, aki határozottan állította, hogy a szavazásnál megvolt a többség: »Mert meggyőződhetett tegnap is a képviselő úr (Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!), hogy azon képviselő urak között, akiket bizonyára a szabadelvű párt táborába számít — amit én magam láttam —, három ülye maradt. (Mozgás és ellenmondások jobb felől. Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)« (KNapló, i. h. 56. l.)
- 17—18 (Ezen három képviselő ütközben Olayig tizenegyre szaporodott.) — A KNapló szerint Olay mindössze az alábbi kijelentést tette: »En megmondom a neveket is! Láttam, hogy ülye maradtak! (Felkiáltások jobb felől: Kik azok?)« (KNapló, i. h. 56. l.)
- 29—30 *Ha Issekutzról megkísérelték határozni, hogy tegnap beszéljen.* — Ld. erről a febr. 12-i *A vita vége* c. írást és a hozzá fűzött jegyzetet a jelen kötet 77; 301. lapján.
- 37 [Bánffy] *Átadta helyét Andrássy Tivadarnak* — A KNapló is feljegyezte, hogy az ülésen br. Bánffy Dezső és Andrássy Tivadar elnökölt. (Ld. KNapló, i. h. 49. l.)
- 123 : 6—7 *Bezzeg jó, ha itthon van az öreg Tisza. De hogy is tud elmenni ilyenkor!* — A PH tudósítása szerint Tisza Kálmán ápr. 7-én rövid időre Nagyváradra utazott. (Ld. PH. 1893. ápr. 8. Napi hírek 8. l.)
- 35 — *Eláll! Eláll! Nem önre tartozik.* — MK ezzel a fordulattal a Rohonczy beszéde kiváltotta ellenzéki reagálást kívánta érzékeltetni. (Ld. erről a KNapló i. h. 70—71. lapját.)
- 37 *dehonesztáló* — becsületében sértő
- 37—39 *Horváthnak előbb le kellett volna mondania a tiszti rangról s csak azután nyilatkozni így.* — MK a valósághoz híven közvetítette a szónok fejtegetésének lényegét. (Ld. KNapló, i. h. 70—71. l.)
- 124 : 3 — *Előbb engem engedjen szólni!* — A MK által jelzett közbeszólásnak a KNaplóban nincs nyoma.
- 6—8 *Fejérváry véleménye az esetről* — E részben is MK a krónikafő pontosságával öröktette meg a felszólaló miniszter szavainak lényegét. (Ld. KNapló, i. h. 71. l.)
- 9 — *Úgy van! Ez a helyes!* — Az elhangzott közbeszólásokat MK szó szerint beemelte karcolatába. (Ld. KNapló, i. h. 71. l.)

Lap Sor

- 124 : 26 — 28 *Horváth Ádám úgy tett a tegnapi kifejezéssel, mint mikor az ember egy csúf vimerliből az arcán kinyomkodja a mérges nedvet . . .* — MK megjegyzése találó, a szónok igyekezett megfelelő magyarázatot adni előző napi kijelentésére: . . . igaz, úgy fejeztem ki, hogy sajnos még most is az osztrák porte-épée-t viselem. De megmondom, hogy ezalatt mit értettem. (*Halljuk! Halljuk!*) Nagyon jól tudja mindenki, hogy én a függetlenségi és 48-as pártnak vagyok tagja (*Éljenezés a szélsőbaloldalon*), mely az önálló magyar hadseregért küzd, és én azt hiszem, hogy joggal mondhatom azt, hogy bizony szívesebben viselném az önálló magyar hadsereg porte-épée-jét. (*Helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.*) Különben is kikérem magamnak, hogy valaki engem azzal gyanúsítson, hogy sérteni akarok egy olyan porte-épée-t, melyet egy évtizeden át magam is viseltem, mert ezzel magamat tenném becstelenné. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) (K-Napló, i. h. 71. l.)
- 124 : 27 *vimerli* — pattanás; a német wimmer szó magyarított formája

MIKOR UNALMAS ÜLÉS VAN

M *Pesti Hírlap. 1893. április 19., 15. évf. 107. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház ápr. 8-i, 10-i, 11-i, 12-i, 13-i, 14-i, 15-i és 17-i ülésein folytatta a honvédelmi tárca költségvetésének általános, majd részletes tárgyalását és megkezdte a pénzügyi tárca költségvetési vitáját. (K-Napló, 1892—97. XI. köt. 72—295. l.)

A képviselőház ápr. 18-án — erről az ülésről szól MK jelen karcolata — zárt ülésen kezdte meg tanácskozását. A képviselők Szabó Imre és Tisza Kálmán indítványára elhatározták, hogy Veszprém város tűzkárosultjainak segélyezésére képviselői illetményükből tizenkét forintot adományoznak. Ezt követően az ápr. 4-i ülésről távolmaradt képviselők illetménylevonásáról folyt a vita. Olay Lajos bírálta az elnök eljárását, aki a képviselőház megkérdezése nélkül levonta az igazolatlanul távolmaradtak napidíjait. Madarász József ellenkező véleményen volt. Szerinte a házszabályok az elnök kötelességévé teszik a levonás elrendelését. Horánszky Nándor javasolta, hogy a képviselőház ezúttal tekintsen el a levonástól. Tisza Kálmán az elnök eljárásával értett egyet. Péchy Tamás arra való hivatkozással,

hogy a névsorolvasást a szünet utáni első ülésen tartották, nem találta méltányosnak az illetménylevonást. Ilyen értelemben nyilatkozott *Éötvös Károly*, *Ugron Gábor* és *Helyfi Ignác* is. *Wekerle Sándor* miniszterelnök véleménye szerint az elnök a házszabályok 210. §-a értelmében helyesen járt el, mindamellett arra kérte az elnököt, hogy ez alkalommal mellőzze a házszabályok alkalmazását. *Bánffy Dező* elnök eltekintett a napidíj levonásától. Ezzel a zárt ülés befejeződött, és megkezdődött a nyilvános tanácskozás, melynek napirendjén a pénzügyi tárca költségvetésének részletes tárgyalása szerepelt. Elsőként a sójövődék tételét tárgyalták. *Bornemissa Lajos* a só árának mérsékelte leszállítását és az ország valamennyi vidékére kiterjedő egyöntetű szabályozását kérte. *Kovács József* a marhatenyésztés hanyatlásának okát a legelő és só hiányával magyarázta. *Ugron Gábor* szintén a só árának leszállítása mellett érvelt. *Wekerle Sándor* miniszterelnök kifejtette, hogy miért ellenzi a marhasó árának leszállítását. *Ugron Gábor* nem értett egyet azzal, hogy Ausztriában nagy mennyiségű marhasót féláron bocsátottak forgalomba. *Horánszky Nándor* alkotmányos szempontból kifogásolta, hogy a só árára vonatkozóan másképpen intézkedtek Ausztriában, mint Magyarországon. A só árának leszállítását sürgette *Kolosváry Kiss István* és *Ugron Zoltán* is. Az állami birtokok kezelése tételénél *Pap Géza* az államjavak értékesítésének módjáról fejtette ki nézeteit. Az állami hidak tételénél *Holló Lajos*, az átmeneti kiadások tételénél az italmérési engedély kiadásáról *Várady Károly*, a Rába-szabályozásról *Reitter János*, a petróleum-mélyfúrásokról *Hoüsy Pál* szolt. Ezt követően még néhány tételt vita nélkül elfogadtak, és ezzel a pénzügyminiszteri tárca költségvetésének tárgyalása befejeződött. (KNapló, i. h. 295—315. l.)

*

MK jelen parlamenti karcolatában az aznapi eseménytelen, lapos képviselőházi ülésről rajzol színes, eleven képet. Az ülés mozzanatait éppen csak jelzésszerűen említi, a szónokok közül tréfásan csipkedi *Olay Lajos* és az előző ülések egyikén szereplő *Molnár Józsiás* ellenzékieskedő magatartását. Hangulati elemekkel érzékelteti a képviselők folyosói viselkedését, kedélyes tréfálkozással említi és színezi ki *Szapáry Vadnainak* tett korábbi ígéretét, érzékletesen festi le a közönyös, unatkozó tanácsstermet, a kedvetlen hangulatot. Végezetül elismeréssel rajzolja meg az unalmas ülést is érdeklődve hallgató volt miniszterelnök, *Tisza Kálmán* jelenlétét, aki még az egyre rosszabb parlamentet is szereti, mint az apa a veszni indult fiát.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

126 : 3—4 bevezetésül zárt ülést is tartottak, éppen a sűrűn támadó tüzek enyhítésére. — Áprilisban az ország különböző vidékein tüzesetek pusztítottak: Veszprém, Hajmáskér, Jutas,

- Zomba, Bölske, Kalocsa, Jászladány, Temesvár, Magyarbél, Vasberzence és Csajágh. A legragikusabb az ápr. 13-i és 14-i veszprémi tűzvész volt, melyben 140 ház égett le, a kár megközelítette az egymillió forintot. A tűzvésznek több halálos áldozata és sebesültje volt. (Ld. PH. 1893. ápr. 15. 7—8. l.; ápr. 16. 8. l. és ápr. 18. 8. l.)
- 126 : 7—9 *Olay Lajos, aki a múltkori névsorolvasás alatt azt követelte, hogy a távollevők megbélyegeztessenek*, — Olay indítványa az ápr. 5-i ülésen hangzott el. Ld. erről az ápr. 6-i *A t. Házból*-t és a hozzá fűzött jegyzeteket a jelen köt. 110. lapján.
- 15—17 *Molnár Józsiás, aki azzal kezdte a beszédét: »Tisztelt Ház! Több százados tapasztalataim!«* — A fordulat MK tréfás ötlete. A KNapló szerint Molnár Józsiás egyik előző ülésen elmondott beszédét »a mindennapi élet tapasztalatai«-ra való hivatkozással kezdte. (Ld. KNapló, 1892—97. XI. köt. 226. l.)
- 18 *»Nem tudtam, hogy ön olyan régi ember«*, — MK előző tréfás ötletének folytatása.
- 23—24 *a Zách Felicián-féle botránynál* — Zách Felicián 1330-ban a királyi család ellen merényletet követett el. Megtörtéskül a király, Károly Róbert a merénylőt és egész rokonságát kivégeztette.
- 32 *avenam non* — zabot nem. Utalás az 1741. szept. 11-i pozsonyi országgyűlésre.
- 127 : 12—129 : 8 Vadnai Miskolc javulását várja — MK egy kiszivárgott folyosói hírt színezett ki. Vadnai Károly író, a Fővárosi Lapok szerkesztője 1884 óta volt Miskolc déli kerületének szabadelvű párti képviselője. A Budapesti Közlöny szerkesztője, Salamon Ferenc halála után (1892. okt. 10.) Vadnai valószínűleg ígéretet kapott arra, hogy megkapja a lap szerkesztését, ennek elfogadását feltehetőleg ahhoz a feltételhez kötötte, hogy akkor lemond mandátumáról. A kiszivárgott hír igaznak bizonyult: Vadnai 1893 júliusában megkapta a Budapesti Közlöny szerkesztését, egyúttal lemondott képviselői mandátumáról. A Fővárosi Lapok szerkesztésétől már korábban megvált.
- 14 *Budapesti Közlöny* — Hivatalos napilap; 1867. márc. 15-én indult.
- 128 : 10 *medium* — közép; itt: a képviselőház tárgyalótermének közepe.
- 129 : 15—16 *Ó [Tisza Kálmán] még most is úgy van vele, mint Mezei Mór az első napon . . .* — MK egyik korábbi karcolatában utalt arra, hogy a képviselőházba nemrég bekerült Mezei Mór nagy figyelemmel kísérte az ülés lefolyását: *ingatta a fejét*. (Ld. a jan. 12-i *A mai ülés* c. karcolatot a jelen köt. 55. lapján.)

M *Pesti Hírlap. 1893. április 23., 15. évf. 111. sz. (4. l.)* Rovaton kívül.
Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház ápr. 19-én és 20-án a pénzügyi bizottság, a közlekedésügyi bizottság, a zárszámadási bizottság, valamint a számvizsgáló bizottság jelentéseit tárgyalta. (KNapló, 1892—97. XI. köt. 316—342. l.)

A képviselőház ápr. 22-i ülésén a Koreával, Romániával, Svéd- és Norvégországgal kötött kereskedelmi szerződésekről szóló törvényjavaslatokat harmadszori felolvasásban elfogadta. Ezt követően gróf *Károlyi Gábor* szólalt fel, aki az 1890. máj. 31-i országgyűlési napló igazítása tárgyában benyújtott indítványát indokolta. Annak a véleményének adott hangot, hogy az akkori Napló nem tükrözte híven vissza az ülés eseményeit. A honossági törvényre vonatkozó szavazás eredménye az igennel és nemmel szavazó képviselők neveinek feltüntetése nélkül került be a KNaplóba. *Szilágyi Dező* miniszter egyetértett azzal, hogy a hiányt pótolni kell. Javasolta, hogy az indítványt jelentéstétel végett adják ki a naplóbíráló bizottságnak, s napirendre tűzéséről csak a bizottság jelentésének beterjesztése alkalmával határozzanak. Javaslatát *Károlyi Gábor* elfogadta. Ezután *Urányi Imre* kért szót. A képviselőknek az üléseken való pontos megjelenése tárgyában benyújtott indítványát visszavonta és kérte, hogy azt egy későbbi időpontban terjeszthesse elő. A továbbiakban interpellációkra került sor. *Visontai Soma* a belügyminiszter távolléte miatt interpellációjának elhalasztását kérte. *Thaly Kálmán* a közjogellenes jelvények terjesztése tárgyában nyújtott be interpellációt. *Ugron Gábor* a kolozsvári kereskedelmi akadémia növendékeinek egyéves önkéntességre való jogosultságának elismerése érdekében interpellált a honvédelmi miniszterhez. (KNapló, i. h. 342—347. l.)

*

MK aznapi karcolatában a képviselőház igen rövid, érdektelen üléséről számol be a PH olvasóinak. Megemlíti a képviselőket foglalkoztató eseményeket, a folyosó beszéd témáját, majd az ülés főbb mozzanatairól tájékoztat. Szatíráiról ötlettel *Urányi* indítványának visszavonását úgy állítja be, mintha azt a Ház zajos ellenállása váltotta volna ki. *Visontai* interpellációjáról szólva egy *Szitányi Bernát*-hoz fűződő adomát mesél el.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 129 : 1 *A miniszterek Bécsben vannak* — Wekerle Sándor miniszterelnök, Hieronymi Károly belügyminiszter, Fejérváry Géza honvédelmi miniszter Bécsben közös miniszteri értekezleten vettek részt.
- 3—4 *Hiszzen fölemelte a saját fizetését.* — Ld. erről az ápr. 6-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetet a jelen köt. 335. lapján.
- 7—8 *Némelyek a Bokross-Klebersberg-ügy eligazításában dolgoznak,* — Bokross Elek képviselő, amikor még ügyvédi gyakorlatot folytatott, egy nagyobb perben képviselte Montbach Sándornét, akinek a per befejeztével elszámolt. Utólag Montbachné sikkasztással vádolta Bokross, és Klebersberg Zdenkó gróf közbenjárásával feljelentette. A kolozsvári törvényszék Bokross javára döntött, a vádat alaptalannak találta. Ezt követően Bokross Elek bűnvádi feljelentést tett Klebersberg Zdenkó és Montbach Sándorné ellen. Emellett párba j útján is elégtételt kívánt venni. (Az ügyről ld. részletebben PH. 1893. ápr. 18. 8. l.)
- 9—10 *Őszii hadjáratot — a bankigazgató képviselők ellen.* — Az utalás valószínűleg a kormány valutarendezési műveleteire vonatkozik. Wekerle azt akarta elérni, hogy a bankok a kamatlábakat ne emeljék, ezért jelentékeny pénztári készleteket bocsátott a piac rendelkezésére. (Pénzügyi expozéját 1893. szept. 27-én tartotta.)
- 13 *A tanítói minimum foglalkoztatja az embereket.* — Utalás a községi, valamint a hitfelekezetek által fenntartott elemi iskolai tanítók fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslat előkészületeire.
- 15—16 *Egy négyszáz forintos sóhaj.* — A képviselők soraiban többen lehetségesnek tartották, hogy a képviselőház évi 400 Ft-ban állapítsa meg a tanítói fizetés alsó határát, amit azonban nem sikerült elérni. Már a törvényjavaslat is évi 300 forintos minimumról szólt, és végül hosszas vita után a képviselőház többsége a máj. 3-i országgyűlésen a törvényjavaslatot változtatás nélkül elfogadta.
- 130 : 7 *Jól járt szegény P. Szathmáry Károly, hogy meghalt.* — P. Szathmáry Károly 1878—1891-ig szerkesztette a Képviselőházi Naplót, így az ő mulasztása volt, hogy az említett 1890. máj. 31-i országgyűlésen a Kossuth honossági ügyében történt szavazás eredménye a nevek feltüntetésével kimaradt a Naplóból. Egyébként a névsort a gyorsírói tudósításokban közölték, és ennek alapján a hírlapokban is megjelent.
- 8 *attak* — roham, támadás
- 13—14 *Zúgó velállt kiállítások fogadták [Urányit] . . . mire az megriadva visszavonta indítványát.* — Bár a KNaplóban megtalálható a MK által jelzett közbekiállítás, mégis úgy tűnik,

Mikszáth eltúlozta annak jelentőségét, tréfás ötlettel úgy rajzolta meg a jelenetet, mintha a szónok a képviselők tiltakozására riadt volna meg. A KNapló szerint: »URÁNYI IMRE: T. Ház! Miután indítványom a házszabályok több szakaszának módosításával (*Halljuk! Halljuk!*) függ össze, s miután az idő rövidsége miatt erre most kilátás nincsen, azért a jelen esetben visszavonom indítványomat (*Helyeslés a szélsőbaloldalon*), és kérem a t. Házat, engedtessek meg nekem, hogy akkor, midőn a házszabályok revíziója napirendre kerül, tehessem meg indítványomat. (*Általános helyeslés.*)« (KNapló, i. h. 344. l.)

- 130 : 17 *a feloszlatott nyomdászegylet* — Hieronymi Károly belügyminiszter ápr. 20-án kelt rendeletében a magyarországi nyomdászok és betűöntők egyletét feloszlatta. Az indok: »A munkásokat állandóan sztrájkra izgatja, a külföldi munkásmozgalmakat segíve, tagjai között állandóan munkásmozgalmakat szít, erre pénzalapot gyűjt, a törvénytelen eljárásnak ellenszegülő józan munkásokat pellengérré állítja, a sztrájkolókat alapszabály-ellenesen segíve, de sőt állandóan alapszabály-ellenesen működik . . .« (PH. 1893. ápr. 20. 7. l.)
- 18—19 *mely egyletnek Egyesü az elnöke* — Az utalás Egyesü Gézára — országgyűlési gyorsíró, újságíró — vonatkozik, aki 1892-től a magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egyletének volt igazgatója.
- 21—26 *A Szitányi-anekdota.* — MK korábban már felelevenítette ezt a Bach-korszakból származó történetet. (Krk 77. köt. 146. l.)

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1893. április 28., 15. évf. 116. sz. (2., 3. l.)* Rovatón kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház ápr. 24-én és ápr. 25-én az 1893. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslatot tárgyalta. (KNapló, 1892—97. XI. köt. 348—394. l.)

Az ápr. 26-i képviselőházi ülés elején gr. *Csáky Albin* vallás- és közoktatásügyi miniszter betérjesztette az izraelita vallás recepciójára, s *Hieronymi Károly* belügyminiszter az állami anyakönyvekre vonatkozó törvényjavaslatokat. A törvényjavaslatok a közoktatás és igazságügyi, illetőleg a közigazgatási és igazságügyi bizottságokhoz kerültek előzetes tárgyalásra. Ezt követően megkezdték a tanítók fizetését

szabályozó törvényjavaslat tárgyalását. (KNapló, 1892—97. XII. köt. 3—30. l.)

A képviselőház ápr. 27-i ülésén — erről szól a jelen karcolat — folytatódott a tanítók fizetéséről szóló törvényjavaslat általános tárgyalása. *Kovács Albert* felszólalásában hangoztatta, hogy Magyarországon a nemzetiségi és felekezeti viszonyok miatt legcélszerűbbnek az állami oktatást tartja. A törvényjavaslatot általánosságban elfogadta, de jelezte, hogy a részletes tárgyaláskor módosítást fog beterjeszteni a tanítói fizetés évi 400 Ft-ban való megállapítására. *Hock János* a tanítók nehéz anyagi helyzetét esetelte. Nem értett egyet a miniszter által javasolt évi 300 Ft-os fizetési minimummal, ezzel kapcsolatban kijelentette, hogy a részletes tárgyaláskor támogatni fogja *Kovács Albert* módosítását. *Bartók Lajos* egyrészt arról szólt, hogy a tanítók fizetési minimuma igen csekély, másrészt rámutatott arra, hogy a közoktatásügyi tárca számára nagyobb költségvetés-összeget kellene biztosítani. A törvényjavaslatot elfogadta, de egyúttal ő is támogatta a *Kovács Albert* által kilátásba helyezett módosítást. *Babó Emil* a közművelődési viszonyokról szólva kijelentette, hogy szükség lenne a népoktatás reformálására és a tanítói fizetések felemelésére. Példákkal illusztrálta, hogy egyes vidékeken milyen alacsony a tanítók fizetése, ill. természetbeni juttatása. (KNapló, i. h. 31—55. l.)

*

MK jelen karcolatában elsősorban a napi hírekről, többek között a király Magyarországra jövetelével kapcsolatban kiszivárogtatott hírről és egyéb, a közvélemény érdeklődésére számot tartható apróbb eseményekről számol be olvasóinak. Az aznapi ülésről szólva ismerteti az elhangzott felszólalásokat — kivéve az ülés utolsó szónokának, *Babó Emil*nek a felszólalását —, tájékoztat a tanácssterem gyér látogatottságáról, keserű gúnnyal érzékeltetve a téma iránti érdektelenséget.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 131 : 4—5 [A miniszterek] *Hazahozták a két javaslatot, amit nagy eljenzéssel fogadott a párt.* — Utalás az előző képviselőházi ülésen beterjesztett két törvényjavaslatra. (Ld. előbb az ápr. 26-i ülésről írt rövid összefoglalót.)
- 7—8 *A gr. Károlyi István híres felhívja még mindig nem oszlatak el.* — MK utalása a képviselőnek egyik borulató politikai megjegyzésére, és az abból fakadó vélekedésére vonatkozhatott.
- 21—22 *Például a Pesti Hírlap is. Azt írja, hogy jöjjön haza a király.* — Az utalás a PH *A korona* c. ápr. 27-i vezércikkének alábbi kijelentésére vonatkozik: »Óhajtanánk, hogy a magyar társadalom, az egész nemzet venné át a király haza-

Lap Sor

- hívásának nagyobb mérvű akcióját. (PH. 1893. ápr. 27. 1—2. l.)
- 131 : 22—23 *pedig hiszen mindenki tudja már, hogy május 3-án megérkezik.* — A hír igaznak bizonyult. A karcolat megjelenésével egyidejűleg a PH Napi Hírek rovata már egyértelműen tájékoztat a király várható budapesti tartózkodásának időpontjáról és eseményeiről. (Ld. »Jön a király!« PH. 1893. ápr. 28. 7. l.)
- 132 : 9—10 *s hogy Eötvös még nem volt Turinban.* — Az Eötvös turini útjáról elterjedt hírt MK néhány héttel korábban írt karcolatában is említette. (Ld. az ápr. 8-i *A t. Házból-t* a jelen kötet 118. lapján.)
- 15—16 *De ha fel nem osztatják a nyomdászegyletet, kérdés, mi lett volna az ország békéjével? Egyesey végre is veszedelmes ember.* — Ld. az előző, *Mikor semmi dolgunk sincs c.* karcolatot és a hozzá fűzött jegyzeteket.
- 19 [Boros Béni] *egy vasúti igazgatóságról leköszönt.* — Az utalás a képviselői körökben gyakori magatartásformára célozott: a képviselőként kiharcolt vasútvonal megépítése után a kijáró honatyát jól jövedelmező igazgatósági tagsággal tisztelték meg.
- 23—24— *csak hogy a fullánkjukat a Csáky tegnapi beszéde kiszedte.* — Az előző ülésen a miniszter kifejtette a tanítók fizetését szabályozó törvényjavaslat alapelveit (fizetési minimum és a tanítói fizetések korpótlékkal való kiegészítése). Kimutatta, hogy a törvényjavaslat lényegesen javít a tanítók addigi helyzetén. (Ld. KNapló, 1892—97. XII. köt. 11—15. l.)
- 33 *verve* — tűz, lelkesedés, lendület

NONO

M *Pesti Hírlap. 1893. szeptember 21., 15. évf. 261. sz. (4. l.)* Rovaton kívül. Alcím: *Beszélgetés Tisza Kálmánnal.* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Tisza Kálmán szófukarsága

Az országgyűlés őszi ülészakának megnyitását közvetlenül megelőzte az osztrák—magyar hadsereg szokatlanul nagyszabású hadgyakorlata, melyet szept. 11-én és 12-én Borossebesen, majd szept. 18-tól 21-ig Kőszegen tartottak meg. A borossebesi hadgyakorlatot, melyen mintegy 120—150 ezer katona vett részt, megtekintette Fe-

renc József osztrák császár és magyar király. A kőszegi hadgyakorlat még ennél is nagyobb szabású volt, mintegy 160 ezer osztrák és magyar katona részvételével zajlott le. Ferenc József meghívására a kőszegi hadgyakorlatot megszemlélte II. Vilmos német császár, Albert szász király, a német és olasz kormány meghívott katonai szakértői, az osztrák uralkodóház tagjai és a magyar kormány tagjai. Az uralkodók ez alkalomból fogadták a magyar minisztereket, udvari ebédeket rendeztek, kitüntetésekot osztottak ki. Ferenc József kőszegi tartózkodása alatt fogadta többek között a dunántúli törvényhatóságok küldöttségeit is, az ott elhangzott beszédében határozottan állást foglalt az 1867-i közjogi alap mellett. Ez a nyilatkozat, valamint a király borossebesi nyilatkozatai — melyben a nemzetiségi izgatók ellen emelte fel a szavát, de egyúttal a magyar nemzetet is nemzetiségként említette — az ellenzék tiltakozását váltotta ki, többen interpellációt nyújtottak be a miniszterelnökhöz. (Ld. a szept. 25-i országgyűlésről az *Első levél*, a szept. 27-i országgyűlésről a *Második levél*, valamint az okt. 5-i ülésről a *Harmadik levél* címen írt karcolatokat a jelen kötet 136, 140, 143. lapján.) A PH tudósítása szerint Tisza Kálmán volt miniszterelnök mint törvényhatósági küldött szintén részt vett a király kőszegi fogadásán. (PH. 1893. szept. 18. 2. l.) A lap egy másik tudósítója arról számolt be, hogy a kőszegi pályaudvaron II. Vilmos fogadásán többek között Tisza is megjelent. A pályaudvaron a császár a második sorban álló Tisza Kálmán felé tartva vele többször kezet szorítva, hosszabb ideig társalgott. (Ld. PH. i. h.)

Az uralkodók kőszegi látogatására Mikszáth egy Tisza Kálmánról előadott anekdotával reagál. A korábbi években számos karcolatában szeretettel és tisztelettel rajzolta meg az akkori miniszterelnök, Tisza Kálmán alakját, megörököltette parlamenti szerepléseit, taktikai fogásait, gyors intézkedéseit, folyosói viselkedését, kedélyes társalgásait stb. Bukása után is több ízben meleg hangon tett említést róla. E rövid anekdotával MK tovább színezte a Tiszáról festett portrét.

SZOMORÚ JELEK

M *Pesti Hírlap*. 1893. szeptember 24., 15. évf. 264. sz. (2., 3. l.)
 Rovaton kívül. Névjelzés: M—th.

Kötetben itt először.

Egy rágalmozó röpirat és a nacionalista érzelmek felszítása Erdélyben

Szeptember közepén Nagyváradon és Belényesen, valamint a szomszédos Fenes, Tárkány és Újlak községben magyarelles tün-
 tetések, zavargások voltak. Az eseményeket az váltotta ki, hogy Pit-
 tuk Béla elcsapott görög katolikus lelkész a görög katolikus román
 püspökség ellen rágalmozó röpiratot írt. Röpiratának címe: »Haza-

árulók. Országunk kellős közepén a jelen korunkban eloláhosított 24 000 tősgyökeres magyarainkról. A röpirat sovinszta hangulatot keltett, aug. 9-én Nagyváradon románellenes incidensekre került sor, a görög katolikus rezidencia és számos román személyiség ablakait beverték. Pável Mihály nagyváradi görög katolikus püspök a régalmazó röpirat miatt a belügyminisztertől fegyelmi vizsgálatot kért maga ellen. (Ld. Kemény G. Gábor: *Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában*. 2. köt. 1892–1900. Bp. 1956. 191. l.) A vizsgálat még le sem zajlott, a helyi sajtó, a Szabadság című nagyváradi kormánypárti lap már állást foglalt az esettel kapcsolatban; hevesen támadta Pável Mihály püspököt, és ezáltal még inkább elmérgesítette a hangulatot. Ez vezetett a magyarellenes tüntetésekhez. A szept. 13-án megtartott kormányvizsgálat megállapította, hogy a Pável püspök ellen emelt vádak alaptalanok. A rendkívül feszült helyzettel a szept. 16-i minisztertanács is foglalkozott: „... szóba került a kivételes rendszabályok alkalmazásának eshetősége is Erdélyben, a román izgatások megfékezése végett; határozatról azonban a dolog természete szerint egyelőre szó sem eshet.” (PH. 1893. szept. 17. 2. l.) Az eseményeket a szept. 21-i Bihar megyei közgyűlés is elemezte. Határozatban mondta ki, hogy nem ért egyet a románokkal szemben elkövetett kihágásokkal. A Bihar megyei szabadelvű párt nyilatkozatban jelentette ki, hogy Szabadság című lapjával magát nem azonosítja, a Pável-ügyben írt cikkeit helyteleníti. (PH. 1893. szept. 21. 2. l.)

MK jelen karcolatában egy klubban hallott anekdotát mond el, a történet az események kiváltotta közhangulatot érzékelteti.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 134 : 15 *fekete sasrend* — A porosz királyság, majd a német birodalom legmagasabb rendjele; 1701. jan. 17-én I. Frigyes porosz király alapította.
- 136 : 9 *domnyule* — helyesen: domnule a. m. uram

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

- M I. *Pesti Hírlap*. 1893. szeptember 26., 15. évf. 266. sz. (2., 3. l.)
Rovaton kívül. Névjelzés: *Katánghy Menyhért*.
- IIa. [1. kiad.] *Mikszáth Kálmán munkái*. Budapest, 1896. *Mkm* 12. köt. [A sorozat-címlapon és a kötéstáblán:] *Katánghy Menyhért*. [II. rész] *Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei*. 118–125. l.
- IIb. [2. kiad.] 1901. *Mkm* 12. köt. [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- IIc. [3. kiad.] 1903. *Mkm* 12. köt. [Az 1. kiad. címlapkiadása.]

III. Jk 17. köt. Két választás Magyarországon Bp., 1910. [II. rész.] *Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei.* 117—122. l.

Szövegváltozatok

A jelen Krk a MKm 12. köt. szövegét vette alapul. A PH és MKm szövege között aránylag kevés különbség található, a Jk-ban néhány szövegromlás észlelhető.

A parlamenti karcolatok hiányának okairól

MK az ápr. 27-i képviselőházi ülés után a tavaszi ülésszokról — frónk betegségről ld. a Bevezetőben a 222—224. lapon — már nem írt lapja számára tudósítást. Ezeken az üléseken a képviselőház tiszviselőinek fizetésszabályzatáról szóló törvényjavaslatot, két igazságügyi törvényjavaslatot (a fizetési meghagyásokról és a sommás eljárásokról), továbbá a dunai hidak építéséről szóló és a kúriai palota felépítésére vonatkozó törvényjavaslatokat vitatták meg. A képviselőház nyári szünidő előtti utolsó érdemleges ülését máj. 17-én tartotta, az ülések elnapolására a pünkösdi ünnepek után a máj. 30-i ülésen került sor. (KNapló, 1892—97. XII. köt. 55—481. l.)

A parlamenti ülésről

Közel négy hónapi szünet után szept. 25-én ismét összeült az országgyűlés. Az ülés elején *Bunyfy Dezső*, a képviselőház elnöke üdvözölte a Ház tagjait, majd felolvasták az országgyűlés új ülésszakának egybehívásáról szóló királyi leiratot. Ezt követően *Szalay Imre* interpellált a miniszterelnökhöz a dunántúli törvényhatóságok küldöttségének Kőszegen adott királyi válasz miatt. Rámutatott arra, hogy a király pártállást tanúsított azzal, hogy a dunántúli megyei küldöttségek üdvözlésére adott válaszában az 1867-i közjogi kiegyezés mellett nyilatkozott, és annak megbolygatását rosszalotta. *Wekerle Sándor* miniszterelnök nem válaszolt azonnal a hozzá intézett interpellációra. Eljárását azzal indokolta, hogy értesülései szerint a közeljövőben több hasonló interpelláció készül e tárgyban, és ezért célszerűbbnek tartja, ha ezekre egyszerre adja meg. Ezt követően javasolta, hogy a képviselőház legközelebbi ülését szept. 27-én tartsa meg, melyen elmondaná az 1894. évre vonatkozó pénzügyi expozéját, valamint sor kerülne az 1892. évi zárszámadások benyújtására. Ezzel a munkaprogrammal nem értett egyet *Helffy Ignác*. Indítványozta, hogy a legközelebbi ülésen állapítsák meg a pénzügyminiszteri expozé előterjesztésének napját. A képviselőház *Wekerle* miniszterelnök javaslata mellett foglalt állást. (KNapló, 1892—97. XIII. köt. 3—8. l.)

*

MK első levélförmában írt karcolatában bemutatja Katánghy Menyhértet, a mameluk képviselőt; tréfás, önironikus megjegyzéssel tudatja a PH olvasóival, hogy ezentúl helyette ő fogja írni a Ház üléseiről a tudósításokat. Mikszáth kiaknázva az új forma nyújtotta lehetőségeket, érzékletes képet fest a nyári szünet után összeülő képviselőházzal, bemutatja a minisztereket, utal a nyáron történt érdekesebb eseményekre, az ülésről szólva megemlíti annak lényegesebb mozzanatait.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
137	1 <i>voks</i> — szavazat
„	21 <i>levélmárk</i> — levélbélyeg
„	23 <i>apprehendál</i> — neheztel, megsértődik
138 :	2—4 (<i>De nem csoda, attól a jó kosztól, amit a királyi asztalnál élveztek Kőszegen</i>). — A király kőszegi látogatásáról ld. a <i>Nono</i> o. íráshoz fűzött jegyzeteket a jelen köt. 352—353. lapján.
	12—13 <i>Tisza Lajosnak jót tesz a bécsi levegő a Burgban</i> . — Utalás arra, hogy Tisza Lajos gr. a király személye körüli miniszter. Ezt a tisztséget 1892. nov. 19-től 1894. jún. 10-ig töltötte be.
	16—17 <i>igazi csodát művelt azzal a káposztásmegyeri vízzel</i> . — Az év folyamán kezdték el építeni a káposztásmegyeri vízművet. A PH szept. 15-i száma már arról tudósít, hogy a kazán és a gépház elkészült, és a működésben levő négy kút napi húszszonyolcezer köbméter vizet képes szolgáltatni. (Ld. i. h. 3. l.)
	34—35 <i>csak a Justh Gyula arcán van egy nagy vágás</i> . — Justh Gyula néhány hónappal korábban párbaiban súlyosan megsebesült. (Ld. Pallas Nagylexikona IX. köt. Bp. 1895. 1011. l.)
139 :	6—8 <i>Ezek mind Kőszegen lettek volna, ahol az emberek ilyeneknek kerültek ki a II. Vilmos keze alól?</i> — MK arra utal, hogy II. Vilmos német császár kőszegi látogatása alkalmával néhány személyt (köztük több minisztert) magas kitüntetésben részesített. (Ld. PH. 1893. szept. 21. 2. l.)
	11—12 <i>Igaz, hogy Tarkovich se volt, s mégis kapott rendjelet</i> . — Tarkovich József államtitkár a vörös sasrend második osztályát kapta.
	30—33 <i>Bejelenítették az újonnan megválasztott követeket, köztük Herman Ottót is. . . . Immár Miskolcból is Hermanstadt lett!</i> — Herman Ottó a korábbi években több cikluson keresztül tagja volt a képviselőháznak, azonban sem az 1887-i, sem az 1892-i képviselőválasztáson nem sikerült mandátumhoz jutnia. A jelen ciklusban Miskolc város megüresedett mandátumát nyerte el.

- Lap Sor
- 34 *Még két új kolléga van* — A két újonnan megválasztott képviselő br. Kemény Géza és Vásárhelyi László.
- 140 : 8—9 — *Lesz, lesz* — *biztatták jóakarattal az ellenzéki hangok.* — A fordulat MK szatíraírói ötlete.
- 11 *csak Helfy mondott csütörtököt.* — A tréfás kijelentés szó szerint is igaz, Helfy csütörtökre kívánta tenni a miniszterelnök pénzügyi expozéját.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

- M I. *Pesti Hirlap. 1893. szeptember 28., 15. évf. 268. sz. (2., 3. 1.)* Rovaton kívül. Alcím: *Második levél.* Névjelzés: *Katángy Menyhért.*
- IIa. [1. kiad.] *Mikszáth Kálmán munkái. Budapest, 1896. MKm 12 köt.* [A sorozat-címlapon és kötetstáblán:] *Katángy Menyhért.* [II. rész] *Nagyságos Katángy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei 123—126. l.*
- IIb. [2. kiad.] *1901. MKm 12. köt.* [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- IIc. [3. kiad.] *1903. MKm 12. köt.* [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- III. *Jk 17. köt. Két választás Magyarországon. Bp., 1910.* [II. rész] *Nagyságos Katángy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei. 123—126. l.*

Szövegváltozatok

A jelen Krk a MKm 12. köt. szövegét vette alapul. A PH és a MKm szövege között aránylag kevés eltérés tapasztalható, a Jk-ban néhány szövegromlás észlelhető.

- Lap Sor
- 140 : 1 A PH-ban nincs kiemelve dőlt betűvel.
- 141 : 4 De iszen, kemény (PH: De iszen *derék*, kemény)
- „ 21 újság nincs. Fabiny (PH: újság nincs; Fabiny)
- 142 : 12 semmit *sem* (PH: semmit se)

A parlament üléséről

A képviselőház szept. 27-i ülésén az elnöki bejelentések, valamint az 1892. évi zárszámadások és egyéb miniszteri előterjesztések után *Wekerle Sándor* miniszterelnök megtartotta pénzügyminiszteri expozéját. Az expozé első része az 1894. évi költség-előirányzattal foglalkozott. Ebben a részben a miniszterelnök főbb vonásaiban jellemezte a költségvetést, részletesen ismertette az egyes tárcák várható kia-

dásait, majd a bevételekről szólt. Kimutatta, hogy a költségvetés mérleге a 16 és fél millió többletkiadás ellenére 11 688 Ft. fölösleggel záródik. A pénzügyminiszteri exposé második része a valutarendezést tárgyalta. Emlékeztetett arra, hogy a képviselőház még 1892 májusában határozta el a valutarendezési programot, azaz a konverzióra megért államadósságok konvertálását, és az ebből eredő nyereség aranybeszerzési célokra való fordítását. Rámutatott arra, hogy viszonylag igen rövid idő alatt és megfelelő feltételek mellett végbement a konverzió, majd számszerűen ismertette a rendelkezésre álló aranykészletet. A továbbiakban *Hieronymy Károly* belügyminiszter benyújtotta az ország 1892. évi közegészségügyi viszonyairól szóló jelentését. Ezt követően *Wekerle Sándor* miniszterelnök a képviselőház munkarendjére tett javaslatot, melyet egyhangúlag elfogadtak. Végezetül két interpelláció hangzott el. *Okolicsányi László* a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez interpellált a tanítói nyugdíjak ügyében; *Apponyi Albert* a miniszterelnökhöz nyújtott be interpellációt, melyben azt tudakolta, hogy a kormány miért maradt távol a budai honvédszobor máj. 21-én tartott leleplezési ünnepélyéről. (KNapló, 1892—97. XIII. köt. 8—24.)

*

MK jelen országgyűlési levelében beszámol a képviselőház szept. 27-i üléséről, melynek legfontosabb eseménye az 1894. évi állami költségvetésről szóló pénzügyminiszteri exposé volt. Megemlíti az ülés elején a királyi nyilatkozatok tárgyában benyújtott kérvényeket, jelezve, hogy ezt napokon keresztül fogja tárgyalni a képviselőház, (A királyi nyilatkozatokról ld. a *Nono* c. karcolathoz fűzött összefoglalót.) Elismeréssel szól a pénzügyminiszteri exposézról, ismerteti annak lényegesebb pontjait, érzékelteti a beszédnek a Házra és különösen a kormánypártra gyakorolt hatását. A karcolatot Apponyi kárára elkövetett csipkelődéssel zárja.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 140 : 6—7 *De Wekerle keresztülhúzta édes számításaimat — hogy téged hamar ölelhesselek.* — Wekerle javasolta, hogy a képviselőház folyamatosan tárgyalja a már elkészült törvényjavaslatokat, az egyéb elkészült jelentéseket, kérvényeket, és csak ezután, a bizottsági ülések idején tartson szünetet. (KNapló, i. h. 22. l.)
- 10—12 *Ahelyett, hogy az ellenzék interpellációira adott egyetlen válasszal ütötte volna el a király borsosbESI és kőszegi kijelentéseinek ügyét* — MK visszautal az előző ülésre, ahol e tárgyban Szalay Imre interpellált a miniszterelnökhöz, aki azonban kitért az azonnali válasz elől. (Ld. *Az első levél* c. karcolatot.)

Lap Sor

- 141 1—3 *beleegyezett, hogy azt kérvények alapján napokon keresztül tárgyalják.* — A jelen ülésen a borossebesi és kőszegi királyi válaszok ügye, már kérvény alakjában került a képviselőház elé. Az ülés elején a budapesti központi függetlenségi kör a királyi válaszokban rejlő alkotmányéértést hangoztatva, a kormány felelősségre vonását kérte. (KNapló, i. h. 9. l.)
- 33 *Csak a helyesek, éljenek szakították meg olykor-olykor.* — A KNApló is többször megörökített helyesléseket és tetszésnyilvánításokat. (Ld. KNApló, i. h. 10—22. l.)
- 37—142 : 2 *Katángy közbeszólása és a miniszterelnök reagálása* — Ez természetesen MK írói ötlete.
- 142 : 3 *A Ház éljenzett, a tenyerek tapsra verődtek össze.* — A KNApló tanúsága szerint lelkes éljenzés csupán a jobboldalon volt: »[WEKERLE SÁNDOR]... a költségvetés végmélege 11.688 forint fölösleggel záródik. (Élénk éljenzés jobb felől. Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon)» (KNApló, i. h. 16. l.)
- 6 — *Vajon?* — szolt közbe *Helfy gúnyosan.* — A közbeszólásnak a KNAplóban nincs nyoma.
- 9—10 *már százhuszonegymillió korona kiveret aranyunk van.* — A miniszterelnök bejelentette, hogy 20 és 10 koronás aranyban 121 millió 706.100 korona áll rendelkezésre a központi állampénztárban. (Ld. KNApló, i. h. 21. l.)
- 13—14 *De még kiveretlen aranykészletünk is van.* — A pénzügyminiszteri expozé említést tett a körmöci pénzverdében levő 10.574.000 korona kiveretlen aranyról. Itt említjük meg, hogy a rendelkezésre álló aranykészlet — beleértve a központi állampénztárban összegyűjtött, valamint a különböző bankokban elhelyezett arany koronákat és a pénzverdében levő kiveretlen aranyat — összesen 163.796.000 koronát tett ki. (Ld. KNApló, i. h. 21. l.)
- 17 *Megéljenzetük harstányan a beszédét.* — A miniszterelnöki beszéd nagy tetszést aratott, ezt a KNApló is feljegyezte: »(Hosszan tartó élénk helyeslés. Felkiáltások: öt perc szünetet kérünk!)» (KNApló, i. h. 22. l.)
- 27—28 *Most, annyi idő múlva!* — Amint a regesztában is jeleztük, a honvédszobor leleplezési ünnepélye folyó év május 21-én volt. Apponyi nem is tudott volna előbb e kérdésben interpellációt benyújtani, mert a képviselőház tavaszi ülésszaka máj. 17-én, ill. hivatalosan máj. 30-án befejeződött.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

- M I. *Pesti Hírlap. 1893. október 6., 15. évf. 276. sz. (2., 3. l.)*
Rovaton kívül. Alcím: *Harmadik levél.* Névjelzés: *Katángy Menyhért.*

- IIa. [1. kiad.] *Mikszáth Kálmán munkái. Budapest, 1896. MKm 12. köt.* [A sorozat-címlapon és kötéstáblán:] *Katángy Menyhért.* [II. rész.] *Nagyságos Katángy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei.* 127–133. l.
- IIb. [2. kiad.] *1901. MKm 12. köt.* [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- IIc. [3. kiad.] *1903. MKm 12. köt.* [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- III. *Jk 17. köt. Két választás Magyarországon. Bp., 1910.* [II. rész.] *Nagyságos Katángy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei.* 127–133. l.

Szövegváltozatok

A jelen Krk a MKm 12. köt. szövegét vette alapul. A PH és a MKm szövege között aránylag kevés különbség található, a Jk-ban néhány szövegromlás észlelhető.

Lap Sor

- 143 : 1 A PH-ban nincs kiemelve dőlt betűkkel.
12 szedegették le az ormáról (PH: szedegették le ormáról)
17–18 PH, Krk bíraltam a képviseloházi naplót (MKm, Jk: bíraltam egy képviseloházi naplót) [Az első közlés alapján javítottuk !]
- „ 23 idő (PH: időnk)
- 144 : 13 Jókedvű, zömök ember (PH: Jóképű, zömök ember)
„ 33 kellene vagy háromszázat. (PH: kellene vagy hatszázat)
„ 35 szokatlan helyzethez. (PH: szokatlan helyzethez !)
- 145 : 14 PH, Krk újságírók műnyelvén (MKm, Jk: újságírók műnyelven) [Az első közlés alapján javítottuk !]
- 146 : 3 nemzetiségi politikáról (PH: nemzetiségi politikájáról)
3 jó az egészségéhez. (PH: jó az egészséghez.)
35 PH, Krk néhány önértetes (MKm, Jk: néhány önértetes)

A parlament üléseiről

A képviselőház szept. 28-án, 29-én, 30-án, okt. 2-án és 3-án rövid üléseket tartott. Ezekben az üléseken néhány törvényjavaslatot tárgyaltak meg, melyek közül nagyobb jelentőségű az ipari- és gyári alkalmazottak baleset elleni védelméről és az ipari felügyelőkrol szóló törvényjavaslat — e javaslat kötelezte a munkaadókat a munkások baleset elleni biztosítására —, valamint a Tisza-szabályozásról szóló törvényjavaslat volt. (KNapló, 1892–97. XIII. köt. 25–69. l.)

A képviselőház okt. 5-i ülésén — erről szól a jelen karcolat — Horváth Béla előadó ismertette a központi függetlenségi kör kérvényeit, amelyek a borossebesi és kőszegi királyi válaszok miatt a kormány felelősségre vonását követelték. A kérvényi bizottság nevében javaslatot tett a kérvények irattárba helyezésére, ezt azzal indokolta, hogy a kormány felelősségre vonását csak képviselő kezdeményezheti, Ezután Pap Elek javaslatára a kérvényt egész terjedelmében felolvas-

ták. *Bartha Miklós* határozati javaslatban indítványozta, hogy a képviselőház fejezze ki a kormány elleni rosszallását, mivel a király borossebesi beszédében a magyar nemzetet nemzetiségnek nevezte. Hangsúlyozta, hogy a király szavaiért a kormány felelős. *Apponyi Albert* a nemzeti párt nevében felirati javaslatot terjesztett be. A javaslat leszögezte, hogy a király borossebesi és kőszegi kijelentéseit kormánynyilatkozatokkal nem lehet jóvá tenni, és ezért szükséges, hogy a király maga oszlassa el azokat a kételyeket, melyeket nyilatkozatai keltezték. *Wekerle Sándor* miniszterelnök kijelentette, hogy felelősséget vállal mindazért, ami a megtámadott királyi válaszokban valóban benne van, de azért nem, amit az ellenzék belemagyaráz. A borossebesi királyi válasz kaposán hosszan fejtegette a kormány nemzetiségi politikáját, majd a király kőszegi válaszával foglalkozott. Végezetül a beterjesztett javaslatok formáját bírálta, határozottan állást foglalva a felirati forma ellen, egyúttal javasolta a kérvényi bizottság indítványának elfogadását. A miniszterelnök szavai után *Pázmány Dénes* kért szót, azt állította, hogy a miniszterelnök csak igazolvánnyal juthatott a kőszegi tábor főhadiszállására. Ezt az állítást *Wekerle* miniszterelnök azonnal megcáfolta. Az ülés végén *Polónyi Géza* szólalt fel. Beszédében ő is érzékenyen reagált arra, hogy a király a magyar nemzetet a nemzetiségek közé sorolta, ezért *Bartha Miklós* határozati javaslatához csatlakozott. (KNapló, i. h. 70—99. l.)

*

A karcolat bevezető része után — melyben *Katánghy* megmagyarázza feleségének, hogy miért nem írt az elmúlt hétről egyetlen sort sem — *MK* érzékelteti, hogy a közeljövő várható eseményei közül a leglényegesebb az egyházpolitikai javaslatok királyi jóváhagyása lesz. Az ülésről szólva tájékoztat a képviselőház nagyarányú látogatottságáról, majd könnyed társalgási hangon beszámol az ülés minden lényegesebb mozzanatáról. Tréfásan élcelődik *Apponyi* és pártja felirati javaslatán, csipkelődve szól *Pázmány* felszólalásáról, elismeréssel említi *Wekerle* miniszterelnök aznapi képviselőházi szereplését, de egyúttal kifejezi elégedetlenségét is, különösen a borossebesi királyi válasz védelmében mondottak miatt (147 : 14—21).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 143 : 24—25 *Várom a királyi udvartartást* — A PH tudósítása szerint a király okt. 10-től kb. egy hétig Gödöllőn fog tartózkodni. (Ld. PH. 1893. okt. 4. 7. l.)
- 25 *várom az arannyal való fizetés megkezdését*, — A szept. 27-i képviselőházi ülésen számolt be *Wekerle* miniszterelnök az 1892: XVII. és XVIII. tc-ben megfogalmazott valutareform-program sikereiről, bejelentette, hogy a valutarendezéshez szükséges aranykészletet beszerezték. (Ld. KNapló, 1892—97. XIII. köt. 21. l.) Ezzel lehetőség nyílt az ezüst alapú osztrák forint helyébe arany alapú koronát állítani.

- 143 : 26—27 *De leginkább várom már az egyházi javaslatokat Bécsből.* — A kormány tavasszal nyújtotta be az állami anyakönyvvezetésről, valamint az izraelita vallás recepciójáról és a szabad vallásszabadságról szóló törvényjavaslatokat, de a javaslatok feletti érdemi vitát még nem indította meg. A javaslatok közül a kötelező polgári házasságról szóló törvényjavaslat volt, melyet a kormány még augusztus közepén terjesztett a király elé jóváhagyásra, azonban mind ez ideig a király nem adta meg az engedélyt. Forma szerint csak előzetes engedélyről volt szó, a valóságban azonban a jóváhagyás egyértelmű volt a javaslat sorsának eldöntésével.
- 144 : 9—10 *az új közös hadügyminisztert, Krieghammert* — 1893. szept. 23-tól a Monarchia közös hadügyminisztere Edmund von Krieghammer báró lett, e tisztséget 1902. dec. 17-ig töltötte be.
- 16 *Radó, az új excellenciás úr* — Utalás arra, hogy a német császár Radó Kálmánnak, Vas megye főispánjának mint a kőszegi fogadás rendezőjének a koronarend második osztályát adományozta. (PH. 1893. szept. 21. 2. 1.)
- 21 *jobb stílusa van, mint a Pápayé.* — Az utalás valószínűleg Pápay Istvánra, a király kabinetirodájának főnökére vonatkozik.
- 24—25 *már tegnap sirta ki magát rajta a konferencián.* — Csupcs megjegyzés arra, hogy a nemzeti párt okt. 4-i értekezletén óriási lelkesedéssel fogadta az Apponyi által szövegezett felirati javaslatot. (Ld. PH. 1893. okt. 5. 3. 1.)
- 145 : 7—8 *a szélsőbal pedig ennél a kérdésnél van egymással az első mézes nászutazáson.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy a király kőszegi nyilatkozatának a közjogi alap érinthetlenségére vonatkozó része némileg összehozta a negyvennyolcas függetlenségi párt korábban szétvált csoportjait. (A pártból először Ugron Gábor és frakciója lépett ki 1890. okt. 3-án, majd Eötvös Károly és csoportja 1893. máj. 20-án.) Az anyapárt szept. 25-én tartott ülésén a pártkörből kilépett képviselőkhez egyesülésre szólító felhívást intézett. Szept. 27-én a három baloldali csoport Justh Gyula vezetésével újra egyesült, és felvette a Függetlenségi és 48-as párt nevet. Megjegyezzük, hogy a szélsőbal egyesülése nem volt teljes. Maga Eötvös Károly és néhány képviselőtársa távol maradt az egyesülettől, továbbra is külön csoportot alkottak. Az egyesület követően már szept. 29-én Herman Ottó és tizenkét képviselőtársa Országos Függetlenségi Párt néven külön párt alakítását határozta el.
- 27 — *Szép, szép, de a Kossuth honosságát megtagadták!* — A közbeszólást a KNapló is megörökítette. (KNapló, i. h. 81. l.) Kossuth honosságának kérdésével a képviselőház 1889 végén 1890 elején foglalkozott. A Függetlenségi Párt Kossuth magyar állampolgársága érdekében az 1879-ben hozott ho-

nossági törvény módosítását követelte. E követelés mellett foglalt állást Tisza Kálmán miniszterelnök és a Szabadelvű Párt is. Kossuth 1889. dec. 20-i nyílt levelében határozottan elutasította, hogy Ferenc József alattvalója legyen. A Szabadelvű Párt nagy része és a kormány tagjai is megijedtek Kossuth levelétől, nem akarták magukra haragítani az uralkodót, ezért a honossági törvény módosítása ellen foglaltak állást, míg Tisza továbbra is kitartott mellette. Kossuth honosságának kérdése szolgált ürügyül arra, hogy Tisza miniszterelnökségéről lemondjon. (Ld. erről a Krk '78. és 79. köteteit.)

- 145 : 34 *aperçu* — elmés, szellemes mondas
 „ 39—146 : 1 *gravamen* — sérelem, panasz
 146 : 6 — *Végezzen előbb a papokkal!* — A közbeszólás szó szerint így hangzott: »Rendbe kell hozni előbb a dolgot a papokkal, addig erről beszélni nem lehet. (Zaj.)« (KNapló, i. h. 83. l.)
 13 *Az ellenzék is csendes maradt.* — A KNapló tanúsága szerint a király kőszegi válaszával kapcsolatos miniszteri fejtegetés az ellenzék zajos ellentmondását váltotta ki. (KNapló, i. h. 85. l.)
 13—14 *csak Horváth Gyula haragudott.* — E fordulatot az válthatta ki, hogy az említett képviselő a miniszteri beszédbe közbekiabált. (Ld. KNapló, i. h. 85. l.)
 25 *alkalmatlan, mint Pry Pál* — Pry Pál J. Poole öt felvonásos vígjátékának főmadó főhőse, a színművet Csiky Gergely fordította angolból.
 „ 35 *passierschein* — utazási engedély, úti igazolvány
 147 : 1 — *Három tanút állítok, akik látták* — A közbeszólást MK szó szerint feljegyezte. (KNapló, i. h. 85. l.)
 3 — *Lássuk!* — *kiálták a jobboldalról.* — A közbeszólásnak a KNaplóban nincs nyoma.
 31 — *Másképp fogja ezt jól Eötvös!* — E fordulatot a KNapló nem jegyezte fel.

HORÁNSZKY ÉS HIERONYMI

M *Pesti Hirlap. 1893. október 7., 15. évf. 277. sz. (5. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
 Kötetben itt először.

A szerzőségről

A jelen írás is — bár nem elég markánsan — magán viseli Mikszáth stílusjegyeit. Mikszáthra vall a karcolat hangvétele, Katánghy Menyhért képviselőre való hivatkozás és néhány stílusjegy: a rövid

mondatt, pl.: *Két óra — két szónoknak.* (148 : 2); sajátos mikszáthi fordulat: — *De iszen derék ember* (149 : 10); jellegzetes hasonlat és meg személyesítés alkalmazása: *mint egy jó házikályha* (148 : 36—37); *szép beszédének végét elnyelte az a rettentő parlamenti cápa (az unalom)* (148 : 28). Kifejezései közül megemlíjtük: *elmelel szónokolt.* (148 : 5).

A parlament üléséről

A képviselőház okt. 6-i ülésén napirenden a borossebesi és községi királyi válaszok tárgyában benyújtott kérvények szerepeltek. Az első szónok, *Horánszky Nándor* azzal vádolta a kormányt, hogy nem informálja kellően a királyt a magyarországi viszonyokról. Hangoztatta, hogy a király borossebesi és községi nyilatkozatait a miniszterelnök kommentárjaival és kijelentéseivel nem lehet enyhíteni. Szóba hozta a budai honvédszobor leleplezési ünnepélyét, melyen sem a miniszterelnök, sem a kormány tagjai nem vettek részt, ezzel kapcsolatban éles hangon bírálta a miniszterelnök magatartását. Végezetül Apponyi felirati javaslatához csatlakozott. Az ülés következő, egyben utolsó szónoka *Hieronymy Károly* belügyminiszter volt. Beszédében a borossebesi királyi válasszal foglalkozott. Kifejtette véleményét a királyi nyilatkozatban elhangzott magyar nemzetiség kifejezéséről. Példákat hozott fel arra, hogy valamikor politikusok, államférfiak ezzel a kifejezéssel illették a magyarságot. Hangsúlyozta, hogy maga a kifejezés nem csökkenti a magyarság tekintélyét és nem képez alkotmány sértést. A nemzetiségi politikáról szólva megemlítette, hogy a kormány a jövőben célul tűzte ki a nemzetiségi agitátorok megfékezését, a továbbtanuló román diákok támogatását, a román alsópapság gazdasági helyzetének javítását, és végül a nemzetiségi vidékek helyes közigazgatási megszervezését. (KNapló, 1892—97. XIII. köt. 100—113. l.)

*

E rövid ülésről szóló beszámolójában Mikszáth a nap két szónokáról fest jellegzetes képet. Ironikusan rajzolja meg a nemzeti sérelmeket kiaknázni akaró Horánszky Nándor hosszú és unalmas beszédét, elidőzve a beszéd parlamenti jelenetet kiváltó fordulatainál, majd Hieronymy belügyminiszter logikus, higgadt érvelését, nyugodt előadásmódját dicséri.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

148 : 1 *Ma a vértanúk megünneplése iránti tekintetből, délben kezdődött a Ház ülése.* — Okt. 6-án délelőtt az Aradon kivégzett tizenhárom vértanú és gróf Batthyány Lajos, az első magyar miniszterelnök emlékezetére Budapesten a ferencrendiek belvárosi templomában gyászmisét tartottak.

- 148 : 3—4 *akü Katángy Menyhért t. képviselő úr beteg kuvika-nak nevezett el.* — Ez a saját maga teremtette figurára való hivatkozás is bizonyítja, hogy a jelen karcolat szerzője Mikszáth Kálmán.
- 5 *szofizma* — álokoskodás, megtévesztő szándékkal felépített következtetés.
- 10—15 Horánszky fejtegetése az ámtásról — Mikszáth a lehetőségekhez képest satirikus szempontból kiaknázta a jeletet. A KNapló szerint Horánszky az alábbiakat mondta: „... mi tényeket követelünk, erőteljes és minden felfogásokat kizáró és kizárható nyilatkozatokat, de nem olyanokat, amelyekben a t. miniszterelnök úr meghátrál, nem olyanokat, amelyekben kitérni igyekeznek a királyi válaszok igazi tartalma elől, amelyekre a miniszterelnök úr sem rámutatni nem mer, sem rámutatni nem akar. Miért? (*Egy hang a baloldalon: Mert megharagszik Pápay!*) Mert a kijelentéseket a következőképp lehet magyarázni. Ha kérdést intézünk a t. miniszterelnök úrhoz az iránt, kit értett ámtók alatt, ki az, ki meddő ígéretek tett, akkor nincs gazda. (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.*) Senki sem! Ha azonban intimidálni lehet Magyarországon a politikai életet, akkor a kijelentés mindenkire érthető. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*) Én megvallom őszintén, hogy mindaddig, míg nekem a miniszterelnök úr meg nem magyarázza, hogy mi az ámtás, vagy mi a meddő ígélet, addig én úgy vagyok, hogy azt vagy magamra veszem, vagy magamra nem veszem. Így van Magyarországon minden polgár. Ámde a korona tekintélye nem arra való, hogy meg ne értse az ország, amit a korona mondani akar. (*Zajos helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.*)” (KNapló, i. h. 104. l.)
- 16—17 *Wekerle közbeszól:* — *Ez az ámtás!* — A fordulat valóban elhangzott, de nem ennél a résznél, itteni alkalmazása MK satíráírói ötlete. Horánszky beszédébe beleszótt, hogy a budai honvédszobor ünnepélyes leleplezésén nem vett részt a miniszterelnök, ezzel kapcsolatban azzal vádolta Wekerlét, hogy e tétével mind a királyt, mind a nemzetet félre akarta vezetni. Wekerle idézett közbeszólása ekkor hangzott el. (Ld. KNapló, i. h. 105. l.)
- 18—19 *Egy hang jobbról:* — *Egy ámtó tehát már van.* — A közbeszólás szó szerint elhangzott, de nem közvetlenül Wekerle fent idézett szavai, hanem Horánszky alábbi kijelentése után: „HORÁNSZKY NÁNDOR: Megengedem, t. Ház (*Folytonosan tartó mozgás bal- és jobb felől*), hogy a t. miniszterelnök úr belsejében ezt őszintén ámtásnak gondolja, sőt elviselem azt is, hogy engem ennek kapcsán ámtónak nevez. HORVÁTH GYULA: Egy tehát már van. (*Zajos derűtség a bal- és jobboldalon.*)” (KNapló, i. h. 106. l.)
- 21—22 *Wekerle tegnapi beszédjére teríti rá az ámtás vádját.* —

Lap Sor

A KNapló szerint Horánszky a következőket mondta: »A miniszterelnök úr ezen tényeket is épp úgy eltagadhatja, mint a királyi válaszok tartalmát, és talán meg is fogják érte tapsolni, de az ország nem hiszi el. (Derűtség. Igaz! Úgy van! bal felől.) Ez az, ami engem salvál, mert az dönti el közöttünk a felvetett kérdés valóságát, hogy a t. miniszterelnök úr-e az ámitó, vagy én? (Zajos helyeslés bal felől.)« (KNapló, i. h. 106. l.)

148 : 23—24 *Egy hang balról*: — *Két ámitó tehát már van!* — A formulát a KNapló is megöröktette: »KUN MIKLÓS: No, már kettő van! (Élénk derűtség)« (KNapló, i. h. 106. l.)

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

- M I. *Pesti Hirlap*. 1893. október 8., 15. évf. 278. sz. (3., 4. l.)
Rovaton kívül. Alcím: *Negyedik levél*. Névjelzés: *Katánghy Menyhért*.
- IIa [1. kiad.] *Mikszáth Kálmán munkái*. Budapest, 1896. MKm 12. köt. [A sorozatcímlapon és kötetstáblán:] *Katánghy Menyhért*. [II. rész] *Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei* 134—138. l.
- IIb [2. kiad.] 1901. MKm 12. köt. [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- IIc [3. kiad.] 1903. MKm 12. köt. [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- III. *Jk* 17. köt. *Két választás Magyarországon*. Bp., 1910. [II. rész] *Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei*. 134—138. l.

Szövegváltozatok

A jelen Krk a MKm 12. köt. szövegét vette alapul. A PH és a MKm szövege között csak tipográfiai eltérés tapasztalható.

Lap Sor

149 : 1 A PH-ban nincs kiemelve dőlt betűvel

152 : 20 A PH-ban nincs kiemelve dőlt betűvel

A parlament üléséről

A képviselőház okt. 7-i ülésén napirend előtt megválasztották a Ház alelnökét, e tisztséget Perczel Dezső nyerte el és a bizottsági tagokat. A napirendhez, a király borossebesi és kőszegi válaszaihoz csak egy szónok, *Horváth Gyula* szólt. Román lapokra hivatkozva azt állította, hogy a románok a borossebesi királyi választ elégtelnek

tartják. Azt fejtegette, hogy a kormány a nemzetiségi politika terén csak ígéreteket tesz, de tetteket nem tud fölmutatni, sőt a nemzetiségi törvényt sem tudja végrehajtatni. Megemlítette a kisdédóvásról szóló törvényt, melyet a magyar nemzet elleni izgatásra használtak fel. *Csáky Albin* reflektált a kisdédóvási törvényrel kapcsolatban elhangzottakra. Kijelentette, hogy a törvény végrehajtása még el sem kezdődött, amikor már izgatás folyt ellene. Az ülés végén interpellációkra került sor. *Ivánka Oszkár* és *Vállyi Árpád* a takarmánykiviteli tilalom elrendelése tárgyában interpellált a földművelési miniszterhez, *Horváth Ádám* a nagyváradi Ujlaki Antal-féle esetben nyújtott be interpellációt a belügyminiszterhez. (KNapló, 1892—97. XIII. köt. 113—131. l.)

*

MK a jelen ülésről szóló beszámolója nagy részét egyik kedvelt témájának szenteli: hogyan lehet a miniszterektől szívességet kérni. (Ld. erről egyik korábbi karcolatát: *Miniszterek ravaszága* a jelen köt. 7—11. lapján.) E könnyed csevegéssel megrajzolt részben felvillant néhány miniszteri arcélet. Az ülésről szólva hangulati elemekkel örökíti meg a nap egyetlen szónoka, Horváth Gyula nem különösen figyelemre méltó beszédét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 149 : 7—8 *edisoni izgatottság* — MK itt a nagy amerikai feltalálónak a nevét annak érzékeltetésére használta, hogy az új jelzőgépet ekkor működött először.
- 8—9 *s először kezdett működni a szavazás betűt mutató gép.* — A szavazásra behívó készülékről van szó, mely a folyosón jelezte, hogy a szavazás melyik betűnél tart.
- 150 : 11 *lengyeleskedés* — a XIX. századvégi fordulat az élőködés, az ingenyelés szinonimája volt.
- 151 : 25 *először megöszült, és azután lett fiatalember* — MK e tréfás fordulattal arra utalt, hogy Horváth viszonylag későn futott be jelentős politikai karriert.
- 152 : 6 [Horváth Gyula] *meztámadta a szavazást jelző gépet* — A fordulat nem MK szatirairói ötlete, a szónok valóban bírálta az új találmányt: »A folyosón bámulva láttam a legújabb találmányt, a kor fejlődésének tükrét, a betűkiugró masinát; de mégis azt hiszem, hogy jó volna valami módot találni arra, hogy ne legyen e gépnek lármája annyira kellemetlen a képviselőknek, hogy lehetetlen a folyosókon megmaradni.« (KNapló, i. h. 114. l.)
- 10—11 *csak egyetlenegy embert dicsért meg: Moldován Gergely.* — Horváth Gyula az 1892-ben a Román Nemzeti Párt komitéja által fogalmazott Memorandum és annak fogadtatása kiváltotta nacionalista hangulatra, izgatásokra utal-

va említette meg Moldován Gergely nevét: „... mikor az egész ország e fenyegetésektől és izgatásoktól visszhangzott, mutassanak egyetlenegy románra, kivéve Moldován Gergelyt, ezt ismerem, aki akár a sajtóban, akár közgyűlésen, felemelni merete volna szavát a románok közül arra, hogy ne higgyetek ezeknek az izgatóknak, ezek csak lármáznak, de mi, a román nép színe-jáva, mi mellettetek foglalunk állást ebben a hazában, a hazánk jogait megvédelmezni hajlandók vagyunk, de egyszersmind kérjük azt, hogy a minket megillető jogokat kiadjátok.» (KNapló, i. h. 119. l.)

- 152 : 21 – 22 *Ámbátor Légrádyék építenek most egy új házat* ... A PH az év második felében többször tudósította olvasóit arról, miképpen áll az újság épülő új székháza. Így novemberben arról adott számot, hogy a bokrétaünnepséget is megtartották. (PH. 1893. nov. 19. 8. l.)

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

- M I. *Pesti Hírlap. 1893. október 10., 15. évf. 280. sz.* (3. l.) Rovaton kívül Alcím: *Ötödik levél.* Névjelzés: *Katánghy Menyhért.*
- IIa [1. kiad.] *Mikszáth Kálmán munkái. Budapest, 1896. MKm 12. köt.* [A sorozat címlapon és kötéstáblán:] *Katánghy Menyhért. [II. rész] Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei 139–145. l.*
- IIb [2. kiad.] *1901, MKm 12. köt.* [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- IIc [3. kiad.] *1903. MKm 12. köt.* [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- III. *Jk 17. köt. Két választás Magyarországon. Bp., 1910.* [II. rész] *Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei. 139–145. l.*

Szövegváltozatok

A jelen Krk a MKm 12. köt. szövegét vette alapul. A PH és a MKm szövege között az alább felsorolt eltérés észlelhető. A 156 : 19 sorban a PH alapján egy örökletes szövegtorzulást is javítottunk.

- 152 : 1 A PH-ban nincs kiemelve dőlt betűkkel
- 154 : 10 verebek repülni (PH: verebek röplüni)
24–25 lehettem jelen tízkor a Házban (PH: lehettem jelen már tízkor a Házban)
- 156 : 19 hallgatták (MKm¹⁻³, Jk: hallgattak)
32 Ui. (A PHban félkövér szedéssel kiemelve)
32–33 Ma megbízásod szerint a Fővárosi Lapokra prenumerál-

tam számodra, de ne is haragudj (PH: Ma a kis Palika és Rózának a Pósa-jéle „Az én ujságom”-ra prenumeráltam a novemberi negyedétől kezdve, de ne is haragudj)

A parlament üléséről

A képviselőház okt. 9-i ülésén folytatta a már több napja napirenden levő borossebesi és kőszegi királyi válaszok vitáját. *Helpy Ignác* kifogásolta a kőszegi királyi válasznak az 1867-es kiegyezés sérthetlenségére vonatkozó részét. Csatlakozott *Bartha Miklós* határozati javaslatához. *Bethlen András* gróf, földművelésügyi miniszter személyes kérdésben szólalt fel. Reflektált *Horváth Gyula* előző ülésen elmondott beszédének egyik reá vonatkozó részére. *Horváth* azt állította róla, hogy az előző évben a lázadó románok elől *Bethlenből* Kolozsvárra menekült. Ezt az állítást megcáfolta, egyúttal leszögezte, hogy nem tartja helyesnek az ilyen és ehhez hasonló rémhírek terjesztését. *Horváth Gyula* szavai félremagyarázása címen kért szót. *Hegedűs Sándor* beszédében sorra vette az ellenzék részéről benyújtott indítványokat. Nem értett egyet sem *Bartha Miklós* határozati javaslatával, sem *Apponyi Albert* felirati javaslatával. Hangsúlyozta, hogy a királyi nyilatkozatokban elhangzott nemzetiségi kifejezés nem képez nemzeti sérelmet. Rámutatott arra, hogy a királynak pártatlanul kell eltérnie mind a sovinizmust, mind a nemzetellenes agitációt, majd a királyi válasznak a kiegyezés megtámadhatatlanságára vonatkozó részére reflektált. Végezetül bírálta az ellenzék, mely minden alkalmat felhasznál arra, hogy támadja a kormányt, ahelyett, hogy a reformok ügyét elősegítené. *Herman Ottó* a Pesti Hírlap egyik cikkére hivatkozva kifejtette, hogy még azok sem helyeslik mindenben a királyi válaszok tartalmát, akik különben a kormányt támogatják. A borossebesi válaszról szólva a nemzetiség és sovinizmus kifejezést elemezte, majd a román nemzetiségi kérdéssel foglalkozott. Végezetül rátért a kőszegi királyi válasznak a kiegyezés sérthetlenségére vonatkozó passzusára. *Vállyi Árpád* mint a függetlenségi párt egyik alelnöke arról szólt, hogy pártja nem szívesen kezdeményezte a napirenden levő vitát, de azt a királyi válaszok keltette aggodalmak szűk-ségessé tették. (KNapló, 1892—97. XIII. köt. 131—153. l.)

*

MK az ülésről szóló beszámolója bevezetőjében felhívja a figyelmet az egyházjogi reformokat váró közvélemény türelmetlenségére, ennek kapcsán az addigi kormányok »hozom-veszem« politikáján medítál. A levél további részében tájékoztat az ülésteremben elhangzottakról. A borossebesi és kőszegi királyi válaszok kiváltotta több napja tartó képviselőházi vita lassan kifulladás, a szónokok többnyire a már elhangzott érveket ismételtették, így maga az ülés nem volt különösebben érdekes. MK ismerteti az elhangzott felszólalásokat, érzékeltetve azok irányát és hatásosságát. Ebben az írásában is él a

levélforma nyújtotta írói lehetőségekkel: a realizisztikus mozzanatok közé komponált elemeket vegyít (Katánghy feliratkozása, Terka néni pletykálása, Katánghy tervezett közbeszólása stb.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 153 : 4 *teppich* — szőnyeg
7 *apprehenzius* — sértődékeny
12 *várjuk a teppichet (az egyházi reformokat) Bécsből.* — MK okt. 6-i levelében már utalt arra, hogy várja az egyházpolitikai javaslatokat Bécsből. (Ld. a *Harmadik levél* c. írást és a hozzá fűzött jegyzeteket a jelen köt. 362. lapján.)
12–14 *Sajtó és képviselők idegesek, s a legbolondabb hírek kelnek egyre szárnyra.* — Már szept. 30-án a szabadelvű pártkörben elterjedt az a hír, hogy a kötelező polgári házasságra vonatkozó törvényjavaslat elnyerte a beterjesztéshez szükséges előzetes királyi jóváhagyást. (PH. 1893. okt. 1. 2. 1.) A hír még a következő napon is tartotta magát: »Wekerle miniszterelnök bécsi útja már csak a törvényjavaslatra vonatkozó kisebb s a dolog lényegét nem érintő kérdésekkel függ össze. A miniszterelnök hétfőn készen hozta magával a törvényjavaslatot.« (PH. 1893. okt. 2. 3. 1.) A közleményt a PH okt. 3-án megcáfolta, egyúttal cáfolta a tőzsdei körökből kiszivárgott válsághíreket, melyek szerint a király ejtette a kötelező polgári házasságra vonatkozó törvényjavaslatot, és a magyar kormány lemondása már csak napok kérdése. (PH. 1893. okt. 3. 1. 1.) Okt. 7-én újabb hír kelt szárnyra, e szerint a vatikáni körökben beszédtema, hogy »Ferenc József magyar király levelet írt a pápának, melyben sajnálkozását fejezi ki afölött, hogy a polgári házasság ügyében nem jöhetett létre megegyezés, minthogy mint alkotmányos fejedelem nem szegülhet a népakarat ellen. — E hír a N. Freie Presse római tudósítója küldte lapjának.« (PH. 1893. okt. 7. 2. 1.) A Pesti Napló okt. 8-i számában arról számol be, hogy a kötelező polgári házasságra vonatkozó törvényjavaslatra nézve kompromisszum jött létre a király, a miniszterelnök és a katolikus egyház között. A kompromisszum létrehozásában, mely számos eltérést tartalmaz az eredeti törvényjavaslatból, a hercegprímás is részt vett. (Ld. erről a PH. 1893. okt. 9. lapján.) E híresztelés sem tartotta soká magát, a PH másnapi száma az alábbiakat írja: »A PNapló általunk is ismertetett közleménye a házassági javaslatra nézve a korona, miniszterelnök és a katolikus egyház közt létrejött kompromisszumról, mint a félhivatalos esti lapok jelentik, csupa merő koholmány, és így az arra épített minden következtetés tendenciózus ráfogás. A kabinet teljesen egyetért és minden tagja egyenlőképp szolidáris

- a korona előtt levő javaslatokkal.« A cikk egyúttal újabb hírral szolgál, hogy a király a törvényjavaslat egyes pontjaira nézve újabb felvilágosításokat kért a minisztertanácstól és most már »biztosra vehető, hogy a kormány öfelsége előzetes jóváhagyását már a legközelebbi napokban fogja megnyerni.« (Ph. 1893. okt. 10. 2. l.)
- 153 : 15 *szmirna* — drága szőnyegfajta
 15 *fals* — hamis
 16 *A patvarba is* — tréfás szitkozódás, bosszankodás, elhomályosult jelentéssel.
 18 *pakjon* — műezüst
 20 *beszéltem neked annak idején az és» szócskáról.* — MK utalása a Monarchia alkotmányos felépítésére utalt, arra, hogy az uralkodó ausztria császára és Magyarország királya. Ez a kötőző a dualizmus korában az alkotmányjogi viták állandó forrása volt.
 27 *girandol* — a girandole fr. szóból am. karos, álló gyertyatartó
 34 *Apaga, Satanas!* — Távozz tőlem, Sátán!
 36—154 : 17 Katánghy két napig tartó dicsősége — MK korábbi írásában több ízben élcelődött a feliratkozó, de beszédet nem mondó képviselőkn. (Ld. többek között az 1883. okt. 10-i *A t. Házból* c. karcolatát Krk 67. köt. 170. l., *A mi képviselőházunk* c. írását Krk 69. köt. 95. l. és *A tisztelt Ház* c. önálló kötetben *A »majdnem szónokok«* c. részt Krk 71. köt. 188—189. l.)
- 154 : 5—6 *renesz* — tévedés, mely a kártyajátszmát érvénytelenné teszi
- 155 : 7 *rektifikál* — helyreigazít, helyesbít
 6—7 *valami mondatot kellett volna rektifikálnia a szombati beszédéből,* — MK Horváth Gyulának az előző ülésen elhangzott, helyesbítésre szoruló alábbi kijelentésére utal: »...a fenyegetés már odáig ment, hogy a földművelési miniszter úr — sajnálom, hogy nincs jelen — tavaly kénytelen volt Bethlenből beszaladni Kolozsvárra, hogy a lázadó románok agyon ne verjék.« (KNapló, 1892—97. XIII. köt. 119. l.)
 8 *beszélt a bokszezi merényletről* — A Magyar Hírlap, melynek főszerkesztője Horváth Gyula volt, néhány héttel korábban azt a hírt röppentette fel, hogy egy Bokszezen történt merényletet azért követték el, mert az ottani román pap két-három héttel a merénylet előtt izgató beszédet tartott. Bethlen András gróf miniszter beszédében elítélte az ilyen alaptalan állításokat. A miniszter szavaira Horváth részletesen szolt arról, honnan vette lapja ezt a hírt, melyért személy szerint teljes mértékben felelősséget vállal. (KNapló, i. h. 137—139. l.)
 20 *Nota bene* — jól jegyezd meg!
 25 *excellál* — kitűnik, jeleskedik

Lap Sor

- 155 : 35—36 — *Úgy van, Ottókám. Ezt már én is mondtam, Ottókám. Helyesen mondd, szívem, helyesen.* — Károlyi helyeslő reagálását a KNapló is feljegyezte. »HERMAN OTTÓ: Hát én különösen megköszönöm Magyarországnak belügyminiszterének, hogy ezt a témát felhozta, mert az a leghatározottabb rámutatás arra, hogy legalább az állami jellegű egyházi javak új felosztásához kell nyúlni. GR. KÁROLYI GÁBOR: Már rég megmondtam!» (KNapló, i. h. 146. l.)
- 156 : 32—33 *prenumerál* — előfizet
34 *adresszál* — címez, címeztet

MARENGO UTÁN

- M** *Pesti Hírlap. 1893. október 12., 15. évf. 282. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Karcolat a képviselőházról* alcímmel. Névjelzés nélkül.
- Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A képviselőház okt. 10-i ülésén befejezte a borossebesi királyi válasz vitáját. A Ház többsége a kérvényi bizottság javaslatát fogadta el. (KNapló, 1892—97. XIII. köt. 154—189. l.)

A képviselőház okt. 11-i ülésén, melyről a jelen karcolat szól, a kőszegi királyi válasz tárgyában benyújtott kérvényt tárgyalta. *Horváth Béla* előadó ismertette a kérvényi bizottság állásfoglalását, mely szerint a bizottság indítványozta, hogy a kérvény a Ház irattárába kerüljön. *Visontai Soma* a kormányt vádolta a királyi nyilatkozatok nem megfelelő szövegezéséért. Nem értett egyet a kiegészítés változtathatatlanlásának előhozásával. *Bessenyei Ferenc* védte a királyi válaszok tartalmát, melyek véleménye szerint sérelemre nem adtak okot. *Ugron Gábor* élesen bírálta a miniszterelnököt, mert a politikai pártok egymás közti küzdelmébe bevonta a király személyét. Hangsúlyozta, hogy minden alkotmányos monarchiának egyik alapelve, hogy a király egyik párttal sem azonosíthatja magát. *Asbóth János* határozati javaslatban indítványozta a szóban forgó kérvény irattárba helyezését, azzal a kijelentéssel, hogy a királyi válaszokban foglaltakért a felelősség kizárólag a kormány politikáját illeti. Az ülés végén *Wittmann János* a marhavásárokon szedett nagy fogyasztási adók tárgyában nyújtott be interpellációt a földművelésügyi miniszterhez. (KNapló, i. h. 190—214. l.)

*

A karcolat bevezető részében MK érzékelteti, hogy a miniszterelnök előző napi beszéde milyen nagy hatással volt a szabadelvű pártra. Wekerle óriási sikerét Napóleon fényes marengói győzelméhez hasonlítja, mely egyike volt a francia államférfi legnagyobb diadalainak. A továbbiakban tájékoztat az aznapi ülés főbb mozzanatairól, közép-pontba állítva Asbóth parlamenti szereplését. Gúnyosan csipkedi a kormánypártból kivált képviselőt, fölöttébb aulikus, mindenért a kormányt hibáztató beszédéért. Gúnyosan bírálja a függetlenségi pártot is, mert mindent hajlandó elfelejteni Asbóthnak — korábbi képviselőházi szerepléseit, Hentzi sírjának megkoszorúzását —, sőt lelkesen megéljenzi, ha kormányellenes kijelentéseket tesz.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 157 cím *Marengo után* — Tréfás analógia Wekerle és Napóleon óriási győzelme között. Napóleon 1800. június 14-én Marengónál megverte a Melas vezérelte túlerőben levő osztrák csapatokat.
- 1—2 *Wekerle tegnapi fenomenális sikere* — Utalás az okt. 10-i ülésen a dualizmus védelmében elmondott nagyhatású miniszterelnöki beszédre. E beszéddel Wekerle a borossebesi királyi válasz vitáját zárta le. (Ld. KNapló, 1892—97. XIII. köt. 174—185. l.)
- 2—3 *Tegnap este a klubban roppant ováció volt.* — Wekerle túláradó ünnepléséről a PH másnapi száma is beszámolt: »Wekerle miniszterelnököt ma este a szabadelvű párt klubjában való megjelenésekor percekig tartó lelkes éljenzéssel fogadták a pártnak nagy számmal együtt levő tagjai. A párt e tüntetéssel is kifejezést kívánt adni elismerésének vezére, a miniszterelnök, irányában, kinek mai képviselőházi beszéde valósággal felvillanyozó hatással volt az egész pártra, s még szorosabbá és bensőbbé tette annak összetartását s a miniszterelnökhöz való ragaszkodását.« (PH. 1893. okt. 11. 2. l.)
- 3—4 *Azóta se lehetett olyat hallani, mióta Tisza az ischli levelet hazahozta.* — Az utalás minden bizonnyal a Janszky-ügyet lezáró 1886. aug. 11-i uralkodói leiratra vonatkozik, melyben az udvar engedni kényszerült.
- 23—24 *mikor Polónyi megtartotta nevezetes beszámoló beszédét Szoboszlón,* — Polónyi választókerületében elmondott beszédét augusztus elején tartotta, erre a Borszem Jankó c. vicclap egyik rövid csipkelődő megjegyzése utal. (Ld. Borszem Jankó, 1893. aug. 13. 33. sz. 4. l. Apró Hírek.)
- 26—28 *a Habsburg—Lotaringi familia kihalása esetén ne lehessen zsidót királlyá választani, Visontai Soma duzzogni kezdett emiatt és kilépett a pártból.* — Visontai reagálását ugyancsak a Borszem Jankó tűzte tollhegyre: »Visontai Soma, a Polónyi ama kikötésére, hogy zsidó ne lehessen király, azonnal kilépett a Polónyi pártból. Mit, még ilyen megszorításoknak

- is alávesse magát!« (Ld. Borsszem Jankó, 1893. szept. 3. 36. sz. 5. l.)
- 158 : 8 *Visontai valóságos kis Hombár Mihály* — MK tréfás csipkelődése. Hombár Mihály a Borsszem Jankó c. viccelap egyik állandó rovatának rajzfigurája volt: szemüveges, bal karját az ég felé tartó ügyvéd, aki védőbeszédeiben mindig megtalálta az enyhítő körülményeket védenecsei felmentésére, sőt a bűnt sok esetben visszájára fordította és erénynek igyekezett feltüntetni.
- 13—14 [Bessenyei] *egy jó anekdotát mondott el a polgári házasságról*, — Az anekdota a következő volt: »Itt vannak az egyházpolitikai kérdések. (Zajos felkiáltások bal felől: Hol? Derültség.) Bámulatás, hogy a t. ellenzék ezen nevet, amikor másfél hónapon keresztül vitakozott rajtuk. S itt eszembe jut az öreg Kreminger prépost — a neve nem nagyon magyar hangzású, s ősei aligha jöttek be Árpáddal, de azért igen jó magyar ember volt — akinél egy fiatal házaspár bejelentette, hogy válni akar. A férj ugyanis a születendő gyermeket Ferencre akarta keresztelni, mert ő is az, apja is, nagypapja is az volt, felesége pedig ezt nem akarta; ezen veszték össze. Az öreg prépost csak annyit mondott nekik: „Hátha lány lesz?” (Derültség.) Nos hát, a t. ellenzék is hónapokig vitakozik e kérdésben, pedig bevárhatnák, fiú lesz-e vagy lány. (Helyeslés jobb felől.)« (KNapló, i. h. 200. l.)
- 13—16 *aztán a közbeszélő Vajajt marta, csipte, kétszer is idézván Kempis Tamásból latin verseket*. — Bessenyei fejtegetésére, hogy a jelen vita csak a parlament drága idejét pazarolja, Vajaj az alábbi kijelentést tette: »Ugyan mit tettünk volna, mikor nincs semmi dolga a parlamentnek.« (KNapló, i. h. 200. l.) E közbeszólásra Bessenyei Kempis Tamás szavaival válaszolt, türelemre intette. Vajaj erre a Bibliából felelt, mire Bessenyei nagy derültség közepette újból Kempist idézte. (Ld. KNapló, i. h. 200—202. l.)
- 24—26 *Egy császári és királyi kamarás se beszélhetett volna külföldben, arra a részre nézve, amit őfelségéről mondott*, — A megjegyzés találó, a függetlenségi párti politikus roppant tisztelettel és hódolattal szólt a magyar királyról. (Ld. KNapló, i. h. 203. l.)
- 28 *Polónyi ragyogó szemekkel kiáltozta: — Oh de igaz! Oh de gyönyörű!* — A közbeszólást a KNapló nem jegyezte fel.
- 30 *pièce de résistance* — valaminek a java, fénypontja
- 159 : 4 *gotterhalte* — az osztrák császári himnusz
- 7 *Per tangentem* — mellékesen, futólagosan
- 11 *a Herman-párt* — Országos Függetlenségi Párt néven, Herman Ottó vezetésével, 1893. szept. 29-én alakult csoport.
- 15 — *Hát ezt a Hentzi-koszorúzózt hallgatjuk?* — Károlyi Gábor közbeszólását a KNapló is megörököltette. (Ld. KNapló, i. h. 210. l.)

Lap Sor

- 159 : 19—20 — *De ott voltam a honvédszobornál is, apám intencióihoz képest — replikázott Asbóth.* — MK tömören összegezte Asbóth fejtegetésének lényegét. (Ld. KNapló, i. h. 211. l.)
- 21 — *Szégnyell is magát az öregúr — felelte Hentaller.* — A közbeszólást a KNapló nem jegyezte fel.
- 29—30 *Vállyi Árpád rohan végig a termen és megrázza az Asbóth kezét . . .* — A zajos derűtséget kiváltó jelenetet a KNapló is megörökítette. (Ld. KNapló, i. h. 212. l.) A függetlenségi párt alelnökének különös viselkedését a PH másnapi száma súlyos természetű idegbajjal magyarázta, erről bővebben majd a *Hatodik levél c.* karcolathoz fűzött jegyzetben szólunk. (Ld. a jelen köt. 380—381. lapján.)

A KORLÁT

M *Pesti Hírlap.* 1893. október 14., 15. évf. 284. sz. (8. l.) Rovaton kívül. *A mai ülésről* alcímmel. Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház okt. 12-i ülésén folytatódott a kőszegi király válaszra vonatkozó kérvények tárgyalása. Záróbeszédet mondott *Horváth Béla* előadó, *Szilágyi Dezső* igazságügy-miniszter és *Apponyi Albert.* (KNapló, 1892—97. XIII. köt. 214—239. l.)

Az okt. 13-i képviselőházi ülésen — melyről MK karcolata szól — folytatódott a kőszegi királyi válaszra vonatkozó záróbeszédék megtartása. *Ugron Gábor* megismételte korábbi álláspontját, a király kőszegi válaszáért a kormányt tette felelőssé. *Szilágyi Dezső* igazságügy-miniszter nem értett egyet *Ugron* nézeteivel, majd *Apponyi* felirati javaslatát elemezte, éles bírálattal illette azt. Annak a véleményének adott kifejezést, hogy a parlament többsége a kormány nyilatkozatait teljesen kielégítőnek találja. *Wekerle Sándor* miniszterelnök reflektált a záróbeszédekre, elsősorban *Apponyi* előző napi beszédére. Érzékenyen reagált *Apponyi*nak arra a kijelentésére, hogy a borossébesi és a kőszegi királyi válaszok ellen tett kifogásokkal szemben a kormány hiába hivatkozik általános politikai programjára és a nemzetiségi kérdésben elfoglalt álláspontjára, mert a királyi válaszok szövege és értelme önmaga bírálandó meg. Visszautasította a politikai gyávaság vádját, valamint azt a kijelentést, hogy a kormány nem képes helyesen informálni a királyt. Erősen kritizálta *Apponyi* politikájának irányát és módszereit. A miniszterelnök beszéde után a Ház túlnyomó többséggel a kérvényi bizottság javaslatát fogadta el. Az ülés további részében interpellációkra került sor. *Wekerle* először *Thaly*

Kálmánnak a sorsjegyárusításnál használt közjogellenes címerek tárgyában benyújtott interpellációjára válaszolt, a választ a Ház tudomásul vette. Ezt követően Apponyi Albert és Eötvös Károly interpellációira felelt, melyeket a kormánynak a honvédszobor leleplezési ünnepségéről való távolmaradása ügyében terjesztettek be. A miniszterelnök kijelentette, hogy már az ünnepség megtartása előtt kifejtette érveit, hogy miért nem fog megjelenni a szobor leleplezésén. A képviselőház akkor ezt tudomásul vette, így véleménye szerint erről nem szükséges újból nyilatkoznia. *Eötvös Károly* a miniszterelnök válaszát nem tartotta kielégítőnek. Rámutatott arra, hogy a kormány távolmaradásával hibát követett el, ezért interpellációjának napirendre tűzését kérte. *Apponyi Albert* felolvasta a miniszterelnök említett képviselőházi beszédét, melyben az ünnepségről való távolmaradását azzal indokolta, hogy a kormány nemcsak a nemzetben gyökerezik, hanem a koronának is tanácsosa. Az indokot nem fogadta el, súlyos kötelességmulasztással vádolta a miniszterelnököt. *Wekerle* válaszában utalt arra, hogy az ellenzék hiúsította meg a budai honvédszobor leleplezése alkalmából tervezett kiengesztelési ünnepet. A hazafias kegyeletről szólva személyeskedő, csípős megjegyzésekkel illette Apponyit, majd annak a gyanújának adott kifejezést, hogy az ellenzék aznapi képviselőházi viselkedéséről előzetesen megállapodott. Szavaira az ellenzék tüntetően kivonult a teremből. *Apponyi Albert* élesen visszavágott, magyarázatot adott a személye ellen felhozott vádakra. A miniszterelnök válaszát nem vette tudomásul. Az ülés végén *Bethlen András* gróf felelt a takarmánykiviteli tilalom tárgyában hozzá intézett interpellációra. (KNapló, i. h. 239—274. l.)

*

MK jelen karcolatában, hasonlóan az ez időszakból származó korábbi írásaihoz, elismeréssel szól *Wekerle* szónoki sikereitől, beleértve aznapi képviselőházi szereplését is. A községi királyi válaszokra vonatkozó záróbeszédekről nem ad tájékoztatást, helyette a büfé hangulatát rajzolja meg, majd visszavezetve olvasóit az ülésterembe érzékeltes képet fest az interpellációkra adott miniszteri válaszok során kirobbant élénk vitáról, viharos jelenetekről. Rámutat arra, hogy a nemzeti párt és a szabadelvű párt kompromisszumáról szőtt korábbi elképzeléseket *Wekerle* és *Apponyi* személyeskedő, éles hangú vitája végképp megghiúsította.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

160 : 1 *Diadalmámorral mennek szüreti vakációra a mamelukok.* — A képviselőház előzetesen megállapodott abban, hogy míg a pénzügyi bizottság és a Ház többi bizottságai dolgoznak, a képviselőház ülései okt. 15-től nov. 3-ig szünetelnek.

3 *debatter* — ügyes vitázó

- 160 : 3—4 [Wekerle] *hogy fölviszanyozta hideg, vérszegény pártját, mi-óta felkötötte ellenségverő buzogányát* — Utalás Wekerle okt. 10-i képviselőházi beszédére. (Ld. erről a *Marengo után* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzeteket a jelen köt. 372—374. lapján.)
- 11 *Igazi Fortunátus Sándor* — azaz Szerencsés Sándor; fortunatus latin szó, am. szerencsés, szerencse fia, kedveltje. — a névjátékkal MK feltehetően Fortunatus Imrére, II. Lajos 1495—1526 között működött meghitt emberére, későbbi alkincstárnokára utalhatott.
- 19—20 [Eötvös] *a sátor nélküli vajda* — Csipkelődő megjegyzés arra, hogy Eötvös ekkor már hatalom nélküli vezér. A negyvennyolcas függetlenségi párt frakciókra szakadásáról, majd egyesüléséről ld. a *Harmadik levél* c. karcolathoz fűzött jegyzetet a jelen köt. 362. lapján.
- 31—32 *A kormánypárti erdő feláll és szertezűg: »Éljen Wekerle!.* — A jelenetet a KNapló is megörökítette: »ELNÖK: Kérem azon képviselő urakat, akik a kérvényi bizottság határozati javaslatát fogadják el, szíveskedjenek felállni. (*Megtörténik. Zajos és hosszan tartó éljenzés a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.*)» (KNapló, i. h. 254. l.)
- 34 *Burg* — a bécsi császári palota
- 161 1—2 *Vállyi Árpád például két évre akarta neki átadni a miniszterelnökséget . . .* — A tréfás csipkelődés alapja Vállyi kabinetalakítási kényszerképzetéről kiszivárgott hír volt. (Ld. a *Hatodik levél* c. írást és a hozzáfűzött jegyzeteket a jelen köt. 380—381. lapján.)
- 13 *gúgyü* — szegedi tájszó, am. házasulandók közötti közbenjáró
- 15—17 *Wekerle már előbbi beszédjét azzal végezte, óriási hatás közt, hogy az eszközök megválasztásában ő nobilisabb, mint Apponyi.* — A fordulat ilyenképpen való fogalmazása MK ötlete, a KNapló tanúsága szerint Wekerle Apponyival folytatott polémiajában, nevének említése nélkül, mondta az alábbiakat: »Mídon felszólalásomat befejezni kívánom, még csak azért, mert politikai fegyverről szólunk, egyet kívánok megjegyezni. (*Halljuk! Halljuk! jobb felől.*) Azt kívánom megjegyezni, hogy én mindenkor, nemcsak a legrigorózusabb értelemben vett tisztességnak fegyverével, hanem azt merném mondani, saját politikai állásom rovására még rendszerint a nobilitás fegyverével küzdöttem. (*Tetszés jobb felől.*) Ezt vindikálom magamnak; és egy bizonyosságot fog nekem szolgáltatni, ha nem is a jelen, hát a jövő, ha az a felkelő nap világítani fog, ahol tisztán látunk: azt, hogy a fegyverek nobilitása tekintetében a fölény engem illet.» (KNapló, i. h. 253. l.)
- 18 — *Csak dicsérje magát!* — kiáltá *Meszlényi Lajos.* — A fordulatnak a KNaplóban nincs nyoma.

- 30—32 *amit most az ellenzék tanúsít, talán előre van rendezve: kitért az ellenmondó rivalgás orkánja.* — MK pontosan adta vissza a miniszterelnök szavainak lényegét és az ezt követő jelenetet: »WEKERLE SÁNDOR miniszterelnök és pénzügyminiszter: Az én felszólalásom ugyan nem szolgáltatthat indokot erre a fölháborodásra (*Zaj a baloldalon.*), mert én higgadt objektivitással kezelem e kérdést (*Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon*); nem az én felszólalásomban, hanem — reám azt a benyomást teszi — talán egy kis előleges elhatározásban van a fölháborodás oka. (*Hosszan tartó, megmegújuló zaj a bal- és szélsőbaloldalon és felkiáltások: Gyázlat! Gyamúsítás! Ezt nem lehet tovább tűrni!*)» (KNapló, i. h. 265. l.)
- 32—33 *Nem tudni, voltaképpen ezért haragudtak-e meg, vagy a »nemzeti skandalum« kifejezésért* — A MK által említett kifejezés az alábbi szövegösszefüggésben hangzott el: »WEKERLE SÁNDOR: . . . Igen élénk emlékemben van, t. Ház, hogy az ünnepély rendezését megelőzőleg, ha jól emlékezem, május 13-án, tehát előbb, mintsem itt nyilatkoztam, hogy nem megyek el az ünnepélyre, elmentem a szoborbizottság elnökéhez, elmentem két okból: először, mert azon — engedjék meg, hogy így fejezzem ki magamat — nemzeti skandalum eshetősége előtt álltunk (*Nagy zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon.*), hogy újra elhalasztják a szoborleleplezést (*Folyton tartó nagy zaj és mozgás a bal és szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*), mert egyesek politikai pártcélokra akarták azt kihasználni. (*Megújuló zaj a bal- és a szélső baloldalon. Élénk felkiáltások jobb felől: Halljuk! Halljuk!*)» (KNapló, i. h. 265. l.)
- 36 — *Hagyjuk el a termet!* — A jelenetet a KNapló is megörököltette: »HORVÁTH GYULA: Tessék a miniszterelnököt rendre utasítani! (*Hosszan tartó zaj a bal- és szélsőbaloldalon.*) ELNÖK: Horváth Gyula képviselő urat rendreutasítom! (*Nagy zaj a baloldalon. Félkiáltások: Menjünk innen! Az ellenzék nagy része távozik a teremtől. Nagy mozgás és zaj.*)» (KNapló, i. h. 265. l.)

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

- M I. *Pesti Hírlap. 1893. október 15., 15. évf. 285. sz. (2., 3. l.) Rovaton kívül. Hatodik levél alcímmel. Névjelzés: Katángthy Menyhért.*
- IIa. [1. kiad.] *Mikszáth Kálmán munkái. Budapest, 1896. MKm 12. köt. [A sorozat-címlapon és kötéstáblán:] Katángthy*

Menyhért. [II. rész.] *Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei.* 146—151. l.

Iib. [2. kiad.] 1901. *MKm* 12. köt. [Az 1. kiad. címlapkiadása.]

Iic. [3. kiad.] 1903. *MKm* 12. köt. [Az 1. kiad. címlapkiadása.]

III. *Jk* 17. köt. *Két választás Magyarországon. Bp., 1910.* [II. rész.] *Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei.* 146—151. l.

Szövegváltozatok

A jelen *Krk* a *MKm* 12. köt. szövegét vette alapul. A *PH* és *MKm* szövege között aránylag kevés eltérés található, a *Jk* híven követte a *MKm* szövegét. 164 : 12. Az 166 : 27 sorban a *PH* szövege alapján egy örökletes sajtóhibát javítottunk.

Lap Sor

- 163 : 1 A *PH*-ban nincs kurzív szedéssel kiemelve !
„ 17 nekirontott a *Palinak* (*PH*: nekirontott *Palinak*)
164 7 megmutassa; azok (*PH*: megmutassa azok;)
18 pádimentumos (*PH*: padimentumos)
26 pádimentumon (*PH*: padimentumon)
„ 35 őzikéé. (*PH*: őzikéi.)
166 15 Vállyt (*PH*: Vállyt)
27 *PH*, *Krk* hajtani (*MKm*¹⁻³, *Jk*: hajtani)

A parlament üléséről

A képviselőház okt. 14-i ülése érdemleges dolgokkal nem foglalkozott, az előző napi ülés eseményeit vitatta meg. A napirend előtt kiobbant vitát *Horváth Gyula* indította meg. Tiltakozott a miniszterelnök beszédében elhangzott vádak ellen, ugyanakkor kijelentette, hogy az ellenzék eltekint attól, hogy a kérdés tisztázása céljából indítványt adjon be. *Wekerle Sándor* miniszterelnök Horváthnak adott válaszában egyrészt a szoborleplezési ünnepély elhalasztására tett megjegyzésre válaszolt, másrészt igyekezett magyarázatot adni arra az előző napi kijelentésére, hogy az ellenzék viselkedéséről előzetesen megállapodott. *Horánszky Nándor* a miniszterelnök magyarázatát nem tartotta kielégítőnek, ennek ellenére tudomásul vette és egyúttal jelezte, hogy a jövőben a nemzeti párt is fenntartja magának a jogot a személyeskedésre. *Szilágyi Dezső* igazságügy-miniszter a képviselőházi affairé békés elintézése iránti szándékát fejezte ki. *Horánszky Nándor* nyomatékosan kijelentette, hogy a személyes jellegű harcot nem ő kezdte, de mindaddig támogatja, míg a miniszterelnök nem korrigálja Apponyival szemben követett eljárását. *Ivánka Oszkár* hangoztatta, hogy *Wekerle* súlyos kijelentéseit nem helyesbítette, így azokat továbbra is sérelmesnek tartja. *Rohonczy Gedeon* megpróbálta békíteni az ellenzékkel, ugyanakkor mentegette a miniszterelnök viselkedését. *Apponyi Albert* kijelentette, hogy semmiféle további elégtételre nem

tart igényt. *Miklós Gyula* a miniszterelnök védelmében fejtette ki álláspontját. *Gulner Gyula* megítélése szerint a miniszterelnöknek elégtételt kell adnia. Az éles vita *Wekerle* miniszterelnököt ismét felszólásra készítette. Ezúttal a nemzeti skandalum kifejezést magyarázta, majd Apponyival polemizált. Kijelentette, hogy előző napi kifejezéseiben ugyanazt a politikai oportunitás vádját használta, amit Apponyi is használt ellene. A miniszterelnök szavaira *Apponyi Albert* élesen visszavágott. *Szilágyi Dezsd* is újból szót kért. Véleménye szerint Apponyi félreértette a miniszterelnök nyilatkozatát. A vita *Horváth Gyula* ismételt felszólalásával végződött. Ezt követően a napirenden szereplő mentelmi ügyek tárgyalására került sor. *Iffj. Ábrányi Kornél* a Pesti Napló szerkesztőségében és saját szerkesztőségi szobájában történt házkutatásról szólt. Mentelmi jogának megsértése miatt az ügyet a mentelmi bizottsághoz kérte utasítani. *Szilágyi Dezsd* igazságügy-miniszter Ábrányi egyik kijelentését korrigálta. A miniszter felszólalását *Polónyi Géza* és *Horánszky Nándor* házszabályba ütközőnek találta. *Szilágyi Dezsd* leszögezte, hogy a házszabály rendjét nem zavarta meg, csupán egy félreérthető kifejezést helyesbített. Az ülés hátralevő részében *Madarász József* nyújtott be interpellációt a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. (KNapló, 1892–97. XIII. köt. 275–290. l.)

Az előző napi képviselőházi incidens elsimítására a kölcsönös nyilatkozatok megtételével került sor, amelyek azonban ezúttal sem voltak szenvedélyektől mentesek, és újabb megtámadásokra vezettek. MK levelében nyomon követi az újra fellángolt vita főbb mozzanatait, egy-egy jellegzetes fordulatot kiemelve érzékletes képet fest a felszólalások irányáról. A kisebb érdeklődésre számot tartó mentelmi kérdésekről és az ebből sarjadó vitáról nem ad tájékoztatást. A levél utóiratában Vállyi Árpád kormányalakítási vízióján csipkelődik, amit előző *A korlát* c. karcolatában, egy Apponyinak szánt csipős vágás formájában is felhasználott. (Ld. a jelen köt. 161. lapján.)

Vállyi Árpád betegsége

A függetlenségi párt alelnökének szokatlan viselkedésére MK már a képviselőház okt. 11-i ülésén felfigyelt és a *Marengo után* c. írás záró soraiban megörökölt. (Ld. jelen köt. 159. l.) Hamarosan kiderült, hogy Vállyi súlyos beteg. Betegségéről a PH okt. 13-i száma részletes tájékoztatást adott: »Vállyi Árpád o. gy-i képviselő, a függetlenségi és 48-as párt egyik alelnöke — mint részvétellel értesülünk — súlyos természetű idegbajban betegen fekszik a Vadászkiút-szállodabeli lakásán, hol dr. Angyán orvos egyetemi tanár folytonos felügyelete és ápolása alatt van. Vállyi Árpád közeli ismerősei és képviselő barátai már néhány nap óta szokatlan izgatottságot tapasztalnak a különben higgadt természetű emberen, s a szemében ülő lázas fény, egyes elejtett szavai a legrosszabbra engedtek következtetni. Nem kis feltűnést kel-

tett Vályi Árpádnak tegnapi viselkedése, midőn a Hentzi-koszorúzó Asbóth Jánoshoz, annak elmondott beszéde után, odament, gratulált neki és kezét fogott vele. Károlyi Gábor gr. akkor azt kiáltotta közbe: „Ehhez gratulálok! A Hentzi-koszorújához gratulál a függetlenségi párt alelnöke!”. Visontai Soma csak egy szót kiáltott közbe, azt hogy: „Gyalázat!” Az ülés után ezekért a közbekiáltásokért Vályi Árpád Üchtritz Zsigmond bárót és Keczer Miklóst megbízta a Nemzeti Kaszinóban, hogy kérjenek nevében elégtételt Károlyi Gábor gróftól és Visontai Somától. Kevéssel rá Thaly Kálmánnal találkozott. Keservesen panaszkodott Thalynak, hogy őt mindenki bolondnak tartja. Thaly Kálmán vigasztalta, hogy csak ellenségei költik rá ezt a hírt. Vályi erre azt válaszolta: „Pedig lásd, Kálmán, van nekem eszem; több mint valamennyiőtöknek, mert a király is most bízott meg a kabinetalakítással, nem állnál be hozzám pénzügyminiszternek.” Thaly persze erre a felszólításra nagyot nézett. Vályi pedig elment haza a Vadászúrt-szállodába és levelet írt Wekerle miniszternek és Csáky Albin gróf kultuszminiszternek, értesítve őket is, hogy a király őt bízta meg új kabinetalakítással és felszólította Wekerlet és Csákyt, hogy lépjenek be az ő kabinetjébe. . . . (PH, 1893. okt. 13. 283. sz. »Napi hírek« 10—11. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 163 : 12 *mikor a Palika összeverekedett a Gyurikával* — MK e történettel a Katánghy-család két fiatalabb fiúgyermekét mutatta be.
- 32—33 *Ritka most, . . . mint a Wekerle-arany.* — Ebben az időszakban kezdődik meg az aranyérmek szabad forgalomba kerülése. (Ld. a *Harmadik levél* 143 : 25 sorát és a hozzá-fűzött jegyzetet a jelen köt. 361. lapján.)
- 164 : 1—2 (*olvashattál róla a Gvadányi történelmében*) — Az említett könyv: Gvadányi József: A világnak közöséges históriája 1—6. köt. Pozsony, 1796—1803.
- 10—11 *Gróf Andrássy Tivadar a közbeszólásaival csinált ellenszelet.* — A KNapló szerint Andrássy Tivadar az ülés elején négyszer szól közbe. (Ld. KNapló, i. h. 276—280. l.)
- 17—18 — *Oly szavakat használt a miniszterelnök — mondá —, aminket nem szoktak pádimentumos szobában.* — A MK kiemelte fordulat megtalálható Horánszky említett beszédében. (KNapló, i. h. 281. l.)
- 18 *pádimentumos szoba* — padlóval burkolt szoba
- 19—21 A jobboldali közbekiáltások — A KNapló ugyan jelezte a mozgást és a nagy zajt, de a MK által közvetített közbekiáltásokat nem jegyezte fel.
- 24 *herold* — hadi hírnök
- 24 *üzente meg [Horánszky] a személyeskedő hadjáratot.* — E fordulattal összegezte MK Horánszky fejtegetésének lényegét. (Ld. KNapló, i. h. 281. l.)

Lap Sor

- 164 : 27—28 *Prileszky Taddus bátyánk, aki egy drótoztót kerületből van megváltasztatva, — Prileszky Nagyszombat országgyűlési képviselője.*
- 165 : 12—13 *Ivánka Oszkár egy maró kifejezést dobott a miniszterelnök felé. — A MK által jelzett kijelentés a következő volt: „... mi sajnáljuk, de nem tehetünk mást, mint le fogjuk vonni a konzekvenciát, ismerni fogjuk Magyarország egy ilyen stílusú és kaliberű miniszterelnökével szemben a kötelességünket. (Élénk éljenzés bal felől. Zajos ellenmondások és felkiáltások jobb felől: Rendre!)» (KNapló, i. h. 282. l.)*
- 22—23 *de aztán a legvégén a kosár aljáról kivenne egy csalánt, — Apponyi beszédét a következő szavakkal zárta: „... mi a vitatkozásnak ezen módját sem nem kezdeményeztük, sem nem óhajtjuk, hanem hogy ha előnkbe a kesztyű ilyen módon dobatik, akkor azt felvesszük. Ha pedig az országnek mégis kárát vallja, aminek megakadályozására mindent el fogok követni, mert én személyes sérelmeimet sohasem fogom az országra hárítani, de ha akaratom ellenére az országnak mégis kára lesz, tulajdonítsa a miniszterelnök úrnak, aki tegnapi eljárási modorát ma, higgadt megfontolás után is, fenntartja magának és vállalja el érte a felelősséget ő. (Élénk helyeslés bal felől.)» (KNapló, i. h. 286. l.)*
- 166 : 3—25 Vályi Árpádról szóló történet. — Ld. a karoalat bevezetőjében lévő összefoglalónkat.

HIBAIGAZÍTÁS

M *Pesti Hirlap. 1893. október 16., 15. évf. 286. sz. (5., 6. l.) a Napi hírek rovatban. Névjelzés: Katánghy Menyhért.*
Kötetben itt először.

A szatíra korlátai

A Katánghy-féle *Hatodik levél* közzététele után Mikszáth a következő nap korrekció megtételére szorult: az előző nap megjelentetett írás 164 : 12 sorában egy olyan olvasat keletkezett, amely Wekerle magatartását kétes megvilágításba helyezte. E torz hatás egy vessző hiánya okozta. Ismerve Mikszáth írásképét, bizonyosan nem tette ki pontosan az írásjeleket és valószínűleg, ha látta is a korrekciót, a kétértelműség elkerülte figyelmét. Ezért kényszerült korrigálni önmagát és a szedő rovására írni a történeteket.

A másik magyarázkodást kívánó hely a Szilágyi Dezső személyéhez kapcsolódó enyhe képzavar, ugyancsak a *Hatodik levél* 165 : 1—4 sorában. Minden valószínűség szerint valamelyik képviselőtársa vagy

szerkesztőségi munkatársa tette szóvá mosolyogva e hibát. Más esetben Mikszáth nem is reagált volna reá, de feltehetően azért korigálta ezt is, mert a Wekerlével kapcsolatos önmagyarázkodást így némileg tovább lehetett bagatellizálni, és alkalmat biztosított számára arra, hogy más figyelmetlenséggel is ellensúlyozza a miniszterelnök rovására elkövetett hibát.

Harmadik mentegetőzése a Vályi-féle dolog-ra vonatkozik. Ebben az esetben valószínűleg a józslás nevében figyelmeztették, hogy egy ember betegségével nem illik tréfálkozni: a *Hatodik levél* bevezető jegyzetében ugyanis szóltunk arról, hogy Vályi Árpádon, a függetlenségi párt alelnökén az idegbetegség jelei mutatkoztak és ezek magyarázták politikai meggyőződésével ellentétes megnyilatkozásait. Mikszáth minden bizonnyal nem mérte fel ennek a betegségből következő helyzetnek teljes következményét, és ezért engedte meg azt a »tréfát« az előző karcolat 3—25 sorában (a jelen kötet 166. lapján).

A jelen *Hibaigazítást* Mikszáth nem vette be a későbbi kötetkiadás szövegébe, valószínűleg a kötet sajtó alá rendezésének idejére már meg is felejtkezett róla, hiszen azok az okok, amelyek a jelen önkorrekción megírására készítették, annyira múlt ügyek voltak, hogy csak a nap eseményeit nyomon követők érezhették úgy, hogy az írónia eszköze nemcsak csipett, hanem maró sebet is okozott . . .

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 167 2 *akik e pillanatban élnek Wekerle iránti szerelmük virágkorát* — Wekerle szónoki sikerei nagy hatással voltak a szabadelvű pártra, ezt MK korábbi írásában is jelezte. (Ld. *Marengo után* és *A korlát* c. karcolatokat a jelen köt. 157—162 lapjain.)
- 5 *komma* — vessző
- 14—16 (*Becsületesre mondom pedig Klárka, hogy vacsora előtt irtam a levelet, tanúim is vannak rá.*) — MK e fordulattal a féltékenyekedőnek megrajzolt Katánghyné nyugtatgatásának eszközét adta figurája kezébe. Azaz azt bizonygatta, hogy nem a társaságában lévő hölgy legyezője adta a képzavar alapját képező gondolatot.
- 17 *meu culpa* — a. m. az én vétkem
- 18 *perszonifikál* — megszemélyesít
- 31—32 Az utóirat szövege. — Mikszáth még ezt a mentegetőző formát is megragadta figurája magatartásának továbbépítésére és annak a helyzetkomikumnak kiaknázására, hogy a nem a feleségnek szóló utóiratot a »meg nem értő« szerkesztőség kiszedette és a levél utóirataként kezelte.

A BÉKE

M *Pesti Hírlap. 1893. november 5., 15. évf. 306. sz. (2., 3. l.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház az okt. 14-i ülés után az elnök javaslatára — a bizottságok tárgyalásának idejére — szüneteltette tevékenységét. Nov. 3-án egy rövid ülést tartottak, ahol a felgyülemlett adminisztratív intézkedéseket vitatták meg. (KNapló, 1892—97. XIII. köt. 291—293. l.)

A nov. 4-i ülésen — erről szól a jelen karcolat — elsőnek helyi érdekű vasútvonalak építéséről szóló törvényjavaslatokat vitattak meg, majd *Szabó Imre*, a közigazgatási bíróság előadója, a fővárosi kerületi elöljáróságok jogi helyzetének szabályozásáról szóló törvényjavaslatot terjesztette elő. A javaslatához elsőnek *Polónyi Géza* szólt hozzá, részletészrevételeket tett, a legfőbb kifogása az volt, hogy a törvényjavaslat túl nagy önállóságot biztosít az egyes elöljáróságoknak közigazgatási teendőik területén. *Mezei Mór* a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta, de javasolta az egyes kerületek határvonalának módosítását. *Holló Lajos* a közigazgatás tervezett menetével kapcsolatban fejtette ki aggályait, a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta, de fenntartotta a jogot, hogy a részletek tárgyalásánál módosítási javaslatokat terjesszen elő. *Hieroním Károly* belügyminiszter az ellenzéki képviselők által említett észrevételekre, fenntartásokra reflektált. *Polónyi Géza* félreértett szavai helyreigazítására kapott szót. Ezután a Ház a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta, a részletes tárgyalást a következő ülésre tűzte ki, majd a benyújtott interpellációra hangzott el válasz. *Csáky Albin* gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter *Madarász József*nek a Tartolc községbeli elemi iskola helyzetével foglalkozó interpellációjára válaszolt, elismerve, hogy a községben két éve szünetel az oktatás. *Madarász József* a választ elfogadta. *Györfly Gyula* a nagyváradi nőegylet árvaházában alkalmazandó apácák ügyében interpellált a belügyminiszterhez, mivel megítélése szerint a nőegylet vezetésében egy kisebbség törvénytelen eszközökkel meg akarja akadályozni az apácák alkalmazását. Ehhez — a képviselő véleménye szerint — a belügy segítséget nyújt. *Horánszky Nándor* rövid felszólalásában jelezte, hogy a miniszterelnök és Apponyi Albert közötti vita ügyében akart interpellálni, de tudomása szerint *Wekerle* az ülésben nyilatkozni akar, így eláll interpellációjától. *Wekerle Sándor* elmondotta, hogy hírlapi közlések alapján állította egyik beszédében, hogy Apponyi Albert nem adakozott a budai honvédszobor javára. Az adakozás tényéről időközben meggyőződött, ugyanakkor kijelentette, hogy a hírlapok állításával ellentétben ő maga két ízben kisebb összeget juttatott a szobor-alap javára. *Apponyi*

Albert is felszólalt: a vitát lezártak jelentette ki, és hozzáfűzte, hogy 6 egy pillanatig sem kételkedett abban, hogy Wekerle nagyobb összeget adományozott a szobor felállítására. (KNapló, i. h. 294—321. l.)

*

A jelentéktelen ülésből Mikszáth csak a nagyobb figyelmet kiváltó interpellációra adott Csáky-választ, Gyórfy Gyula apácákat védelmező interpellációját emelte ki. Részletesen szolt Wekerle és Apponyi felszólalásáról, amellyel az október derekán történt szenvedélyes vádaskodásukat ellensúlyozandó, a miniszterelnök és az ellenzék vezére kölcsönösen azt bizonygatták, hogy hozzájárultak a honvédszobor felállítási költségeihez. Mikszáth a sorok között érzékeltette, hogy az októberi összecsapásban a felemlített adakozás csak ürügy volt, tulajdonképpen politikai erőpróbának voltak tanúi a képviselők. Ezért is adta karcolatának *A béke feltűnő* címet, hogy ezzel is hangsúlyozza a helyzet pillanatnyi jellegét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

168 : 1—4 Az okt. közepi ülések hangulata. — MK ezzel a helyzetképpel az okt. 13-i és 14-i ülésen Apponyi és Wekerle között történt heves, sok vonatkozásban személyeskedő hangú összetűzésre utal.

6—8 Wekerle gúnyos megjegyzése, hogy Apponyi nem adott semmit a honvédszoborra, szülte a legnagyobb ingerültséget. — Wekerle okt. 13-i beszédében a következőket mondotta: „... Huszonöt esztendőn át nem jutott [Apponyi] eszébe, hogy Budán egy honvédszobor van készülöben. Nehéz viszonyok közé jutott a szobor ügye, alig tudták felállítani. Ismételve és ismételve lépéseket tettek, hogy megkapják az anyagi segélyeket a felállításra. Én ott láttam mindenkit az érdeklődők sorában, de Apponyi Albert gróf nem volt ott ...” (KNapló, i. h. 265. l.)

12—13 Az adakozási ívekből kitűnt, hogy Apponyi öt forintot adott a szoborra. A pártja pedig ötvenegyet. — A PH erről a következő tudósítást adta: „... Mindenekelőtt a képviselőház mai ülésének végén egy elmérgesedő személyes élű bonyodalom nyert szerencsés befejezést. Az okt. 13-i ülésről az összetűzés maradt vissza. Csekély, mint egy szálka, ami véletlenül kezébe megy az embernek, de ha piszkálják, meggyűlik. Wekerle a honvédszobor pénzgyűjtéséről szólva fölemlítette, hogy Apponyi gr. fillérei hiányoznak a gyűjtésből, de az övéi ott vannak. Apponyi azzal mentette magát, hogy a gyűjtőív nem került elébe. Ezt azóta Apponyi gr. környezete „crimen laesae” gyanánt tekintette s szerencsésen kiderítette, hogy de bizony ott áll Apponyi neve a gyűjtésben, ha a nemes gróf nem is tudott róla, 5 Frt-tal.” (PH. XV. évf. 306. sz. 1. lap.)

- 168 : 14—15 *ott olyan szegény emberek ülnek, mint a Károlyiak és Wenckheimok.* — MK ironikus megjegyzése a Nemzeti Párt földbirtokos és arisztokrata bázisára utalt.
- 29—30 *állatfejeket rajzolt a kiosztott székvárosi reformjavaslat tiszta lapjain.* — Az utalás az ülésen megtárgyalt törvényjavaslat szövegére vonatkozik.
- 31—32 *csak Madarász papa várta a Csáky-féle válaszokat.* — Az utalás az ülés végén elhangzott miniszteri válaszra vonatkozik.
- 36—37 *vastagodott a törvénykönyv, mint a Hatvani professzor híres vénasszonya.* — Mikszáth két ízben is feldolgozta a Hatvani István debreceni professzor köré fonódott legendát (*A magyar ördög* Krk 35. köt. 190—204.; *A magyar Faust* 70. köt. 76—79. l.), de az itt említett motívum sem az írásában, sem forrásában nem lelhető meg.
- 169 : 1—2 *megjelent az osztrák miniszterelnök, Windischgrätz herceg* — Windischgrätz Alfréd herceg a Taaffe-kabinet bukása után, 1893. nov. 11-én miniszterelnök lett; 1895. jún. 18-ig állt a kabinet élén.
- 9 *Nemrégén itt volt Krieghammer* — Edmund Krieghammer lovassági tábornok Bauer közös hadügyminiszter halála után, 1893. szept. 23-án lépett a tárca élére. Október folyamán Budapesten járt a magyar kormánynál bemutatkozó látogatáson.
- 27—32 *Közbeküldések Györffy Gyula beszédének elhangzása-kor.* — Úgy tűnik, hogy Mikszáth több személyes élt megjegyzést vetett papírra, mint a KNapló, ahol csak a következő olvasható: »GYÖRFFY GYULA... a már virágzásnak induló együletet sikeresebben vezethesse céljaihoz, egy bizonyos intézkedést léptessen életbe... (*Egy hang jobb felől: Apácákat akart!*) Ha úgy tetszik apácákat... Gr. KÁROLYI GÁBOR: Már megint apácákat! Jezsuitákat meg apácákat! Hál Istennek, kidobják már őket az egész világból. (*Nagy derültég több oldalról.*) ELNÖK: Gr. Károlyi Gábor urat rendre utasítom. (*Helyeslés bal felől.*)...« (KNapló, i. h. 319. l.)
- 170 : 4—7 *Horánszky szereplése.* — MK az irónia kedvéért tüntette úgy fel Horánszky Nándor felszólalását, mintha az a miniszterelnök felszólalása lenne. Horánszky azt magyarázta el, miért áll el a miniszterelnökhöz tervezett interpellációjától. (KNapló, i. h. 321. l.)
- 10—11 *csengő szavával konstatálta azt a bizonyos öt forintot* — A KNapló tanúsága szerint Wekerle nem említett összeget, csak a következőket mondotta: »A lapokban közölt adatokat elegendőnek tartom arra, hogy ez állítás téves voltát felismerjem, mert igenis a t. képviselő úr e célra adakozott...« (KNapló, i. h. 321. l.)
- 17—18 *Éljen Wekerle! Éljen Apponyi! hangzott elszórtan innen-*

onnan, — A KNapló tanúsága szerint az elnöki ülésberekesztés után »(Felkiáltások bal felől: Éljen Apponyi!)« megjegyzés található. A miniszterelnök megéljenzésére nem találtunk nyomot. (KNapló, i. h. 321. l.)

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

- M I.** *Pesti Hírlap. 1893. november 9., 15. évf. 310. sz. (3., 4. l.)* Rovaton kívül. *Miért nem írhattam levelet?* alcímmel. Névjelzés: *Katángy Menyhért.*
- IIa.** [1. kiad.] *Mikszáth Kálmán munkái. Budapest, 1896. MKm 12. köt.* [A sorozat-címlapon és kötéstáblán:] *Katángy Menyhért.* [II. rész.] *Nagyságos Katángy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei.* 152—162. l.
- IIb.** [2. kiad.] 1901. *MKm 12. köt.* [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- IIc.** [3. kiad.] 1903. *MKm 12. köt.* [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- III.** *Jk 17. köt. Két választás Magyarországon. Bp., 1910.* [II. rész.] *Nagyságos Katángy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei.* 152—162. l.

Szövegváltozatok

A jelen Krk a MKm 12. köt. szövegét vette alapul. A PH és MKm szövege között néhány kisebb eltérés található, a Jk pedig szövegromlás nélkül követte a MKm szövegét.

Lap Sor

- 170 : 3 otthonról a múlt (PH: otthonról múlt)
 „ 9 azt mesélgetem (PH: azt mesélgettem)
 171 : 12 takarékosnak (PH: takarékosaknak)
 „ 18 kisül az az új ív (PH: kisül egy új ív)
 172 : 10 láthatlan (PH: láthatatlan)
 173 : 28 PH, Krk: megerőltetésünkbe (MKm¹⁻³, Jk: megerőltetésükbe)
 39 »Megvan a polgári házasság.« (PH: »Megvan a polgári házasság!«)
 174 : 26 megösmertem (PH: megösmerem)
 175 : 4 történt! (PH: történt?)
 „ 36—37 megnyílik a szárnyas (PH: megnyílt a szárnyas)
 177 : 20 — kiáltá (PH: — Kiáltá)
 178 : 1—2 Sváb Károly, *akinek testvérei vannak*, tegnap (PH: Sváb Károly tegnap)

A parlament üléséről

A képviselőház nov. 6-i ülésén elsőnek két újonnan megválasztott képviselő, *Wass Béla* gróf és *Telegdi József* mandátumát érvényesnek nyilvánította az igazoló bizottság elnöke, majd a közigazgatási bizottság betervezte törvényjavaslatát a Horvát-Szláviában élő örökös főrendiházi tagokkal kapcsolatban. *Molnár József* tiltakozott az új eljárást jelentő törvényjavaslat ellen. *Hieronymi Károly* belügyminiszter röviden válaszolt a képviselő ellenvetéseire, ezt követően a Ház többsége elfogadta általánosságban a törvényjavaslatot, de a részletes tárgyalás is ellenvetés nélkül zajlott le. Majd a közigazgatási bizottság törvényjavaslatot terjesztett elő a villamos energiát és sűrített levegőt előállító vállalatok alapításához szükséges előzetes hatósági engedélyről. A közgazdasági bizottság törvényjavaslatot terjesztett elő a vasárnapi munkaszünetről, a csomagolt áruk mennyiség-tartalmának megjelöléséről. Az utóbbi törvényjavaslathoz *Mezei Mór* szolt hozzá, kérdésére Lukács Béla szakminiszter válaszolt. A törvényjavaslatot a többség elfogadta. A továbbiakban a fővárosi előljárásságokról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása következett. A vitában *Polónyi Géza*, *Morzaányi Károly*, *Holló Lajos*, *Várady Károly*, *Mezei Mór*, *Darányi Ignác*, *Busbach Péter*, *Horánszky Nándor*, *Vajay István* tett észrevételeket, amelyekre *Hieronymi Károly* belügyminiszter és *Szabó Imre* előadó válaszolt. A vita után a többség részleteiben is elfogadta a törvényjavaslatot. Az ülés végén a vándoriparról és a házalásról szóló törvényjavaslatot tárgyalták meg, a részletes tárgyaláskor *Issekutz Győző* két ízben is észrevételt tett, *Lukács Béla* válaszolt a megjegyzésekre, a többség megszavazta a törvényjavaslatot, az elnök bejelentette, hogy a következő, dec. 9-i ülésen tárgyalatni fognak a most letárgyalt törvényjavaslatok harmadszori olvasásában, a húznagynak kérése *Pondelli de Besser Vilmos* szolgának kor-engedély adása iránt és azután a költségvetés. (KNapló, 1892—96. XIII. köt. 322—349. l.)

A költségvetés bizottsági tárgyalásai miatt a képviselőház okt. 13. és nov. 3. között nem ülésezett. A nov. 3., 4. és 6-i ülésen kis jelentőségű törvényjavaslatokat tárgyaltak, és még nem került sor a költségvetés tárgyalására. Az indokot a KNapló nem rögzítette, de a korabeli közéletet tükröző napisajtóból tudhatjuk az okokat: a politikai színpalak mögött még folyt a harc a polgári házasság bevezetéséről szóló törvényjavaslat előterjesztésének feltételeiről és körülményeiről.

Mikszáth jelen levele ennek a várakozásteljes feszültségnek meseteri bemutatása, kitűnően érzékelteti azt a bizonytalanságot, amely a kormányzó szabadelvű pártot eltöltötte. A karcolat a politikai kötéltűzés pontos látélete.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 170 : 2—3 *mióta eljöttem otthonról a múlt pénteken* — okt. második felében nem ülésezett a Ház, az első, formális ülés nov. 3-án, pénteken volt. A fordulattal MK azt is érzékeltette, hogy a képviselők többsége ezen nem vett részt, többségük akkor utazott vissza a fővárosba, így hőse, Katánghy Menyhért is.
- 9—171 : 24 *Apponyi és Wekerle vitája arról, ki mennyit adott a budai honvédszoborra.* — Mikszáth e vita végső fordulatáról az előző, *A béke* c. karcolatában számolt be. Itt, túlermelkedve az ülésteremben történetekről szóló beszámólón nagyobb távlatból, a helyzet ironikus és groteszk elemeit kiemelve összegezte az ál-konfliktus fordulatait.
- 171 : 3—4 *Szombaton este megírtam neked azt a nevezetes fordulatot, hogy az tv, amelykre Wekerle írt, elveszett* — Ld. erről a PH »A honvédszobor gyűjtőívei« c. cikkét (1893. nov. 7. »Napi hírek« 8. l.), ahol a következő olvasható: »... Különösen keresték azokat a gyűjtőíveket, amelyek egyikén Wekerle Sándor miniszterelnök, még akkor mint szerény pénzügyminiszteri hivatalnok, neve szerepelt a kegyelet adományával és keresték azt az ívet, amelyen a gazdag magyar főúr, gróf Apponyi Albert adománya szerepel. Végre azt az ívet, amelyen Apponyi Albert gróf ötforintos adománya föl van jegyezve, megtalálták, amely körülmény tudvalevőleg nagy örömet okozott a nemzeti párt körében. Kiderült ekkor az is, hogy Wekerle Sándor már mint pénzügyminiszter a saját erszényéből 3 700 frt-ot adott a szoboralap javára, árme az a gyűjtőív, mely Wekerlének, mint pénzügyminiszteri tisztviselőnek adományáról tanúskodhatnék, az elveszett...«
- 4—5 *az én kétszáz forintnyi adományom is ezen az íven volt.* — MK ezzel a fordulattal Katánghy figuráját is jellemzi, érzékeltetve, hogy a szoborra való adományozás vitája körül mindenki igyekszik a maga kis politikai pecsenyéjét megsütni.
- 9 *márkot venni* — a ném. Briefmark 'postabélyeg' szó magyarosított, familiáris formája.
- 13—14 *Apponyi öt forintot adott a honvédszoborra, Wekerle pedig háromezer-hétszázat.* — Ld. az 171 : 3—4 sorhoz fűzött jegyzetet előbb.
- 21 *major summa* — nagyobb összeg
- 25—26 *az a hír kezdett kiszivárogni, már az utcákon is beszéltek, hogy a király beleegyezett a polgári házasságba* — A PH »Nincs ugyan kétség...« c. vezércikke a következőket írta: »... A magyar politikát ma odafönt csinálták Buda várában. Külső jelei a következők voltak: Wekerle miniszterelnök d.e. külön kihallgatáson volt őfelségénél a várpalotában. Délután 3 óraker minisztertanács volt őfelsége a király elnöklete alatt. Délután 4 óraker minisztertanács volt a miniszterelnöki palotában, Wekerle elnöklete alatt. Délután 5 óraker őfelsége

- Wekerlét újból külön kihallgatáson fogadta. Esti 9 órakor őfelsége a király Bécsbe utazott. A miniszterek az egész est folyamán sem a szabadelvű pártban, sem nyilvános körben nem jelentek meg s a Budavárában történetekről semmi szóba-hozható pozitív hír nem került ki még a képviselők körébe sem . . . »
- 171 : 36 *konziderál* — megfontol, mérlegel
- 39—172 : 5 Szilágyi magatartásának jellemzése. — Mikszáth ezzel a fordulattal Szilágyi indulatos habitusát írta le ironikus formában.
- 172 : 13—15 Wekerlének tulajdonított fordulat. — MK ezzel a mozzanattal Wekerle közismerten udvarias magatartását jellemezte.
- 18—19 *hogy otthon tőled hallja először a prépost*. — MK ezzel az ironikus fordulattal a katolikus egyház minden eszközt igénybe vevő magatartására, fokozott ellenállására utalt.
- 26—27 *régi metódus* — itt a kizárólagos egyházi anyakönyvezésre vonatkozik a fordulat.
- 33—34 *Megdicsértem a »Magyar Újság» aznapi cikkét* — Fenyvessy Ferenc 1891. december végén alapította meg a »Magyar Újság»-ot, amelynek tulajdonosa és egyben főszerkesztője is volt.
- 37 *Csókoltsd nevemben a Margit kisasszony kezeckéit*. — MK e mondattal nemcsak Fenyvessy közismert udvariasságát, a szépnemmel kapcsolatos előzékenységét érzékeltette, hanem további adatot közöl Katánghy Menyhért családi állapotáról, nevén nevezi eladósorban lévő leányát.
- 173 : 11—18 A magyar liberalizmus jellemzése. — MK a borostyánba »beleszorult» őskori szunyoggal a feudális vonásokkal terhelt magyar liberalizmus jellegét mélyen találóan érzékeltette.
- 13 *Muki sógor* — e személynévvel újabb taggal gyarapodott a Katánghy-família.
- 21—23 *Ma lesz a koronatanács. Ma lesz a döntés. S milyen döntés! A király mindent akar, amit hű magyarjai akarnak*. — Ld. a 171 : 25—26 sorhoz fűzött korábbi jegyzetünket.
- 24 *komma* — vessző
- 26 *kvint* — ötös figura több kártyajátékban, így a kalabriszban, pikében.
- 174 : 5 *Manci névéd . . .* — E névvel is új taggal bővült a Katánghy-család névtára: Katánghyné, Klára idősebb nőrokonának nevével.
- 9 *a szép Miljenov Mirkóné* — ezekben a napokban Budapesten tartózkodott Miljanov Marko, Montenegro fejedelme feleségével együtt. Erről a PH nov. 8-i számában a »Napi hírek» rovatban beszámolt. Külön szóltak feltűnően szép feleségéről is. (6. l.) Erre alapozhatta MK a fenti megjegyzését.
- 13 *»placet»* — beleegyezés, hozzájárulás
- 15 *piketíroz* — magyar kártyával játszott, kétszemélyes játék

Lap Sor

- 174 : 16—20 A Sváb Károllyal folytatott kártyajáték »indoka«. — Mikszáth itt új vonással színezte Katánghy »lakáskeresési« történeteit.
- 22—23 *Ferraris, hogy lerajzolja Jókait. Az öregnek valami jubileumot akarnak csinálni.* — Mikszáth utalása a Jókai írói tevékenységének ötvenedik évfordulójára rendezett országos előkészületekre vonatkozik, amelyet 1894-ben ünnepeltek meg.
- 27—28 [Ferraris] *most lerajzolja a kártyaszobát, s a feleségem engem is meglát majd a képen.* — Az olasz származású festő ebben az időben készítette a »Tarokk-parti« c. képét, melyen a szabadelvű párt híres alakjai: Jókai, Tisza Kálmán, Sváb Károly és még sokan szerepeltek. Mikszáth kibicként a kép jobb felső sarkába szorult. Reprodukcióját ld. Krk 19. köt. XIII. illusztráció, a 144—145. lap között. Mikszáth a festményről részletesebben szolt a *Jókai Mór élete és kora* c. művében is (Krk 19. köt. 106—107. l.)
- 175 : 13—14 *őfelsége elnöklete alatti minisztertanács már délután volt, és még nincsenek miniszterek.* — Ld. erről feljebb a 171 : 25—26 sorhoz fűzött jegyzeteinket.
- 33 *még azt se mondta most, hogy »nono«.* — MK tréfás vissza-utalása a szept. 21-én megjelent *Nono* c. karcolatára (ld. e kötet 133—134. lapján), amelyben Tisza Kálmán hallgatagságát figurázta ki.
- 39—176 : 1 *Kristófunkkal azelőtt* — a Katánghy család újabb tagja került be ezzel a fordulattal a történetbe.
- 177 : 7—8 *Hogy jó kedvet csináljak Hieronyminek, elkezdtem neki dicsérni a budapesti magisztrátust.* — MK ezzel a fordulattal utalt csupán a Ház aznapi tárgyára, ahol a fővárosi előljáróságokról szóló törvényjavaslatot fogadták el, az ellenzék több észrevételétől kísérve, Hieronyminek többször meg kellett védenie a javaslatot.
- 178 : 10—11 a holnapi ülésen bejelenti Wekerle a nagy diadalt. — Ld. erről a következő Katánghy-tárcát a 178—181. lapon.

LEVELEK AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

- M I. *Pesti Hírlap. 1893. november 10., 15. évf. 311. sz. (2., 3. l.)* Rovaton kívül. Szerkesztőségi jegyzettel. Névjelzés nélkül. A cím után csillag következett, majd »Szerk.« megjegyzéssel közlemény. Szövegét ld. e kötet 178. lapján.
- IIa. [1. kiad.] *Mikszáth Kálmán munkái. Budapest, 1896. MKm 12. köt.* [A sorozat-címlapon és kötéstáblán:] Katánghy Menyhért. [II. rész.] *Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei.* 163—167. l.
- IIb. [2. kiad.] 1901. *MKm 12. köt.* [Az 1. kiad. címlapkiadása.]

- IIc. [3. kiad.] 1903. *MKm* 12. köt. [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
 III. *Jk* 17. köt. *Két választás Magyarországon. Bp., 1910.* [II. rész.]
Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei. 163—167. l.

Szövegváltozatok

A jelen *Krk* a *MKm* 12. köt. szövegét vette alapul. A *PH* és *MKm* szövege között néhány kisebb eltérés található, a *Jk* pedig szövegváltoztatás nélkül követte a *MKm* szövegét.

Lap Sor

- 178 : cím *PH*, *Krk*: Levelek az országgyűlésről (*MKm*¹⁻³, *Jk*: Nyolcadik levél. Levelek az országgyűlésről)
 „ 16 mérföldnyi (*PH*: mérföldnyi)
 179 : 30 *PH*, *Krk* fölborzol (*MKm*¹⁻³, *Jk*: fölboncol) — Örökletes sajtóhiba, a *PH* alapján javítottuk!
 25—26 Kossuthnak Turinba), de még tovább (*PH*: Kossuthnak Turinba, de még tovább)
 18 *capuchonnal* (*PH*: *capichonnal*)
 22 alighanem Katánghyné — mondták. — Itt van Katánghyné! (*PH*: alighanem Katánghiné — mondták. — Itt van Katánghiné!)
 180 : 22 későn hozta, aztán maga (*PH*: későn hozta), aztán maga) 34—5 lehetne szólni), hanem Helfyről (*PH*: lehetne szólni, hanem Helfyről)

A parlament üléséről

A képviselőház nov. 9-i ülésén a jegyzőkönyv ismertetése és az elnöki bejelentések után harmadik olvasatban is elfogadta a Ház az előző ülésen megszavazott törvényjavaslatot. A költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalása előtt *Helfy Ignác* napirend előtt nyilatkozatot kért a miniszterelnöktől a házassági jog várható sorsát illetően. *Wekerle Sándor* válaszában közölte, hogy a törvényjavaslat vitára tűzésére a király a felhatalmazást megadta, és azt ígérte, hogy »a közlelbi két hét alatt e javaslatot előterjeszhetem«. Ezt követően *Hegedűs Sándor* a pénzügyi bizottság előadójaként előterjesztette az 1894. évi költségvetést. Elsőnek *Helfy Ignác* szólt hozzá a javaslatához, és részletesen, néhol az egyes tételekbe belebocsátkozva kifejtette az ellenzék álláspontját a következő évi pénzügyi elgondolásokról. A javaslatot tárgyalási alapul sem fogadta el. *Horánszky Nándor* a szabadelvű párt politikai manővereit sorakoztatta fel, amely több heves közbeszólásra adott alkalmat, majd maga és társai nevében elutasította a javaslatot. Az ülés végén *Szalágyi Dezso* beterveztette tárcája törvényjavaslatát a királyi kúria és királyi ítélőtáblák bírái létszámának szaporításáról. (*KNapló*, 189—96. XIV. köt. 3—27. l.)

*

A hosszú hónapok óta vajdó kérdés, a polgári anyakönyvezés bevezetéséről intézkedő törvényjavaslat egy lépéssel közelebb került a megvalósuláshoz: a király hozzájárult ahhoz, hogy a törvényjavaslat szövegét változtatás nélkül a képviselőház elé terjessze a kormány. Ennek a régóta várt eseménynek megvált a maga »koreográfiája»: a kormány kérdés nélkül nem nyilatkozhatott, így kellett találni kérdezőt, akinek válaszulva a kormány kifejthette a további lépésekkel kapcsolatos elképzeléseit. E fontos esemény kapcsán a »naiv« kérdező szerepét Helfy Ignác vállalta.

A nagy fontosságú bejelentés, a kormány különleges helyzete arra készítette Mikszáthot, hogy ne a könnyed, bizonyos szempontból felszínesen léha Katánghy-levelek stílusában írja meg beszámolóját, hanem komorabban és komolyabban, a saját korábbi években alkalmazott szelíd-ironikus modorában számoljon be az eseményekről. De ugyanakkor — a jelek arra mutatnak — nem akarta az *Egy képviselő levelei az országgyűlésről* c. ciklust sem megszakítani, ezért azt az áthidaló megoldást választotta, hogy Katánghy Menyust »hirtelen rosszul-léte« taasztotta, és a beszámoló megírására egy másik képviselő munkatársát kérte fel a PH-nak, hogy írja meg a beszámolólevelet. Így a levélforma is megmaradt, de a könnyedebb hangot visszaválthatta a megfontoltabbra. A Katánghy-fonalat sem ejtette el, hanem Katánghyné alakját felvillantotta a hölgykarzaton (179 : 17—23).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 178 : 8—12 A polgári házasságról szóló törvényjavaslat hirtelen átalakulása »ellenzék érdemé«-vé. — A PH nov. 10-i vezércikke, a »Victrix causa« című ezt a gondolatot a következőképp fogalmazza meg: »A győzelmes ügy méltó diadallal vonul be a Házba. Ki gondolhat a nemzeti öröm e pillanataiban a kétségekre és aggodalmakra? Ki féltheti a korona által helyben hagyott javaslatot a pártküzdelmek esélyeitől, magától a főrendektől? A főrendek lehetnek-e katolikusabbak a katolikus apostoli királynál? Lehetnek-e aggályai továbbra a legérzékenyebb lelkiismeretnek, ha Ferenc József király lelkiismerete megnyugodott? . . . A victrix causa csak úgy vonz és hódít, ha nem kiáltja a legyőzötteknek: Vae victis! Nem foglaljuk le tehát a siker érdemeit kizárólag a szabadelvű párt s a Wekerle-kormány számára. A siker, a diadal a — nemzeté . . .«
- 179 : 13—14 *Darányit, Jókait vagy Urbanovszky, mert ezek vagy nőszülnek még, vagy nem,* — MK említette képviselők vagy megözevgyültek, vagy agglégények voltak.
- 18 *capuchon* — csuklya, kapucni
- 24—25 *Villámhirtelen jutott szét a hír, Beöthy Algernon kiszaladt a büfébe, és nem mutatkozott többet.* — Mikszáth korábbi

Katánghy-leveleiben Beöthy Algernont Menyus csöndes asztaltársának, templomjáró partnerének tette meg, ami a szatíra egyik eszköze volt, hiszen Beöthy éppen másként élt, mint ahogy az a levelekben leíratik. Tehát a szöveg szerint azért szaladhatott ki Beöthy a teremből, nehogy valóságos énjével azonosítsa Katánghyné . . .

- 179 : 27 — *Ugyan ne okoskodj, hisz talán nem is egzisztál.* [Ti. Katánghyné] — Ez a fordulat MK jellegzetes fél-önleplezésének sorába tartozik.
- 180 : 1—4 Wekerle megéljenzése előző este a klubban. — A PH »A döntés napja« c. vezércikke (nov. 9. 1. l.) erről a következőképpen számol be: »...Többen eléje mentek a Nyugati pályaudvarba, a szabadelvű párt zöme pedig késő este újra összegyülekezett a pártkör nagytermében. Wekerle szürke úti ruhában egynegyed 10 óraker érkezett meg. A párt jelenlévő tagjai a közepén gyülekeztek össze s mikor a miniszterelnök a föltárt nagy ajtóban megjelent, szemben látta magával az éljenző csoportot s fölötte Deák Ferenc nagy arcképet, mely a terem középrészén függött. A párt a diadallal hazakerkező kormányelnököt megújuló ovációval fogadta . . .«
- 10—11 *Már rég a székeiken ültek a miniszterek, még mindég zúgtak, hömpölyögtek az éljenek* — A KNapló tanúsága szerint az elnököl Bánffy Dezső négy mondatot mondott el szokásos elnöki megnyitójából, amikor »(Wekerle Sándor miniszterelnök és Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter a terembe lépnek. Hosszantartó zajos éljenzés jobb felől.)« (KNapló, i. h. 3. l.)
- 28—32 Az ellenzék »merengései« a királyi beleegyezés föltt. — Ld. az 178 : 8—12 sorhoz fűzött jegyzeteket.
- 33 *(Hát iszen majd erre is megjön a jelelet.)* — MK zárójeles mondata arra utal, hogy a további fejlemények a polgári házasságkötésről szóló törvényjavaslat parlamenti és felsőházi vitája eldönti azt a kérdést, hogy milyen megfontolással egyezett bele a király a törvényjavaslat parlamenti előterjesztésébe.
- 34—38 Helfy napirend előtti kérdése. — Mikszáth az ellenzéki képviselő kérdését pontosan közvetítette. Ehhez még hozzá kell fűznünk, hogy Helfy megtalálta a megfelelő formát is: azért tartotta fontosnak a kérdés feltételét, mert a kormány a reformokhoz kötötte állását: »Miután — folytatta Helfy — mint mondanám, a t. kormány e kérdésekhez a saját állását kötötte, és miután most annak a költségvetési előirányzatnak tárgyalásába kell belemennünk, amelyet ez a kormány terjesztett elénk, tudnunk kell, vajon azt a költségvetést tárgyaljuk-e, amelyet a jelenlegi kormány fog képviselni, avagy esetleg nem állunk-e oly változás előtt, amidőn más kormány, más irányú költségvetést terjesztene elő . . . De miután én úgy hiszem és úgy tudom, hogy e kérdések nem képezik a t.

szabadelvű párt kérdését (*Általános helyeslés*), annál kevésbé, mert azon párt az, amely legkésőbb bírt ezek iránt lelkesedni (*Ellentmondások a jobboldalon*), hanem egyáltalában az egész ország kérdése ez: azért hiszem, hogy helyesen járok el, és a t. Háznak érzelmeit is tolmácsolom, midőn felkérem az igen t. miniszterelnök urat, szíveskedjék határozott nyilatkozatot tenni az iránt, hogy mi az alapja, vagy egyáltalában van-e alapja azon aggodalmaknak, amelyek az utóbbi napokban felmerültek, és vajon ezek az aggodalmak el vannak-e annyira oszlatva, hogy határozott nyilatkozatot tehet az iránt, hogy igen rövid idő múlva az említett törvényjavaslat a képviselőház elé lesz terjesztve? (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)» (KNapló, i. h. 5. l.)

181 : 7—9 Közbeiktálás Helfy kérdése elhangzásakor. — A KNapló tanúsága szerint MK pontosan közvetítette a helyzetet. Helfy a következőkkel kezdte felszólalását: »Mint méltóztatnak tudni az utóbbi napok eseményei nagy izgatottságot idéztek elő országszerte. (*Felkiáltások bal felől: Dehogy idéztek! Halljuk! Halljuk!*) . . .» (KNapló, i. h. 5. l.)

10—13 Wekerle válasza. — A KNapló szerint a miniszterelnök a következőket mondotta: »T. Ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Méltóztassék megengedni, hogy Helfy Ignác képviselő úr felszólalásának azon részére, amely ezen pártnak magatartására és a házasságjogról szóló törvényjavaslatnak a költségvetéssel való összefüggésére vonatkozik, egyáltalán ne reflektáljak, hanem válaszómban röviden annak kijelentésére szorítkozzam, hogy a házassági jogról a kormány által készített törvényjavaslatnak alkotmányos tárgyalás végett az országgyűlés elé terjesztésére Őfelsége a felhatalmazást megadta. (*Hosszantartó, élénk éljenzés jobbról.*) . . . Reményilem, hogy a közelebbi időben — e közelebbi idő alatt nem egy-két napot, hanem viszonylag rövid időt értek (*Mozgás és felkiáltások bal felől: Mennyit!*) ilyenekre terminushoz kötött kötelezettséget nem vállalhatok — de hiszem, a legközelebbi két hét alatt e javaslatot előterjeszhetem. (*Élénk helyeslés és éljenzés jobb felől.*) . . .» (KNapló, i. h. 5. l.)

26—28 *S így ment ez ma is. Helfy után jött az ülés végén Horánszky, éppen úgy volt, mint tavaly és mint tavalyelőtt.* — MK nem túlzott, az előző években is ez volt a menete a tárgyalás megkezdésének.

OKOS EMBEREK BESZÉLNEK

M *Pesti Hírlap. 1893. november 14., 15. évf. 315. sz. (2. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A képviselőház nov. 10-i és 11-i üléséről MK nem írt beszámolót. A nov. 10-i ülésen folytatták az 1894-es költségvetés általános tárgyalását. Molnár József Helfy Ignác javaslatát támogatva elutasította az egész költségvetést. *Tuba János* több közbeszólást kiváltva különböző részletkérdésekbe bocsátkozva elfogadta vita alapjául a beterjesztett javaslatot. *Babó Elemér* álláspontját több részletkérdésben kifejtve elvetette a javaslatot. *Lánczy Leó* gazdaságpolitikai kérdéseknél időzve általánosságban elfogadta a költségvetést, *Szacsavay Sándor* a Helfy-féle indokláshoz kapcsolódva elvetette a javaslatot. *Filtach József* a biztositási ügy fontosságáról szólva támogatta a törvényjavaslatot. Az ülés végén a tárgyalási idő meghosszabbítására vonatkozó elnöki javaslat heves vitát váltott ki; a képviselők elvetették a hosszabbítást. (KNapló, 1892—96. XIV. 27—56. l.)

A nov. 11-i ülésen tovább folytatták az általános vitát. *Erreth János* a Horánszky Nándor által beterjesztett elutasító javaslatához csatlakozott, *Vikár István* a közjogi kérdések kezelésére hivatkozva Helfy Ignác határozati javaslatát támogatta. *Herman Ottó* is elutasította a javaslatot. *Wekerle Sándor* hosszabb beszédben válaszolt az ellenzéki képviselők érveire, amelyet az érintettek heves közbeszólásokkal kísérttek. Az éles hangú miniszterelnöki válasz után *Polónyi Géza* személyes megtámadtatás miatt kért szót, majd *Helfy Ignác* elállt a végző jogától, míg *Horánszky Nándor* megismételte elutasító álláspontjának indokait. Az ülés végén *Issekutz Győző* interpellált az igazságügy-miniszterhez a Bokross Elek tevékenységét utólagosan leleplező kolozsvári hírlap-cikk ügyében. *Szilágyi Dezső* azonnal válaszolt az interpellációra. (KNapló I. h. 57—85. l.)

A nov. 13-i ülésen — erről szól a jelen karcolat — elsőnek *Tisza Lajos*, a király személye körüli miniszter reagált az előző ülésekben szegedi beszédével kapcsolatosan elhangzott ellenzéki észrevételekre. Ezt követően megkezdődött az 1894-i költségvetés részletes tárgyalása, elsőként a belügyi tárca költségvetése. *Holló Lajos* a választói jog kibővítésére, a választói kerületek célszerűbb beosztására és a főrendiház képviseleti alapon való átszervezésére tett javaslatot. *Zay Adolf* visszautasította az előtte szóló képviselő javaslatát, és támogatta az eredeti előterjesztést. *Bujanovics Sándor* támogatta Holló javaslatát, külön figyelmeztetett a járásorvosi feladat fontosságára, szólt a bábahíányról, és radikális intézkedéseket kért a kóbor cigányság megfékezésére. *Apponyi Albert* gr. támogatta a választási reformra vonatkozó észrevételeket, és felkérte a belügyminisztert nyilatkozat tételére.

Hieronymi Károly a reform előtt egy sor intézkedés meghozatalát tartotta szükségesnek, amely a közvéleményt a változások irányába befolyásolja. Több részletkérdés felszínre hozatalával egyetértett. *Hely Ignác* is választásjogi kérdésekről és szükséges egészségügyi intézkedésekről szólt. *Holló Lajos* elhangzott javaslata félreértése címén megismételte indítványát, amelyet azonban a többség leszavazott. Ezután következtek az egyes tételek tárgyalásai, amelyek kisebb-nagyobb vitát váltottak ki, végül a többség elfogadta a törvényjavaslatot. (KNapló, i. h. 86—114. l.)

Az 1894-es költségvetés általános vitája — mint a fenti regesztából is kiténik — politikai közhelyek hangoztatására készítette az ellenzékét. A belügyminisztérium költségvetésének általános és részletes tárgyalása már szak- és tárgyszerűbbé tette a vitát. Az ellenzék több módon szorgalmazta a választójog kibővítését, és a főrendiházi közvetlen választásokkal a születési kiváltságok megszüntetésének gondolata is felmerült. Ez volt *Holló Lajos* javaslata. Ezt vitatta-cáfolta a belügyminiszter, de érvei nem voltak kielezettek, míg a szavazáskor a többség elvetette. A tárgyszerű vita légköre iratta *Mikszáth*tal cikke fölé az orientáló címet: *Okos emberek beszélnek*.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 181 1—182 : 6 Az üres Ház képe. — *Mikszáth* több korábbi karcolatában hasonló eszközökkel vázolta fel az alig látogatott tárgyalóterem képét.
- 182 : 8—12 *Tisza Lajos* felszólalása személyes ügyben és a nem okos közbeszólás. — *Tisza Lajos* a szegedi választók előtt elmondott beszédéről szólt, amikor *Ugron Gábor* közbeszólt: »Engedelmet kérek, világosabban kell beszélni! Nem lehet bolondokat beszélni és ezzel reparálni akarni a hibákat! (*Mozgás a jobboldalon.*)» (KNapló, i. h. 871. l.) Az elnök e megjegyzéséért figyelmeztette a közbeszólót. (Uo.)
- 29 *A geometra miniszter* — a *Hieronymi Károlyra* ragasztott korabeli csúfolódás arra utalt, hogy mérnöki képesítése volt, és korábban műszaki területeken tevékenykedett az államapparátusban.
- 183 : 1—12 A képviselői érdektelelenség megnyilvánulásai. — *Mikszáth* ezt a tételt is többször kifejtette már korábbi karcolataiban, ha hasonló helyzet keletkezett.
- 20—21 A *KNapló* feszültséget kifejező zárójeles megjegyzései. — A jelen ülésről szóló *KNapló*ban valóban nem észlelhetők az ingerültség gyorsírói egyezményes jelzései.
- 24—25 azt is zárójelbe tették *Hieronymiról*: (*mosolyogva*). — E fordulat természetesen már a szatíraíró ötlete, ilyen meg-

jegyzést a KNapló nem regisztrál, és természetesen Hieronymi Károly beszédében sem található, csupán a beszédet többször megszakító kormánypárti helyeslés.

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

- M** I. *Pesti Hírlap*. 1893. november 17., 15. évf. 318. sz. (2., 3. l.)
 Rovaton kívül *Kulencedik levél* alcímmel. Névjelzés: *Katánghy Menyhért*.
- IIa. [1. kiad.] *Mikszáth Kálmán munkái*. Budapest, 1896. MKM 12. köt. [A sorozat-címlapon és kötéstáblán:] *Katánghy Menyhért*. [II. rész.] *Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei*. 168—175. l.
- IIb. [2. kiad.] 1901. MKM 12. köt. [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- IIc. [3. kiad.] 1903. MKM 12. köt. [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- III. *Jk 17. köt. Két választás Magyarországon*. Bp., 1910. [II. rész.] *Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei*. 168—175. l.

Szövegváltozatok

A jelen Krk a MKM 12. köt. szövegét vette alapul. A PH és a MKM szövege között több eltérés észlelhető, egy bekezdést a kötetbe illesztéskor MK kihagyott. A Jk változtatás nélkül követte a MKM szövegét.

Lap Sor

- 184 : 1 a PHban nem kurzív !
 „ 3—4 azzal fogad Perczel (PH: azzal fogad a Perczel)
 „ 17 csengettyű (PH: csöngettyű)
 „ 21 Ugronék szintén (PH: Ugronék, *Bartókék* szintén)
- 185 : 2 dobod ki? — kérdem (PH: dobod ki? — kérdém)
 6 PH, Krk alkalmasok (MKM¹⁻³, Jk: alkalmasok)
 23—24 semmi munka, megyek a (PH: semmi munka. *Megyek a*
 24—25 sor között a PH-ban a következő bekezdés olvasható:
 Úgy volt, hogy megválnak a tárcájától, de gróf Andrásy Gyula nem akarta elvállalni. Jobb is őt eltenni alkalmasabb időre miniszterelnöknek. Mint ahogy te szoktad mondani a gyerekeknek, ha valami finom lekvárod van: »Nem közönséges elfogyasztásra való ez«.
 „ 25 miniszter-keresés (de (PH: miniszter-keresés; (de)
- 186 : 16 kölykezett (PH: kölykezött)
 33—34 szaladt Prileszky, *rám mutatva*. — Sajnos, — (PH: szaladt Prileszky. — Sajnos, —)
 38 Katánghy (PH: Katánghi)

Lap Sor

- 187 : 16 minisztérium (PH: miniszterium)
188 : 2 nem gróf-e: ha valakinek (PH: nem gróf-e; ha valakinek)
„ 26 mondok neked (PH: mondok néked)
189 : 19 Katángthy (PH: Katángthi)
25 excellenciájánál, mikor hívja (PH: ő excellenciájánál, hogy mikor hívja)

A parlament üléseiről

A képviselőház nov. 14-i és 15-i üléséről MK nem írt beszámolót. A nov. 14-i alkalommal tovább folytatták a belügyminisztérium 1894-es költségvetésének vitáját. *Visontai Soma* a népgyűlések bejelentésével kapcsolatban tett észrevételt, *Hieronymyi Károly* belügyminiszter válaszolt a képviselőnek, amire *Visontai Soma* félreértett szavai magyarázata címén újból szót kért. *Pázmándy Dénes* ugyan-csak a gyülekezési joggal kapcsolatban fejtette ki véleményét, *Szederkényi Nándor* a vándor cigányok mozgási szabadságának korlátozására szólította fel a kormányt. *Visontai Soma* a fővárosi rendőrség tételénél szólalt fel és a detektívok létszámának növelését kívánta. *Hieronymyi Károly* válaszolt a megjegyzésre, *Visontai Soma* fenntartotta véleményét. *Reiter János* a kolozsvári menhelynek folyósítandó összegnél szólalt fel, *Lakatos Miklós* a nyugdíjas tételénél tiltakozott a Bach-korszakban alkalmazottaknak folyósított nyugdíj ellen, *Madarász József* csatlakozott a felszólaláshoz, *Hieronymyi Károly* visszautasította a javaslatot. *Pázmándy Dénes* az Operaházban kiképzendő énekesek kérdéséhez szolt hozzá, *Fenyvessy Ferenc* is kifejtette fenntartásait. *Bartók Lajos* a kolozsvári nemzeti színház tételéhez fűzött megjegyzést. Ezzel befejeződött a belügyi tárca tételeinek vitája. (KNapló, 1892—96. XIV. köt. 115—138. l.)

A nov. 15-i ülésen a földművelési tárca 1894-es költségvetésének vitáját kezdte meg a képviselőház. *Pap Elek* a személyi kiadások tételhez fűzött megjegyzéseket, *Csáky Kálmán* gr. Szepes megye helyzetére hívta fel a kormány figyelmét. *Sima Ferenc* a földbirtokos réteg gazdasági helyzetének romlását ajánlotta az illetékesek figyelmébe. *Molnár Józsiás* a mezőgazdasági vámpolitika hiányosságait taglalta, *Bernáth Béla* a filoxéra pusztításaira hivatkozott. Az ülés végén *Szalay Imre* az egész kormányhoz intézett interpellációjában a mezőgazdasági vámpolitikát kifogásolta, észrevételére *Wekerle Sándor* miniszterelnök, pénzügyminiszter válaszolt, amelyre *Szalay* reflektált; felszólalását a miniszterelnök többször megjegyzésével megszakította. (KNapló, i. h. 139—159. l.)

A nov. 16-i parlamenti ülésen — amelyről a jelen karcolat is képet ad — tovább folytatták a földművelési tárca 1894-es költségvetésének vitáját. *Wittmann János* az állatorvos tevékenységével kapcsolatos visszasságokra hívta fel a miniszter figyelmét és más észrevétel után elutasította a költségvetést. *Bethlen András* gr. földművelésügyi miniszter válaszolt a képviselő megjegyzéseire és visszautasította

azokat. *Veres József* a szocializmusnak az alföldi parasztságra tett fokozódó hatásáról szólt, és hathatós intézkedéseket, szociális segítséget kért a kormánytól, *Tolnay Lajos* a sertésenyésztés gondjairól beszélt, *Polónyi Géza* az állategészségüggyel kapcsolatos panaszokat tette szóvá és a szőlőtermesztés gondjait sorakoztatta fel, a költségvetést elutasította. *Hortoványi József* a mezőgazdasági hitelpolitikai problémát fejtegette, *Matuska Péter* a szövetkezetek gondjait ecsetelte. *Herman Ottó*, elismerve a földművelési miniszter tetteinek hasznosságát, a képviselőtársai által említett gondok megoldására szólított fel, a költségvetést elfogadta. *Bethlen András* gr. részletesen szólt a felvetett problémákról, a többség megszavazta a tárca költségvetését. Az ülés végén *Bethlen András* gr. válaszolt *Wittmann János*nak a marhatenyésztéssel kapcsolatban korábban elhangzott interpellációjára, a választ a képviselő tudomásul vette. (Napló, i. h. 160—186. l.)

*

A költségvetési vita fordulataira többször utalt Mikszáth ebben a Katánghy-levéliben, de inkább a Ház hangulatát, a házassági reform-törvényjavaslattal kapcsolatos várakozását érzékeltette. Tréfás formában olvasói elé idézte a Csáky Albin távozásával kapcsolatos kombinációkat, és az ironia fegyvertárába belesorolta Katánghy »aspirációit« is. A másik kérdéskör, amelyre olvasói figyelmét felhívta, az ellenzéknek Bethlen András személyével kapcsolatos magatartására utalt, több ellenzéki méltánylással szólt Bethlen működéséről, *Herman Ottó* például erélyét és eredményességét *Baross Gábor*éval vetette össze. MK e jelenségre is sajátos magyarázatot adott, ezzel is felvillantott valamilyen összefüggést a politikai élet belső hajtóerőiből.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 184 : 2—14 Katánghyné látogatásának álhíre és következményei. — Mikszáthnak ez az utalása a nov. 10-i *Levelek az országgyűlésből* c. karcolat 179 : 17—27 sorában leírt helyzetre és Katánghy hirtelen rosszulletére utal vissza. E két mozzanattal is az elhíttetés eszközeit alkalmazta írónk.
- 20—21 *Csak Polónyi vet bele néha egy-egy kavicsot.* — MK e fordulattal a nov. 16-i ülésen elhangzott Polónyi-felszólalásra és a földművelési költségvetés elutasítására célzott.
- 26—27 *Csatolja be indoklás gyanánt a Schlauch memorandumát.* — A PH nov. 15-i »Schlauch és memorandum« címmel vezércikket közölt, amelyet a következőkkel kezdett: »A korona két bíbornoktól kért és kapott véleményt a kötelező polgári házasságról szóló törvényjavaslat tárgyában: Vaszary Kolos hercegprimástól és Schlauch Lőrinc nagyváradi püspöktől. Természetesen mind a kettő ellenezte: Vaszary röviden, Schlauch hosszasan. És mégis: Vaszary titokban tartotta a maga memorandumát, Schlauch pedig közzétette...« A vezércikk röviden ismerteti Schlauch negatív álláspontját

- a memorandum szövegét a lap más helyén, a 3—5. lapon szinte teljes terjedelmében közlik —, s a lap konklúziója a következő: »... a törvényjavaslat, úgy amint Schlauch világtításában látjuk, sokkal megnyugtatóbb, mint puszta híre után volt eddig. Hogy kompromisszumok, leengedések, vegyes intézmények csakugyan nincsenek benne, az most már bizonyos. De bizonyos az is, hogy az újkori jogtudomány magas színvonalon áll. Schlauch memorandumának mindenestre meg lesz az a kedvező hatása, hogy kielégíti a legégetőbb kíváncsiságot s a kedélyeket segít megnyugtadni. Lehet, hogy ezt Schlauch nem akarta elérni az emlékirat közzétételével, de hát az emberek sokszor tudtukon kívül is cselekszenek jól, s gyakran éppen az a legjobb cselekedetük, ami nem volt sem eszükben, se szándékukban...«
- 184 : 30—32 *mint Mikszáth írja az Almanachban találóan (mert néha a vak tyúk is talál szemet), hogy »a varjú is megezi szorultságból a cseresznyét«, de voltaképpen mással él — MK ön-hivatkozása a nov. 10 körül napvilágot látott Az Egyetemes Regénytár Almanachja 1894-re c. kötet előszavának szövegére utal. (Ld. e kötet 34 : 5—6 sorát.)*
- 185 : 14—15 *csak úgy szörcsög benne a liberalizmus (néha ki is loccsan a Beksics cikkeiben) — MK ezzel a PH Beksics tollából származó vezércikkeire, helyzetkommentárjaira utal, amelyek ezekben a hetekben jelentek meg a lap hasábjain.*
- 25—26 *Megindult erre a miniszter-keresés (de néha a jó szemű tyúk se találja meg u szemet). — A PH is helyet adott a Csáky Albin gr. távozásával kapcsolatos hírnek, és több találgatást is közölt: az újság nov. 9-én az 1. lapon rövid hírből a következőt írta: »Gr. Csáky Albin utódjává a vallás- és közoktatásügyi miniszteri székben gr. Andrassy Gyula van kiszemelve, nem pedig mint egy bécsi lap ma közli, b. Eötvös Loránd, a tud. Akadémia elnöke.« A PH nov. 12-i száma »Csáky távozása« címmel vezércikkben méltatta a miniszter eredményeit és befejezett tényként közölte távozását. A lap nov. 15-i száma a 2. lapon újabb értesüléseket közölt.*
- 26—34 *Berzeviczy Albert és a miniszteri tárca. — MK ezzel a fordulattal a szabadelvű párt egyik részének a hangulatát érzékeltette, akik Berzeviczyt látták volna szívesen a miniszteri székben.*
- 186 : 16—24 *Károlyi Tibor, Roszner Ervin, Eötvös Loránd és Dániel Ernő nevei a minisztervárományosok között. — Ld. ezzel kapcsolatban a 185 : 25—26 sorhoz fűzött jegyzeteinket.*
- 25—36 *A kultuszminiszter kérdés ironikusan. — MK ezzel a fordulattal érzékeltette a kombinációk szélsőséges voltát is, de ugyanakkor módot teremtett figurája számára az ezt követő ironikus-kritikai játékra is.*
- 187 : 4 *Az öreg gróf Nákó — a gyermektelen nagybirtokos gróf ekkor hetvenegy éves volt, ez volt a Katánghy-féle tréfa alapja.*

Lap Sor

- 187 : 9—13 gróf Pongrácz Károly szerepeltetése. — A kortársak, különösen Mikszáth baráti köre érezhette e tréfa igazi ízét: gróf Pongrácz Károly volt írónk vacsorapartnere az István főherceg szálló vendéglőjének különtermében.
- 25—26 *»csipésből kibontakozott pagát* — a tarokkjáték során sajátos helyzetben kialakított laphelyzet.
- 26—27 *»Tizenkét tarokk, a gyermek utoljárása*. — Lapbemondási fordulat a tarokkjáték menetében.
- 38—188 : 6 A generális idejének emléke. — MK e fordulattal a Tisza-korszak személyi politikáját jellemezte nosztalgikus kicsengéssel.
- 188 : 4 *sine qua non* — elengedhetetlen feltétel
- 8 *Csáky maradása az újabb kombináció*. — A PH ezt a fordulatot a következőképp kommentálta: »Csáky gróf kultuszminiszter — mint az különben a szabadelvű párt mai értekezletén tett miniszterelnöki kijelentésből is kitetszik — a helyzetben fekvő kényszerítő körülményeknek a minisztertársai meggyőző érvelésének engedve, előállott lemondási szándékától és tovább is megmarad miniszteri székén . . . « (PH, nov. 16. 2. 1.) Csáky Albin különben a következő év közepéig, 1894. jún. 10-ig maradt a közoktatásügy élén, tehát a házassági törvényt végigkövette.
- 12—13 *a gothai almanachot becsukták* — a grófi és bárói családok névjegyzéke; visszautalás arra, hogy a kíváncsiak szerint főrendinek és kaszinótagnak kellett volna lennie az új kultuszminiszternek.
- 29 *a bécsi Burgnak is megvan a maga fehér asszonya*. — MK más, korábbi karcolatában is hivatkozott tréfás formában a bécsi királyi vár »kísértő« szellemére.
- 32 *az öregapád se hallotta (pedig az is képviselő volt)*, — Itt újabb személlyel bővül a Katánghy-família: Katánghyné parlamenti képviselő nagyapjára való hivatkozással.
- 189 : 8—9 [Bethlen] *költségvetését pedig elfogadja szó nélkül, cukrot vegyítve a kritikájába*. — Az ellenzéki szónokok közül ld. Herman Ottó felszólalását. (KNapló, i. h. 179—180. l.)
- 21—23 *az új bihari főispánnak, volt képviselőtársunknak . . . van egy alkalmas kiadó lakása*. — A tréfás utalás Beöthy Lászlóra vonatkozik, aki október 25-én foglalta el a főispáni széket.

NEHÁNY MEGJEGYZÉS ÉS NEHÁNY MÉREY LAJOS

Pesti Hirlap. 1893. november 19., 15. évf. 320. sz. (5. 1.) Rovatón kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház nov. 17-i üléséről MK nem írt beszámolót. Ez alkalommal tovább folytatták a földművelésügyi tárca 1894-re szóló költségvetésének vitáját. *Kun Miklós* a lótenyésztés, *Heckennast György* a meteorológiai szolgálat kérdéséhez szólott hozzá. *Reiter János* a mezőgazdasági szakoktatás kérdésben fejtette ki véleményét, *Sporzon Ernő* is csatlakozott fejtegetéséhez. *Mérey Lajos* a vincellérképzés fejlesztését szorgalmazta, *Kőrösi Sándor* a debreceni mezőgazdasági akadémia gondjait ecsetelte, *Sima Ferenc* pedig egy az Alföldön létesítendő gazdasági oktatási intézmény érdekében szólott, *Heéry Lőrinc* a saját választókerületének mezőgazdasági oktatási gondjairól beszélt. *Miklós Ödön* államtitkár válaszolt a felmerült kérdésekre, majd *Bethlen András* gr. szakminiszter is foglalkozott a kérdéssel. Az állattenyésztés fejlesztésére fordítandó összegnél *Asbóth János*, *Wittmann János* és *Perczel Dezso* szólalt fel. Az általuk tett észrevételekre a szakminiszter válaszolt. A kincstári birtokok kérdéséhez *Várady Károly*, a halászat témájához *Herman Ottó* szólott hozzá. A szakminiszter e kérdésekre is válaszolt. A filoxéra elleni védekezésre fordítandó költségek kérdéséhez *Atzél Péter* szólott hozzá. Két óra öt perckor az elnök a vitát berekesztette. (KNapló, 1892—96. XIV. köt. 186—214. l.)

A nov. 18-i ülésen — erről szól a jelen karcolat — tovább folytatódott a földművelési tárca vitája, *Bernáth Béla*, *Andreánszky Gábor*, *Szederkényi Nándor*, *Péchy Tamás*, *Herman Ottó* és *Kiss Albert* a filoxera elleni védekezésre tervezett összeg felhasználásához szólott hozzá. *Bethlen András* gr. szakminiszter válaszolt. A földművelési tárca további költségvetési tételei csupán néhány észrevételt váltottak ki, a többség elfogadta a javaslatot. Szünet után az igazságügy-minisztérium 1894. évi költségvetése következett. *Várady Károly* a személyi járandóságok címén az igazságszolgáltatás helyzetével foglalkozott. *Szilágyi Dezso* válaszolt az észrevételekre. *Mérey Lajos* a miniszter válaszához kapcsolódva a jogszolgáltatás decentralizációjának negatív tapasztalatairól szólott. *Szilágyi Dezso* válaszolt az észrevételekre, *Mérey Lajos* a miniszteri válasz egy-egy mondatához külön megjegyzést fűzött, majd a miniszter válasza után félreértett szavai helyreigazítása címén felállt és beszélni kezdett. *Szilágyi Dezso* beleszólt beszédébe, majd annak elhangzása után *Mérey* személyes jellegű megállapításaira válaszolt. Ez alkalommal is közbeszólt *Mérey Lajos* képviselő. Az idő előrehaladottságára való tekintettel az elnök berekesztette az ülést. (KNapló, i. h. 214—241. l.)

A földművelési tárca tételeinek viszonylag higgadt tárgyalása után feltűnő volt az a hevesség, amellyel az ellenzék szónokai az igazságügyi tárca elvi irányítását vitatták. Különösen szembeötlő volt az a mód, ahogy a vita során *Mérey Lajos* szópárbajt vívott *Szilágyi Dezso*-val. Ezt a módot *Mikszáth* a karcolat címében is megörökítette.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 189 : 1—190 : 3 Perczel Béni érvelése. — MK ezzel a fordulattal érzékeltetni kívánta, hogy az ülésen még sorra kerülő igazságügyi tárca vitája más természetű lesz.
- 190 : 3 *Polónyi Örködik az élete fölött.* — E fordulattal írónk érzékeltette, hogy az ellenzék kesztyűs kézzel bánt a földművelésügyi tárca vezetőjével.
- 11 *rigorózum* — egyetemi szigorlat
- 14 *bagaria táska* — vízálló bőrből készült táska
- 21—22 *Kovách József jön be (az utolsó hároméves országgyűlés tagja),* — Mikszáth teremtette képviselőfigura, akit a karcolat szövege szerint az 1884—97-es ciklusban választottak meg szabadelvű párti képviselőnek.
- 38—39 [Várady] *szemére hányta a Csemegi Károly mellőzését.* — A képviselő ezt a következőképpen fogalmazta meg: *»... Úgy tudom, hogy Csemegi Károly a magyar jogászvilág egyik kitűnősége. Lehetnek fogyatkozásai, tévedései, lehetnek kifogások a személye ellen, de az ő érdemeivel, az ő tudományosságával én, szerény meggyőződéseim szerint, Magyarország egyetlen bírójának képességét, tudományosságát, érdemeit nem tudom párhuzamba helyezni...«* (KNapló i. h. 228. l.)
- 191 : 1—2 *Csemegi mellőzését igazságügyi érdekek mondotta,* — Mikszáth Szilágyi beszédének a következő szakaszára utalhatott: *»... Felhozta a képviselő úr, hogy mivel tudom indokolni, hogy a legközelebbi időben történt betöltése a Kúria másodelnöki állásának egy ottani tanácselnök mellőzésével történt. (Halljuk! Halljuk!) Egyszerűen azzal, t. Ház, hogy az igazságszolgáltatásnak teljesen objektív érdekeiből az a javaslat volt helyes, melyet én őfelségének előterjesztettem, s melyet őfelsége el is fogadott, de amelyért természetesen én vagyok felelős (Helyeslés jobb felől), tehát az általános objektív érdekeivel az igazságszolgáltatásnak. (Helyeslés jobb felől.) ... Egészen egyéni véleményének és tetszésének hagyom fenn, hogy kimondani méltóztatott azt, amiben osztozni nem tudok, hogy senki a bírói karban azzal a bíróval, akire a képviselő úr célzott, párhuzamba nem tehető. Ebben nem osztozom, de a t. képviselő úr hitét és meggyőződését nem zavarom. (Helyeslés jobb felől.) ...«* (KNapló, i. h. 232. l.)
- 3—4 [Szilágyi] *beszédében kemény szavakkal illette a meg nem bízható ügyvédek.* — MK a miniszteri beszédnek a következő passzusára utalhatott: *»... ha a közérdek és közönség szempontjából beszélünk, a törvényszéki elnököknek azt is tekintetbe kell venniük, hogy, ha éppen egy igen gyöngye, vagy talán vagyoni viszonyainál fogva nem is egészen megbízható ügyvédre kerülne sor, szóval olyanra, aki nem alkalmas...«* (KNapló i. h. 233. l.)

Lap Sor

- 191 5—6 Mandel Pál közbeszólása. — A jelzett közbeszólást a KNApló nem őrizte meg.
- 11—27 Mérey Lajos szereplései. — A leírt helyzet MK szatíraírói ötlete: Mérey Lajos nem minden paragrafushoz szólt hozzá, hanem Szilágyi beszédét állandó közbeszólásokkal, kiegészítésekkel kísérte, majd felszólalt, és Szilágyi újabb válaszakor folytatta közbeszólásait. Az elnök nem utasította rendre. (Ld. KNApló, i. h. 238—241. l.)

A HÁZ ASZTALA

M *Pesti Hírlap. 1893. december 3., 15. évf. 334. sz. (2., 3. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház nov. 20-tól dec. 1-ig terjedően tartott tizenegy üléséről Mikszáth nem írt beszámolót. A nov. 20-i ülésen folytatták az igazságügy-minisztérium költségvetésének tárgyalását. (KNApló, 1892—96. XIV. köt. 242—267. l.)

A nov. 21-i ülésen befejezték az igazságügyi tárca költségvetését, és megkezdték a vallás- és közoktatásügyi tárca 1894. évi költségvetésének tárgyalását. (KNApló, i. h. 268—293. l.)

A nov. 22-i ülésen folytatták a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésének vitáját és *Babó Emil* interpellációt tett a trachoma elleni fokozott védekezés tárgyában. (KNApló, i. h. 294—315. l.)

A nov. 23-i ülésen tovább folytatták a vallás- és közoktatásügyi tárca 1894. évi költségvetésének tárgyalását. (KNApló, i. h. 316—343. l.)

A nov. 24-i ülésen még mindig a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésével foglalkozott a képviselőház. (KNApló, i. h. 346—368. l.)

A nov. 25-i ülésen folytatták a félbemaradt vitát a vallás- és közoktatási költségvetés felett. Az ülés végén több interpelláció hangzott el: az újvidéki közvágóhíd ügyében *Visontai Soma*, a budapesti bank- és váltóház visszaéléseivel kapcsolatban *Ónody Géza*, a rakamazi vasút indóháza ügyében ugyancsak *Ónody Géza* interpellált. (KNApló, i. h. 368—394. l.)

A nov. 27-i parlamenti ülésen befejezték a vallás- és közoktatásügyi tárca 1894. évi költségvetésének vitáját, és megkezdték a kereskedelmi tárca előirányzatának tárgyalását. (KNApló, i. h. 395—424. l.)

A nov. 28-i ülésen folytatódott a kereskedelemügyi tárca költségvetésének megvitatása. (KNApló, i. h. 424—450. l.)

A nov. 29-i ülésen több kisebb jelentőségű törvényjavaslat benyújtása után befejezték a kereskedelemügyi tárca 1894. évi költségvetésének vitáját, és további törvényjavaslatokat terjesztettek elő. (KNapló, i. h. 450—475. l.)

A nov. 30-i képviselőházi ülésen tovább folytatták az 1894. évi költségvetés tárgyalását, és a honvédelmi tárca tételeinek tárgyalását tűzték napirendre. (KNapló, 1892—96. XV. köt. 3—32. l.)

A dec. 1-i ülésen folytatták a honvédelmi tárca költségvetési tételeinek vitáját és tárgyalták a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslat ügyében kiküldendő bizottság személyi összetételére vonatkozó előterjesztést. (KNapló, i. h. 33—63. l.)

A dec. 2-i ülésen — erről szól a jelen karcolat — az ülés elején befejezték a honvédelmi tárca 1894-i költségvetésének tárgyalását, majd ezt követően az országos honvédségélyző egyesület 1892. évi zárszámadását vitatták meg. *Kovács József* a szabadságharc honvédveteránjainak folyósítandó nyugdíj megállapítását szorgalmazta. *Fejérváry Géza* honvédelmi miniszter a nyugdíjnak még a gondolatát is visszautasította, a törődés jeleként említette meg, hogy a segélyezésre szánt összeg növekvő tendenciát mutat. *Madarász József* is az elagott honvédek nyugdíjazásának erkölcsi kötelezettségét hangsúlyozta. *Hock János* elismerve az erkölcsi szempontokat, a segélyezés fokozását javasolta. *Fejérváry Géza* röviden válaszolt a megjegyzésekre, majd *Wekerle Sándor* a segélyezéssel kapcsolatos eljárást védelmezte. A miniszterelnök nyilatkozatához *Thaly Kálmán* szolt hozzá. Ezt követően az 1894. évi költségvetés vitája folytatódott, a királyi udvartartás tételeinek vitájánál *Mülek Lajos* elfogadta a javaslatot, és a magyar udvartartás maradéktalan megvalósítását kívánta. *Apponyi Albert* is a magyar nemzeti udvartartás biztosítását támogatta, a be-terjesztett javaslatot elfogadta. E kérdésben *Ugron Gábor* saját korábbi álláspontját ismételte meg a nemzeti udvartartással kapcsolatban. *Wekerle Sándor* miniszterelnök hosszabb beszédben reagált a képviselők észrevételeire, és hivatkozott az 1867-es kiegyezés alkalmával biztosított keretekre. *Hódossy Imre* felszólalásában kifejtette, hogy az ellenzék nem az 1867-es törvény megváltoztatását kívánja, hanem az abban biztosított magyar udvartartás megvalósítását szeretné látni. *Herman Ottó* ez egész költségvetési tételt ellenezte, mert semmi reális tartalmat nem látott mögötte. *Ugron Gábor* több konkrét példával vitatta a miniszterelnök állítását, határozati javaslatot terjesztett be a változások biztosítására. A szavazáskor a többség elutasította *Ugron* javaslatát, és eredeti formájában fogadta el a királyi udvartartás költségvetési tételét. *Szilágyi Dező* igazságügy-miniszter egy hosszabb, történeti visszatekintést tartalmazó beszéddel nyújtotta be a házasságjogról szóló törvényjavaslat szövegét. *Csáky Albin* gr. rövid beszéddel kérte a Házat a törvényjavaslat vallás- és közoktatásügyi tárcához kapcsolódó javaslatának közoktatási és igazságügyi bizottsági meg-tárgyalására. Ezt követően a Ház szünetet tartott, majd a napirenden lévő kérvények tárgyalásába kezdett. *Herman Ottó* és *Madarász József* a vita elhalasztását javasolta. A többség elfogadta a javaslatot. Legvégül *Szluha István* interpellációt intézett a belügyminiszterhez

az árvízszűjtotta Gerjen község számára összegyűlt adományok teljes összegének kiosztása érdekében. *Hieronymi Károly* röviden válaszolt a képviselő észrevételeire. A képviselő elfogadta a választ. (KNapló, i. h. 63—89. l.)

*

A karcolat címével is érzékeltette Mikszáth, hogy rendkívüli esemény történik. Erre vonatkozik a bevezető eszmeifuttatás is (91 : 1—192 : 4). A karcolat részletesen taglalja a házassági jogról szóló törvényjavaslat benyújtásának körülményeit, a képviselői pad-sorok magatartását, a karzat feszült figyelmét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

191 : 5 *medium* — közepe valaminek

192 : 6—8 *Az újságok napok óta hirdették, hogy ma nyújtja be az igazságügyi miniszter a polgári házasságról szóló javaslatot,* — ld. ezzel kapcsolatban a PH 1893. dec. 2-i számában az »*Ultramontanizmus és hazafiasság*« c. vezércikket (1. l.)

15—16 *A számtízott Eötvös kevélyen ült be régi helyére* — Az egyházpolitikai kérdések a függetlenségi és 48-as párt belső ellentéteit kiélezték. A párt május 19-i határozatát Eötvös Károly és 22 párttag nem fogadta el, a pártból kilépve függetlenségi néppárt néven új pártot alkottak.

23 *a »kis Vaszary« (Győrffy Gyula)* — MK ezzel az epitheton ornans-szal Győrffy Gyulának a polgári házasság kérdésében kialakított — az egyházi körökével egyező — álláspontjára utalt.

25—30 A képviselői magatartások. — MK ezekkel a fordulatokkal a várható hosszú és elkeseredett vitára kívánt utalni.

34—35 *Apponyi meleg szavakkal adózott a királynak és a kormányoknak a kivívott eredményekért.* — MK valószínűleg taktikai megfontolásból hangoztatott fordulatára utalt Apponyinak, amelyhez azonnal hozzáfűzte fenntartását is: »... Nem habozom a magam részéről sem a t. kormány e tekintetben tett kezdeményező lépése iránt elismerésemet kifejezni, mert azt hiszem, hogy, akik a kormánynak, szerintünk, hibás lépéseivel szemben a kritikának jogát kérlelhetetlenül gyakorolják, meggyőződésük és alkotmányos kötelességük szerint, erkölcsi kötelességet teljesítenek azzal, hogy a kormány iránt elismerést is fejezzenek ki akkor, amidőn a kormánynak egy oly lépésével találkoznak, amely az ő meggyőződésük szerint is elismerést érdemel. (*Élénk helyeslés a bal- és szélső-balon.*) ...« (KNapló, i. h. 72. l.)

36—37 [*Horváth Gyula*] *lapjában az volt, hogy József főherceg csinálta a magyar udvartartást.* — MK feltehetően a »Magyar Hírlap« egyik korábbi cikkére utalt, Apponyi viszont fel-

- szólalásában azt fejtette ki, hogy a király kezdeményezésére teremtdött meg a lehetsége a teljes magyar udvartartásnak. (KNapló, i. h. 72. l.)
- 193 : 1—2 *Hódossy Imre elvette a főhercegtől és odaadta az ellenzéknek.* — MK ezt az ironikus fordulatot Hódossy beszédének alábbi passzusára alapozta: „... én bízom és reményelem, hogy, amint az ellenzéknek eddigi fáradozása ezt eredményezte, úgy az ellenzéknek további buzgósága azt fogja kivinni, hogy a törvénynek megfelelő lesz a magyar királynak magyar királyi udvartartása annak minden vonatkozásában...» (KNapló, i. h. 78. l.)
- 7—8 *hanem mégiscsak Wekerle csinálhatta ezt az értéktelen csecsebecsét.* — MK ezt az Ugornak tulajdonított fordulatot a képviselő beszédének szövegéből merítette, amely valóban elismerte a miniszterelnök kezdeményezését: „... Évek hosszú során keresztül kellett küzdeni és harcolni, míg a külön magyar udvartartás kérdésében egy ígéret történt a jelenlegi miniszterelnök úr részéről, és azon ígéret következtében egy lépés tétetett meg; hiszen mindenki előtt ismeretes azon legfelsőbb kézirat, mely a napokban a hivatalos lapnak nem hivatalos részében közzététetett...» (KNapló, i. h. 73. l.)
- 17—20 Herman Ottó felszólalása. — A KNapló tanúsága szerint Herman látzatintézkedésnek tekintette az egész engedményt, beszédét a következőkkel fejezte be: „... ebben csak azt a régi metódust látom, amelyet Bécs Magyarországgal szemben folyton követett, hogy „nesze semmi, fogd meg jól és lelkesedjél!"; én egész közömbösen veszem az egész előterjesztést. (*Élénk helyeslés a szélsőbalon. Derűtség és mozgás a jobboldalon.*)» (KNapló, i. h. 79. l.)
- 21—27 Szilágyi és Csáky megjelenése okozta zaj. — A KNapló nem tüntet fel rendteremtő elnöki megnyilvánulást. (KNapló, i. h. 81—82. l.)
- 194 : 1—2 Szilágyi Dezső fogfájása. — A PH 1893. dec. 5-i számában, a 7. lapon, a »Napi Hírek«-ben visszatértek a miniszter fogfájására: »Szilágyi Dezső igazságügy-miniszter — mint említettük — már szombaton, mikor a kötelező polgári házasságról szóló törvényjavaslatot a képviselőház elé terjesztette, fogfájásban szenvedett. Állapota azóta rosszabbodott, úgy, hogy most kénytelen szobájában maradni, mert fél arca egészen meg van dagadva.«
- 30—32 *A reform küzdelmeit vázolva, megemlékezett Horvát Boldizsárról, ki már egy negyedszázad előtt lelkesedett ez eszméért.* — Szilágyi a következő formában emlékezett meg Horvát Boldizsárról: »Az első magyar minisztérium alatt alkotmányunk visszaállítása után, amelynek tagjai közül már csak egy él — és igazán sajnálom, hogy ő, ki a polgári házasságnak mindig erős híve és ilyenmő törvény alkotásának mindig sürgetője volt, ti. Horvát Boldizsár (*Általános eljenzés*) ma a

- képviselőháznak nem tagja (*Egy hang a jobboldalon: Nem akar lenni!*) . . . † (KNapló, i. h. 83. l.)
- 194 : 33—37 Horvát Boldizsár helyzetéről. — MK itt elszakadva Szilágyi beszédének szövegétől (ld. a fenti 194 : 30—32 sorhoz fűzött jegyzetet), valószínűleg saját személyes érzelmének is kifejezését adta.
- 195 : 7—9 Csáky törvénybenyújtása. — Csáky a következő szavakkal terjesztette elő a javaslatot: »... van szerencsém a magam részéről bemutatni egy törvényjavaslatot (Irom. 523), amely a gyermekek vallásáról, illetőleg az 1868 : LIII. tc. némely szakaszainak módosításáról szól. (*Hosszantartó, meg-megújuló, élénk éljenzés a bal- és szélsőbalon. Főlküldtások: Miért nem helyesel a többség? Zajos derűtség a szélsőbalon.*) . . . † (KNapló, i. h. 87. l.)
- 12—14 Az öt perc szünet. — A KNapló szerint nem a képviselők követelték ki a szünetet, hanem maga az elnök jelentette be. (KNapló, i. h. 88. l.)
- 18—20 [Herman] felszólalt, hogy a történelmi mozzanat hatása alatt függessze fel a Ház a munkát. — A KNapló szerint Herman csak a következőképp indokolta halasztási indítványát: »... én nem tartom a Ház hangulatát most olyanak, hogy ilyen fontos kérdésnek . . . ilyen hangulatban tárgyalásába bocsátkozzunk.« (KNapló, i. h. 88. l.)
- 21—23 Ugron lakonikus felszólalása. — Mikszáth itt pontosan közvetítette Ugron gondolatát. (KNapló, i. h. 88. l.)
- 24—31 Ugron felszólalását követő vita. — Mikszáth e leírásban kissé előlegzi a későbbi harcokat. A KNapló tanúsága szerint Madarász József kissé Ugronnak felelve azt javasolta, hogy az idő előrehaladt volta miatt tárgyalja később a Ház a kérvényeket. (KNapló, i. h. 88. l.)

EGY KÉPVISELŐ LEVELEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSRŐL

- M I. *Pesti Hírlap*. 1893. december 6., 15. évf. 337. sz. (2., 3. l.) Rovaton kívül *Tizedik levél* alcímmel. Névjelzés: *Katánghy Menyhért*.
- IIa. [1. kiad.] *Mikszáth Kálmán munkái*. Budapest, 1896. MKm 12. köt. [A sorozat-címlapon és kötéstáblán:] *Katánghy Menyhért*. [II. rész.] *Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei*. 176—186. l.
- IIb. [2. kiad.] 1901. MKm 12. köt. [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- IIc. [3. kiad.] 1903. MKm 12. köt. [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- III. *Jk* 17. köt. *Két választás Magyarországon*. Bp., 1910. [II. rész.] *Nagyságos Katánghy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei*. 176—186. l.

Szövegváltozatok

A jelen Krk a MKm 12. köt. szövegét vette alapul. A PH és MKm szövege között aránylag kevés eltérés található, a Jk híven követte a MKm szövegét. Az 199 : 17 sorban lévő szövegcsonkulást a PH alapján javítottuk.

Lap Sor

- 196 : 1 A PH-ban nincs kurzív szedéssel kiemelve !
197 : 11 láthatatlan kéz (PH: láthatlan kéz)
17 Endrődi (PH: Endrődgy)
„ 32 aranyak potyognak (PH: aranyok potyognak)
198 : 3 A PH-ban nincs új bekezdés
199 : 10 gyöngéden (MKm¹⁻³: gyögéden, javítatlan sajtóhiba !)
17 PH, Krk beleválasztottak (MKm¹⁻³, Jk: beválasztottak, szövegcsonkulás, a PH alapján javítottuk !)
36—37 A reverzális kellemei új (PH: A reverzális kellemei egy új)
202 : 2 ketten támogatjuk (PH: ketten támogatják)
19 Egy új kiváltságos osztály leszünk most (PH: Ez egy új kiváltságos osztály lesz most)
„ 39 liberalizmus! (PH: liberalizmus?)
203 : 13 a királlyal! (PH: a királlyal?)

A parlament üléseiről

A képviselőház dec. 4-i ülésén tovább folytatta a kisebb tárcák vitáját. (KNapló, 1892—96. XV. köt. 89—116. l.)

A dec. 5-i ülésen — amelynek hangulatát közvetíti a jelen karcolat — tovább folytatódott a kisebb tárcák költségvetésének tárgyalása. A közösügyes kiadásoknál *Madarász József* tiltakozott a Bosznia és Hercegovina annektálásához való hozzájárulás költségeihez, több tétel vitát váltott ki, a kisebbség egy kérdésben név szerinti szavazást harcolt ki, amely során a többség leszavazta az ellenzéki módosítási javaslatot. (KNapló, i. h. 117—140. l.)

*

Az úgynevezett kisebb tárcák vitája politikai érdektelenségbe fulladt, bár több képviselő éles szócátába keveredett a miniszterelnökkel. De ezek inkább politikai manőverezésnek számítható fellépések voltak. Valószínűleg Mikszáth vagy jelen sem volt az ülésen, vagy csak rövid ideig tartózkodott ott, mert a név szerinti szavazás során a távol voltak sorában jegyezték fel nevét. (KNapló, i. h. 133. l.)

Az érdektelen ülések ellenére ez a karcolat igen jelentős: forrásértékű képet nyújt arról a politikai harcról, amely a polgári házasság körül folyt. A Katánghy-levél révén Mikszáth megteremtette a be-

pillantás lehetőségét a szabadelvű pártot is megosztó erők és csoportosulások szervezkedésébe, a politikai és az erkölcsi ráhatások különböző fajtáira. Így ez a karcolat nem egy konkrét ülés atmoszféráját közvetíti a mai olvasóhoz, hanem azoknak a heteknek feszült várakozásait, különböző kombinációit, amelyek a javaslat benyújtását közvetlenül megelőzték.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 196 : 3 *quadrille* — francia négyes
 4 *colonne* — oszlop; itt: a tánc során kialakított oszlop
- 15—21 A kormány helyzete a költségvetési vitában. — MK e fordulattal természetesen erőteljesen túlzott. De az a tény, hogy éppen a polgári házasság betervezésére váró törvényjavaslatára való tekintettel, a klerikális körök kormányra gyakorolt hatását figyelembe véve, az ellenzék több vezérszónoka nagyobb elismeréssel eszeltte a pozitív fejleményeket, mint a korábbi viták idején.
- 22—23 *mikor olyan nagy vihar támadt a kőszegi királyi válaszok miatt?* — Ld. ezzel kapcsolatban a *Nono c.* karcolatot, továbbá az 1893. szept. 26. és okt. 12. között megjelent karcolatot a kötet 133, 136—157. lapján.
- 26—27 *Mindenki mindennel meg van elégedve.* — Ld. az 196 : 15—21 sorhoz fűzött jegyzeteinket.
- 197 : 19—22 Endrődi Sándornak tulajdonított mondás. — MK ezzel a fordulattal is érzékeltetni kívánta a vita sekélyesebb voltát, tény az, hogy a költségvetési tárgyalások a *KNapló* másfél kötetét, a XIV-et és a XV. kötet felét töltötték ki.
- 35 [a király] *Münchenben magyar tószttal koccint,* — az utalás Ferenc Józsefnek 1893. nov. 16-én Münchenben tett látogatására vonatkozik, amikor unokája, József Ágost, Károly Lajos fia a bajor Wittelsbach-házból származó Augusztá hercegnőt feleségül vette. — Arra nem találtunk hivatkozást, hogy az esküvőn Ferenc József magyarul tósztozott volna.
- 35—37 *a múlt napokban váratlanul megjelenik a rezolúció a magyar udvartartásra nézve.* — Ld. az előző, *A Ház asztala c.* karcolat szövegét a 191—195. lapon, és jegyzeteinket a 407—408. lapokon.
- 37—38 *A király megkapta a »Furor Rákócziensis«-t.* — »Furor Rákócziensis« am. Rákóczi-féle őrjöngés. MK ironikusnak szánt fordulata azt kívánta érzékeltetni, hogy Ferenc József befolyással volt a magyar »őrjöngés«, így tette meg a 197 : 35—37 sorban jelzett »engedmény«-t.
- 38—39 *(Mégiscsak jó mellette Tisza Lajos.)* — Az utalás Tisza Lajosnak 1892 novemberétől betöltött, a király személye körüli miniszteri tisztére vonatkozik.
- 198 : 11 *reverzális* — itt: kötelezvény, írásbeli nyilatkozat

- Lap Sor
- 198 : 18 *apprehenzióvan* — bosszankodva, neheztelve
 „ 28 *vi coacta* — erőnek erejével, erőszakkal
- 200 : 21 *immunis* — ellenállóképes, védett, itt: sérthetetlen
 24—25 még *Polónyi se harap, legfeljebb megnyalogatja.* — Ld. 196 : 15—21 sorhoz fűzött jegyzetünket, ez a fordulat is ennek az ironikus szemléletnek a tükröződése.
- 201 : 2 *perlmitter* — (ném.) gyöngyház
 16 *egy csomó név. Egypár képviselőtársam neve.* — MK e fordulattal a szabadelvű párton belül is fellelhető, klerikális elkötelezettségű képviselőkre utalt. A korabeli sajtó is szellőztetett neveket.
 31 *Kristófunkat ajánlottam* — ezzel az utalással is szélesedett a Katánghy-família névtára, egyik fiuk nevével.
 32 *qualifikáció* — képesítés, képzettség
 38—202 : 1 *a király mindent megront. Bele-belekapkod a mi mesterségünkbe, a kormánytámogatásba.* — MK ezzel a cinikus-ironikus fordulattal azt a meglepetést érzékeltette, amelyet Ferenc József azzal okozott, hogy végül is hozzájárult a házassági törvényjavaslat parlamenti vitára való bocsátásához.
- 202 : 3—4 *a javaslatok még a Ház asztalára is eljutottak.* — Ld. ezzel kapcsolatban MK előző, *A Ház asztala* c. karcolatát a 191—195. lapon.
 4—5 *innen is elég nagy út áll előttiük.* — MK ezzel a fordulattal utalt a reformtörvény-javaslat előtt álló nehézségekre és érzékeltette a distanciát a Katánghy-féle figura és a javaslat között.
 6—7 *mekkora messzeség a néhai Majoros Pista bácsi program-tarisznyájától a Ház asztaláig.* — Az 1889-ben elhunyt Majoros István zentai ügyvéd 1869—1881 között függetlenségi párti programmal képviselte városát a parlamentben.
 12—13 *Irányi minden esztendőben szellőztette az ő indítványát,* — MK nem túlzott, az 1880-as években, rendszerint a költségvetési vitánál Irányi Dániel javasolta a polgári házasság bevezetését.
 „ 21 *pairschub* — (ném.) tömeges kinevezés a főrendiházba.
- 203 : 12—13 *De ki bír a királlyal! A király mindent elrontott:* — Ld. 201 : 38—202 : 1 sorhoz fűzött jegyzeteinket, az ott alkalmazott fordulattal zárja MK ezt a Katánghy-karcolatot.

SORS BONA

M *Pesti Hírlap. 1893. december 10., 15. évf. 337. sz. (2., 3. l.)*
 Rovaton kívül. *A házassági reform jövője.* Névjelzés nélkül.
 Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház dec. 6-i ülésén tovább folytatták a kisebb tárcák 1894-es költségvetésének vitáját. A miniszterelnöki költségek vitájánál *Pázmándy Dénes* kifogásolta a rendelkezési alap magas összegeit. E kérdés vitájában felszólalt *Vajay István*, *Beöthy Ákos* és *Herman Ottó*. A többség elfogadta a felemelt összeget. A fiumei kormányzó költségvetését kisebb észrevétellel elfogadták, a király személye körüli minisztérium tételnél *Pázmándy Dénes* a magyar királyi testőrség magyar legénységgel való feltöltését szorgalmazta, és több kisebb kérdést tett szavá. *Tisza Lajos* gróf részletesen válaszolt a képviselő feltett kérdéseire. A szünet után a pénzügyminisztérium költségvetését kezdték tárgyalni. *Horváth Géza* az adó- és illetékügyi törvények elavultságát tette szavá hosszabb felszólalásában, amelyet több közbeszólás, így *Wekerle Sándor* azonnali reagálási szakítottak meg. *Farbaky István* az ezüstabányászat rentabilitásához, a vasbányászat és kohászat problémáit esetelte, részletes kifogásai ellenére a költségvetést elfogadta. (KNapló, 1892—96. XV. köt. 140—165. l.)

A dec. 7-i ülésen először *Münmich Aurél* terjesztette elő a véderőbizottság 1894-es évre szóló javaslatát, majd tovább folytatódott a pénzügyminisztérium 1894-es költségvetésének vitája. *Molnár Józsiás* a valutarendezéssel kapcsolatban fejtegette az ellenzék álláspontját, és a nemzetközi valutapiac arányalakulásait vizsgálta. A költségvetést elutasította. *Meltel Oszkár* az adóreformmal kapcsolatos aggályait adta elő, a költségvetést elfogadta. *Kemény Pál* a pénzügyi adminisztratív hatóságok tevékenységével foglalkozott, az előirányzatot nem fogadta el. *Szunyogh Szabolcs* a falusi szövetkezetek kérdéséhez szőtt hozzá, a költségvetést támogatta. A vita után *Hegedűs Sándor*, a pénzügyi bizottság eladója válaszolt a felmerült kérdésekre, majd *Wekerle Sándor* mint szakminiszter szólalt fel, hosszabb beszédben foglalkozott az ellenzéki képviselők állításaival. A személyi járandóság tételnél *Teleki József* gr. egyes vidéki pénzügyigazgatóságok rossz személyi ellátottságára hívta fel a figyelmet. *Kun Miklós* csatlakozott az észrevételekhez. *Wekerle Sándor* röviden reagált a képviselők megjegyzéseire. (KNapló, i. h. 165—191. l.)

A dec. 9-i ülésen — e napot követően látott napvilágot a jelen karcolat — tovább folytatódott a pénzügyminisztérium 1894-i költségvetésének vitája. *Istóczy Győző* tovább folytatta a pénzügyi adminisztráció hiányával kapcsolatos konkrét észrevételek sorát, egy vasvári adóhivatal felállítását indítványozva. *Hortoványi József* Galántára, *Simonfay János* Pécsváradra, *Műlek Lajos* Nagylakra javasolt adóhivatalt szervezni. *Wekerle Sándor* válaszában a kormány hivataltelepítési célkitűzéseit vizsgálta. A további tételek során *Bernáth Béla* a kataszteri hivatalok munkáját kifogásolta, *Olay Lajos* a bélyegilleték kapcsán fejtegette ki észrevételeit, *Nánásy Ödön* a dohánytermesztés megadóztatásával kapcsolatos ellenvéleményét esetelte. E kérdésben *Wekerle Sándor* részletesen kifejtette a kormány álláspontját. *Helgy Ignác* a szivarimporttal kapcsolatban szólalt fel, *Thaly Kálmán* csatlakozott a kifejtettekhez. *Wekerle Sándor* a pénz-

ügyi szervek vámpolitikáját fejtette ki az elhangzottakkal kapcsolatban. A költségvetés sok tétele nem váltott ki észrevételt, de a bányászat kérdéseire *Amon Ede* és *Vajay István* hozzászólt. Az ülés végén a képviselők kérvényeket tárgyaltak. (KNapló, i. h. 191—224. l.)

A karácsonyi szünet előtt a képviselőház még hét rövidebb-hosszabb ülést tartott, ezekről Mikszáth nem írt semmiféle formában beszámolót. Itt summázzuk az ezeken az üléseken történeteket.

A dec. 11-i ülésen napirend előtt *Ugron Gábor* és *Darányi Ignác* javaslata alapján a Ház együttrézését fejezte ki a francia parlamentnek az ülésteremben elkövetett bombamerénnyel kapcsolatban. Majd kérvényeket tárgyaltak. (KNapló, i. h. 224—240. l.)

A dec. 12-i félórás ülésen öt törvényt fogadtak el harmadszori olvasásban. (KNapló, i. h. 240—242. l.)

A dec. 13-i ülésnapon egy visszavont interpelláció ügyében szólalt fel *Gromon Dezső*, majd hosszas vita alakult ki a Hegedűs Sándor által előterjesztett pénzügyi appropriációs javaslattal kapcsolatban. Felszólat *Barabás Béla*, *Apponyi Albert*, *Herman Ottó*, *Drakulics Pál*. A felszólalások után *Wekerle Sándor* nyilatkozott. (KNapló, i. h. 242—273. l.)

A dec. 14-i ülésen a véderőbizottság 1894-es létszámjavaslata felett folytatott vitát a Ház, majd az írói jogvédelem oltalmára Nagy-Britanniával kötött szerződését fogadták el kisebb észrevételek kíséretében. (KNapló, i. h. 273—290. l.)

A dec. 15-i ülésen négy törvényt fogadtak el harmadik olvasásban, majd a népfelkelési törvényben érintett némely csoport jelentkezési kötelezettségére vonatkozó törvényjavaslatot tárgyalták több észrevétel elhangzásával. A vitát név szerinti szavazás követte (Mikszáth Kálmán a távol voltak között szerepelt), amelyen a többség elfogadta a javaslatot. A könyvtári bizottság javaslatot terjesztett elő a régi országgyűlési emlékek összegyűjtésére. Az 1848/49-es évek országgyűlési anyagával való foglalkozás vitát váltott ki. A javaslatot a többség kompromisszummal elfogadta. Az ülés végén interpellációra adott miniszteri válasz hangzott el. (KNapló, i. h. 300—323. l.)

Dec. 16-án a Ház rövid, ötvenperces ülést tartott. (KNapló, i. h. 323—327. l.)

Dec. 20-án egy ugyancsak rövid, mindössze félórát igénybe vevő üléssel lezárták a még folyamatban lévő, harmadszori felolvasást megkívánó törvények sorát. (KNapló, i. h. 328—329. l.)

*

A jelen karcolat bár nem kapcsolódik közvetlenül a következő évi költségvetést tárgyaló parlamenti ülésorozathoz, mégis a leglényegesebb parlamentáris kérdéssel foglalkozik: a házassági reform elfogadásának kritériumait és kilátásait taglalja. Összegezi a politikai erőviszonyokat, a pillanatnyi helyzetből kiindulva mérlegeli a lehetőségeket és kilátásokat. Így ennek a karcolatnak politikatörténeti jelentősége is figyelemre méltó.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

203 : cím *Sors bona* — ld. az alábbi jegyzetünket.

2—3 *Sors bona, nihil aliud* — Zrínyi Miklósnak az 1651-ben Bécsben megjelent »Adriai Tengernek Sirenája« c. költeményes gyűjteményén olvasható először e latin jelmondat, amelyet a korábban írt, de kéziratban lévő »Vitéz hadnagy« c. hadtudományi munkája előljáró beszédében is megemlítt Zrínyi. — A jelmondat magyarul: »Jó szerencse, semmi más«.

3—4 *Weklerének még a szerencsén kívül valiid is van.* — MK az »aliud« am. más szóval folytat játékokat, és azt sugallja, hogy a körülmények is közrehatottak a házassági törvény reményteljes előkészületeihez.

4—6 *Ki hitte volna, hogy mire a javaslat a Házba kerül, akkora szélségnél lesz minden vonalon a tavaszi fegyvercsörtetések után?* — Mikszáth e fordulattal a március eleji parlamenti viharos tárgyalásokra utalt, ld. különösen a márc. 9., 10. és 15-i ülésekről szóló karcolatait e kötet 95—107. lapjain.

6 *Hová lettek a púruszok?* — A »púruszok« kifejezésről ld. a jan. 12-i *A mai ülés* és a jan. 26-i *A jövő országgyűlése* c. karcolathoz fűzött jegyzeteinket a jelen kötet 241. illetőleg 294. lapján.

8—204 : 2 *Egy kis csendes tanácskozás a primási palotában, ahol a többség azt határozta, hogy nem visel háborút . . . mindössze egy pásztorlevelet bocsátanak ki.* — 1893. dec. 1-én a hercegprimás budavári palotájában püspöki konferenciát tartottak, amelynek vitáját a sajtó nem ismertette, csak találgatásokba bocsátkozott. (Ld. a PH 1893. dec. 2-i »Ultramontanizmus és hazafiasság« c. vezércikkét.) — Dec. 4-én újabb megbeszélést tartottak a püspökök: »A konferencia egyedüli tárgyát az egyházpolitikai reformokra vonatkozó kibocsátandó közös pásztorlevél képezte, amelyet a háromtagú bizottság: Schlauch Lőrinc bíboros püspök, báró Hornig Károly és Steiner Fülöp püspökök szövegeztek. Egyhangúlag elhatározták, hogy sem a kibocsátandó pásztorlevélből, sem magáról a mai konferenciáról semmit sem hoznak egyelőre nyilvánosságra . . .« (PH, 1893. dec. 5. 3. 1.) A püspöki tanácskozást tovább folytatták és a dec. 8-i ülés elvetette a Schlauch-féle harcias pásztorlevelet, »a többség Vaszary bíbornok és Samassa érsek békülékeny álláspontjára helyezkedett . . . Dicséretére legyen mondva a hercegprimásnak és a püspöki karnak, az ultramontanizmus mérgét és a kultúrharc veszedelmét együttes erejükkel ismét le tudták nyomni . . .« (PH, dec. 9. »A püspökök« c. vezércikk.)

204 : 7—8 *beállna a nemzetre való fellebbezés szükségére.* — A sajtóban is, de a politikai fórumokon is felmerült a házassági törvényjavaslat sikertelensége esetén új választások kiírása. Erre utalt MK e parlamenti frazeológiával.

- 204 : 12—13 *a kormánypárt tagjai közül csak mintegy tízen szavaznak ellene, huszonketten pedig eltávoznak a szavazás elől.* — MK ezzel a számadattal a szabadelvű párton belüli pillanatnyi politikai erőviszonyt rögzítette.
- 17—18 *ötvennel nagyobb, mint szokott lenni.* — MK e számadattal arra kívánt célozni, hogy az akkori számítások szerint a kormány ötvennel több támogató javaslatra számíthat, mint a korábban, 1884-ben a főrendiház által leszavazott házassági reformjavaslat idején.
- 19—21 *Ezen a kombináción csak az változtathatna lényegesen, ha a kormány nem tudná megnyugtatni a gyermekek vallásáról szóló javaslat miatt berzenkedő protestánsokat,* — Beksics Gusztáv a PH aznapi számában megjelent »Taktika a protestánsokkal« c. vezércikkében leszögezte: a születendő gyermekek vallását illetően a házasulandók reverzálíst adnak, mindezt előre láthatták, kétségtelenül tudhatták a protestánsok s így azon hazafias meggyőződésből támogatták az egyházpolitikai javaslatokat, hogy bár áldozatot hoznak, de egyoldalú felekezeti érdekeiket összhangba hozzák a nemzeti érdekekkel . . . Viszont azonban tudniok kell a protestáns s általában a nem-katolikus felekezeteknek, hogy további áldozat nem fog követeltetni tőlük, s hogy a két törvényjavaslat a végső határt képezi, melyen túllépés nem történhetik . . . »
- 29 *pax* — (lat.) béke
- 31 *amit Montecuccoli mondott),* — Montecuccoli nevéhez fűződik az a mondás, hogy a háborúhoz három dolog kell: pénz, pénz és pénz.
- 37—39 *a protestáns részen, kik különösen a javaslat első paragrafusát tartják magukra nézve sérelmesnek;* — »A gyermekek vallása« címet viselő törvényjavaslat 1. §. a következőt mondja ki: »Bármily vallású házasulandók, házasságok megkötése előtt, megegyezhetnek arra nézve, hogy születendő gyermekeik a bevett vagy törvényesen elismert hitvallások közül melyiket kövessék; megegyezhetnek esetleg arra nézve is, hogy egy-egy gyermekük, külön-külön a jelzett hitvallások melyikét kövesse, illetőleg melyikben neveltessék. Ezen megegyezés polgári hatóság vagy kir. közjegyző előtt, személyesen jelentendő ki és írásba foglalandó . . .« (PH, 1893. dec. 3. 21. l.)
- 205 : 3 *savoir vivre* — élni tudás, életművészet (fr.)
- 14 *irritáció* — bántalom, itt: felindulás, ellenkezés
- 22—24 *Wekerle a mai ülésen ugyan reményét fejezi ki, hogy ott [ti. a főrendiházban] is simán mennek keresztül az egyházjogi reformok* — A karcolatban ez az egyetlen utalás a Ház dec. 9-i ülésére. Itt a kérvények tárgyalása során több megye kérvénnyel fordult a képviselőházhoz, hogy reformálja meg a főrendiházat. Több képviselő is ilyen értelemben szólalt fel.

Wekerle felszólalásában elutasította a főrendiház esetleges reformját és indokként elmondta: »... Bennem erős a hit, sőt több a hitnél, erős a meggyőződés, hogy a főrendiház többsége valódi politikai szükségleteit sokkal higgadtabban, sokkal józanabban fogja mérlegelni, semhogy magát a helyes iránytól eltereltetni engedné. (*Élénk helyeslés jobb felől.*) Bennem erős a meggyőződés, hogy a főrendiház kezébe adott nagy jogokat és hatalmat nem úgy fogja gyakorolni, hogy azok útvesztői, akadályai legyenek a fejlődésnek (*Élénk helyeslés jobb felől.*) és szükséges politikai intézményeink megoldásának (*Élénk helyeslés jobb felől.*), hanem ha óvva, aggodva megy is bele egyes kérdésekbe, a haladás útját bevágni nem fogja. (*Élénk helyeslés jobb felől. . . .*)» (KNapló, i. h. 221. l.)

205 : 35—36 *A paire-schub, mely mint mumus bukkan fel némely lapokban*, — Ld. az előző karcolat 202 : 21 sorához fűzött jegyzetünket a 412. lapon.

206 : 3—5 *Semmi kétség, hogy esztendő ilyenkorra már szentesített törvény lesz a Ház asztalára most jutott egyházi reform-javaslatokból* — Mikszáth politikai jóslata bevált: éles politikai harcok után, a Wekerle-kormány lemondása, majd a politikai erőik polarizációja eredményeként a kormányzásra kiszemelt Khuen-Héderváry Károly visszalépése következtében újra miniszterelnöki megbízást kapott Wekerle; 1894 őszén végül győzelemre vitte a polgári házasság ügyét, amelyet a főrendiház is elfogadott és Ferenc József is szentesíteni kényszerült.

KATÁNGHY MENYHÉRT OTTHON

- M** I. *Pesti Hirlap. 1893. december 24., 15. évf. 355. sz. (4., 5. l.)* Rovaton kívül. *Vidéki levél* alcímmel. Névjelzés: r. l.
- IIa. [1. kiad.] *Mikszáth Kálmán munkái. Budapest, 1896. MKm 12. köt.* [A sorozat-címlapon és kötéstáblán:] *Katángy Menyhért.* [II. rész.] *Nagyságos Katángy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei. 187—196. l.*
- IIb. [2. kiad.] *1901. MKm 12. köt.* [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- IIc. [3. kiad.] *1903. MKm 12. köt.* [Az 1. kiad. címlapkiadása.]
- III. *Jk 17. köt. Két választás Magyarországon. Bp. 1910.* [II. rész.] *Nagyságos Katángy Menyhért országgyűlési képviselő úr levelei. 187—196. l.*

Szövegváltozatok

A jelen Krk a MKm 12. köt. szövegét vette alapul. A PH és a MKm szövege között aránylag csekély eltérés található, a Jk híven követte a MKm szövegét. A 212 : 4 sorban lévő örökletes szedéshibát javítottuk.

Lap Sor

- 206 : 10 Bodrogszeghy (PH: Bodrogszegyi)
„ 8 Mameluk (PH: mameluk)
„ 11—12 jöjjön a tisztelt olvasó (PH: jöjjön a tisztelt szerkesztőség)
209 : 22 A Mameluk *vérfagyasztó* (PH: A Mameluk *rémítő*)
212 : 4 Krk: Kozmics (PH, MKm¹⁻³, Jk: Kozics; a tollhibát javítottuk !)
24 altatná, a méz (PH: altatná; a méz)

A képzelt képviselői alak — választói szemszögéből

Az előző tíz levéllel Mikszáthnak sikerült a Katánghy-figura népszerűségét megteremtenie, a jelen karcolattal, amelyet *r. l.* szignóval jelzett, azt a látszatot akarta kelteni, hogy egy helyi buzgó tudósító ragadott tollat és számolt be képviselőjük hazaérkezéséről. Ezzel a módszerrel Mikszáth lehetőséget teremtett magának arra, hogy egy kissé szélesebb körben vázolja fel mameluk képviselőjének habitusát, környezetét és parlamenten kívüli viselkedését.

Szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy a karácsonyi szünetet követően még csak egy alkalommal jelentetett meg Mikszáth Katánghy-levél formájában beszámolót a parlament üléséről: 1894. márc. 27-én. E levelét a következőkkel kezdte: »Nem szándékoztam többé nyilvánosan írni neked, tudod, a püspök nagybácsink miatt, aki így szólt hozzám: „Vagy ne írj, vagy másképp írj, mert ha nem írsz másképp, akkor én írok másképp.” Ami azt jelentette, hogy ha nem írok másképp a polgári házasságról, akkor ő írja meg másképp a végrendeletét.« (Krk 83. köt. 88—89. l.) Ez a vallomás egyértelműen azt jelezte, hogy a Katánghy-levelek könnyed, csipkelődő hangneme súlyt jelentett a politikában. (Közbevetőleg jegyezzük meg, hogy két év múlva az 1895 végén napvilágot látott a Pesti Hírlap Naptára az 1896. szölkő-évre c. kiadványban közölt *Nagyságos Katánghy Menyhért képviselő úr viszontagságos élete, kalandjai, szerencsétlensége és szerencséje* c. utólagos Katánghy »curriculum vitae«-ben kissé más hangszereléssel, de hasonlóan adja elő Mikszáth a Katánghy-levelek megszűnésének okát és módját az *Egy fejezet, mely nem tartozik a történelemhez* c. bevezető fejezetben (Krk 9. köt. 7—13. l.) Valószínűleg a kormánypárt különböző frakciói mind másként értékelték ezeket a karcolatokat: a reformot óhajtók talán túl komolytalannak, az ellenkező oldalon lévők pedig túlzottan fecsegőnek, azaz a hadi készülődéseket a legalkalmatlanabb időben szellőztetőnek tarthatták a Katánghy-féle leveleket. E kérdésről részletesebben fogunk még szólni a Krk 83. kötetében, ahol a soro-

zatnak az utolsó tagja majd megjelenik. Az a Katánghy-levél csak a sorozatban az utolsó darab. A figura népszerűsége ezután csak növekedni fog: ezután írja meg Mikszáth hőse életrajzát, majd másodszori megválasztását. Sőt a Katánghy Menyhért-szignó is fel-feltűnik még időnként a PH hasábjain, s az Egyetemes Regénytár Almanachjának előszava alatt is.

Az egyházpolitikai harcok keménysége tette lehetetlenné Mikszáth számára, hogy a maga teremtette figura kezébe adja át a parlamenti ülések soráról szóló tudósítói tollat. A korabeli politika ezt már nem engedte meg . . .

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 206 : 9—11 *jelen volt Katánghyné szül. Bodrogszeghy Klára úrnő is, Menyus fiacskájával és a nagyobbik leánykával, Margit kis-asszonnyal.* — E fordulattal MK a Katánghy-família egy részét újra felvonultatja, jelzi, hogy az idősebb leányuk Margit, a fiú viszont a kisebbek közül való. A fiúkról ld. még e karcolat 210 : 17—19 sorát is.
- 19—20 *az országgyűlés már a múlt héten véget ért.* — Az utalás a Ház dec. 16-i ülésére vonatkozott, amelynek végén az elnöklő Bánffy Dezső a következő szavakkal rekesztette be a tanácskozást: » . . . És most, t. Ház, a közelgő ünnepek alkalmából legjobb kívánásaimat kifejezve, a képviselő uraknak szerencsés, boldog újévet kívánva, az ülést bezárom. (*Élénk felkiáltások: Éljen az elnök!*) . . . » (KNapló, 1892—96. XV. köt. 327. l.) Négy nap múlva, dec. 20-án még tartott a Ház ülése, de ezen a képviselők csak kis számban vettek részt.
- „ 24 *utique* — (lat.) mindenesetre, kiváltképpen
- 207 : 20 *Anteus* — Ld. *Még mindig tart a vita* c. karcolathoz fűzött jegyzetet e kötet 310. l.
- 22 *exigencia* — követelmény, elvárás
- 24—25 *most, az egyház szorongatott állapotában?* — Az utalás a kötelező polgári házasság előkészületben lévő törvényére vonatkozott.
- 27 *reveláció* — itt: megnyilatkozás, kinyilatkoztatás
- 28 *Pál apostol levelei* — az utalás az újszövetségben található, Pál apostol nevéhez fűződő tizennégy levélre vonatkozik.
- 29—30 *igenis olvastuk tépelődését, hogy bölcs elhatározását ide vagy oda vesse-e a mérlegbe,* — az író alkotta pap-figurának e ki nem mondott utalása a polgári házasságra adandó igen vagy nem szavazatra vonatkozott.
- 32 *nem mint Midász, hogy valamit sügjon a földnek* — a görög monda szerint minden, amit Midász megérintett, arannyá változott. Egy másik monda szerint az istenek Midászt egy költői versenyben hozott ítélete szerint szamárfüllel büntették meg. Midász titkát a borbélya fölfedezte, s nem állhatván

- meg, hogy senkinek el ne mondja, egy gödröt ásott a mezőn, s abba kiáltotta bele; nemsokára nádas nőtt azon a helyen, s a nád elusogta a titkot. — Valószínűleg erre vonatkozik a szövegbeli célzás, egy kissé torzított formában.
- 207 : 33 *Mint Szent Vendelin, hogy valamit kérdezzen a földtől.* — Valószínűleg szent Vendelre vonatkozik az utalás, akit a pástorok védőszentjeként tiszteltek.
- 208 : 7 *konsternáció* — megdöbbenés, megrökönyödés
- 12 *Edison-masina* — az eufemizmus Edison egyik legújabb találmányára, a fonográfra, a hangrögzítő készülékre vonatkozott.
lapalji jegyzet a mandzsettára írt beszéd. — MK több más írásában is fellelhető az a motívum, hogy a szónok rögtönzött beszédének kulcsszavait az ing mandzsettájára írta fel emlékeztetőül.
- 15—16 [Bessenyei Ferenc] *Afféle bohóca a pártnak — mondák* —, *aki mindenkit tud imitálni.* — A képviselőnek ezt a művészetét MK már korábbi karcolatában is megörököltette.
- 209 : 4—5 *megsemmisítettük a hódolati mandátumot* — A képviselőház dec. 20-i ülésén bejelentették, hogy a III. bíráló bizottság megsemmisítette Lelbach László Bács—Bodrog megye nádolati választókerületi mandátumát. (Ld. 1892—96. Országgyűlés Képviselőházának jegyzőkönyve. 2. köt. 536. l.)
- 14—17 *E lánc miatt, mely mindenütt utána csörgött (mert Mackó úr szabadon járt az udvaron és az ámbútosokon), nevezték el a városkában Mameluknak.* — Ez a fordulat Mikszáth ironikus csipkelődése szabadelvű párti, azaz mameluk képviselőtársai rovására.
- 24—25 *a Mameluk orrából kiesett a lánc.* — Ez a fordulat tovább fokozza a 209 : 14—17 sornál jelzett kétértelműséget, és módot ad az írónak arra, hogy áttételesen utalhasson az egyházpolitikai vitákra, amelyek során néhány kormánypárti képviselő szembeszállt a párt álláspontjával.
- 27 *Szodoma, Gomorra* — a bibliai városnevek a pusztulás és pusztítás színönimájaként szerepelnek e helyen.
- 32—34 *már voltak ilyesmire példák a történelemben. De te nem tudod, te persze nem hallottál semmit a »púruszok«-ról* — Itt maga Mikszáth teremt logikai kapcsolatot a láncról elszabadult medvére és az egyházpolitikai reformokat ellenző púruszok között. (A »púruszok«-ról ld. e kötet 241. lapját.)
- 210 : 3—6 *Margit kisasszony, aki, úgy hallik, már jegyben is járna Fenyvessy Ferencsel (de az ünnepélyes eljegyzés csak akkor lesz, hír szerint, mikor az intendánsi kinevezés megjelenik)* — E fordulattal MK visszautalt a nov. 9-i *Egy képviselő levelei*... egyik fordulatára (ld. e kötet 172 : 37.), és egyben újabb tréfát követett el Fenyvessy Ferenc rovására azzal, hogy intendánsi ambícióit e fordulattal a világ elé tárta.
- 9—11 *egy kisasszony szemünk láttára kitépte virágcserepéből*

- gyökerestül a rozmaringját és Katánghyra dobta a kocsiba. — A lelkesültségnek e kétes értékű megnyilvánulása Mikszáth más írásában is felbukkan.
- 210 : 17—18 *Kristóf úr (ki csak január elsején foglalja el új hivatalát Budapesten)* — A Kristóf fiának szerzett állás történetét ld. a dec. 6-i karcolatban, e kötet 201. lapján. A zárójeles megjegyzés ezzel kapcsolatos.
- 32 *déjeuner* — itt: villásreggeli
- 32—33 *per tangentem* — érintőleg
- 36—211 : 9 A kilencvenegy éves Fortány névtévesztése. — Mikszáth ezzel az anekdotikus fordulattal érzékeltette Wekerle népszerűségét és képviselői körökben szerzett hírnevét.
- 211 : 15 *meg sem állnék Monacónál idebb.* — Az 1890-es években Monaco híres volt kártyabarlangjairól és rulett-termeiről.
- 15—17 *Ez az udvartartás is! Mernék rá fogadni, hogy két év múlva ideköltözik az egész udvar Budára, úgy, hogy vissza se megy többé.* — Mikszáth a Ház nov. végi tárgyalásaira utalt, a magyar udvartartásra vonatkozó törvényjavaslatra. (Ld. a dec. 6-i *Egy képviselő levelei* . . . c. karcolatot e kötet 197. lapján és jegyzeteinket a 413. lapon.)
- 21 *A Légrádyék háza már tető alatt van.* — MK egyik korábbi *Egy képviselő levelei* . . . c. karcolatban már utalt a PH épülő székházára, a Légrády-épületre, amelyben esetleg lakást lehet bérelni. A PH 1893. nov. 19-i számában, a »Napi hírek« rovatban (8. l.) látott napvilágot az alábbi hír: »(A Pesti Hírlap háza) Az a hatalmas épület, amely három utcára néz és amely a „Pesti Hírlap”-nak lesz hivatva otthonát képezni, immár tető alá jut. A bokréta ünnep ma folyt le, nagy munkás-vigassággal és szokásos áldomás-ívással.«
- 22—26 Hieronymi tárca-»cserejének« híre. — MK ezzel a beszélgetési fordulattal egy a politikai körökben forgó kombinációról adott hírt.
- 38—212 : 3 Az ellenzéki magatartás jellemzése. — Mikszáth a Katánghynak tulajdonított gondolkodásmóddal a szabadelvű párt egyik részének hangulatát tolmácsolta.
- 212 : 6—16 Tisza »praktikája« és a kivédésére felhozott »ötlet«. — MK ezzel a fordulattal is egy meglévő szabadelvű párti csoport vélekedését interpretálta, a megoldásul javasolt módszer viszont a Tisza-hívek tromfját képezhette.
- „ 24 *spiritusz* — itt: tömény szesz
- 213 : 5 *Futtaki ide váratik.* — E záró mondatnál MK újabb csipkelődő tréfát követett el képviselőtársára rovására, aki híres volt arról, hogy minden érdekes és politikailag fontos alkalomkor jelen volt.

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. *Vadnai Károly*. Vasárnapi Újság, 1893. január 15. 3. sz. 41. l.
- II. *Az Országos Nőképző Egyesület választmányi ülése*. Vasárnapi Újság, 1893. március 26., 13. sz. 209. l.
- III. *Eppur! Az egyház és a vegyes házasságról szóló törvényjavaslat*. Borsszem Jankó, 1893. január 1. 1. sz. 1. l.
- IV. *Képviselő-piknik. Pártpolitikai kombinációk*. Bolond Istók, 1893. február 13. 7. sz. 3. l.
- V. *A munkás-párt. A kormánypárt aránya az ülésteremben és a folyosón*. Bolond Istók, 1893. febr. 26. 9. sz. 9. l.
- VI. *Eleibe! Egyházi manipulációk a házassági törvényjavaslat megakasztására*. Borsszem Jankó, 1893. január 22. 4. sz. 1. l.
- VII. *Jókai-jubileum. Jókai és Gyulai kapcsolata a karikaturista szemszögéből*. Bolond Istók, 1893. április 30. 18. sz. 9. l.
- VIII. *Megvan az újszülött! A házassági törvény képviselőházi betervezése után*. Bolond Istók, 1893. november 12. 46. sz. 3. l.

ÉLETRAJZI JEGYZETEK ÉS NÉVMUTATÓ

A névmutatóba felvettük mindazoknak a személyeknek nevét, akik a MK-karcolatokban szerepelnek. A jegyzetekben előfordulók közül csupán azoknak a korabeli személyiségeknek nevét illesztettük a névmutatóba, akiknek személyi adatai magyarázzák Mikszáth írásait. A felsorolt adatok csak a MK-karcolatok megjelenésekor meglévő tisztséget, funkciót tüntetik fel. A jegyzetekben megemlített, általánosan ismert személyek adatait és a ma élő kortársak nevét nem illesztettük a névmutatóba. Az álló számok a karcolatokban, a dőlt számok a jegyzetekben való előfordulásra utalnak.

Aba Sámuel — Árpád-házi király.

Uralkodott: 1041–44-ig. — 158

Ábrányi Kornél — (1849–1913) író, lapszerkesztő, 1887-től a Pesti Napló szerkesztője. Az 1892–97-es ciklusban ismét a Borsod megyei Dédesd országgyűlési képviselője. — 380.

Albrecht Frigyes Rudolf Domokos — (1817–1895) ausztriai főherceg, a cs. és kir. osztrák–magyar hadsereg fővezére. — 193

Almássy Imre, gróf — (1868–1929) földbirtokos, politikus. Az 1892–97-es ciklusban először jutott mandátumhoz, Szilágymegye Diósd kerületének szabadelvű párti képviselője lett. A naplóbíráló bizottság tagja. — 113

Amon Ede — (1851–1900) megyei tisztségviselő. 1887-től Körömczibánya szabadelvű párti képviselője. — 414

Andrássy Géza, gróf — (1856–1938) 1891-től tagja a kép-

viselőháznak, azóta Gömör és Kishont megye rozsnói kerületének szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság tagja. — 324

Andrássy Gyula, gróf — (1823–1890) 1867–1871-ig miniszterelnök, 1871 és 1879 között a Monarchia külügyminisztere volt, lemondása után visszavonult az aktív politikai élettől. — 324

Andrássy Gyula, gróf — (1860–1929) Andrássy Gyula gróf volt miniszterelnök és külügyminiszter fia. Diplomata, 1884 óta tagja a képviselőháznak. A jelen ciklusban Budapest terézvárosi kerületének szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője, a mentelmi és a pénzügyi bizottság tagja. — 282, 324, 401

Andrássy Sándor, gróf — (1863–?) Zemplén megye homonnai kerületének szabadelvű párti képviselője. — 413

- Andrássy Tivadar**, gróf — (1857 — 1905) Andrássy Gyula gróf volt miniszterelnök és külügyminiszter idősebb fia. 1881 óta Zemplén megye terebesi kerületének szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. 1890-tól a képviselőház alelnöke. A közgazdasági bizottság tagja. — 58, 60, 99, 100, 110, 122, 123, 164, 184, 322, 323, 324, 332, 344, 381
- Andreánszky Gábor**, báró — (1845 — 1905) politikus, Nógrád megyei földbirtokos. 1875-ben a főrendiház tagja, az 1880-as években csatlakozott az antiszemita mozgalomhoz és ellenzte a vegyesházasságot, az 1892—97-es ciklusban a Nógrád megyei nógrádi kerület választotta meg nemzeti párti programmal. — 64, 65, 86, 311, 403
- Anton** — Wekerle Sándor alkalmazottja. — 19, 243
- Apponyi Albert**, gróf — (1846 — 1933) 1872-től különböző ellenzéki pártok képviselője, az 1880-as évek elején a mérsékelt ellenzék egyik vezére, 1881 óta Jászberény képviselője. — 22, 55, 61, 63, 64, 65, 66, 72, 75, 85, 104, 105, 106, 108, 115, 132, 138, 142, 144, 145, 146, 152, 153, 158, 160, 161, 162, 163, 168, 169, 170, 171, 182, 184, 192, 193, 204, 219, 220, 241, 250, 279, 284, 286, 287, 288, 308, 310, 336, 337, 338, 340, 358, 359, 361, 362, 364, 369, 375, 376, 377, 379, 380, 382, 384, 385, 387, 389, 396, 406, 407, 414
- Arany János** — (1817—1882). — 82, 306
- Árpád** — (?—907) fejedelem. — 75, 298, 374
- Asbóth János** — (1845—1911) író, újságíró, az 1892—97-es ciklusban ismét a Krassó-Szörény megyei Szászka kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 56, 101, 102, 103, 104, 105, 158, 166, 192, 279, 322, 323, 324, 325, 326, 329, 372, 373, 375, 381, 403
- Atzél Béla**, báró — (1850—1900) 1881-től cs. és kir. kamarás, a Park Klub megalapítója. Az 1892—97-es ciklusban a Fehér megyei Bodajk kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 55, 57, 66, 67, 68, 70, 75, 77, 85, 111, 116, 161, 288, 289, 290, 300, 309, 310, 323, 324, 335, 337, 338
- Atzél Péter** — (1836—1901) 1867-ben Arad polgármestere, 1871—78 között Arad vármegye főispánja. Az 1892—97-es ciklusban Arad nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 308, 403
- Babó Emil** — szegedi ügyvéd, az 1892—97-es ciklusban Szeged város II. kerületének függetlenségi párti képviselője. — 60, 61, 283, 284, 286, 351, 396, 405
- Baksay István** — (1820—1910) MK egykori matematika tanára a rimaszombati gimnáziumban. — 222, 248, 249, 250
- Baky István** — (1842—?) lolkész, az 1892—97-es ciklusban Fülöpszállás függetlenségi párti képviselője. A naplóbíró bizottság tagja. — 311
- Balla Gyula** — (1856—?) jogász, megyei tisztségviselő. Az 1892—97-es ciklusban Maros-Torda vármegye Ákosfalva kerületének szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 113
- Bánffy Béla**, gróf — (1831—1888) Szilágy megye főispánja, majd

- 1876-tól képviselő, az 1887–92-es ciklusban — haláláig — a Kolozs megyei Bánffy-Hunyad kerületet képviselte szabadelvű programmal. — 28, 300
- Bánffy Dező**, báró — (1843–1911) 1883 és 1891 között Szolnok-Doboka és Beszterce-Naszód megyék főispánja. Az 1892–97-es ciklusban Szilágy megye szilágyosomlyói kerületének szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője, a képviselőház elnöke. — 25, 71, 74, 77, 80, 82, 85, 105, 111, 120, 121, 122, 123, 132, 137, 138, 143, 144, 149, 154, 181, 185, 186, 252, 254, 289, 304, 321, 339, 340, 344, 346, 355, 394, 419
- Bánó József** — (1824–1910) birtokos, 1861 és 1878 között tagja a képviselőháznak, 1892-ben ismét bejutott a parlamentbe, Békéscsabán választották meg nemzeti párti programmal. — 331
- Barabás Béla** — (1855–1934) jogász, 1892-ben a Békés megyei Gyomán függetlenségi párti programmal képviselővé választották. — 414
- Barcsay Domokos** — (1848–1913) megyei tisztségviselő, a főrendiház tagja. Az 1892–97-es ciklusban Kolozs megye Bánffy-Hunyad kerületének párton kívüli programmal megválasztott képviselője. — 141
- Baross Gábor** — (1848–1892) megyei tisztségviselő, 1875-től tagja a képviselőháznak, 1883-tól közlekedésügyi államtitkár, 1886-tól közlekedési miniszter, az 1887–92-es ciklusban ismét Győr városában választották meg képviselőnek, 1889. márc. 22. és 1889. jún. 16. között belügyminiszter. — 106, 400
- Bartha Miklós** — (1847–1905) újságíró, 1881-től országgyűlési képviselő, az 1892–97-es ciklusban Háromszék megye nagyajtai kerületének függetlenségi párti képviselője. — 144, 307, 369
- Bartók Lajos** — (1851–1902) költő, drámaíró, szerkesztő. 1869-ben az »Üstökös« munkatársa, majd 1878-ban megindította és haláláig szerkesztette a »Bolond Istók« c. élelaptopot. Az 1892–97-es ciklusban Kecskemét I. kerületének függetlenségi párti képviselője. — 61, 69, 132, 266, 284, 285, 291, 351, 399
- Batthyány Tivadar**, gróf — (1859–1931) politikus, 1892-ben szabadelvű párti programmal Fiume mandátumát nyerte el. — 84, 308, 309
- Batthyány Lajos**, gróf — (1806–1849) az első független magyar miniszterium elnöke. — 364
- Bede Kovács Kálmán** — (1818–1889) 1875-től a Tisza-kabinet horvát-szlavon-dalmát minisztere. — 27, 256
- Beethoven, Ludwig van** — (1770–1827). — 120
- Békefi Antal** — (1895–1907) író, újságíró, a szegedi Dugonics Társaság főtítkára. — 263
- Bekcsics Gusztáv** — (1847–1906) publicista, közzíró, MK szerkesztőségi kollegája a PH-nál. 1884-től Sepsiszentgyörgy szabadelvű párti képviselője. — 55, 58, 83, 91, 92, 158, 173, 185, 237, 278, 279, 282, 317, 338, 401, 416
- Belendy Péter** — költött név, megyei főispán, Katánghy Menyhért volt kassai iskolatársa. — 231
- Béni** — ld. Perczel Béni
- Beniczky Lenke Bajza Lenke** — (1840

- 1905) író, a Petőfi Társaság tagja. — 263
- Beöthy Akos** — (1838—1904) publicista, a parlamentnek 1872-től tagja (1881—84 között nem volt képviselő), az 1892—97-es ciklusban Kassa nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 64, 66, 72, 278, 288, 333, 413
- Beöthy Algernon** — (1839—1900) megyei tisztségviselő, 1875-től képviselő, az 1884-es ciklustól a Bihar megyei ugrai kerület szabadelvű párti képviselője. — 92, 154, 158, 171, 179, 190, 226, 274, 311, 393, 394
- Beöthy Andor** — (1828—1894) 1872—1893 között Bihar vármegye alispánja. — 47, 50, 51, 272, 273, 275
- Beöthy László** — (1860—1943) politikus, 1886-tól Bihar vm. aljegyzője, képviselő, 1893-tól Bihar főispánja. — 402
- Berger Ignác** — (1834—1917) plébános, 1884 óta mérsékelt ellenzéki programmal tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban Zala megye Baksa kerületének képviselője. — 115
- Bernáth Béla** — (1850—1922) ügyvéd, 1890-től a Zemplén megyei mádi kerület nemzeti párti képviselője. — 399, 403, 413
- Berzeviczy Albert** — (1853—1936) kultúrpolitikus, 1881-től tagja a parlamentnek, 1886-tól a közoktatásügyi minisztérium államtitkára, az 1892—97-es ciklusban Budapest VIII. kerületében választották megszabadelvű párti programmal. — 57, 106, 107, 185, 188, 328, 401
- Berzsenyi Dániel** — (1776—1836). — 336
- Bessenyei Ferenc** — (1840—1904) főszoigabíró, ügyvéd, hírlapíró, 1881-től országgyűlési képviselő. Az 1892—97-es ciklusban Temes megye Kisbecskerek kerületének szabadelvű párti képviselője. — 61, 77, 158, 208, 209, 210, 211, 212, 233, 312, 313, 372, 374, 420
- Bethlen András**, gróf — (1847—1898) politikus, 1873-tól országgyűlési képviselő, 1883—1890 között Brassó és Szeben főispánja, 1890. márc. 15-től földművelésügyi miniszter. — 8, 74, 86, 87, 150, 155, 171, 176, 189, 190, 253, 296, 311, 312, 313, 369, 371, 376, 399, 400, 403
- Bethlen Gábor**, gróf — (1837—1897) 1890-ig Kisküküllő, majd Nagyküküllő vármegye főispánja. Az »Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egylet« (EMKE) elnöke. Az 1892—97-es ciklusban Marosvásárhely II. kerületének nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 280
- Bihari Sándor** — (1855—1906) festő, a nyolcvanas évek népeletképeinek egyik népszerű képviselője. — 276
- Bismarck, Otto von**, herceg — (1815—1898) német államférfi és diplomata. — 48
- Blandi báróné** — Katánghyné édesanyja. — 229
- Bluntschli, Johann Kaspar** — (1808—1881) svájci származású állam- és nemzetközi jogász, egyetemi tanár. — 119, 342
- Boda Vilmos** — (1838—?) megyei tisztségviselő, törvényszéki bíró, az 1892—97-es ciklusban ismét Szekszárd város függetlenségi párti képviselője. — 307
- Bodrogszeghy Kristóf** — Katánghyné testvérbátyja. — 230
- Bokor János** — írnok, MK alkotta név. — 9, 10

- Bokross Elek** — (1844—1893) ügyvéd, az 1892—97-es ciklusban Nagyiklód szabadelvű párti képviselője. — 24, 25, 26, 80, 81, 129, 227, 252, 253, 254, 323, 349, 396
- Bolgár Ferenc** — (1851—1923) katonatiszt, szakdró, a »Katonai Lapok« szerkesztője, 1887-től a Sopron megyei kismartoni kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 110, 121, 334, 340
- Boncz Miklós** — (1850—1917) országgyűlési képviselő, 1887-től tagja a képviselőháznak. Az 1892—97-es ciklusban Torda-Aranyos megye felvinci kerületének szabadelvű párti képviselője. — 83
- Bornemissza Lajos** — (1853—?) birtokos, 1892-től tagja a képviselőháznak. Sáros megye hét-hársi kerületében szabadelvű párti programmal képviselővé választották. — 75, 125, 296, 298, 299, 346
- Boros Béni** — (1838—1896) vasútépítő mérnök. Érdemei elismerésül kir. tanácsosi címet kapott, 1887-től a borosjenői kerület szabadelvű párti képviselője. — 84, 132, 308, 352
- Borostyáni Nándor** — (1848—1902) újságíró, író, MK szerkesztősi kollegája a Posti Hírlapnál. — 235, 236
- Bosco, Bartolomeo** — (1793—1863) olasz bűvész, mutatványaival bejárta Európát és Közel-Keletet, Magyarországon is járt. — 243
- Bottlik Lajos** — (1832—?) ügyvéd, földbirtokos, vasúti jogtanácsos, 1884-től Mezőkövesd mérsékelt ellenzéki képviselője. — 74, 296, 297
- Bujanovics Sándor** — (1837—1918) megyei tisztségviselő, 1865 és 1881 között előbb Deák-párti, majd mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselő, 1887-től a Sáros megyei eperjesi kerületet képviselte. — 55, 56, 277, 280, 296, 396
- Busbach Péter** — (1827—1905) ügyvéd, 1881-től Budapest Terézváros kerületének szabadelvű párti képviselője. — 68, 104, 290, 291, 292, 311, 327, 388
- Buzetzký** — Wekerle Sándor egykori hivatali főnöke. — 88
- Cicero, Marcus Tullius** — (i.o. 106—43) a legnagyobb római szónok. — 194
- Coriolanus, Cn. Marcius** — római patricius, akit a bosszúvágy városa ellenségeinek, a volzskusoknak a táborába vitt. — 101, 324
- Csák Máté** — (1260—1321) hatalmas földesúr, az Árpád-ház kihalását követő zavaros időben kiskirályi hatalmat épített ki. — 126
- Csáky Albin, gróf** — (1841—1912) Trefort halála után 1888-ban vallás- és közoktatásügyi miniszter. Főrendiházi tag. 1884-ben nevezetes volt a polgári házasság törvényjavaslata vitájakor elmondott főrendiházi beszéde, amellyel a polgári házasság ügyét támogatta. — 8, 58, 59, 60, 95, 101, 102, 106, 107, 132, 168, 169, 180, 185, 188, 193, 195, 218, 219, 220, 280, 281, 305, 308, 318, 319, 323, 325, 330, 331, 350, 352, 367, 381, 384, 385, 386, 394, 400, 401, 402, 406, 408, 409
- Csáky Kálmán, gróf** — (1836—1894) földbirtokos, 1890-től

- Lőcse szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 399
- Csanády Sándor* — (1841—1892) földbirtokos, 1861-től tagja volt a képviselőháznak, függetlenségi programmal lépett fel. Az 1887-es választásokon nem jutott mandátumhoz, 1890-ben pótválasztáskor került be a képviselőházba. — 112, 120, 335, 342
- Csávossy Béla* — (1848—1915) földbirtokos. 1875-től megszakítás nélkül Torontál megye párdányi kerületének szabadelvű párti képviselője. — 79
- Csemegi Károly* — (1826—1899) büntetőjogász. Igazságügyi államtitkár, majd 1879—1893 között kúriai tanácselnök volt. Nevét a büntetőtörvénykönyv tervezetével és korszerű eljárásjogi elveivel tette ismertté. — 190, 191, 404
- Csernátorny Lajos* — (1823—1901) politikus, publicista. A szabadságharc idején Kossuth titkára; 1867-ig emigrációban élt. — 27, 47, 76, 256
- Csernoch János* — (1852—1927) 1888—1893 között hercegprímási irodaigazgató, később csanádi püspök, kalocsai érsek, 1913-ban hercegprímás, 1914-től bíboros. — 219
- Csiky Gergely* — (1824—1891). — 363
- Dániel Ernő* — (1843—1923) ügyvéd, 1884-től a Torontál megyei Pancsova kerület szabadelvű párti képviselője. — 122, 186, 296, 311, 340, 401
- Dániel Gábor* — (1854—1915) képviselő, a Ház korjegyzője, 1887-től Székelyudvarhely szabadelvű párti képviselője. — 139
- Dániel Márton* — mérnök, 1869-től képviselő, az 1892-es képviselőválasztásokon nem jutott mandátumhoz. — 62, 287
- Darányi Ignác* — (1849—1927) nagybirtokos, ügyvéd, 1881-től a főváros II. kerületének szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság elnöke. — 18, 66, 85, 116, 154, 177, 179, 199, 200, 260, 288, 302, 309, 310, 335, 338, 388, 393, 414
- Daun Pálffy Vilmos*, gróf — ld. Pálffy Daun Vilmos
- Deák Ferenc* — (1803—1876). — 15, 27, 28, 42, 59, 107, 109, 176, 186, 257, 270, 281, 282, 298, 331, 332, 394
- Demjanovics Emül*, dr. — (1861—1941) budapesti orvos, Jókai és Mikszáth háziorvosa. — 78, 302
- Demkó Pál* — (1835—1904) ügyvéd, bíró, 1884-től Nagybecskerek szabadelvű párti képviselője. — 96, 128
- Démoszthenész* — (i. e. 384—322). — 108, 207, 208
- Dessewffy Sándor* — (1834—1907) 1890-től Csanád megyei püspök. — 60, 88, 283, 313
- Dickens, Charles* — (1812—1870). — 62
- Dobos néni* — MK rimaszombati háziasszonya. — 21, 249, 250
- Dóczi Lajos* — (1845—1919) költő, drámaíró, műfordító. — 40, 270
- Drakulics Pál* — (1856—1907) ügyvéd, 1892-ben a Bács-Bodrog megyei zombori kerület nemzeti párti programmal képviselőjévé választotta. — 414
- Edelsheim-Gyulay Lipót*, báró — (1826—1893) cs. és kir. lovasági tábornok, 1874-től 1886-ig Magyarország főhadparancsnoka. — 274

- Edison, Thomas Alva* — (1847—1931) világhírű amerikai feltaláló. — 149, 155, 208, 420
- Egyesy Géza* — (1844—1924) hírlapíró. 1869-ben Maszák Hugóval együtt megalapította az Országgyűlési Értesítőt, 1880-ban pedig a Magyar Távirati Irodát. 1892-től a magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egyesületének igazgatója. — 130, 132, 350, 352
- Elek Gusztáv* — tartalékos ezredes. Korábban huszártiszt, a nyíregyházi 15. honvéd lovas-század parancsnoka. (1882 novemberében szabadságot állományba került.) — 23
- Éles Henrik* — (1840—?) ügyvéd, 1878-ban a parlament tagja lett, az 1884—87-es és az 1892—97-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 82, 306
- Ellönger Ede* — fényképész, az 1884-ben létrehozott szerzői jogról döntő szakértői bizottság tagja. — 87, 312
- Endre, II.* — magyar király (1175—1236) Uralkodott: 1205-től. — 80, 304
- Endrédi Sándor* — (1850—1920) költő és író, a Ház Naplójának szerkesztője. — 32, 139, 197, 260, 261, 268, 269, 411
- Enyedí Lukács* — (1845—1906) közgazdász, publicista, a »Szege-di Napló« főszerkesztője. — 32, 260
- Eötvös József*, báró — (1813—1871) 1848-ban és 1867-től haláláig vallás- és közoktatásügyi miniszter. — 39, 218
- Eötvös Károly* — (1842—1916) író, hírlapíró, ügyvéd. Megyei tisztségeit követően 1872-ben a parlament tagja lett, a fúzió után visszavonult, 1878-tól függetlenségi párti képviselő; 1887-től Nagykőrös független-ségi párti képviselője. — 17, 18, 55, 56, 78, 80, 81, 103, 104, 107, 108, 109, 110, 118, 122, 132, 138, 147, 160, 178, 179, 192, 277, 279, 299, 301, 302, 303, 304, 326, 330, 331, 332, 333, 340, 341, 342, 346, 352, 362, 376, 377, 407
- Eötvös Loránd*, báró — (1848—1919) fizikus, egyetemi tanár, az MTA tagja, Trefort halála után elnöke, a főrendiház tagja. — 186, 401
- Ernuszt Kelemen* — (1832—1917) 1876 óta országgyűlési képviselő, az 1887—92-es országgyűlésnek nem volt tagja. Az 1892-es képviseléválasztáson nemzeti párti programmal Szombathely képviselője lett. — 58, 70, 280, 293
- Erreth János* — (1844—1915) jogász, 1892-től tagja a parlamentnek, Pécs város párton kívüli képviselője. — 396
- Fabiny Teofil* — (1822—1908) jogász, előbb a hétszemélyes tábla, majd a legfelső ítélőszék bírója. 1886. máj. 15—1889. ápr. 9. között igazságügyi miniszter. 1887-től Sopron képviselője. — 128, 141, 188, 197, 243
- Fábry János* — (1830—1907) rimaszombati gimnáziumi tanár. — 246, 247, 248, 249, 250
- Farbaky István* — (1837—1928) mérnök, tanár, a selmeci akadémia igazgatója. 1892-ben Selmecbányán országgyűlési képviselővé választották. — 413
- Farkas Jancsi* — teremőr. — 99
- Farkas László*, dr. — MK kezelő-orvosa. — 260
- Farkas Menyhért* — a korszak hírhedt lutri-csalója. — 118, 341
- Fáy Gyula* — politikus. MK volt iskolaátarsa a rimaszombati

- gimnáziumban, 1857 és 1863 között. Az 1892–97-es ciklusban Rimaszombat szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 247, 249
- Fejérváry Géza*, báró — (1833–1914) tábornagy, 1884 októberétől 1903 júniusáig honvédelmi miniszter. Az 1887–92-es ciklusban a főváros I. kerületében választották meg. Az 1892-i választás után mandátumát az ellenzék megtámadta, így ő arról lemondott. — 8, 106, 110, 114, 116, 117, 120, 124, 138, 150, 151, 176, 197, 337, 338, 339, 341, 342, 349, 406
- Fenyvessy Adolf* — (1837–1920) az országgyűlési gyorsiroda főnöke. — 144, 145
- Fenyvessy Ferenc* — (1855–1903) lapszerkesztő, 1881-től a Veszprém megyei ugodi kerület mérsékelt ellenzéki, majd nemzeti párti képviselője. — 63, 65, 69, 73, 141, 172, 197, 210, 227, 288, 291, 299, 330, 331, 390, 399, 420
- Ferenc József, I.* — (1830–1916). — 43, 218, 220, 221, 222, 265, 274, 353, 363, 370, 393, 411, 412, 417
- Ferraris Artúr* — (1856–?) festő. Párizsban tanult, ott tűnt fel portréival. 1893-ban Budapesten telepedett le. — 46, 174, 272, 391
- Festetics Andor*, gróf — (1843–1930) nagybirtokos, 1892-től Vas megye felsőeöri kerületének szabadelvű párti képviselője, a közlekedésügyi bizottság tagja. — 126
- Fültsch József* — (1844–?) szász néppárti politikus és publicista. 1888-tól tagja a képviselőháznak. Az 1892–97-es ciklusban ismét Brassó megye vidombáki kerülete választotta meg képviselőjévé. — 396
- Flanga* — MK teremtette alak. Katángy választókerületének fiskálisa. — 211
- Floquet, Charles* — (1828–1896) francia politikus, 1871-től képviselő, 1885-től 1888-ig a képviselőház elnöke, 1888-tól 1889-ig miniszterelnök. — 61, 285
- Fortány* — MK alkotta név. Aggastyán, Katángy Menyhért ismerőse. — 210, 211, 421
- Fortunátus Sándor* — MK névjátéka, ld. Wekerle Sándor
- Franz Josef* — ld. Ferenc József, I.
- Futó Ferenc* — (1852–1911) író, »Szaladó» álnéven írt különböző hírlapoknak cikkeket, fürdőleveleket. — 223
- Futtaki Gyula* — (1850–1895) hírlapíró, a kormány félhivatalos könyvmatosának szerkesztője és tulajdonosa. — 131, 132, 176, 186, 213, 421
- Gád Jenő* — (1846–1934) megyei tisztségviselő, 1878-tól tagja a parlamentnek, az 1892-es képviselőválasztáson nemzeti párti programmal újra az Arad megyei pécskai kerületben választották meg. — 74, 296, 297
- Gajári Ödön* — (1852–1919) hírlapíró, hosszabb időn át országgyűlési képviselő. Az 1887–92-es ciklusban a Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyei Dunapataj kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. A jelen ciklusban nem jutott mandátumhoz. MK baráti köréhez tartozott. — 59, 127
- Gáspár Imre* — (1854–1910) újságíró, költő. — 235, 237, 246
- Gerlóczy Károly* — (1835–1900) Budapest első alpolgármestere. — 69, 292

- Germain, Saint* — a XVIII. században élt kalandor. — 97, 322
- Göndöcs Benedek* — (1824—1894) apátplébános Gyulán, 1881 és 1887 között Gyula város pártton kívüli képviselője. — 73
- Gromon Dezső* — (1838—1912) 1881 óta Bács-Bodrog megye Tovarisoa kerületének szabadelvű programmal megválasztott képviselője. Honvédelmi államtitkár. — 116, 414
- Grünwald Béla* — (1839—1891) publicista, történész, az MTA I. tagja. 1878-tól mérsékelt ellenzéki programmal a Zólyom megyei szliácsi kerületet képviselte. — 255
- Gulner Gyula* — (1843—1909) megszaktításokkal 1872-től tagja a palamentnek, először bal-középi, majd függetlenségi párti programmal. Az 1892—97-es ciklusban ismét a Pest megyei monori kerületben választották meg nemzeti párti programmal. — 380
- Gvadányi József* — (1725—1801) költő, író. — 164, 227, 331
- Gyárfás* — MK alkotta név, az egyik Teleki gróf titkára. — 23, 251
- Győrffy Gyula* — (1858—1920) országgyűlési képviselő, 1884-től Csík megye Karczfalva kerületét képviselte függetlenségi párti programmal. — 97, 121, 169, 192, 318, 384, 385, 386, 407
- Győrffy Piusz* — ld. Győrffy Gyula
- Gyula* — Wekerle inasa. — 19
- Gyulai Pál* — (1826—1909) költő és kritikus, egyetemi tanár. 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 217, 266, 267, 268, 269, 270
- Gyurika* — ld. Katánghy Gyurika
- Gyürky Ábrahám* — (1836—1901) főispán. 1872—1884 között Nógrád, 1884—1891 között Nyitra megye főispánja. Az 1892—97-es ciklusban Nógrád megye losonci kerületének szabadelvű párti képviselője. — 291
- Harun Al-Rasid* — híres bagdali kalifa. Uralkodott: 786-tól 809-ig. Nevét főleg az Ezergyéjszaka meséi tették ismertté. — 119
- Hatvani István* — (1708—1786) a debreceni kollégium professzora. — 168, 386
- Heckenast György* — (1846—?) birtokos, országgyűlési képviselő. 1892-től tagja a parlamentnek, Komárom megye udvardi kerületét képviselte függetlenségi párti programmal. — 403
- Hedry Lőrinc* — (1853—?) ügyvéd, 1892-ben nemzeti párti programmal Abauj-Torna megye Nagyida kerületében képviselővé választották. — 403
- Hegedüs Sándor* — (1847—1906) politikus, publicista. 1875-től tagja a parlamentnek, 1884-től Kolozsvár szabadelvű párti képviselője, 1878-tól a pénzügyi bizottság elnöke. — 91, 128, 155, 181, 305, 307, 314, 315, 369, 392, 413, 414
- Hegyi Antal* — (1848—1923) a váci egyházmegye plébánosa. — 72
- Heirich Károly* — országgyűlési képviselő. — 311
- Helffy Ignác* — (1830—1897) Kossuth személyes híve, a függetlenségi párt egyik vezető egyénisége. 1878-tól tagja a képviselőháznak, 1887-től a

- Csongrád megyei szegvári kerület képviselője. — 70, 82, 83, 91, 104, 122, 140, 142, 154, 180, 181, 278, 286, 293, 305, 306, 314, 315, 327, 328, 334, 340, 344, 346, 355, 357, 359, 369, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 413
- Henrik, IV* — (1553—1610) francia király, a Bourbon dinasztia első királya. Uralkodott: 1589—1610. — 123
- Hentaller Lajos* — (1852—1912) író, hírlapíró és politikus. Évtizedeken át az Egyetértés munkatársa volt, majd a Budapesti Újság szerkesztője. Az 1892—97-es ciklusban Gyöngyös függetlenségi párti képviselője. — 105, 159, 162, 375
- Henzi, Heinrich* — (1785—1849) osztrák tábornok, Buda ostromakor halálosan megsebesült. — 103, 159, 220, 273, 326, 373, 374, 381
- Herczeg Ferenc* — (1863—1954) író, újságíró, 1894-től az »Új Idők« szerkesztője. — 263
- Herman Ottó* — (1835—1914) természettudós, etnográfus és politikus. 1893-ban pótválasztással sikerült mandátumhoz jutnia, Miskolc függetlenségi párti programmal képviselőjévé választotta. — 139, 143, 155, 159, 162, 178, 179, 193, 195, 356, 362, 369, 372, 374, 396, 400, 402, 403, 406, 408, 409, 413, 414
- Hévizy János* — (1854—?) tanár, az 1892—97-es ciklusban Nagykánizsa függetlenségi programmal megválasztott képviselője. A közoktatásügyi bizottság tagja. — 77, 299, 300, 303, 305, 307
- Hieronymí Károly* — (1836—1911) mérnök, politikus, közlekedésügyi államtitkár, az 1892—97-es ciklusban továbbra is a Torontól megyei zsombolyai kerület szabadelvű párti képviselője. 1892. nov. 17-től 1896. jan. 14-ig belügyminiszter. — 56, 57, 58, 61, 63, 67, 81, 138, 148, 160, 169, 173, 177, 182, 183, 189, 211, 220, 277, 280, 282, 284, 288, 291, 304, 331, 349, 350, 358, 363, 364, 384, 388, 391, 397, 398, 399, 407, 421
- Hock János* — (1859—1936) katolikus pap, politikus és író. Az 1892—97-es ciklusban Csongrád város nemzeti párti képviselője. — 72, 91, 132, 165, 194, 277, 351, 406
- Hódossy Imre* — (1840—1909) jogász, politikus, 1869-től tagja a képviselőháznak, 1878-tól a mérsékelt ellenzék, majd a nemzeti párt programjával lépett fel a Sáros megyei kistérszebeni kerületben. — 193, 406, 408
- Hoitsy Pál* — (1850—1927) politikus, publicista és csillagász. 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban Udvarhely megye Székelykeresztúr kerület választotta meg képviselőjévé, az Ugron-csoporthoz csatlakozott. — 68, 70, 125, 292, 293, 346
- Holló Lajos* — (1859—1918) újságíró, az 1892—97-es ciklusban Félegyháza függetlenségi párti képviselője. — 55, 56, 169, 182, 183, 277, 346, 384, 388, 396, 397
- Hombár Mihály* — a »Borszem Jankó« c. élelap egyik figurája. — 158, 374
- Horánszky Nándor* — (1838—1902) ügyvéd, politikus. 1872-ben balközépi programmal képviselővé választották. 1875-ben csatlakozott a szabadelvű párt-

- hoz, 1881-től három ciklusban Esztergom mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. Az 1892–97-es ciklusban Abaúj-Torna megye szépsi kerületében választották meg. A nemzeti párt egyik vezéralakja és a párt végrehajtó bizottságának elnöke. — 64, 78, 81, 84, 85, 91, 93, 94, 104, 115, 148, 164, 170, 181, 197, 299, 302, 303, 304, 308, 309, 310, 315, 333, 338, 340, 345, 346, 363, 364, 365, 366, 379, 380, 381, 384, 386, 388, 392, 395, 396
- Hornig Károly*, báró — (1840–1917) hittudományi tanár, esztergomi kanonok, 1888-tól veszprémi püspök, 1912-ben bíboros. — 415
- Horatius, Flaccus, Quintus* — (i. e. 65–i. e. 8). — 283
- Horváth József* — (1848–?) jogász, országgyűlési képviselő. 1892-ben Pozsony megye galánthai kerületében választották meg párton kívüli programmal. — 311, 400, 413
- Horvát Boldizsár* — (1822–1898) jogtudós, 1867 és 1871 között igazságügy-miniszter, az 1887–92-es ciklusban Temesvár országgyűlési képviselője. Az 1892–97-es ciklusban kimaradt a parlamentből. — 194, 408, 409
- Horváth Ádám* — (1861–?) a kecskeméti függetlenségi és 48-as párt elnöke, 1887-től Kecskemét város II. kerületének képviselője. — 105, 108, 110, 117, 120, 121, 123, 124, 162, 337, 338, 339, 340, 341, 343, 344, 345, 367
- Horváth Béla* — (1859–?) jogász, megyei tisztviselő, az 1892–97-es ciklusban ismét Hont megye ipolysági kerületének szabadelvű párti képviselője. — 67, 360, 372, 375
- Horváth Géza* — (1863–?) ügyvéd, 1892-től tagja a képviselőháznak, Komárom megye tatai kerületének függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője. — 413
- Horváth Gyula* — (1845–1897) publicista, 1875-től tagja a parlamentnek, 1879–80-ban tagja a szegedi kir. bizottságnak, az 1892–97-es ciklusban Óbuda nemzeti párti képviselője. A vízügyi bizottság tagja. — 17, 66, 67, 78, 111, 112, 123, 146, 151, 152, 155, 161, 163, 164, 173, 192, 194, 228, 241, 280, 288, 290, 291, 294, 295, 313, 323, 333, 340, 363, 365, 366, 367, 369, 371, 378, 379, 380, 407
- Huszár Károly*, báró — (1829–1895) földbirtokos, katonatiszt. 1867 után több alkalommal volt képviselő. Az 1892–97-es ciklusban Szék városa szabadelvű párti programmal választotta meg. — 415
- Irányi Dániel* — (1822–1892) a függetlenségi párt egyik megalapítója, majd elnöke, 1872-től Békés városának országgyűlési képviselője. — 202, 219, 228, 331, 412
- Issekutz Győző* — (1857–1917) ügyvéd, 1892-től tagja a képviselőháznak, Kisküküllő megye Erzsébetváros kerülete nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. A naplóbíráli bizottság tagja. — 62, 78, 122, 286, 287, 300, 301, 344, 388, 396
- Istóczy Győző* — (1842–1915) ügyvéd, politikus. 1872-től tagja a képviselőháznak, az antiszemita párt egyik alapítója és

- szervezője. Az 1892—97-es ciklusban ismét Vas megye rumi kerületében választották meg. — 413
- István, I.* — (?1867?—1038). — 95
- Ivánka Oszkár* — (1852—?) jogász, az 1892—97-es ciklusban jutott először mandátumhoz. Hont megye Szalka kerületének nemzeti párti képviselője. — 165, 296, 367, 379, 382
- Ivánkovics János* — (1846—?) szeged-rókusai plébános, az 1887-92-es ciklusban Szeged II. kerületében Herman Ottó ellenében szabadelvű párti programmal képviselővé választották. Az 1892—97-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 59, 60, 281
- Jansky, Ludwig* — (?—1900) törzskari tiszt, több katonai mű szerzője, ezredesi rangban részt vett Bosznia okkupációjában; 1882-től a 61. budapesti gyalogezred parancsnoka. 1886. máj. 21-én tiszttársaival megkoszorúzta Hentzi tábornok sírját, és ezzel több hónapig tartó belpolitikai feszültséget idézett elő. — 48, 49, 220, 273, 274, 373
- Jekelfalussy Lajos* — (1828—1899) a m. kir. fővárosi államrendőrség és az országos csendőrség megszervezője. Az 1860-as években Borsod megye főszolgabírája, később Miskolc polgármestere, 1865-ben országgyűlési képviselő lett, 1870-től a belügyminisztérium miniszteri tanácsosa. — 61, 285, 286
- Jellinek Artúr* — (1852—1929) ügyvéd, jogi szakíró, 1887-től a Beszterce-Naszód megyei naszódi kerület szabadelvű párti képviselője. — 171
- Jeszenszky László* — (1861—?) szolgabíró, országgyűlési képviselő, az 1892—97-es ciklusban Tolna megye pinchehelyi kerületét képviselte. — 296
- Jókai Mór* — (1825—1904) 1861-től tagja a parlamentnek, az 1892—97-es ciklusban Krassó-Szörény megye oravicai kerületében választották meg szabadelvű párti programmal. — 31, 33, 34, 38, 40, 43, 44, 46, 47, 128, 132, 174, 179, 235, 261, 262, 264, 266, 270, 271, 272, 285, 391, 393
- Jónás Ödön* — (1851—1933) mérnök, műegyetemi tanár, az 1881—84-es és az 1887—92-es ciklusban a Máramaros megyei vissói kerület szabadelvű párti képviselője. Az 1892—97-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 177
- Jósika Samu, báró* — (1848—1923) 1885-től Kolozs megye főispánja, az 1892—97-es ciklusban Kolozs megye kolozsi kerületének szabadelvű párti országgyűlési képviselője. 1893-ban belügyi államtitkár. — 282
- Josipovich Géza* — (1857—1934) földbirtokos, minisztériumi tisztségviselő, 1887-től horvát nemzeti párti programmal a vinicai kerület országgyűlési képviselője. — 120
- Josipovich Imre* — (1834—1910) földbirtokos, 1889. aug. 23-tól 1898. dec. 10-ig Horvát-szlavón-dalmát miniszter. — 27, 244, 256
- József, II.* — (1741—1790) német-római császár 1765—1790-ig, magyar király 1780—1790-ig. — 12, 239
- József Károly Lajos* — (1833—1905) m. kir. herceg, osztrák főherceg, a magyar kir.

- honvédség főparancsnoka. — 23, 192, 193, 251, 407
- Juhász bácsi* — rimaszombati lakós, MK ismerőse. — 21
- Jurisich Miklós* — (1490—1543) horvát főnemes, Kőszeg várának kapitánya; 1532-ben sikerrel védelmezte meg a várat az ostromló török sereg ellen. — 146
- Justh Gyula* — (1850—1917) ügyvéd, 1884-től tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban Szolnok függetlenségi párti képviselője. — 104, 138, 291, 356, 362
- Justh Zsigmond* — (1863—1894) író, Justh Gyula fivére. — 262
- Kaas Ivor*, báró — (1842—1910) publicista, politikus. 1887 szeptemberében a főváros belvárosi kerületében (az elhunyt Trefort Ágoston kerületében) megválasztották mérsékelt ellenzéki programmal képviselőnek. Az 1892—97-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 118, 341
- Kabos Ferenc* — (1859—?) jogász, 1892-től Kisküküllő megye szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. A mentelmi, a zárszámadásvizsgáló és a VI. bíráló bizottság tagja. — 67, 68, 290, 292
- Kaczor Jánosné* — miskolci lakós. MK komponálta név. — 128
- Kalchas* — híres jós volt a hőskori görögöknél. — 18, 55, 85, 241, 278, 309
- Kállay Albert* — (1843—1922) jogász, az 1879-es szegedi árvíz után a kir. bizottság tagja, 1884 és 1905 között Szeged főispánja. — 283
- Kákay Aranyos* — több magyar politikai röpirat szerzőjének álneve. Először Kecskeméthy Aurél, No. 2. jelzéssel ifj. Ábrányi Kornél, No. 3. jelzéssel Mikszáth használta. Ezen az álneven MK két művét jelentette meg: Móg újabb főny és árnyképek (1878); Szeged pusztulása 1879. — 246
- Kállay Lipót* — (1855—1920) megyei tisztségviselő, 1892-ben függetlenségi párti programmal Szabolcs vármegye nyírbogdányi kerülete képviselővé választotta. — 312
- Kálnoky Gusztáv Zsigmond*, gróf — (1832—1898) diplomata, miniszter. 1881-től 1895-ig a Monarchia közös külügyminisztere. — 221
- Károly Róbert, I. Károly* — (1288—1342) magyar király. Uralkodott: 1301—1342. — 126, 347
- Károlyi Gábor*, gróf — (1841—1895) nagybirtokos, liberális politikus; 1884-ig javarészt külföldön élt. 1887-től tagja a képviselőháznak; az 1892—97-es ciklusban Cegléd függetlenségi párti képviselője. — 13, 17, 56, 58, 62, 80, 90, 91, 96, 96, 98, 105, 106, 117, 120, 121, 123, 127, 130, 145, 146, 156, 159, 162, 169, 173, 178, 184, 296, 297, 314, 318, 320, 322, 329, 330, 338, 339, 340, 342, 343, 348, 372, 374, 381, 386
- Károlyi István*, gróf — (1845—1907) nagybirtokos, a Nemzeti Kaszinó igazgatója, az 1892—97-es ciklusban a Szatmár megyei Nagykároly szabadelvű párti képviselője. — 83, 98, 116, 131, 321, 323, 351, 386
- Károlyi Sándor*, gróf — (1831—1906) 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban Sopron megye Eszterháza kerületében választották meg nemzeti párti program-

- mal. — 74, 97, 98, 99, 296, 318, 386
- Károlyi Tibor*, gróf — (1843–1904) nagybirtokos, a képzőművészeti társaság elnöke, 1878 és 1884 között parlamenti képviselő, ezt követően a főrendiház tagja. — 186, 401
- Katángy György* — kir. tanácsos, Katángy Menyhért édesapjának unokaöccse. — 229
- Katángy Gyurika* — Katángy Menyhért kiskorú fia. — 163, 227, 228, 281
- Katángy János* — komposze-szor, Katángy Menyhért édesapja. — 229
- Katángy Kristóf* — Katángy Menyhért felnőtt fia. — 175, 201, 210, 211, 227, 391, 412, 420
- Katángy Károly* — mérnök, Katángy Menyhért bátyja. — 229
- Katángy Margit* — Katángy Menyhért eladó sorban levő leánya. — 172, 174, 206, 208, 210, 227, 419, 420
- Katángy Menyhért* — 32, 167, 186, 187, 200, 207, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 356, 357, 359, 360, 361, 363, 365, 366, 368, 370, 371, 373, 379, 382, 387, 389, 390, 391, 393, 394, 398, 400, 409, 410, 412, 417, 418, 419, 420, 421
- Katángy Menyus* — Katángy Menyhért kamaszkorú fia. — 200, 208, 210, 227, 429
- Katángy Menyhértné szül. Bodrogszeghy Klára* — 179, 206, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 283, 393, 394, 400, 402, 419
- Katángy Pali* — ügyvéd, Katángy Menyhért bátyja. — 229
- Katángy Palika* — Katángy Menyhért kiskorú fia. — 163, 227, 228, 381
- özv. Katángyhyné szül. Pribolszky Johanna* — Katángy Menyhért édesanyja. — 226, 229
- Kaunitz, Wenzel Anton*, herceg — (1711–1794) osztrák cancellár, Mária Terézia uralkodása idején korlátlan hatalommal intézte Ausztria külpolitikáját s a belpolitikára is befolyást gyakorolt. — 27
- Kemény Gábor*, báró — (1830–1888) az MTA tiszteleti tagja, 1878–1882-ig földművelésügyi, 1882–1886 között köz-munka- és közlekedésügyi miniszter volt. — 106
- Kemény Géza*, báró — (1835–?) országgyűlési képviselő. 1878-tól három ciklusban képviselte az Alsó-Fehér megyei magyarigényi kerületet szabadelvű párti programmal. 1893-ban pótválasztáson sikerült mandátumhoz jutnia. — 357
- Kemény János* — (1825–1896) 1878-tól képviselő és a Ház alelnöke, az 1892–97-es ciklusban ismét a Kolozs megyei tekei kerület szabadelvű párti képviselője lett. — 89, 90, 91, 314, 315, 316
- Kemény Pál* — (1851–1916) ügyvéd, függetlenségi párti országgyűlési képviselő. 1887-től a Veszprém megyei Zirc képviselője. A mentelmi bizottság tagja. — 58, 59, 280, 282, 413
- Kemény Zsigmond*, báró — (1814–1875). — 39
- Kempis Tamás* — (1380–1471) Thomas a Kempis, igazi nevén Hemerken, holland szerzetes, középkori misztikus író, biblia-másoló. — 158, 374
- Kende Zsigmond* — (1857–1913) újságíró, a Magyar Újság felelős szerkesztője. — 295
- Kenedi Géza* — (1853–1935) ügyvéd, publicista, író, 1881-

- től a PH szerkesztője. — 32, 235, 260
- Khuen-Hédeváry Károly* — (1849–1918) politikus. 1903-ban, majd 1910-től 1912-ig miniszterelnök. — 265, 417
- Kínizsi Pál* — (?–1494) hadvezér, temesi ispán. — 160
- Király János* — MK teremtette alak, Katánghyné anyai nagybátyja. — 230
- Kiss Albert* — (1838–?) református lelkész, (1878-tól a Bihar megyei székhelyi kerület függetlenségi párti képviselője. — 88, 173, 204, 403
- Kiss József* — (1843–1921) költő, lapszerkesztő. — 266
- Klári* — ld. Katánghy Menyhért-né
- Klebersberg Zdenko, gróf* — Bokross Elek képviselő feljelentője. — 129, 252, 349
- Köhl Mór* — adalék MK névkészletéhez. — 49
- Kolosváry-Kiss István* — (1846–1916) földbirtokos, 1892-től függetlenségi párti programmal Halas város képviselője lett. — 125, 346
- Komjáthy Béla* — (1847–1916) ügyvéd, 1875-től a képviselőház tagja. Az 1892–97-es ciklusban a Veszprém megyei Somlóvásárhely kerület függetlenségi párti képviselője. — 78, 202, 302, 314, 315
- Könyi Manó* — (1842–1917) gyorsíró, publicista. 1865 és 1885 között az ő vezetése alatt működött az országgyűlési gyorsíró iroda. — 100, 109, 324, 332
- Kossuth Lajos* — (1802–1894). — 40, 59, 110, 117, 118, 130, 145, 180, 224, 226, 270, 279, 280, 282, 285, 337, 349, 362, 363
- Kovács Ambrus* — MK komponálta név. Katánghy Menyhért választókerületének polgármestere. — 206
- Kovács József* — MK teremtette alak, az 1884–87-es ciklusban szabadelvű párti képviselő. — 190, 291, 404
- Kovács László, visontai* — (1827–1889) mezőgazdasági szakíró, 1867-től tagja volt a parlamentnek, haláláig a Ház háznagya. — 69, 292
- Kovács Albert* — (1838–1904) református pap, teológiai tanár, az egyházi irodalom tevékeny szervezője és szerzője, 1881-től tagja a parlamentnek. Az 1892–97-es ciklusban a Háromszék megyei Kovászna kerületben választották meg nemzeti párti programmal. — 115, 132, 305, 307, 338, 351
- Kovács Dániel* — kortes. MK komponálta név. — 127
- Kovács József* — (1841–?) ügyvéd, az 1892–97-es ciklusban Hajdú megye hajdúnánási kerületének függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője. — 69, 125, 346, 406
- Kozma Andor* — (1861–1933) költő, több ízben akadémiai jutalmat nyert. A Kisfaludy Társaság tagja, az MTA lev. tagja, volt. — 235, 236, 262
- Kozmics Antal* — MK alkotta név, Katánghy választókerületének apátplébánosa. — 206, 207, 212
- Kölcsey Ferenc* — (1790–1838). — 39
- Kőrösi Sándor* — (1825–1895) a pápai, majd a debreceni főiskola jogtanára, 1881-től Debrecen III. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 403
- Krajtsik Ferenc* — (1838–?) ügyvéd, 1875-től (az 1881–84-es ciklus kivételével) tagja a

- képviselőháznak, az 1892–97-es ciklusban Nyitra megye Oláhfalva kerület szabadelvű párti képviselője. — 75, 76, 84, 144, 309
- Krieghammer, Edmund* báró — (1831–1906) 1893. szept. 23-tól 1902. dec. 17-ig a Monarchia közös hadügyminisztere — 144, 169, 362, 386
- Kristóf* — Katánghy Menyhért idősebbik fia. — 175
- Kristóf* — Katánghy Menyhért feleségének unokaöccse. — 150, 151, 152, 222
- Kubinyi György* — (1837–1902) katonatiszt, majd földbirtokos. Az 1892–97-es ciklusban a Trencsén megyei illavai kerület szabadelvű párti képviselője. — 75, 76, 77, 86
- Kulmann János* — (1846–?) ügyvéd, 1892-től tagja a parlamentnek. Szepes megye szepesszombati kerületének szabadelvű párti képviselője. — 328
- Kun Miklós* — (1843–?) jogász, megyei tisztségviselő. 1888-tól tagja a képviselőháznak. Az 1892–97-es ciklusban ismét a Komárom megyei nagyigmándi kerület függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője. — 311, 366, 403, 413
- Kupezcky János* — (1667–1740) magyarországi születésű cseh festő. — 330
- Lajos, I. (Nagy)* — (1326–1382) magyar király, uralk. 1343–82-ig. — 48
- Lajos, XVI.* — (1754–1793) francia király, uralk. 1774–92-ig. — 123
- Lakatos Miklós* — (1824–1913) ügyvéd, majd Torna megye főszolgabírája, 1892-től Abaúj-Torna megye színi kerületének képviselője. — 105, 399
- Lánczy Gyula* — (1850–1911) történész, egyetemi tanár. Az 1881–84-es ciklusban mérsékelt ellenzéki képviselő volt, az 1884-es választásokon megbukott, visszavonult a politikai élettől és tudományos téren működött. — 319
- Lánczy Leó* — A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank vezérigazgatója. 1893-ban pótválasztással került be a parlamentbe, a Trencsén megyei Csaca választókerületének mandátumát kapta meg. — 95, 396
- Láng Lajos* — (1849–1918) statisztikus, politikus, az MTA I. tagja, 1881-től a pápai kerület szabadelvű párti képviselője. — 57, 88, 157
- László, I.* — (?1040–1095) magyar király, uralk. 1077–1095. — 192
- László Mihály* — (1849–1932) tanár, író, újságíró, a nevét viselő nyilvános jogú gimnázium igazgatója. Az 1892–97-es ciklusban Székelyudvarhely szabadelvű párti programmal választotta képviselőjévé. — 33, 260, 261
- Latkóczy Imre* — (1848–1908) politikus, államférfi, 1884-től a nyitrai választókerület szabadelvű párti képviselője. — 90, 96, 97, 316, 318, 321
- Légrády Károly* — (1834–1903) lapkiadó és szerk., a PH alapítója. — 152, 227, 368, 421
- Lehoczky Egyed* — (1822–1894) ügyvéd, 1861-től tagja a parlamentnek folyamatosan Breznóbánya képviselőletében, az 1875-ös fúziótól kezdve a szabadelvű párthoz csatlakozott. — 105
- Lesseps, Ferdinánd-Marie de* — (1805–1894) francia diplomata, mérnök, a Szuzei-csatorna

- alkotója. 1879-ben elkészítette a Panama-csatorna tervét és vezette a kivitelezésére alakult részvénytársaság, mely botrányos körülmények között csődbe jutott. 1893-ban vesztegetés és sikkasztás címén elítélték. — 78, 300
- Linder György* — (1850 — ?) 1870-től 1876-ig képviselőházi gyorsíró; 1887-től Mohács mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. 1892-ben a pótválasztások alkalmával újra tagja lett a képviselőháznak, mint a csornai kerület képviselője. A »Magyar Állam« munkatársa. — 64, 115, 117, 162
- Lipcsey Ádám* — (1864—1910) újságíró, a »Szegedi Napló« munkatársa. — 317
- Lits Gyula* — (1846—1912) jogász, 1881-től a Fejér megyei vaáli kerület függetlenségi párti képviselője. — 115, 336
- Lotz Károly* — (1833—1904). — 275
- Lőrinczy György* — (1860—1941) költő, író. 1885-ben és 1891-től 1893-ig a Gömör-Kishont c. hetilap szerkesztője. — 249
- Lukács Béla* — (1847—1901) politikus, szabadelvű párti képviselő, 1872-től tagja a parlamentnek. Baross Gábor halála után közmunka- és közlekedésügyi miniszter. — 8, 62, 138, 172, 177, 199, 260, 287, 388
- Lukács Gyula* — (1851—1906) újságíró, politikus, 1884-től függetlenségi programmal tagja a parlamentnek, az 1892—97-es ciklusban a szalontai kerületet képviselte. — 313
- Madách Imre* — (1823—1864). 239
- Madarász József* — (1814—1915) ügyvéd, 1868-tól a negyven-
- nyolcas párt egyik vezető egyénisége volt. A Fejér megyei sárkeresztúri kerületet képviselte haláláig. — 56, 61, 83, 86, 87, 96, 107, 168, 173, 195, 278, 281, 285, 288, 290, 292, 305, 307, 321, 328, 333, 345, 380, 384, 386, 399, 406, 409, 410
- Majoros István* — (?—1889) zentai ügyvéd, 1869 és 1881 között függetlenségi párti programmal képviselte városát a parlamentben. — 202, 412
- Majzik Károly* — főtisztviselő. Valószínűleg MK teremtette alak. — 10, 11
- Manci* — Katánghyné idősebb nőrokona. — 174, 227, 390
- Mandel Pál* — (1839—?) 1875-től kisebb megszakítással tagja a parlamentnek, 1892-ben a Zala megyei alsólendvai kerületben szabadelvű párti programmal választották meg. — 191, 405
- Mányoki Ádám* — (1673—1757) a barokk arcképfestészet kiemelkedő mestere. — 330
- Margit* — ld. Katánghy Margit.
- Margitay Tihámér* — (1869—1922) festő. Anekdotizáló, illusztratív jellegű életképeket festett. — 276
- Mária Terézia* — (1717—1780). — 27, 126
- Marius, Gaius* — (i. e. 156—186) római hadvezér. — 87, 312
- Márkus József* — (1848—?) ügyvéd, 1892-ben a Jász-Nagykun-Szolnok megyei jákóhalmi kerület nemzeti párti programmal képviselővé választotta. — 307
- Matlekovics Sándor* — (1842—1925) országgyűlési képviselő, államtitkár. — 106
- Matuska Péter* — (1841—?) ügyvéd, 1872-től tagja a parla-

- mentnek. Az 1892–97-es ciklusban továbbra is a Liptó megyei lipótszentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 400
- Mátyás, I.* — (1443–1490)
41, 124, 126
- Mauthner Ödön* — (1848–1934) magkereskedő, kertész, kertészeti szakíró. — 103, 327
- Meltzl Oszkár* — (1843–1905) megyei tisztségviselő, 1875-től 1887-ig a nagyszombeni jogakadémia tanár, 1887-től Nagyszomben országgyűlési képviselője. — 413
- Menyus* — ld. Katánghy Menyus.
- Mérey Lajos* — (1852–?) ügyvéd, 1892-től tagja a képviselőháznak; Érsekújvár függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője. — 189, 191, 280, 314, 402, 403, 405
- Meszlényi Gyula* — (1832–1905) 1887–1905-ig szatmári püspök. — 88, 313
- Meszlényi Lajos* — (1852–1910) megyei tisztségviselő, 1881-től tagja a parlamentnek. Az 1892–97-es ciklusban a Fehér megyei csákvári kerület függetlenségi párti képviselője. 77, 81, 103, 161, 197, 301, 311, 326, 338, 377
- Mezei Mór* — (1836–1925) ügyvéd, publicista. Az 1892–97-es ciklusban Budapest V. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 55, 70, 129, 169, 278, 294, 295, 347, 384, 388
- Mikes Kelemen* — (1690–1761). — 120, 155
- Miklós Gyula* — (1855–1923) földbirtokos. 1887-től a Borsod megyei edelényi kerület szabadelvű párti képviselője. — 78, 87, 280, 302, 311, 380
- Miklós Ödön* — (1856–1923) mérnök, 1892-től országgyűlési képviselő. 1893-tól földművelésügyi államtitkár. — 296, 403
- Mikó Árpád* — (1861–1918) megyei tisztségviselő, 1892-ben ismét a Csík megyei gyergyószentmiklósi kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 336
- Mikszáth Kálmánné, Mauks Ilona* — (1855–1926). — 222, 223, 260
- Miljanov Markóné* — MK-nál Miljanov Mirkóné. A montenegrói fejedelem felesége. — 174, 390
- Moldován Gergely* — (1845–1930) író, publicista, a kolozsvári egyetemen a román nyelv és irodalom tanára, kormánytámogató politikus. — 152, 367, 368
- Molnár Antal* — (1847–1902) levéltáros, az örménység kutatója. 1871 és 1878 között, majd 1884-től Szamosújvár szabadelvű párti képviselője. Az 1892-es országgyűlésen a Ház jegyzője. — 14, 71, 86, 111, 113, 138, 139, 144, 151, 172, 174, 175, 243, 334, 335
- Molnár Béla* — (1865–?) szabadelvű párti programmal Olaszliszván 1892-ben választották képviselővé. — 266
- Molnár József* — (1849–?) ügyvéd, 1887-től a Csík megyei Csíkszereda függetlenségi párti képviselője. — 280, 388, 396
- Molnár Józsiás* — (1836–?) 1892-től tagja a parlamentnek, Kézdivásárhely függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője. — 126, 182, 311, 346, 347, 399, 413
- Montbach Sándor* — a Bokross Elek képviselő ellen indított bűnvádi eljárás kezdeményezője. — 25, 252, 253, 349

- Montecuccoli, Raimund* — (1609–1680) osztrák hadvezér. — 204, 416
- Móricz Pál* — (1826–1903) Tisza személyes híve, Újvidék képviselője. — 276
- Morzányi Károly* — (1847–1913) ügyvéd, 1892-től tagja a képviselőháznak. Budapest VII. kerületében választották meg szabadelvű párti programmal, a közlekedésügyi bizottság tagja. — 388
- Mucius Scaevola* — római harcos, aki Porsenna etruszk királyt i. e. 507-ben meg akarta ölni, s amikor elfogták, állhatatossága jeléül jobb kezét jajszó nélkül égette meg a tűz fölött. — 164
- Muki* — Katánghy Menyhért sógora. — 139, 143, 173, 227 228, 390
- Murai Károly* — (1857–1933) író, újságíró, a PH belső munkatársa, MK szerkesztőségi kollegája. — 19, 32, 225, 235, 236, 245, 260, 262
- Műlek Lajos* — (1850–1924) ügyvéd, az 1892–97-es ciklusban Csanád megye nagylaki kerületének függetlenségi párti képviselője. — 65, 288, 406, 413
- Münnich Aurél* — (1856–?) ügyvéd, 1884-től tagja a parlamentnek, az 1892–97-es ciklusban is megtartotta a Szepes megyei iglói kerület szabadelvű párti mandátumát. — 413
- Nagy István* — (1848–?) földbirtokos, 1878-tól a Sopron megyei lövői kerületet képviselte előbb párton kívüli, majd mérsékelt ellenzéki programmal. — 101, 115, 322, 323, 336, 337
- Nagy Lajos* ld. Lajos, I.
- Nagy Miklós* — (1840–1907) újságíró, a VU szerkesztője. 32, 238, 260
- Nagy Sándor* — (i. e. 356–323) Makedónia királya. — 141
- Nákó Kálmán, gróf* — (1822–1902) nagybirtokos, kamarás, a főrendiház tagja. 1887-től a Torontál megyei nagyszentmiklósi kerület képviselője, tagja volt a delegációnak is. — 187, 401
- Nánássy Ödön* — (1867–?) jogász, megyei tisztségviselő. 1892-ben a Heves megyei fügedi kerület függetlenségi párti programmal képviselővé választotta. — 413
- Napoleon, I* (Napoleon Bonaparte) — (1769–1821). — 118, 211, 242, 373
- Nedeczky István* — (1831–1908) Deák Ferenc unokaöccse. — 46, 47
- Neményi Ambrus* — (1852–1904) újságíró, a »Pester Lloyd« szerkesztőségének belső munkatársa. 1884-től a Szilágy megyei szilágycschi kerület szabadelvű párti képviselője. — 30, 260, 314
- Neuman Ármín* — (1845–1909) jogász, egyetemi magántanár, az 1892–97-es ciklusban ismét a Háromszék megyei Bereck kerület szabadelvű párti képviselője. — 55, 74, 297
- Nopcsa Elek, báró* — (1848–1918) földbirtokos. 1887-től Hunyad megye hátszegi kerület szabadelvű párti képviselője. — 65, 69, 289, 292
- Okolicsányi László* — (1865–?) ügyvéd, 1892-től a Heves megyei Kápolna kerület függetlenségi párti programmal képviselőjévé választotta. — 108, 330, 358

- Olay Lajos* — (1844 — ?) ügyvéd, 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban ismét Bácsalmás függetlenségi párti képviselője. — 112, 114, 122, 126, 333, 334, 336, 344, 345, 346, 347, 413
- Onody Gézu* — (1848—?) 1881 óta a Hajdú megyei Nánás antiszemita képviselője, a tiszaezslári esetet ő vitte a képviselőház elé. 1892-ben a Szabolcs megyei tiszalöki kerület választotta meg képviselőjévé. — 405
- Orlicé, R.* — prágai matematika-tanár, aki a lottójátkosok bérére dolgozott. — 118, 341
- Pákh Albert* — (1823—1867) író, szerkesztő, ügyvéd, az MTA I. tagja. — 24, 251
- Pálffy Albert* — (1820—1897) szerkesztő, író, az MTA I. tagja. — 38
- Pálffy Daun Vilmos* gróf — (1867—1916) 1892-től tagja a képviselőháznak. Pozsony megye dunaszerdahelyi kerületének szabadelvű párti képviselője. 1893-tól Moson vármegye főispánja. — 29, 257
- Palika* — Katághy Menyhért fia. — 163
- Pantocsek Rezső* — (1830—?) vegyész, 1881-től 1887-ig mérsékelt ellenzéki programmal Nagyszombat képviselője. Az 1887—92-es ciklusban kimaradt a parlamentből. 1892-ben szabadelvű párti programmal ismét Nagyszombat képviselője. — 118, 119, 120, 341, 342
- Pap Elek* — (1837—1913) a Tisza-szabályozási munkák mérnöke, majd Karcag polgármestere, 1884-től a Hajdú megyei Nádudvar függetlenségi párti képviselője. A víz-
- ügyi bizottság tagja. — 88, 89, 313, 314, 360, 399
- Pap Gézu* — (1864—1934) jogász, megyei tisztviselő. 1892-ben a Torontál megyei bégaszentgyörgyi kerület szabadelvű párti programmal képviselőjévé választotta. — 86, 125, 346
- Pap Samu* — (1849—?) orvos, 1887-től a Torda-Aranyos megyei Torda kerület szabadelvű párti képviselője. — 83
- Pápay István* — (1827—1897) A király kabinetirodájának főnöke. — 144, 147, 362, 365
- Papp Miklós, K.* — (1837—1880) hírlapíró, Kolozsvárt működött. 1867-ben megalapította a Magyar Polgár című »balkézé» politikáját követő napilapot, 1874-ben pedig a Történeti Lapok c. folyóiratot, melyet 1876-ig szerkesztett. — 102, 325
- Pasquino* — ld. Lipcsey Ádám.
- Patti, Adelina* — (1843—1919) olasz énekesnő. — 109, 332
- Pável Mihály* — (1827—?) nagyváradi görög katolikus püspök. — 354
- Pázmándy Dénes* — (1848—1936) publicista, 1874-től kisebb megszakítással tagja a képviselőháznak. Az 1892—97-es ciklusban Zalaegerszeg függetlenségi párti képviselője. — 61, 146, 147, 277, 278, 284, 285, 293, 315, 361, 399, 413
- Pekár Gyula* — (1862—1937) író, kultúrpolitikus. — 262
- Péchy Tamás* — (1829—1907) politikus, 1868-tól tagja a parlamentnek és folyamatosan az Abaúj-Torna megyei szikszói kerület szabadelvű párti képviselője, 1880 és 1892 között a Ház elnöke. — 86, 89, 91, 92, 94, 101, 252, 314, 315, 317, 322, 324, 345, 403

- Perczel Béni* — (1859–1900?) megyei tisztségviselő, 1892-től a Baranya megyei Siklós kerület szabadelvű párti képviselője. — 45, 73, 99, 111, 112, 118, 184, 199, 200, 334, 404
- Perczel Dezso* — (1848–1913) 1877 és 1887 között Tolna megye alispánja, 1887-től tagja a képviselőháznak. Az 1887–92-es ciklusban Bonyhád szabadelvű párti képviselője. 1895 és 1899 között belügyminiszter. — 66, 122, 149, 193, 288, 340, 344, 366, 403
- Perecz bácsi* — rimaszombati szűrszabó. — 21
- Pert Soma* — (?–1927) Eötvös Károly ügyvédi irodájának vezetője. — 78, 81, 108, 301, 331, 332
- Pittuk Béla* — (1855–1897) görög katolikus lelkész. — 353
- Plachta* — Katánghy választókerületének orvosa. — 211, 212
- Podmaniczky Frigyes*, báró — (1824–1907) író, 1861 és 1906 között a képviselőház tagja; az 1892–97-es ciklusban Budapest IV. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 27, 101, 146, 199, 256, 316, 324
- Polónyi Géza* — (1848–1920) ügyvéd, 1881-től függetlenségi párti programmal tagja a képviselőháznak, az 1892–97-es ciklusban ismét a Hajdú megyei szoboszlói kerületben szerzett mandátumot. — 59, 60, 78, 80, 85, 96, 104, 107, 108, 122, 138, 147, 157, 158, 169, 184, 190, 200, 278, 296, 301, 303, 304, 305, 307, 308, 310, 314, 318, 323, 331, 336, 340, 344, 361, 373, 374, 380, 384, 388, 396, 400, 404, 412
- Pongrácz Károly* gróf — (1832–1897) katonatiszt, a főrendi ház tagja. 1885-től a Nyitra megyei verbói kerület párton kívüli, majd szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 32, 75, 87, 105, 106, 114, 187, 192, 242, 260, 293, 327, 328, 329, 334, 402
- Poole, John* — (1786–1872) angol drámaíró, komédiáit, a magyar színházak játszották. — 363
- Popper Armin*, báró — (1860–?) nagybirtokos és nagyiparos. 1892-ben a Trencsén megyei Csacza kerület szabadelvű párti programmal képviselőjévé választotta. — 82, 95, 306, 319
- Pósa Lajos* — (1850–1914) költő, ifjúsági író, az »Én Újságom« szerkesztője. — 32, 246, 260
- Pry Pál* — Poole, J. egyik vígjátékának címadó hőse. — 146, 363
- Prileszky Tádé* — (1826–1895) 1869-től tagja a képviselőháznak, az 1887-es képviselőválasztáson nem jutott mandátumhoz. Az 1892–97-es ciklusban a Pozsony megyei stomfai kerület szabadelvű párti képviselője. — 29, 58, 157, 164, 165, 183, 186, 280, 281, 282, 382
- Pulszky Ágoston* — (1846–1901) jogfilozófus, egyetemi tanár, az MTA I. tagja, Pulszky Ferenc fia. Az 1892–97-es ciklusban Bács-Bodorog megye Verbász kerületének szabadelvű párti képviselője. — 56, 63, 116, 117, 122, 177, 253, 277, 278, 279, 288, 291, 293, 299, 307, 308, 333, 337, 340
- Pulszky Ferenc* — (1814–1897) politikus, régész, művészettörténész, az MTA tagja, a reformkori politikai élet kiemelkedő

- alakja. 1866-ban tért haza az emigrációból, több ízben volt képviselő; 1887-től nem jutott mandátumhoz. — 58, 59, 72, 88, 282, 313
- Putnoky Mór* — (1866–?) politikus, 1892-től függetlenségi programmal Gömör megye putnoki kerületének országgyűlési képviselője. — 296
- Radó Antal* — (1862–1944) költő, műfordító, irodalomtörténész. 1885–1922 között a képviselőház gyorsíróirodájának munkatársa, majd vezetője. — 234
- Radó Kálmán* — (1844–1899) 1882-től Vas megye főispánja. — 25, 144, 254, 362
- Ragályi Lajos* — (1857–1910) ügyvéd, 1892-ben a Sopron megyei nagybaromi kerület szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője lett. — 318, 320
- Rákóczi Ferenc, II.* — (1676–1735). — 174, 197, 411
- Rákosi Viktor* — (1860–1929) író, újságíró. — 262
- Regele* — a képviselőház irodájának igazgatója. — 75, 99, 139, 192
- Reiter János* — (1840–?) ügyvéd, 1892-ben Moson megye magyaróvári kerületében nemzeti párti programmal képviselővé választották. — 125, 346, 399, 403
- Remele Géza* — (184?–?) földbirtokos, az 1892–97-es ciklusban Zala megye letenyei kerületének függetlenségi párti képviselője. A naplóbíró bizottság tagja. — 77, 78, 299, 300, 314
- Révai Mór János* — (1860–1926) A Révai Testvérek kiadó egyik tulajdonosa. — 273, 274
- Róbert Károly* — ld. Károly Róbert
- Robespierre, Maximilien-François-Marie-Isidor de* — (1758–1794). — 82
- Rohonczy Gedeon* — (1852–1929) az 1879-es szegedi árvíz idején helyettes kormánybiztosként tevékenykedett, 1878-tól folyamatosan a Torontál megyei törökbecsei kerület szabadelvű párti képviselője. — 121, 122, 123, 124, 340, 341, 379
- Rónay János* — (1837–?) földbirtokos, jogász, 1881-től tagja a képviselőháznak. 1887 óta a Torontál megyei Törökkanizsa kerület szabadelvű párti képviselője. — 147, 173
- Rosenberg Gyula* — (1856–?) ügyvéd, az Adria magyar kir. tengerhajózási részvénytársaság igazgatója; az 1892–97-es ciklusban Németújvár szabadelvű párti képviselője. — 104, 105, 260, 328
- Roszner Ervin*, báró — (1852–1928) jogi író, egyetemi magántanár, az 1892–97-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 186, 401
- Rudnay József* — (1828–1909) váchartyáni földbirtokos, Veres Szilárd a férje. — 239
- Sághy Gyula* — (1844–1916) jogász, egyetemi tanár. Az 1892–97-es ciklusban Pozsony megye somorjai kerületének nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 63, 70, 287, 293, 305, 308
- Sal Ferenc* — (1835–?) ügyvéd, 1875 és 1898 között Nagyvárad polgármestere. — 47
- Salamon Ferenc* — (1825–1892) publicista, történész, egyetemi tanár, az MTA tagja. — 24, 251

- Samassa József* — (1828–1912) 1869 és 1872 között Deák-párti országgyűlési képviselő volt. 1873-tól egri érsek. — 115
- Sándor, Nagy, Alexandrosz* — (i. e. 356–323) ókori hadvezér és államférfi, Makedónia királya. — 141
- Schlauch Lőrinc* — (1824–1902) egyházjogász, az MTA ig. tagja, 1887-től nagyváradai püspök, 1893-tól bíboros. — 184, 192, 400, 401, 415
- Schmittely József* — (1855–1929) hírlapíró, 1881-től haláláig a PH belső munkatársa, hosszú ideig segédszerkesztője. — 19, 242
- Schöber Ernő* — (1849–?) 1887-től tagja a képviselőháznak, a Nyitra megyei galgóczi kerület szabadelvű párti képviselője. — 74, 298
- Schwarz Gyula* — (1839–1900) államtudományi író, ókori görög történész, az MTA tagja, az 1892–97-es ciklusban a Moson megyei zurányi kerület szabadelvű párti képviselője. — 85, 91, 92, 119, 309, 317, 342
- Schwarz* — MK alkotta bankár név. — 49
- Schwicker Henrik* — (1839–1902) tanár, történetíró és publicista. 1887-től tagja a képviselőháznak. Az 1892–97-es ciklusban Segesvár szabadelvű párti képviselője. — 84, 308
- Sebők Zsigmond* — (1861–1916) újságíró, ifjúsági író, a PHnál MK szerkesztőségi kollégája. — 32, 260
- Sima Ferenc* — (1853–1904) szerkesztő, 1892-ben Csongrád megye tápéi kerülete függetlenségi párti programmal képviselővé választotta. — 399, 403
- Simion* — román paraszt, MK komponálta név. — 134, 135, 136
- Simonfay János* — (1833–?) ügyvéd, 1887-től Baranya megye pécsvárad kerületének függetlenségi párti képviselője. — 84, 308, 312, 314, 413
- Simor János* — (1813–1891) 1867-től hercegprímás, majd 1873-tól bíboros, az MTA ig. tagja. — 219
- Singer Sándor* — (1858–1924) könyvkiadó, a Singer és Wolfner cég egyik alapító tagja. — 32, 34, 37, 261
- Smialowszky Valér* — (1854–1917) ügyvéd, megyei tisztségviselő, 1887-től a Trencsén megyei zsolnai kerület szabadelvű párti képviselője. — 75, 77
- Sobri Józsa* — (1809–1837) Pap József dunántúli betyár. Nevét a Sopron vármegyei Sobor falutól kapta. — 48
- Spitzer úr* — pillisi doktor, Wekerle háziorvosa. — 19, 20
- Sporzon Ernő* — (1839–?) megyei tisztségviselő, 1892-ben ismét a Nyitra megyei privigei kerület szabadelvű párti képviselője. — 307, 312, 403
- Steiner Fülöp* — (1839–1900) nagyváradai kanonok, 1890-től székesfejevári püspök, főrendiházi tag. — 415
- Sturm Albert* — (1851–1909) újságíró, 1881-től a »Pester Lloyd« parlamenti rovatának vezetője, 1887 és 1901 között az »Országgyűlési Almanachot« szerkesztette. — 128, 131, 132, 175, 176, 230, 297
- Sváb Károly* — (1829–1890) földbirtokos, 1875-től 1885-ig szabadelvű párti programmal a képviselőház tagja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 46, 47, 174, 178, 228, 391

- Szabó Endre* — (1849–1924) író, műfordító, 1882-től az »Ústökös« tulajdonoszerkesztője. — 30, 32, 247, 248, 249, 257, 258, 259, 260, 272
- Szabóné Nogáll Janka* — (1861–1924) író, Szabó Endre felesége. — 262
- Szabó Imre* — (1843–?) ügyész, megyei tisztségviselő. 1890-től Veszprém szabadelvűpárti képviselője. — 345, 384, 388
- Szacsavay Sándor* — (1840–?) jogász, 1892-ben a Háromszék megyei kézdívasárhelyi kerület függetlenségi párti képviselője lett. Az igazságügyi bizottság tagja. — 396
- Szalay Imre* — (1846–1902) politikus, 1875-től a Somogy megyei lengyeltóti kerületet képviselte, 1875 és 1884 között függetlenségi, 1884 és 1887 között antiszemita, majd 1887-től újból függetlenségi párti programmal. — 83, 140, 273, 296, 305, 355, 358, 399
- Szalay Károly* — (1833–?) ügyvéd. A tiszacszlári perben ő volt özv. Solymosiné képviselőjében a vádló. 1884-től a Somogy megyei csurgói kerület antiszemita párti képviselője. — 288, 296, 305, 307, 308
- Szani Tamás* — (1844–1908) író, művészettörténész, kritikus, szerkesztő. — 233
- Szapáry Gyula*, gróf — (1832–1905) 1878-tól 1887-ig pénzügy-, 1889-től 1890-ig földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter, 1890-től 1892-ig miniszterelnök és belügyminiszter. Az 1892–97-es ciklusban a temesvári kerület szabadelvű párti képviselője. — 17, 18, 70, 79, 127, 218, 219, 220, 240, 241, 260, 294, 303, 346
- Szapáry László*, gróf — (1864–1939) országgyűlési képviselő. 1892-ben szabadelvű párti programmal a Torontál megyei lovrini kerületben választották meg. — 97, 98, 100, 186, 192, 318, 322
- Szász Károly* — (1863–?) főispáni titkár, országgyűlési képviselő. 1892-ben az Alsó-Fehér megyei Magyarigen kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 331
- Szuthmáry Károly*, P. — (1831–1891) író, szerkesztő. 1869 és 1878 között országgyűlési képviselő volt, majd az Országgyűlési Napló szerkesztője lett. — 130, 349
- Széchenyi Béla*, gróf — (1837–1918) földrajztudós, az MTA ig. tagja, főrendiházi tag. — 252
- Széchenyi Pál*, gróf — (1838–1901) politikus. 1882 októberétől 1889. ápr. 9-ig földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter. — 106
- Szederkényi Nándor* — (1838–1916) újságíró, történész. 1873-tól tagja a parlamentnek, 1878-tól Eger függetlenségi párti képviselője. — 305, 308, 312, 399, 403
- Szent István* — ld. István, I.
- Szent László* — ld. László, I.
- Szent Vendelin* — ld. Vendel, Szent.
- Szemere Huba* — (1865–?) közgazdász, a Pesti Napló közgazdasági rovatát vezette, majd a Gazdasági Lapokat szerkesztette. 1892-ben függetlenségi párti programmal Szilágy megye zilahi kerületében választották meg. — 296, 313
- Szerb György* — (1850–1914) ügyvéd, 1876-tól a Krassó-

- Szörény megyei nagyzorlenci kerület szabadelvű párti képviselője. — 334,
- Szigeti Imre* — (1831—1902) színművész, 1868 és 1901 között a Nemzeti Színház tagja. — 59, 282
- Szilágyi Dezső* — (1840—1901) 1871-től Deák-párti képviselő, a fúzió után a szabadelvű párt tagja, 1877-ben kilépett és 1878-ban az egyesült ellenzék egyik képviselője. 1889. ápr. 9-től igazságügy-miniszter. Az 1892—97-es ciklusban ismét Pozsony I. kerületében választották meg. — 8, 18, 55, 56, 57, 68, 72, 78, 81, 82, 85, 103, 110, 119, 138, 141, 150, 160, 164, 165, 167, 171, 172, 176, 180, 184, 190, 191, 193, 194, 195, 199, 218, 219, 220, 222, 228, 241, 278, 291, 292, 301, 302, 303, 305, 307, 308, 309, 310, 326, 331, 332, 340, 348, 375, 379, 380, 382, 390, 392, 396, 403, 404, 405, 406, 408
- Szily Kálmán* — (1838—1924) nyelvész, természettudós, az MTA tagja, 1889-től főtitkára. — 30, 260
- Szitányi Bernát* — (1816—1889) megyei tisztségviselő, 1861-től haláláig szabadelvű párti országgyűlési képviselő. — 62, 130, 348, 351
- Szivák Imre* — (1849—1912) megyei tisztségviselő, 1875-től megszakításokkal tagja a parlamentnek, az 1892—97-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 59, 281
- Szluha István* — (1850—?) földbirtokos. 1892-ben a Tolna megyei Pakson választották meg függetlenségi párti képviselőnek. — 318, 406
- Szontagh Pál* — (1820—1904) politikus. 1865-től 1887-ig tagja volt a parlamentnek. — 89, 240, 241, 316
- Szunyogh Szabolcs* — (1849—1914) nagybirtokos, ügyvéd, a parlamentnek 1884-től tagja és a Bihar megyei hosszúpályi kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. Az 1892—97-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 144, 413
- Szvatopluk* — (?—894) a nagy-morva birodalom fejedelme 870—894-ig. — 76
- Taaffe, Eduard* gróf — (1833—1895) osztrák államférfi, 1879-től 1893-ig miniszterelnök. — 169, 222, 386
- Tábori Róbert* — (1855—1906) író, újságíró. — 263
- Tamerlán* — ld. Timur Lenk
- Tarkovich József* — (1841—1924) eredetileg tisztviselő volt, 1875-ben miniszteri tanácsos, s a miniszterelnöki hivatal főnökévé nevezték ki, 1886-tól miniszterelnökségi államtitkár lett. — 139, 356
- Telegdi József* — (1853—1916) országgyűlési képviselő, 1893-ban pótválasztással jutott mandátumhoz. — 313, 388
- Teleki József*, gróf — (1859—?) jogász. 1887-től tagja a parlamentnek, az 1892—97-es ciklusban a makói kerület szabadelvű párti képviselője. — 413
- Teleki Sándorné*, szül. *Teleki Jozefin* grófnő — (?—1914) Az Országos Nőképző Egyesület alelnöke. — 12, 13, 14
- Teleszky István* — (1836—1899) ügyvéd, jogi író. 1874-től tagja a képviselőháznak, 1887-től az Ugocsa megyei halmi kerület szabadelvű párti képviselője. — 57
- Terényi Lajos* — (1854—1897) ügyvéd, 1889-től Békés megye

- főispánja. 1892-ben Békés-Gyula város szabadelvű párti programmal képviselőjének választotta. — 63, 260, 286, 313
- Terka néni* — idős budai asszony-ság, Katánghy né rokona. — 154, 370
- Thaly Kálmán* — (1839–1909) történész, az MTA tagja, 1878-tól haláláig függetlenségi párti képviselő. Az 1892–97-es ciklusban Debrecen I. kerületében választották meg. — 70, 72, 124, 161, 173, 174, 204, 227, 288, 291, 293, 313, 330, 331, 348, 375, 381, 406, 413
- Tiber Ágost* — (1844–?) tanár. — 265
- Tímur Lenk* — XIV. században élt mongol származású uralkodó és hódító. — 114, 336
- Tisza István* — (1861–1918) Tisza Kálmán legidősebb fia, közgazdasági tanulmányokat folytatott, 1884-től tagja a képviselőháznak. Az 1892–97-es ciklusban a Bars megyei újbányai kerület szabadelvű párti képviselője. — 76, 86, 188, 189, 327
- Tisza Kálmán* — (1830–1902) 1875. okt. 20-tól 1890. márc. 13-ig miniszterelnök, 1887. febr. 11–1889. ápr. 9. között pénzügyminiszter is. Az 1892–97-es ciklusban ismét Nagyvárad országgyűlési képviselője. — 18, 31, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 55, 57, 62, 70, 71, 83, 90, 99, 101, 102, 103, 118, 123, 125, 129, 133, 134, 138, 156, 157, 174, 175, 187, 190, 212, 223, 240, 241, 255, 268, 270, 271, 273, 274, 275, 281, 285, 290, 294, 303, 314, 316, 321, 324, 325, 326, 327, 329, 335, 341, 344, 345, 346, 347, 352, 353, 363, 273, 391, 402, 421
- Tisza Lajos, gróf* — (1832–1898) az 1879-es szegedi árvíz után a város újjáépítésének kir. kormánybiztosa. 1883-ban érdemei elismeréséül grófi rangot kapott. Az 1884-es választásoktól állandóan Szeged I. kerületét képviselte. — 25, 72, 107, 138, 182, 197, 220, 254, 295, 321, 326, 327, 330, 356, 396, 397, 411, 413
- Tisza László* — (1829–1902) Tisza Kálmán bátyja. 1866-tól tagja a képviselőháznak, 1884 óta a Krassó-Szörény megyei bogsáni kerület szabadelvű párti képviselője. — 327
- Tolnai Lajos* — (1837–1902) író, újságíró. — 262
- Tolnay Lajos* — (1837–1918) mérnök, 1872–1886 között a Magyar Államvasútak igazgatója. 1887-től Budapest IX. kerületének szabadelvű programmal megválasztott képviselője. — 400
- Tóth Béla* — (1837–1902) író, újságíró. — 262
- Tóth Ernő* — (1853–?) ügyvéd, 1884-től tagja a képviselőháznak. Az 1892–97-es ciklusban a Jász-Nagykun-Szolnok megye kunszentmártoni kerületének függetlenségi párti képviselője. — 113, 334
- Tóth Imre* — Moson megyei alispán. — 29, 30, 255, 256
- Tóth Kálmán* — (1831–1881) költő, író, az MTA I. tagja. — 233
- Török József* — (1824–1899) gyógyszerész, patikárus, bajsusz- és szakállnövesztő szert hirdetett. — 48
- Törs Kálmán* — (1843–1892) író, újságíró, 1878-tól függetlenségi párti programmal a parlament tagja, MK személyes ismerőse. — 246
- Trefort Ágoston* — (1817–1888)

- művelődéspolitikus, miniszter, az MTA tagja. 1872-től haláláig kultuszminiszter, 1885-től az Akadémia elnöke. — 185, 218
- Treszka néni* — Katánghy Menyhértné néneje. — 141, 227
- Tuba János* — (1855—1921) jogász, majd 1880-tól a »Komáromi Lapok« szerkesztője később főszerkesztője. 1892-ben Komáromban szabadelvű párti programmal képviselővé választották. — 396
- Turgenyev, Ivan Szergejevics* — (1818—1883). — 40, 270
- Tury Gyula* — (1866—1932) festő, főleg templomi falképeket festett. — 275, 276
- Tündefi* — MK alkotta író név. — 22
- Ugron Akos* — (1849—?) 1878-tól tagja a parlamentnek, az 1892—97-es ciklusban ismét a Vas megyei kiscelli kerületben választották meg függetlenségi programmal. — 62, 63, 64, 65, 286, 287
- Ugron Gábor* — (1847—1911) 1872-ben balközépi képviselő, a fúzió után a függetlenségi párt-hoz csatlakozott, az 1880-as években aktívan részt vett a párt parlamenti csatározásaiban; az 1892—97-es ciklusban Szatmár képviselője. — 59, 60, 66, 68, 115, 117, 120, 121, 130, 158, 160, 184, 192, 193, 194, 195, 273, 278, 283, 288, 289, 291, 292, 293, 333, 337, 338, 340, 343, 346, 348, 362, 372, 375, 397, 406, 408, 409, 414
- Ugron Zoltán* — (1865—?) földbirtokos. 1892-ben Vízaknán nemzeti párti programmal képviselővé választották. — 296, 346
- Ujlaki Antal* — (1867—1921) újságíró, író. 1888-tól Szegeden élt, előbb mint korrektor, majd a Szegedi Napló belső munkatársa. — 367
- Urányi Imre* — (1833—?) jogász, 1878-tól a Máramaros megyei szigeti kerület szabadelvű párti képviselője. — 100, 130, 145, 348, 349, 350
- Urbanovszky Ernő* — (1826—?) 1865-től képviselő, előbb a Deák-párt, majd a szabadelvű párt tagja. Az 1892—97-es ciklusban Trencsén megye Bittse kerület mandátumát kapta meg. — 75, 76, 82, 86, 144, 153, 179, 197, 298, 312, 393
- Vadnai Károly* — (1832—1902) író, 1864—1893 között a Fővárosi Lapokat, majd a Budapesti Közlönyt szerkesztette. 1884-től Miskolc II. kerülete szabadelvű párti képviselője. — 7, 125, 127, 128, 233, 234, 235, 236, 237, 266, 346, 347, 348
- Vajay István* — (1863—?) pap, irodalmi téren is működött. 1892-ben a Baranya megyei szalántai kerület függetlenségi párti programmal képviselővé választotta. — 13, 59, 60, 71, 74, 91, 96, 158, 169, 173, 278, 281, 283, 296, 297, 298, 301, 321, 374, 388, 413, 414
- Vajda János* — (1827—1897). — 31, 261
- Vállyi Árpád* — országgyűlési képviselő, a függetlenségi párt egyik alelnöke. Az 1892—97-es ciklusban Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye keceli kerületét képviselte. — 63, 65, 156, 159, 161, 166, 167, 228, 286, 288, 367, 369, 375, 377, 380, 381, 382, 383
- Vámbery Ármin* — (1832—1913)

- orientalista, politikus. 1857-től Konstantinápolyban élt. 1864-ben dervis áruhában bejárta Perzsiát és Közép-Ázsiát. — 21, 249
- Várady Károly* — (1859–1914) ügyvéd, 1892-ben Gödöllő kerület függetlenségi párti programmal képviselővé választotta. — 58, 59, 84, 190, 280, 282, 299, 308, 346, 388, 403, 404
- Varga Mihály* — tetszhalott, akit Katángy véltre beszélt. — 229, 230
- Vásárhelyi László* — országgyűlési képviselő, 1893-ban pótválasztással került be a parlamentbe. — 357
- Vasvári Kovách* — ld. Kovách László, visontai
- Vaszary Kolos* — (1832–1915) 1891-től hercegprímás, 1893-tól bíboros. — 144, 192, 198, 204, 219, 313, 400, 407, 415
- Vendel, Szent* — apástorok védőszentje. A X. század végén és a XI. század elején élt; skót herceg volt, aki elhagyta a királyi udvart, s mint remete a falvak lakóinak beteg jószágait gyógyíttatta. — 207
- Vérényi* — író, MK komponálta név. — 22
- Veres József* — (1851–1913) evang. lelkész. 1884-től antiszemita, majd függetlenségi párti programmal Orosháza város országgyűlési képviselője. — 63, 286, 400
- Veres Pál* — (?–1886) Nógrád megye alispánja, majd országgyűlési képviselő. — 239
- Veres Pálné Beniczky Hermin* — (1815–1896) az első Nőképző Egyesület alapítója. — 12, 13, 217, 239
- Veres Szilárda* — (1841–1929) Veres Pálné leánya. — 239
- Veress Antal* — Kossuth Lajos levéltárosa volt 1848–49-ben. — 59, 280
- Veress Samu* — (1857–1932) tanár, irodalomtörténész. 1884-ben a rimaszombati protestáns főgimnáziumban a magyar irodalom tanára. — 248, 250
- Veszter Imre* — (1839–?) ügyvéd, az 1892–97-es ciklusban Szepes megye késmárki kerületének nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 84, 305
- Vilmos, II.* — (1859–1941) orosz király és német császár. Uralkodott: 1888 és 1918 között. — 139, 353, 356
- Vikár István* — (1854–?) ügyvéd, az 1892–97-es ciklusban Győr megye péteri kerületének függetlenségi párti képviselője lett. — 396
- Visontai Soma* — (1854–1925) ügyvéd és politikus. Újvidéken 1892-ben függetlenségi programmal képviselővé választották. — 130, 157, 158, 328, 348, 372, 373, 374, 381, 399, 405
- Vizsolyi Gusztáv* — (1822–1889) ügyvéd, 1872-től haláláig képviselő, az országos szabadelvű párt elnöke. — 70, 293, 294
- Vörös* — ld. Veress Antal
- Wass Béla, gróf* — (1853–?) földbirtokos, szabadelvű párti országgyűlési képviselő. 1893-ban pótválasztással jutott mandátumhoz, a Szolnok-Doboka megyei nagyiklódi kerület képviselője lett. — 388
- Wekerle Sándor* — (1848–1921) pénzügyi szakember. 1887-től a Szatmár megyei nagybányai kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. 1889. ápr. 9-től pénzügyminiszter, 1892. nov. 17-től 1895. jan.

- 14-ig miniszterelnök. — 8, 17, 19, 20, 31, 34, 55, 57, 63, 64, 65, 69, 71, 73, 74, 76, 79, 81, 82, 83, 88, 90, 91, 101, 103, 106, 110, 117, 119, 122, 123, 131, 136, 138, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 147, 148, 151, 156, 157, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 176, 178, 179, 180, 181, 185, 186, 190, 193, 194, 197, 198, 202, 203, 205, 210, 211, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 240, 242, 243, 244, 245, 265, 292, 293, 295, 296, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 308, 311, 312, 313, 314, 315, 326, 333, 337, 340, 343, 346, 349, 355, 357, 358, 359, 361, 365, 370, 373, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 399, 406, 408, 413, 414, 415, 416, 417
- Wenckheim Frigyes*, gróf — (1842 — ?) nagybirtokos, ügyvéd, 1878-tól tagja a képviselőháznak. 1887 óta az Arad megyei kiskisjenői kerület mérsékelt ellenzéki, majd nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 168, 194, 386
- Windischgrätz, Alfréd August* hg. — (1851—1927) 1893. nov. 11-től 1895. jún. 18-ig Ausztria miniszterelnöke. — 169, 386
- Wittman János* — (1856 — ?) földbirtokos, takarékpénztári igazgató, 1887 óta képviselő. Az 1892—97-es ciklusban ismét az Arad megyei szentannai kerületben választották meg nemzeti párti programmal. — 334, 372, 399, 400, 403
- Wolfner József* — (1856—1935) A Singer és Wolfner cég egyik alapítója, később a részvénytársasággá alakult intézet vezérigazgatója és elnöke. 32, 34, 35, 37, 260, 261
- Xenophon* — (i. e. 430—335) görög történész. — 85, 91, 309, 317
- Zách Felicián* — (?—1330) Csák Máté híve volt. — 120, 151, 347
- Závory Sándor* — MK gleichenbergi kezelőorvosa. — 231, 232
- Zay Adolj* — (1850—1907) ügyvéd, 1875-től képviselő. Az 1892—97-es ciklusban Brassó I. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 182, 396
- Zeyk Dániel* — (1851—?) Titel kerület szabadelvű párti képviselője. — 90, 316
- Zichy Jenő*, gróf — (1837—1906) ügyvéd, politikus. 1865-től haláláig képviselő. Előbb Deák-párti, azután pártunkívüli, majd szabadelvű párti programmal. Az 1892—97-es ciklusban is az Árva megyei bobrói kerületben választották meg. — 31, 67, 68, 116, 122, 261, 288, 290, 340
- Zichy Nándor*, gróf — (1829—1911) közigazdász és politikus. 1867-től Deák-párti, majd a Sennyey-féle konzervatív párt egyik vezére, később főrendiházi tag. — 59, 72
- Zichy-Ferraris Viktor*, gróf — (1842—1900) Pest megye volt főispánja, belügyminiszeri államtitkár. — 414
- Zola, Émile* — (1840—1902). — 61
- Zrínyi Miklós* — (1620—1664). — 203, 415

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetre utal)

CIKKEK, TÁRCÁK

Vadnai Károly	7	233
Miniszterek ravaszsága	7	237
Az Országos Nőképző Egyesület jubileuma	12	238
A politikai szagok	15	240
A Wekerle orvosa	19	241
[Bevezető a rimaszombati felolvasáshoz]	21	245
[Mikszáth jegyzetei után]	23	250
Az alelnökség	24	251
Ki lesz a mosoni főispán?	27	254
Mikszáth-asztal	30	257
[Az Egyetemes Regénytár Almanachja. 1894. Előszó] ..	33	262
Mikor a hóhért akasztják	37	265
Jókai mint képviselő	43	270
Bihar in floribus	47	272
A vármegye mulat	51	275

PARLAMENTI KARCOLATOK

A mai ülés (jan. 12.)	55	277
A mai ülés (jan. 15.)	57	280
A mai ülés (jan. 17.)	60	283
»Gyere haza, Albert!«	62	286
Az első jelenség	65	288
A mai ülés (jan. 24.)	68	290
A jövő országgyűlés	70	292
A tótok (A mai ülésből)	73	295
A vita vége	77	299
A mai ülés (febr. 17.)	79	302
A címek	82	304
Még mindig tart a vita	84	307
Illusztrált polémiák	85	310
Aranyfüst	88	312
Az öregek	89	314
A mai ülés (márc. 9.)	95	317
A t. Házból (márc. 10.)	99	322
A mai szónokok	104	327

Eötvös	107	330
A t. Házból (ápr. 6.)	110	333
A szcena	115	336
A t. Házból (ápr. 8.)	118	340
Mikor unalmas ülés van	125	345
Mikor semmi dolgunk sincs	129	348
A mai ülés (ápr. 28.)	131	350
Nono	133	352
Szomorú jelek	134	353
Egy képviselő levelei az országgyűlésről. Első levél . . .	136	354
Egy képviselő levelei az országgyűlésről. Második levél	140	357
Egy képviselő levelei az országgyűlésről. Harmadik levél	143	359
Horánszky és Hieronymi	148	363
Egy képviselő levelei az országgyűlésről. Negyedik levél	149	366
Egy képviselő levelei az országgyűlésről. Ötödik levél	152	368
Marengo után	157	372
A korlát	160	375
Egy képviselő levelei az országgyűlésről. Hatodik levél	163	378
Hibaigazítás	166	382
A béke	168	384
Egy képviselő levelei az országgyűlésről. Hetedik levél	170	387
Levelek az országgyűlésről. Nyolcadik levél	178	391
Okos emberek beszélnek	181	396
Egy képviselő levelei az országgyűlésről. Kilencedik levél	184	398
Néhány megjegyzés és néhány Mérey Lajos	189	402
A Ház asztala	191	405
Egy képviselő levelei az országgyűlésről. Tizedik levél	196	409
Sors bona	203	412
Katánghy Monyhért otthon	206	417

JEGYZETEK

Rövidítések	216
Bevezetés a jegyzetekhez	217
A képnelléletekről	422
Életrajzi jegyzetek és névmutató	423

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat főigazgatója
A szerkesztésért felelős: Kormányos József — Műszaki szerkesztő: Kiss Zsuzsa
A kötetért Csillag Vera munkája
Terjedeleme: 28,5 (A/5) ív + 8 oldal melléklet
88.17192 Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat, Budapest — Felelős vezető: Hazai György

